Secunda pars

EXAMINIS DECRETORVM CONCILII TRIDENTINI,

complectens explicationem locorum;

De Sacramentis in genere,
De Baptismo,
De Confirmatione,
De Eucharistiæ Sacramento,
De Communione sub vtraque specie,
De Missa,
De Pœnitentia,
De Contritione,
De Confessione,
De Satisfactione,
De Extrema Vnctione,
De Sacramento Ordinis, &
De Matrimonio.

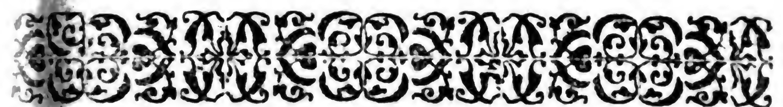
AVCTORE MARTINO CHEMNICIO, D.

1. Ioan. 4.

Nolite omni spiritui credere: sed probate spiritus, num ex Deo sint: quoniam multi Pseudoprophetæ exierunt in mundum.



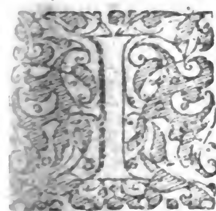
FRANCOFVRTI AD MOENVM,
ANNO *M. DC. XV.*



ILLVSTRISSIMO

PRINCIPI AC DOMINO, DOMINO IOANNI MARCHIONI Brandenburgensi, Stetini, Pomeraniæ, Cassubiorum, Sclauorum, Silesiæ, & Crossorum, &c. Duci, Burggrauio Noribergensi, & Rugiæ Principi, &c. Domino suo clementissimo;

Gratiam, salutem ac pacem à Deo Patre, per Dominum nostrum Iesum Christum, vnicum Magistrum, auctorem & consummatorem fidei nostræ.



ILLVSTRISSIME *Princeps ac Domine, Domine Clementiss. extat in Epist. 3. August. sententia, saluberrimam esse in Ecclesia Conciliorum autoritatem. Quæ si intelligatur de legitimis & veris Conciliis, vbi ipsa vox doctrinæ cœlestis in scripturis Propheticis & Apostolicis [pa]tefacta & consignata, iudex est, & de controuersiis pronuntiat, [om]nino verissima est. Neq;.n. Ecclesia Dei, motis præsertim de re[lig]ione controuersiis, talis cætus est, vbi nulla fiat de cōtrouersiis ex [ve]rbo Dei inquisitio, nulla sententiarum collatio, nulla dogmatū [iu]dicatio; sed quisq; fingat & præsumat sibi peculiarē, q̄ amplec[ti] & tueri velit, sententiam. Sicut de suis Cyclopib. Silenus apud [Eu]rip. inquit:* Νομάδες ἀκούει δ' οὐδὲν οὐδεὶς οὐδενός; *aut sicut Ammian. [de] Iuliano apostata scribit, quod conuocatis diuersarum sectarum [pr]ofessorib. non præconis, sed sua ipse voce ꝓclamarit, vt tantum [ci]uilibus discordiis sopitis, religioni quisq; suæ nullo vetante, tan-*

quam reginæ suæ seruiret intrepidus. Sed ideo Deus Ecclesiam voluit esse κοινωνίαν, hoc est, communionem seu consociationem, in qua multa & varia ad ædificationem corporis sui distribuit dona: vt instituta de contreuersiis inquisitione, doctiores in verbo Dei fontes & fundamenta veræ sententiæ aliis ita præmonstrent, vt, spiritu corda illustrante, ipsi agnoscere & intelligere possint, quæ sententia vt orthodoxa sit amplectenda; quæ vero opiniones vt peregrinæ & falsæ sint fugiendæ & damnandæ, vt ita errantes in viam reuocentur, infirmi confirmentur & turbatores puritatis fonticulorum ciuitatis Dei, non humanis præiudiciis, sed ipsa cælesti voce in scriptura consignata reprimantur, & nisi in viam redeant, damnentur.

Hæc vero Ecclesiastica iudicia non habent auctoritatem Prætoriam, vt definitionibus suis, ratione ordinis, loci, dignitatum & personarum, vel possint vel debeant fidelium conscientias constringere, sed hæc tota est auctoritas definitionum Ecclesiasticarum, si illarum certa, firma & perspicua fundamenta in scriptura ita possunt monstrari, vt fideles agnoscere & iudicare possint, esse non adulterinam, vel alienam, sed ipsam veri & boni pastoris nostri vocem. Hoc modo prima Apostolica Synodus, Actorum decimoquinto, controuersiam de operibus legis ex verbo Dei definiuit. Et postea definitionem suam non obtruserunt Ecclesiis nuda auctoritate, quasi Prætoria, sine explicatione fundamentorum, & sine confirmatione ex verbo DEI; sed ideo Iudas & Silas, cum Decretis Apostolicæ Synodi, missi sunt ad Antiochenam Ecclesiam, vt dogmatum illorum rationes redderent, & verbo Dei confirmarent, Actorum decimoquinto. Ita enim Ecclesia certa redditur, se non hominum placita, sed ipsius Spiritus sancti iudicium amplecti & sequi. Talium Conciliorum vere saluberrima est in Ecclesia auctoritas; illis Ecclesia, tanquam voci cælesti, merito debet summa cum reuerentia obedientiam, iuxta dictum; Qui vos

audit,

audit, me audit, & qui vos spernit, me spernit. De huiusmodi Conciliis pius Imperator Martianus lege cauit, idque recte: Ne quis in Synodo semel iudicata & recte disposita, disputando reuoluat: nec post veritatem repertam mendacium quærat. Quia vero scriptura affirmat; non omnes congregationes esse Concilia iustorum, sed esse quædam Concilia impiorum, Psalmo primo, quædam malignantium, Psalmo vigesimosecundo, quædam vanitatis, Psalmo vigesimosexto: testatur etiam, multa sæpe in Conciliis impia decreta fuisse; vt in Conciliis Pontificum contra Micheam, Ieremiam, Christum & Apostolos: Christianæ igitur prudentiæ & religionis est, non statim & temere sine examine, sine inquisitione & diiudicatione, quæuis decreta, quæ Concilii titulo circumuestita Ecclesiæ proponuntur, amplecti & sequi. Si enim Concilii alicuius de dogmatibus definitiones, de quibus nec quærimus, nec intelligimus, nec agnoscimus, an verbo Dei consentaneæ sint, tantum propter nomen & auctoritatem Concilii, tanquam ipsius Spiritus sancti vocem, amplectimur: iam fides nostra non super fundamentum Prophetarum & Apostolorum, ipso summo angulari lapide Christo, de quo Pater è cœlo clamauit: Hunc audite, extructa est, Ephesiorum secundo, sed fluxæ & instabili arenæ humanæ auctoritatis innititur. Scriptum autem est: Vniuersa vanitas, omnis homo. Item; Omnis homo mendax. Ideo Ecclesia non tantum libertatem habet diiudicandi, prima Corinthiorum secundo, Spiritualis diiudicat omnia, & prima Corinthiorum decimoquarto, Cæteri diiudicent: sed habet seuerissima mandata Dei. prima Ioannis quarto, Nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus, num ex Deo sint. Prima ad Thessalonicenses quinto: Omnia probate, & eius quod bonum fuerit, tenaces estote. Ioannis decimo, Oues meæ vocem meam audiunt, alienam non sequuntur: Matthæi 7. Attendite ab illis Pseudoprophetis, qui in vestimentis ouium ad vos veniunt.

Hac libertate vsus Hieronymus, non veretur pronuntiare, Spiritus sancti doctrina est Canonicis literis prodita, contra quam, si quid statuant Concilia, nefas duco. Augustinus contra Cresconium, lib. 2. cap. 21. Quia Paulus dicit, Ecclesiam subditam esse Christo, non igitur debet se Christo præponere, cum ille semper veraciter iudicet, Ecclesiastici autem iudices, sicut homines plerumq; fallantur.

Nec vero ad Conciliorum contumeliam pertinere existimandum est, si decreta illorum ad normam verbi Dei exigantur, & examinentur. Ipsa enim Concilia debent hoc Ecclesiæ, vt decretorum suorum rationem reddant, monstratis certis, firmis & perspicuis in scriptura causis & fundamentis, quibus conscientiæ etiam illorum, qui hæc per se inquirere & diiudicare non possunt, ita erudiantur, vt agnoscant & intelligant, se non hominum præiudicia, sed ipsius Spiritus sancti iudicium, cuius norma & regula in Scriptura consignata est, amplecti & sequi. Elegans & vera est Tertulliani sententia, quæ recte huc accommodatur: Lex quæ se probari non vult, merito suspecta est, & si non discussa & probata dominetur, improba est, cum nulla lex sibi soli conscientiam suæ iustitiæ debeat, sed eis, à quibus obsequium expectat.

Ita in capitula Ephesini Concilii, priusquam ab omnibus reciperentur, & approbarentur, multi doctissimi viri, inter quos etiam fuit Theodoretus sapiens appellatus, inquisiuerunt, examinantes ea ad normam scripturæ, ne aliquid reciperent vel approbarent, de quo non possent certas & euidentes ex scriptura rationes reddere & monstrare, quod esset verbo Dei consentaneum. Nec Cyrillus detrectauit decreta illa declarare, & scripturæ testimoniis comprobare & confirmare.

Et quidem hanc curam Christiani Imperatores ad se etiam pertinere iudicarunt. Ita Constantinus ad Synodum Tyri collectam, quæ iam Decreta sua promulgarat, scribit apud Sozomenu-

rium libro secundo, capite vigesimooctauo: Volo, vt properanter ad reuerentiam meam veniatis, ac gestorum vestrorum rationem per vos ipsos reddatis. Socrates libro primo, capite trigesimoquarto, verba Constantini ita recitat: Oportet vos festinanter ad meam venire pietatem, vt declaretis & ostendatis, quam diligenter, syncere & recte iudicaueritis, & cuncta gesseritis. Et Constantius apud Sozomenum, libro quarto, capite decimosexto, ea conditione Synodum indicit, vt postea ad aulam venientes, quæ decreta essent, exponerent: vt & ipse Imperator consideret, an secundum Scripturas inter se conuenissent, & de rebus agendis, quæ optima viderentur, determinaret, &c.

Hæc propter Tridentinam Synodum, quæ hoc ipso mense ante biennium absoluta est, recitare volui. Sicut enim iniuste Pontifex ab ordinibus Germanici Imperii postulauit, vt sine conditione, qualiscumque futura esset Decretorum ratio, Concilio se submitterent, ita nunc impie flagitat, vt omnes sine necessaria diiudicatione, quæ consistit in inquisitione & examine, ad regulam ac normam verbi Dei, quæ in Scriptura nobis consignata est, simpliciter amplectantur & sequantur Decreta, quæ in Tridentina Synodo promulgata sunt, cum de singulis ferme, quæ ad dogmata pertinent, ostendi possit, quod non obscure, sed quasi aduersa fronte repugnent & Scripturæ, & puriori antiquitati.

Multum autem refert, extare veras & perspicuas declarationes, quod impia illa Decreta Tridentinæ Synodi, non ex petulantia, non odio veritatis, non contentionis studio, nec dissentiendi libidine repudiemus & damnemus; sed quod eius rei habeamus veras, iustas, & grauissimas caussas & rationes: quia scilicet Examen istorum Decretorum, ad normam Scripturæ institutum, clare & plane ostendit, Decreta illa

nihil aliud esse, quam deprauationem doctrinæ cœlestis patefactæ nobis in Scriptura, & confirmationem omnium errorum, superstitionum, & abusuum regni Pontificij: quorum emendatio ad normam verbi Dei à multis annis flagitata, promissa & expectata fuit: sed frustra, & in vanum, sicut iam res ipsa ostendit. Hac de caussa, & in hunc vsum data mihi ab Andradio Lusitano (sicut in prima parte explicaui) occasione, institui simplici oration[illegible], Examen Decretorum & Canonum Tridentini Concilij: & spero plures fore, qui hac in re operam suam Ecclesiæ splendidius, eruditius & felicius præstent.

Ego qui aurum & gemmas non habeo, vel pilos saltem caprarum iuxta Hieronymi dictum, ad constructionem & conseruationem tabernaculi Dei in terris, conferre volui.

Simpliciter autem doctrinam nostrarum Ecclesiarum recitaui, & ostendi, quomodo ad eius oppressionem, tanquam ad scopulum, Tridentina iacula in singulis verbis directa sint: contuli singula ad stateram Dominicam, quæ in Scriptura sacra à Spiritu sancto nobis præformata est.

Plusculum autem laboris insumendum fuit in explicandis testimoniis veræ & purioris antiquitatis, cuius falsa specie & vano prætextu multorum simpliciorum animos fascinant & decipiunt. Et inter examinandum mirabiles fraudes & insidias in Decretis illis deprehendi, quæ ad primam inspectionem non statim se offerunt.

Sed de toto hoc scripto, quod mediocri labore mihi constitit, veræ Ecclesiæ Dei, & æquis Lectoribus iudicium permitto: studium enim & voluntatem Deo probari non dubito.

Vestræ autem Celsitudinis nomini, Illustrissime Princeps, alteram hanc partem Examinis Decretorum & Canonum Tridentini Concilij dedicare & inscribere volui. Complectitur enim explicationem illorum Decretorum, quæ facta & promulgata sunt

non

[illegible] multo post illud tempus, cum Anno Domini millesimo quin[illegible] [illegible]mo quadragesimooctauo, Ordines Imperii post propositam [illegible]ram formulæ interreligionis, cogerentur Decretis futur[i] [Conci]lii sine conditione se submittere.

[illegible]at autem in publicis historiis ad sempiternam memoriam [&] [illegible]ata posteritate magis celebrabitur, heroicum illud ver[e] [Chri]stianæ constantiæ exemplum, quod periculosissimis tempori[bus], rebus vbique propter aduersariorum potentiam nutantibus, [cum] omnes ferme Augustanæ confessionis doctrinam profitentes [lan]guidius & timidius agerent, Celsitudo vestra magno & excel[so] animo publice contestata est, se bona conscientia decretum de in[ter]religione laudare non posse, nec illud probare, quod postulaba[tur], vt sine exceptione decretis futuri Concilii omnes se submit[te]rent. Arbitratus itaq; sum, non ingratam Celsit. vestræ fore [le]ctionem explicationis illorum Decretorum, quæ post triste illud [tem]pus, exultantibus, atq; adeo passim triumphantibus aduersa[r]iis in Tridentino Concilio promulgata fuerant. Ita enim Celsitud. vestra in memoriam reducetur imago tristissimi status Ecclesia[r]um illius temporis; & grato animo Celsitudo vestra agnoscet & celebrabit singulare illud beneficium Spiritus sancti, cuius ductu & instinctu factum est, quod Celsitud. vestra tunc in futura illa Decreta noluit consentire. Et non dubito propter Celsitud. vestræ illustre nomen, quod ex illo memorabili constantiæ exemplo, piis omnibus celebre & gratum est, plures eo libentius hasce explica[t]iones lecturos. Demisse itaq; oro, vt Celsitud. vestra animo bene[v]olo, & vultu placido hasce explicationes, quas multi existimant Ecclesia non inutiles fore, suscipiat. Memini enim Celsitud. ve[st]ram ante decennium lucubratiunculas quasdam Mathemati[c]as [illegible] & flagitasse, & clementer suscepisse. Cumque tunc sub[si]dio non contemnendo, Celsitud. vestra studia mea iuuerit; iudi[caui] [ae]quum esse, vt publica aliqua significatione, animi mei gra-

 titudi-

titudinem, Celsitud. vestræ declararem. Deum Patrem Domini nostri Iesu Christi oro, vt Spiritu suo sancto Celsitud. vestram, & omnes, qui ad Reipub. gubernacula sedent, gubernet, & in Ecclesia, postremis hisce periculosissimis temporibus lucem verbi sui, peculiari suo beneficio accensam, conseruet, nec Tridentinis insidiis & fraudibus extingui patiatur. Brunsuigæ XVIII. Decembris, Anno Domini M. D. LXVI.

Celsitud. vestram

demisse & reuerenter colens,

Martinus Chemnicius D.

EXAMEN SECUNDÆ PARTIS DECRETORUM CONCILII Tridentini, de Sacramentis, &c.

Exemplum primæ Apostolicæ Synodi, Act. 15.



In prima Apostolica Synodo, Act. 15. illa pars doctrinæ. de qua tunc propter motas controuersias instituta erat συζήτησις, ex ipsis fontibus Scripturæ Propheticæ & prædicationis Apostolicæ (quæ postea, sicut Irenæus inquit, per Dei voluntatem, vt esset fundamētum & columna fidei nostræ, in literas relata est) ita explicabatur, vt monstratis firmis & conspicuis veræ & sanæ sententiæ fundamentis, ratio redderetur, quare aliæ dissentientes & contrariæ opiniones, abiiciendæ & damnandæ, essent. Et ipsam quidem sententiam, postea paucis & succinctis capitibus (quæ δόγματα Actor. 15. appellabant) comprehensam, Ecclesiis proponebant, simul tamen etiam fundamenta, rationes & cōfirmationem suorum Decretorum, prolixe & perspicue explicabant: vt scilicet Ecclesiæ ex verbo Dei constaret certa ratio, quid & quare amplectendum, quid fugiendum esset.

Fecisse hoc Iudam & Silam Antiochiæ, testis est Lucas Act. 15. Et quod Paulus in Epistolis ad Romanos & Galatas magno conatu & multis argumentis agit, idem ipsum in aliis Ecclesiis viua voce fecisse, nō est dubium. Quod enim verbis docebant (se scilicet non dominari fidei Ecclesiæ. 2. Cor. 1. sed paratos se esse semper ad apologiam omni postulanti rationem, 1. Petri 3.) idem facto & exemplis comprobabant.

Apostoli quoties vsus postulauit, parati fuerunt cuique reddere fidei suæ rationē. Exemplum veterum Patrum Synodorum.

Hanc Apostolicam rationem veteres etiam Patrum Synodi secutæ sunt, sicut historiæ Nicenæ, Constantinopolitanæ, Ephesinæ, & Chalcedonensis Synodorum vtrumque describunt, & decreta seu Canones, & quomodo controuersiæ in vtramque partem disputatæ, & ex quibus tandem fundamentis, iuxta regulam scripturæ determinatæ fuerint. Quanquam de multis aliis Synodis nudi tantum canones seruati sunt, neglecta vel suppressa explicatione caussarum & fundamentorum, quæ res Ecclesiæ magis obfuit, quam profuit. Quia enim intelligētia dictorū, iuxta Hilarij sententiam, ex caussis dicendi sumenda est, sæpe à posteris Canones minus dextre intellecti sæpe vero etiam à pia & natiua sententia, ad peregrina & adulterina dogmata stabilienda contorti sunt, & demum prætextu Tituli Canonum, promiscue par autoritas paulatim arrogata fuit omnibus decretis & canonibus. sine inquisitione, siue haberent, siue non haberent certa, firma & perspicua verbi Dei fundamenta. Et inde tandem extructa est Pontificia illa tyrannis, quæuis decreta, & quosuis canones, pro libidine & pro imperio sine vllis Scripturæ documentis Ecclesiæ obtrudendi. Quæ

ratio

ratio tandem in flagitiosam impudentiam, dignam fronte meretricis Babylonicæ desiit. Extant enim in publicis scriptis, & à multis notatæ sunt prodigiosæ Canonistarum voces:

Canonistæ.

Quod Papæ potestas sit absoluta, & eam habeat vt vult.
Quod habeat voluntatem pro ratione in his, quæ vult.
Quod nemo debeat ei dicere, Cur ita facis.
Quod sit supra ius: & extra ius omnia possit.
Quod possit dispensare contra 4. prima Concilia: item contra verba Euangelij, licet non contra mentem.
Quod contra Epistolas Pauli possit statuere, &c.

Ab hac vero monstrosa plane impudentia, Tridentina Synodus initio aliqua modestiæ significatione simulauit, se velle discedere. In Quinta.n. & Sexta sessionibus, speciem qualemcunque prætenderunt, quasi decreta sua, non Babylonica ista, de qua dictum est, authoritate, Ecclesiæ obtrudere: sed ex verbi Dei fundamentis extruere & comprobare vellent. Sed quia experti erant boni Patres, quantum laboris & molestiæ esset, etiam sine aduersarii alicuius contradictione, de fundamentis doctrinæ Pontificiæ, tractationem instituere: cum quidem illa ipsa qualiscunque de fundamentis velitatio, infirmitatem, imo fœditatem & abominationem dogmatum in regno Pontificio, plenius ostentaret. Vbi igitur ad septimam sessionem, in qua doctrina de Sacramentis pertractanda erat, ventum est, existimarunt labore illo, cum quidem Pontificia ista materia, ne speciem quidem iustæ inquisitionis sustinere posse videretur, sibi supersedendum esse: solis enim & nudis anathematis pro iure priuilegiorum sedis Romanensis, 2. Thess. 2. facilius & tutius, quam monstrandis fundamentis, & reddendis rationibus rem posse peragi. Sero enim forsan recordati sunt eius quod prudentia Magistrorum nostrorum Parisiensium, Anno Domini 1521. contra Lutherum censuit, legem scilicet definiendi in Ecclesia Pontificia hanc esse, vt quid sentiant paucis explicēt rationibus, cur ita definiāt, nullis scripto mandatis: qualis scilicet in foro ratio est in sententiis prætoriis. Minus igitur facilis & expedita erit ratio examinis in hac secunda parte. Petendæ. n. erunt rationes & explicationes ex lacunis disputationum, quæ extant apud scriptores scholasticos & Pontificios. In quibusdam sane Andradii explicationes examen nostrum iuuare poterunt. Sed is non omnes locos pertractauit. Spero autem fore, vt quo est candore Andradius, qui dissimulare nescit, hac occasione plenius aliquando nobis explicet, quæ rationes in publicis deliberationibus, & in priuatis Synodi congressibus, de articulis sequentibus agitatæ fuerint: vtile enim hoc futurum est ad omnem posteritatem. Nec poterit hoc vel Andradius, vel reliqui, qui Concilio isti interfuerunt detrectare. Extat enim illustre exemplum Cyrilli, in Ephesina Synodo, qui post editos Canones non detrectauit, nec erubuit explicationes edere, in quibus ex verbo Dei rationem redderet, τῶν ἀναθηματισμῶν. Deo igitur bene iuuante & fortunante, ad examen reliquæ partis Decretorum Concilii Tridentini accingemur.

Pontificii in refutādis Aduersariis cur Anathematis potius quam firmis argumentis & rationib. ex sacra scriptura sumptis vtātur.

DE VOCABVLO SACRAMENTI: ITEM DE numero & descriptione Sacramentorum in nouo Testamento.

DECRETVM DE SACRAMENTIS ECCLESIÆ, publicatum in sacrosancta Oecumenica & Generali Tridentina Synodo, Sessione VII.

Ad consummationem salutaris de iustificatione doctrinæ, quæ in præcedenti proxima sessione, vno omniū Patrum consensu promulgata fuit, cōsentaneum visum est

de san-

de sanctissimis Ecclesiæ sacramentis agere: per quæ omnis vera iustitia vel incipit, vel incepta augetur, vel amissa reparatur.

Propterea sacrosancta œcumenica & generalis Tridentina Synodus, in Spiritu sancto legitime congregata, præsidentibus in ea eisdem Apostolicæ sedis legatis, ad errores eliminandos, & extirpandas hæreses, quæ circa sanctissima ipsa Sacramenta, hac nostra tempestate, tum de damnatis olim à Patribus nostris hæresibus suscitatæ, tum etiam de nouo adinuentæ sunt, quæ Catholicæ Ecclesiæ puritati & animarum saluti magnopere officiunt. sanctarum Scripturarum doctrinæ, Apostolicis traditionibus atque aliorum Conciliorum & Patrum consensui adhærendo, hos præsentes Canones statuendos & decernendos censuit: reliquos qui supersunt ad cœpti operis perfectionem, deinceps, diuino spiritu adiuuante, editura.

CANON I.

Si quis dixerit, Sacramenta nouæ legis non fuisse omnia à Iesu Christo Domino nostro instituta, aut vel plura vel pauciora, quam septem, videlicet, Baptismum, Confirmationem, Eucharistiam, Pœnitentiam, Extremam vnctionem, Ordinem, & Matrimonium: aut etiam aliquod horum septem non esse vere & proprie Sacramentum, anathema sit.

EXAMEN.

Nostri in Apologia Augustanæ confessionis publice professi sunt, se non magnopere rixari de vocabulo Sacramenti, aut de numero, cum appellatio sit ἄγραφος quæ etiam apud veteres ab aliis aliter, modo latius modo angustius accepta & descripta fuit: si modo hoc seruetur, vt res illæ, quæ in Scriptura, siue cum peculiaribus ritibus, siue absque ritibus, habent mandatum Dei, & promissiones retineantur. & quidem eo modo tractentur & vsurpentur, sicut in verbo Dei traditæ sunt, siue Sacramenta appellentur, siue non. *Apologia Augustan. de vocabulo Sacramenti item de numero.*

Secundo, vt ritus illi, qui habent expressum mandatum Dei in Scriptura, & additam claram promissionem gratiæ, quæ noui Testamenti propria est, accurate discernantur à reliquis rebus, quæ habent quidem mandatum Dei, sed non habent peculiares & certos ritus diuinitus institutos. Habent etiam promissionem, sed non illam, quæ est de applicatione & obsignatione gratuitæ reconciliationis.

Tertio, vt ritus, qui non habent expressum mandatum & claram promissionem gratiæ in Scriptura noui Testamenti, sed vel à Patribus accepti vel ab aliis hominibus instituti sunt, discernantur à superioribus, de quibus iam dictum est.

Quarto, vt discrimen conseruetur inter promissionem gratiæ, quæ beneficia redemptionis in Euangelio promissa, solo & nudo verbo, offert, & applicat credentibus, & inter eandem, quando vestita est ritibus seu ceremoniis diuinitus in verbo Dei institutis.

Si hoc modo prius de rebus ipsis, ex Scripturæ sententia, sana doctrina & necessaria differentia constitueretur, postea de vocabulo & numero sacramentorum, remotis vocabulorum τῶν ἀγράφων pugnis non difficulter conueniri posset.

Quando vero per appellationem & numerum Sacramentorum, quæritur rerum ipsarum confusio & adulteratio iam non est λογομαχία sed necessarium certamen de rebus ipsis. Et frustra imo insidiose & perniciose de vocabulis tentatur conciliatio, quę cum periculo & deprauatione ipsarum rerum coniuncta est.

Hæc ideo sub ingressum huius disputationis recito, ne quis sententiam Augustanæ confessionis, quando dicit, non esse magnopere rixandum

de vocabulo Sacramenti aut de numero, ita deprauet, quasi velit, nos decretum Tridentinæ Synodi, de septem Sacramentis, eo modo sicut ab ipsis proponitur & intelligitur, simpliciter sine necessaria rerum ipsarum explicatione & distinctione. imo cum manifesta confusione & adulteratione rerum, recipere & approbare. Necessaria etiam in principio est hæc confessio. Nos hac disputatione illis rebus, quas Pontificii præter Baptismum & Eucharistiam titulo Sacramentorum insignire solent (vt sunt Ministerium verbi & Sacramentorum, Coniugium, Pœnitentia, Augmentum & Confirmatio donorum Spiritus sancti, Cōsolatio ægrotantium, &c.) nullo modo eam, quam ex Scripturæ sententia habent & habere debent, veritatem, reuerentiam, dignitatem & vtilitatem, vel imminuere, vel detrahere velle quando pugnamus, non esse vere & proprie Sacramenta à Christo instituta, eo modo sicut Baptimus & Cœna Domini vere & proprie sunt Sacramenta: imo hoc tantum agimus, vt de illis rebus in Ecclesia ita sentiamus & loquamur, sicut Scriptura præscribit & tradit: hoc enim modo habent & retinent veram suam dignitatem.

Examē primi Canonis, de numero Sacramentorum noui Testamenti. Summa seu Argumentum eiusdē Canonis.

Sed propius accedamus ad Examen primi Canonis de numero Sacramentorum noui Testamenti. Habet autem tria membra. Primo enim sumit axioma illud, quod verissimum est: quia auctoritas seu potestas instituendi Sacramenta, vt sint efficacia signa gratiæ, nōn est vllius creaturæ, sed solius Dei, qui gratiam illam operatur: ideo necesse est, vt omnia, quæ in nouo Testamento vere & proprie Sacramenta esse debent, institutionem suam habeant à Iesu Christo Domino nostro: quia ipse est noui Testamenti sponsor ad Hebr. 7. & mediator, ad Hebr. 8. & 12. Secundo mox attexit, sed sine omni probatione, talia Sacramenta in nouo Testamento non esse plura vel pauciora quam septem: cum expresio septenarii numeri, nec in scriptura, nec in tota vera & puriori antiquitate demonstrari posit, vera etiam Sacramenti iuxta Scripturam proprietas, nullo modo septem illis ex æquo conuenire potest. Et certum est, sicut postea ostendemus, veteres prout vocabulum Sacramenti vel strictius vel latius acceperunt, quosdam pauciora quosdam plura quam septem numerasse Sacramēta. Ipsis etiam Pontificiis non ignotæ sunt disputationes eius, qui sub nomine Cypriani Sermonem de Ablutione pedum, & de Chrismate edidit. Item, Hugonis & Lombardi, qui sentiunt, non omnia illa, quæ numerant septem Sacramenta, ab ipso Christo immediate esse instituta. Tertio dicit præsentia non septem illa, singula vere & proprie esse Sacramenta. Sed quid quæso, fingere possunt, quomodo matrimonium vere & proprie sit Sacramentum, sicut Baptismus & Eucharistia? Quodnam enim est à Christo institutum elementum quod verbum, quod accedat ad elementum, vt coniugium fiat Sacramentum? Quomodo per matrimonium, quod Syricus Pontifex definit, esse secundum carnem viuere, quod Deo non placere posit: quomodo, inquam, iustitia fidei per matrimonium vel incipit, vel augetur, vel reparatur, iuxta ipsorum Sacramenti descriptionem in decreto positam? Durandus aperte dicit, matrimonium non esse Sacramentum stricte & proprie dictum, sicut alia Sacramenta nouæ legis. Et hæc cum ita se habeant, tamen perfricta fronte & adducto supercilio sine probationibus & documentis, tantum pro imperio decernunt: Si quis dixerit, Sacramenta nouæ legis, non fuisse omnia à Iesu Christo Domino nostro instituta, aut esse plura vel pauciora quam septem: aut etiam aliquod horum septem nō esse vere & proprie Sacramentum, anathema sit.

Anathemata ad probationem seu confirmationē dogmatū fidei nihil faciunt, sed veræ & perspicuæ rationes ex ipsis sancta Scriptura fundamētis desumta.

Sanè si sola anathematum crepitacula, sine certis, perspicuis & firmis Scripturæ documentis, ad probationem dogmatum sufficiunt, & possunt articulos fidei facere, poterunt hoc modo Iudæi suas Thalmudicas, & Turcæ Alcorani traditiones, Canonicas facere. Quid enim procliuius, quam

cum probare non posis, Anathema dicere? Sed ne terrore illo terreamur, Scriptura nos præmunit, cum inquit: Maledicent illi, tu vero benedicas.

Sed tota hæc disputatio aliquanto plenius examinanda erit. Operæ pretium autem est, obseruare, quod apud veteres Scriptores nullæ extant vel disputationes, vel probationes de septenario Sacramentorum numero: sed tempore Hugonis & Lombardi ex Sorbona, in Ecclesiam inuecta est hæc opinio, quod nec plura, nec pauciora sint in nouo Testamento Sacramenta, quam septem. Et Lombardus quidem cum alias ex Patribus sua probare soleat, de septenario sacramentorum numero, ne vnam quidem veterum sententiam allegat: Scholastici vero Scriptores. quia argumentis & rationibus tantum non diffluunt, septenarium etiam Sacramentorum numerum argumentis & rationibus probare & confirmare, serio laborant. Dignum est autem perpetua memoria ad omnem posteritatem propaganda, quibus rationibus & argumentis, septenarius Sacramentorum numerus a Scholasticis in Ecclesiam inuectus, & ex quibus fundamentis receptus fuerit. Compendium Theologiæ ex Scholasticorum sententia rationes, quod nec plura nec pauciora sint Sacramenta in nouo Testamento, quam septem, has reddit: Septem, inquit, sunt Sacramenta secundum septem diuersitates hominum in Ecclesia. I. est intrantium, vt Baptismus: secundum pugnantium, vt Confirmatio: tertium, vices resumentium, vt Eucharistia: quartum, resurgentium, vt Pœnitentia: quintum, exeuntium, vt extrema vnctio: sextum, ministrantium, vt Ordo: septimum, nouos milites introducentium, vt matrimonium. Item, Sacramenta inquit sunt septem, quia disponunt ad septem virtutes habendas. Nam Baptismus est Sacramentum fidei Confirmatio spei Eucharistia, charitatis, Pœnitentia, iustitiæ Extrema vnctio, perseuerantiæ seu fortitudinis, Ordo prudentiæ, Matrimonium, temperantiæ. Alia etiam, inquit. est ratio numeri Sacramentorum. Ordinantur enim contra septem morbos spirituales, scilicet triplicem culpam, & contra quadruplicem pœnam. Baptismus contra peccatum originale, Pœnitentia, contra mortale, extrema vnctio, contra veniale, Ordo, contra ignorantiam, Eucharistia, contra malitiam, Confirmatio, contra impotentiam, Matrimonium, contra concupiscentiam.

En veterum orthodoxorū scriptis non potest probari septenarius numerus sacramentorum.

Asignat etiam hanc rationem numeri septenarii, quod iuxta rationem Medicinæ corporalis, quædam Sacramenta sunt curatiua, quædam conseruatiua, quædam præseruatiua, quædam melioratiua,

Sed quis non videt, quam infirmæ, imo quam futiles sint hæ rationes ad rem tantam comprobandam. Si enim hæc sunt documenta & firmamenta causæ: ex similibus, imo ex iisdem rationibus nullo negotio, vel plura, vel pauciora, quam septem demonstrari possent Sacramenta: & propter illas ipsas rationes, si ad demonstrationem huius rei valent, & sufficiunt, necesse erit & sub lege Moysis, & ante promulgationem legis, nec plura, nec pauciora, quam septem fuisse Sacramenta. Neque enim in nouo primum Testamento cœperunt esse septem virtutes, & septem morbi spirituales.

Rationes Pōtificiorum adducta ad comprobationem septenarii sacramētorum numeri minus firmæ.

Eiusdem futilitatis sunt reliquæ etiam rationes: ideo esse septem Sacramenta nouæ legis, quia septem sunt sigilla libri Apocalyp.5. Item, septem sunt tubæ Angelorum, Apocal.8. septem sunt stellæ in dextera eius, qui similis est filio hominis, & septem sunt candelabra, Apoc.1. Septem panibus satiauit turbam, Matth.15. septem oculi super lapidem Zach.3. septem lucernæ in tabernaculo, Exod.37. Sed ex hoc fundamento, eiusdem consequentiæ vigore D. Brentius ex aliis numeris in scriptura positis, colligit esse & pauciora & multo plura sacramenta. Nec sane video, vt consequentia argumentationis, in aliis etiam numeris in scriptura annotatis, valere

non

de vocabulo Sacramenti aut de numero, ita deprauet, quasi velit, nos d
cretum Tridentinæ Synodi, de septem Sacramentis, eo modo sicut ab ip
proponitur & intelligitur, simpliciter sine necessaria rerum ipsarum exp
catione & distinctione, imo cum manifesta confusione & adulteratione
rum, recipere & approbare. Necessaria etiam in principio est hæc contest
tio. Nos hac disputatione illis rebus, quas Pontificii præter Baptismum
Eucharistiam titulo Sacramentorum insignire solent (vt sunt Ministeriu
verbi & Sacramentorum, Coniugium, Pœnitentia, Augmentum & Con
matio donorum Spiritus sancti, Cōsolatio ægrotantium, &c.) nullo mo
eam, quam ex Scripturæ sententia habent & habere debent, veritatem, r
uerentiam, dignitatem & vtilitatem, vel imminuere, vel detrahere vell
quando pugnamus, non esse vere & proprie Sacramenta à Christo institu
ta, eo modo sicut Baptismus & Cœna Domini vere & proprie sunt Sacr
menta: imo hoc tantum agimus, vt de illis rebus in Ecclesia ita sentiamu
& loquamur, sicut Scriptura præscribit & tradit: hoc enim modo habe
& retinent veram suam dignitatem.

Examē primi Canonis, de numero Sacramentorum noui Testamenti. Summa seu Argumentum eiusdē Canonis.

Sed propius accedamus ad Examen primi Canonis de numero Sacr
mentorum noui Testamenti. Habet autem tria membra. Primo enim s
mit axioma illud, quod verissimum est: quia auctoritas seu potestas instit
endi Sacramenta, vt sint efficacia signa gratiæ, nōn est vllius creaturæ, s
solius Dei, qui gratiam illam operatur: ideo necesse est, vt omnia, quæ
nouo Testamento vere & proprie Sacramenta esse debent, institutione
suam habeant à Iesu Christo Domino nostro: quia ipse est noui Testamen
ti sponsor ad Hebr. 7. & mediator, ad Hebr. 8. & 12. Secundo mox attexi
sed sine omni probatione, talia Sacramenta in nouo Testamento non e
plura vel pauciora quam septem: cum expresio septenarii numeri, nec
scriptura, nec in tota vera & puriori antiquitate demonstrari posit, ve
etiam Sacramenti iuxta Scripturam proprietas, nullo modo septem ill
ex æquo conuenire potest. Et certum est, sicut postea ostendemus, veter
prout vocabulum Sacramenti vel strictius vel latius acceperunt, quosda
pauciora, quosdam plura quam septem numerasse Sacrāmēta. Ipsis etia
Pontificiis non ignotæ sunt disputationes eius, qui sub nomine Cypria
Sermonem de Ablutione pedum, & de Chrismate edidit. Item, Hugon
& Lombardi, qui sentiunt, non omnia illa, quæ numerant septem Sacr
menta, ab ipso Christo immediate esse instituta. Tertio dicit præsens c
non septem illa, singula vere & proprie esse Sacramenta. Sed quid quæs
fingere possunt, quomodo matrimonium vere & proprie sit Sacrame
tum, sicut Baptismus & Eucharistia? Quodnam enim est à Christo instit
tum elementum quod verbum, quod accedat ad elementum, vt coniug
um fiat Sacramentum? Quomodo per matrimonium, quod Syricus Po
tifex definit, esse secundum carnem viuere, quod Deo non placere posi
quomodo, inquam, iustitia fidei per matrimonium vel incipit, vel augetu
vel reparatur, iuxta ipsorum Sacramenti descriptionem in decreto po
tam? Durandus aperte dicit, matrimonium non esse Sacramentum stric
& proprie dictum, sicut alia Sacramenta nouæ legis. Et hæc cum ita se h
beant, tamen perfricta fronte & adducto supercilio sine probationibus
documentis, tantum pro imperio decernunt: Si quis dixerit, Sacramen
nouæ legis, non fuisse omnia à Iesu Christo Domino nostro instituta, a
esse plura vel pauciora quam septem: aut etiam aliquod horum septem
esse vere & proprie Sacramentum, anathema sit.

Anathemata ad probationem seu confirmationē dogmatū fidei nihil faciunt, sed vera & perspicua rationes ex ipsis sancta Scriptura fundamētis desumta.

Sanè si sola anathematum crepitacula, sine certis, perspicuis & firm
Scripturæ documentis, ad probationem dogmatum sufficiunt, & posiu
articulos fidei facere, poterunt hoc modo Iudæi suas Thalmudicas, & Tu
cæ Alcorani traditiones, Canonicas facere. Quid enim procliuius, qua

cum probare non posſis, Anathema dicere? Sed ne terrore illo terreamur, Scriptura nos præmunit, cum inquit: Maledicent illi, tu vero benedicas.

Sed tota hæc diſputatio aliquanto plenius examinanda erit. Operæ pretium autem eſt, obſeruare, quod apud veteres Scriptores nullæ extant vel diſputationes, vel probationes de ſeptenario Sacramentorum numero: ſed tempore Hugonis & Lombardi ex Sorbona, in Eccleſiam inuecta eſt opinio, quod nec plura, nec pauciora ſint in nouo Teſtamento Sacramenta quam ſeptem. Et Lombardus quidem cum alias ex Patribus ſua probare ſoleat, de ſeptenario ſacramentorum numero, ne vnam quidem veterum ſententiam allegat: Scholaſtici vero Scriptores, quia argumentis & rationibus tantum non diffluunt, ſeptenarium etiam Sacramentorum numerum argumentis & rationibus probare & confirmare, ſerio laborant. Dignum eſt autem perpetua memoria ad omnem poſteritatem propaganda, quibus rationibus & argumentis, ſeptenarius Sacramentorum numerus a Scholaſticis in Eccleſiam inuectus, & ex quibus fundamentis receptus fuerit. Compendium Theologiæ ex Scholaſticorum ſententia rationes, quod nec plura nec pauciora ſint Sacramenta in nouo Teſtamento, quam ſeptem, has reddit: Septem, inquit, ſunt Sacramenta ſecundum ſeptem diuerſitates hominum in Eccleſia. I. eſt intrantium, vt Baptiſmus: ſecundum pugnantium, vt Confirmatio: tertium, vices reſumentium, vt Euchariſtia: quartum, reſurgentium, vt Pœnitentia: quintum, exeuntium, vt extrema vnctio: ſextum, miniſtrantium, vt Ordo: ſeptimum, nouos milites introducentium, vt matrimonium. Item, Sacramenta inquit, ſunt ſeptem, quia diſponunt ad ſeptem virtutes habendas. Nam Baptiſmus eſt Sacramentum fidei, Confirmatio ſpei, Euchariſtia, charitatis, Pœnitentia, iuſtitiæ, Extrema vnctio, perſeuerantiæ ſeu fortitudinis, Ordo, prudentiæ, Matrimonium, temperantiæ. Alia etiam, inquit, eſt ratio numeri Sacramentorum. Ordinantur enim contra ſeptem morbos ſpirituales, ſcilicet triplicem culpam, & contra quadruplicem pœnam. Baptiſmus contra peccatum originale, Pœnitentia, contra mortale, extrema vnctio, contra veniale, Ordo, contra ignorantiam, Euchariſtia, contra malitiam, Confirmatio, contra impotentiam, Matrimonium, contra concupiſcentiam.

En veterum orthodoxorũ ſcriptis non poteſt probari ſeptenarius numerus ſacramentorum.

Aſsignat etiam hanc rationem numeri ſeptenarii, quod iuxta rationem medicinæ corporalis, quædam Sacramenta ſunt curatiua, quædam conſeruatiua, quædam præſeruatiua, quædam melioratiua,

Sed quis non videt, quam infirmæ, imo quam futiles ſint hæ rationes ad rem tantam comprobandam. Si enim hæc ſunt documenta & firmamenta cauſæ: ex ſimilibus, imo ex iiſdem rationibus nullo negotio, vel plura, vel pauciora, quam ſeptem demonſtrari poſſent Sacramenta: & propter illas ipſas rationes, ſi ad demonſtrationem huius rei valent, & ſufficiunt, neceſſe erit & ſub lege Moyſis, & ante promulgationem legis, nec plura, nec pauciora, quam ſeptem fuiſſe Sacramenta. Neque enim in nouo primum Teſtamento cœperunt eſſe ſeptem virtutes, & ſeptem morbi ſpirituales.

Rationes Põtificiorum adductæ ad comprobationem ſeptenarii ſacramẽtorum numeri minus firmæ.

Eiuſdem futilitatis ſunt reliquæ etiam rationes: ideo eſſe ſeptem Sacramenta nouæ legis, quia ſeptem ſunt ſigilla libri Apocalyp. 5. Item, ſeptem ſunt tubæ Angelorum, Apocal. 8. ſeptem ſunt ſtellæ in dextera eius, qui ſimilis eſt filio hominis, & ſeptem ſunt candelabra, Apoc. 1. Septem panibus ſatiauit turbam, Matth. 15. ſeptem oculi ſuper lapidem Zach. 3. ſeptem lucernæ in tabernaculo, Exod. 37. Sed ex hoc fundamento, eiuſdem conſequentiæ vigore D. Brentius ex aliis numeris in ſcriptura poſitis, colligit eſſe & pauciora & multo plura ſacramenta. Nec ſane video, vt conſequentia argumentationis, in aliis etiam numeris in ſcriptura annotatis, valere

non debeat, nisi forsan arbitrentur, se hoc acumine retundere posse vim illius consequentiæ, quod Apo. 1. vbi mentio fit septem stellarum, Interpres vtitur vocabulo Sacramenti. Quidni igitur firma sit demonstratio, septem esse Sacramenta, quia in illo loco, vbi vsurpatur vocabulum Sacramenti, ponitur numerus septenarius, hæc enim sunt verba: Sacramentum septem stellarum, quæ sunt Angeli septem Ecclesiarum? Ego vero locum ipsis ostendam, vnde multo magis proprie & luculenter, ex eadem scilicet copia demonstrari posset septenarius numerus Sacramentorum Ecclesiæ Pontificiæ. De meretrice enim Babylonica, hoc est, de Antichristo, Angelus ita loquitur, Apocal. 17. Ego dicam tibi Sacramentum mulieris & bestiæ, quæ portat eam, quæ habet capita septem, quæ sunt septem montes, super quos mulier sedet. Audis ibi vtrumque, & vocabulum Sacramenti, & numerum septenarium. Tota enim pictura illius capitis non male conuenit. Intelligenti satis.

Et hæ sunt demonstrationes, hæc fundamenta, quibus septenarius numerus Sacramentorum in Ecclesiam, inuectus & receptus fuit à scriptoribus scholasticis. Neq; .n. idoneis vel documentis ex scriptura, vel testimoniis ex vera antiquitate scholastici septenarium Sacramẽtorum numerum probare, vel conantur saltem. Tam manifesta autem est demonstrationum harum futilitas, vt eius nunc pudeat ipsos etiam conductitios patronos regni Pontificii, qui aliquid frontis habent. Quia igitur in tanta Euangelii luce veteribus illis commentis vident, se non posse amplius homines dementare, noua nunc consarcinant perizomata, si forsan panniculis detritis & reticulis nouo assumento, vel speciem aliquam induere possint.

Ipsos Pontificios pudere harum probationum.

Duobus autem potissimum argumentis ad stabiliendum septenarium Sacramentorum numerum, hoc tempore vtuntur. Primo .n. ex veteribus quibusdam scriptoribus colligunt testimonia, quod appellationem Sacramenti tribuerint non tantum Baptismo & Eucharistiæ, sed præterea etiam quibusdam aliis ritibus & rebus: & hanc collectionem ita temperant, ne terminos septenarii numeri egrediantur. Deinde ex definitione Sacramenti idem probant per illam regulam: Cui definitio conuenit, illi etiam appellatio definiti recte tribuitur. De singulis igitur ordine quædam annotabimus, vt ratio examinis, non tantum cum veterum sophistarum nugis pugnet, verum etiam recentiorum rhetorum fucos detegat.

Duo præcipua argumẽta Pontificiorum ad confirmationem septenarii numeri Sacramentorum.

Est autem vocabulum Sacramenti ex lingua Latina communi & vulgari sumptum. Varroni enim Sacramentum pignus est, quod litigantes apud pontificem deponebant, & qui vicisset, pignus repetebat: qui vero causa cecidisset, eius pecunia in ærarium referebatur. Aliis Latinis scriptoribus Sacramentum est iusiurandum, seu obligatio, numinis & religionis interuentu confirmata. Vegetio est militare Sacramentum, quo milites duci astringuntur. Quæstio autem est, quomodo & qua ratione vocabulum illud in Ecclesiæ sermonem translatum, & ad signa gratiæ diuinitus instituta accommodatum sit?

Vetus interpres in Hagiographis, vbi Græci habent mysterium, aliquando reddit Sacramentum, vt Tob. 12. Sapient. 2. & 6. Et Daniel. 2. & 4. vbi Chaldaicum רזא Græci reddiderunt μυστήριον, transtulit Sacramentum.

In nouo vero Testamento sæpe Græcam vocem mysterii reliquit, alicubi vero reddidit, Sacramentum. Significat autem in genere id, quod arcanum seu secretum est, vt Tob. 12. Sacramentum Regis occultandum est.

Syrach. 27. Amici mysteria denudare. Iudith. 2. Habuit cum eis mysterium consilii. Ita Paulus 2. Thes. 2. de Antichristo loquens dicit: Iam operatur mysterium iniquitatis. Principaliter vero significat arcanum & se-

cretum voluntatis, consilii seu propositi DEI, quod rationi naturaliter non est notum, sed toti mundo absconditum, nisi quantum diuinitus reuelatur.

Ita doctrina de redemptione & reconciliatione generis humani vocatur Mysterium, seu Sacramentum DEI. Coloss. secundo. Mysterium Christi Ephes. tertio, Mysterium Euangelii, Ephes. sexto. Mysterium fidei. 1. Timoth. 3.

Incarnatio filii Dei, vocatur Sacramentum magnum pietatis, 1. Tim. 3. Vocatio gentium vocatur Sacramentum voluntatis Dei. Ephes. 1. Doctrinam de resurrectione mortuorum vocat Paulus Mysterium. 1. Cor. 15. Et conuersionem Iudæorum, Rom. 11. Ita Ephes. 5. Coniunctionem Christi cum Ecclesia sua, vocat Sacramentum magnum. In hac significatione vsitatum est vocabulum Sacramenti non tantum in versionibus Scripturæ, verum etiam in sermone Patrum, qui sæpe appellant Sacramentum Diuinitatis, Incarnationis, Passionis. Tertull. contra Marcionem 4. totum Christianismum vocat religionis Christianæ Sacramentum.

Sed hæc generalis significatio nec binarium, nec septenarium numerum Sacramentorum probat. Paulus enim talia Sacramenta multo plura numerat, & 1. Cor. 13. inquit: Si sciero omnia mysteria. Descendamus igitur ad speciem, vbi significatio vocabuli mysterii seu Sacramenti, angustior est. Vocatur autem Græce Mysterium, quod Latinus interpres Sacramentum reddidit, quando res aliqua, vel visio externa, præter speciem, quam externis sensib. ingerit, aliquid aliud significat. Ita visio somnii Nabuchodonosor, Dan. 2. vocatur Sacramentum. Et Apocal. 1. Visio septem stellarum significans Angelos septem Ecclesiarum: & quod septem candelabra sunt septem Ecclesiæ, vocatur Sacramentum. Ita Apocal. 17. vbi Angelus explicat, quid significent septem capita bestiæ portantis meretricem, inquit: Ego dicam tibi Sacramentum mulieris. Ita etiam coniunctio viri & vxoris in coniugio, est Sacramentum coniunctionis Christi & Ecclesiæ, Eph. 5. Huic etiam affine est, quod de significatione parabolarum Christus inquit: Vobis datum est nosse mysteria regni cœlorum, reliquis autem in parabolis. Hæc significatio propius quidem aliquanto ad propositam quæstionem accedit: sed hoc modo multo plura numeranda erunt Sacramenta, quam septem. Omnes .n. figuras & allegorias, significantes aliquid Patres vocant Sacramenta. Tertull. lib. 5. contra Marcionem, vocat Sacramenta figurarum, & allegorias Sacramentorum, vbi de duob. Abrahę filiis loquitur. Aduersus Iudæos vocat Sacramentum ligni, disputans de securi Elisæi, & de ligno Adæ. Ita Augustinus texens allegorias, vocat Sacramentum panis, sacramentum piscium, Sacramentum numeri, &c. Nostra vero quæstio est, quomodo & qua ratione vocabulum Sacramenti ad signa gratiæ noui Testamenti, qualia extra omnem controuersiam sunt Baptismus & cœna Domini, translatum & accommodatum sit. Et in hac inquisitione aliquid operæ posui. Non autem deprehendi, quod Scriptura appellationem mysterii seu Sacramenti tribuat Baptismo vel Cœnæ Domini: imo nec ordini, nec pœnitentiæ, nec impositioni manuum, Act. 8. & 19. nec vnctioni Apostolorum, Marc. 6. in Scriptura tribuitur appellatio mysterii vel Sacramenti, Ephes. 3. Non ipsum ministerium seu ordo, sed quæ per ministerium annunciantur, sunt & vocantur Paulo iuxta generalem significationem mysteria seu Sacramenta, Ephes. 5. vbi de coniugio tractat Paulus, addit, Sacramentum hoc magnum est. Sed ipse se explicat, magnum illud, de quo loquitur, Sacramentum, non esse in coniunctione coniugum, sed in coniunctione Christi cum Ecclesia. Ita enim Ambrosius & Chrysostomus locum illum interpretantur, & Pauli verba manifesta sunt, Sacramentum hoc magnum est, ego v. dico, in Christo & Ecclesia.

Mysterium

Theodoretus ita interpretatur: Sicut Eua ex Adamo formata est, ita Ecclesiam nasci ex Christo. Quod si quis propter hanc significationem, quod sicut vir & vxor sunt in carnem vnam, ita etiam Ecclesia sit caro de carne Christi, &c. contendat matrimonium in Scriptura vocari mysterium seu Sacramentum, non rixabimur de vocabulo. Late enim illud patere, & multis aliis rebus ratione signi tribui, iam exemplis ostendimus. Nostra vero quæstio est de illa significatione, sicut Baptismus & Cœna Domini, vere & proprie sunt & vocantur Sacramenta.

Sacramenti vocabulum late patet.

Et vsurpatio vocabuli Sacramenti in hac significatione, vt scilicet accommodetur ad signa gratiæ efficacia, qualia in nouo Testamento extra controuersiam sunt Baptismus & cœna Domini, habet quidem aliquam affinitatem cum illis Scripturæ exemplis, de quibus supra dictum est: non tamen ex Scriptura, sed ex Ecclesiastica loquendi cōsuetudine sumpta est. Scriptura enim nusquam vel Baptismum vel Eucharistiam vocat mysteria vel Sacramenta. Hactenus ergo est appellatio ἄγραφος.

Quia vero diligentia digna est pie eruditis loqui cum Ecclesia, non rixamur de vocabulo, sed hoc agimus, ne doctrina rerum, quæ in Scriptura tradita est, per vocabulum ἄγραφον turbetur & adulteretur. Considerandum igitur est, qua ratione Ecclesiastici quidam Scriptores, vocabulum Sacramenti ad signa gratiæ noui Testamenti accommodarint. Et ad hanc considerationem pertinet: Quomodo vocabulum illud alii latius, alii angustius vsurparint. Ita enim manifestum euadet, ex Patribus quosdam pauciora, quosdam plura numerasse Sacramenta quam septem.

Tertullian.

Tertullianus ex vulgari Latina lingua de Sacramento militari vocabulum Sacramenti ad Baptismum hoc modo transferre videtur. Ad martyres enim, de abrenunciatione, quæ fit in Baptismo, & de reliquis interrogationibus ita inquit, vocati ad militiam in Sacramenti verba respondimus, &c. Inde vero postea tota actio nomen accepit, sicut inquit aduersus Praxeam, fides in Patrem, Filium & Spiritum sanctum, secundum Christianorum Sacramentorum, &c. Potissima vero ratio hæc est. Græci Baptismum & cœnam Dominicam vocant μυστήρια quia sub elementis visibilibus offertur & exhibetur arcano modo gratia spiritualis, quæ sensibus non apprehenditur, & ratione non intelligitur, sed ex sola verbi Dei reuelatione fide cognoscitur. Et appellatio mysteriorum in hac significatione in vulgari Ecclesiæ sermone recepta & vsurpata fuit, propter hanc etiam causam, quia Ethnici peculiares illos ritus, quibus ad idololatricas religiones suos initiabant, vocabant appellatione vulgo tunc trita μυστήρια. Et inde Latini Scriptores vtrumque vocabulum, & mysteriorum & Sacramentorum, in hoc vsu transtulerunt in sermonem Ecclesiasticum. Extant enim Ambrosii Scripta, de iis, qui initiantur Mysteriis & de Sacramentis.

Duo tantum sacramenta.

In hoc vero vsu antiquitas appellationem mysteriorum seu Sacramentorum, non extendit ad numerum septenarium, sed pauciora numerat. Vetustissimi enim talia mysteria seu sacramenta numerant duo tantum: Baptismum & cœnam Domini. Hæc enim numerat & explicat Iustinus in Apologia secunda, vbi describit ritus Ecclesiæ, siue in Palæstina, vbi natus fuit, siue in Italia. Romæ enim Apologiam scripsit. Horum meminit Irenæus. Item Tertullianus lib. 1. & 4. contra Marcionem, & de Corona militis.

Apologia Iustini. Tertullian.

Quod .n. libro de resurrectione carnis addit impositionem manuum, & vnctionem, intelligit ceremonias tunc coniunctas actioni Baptismi, non peculiaria sacramenta à Baptismo distincta, sicut postea ostendemus. Ita etiam Cyrillus Hierosolymit. vbi ex professo catecheses & μυσταγωγίας describit, tantum de mysteriis Baptismi & Cœnæ Dominicæ concionatur.

Cyrillus.

Quod

...n. de Chrismate disputat, intelligit non peculiare Sacramentum, ...emoniam adiunctam actioni Baptismi: sicut postea in loco de con...one demonstrabimus. Extant Ambrosii libri de iis, qui initiantur ...item sub eius nomiue aliquot libri de Sacramentis. Sed illi libri, ...professo explicationem doctrinæ de mysteriis seu Sacramentis Ec...olliceantur, tamen tantum de ritibus Baptismi & Cœnæ Domini...ionem continent. Vetustissimi igitur Scriptores Ecclesiastici my... Sacramenta Ecclesiæ non septenario numero definierunt: sed ta...ria seu sacramenta agnoscunt tantum Baptismum & Eucharisti...i vero secuti sunt, paulatim quidem cœperunt numerum Sacra...um latius extendere: sed tamen & ipsi non septem, sed pauciora nu... Huius rei testis esse potest Dionys. ille, quem fingunt esse Areopa...um, qui ritus quos describit, ab Apostolis præceptoribus accepe...nquam in fine Ecclesiasticæ hierarchiæ, vbi de Baptismo paruulo...putat, satis manifeste se prodat, inquit enim: Sancti Præceptores no...istina traditione edocti, ad nos deriuarunt. Quam sententiam ita ... Paraphrastes Vercellensis: Doctores nostri à suis senioribus erudi...erunt, visum esse sanctis Apostolis, &c. Is, inquam, Dionysius, qui...ne sit, vbi ex professo Ecclesiasticam hierarchiam describit, inter ... seu Sacramenta Ecclesiæ non numerat pœnitentiam, non matri...m, non vnctionem infirmorum, sed pro ea habet vnctionem mortu... quam si nostri Pontificii in numerum Sacramentorum receperint, ...istet numerus septenarius, sed exerescet in octonarium. Nec tan... vetustissimi, sed & his recentiores numerum septenarium Sacramen... ignorant. Gregorius enim cap. Multi secularium. expresse tria tan... Sacramenta, quibus definitionem accommodat, numerat: Baptisma, ..., Corpus & Sanguinem Domini. *Dionysius Areopag.*

...m eandem sententiam etiam Rabanus repetit. Paschasius de Cœna ... inquit: Sunt autem Sacramenta Christi in Ecclesia Catholica, Ba..., Corpus quoque Domini & Sanguis: Septenarium v. numerum in ... veterum scriptorum expresse positum, ostendere possunt. Lindanus ... sermonem Cypriani de Chrismate: sed scit, illum non esse Cypria...or Et tamen nec incertus ille auctor septem, sed pauciora numerat ...menta. Quæ igitur est Tridenticolarum vel vesania, vel impudens fu..., quod non verentur sine vllis documentis anathema dicere omnib. ...ciora quam septem numerent noui Testamenti Sacramenta, cum ...us vetustissimæ antiquitatis chorus illud fecerit? Quod si excepe... vetustissimos illos scriptores, nihilominus tamen honorifice sensisse ...isse de Ordine, de Matrimonio, de Pœnitentia, &c. etiamsi appella... Sacramẽti illis non tribuant, suo ipsorum iudicio causam nostram ...bunt, posse scilicet illarum rerum dignitatem, secundum scripturæ ...am, conseruari, etiamsi non dicantur esse vere & proprie Sacra... sicut est Baptismus & Eucharistia. Quæstio v. est hoc loco, an vetu...a Ecclesia (non autem volo intelligi supposititia Romanensium scri...) Sacramentis seu mysteriis Ecclesiæ, quæ vere & proprie sunt Sacra..., sicut est Baptismus & Cœna Dominica, septenarium numerum ...erit, ostendimus autem, pauciora illos numerasse. *Rabanus. Paschasius. Lindanus.*

...genius iam ostendere quosdam plura quam septem numerasse. Au...nus enim primus ferme cœpit vocabulum Sacramenti in hac quidem ...ria extendere, & latius vsurpare quam antiquitas fecerat. Epistola e...5. ad Marcellinum, de signis loquens, inquit: Quæ cum ad res diui... pertinent, Sacramenta appellantur. Et de ciuitate Dei, lib. 10. capit. 5. ...quit: Sacramentum sacrum signum est. & contra Faustum lib. 19. cap. 11. ...num Sacramẽtorum vsum describens, ait: In nullum nomen reli- *Quidã plura quam 7 Sacrament numerarũ*

Augustinus vocabulo Sacramenti in largiori significatione vsus.

gionis seu verum seu falsum coagulari homines possunt, nisi aliquo signaculorum vel Sacramentorum visibilium consortio colligentur. Vt igitur Augustino aliquid sit Sacramentum, satis est, si rei alicuius diuinæ vel sacræ signum sit. præsertim si in publicis Ecclesiæ conuentibus, certis externis ritibus vsurpetur, siue mandatum habeat à Christo in nouo Testamento, siue ex veteri Testamento sit sumptum, vt Chrisma, vel a viris Ecclesiasticis excogitatum, vt signatio crucis. Nec refert Augustino, siue gratia per illud signum detur, siue tantum significetur, vt in matrimonio, item, siue sit gratia reconciliationis, siue aliud aliquod donum spiritus, vt in ordinatione.

Hoc modo & hac ratione, Augustinus aliis & pluribus etiam tribuit appellationem Sacramenti, quam antiquitas ante ipsum fecerat. Ita de bono coniugali, capit. 24. dicit, in ordinatis manere Sacramentum ordinationis.

Et rationem appellationis addidit lib. 2. contra Epistolam Parmeniani, ca. 13. loquens de Baptismo & Ordinatione: vtrumque, inquit, Sacramentum est, & quadam consecratione homini datur illud: cum baptizatur, istud, cum ordinatur. Et contra literas Petiliani, lib. 2. c. 104. dicit, vnctionem in genere visibilium signaculorum sacrosanctum esse. Et mox quasi rationem reddens, addit visibile illud sanctum Sacramentum discernendum esse ab inuisibili vnctione charitatis. Ita etiam matrimonium appellat Sacramentum. Et rationem explicat libro de bono coniugali, c. 18. Sicut Sacramentum pluralium vxorum illius temporis, significauit multitudinem Deo subiectam, in terrenis omnibus gentibus, sic Sacramentum nuptiarum singularum nostri temporis, significat vnitatem omnium nostrum subiectam DEO futuram in vna cœlesti ciuitate. Hac vero ratione, propter significationem rei sacræ, Augustinus plura numerat Sacramenta quam septem illa, pro quibus Pontificii dimicant. Nam de peccatorum meritis libr. 2. c. 26. dicit catechumenos ante Baptismum, secundum quendam modum suum, per signum Christi sanctificari. Sicut & Dionys. baptizandis signum crucis tribuit. Illud v. signum crucis Augustin. contra Faust. lib. 19. c. 14. inter Sacramenta numerat. Et in Psal. 141. Multa Sacramenta aliter atque aliter accipimus. Quædam, sicut nostis, ore accipimus, quædam per totum corpus accipimus, crucem vero in fronte portamus. Rationem v. quare appelletur Sacramentum, mox explicat. Quia, inquit, in fronte erubescitur, ipsam ignominiam quodammodo, & quam pagani derident, in loco pudoris nostri constituit, ne de cruce erubescamus. Item, Crux illa signum est humilitatis, vnde sanatur tumor animæ. Et serm. 19. de sanctis inquit, In hac crucis figura continetur Sacramentum. Et explicat, quod in latitudine intelligatur dilectio proximi, &c. Addit etiam, Hoc Sacramento crucis, S. Helisæus Sunamitidis filium, os ori, manus suas manibus eius applicans, orando suscitauit. Eiusdem virtute Sacramenti, Moses in deserto bis petram virga percussit. Videt Lector, quam late Augustinus vtatur vocabulo Sacramenti. Nam & in Psal. 65. omnes ritus, qui præter baptisationem in actione baptismi tunc temporis adhibebantur, vocat Sacramenta. Inquit enim, In Sacramentis & in catechisando, & in exorcisando, adhibetur prius ignis. Et mox rationem addit, Transiens per ignem & aquam, educeris in refrigerium. Quarum enim rerum signa sunt in Sacramentis, ipsæ res sunt in illa perfectione vitæ æternæ. Manifestissimus vero locus est lib. 2. de peccatorum meritis, c. 26. Quod catechumeni accipiunt, quamuis non sit corpus Christi, sanctum est tamen, & sanctius quam cibi quibus alimur, quoniam Sacramentum est. Intelligit autem εὐλογίαν, hoc est, panem benedictum, quem vocant sanctæ communionis vicarium. Et illum expresse dicit Sacramentum esse, sed addit, Non

ita ficut Euchariftia, Sacramentum eft. Et hoc bene obferuet Lector. Et de fymbolo ad catechumenos lib. 4. cap. 1. Omnia, quæ in catechumenis ante Baptifmum aguntur, vocat Sacramenta. Et enumerat exorcifmos, orationes, cantica, infufflationes, cilicium, inclinationem ceruicum, humilitatem pedum, &c. Ita Epiftola 23. difputans de Baptifmo, hoc eft, de Sacramento fidei & corporis Chrifti, exempla addit de die Dominico, & die Pafchæ, de quibus dicitur: Hodie Dominus refurrexit. Et explicat: Hos ipfos dies fecundum illorum, quibus hæc gefta funt, fimilitudinem nuncupamus: vt dicatur in illo die fieri, propter Sacramenti celebrationem, quod non illo die, fed iam olim factum eft.

Bernhardus etiam in fermone de Cœna Domini multis contendit, ablutionem pedum effe Sacramentum remifsionis peccatorum quotidianorum. Et in benedictione falis circa Baptifmum Pontificia Ecclefia ita orat, vt in nomine fanctæ Trinitatis efficiatur falutare Sacramentum ad effugiendum inimicum, &c.

Hæc recitaui, vt oftenderem quale fundamentum fit, cui feptenarius Sacramentorum numerus fuperftruitur: quod fcilicet Auguftinus & alii quidam, pluribus ritibus feu rebus appellationem Saaramenti tribuant, quam Baptifmo & Cœnæ Dominicæ. Oftendimus enim numerum Sacramentorum hoc modo longe vltra feptenarium progreffurum, cum pluribus ritibus feu rebus Auguftinus appellationem Sacramenti tribuat. Et diligenter obferuandum eft, quod Auguftinus, licet in vfurpatione vocabuli Sacramenti aliquanto liberalior fit, quippe quam pluribus rebus accommodet, quam veteres ante ipfum fecerant: vt tamen oftendat, reliqua alia ratione dici Sacramenta, quam ficut Baptifmus & Euchariftia, plerunque explicat, qua ratione dicantur Sacramenta: ficut in adductis exemplis oftendimus.

Et quando fignum crucis vocat Sacramentum, illuftri differentia illud diftinguit à fanctificatione, quæ fit in Baptifmo. Et emphafes verborum eius confiderentur.

De peccatorum meritis lib. 2. cap. 26. catechumenos fecundum quendam modum fuum, per fignum Chrifti, & orationem manus impofitionis fanctificari. Et dignum eft obferuatione, Auguftinum ita numerare plura Sacramenta, vt tamen primo illuftri, præcipuo, peculari & diftincto loco ponat Baptifmum & Euchariftiam: vt de doctrina Chriftiana libro tertio, capit. 9. de Sacramentis noui Teftamenti loquens: Pauca inquit, pro multis, eaque factu facilima, & intellectu auguftifsima, & obferuatione caftiffima ipfe Dominus & Apoftolica tradidit difciplina: ficuti eft Baptifmi Sacramentum, & celebratio corporis & fanguinis Domini. Et Epiftola ad Ianuarium 118. Dominus nofter Iefus Chriftus in Euangelio, Sacramentis numero paucifsimis, obferuatione facilimis fignificatione præftantifsimis focietatem noui populi colligauit: ficut eft Baptifmus Trinitatis nomine conferuatus, communicatio corporis & fanguinis ipfius, & fi quid aliud in Scripturis canonicis commendatur.

In Pfalm. 103. inquit: Munus Sacramentorum in Baptifmo, in Euchariftia in cæteris fanctis Sacramentis æquale munus eft. Si hoc modo Baptifmus & Euchariftia fecundum Scripturæ fententiam, à reliquis ritibus difcernerentur: de appellatione Sacramenti, etiamfi aliis etiam rebus per quandam κατάχρησιν accommodaretur, facile poffet conueniri, neque enim λογομαχίας quærimus: Sed Pontificii fimpliciter contendunt, reliquos etiam ritus qualefcunque, quos numerant, vere & proprie effe Sacramenta ficut eft Baptifmus & Euchariftia. Ita enim decernit primus ille Canon, quem nunc tractamus.

Falsum autem esse ostendimus, quod dictitant, septem, & non plura vel pauciora numeranda esse noui Testamenti Sacramenta. In tota enim vera antiquitate nullum extat testimonium de septenario Sacramentorum numero, quodq; nec pauciora, nec plura numeranda sint. Et ne quidem vnum proferre possunt, qui nusquam non de consensu & suffragiis antiquitatis gloriantur. Nec vllius veteris Concilii auctoritatem pro septenario hoc numero proferre possunt: nisi quod ante centum plus minus annos, in Florentino Concilio, vna cum purgatorio & primatu Romani Pontificis, septenarius Sacramentorum numerus apud Græcos tentatus, Armenis vero obtrusus est: quod ipsum nouitatem septenarii numeri in Sacramentis ostendit. Armenis enim Bartholomæus Euangelium prædicauit: & sub Diocletiano Armeni testimonium habent, quod Christiani, & pietatis studiosi fuerint, apud Euseb. lib. 9. cap. 7. Post mille vero demum annos, & amplius, septenarium numerum sacramentorum à Romano Pontifice primum accipiunt. Commentum igitur de septenario Sacramentorum numero, etiam antiquitatis veris & firmis testimoniis destituitur. Præter Augustini enim exempla, quæ quomodo ipse intelligi velit, iam ostendimus, ex vetustiorib. nihil, quod aliquid habeat roboris, proferre possunt: nisi quod Dionysiū, Areopagitæ exuuiis personatum, in scenā hāc producunt, qui tamen nec ipse septenariū numerū vel probat, vel confirmat, sicut supra diximus.

[C]ommento [d]e septenario [n]umero Sa[c]ramentorū [n]ullum Con[c]ilium pa[tr]ocinatur, [pr]ater Flo[re]ntinum.

Ex sermone etiam de ablutione pedum, Cypriano inscripto, Lindanus gloriose citat suffragium pro septenario Sacramentorum numero. Sed primo nouit, scriptum illud nō esse Cypriani γνήσιον sed falso ipsi ascriptum. Deinde quisquis iste est auctor, cum recensere velit sacramenta, quæ & Christus ipse instituit, & quæ postea Apostoli, dictante Spiritu S. tradiderint, non septem, sed quinque tantum numerat. Et simul ostendit, crepitum potius, quam verum anathema esse, quod Canon ille, quem nunc examinamus, decernit. Si quis dixerit, non omnia ista septem sacramenta à Christo ipso instituta esse, anathema sit. Expresse. n. hoc dicit Cyprianus ipsorum in sermone illo, quem allegant. Alexander ab Ales part. 4. quæst. 8. art. 2. diserte disputat, à Christo tantum duo esse instituta sacramenta, Baptismum & Eucharistiam: idq; probat ex fluxione sanguinis & aquæ de latere Christi. Et quod 1. Ioan. 5. scriptum est, tres perhibere testimonium in terris, Spiritum, Aquam, & Sanguinem, reliquorum vero sacramentorum formam Christum voluisse ordinari per ministros Ecclesiæ: nominatim vero Confirmationem dicit, nec à Christo, nec ab Apostolis, sed per Concilium Meldense institutam esse, quæst. 24. membro 1. Petrus etiam à Soto, qui Tridenti in Concilio mortuus est, his ipsis verbis vtitur: Habemus totum sacramentum Confirmationis, Ordinis, Matrimonii, & extremæ Vnctionis, & elementa, & verba, & effectus ex traditione Apostolica: non quod negemus, in scriptura esse nonnulla de iis sacramentis, sed omnia, quæ ad integritatem eorum certa fide necessaria tenemus, cum in scriptura non sint, necesse est Apostolicæ esse traditionis. Hæc ille. Etsi autem non ignoro, quid titulo traditionis intelligat, hoc loco tamen nobis sufficit, quod fatetur, elemēta, verba, effectus, & integritatem quatuor sacramentorum ex scriptura non posse probari. Prætextum vero Apostolicarum traditionum huiusmodi commentis perspicue detraximus in priore parte examinis. Fruantur igitur ipsi suo illo anathemate, si quis dixerit, septem illa sacramenta non fuisse omnia a Christo ipso instituta, anathema sit. Hoc primum est Pontificiorum argumentum, ex vocabulo sacramenti, & ex veterum testimoniis, quod quam sit firmum, ex iis, quæ hactenus diximus, manifestum est. Intelligit autem hinc lector nō stupidus, quo cōsilio & qua de caussa Tridentini patres in hac disputatione maluerint nudis anathematis pugnare, quā argumētis & ostensione fundamentorum agere

[L]indanus ex [C]ypriano.

Alexander [a]b Ales.

Petrus à Soto.

Alterumargumentũ, pro ſtabiliendo ſeptenario ſacramentorũ numero, ſumunt ex loco à definitione. Et ſane talia argumenta, quæ ex definitione ſumuntur, demõſtrationis loco eſſe ſolet. Sed paulisper expendamus, quomodo definitionẽ ſacramenti tractẽt: an ſcilicet (quod dicitur) lapis ad regulã conformetur, an vero plumbea regula ad lapidem inflectatur. Apud Auguſtinũ aliquot extant deſcriptiones, quæ non tã rei definitiones quam vocabuli explicationes ſunt: vt ꝙ ſacramentum ſit ſacræ rei ſignum: itẽ, inuiſibilis gratiæ viſibilis forma. Sed hæ deſcriptiones valde late patẽt: plura enim quã ſeptẽ illa ſigna cõplectuntur, ſicut ipſi Pontificii fatentur. Variis igitur artificiis quæſitæ fuerunt tales limitationes definitionis ſacramenti, vt ſinus eius redderetur nec anguſtior, nec latior numero ſeptenario: ſed ita cõcinnaretur, vt ſeptẽ illa quæ volebant eſſe ſacramẽta, intra complexum ſuum reciperet. Ex Gregorio, c. Multi ſeculariũ: ſumpſerunt hãc definitionem: Sacramentũ eſt, per quod ſub tegumento rerũ viſibiliũ, diuina virtus ſecretius ſalutẽ operatur. Sed hæc videbatur ad numerũ ſeptenarium non ſatis eſſe accommodata, quomodo.n. iuxta hanc definitionẽ Matrimoniũ erit ſacramentum? Fabricatæ igitur ſunt duæ aliæ. Altera eſt Hugonis: Sacramentũ eſt corporale vel materiale elementũ foris ſenſibiliter propoſitum, ex ſimilitudine repræſentans, ex inſtitutione ſignificãs, ex ſanctificatione continens aliquã inuiſibile & ſpiritualẽ gratiã. Altera eſt Lombardi: Sacramentũ eſt inuiſibilis gratiæ viſibilis forma; ita vt ipſius ſimilitudinem gerat, & eius cauſa exiſtat. Sed & in his definitionib. nõ pauca deſiderarunt.

Definitio Sacramenti ex Gregorio. Duæ aliæ definitiones Sacramenti, vna Hugonis, altera Lombardi.

Quia.n. docent in Euchariſtia annihilata ſubſtantia, tantũ accidẽtia panis & vini remanere: viderũt Hugonis definitionem non ſatis conuenire quod ſacramentũ ſit materiale & corporale elementũ. Itẽ, quia in Matrimonio materiã ſacramenti fingũt eſſe verba conſenſum cõtrahentiũ exprimẽtia: vident nec Hugonis materiale elementũ, nec Lombardi viſibilẽ formã, ſatis accõmodata eſſe. Item, ſi per gratiã intelligatur gratuita reconciliatio, remiſſio peccatorũ, & acceptatio ad vitã æternã, vident quæri poſſe de gratia, quæ in matrimonio contrahentibus, & in ordinatione ordinatis conferatur. Etſi.n. Richardus diſputat, etiam per iſtos ritus cõferri gratiã gratum facientem, reliqui tamen agnoſcunt, hoc ſubſiſtere non poſſe. Scotus igitur definitionẽ ita transformauit: Sacramentum eſt ſignũ ſenſibile, ſiue ſit viſibile, ſiue audibile, gratiã, vel Dei effectũ gratuitum, ex inſtitutione diuina, efficaciter ſignificans, ordinatũ ad ſalutem hominis viatoris. Sed & in hac definitione quoſdã offenderunt particulæ de inſtitutione diuina, & quod ſacramenta ſint ordinata ad ſalutẽ. Occã igitur aliã ſubſtituit: Sacramentum eſt ſignũ, ſignificans efficaciter effectũ Dei gratuitum. Ecquid iã optime lector tibi videtur? Num firmæ, fortes, & inuictæ ſunt demõſtrationes, quando hoc modo definitiones transformãtur, refunduntur, & inflectuntur, donec propoſito noſtro, ꝙ ſine documentis intelligendũ præſumpſimus, cõgruant? Idẽ certe eſt, ac ſi architectus æquabilitatem ædificii demonſtrare vellet, & non lapides ad regulã accõmodaret, ſed econtra regulã ad lapides transformaret & inflecteret. Non igitur vim habet certæ & firmæ demonſtrationis, quando ex huiuſmodi definitionib. ſeptenarius ſacramentorum numerus probatur. Et tamen qualeſcunq ſunt illæ definitiones, multũ faciunt negotii ſcholaſticis, vt terminos & limites ſacramentariæ prouinciæ in regno Pontificio defendant. Si.n. ſignũ ſignificãs effectum Dei gratuitum efficaciter, eſt ſacramẽtum: quomodo nõ erunt ſacramẽta, benedictio Monachorum, aqua benedicta, roſa benedicta, enſis benedictus, agnus Dei, benedictio herbarum, cãpanarum, imaginum, inunctio regalis, conſecratio templi, cœmiterii, altaris, &c. Illa.n. fiunt certis conſecrationibus, & finguntur habere ſpirituales effectus. Aliquid quidem reſpondent ſcholaſtici, alius aliud: ſed tamen nec ſeipſos expediunt, nec lectoribus

Scoti definitio.

satisfaciunt. Nisi quod Gabrielis ingenuitas probatur, qui dicit aquam benedictam non esse Sacramentum, quia desit diuina institutio. Sed hac ratione etiam ex septenario numero non pauca corruent. Quales igitur sint Pontificiorum definitiones in hac materia, manifestum est.

Sed inquiunt, se eadem libertate etiam nostras recentes angustiores definitiones non recipere. Quo igitur nos vertemus, quomodo, & ex quibus fundamentis demonstrabimus, quæ sint vere & proprie Sacramenta noui Testamenti. Respondeo: Non dimicabimus de definitionibus, vel huius, vel illius, vel veteribus, vel recentioribus, sed sumemus fundamentum, quod extra controuersiam & in confessione est apud omnes. Baptismus enim & Eucharistia, omnium confessione vere & proprie sunt Sacramenta. Inde igitur colligemus, quæ tanquam substantialia requirantur, vt aliquid vere & proprie sit Sacramentum noui Testamenti, hæc enim erit simplicissima & certissima demonstratio. Vt igitur aliquid sit vere & proprie Sacramentum noui Testamenti, sicut est Baptismus & Eucharistia, requiritur I. vt habeat externum aliquod materiale seu corporale, & visibile elementum seu signum, quod certo externo ritu tractetur, exhibeatur & vsurpetur. II. Vt elementum seu signum illud, & certus eius ritus habeat expressum mandatum diuinum, seu institutionem diuinam. III. Vt institutum & mandatum sit in nouo Testamento. IV. Vt non ad tempus institutum sit, sed vsque ad consummationem seculi, sicut de Baptismo scriptum est. Et donec Filius Dei redeat ad iudicium, sicut de Eucharistia Paulus inquit. Et hæc requiruntur ad elementum seu signum Sacramenti, in nouo Testamento. V. Requiritur ad Sacramentum promissio diuina, de gratia, effectu seu fructu Sacramenti. VI. Illam promissionem oportet non simpliciter, nude & per se tantum habere testimonium in verbo Dei, sed oportet eam diuina ordinatione annexam esse signo Sacramenti, & eo quasi vestitam esse. VII. Promissionem illam oportet esse non de quibusuis donis Dei, siue corporalibus, siue spiritualibus, sed promissionem gratiæ seu iustificationis, hoc est gratuitæ reconciliationis, remissionis peccatorum, & in summa de toto beneficio redemptionis. VIII. Et illa promissio in Sacramentis, non in genere tantum vel significatur, vel annuntiatur, sed virtute Dei offertur, exhibetur, applicatur, & obsignatur etiam singulis, qui fide Sacramentis vtuntur. Hæc vera, manifesta, certa & firma sunt.

Sacramenti noui Testamenti proprietates.

Hoc enim modo Baptismus & Cœna Domini vere & proprie sunt Sacramenta noui Testamenti. Instituatur iam examen, an reliqua ex septenario numero, eo modo vere & proprie sint Sacramenta, sicut Baptismus & Eucharistia, de quibus nulla est controuersia. Et quia per absolutionem non in genere tantum annuntiatur remissio peccatorum, sed priuatim etiam singulis petentibus & credentibus peccata soluuntur & remittuntur: hactenus & hoc modo conuenit cum promissionibus Sacramentalibus. Vtque salutaris vsus priuatæ absolutionis, Ecclesiæ ex sententia verbi Dei magis commendetur: nostri sæpe testati sunt, se non pugnare, sed libenter concedere, vt absolutio, quia habeat applicationem generalis promissionis, ad singulos ministerio hoc vtentes, inter Sacramenta numeretur. Sed tamen hoc certum est, Absolutionem non habere ex diuina institutione certum externum elementum, signum aut ritum diuinitus mandatum. Et etiamsi adhibeatur vel impositio manuum, vel aliquis alius externus ritus: destituitur tamen certo, peculiari & expresso mandato Dei. Nec extat promissio, quod per talem aliquem externum ritum Deus velit efficax esse ad applicationem promissionis Euangelii. Promissionem quidem habemus, quod per verbum velit esse efficax in cre-

An Absolutio, Ordinatio, & cætera, quæ præter Baptismum & Eucharistiã Pontificii Sacramenta appellant, vere & proprie sint Sacramenta. Pœnitentiæ absolutio.

dentibus

dentibus: ſed vt aliquid ſit Sacramentum, requiritur non nuda tantum promiſsio in verbo, ſed vt ordinatione ſeu inſtitutione diuina ſit veſtita externo aliquo ſigno ſeu ritu dininitus mandato. Tale vero ſignum non eſt annuntiatio ſeu recitatio promiſsionis Euangelii, hoc enim modo ipſa generalis prædicatio Euangelii eſſet Sacramentum, eſt enim potentia Dei, per quam fit applicatio promiſsionis in omnibus & ſingulis credentibus.

Et ita nulla amplius eſſet differentia inter ſimplicem promiſsionem, & inter Sacramentum. In Baptiſmo certe, & in Euchariſtia, annuntiatio ſeu recitatio verborum non eſt elementum ſeu ſignum Baptiſmi & Euchariſtiæ. Abſolutio igitur vere & proprie eo modo, ſicut Baptiſmus & Cœna Domini, non eſt Sacramentum. Sed ſi quis addita hac explicatione & differentia, eam propter ſingularem applicationem promiſsionis voluerit Sacramentum appellare, Apologia Auguſtanæ confeſsionis profitetur, ſe non velle pugnare.

II. Ordinatio.

Ordinatio, hoc eſt, legitima ad miniſterium Euangelii vocatio, & publica eius vocationis declaratio & approbatio, habet mandatum in ſcriptura, habet etiam promiſsionem, quod Deus legitime vocatos, donis ad miniſterium neceſſariis velit ornare, 2. Timoth. 1. 2. Corinth. 3. & quod per miniſterium ipſorum velit efficax eſſe, non in rebus corporalibus, ſed ſicut miniſterium ſpiritus eſt potentia Dei ad ſalutem omni credenti. Et propter multas cauſas vtile eſt dignitatem miniſterii, quam ex ſententia verbi Dei habet, in Eccleſia ornare, & quaſi in illuſtri loco conſtituere, ad refutandos & phanaticos & Epicureos miniſterii contemptores. Hoc modo, & in hanc ſententiam Apologia confeſsionis noſtræ dicit, ſe non gratatim Ordinem vocare velle Sacramentum, modo diſcernatur à Baptiſmo & Euchariſtia, quæ vere & proprie ſunt Sacramenta. Et propter hanc cauſam Auguſtinus contra Donatiſtas ordinem vocat Sacramentum, ſicut ſuo loco dicemus. Ordinatio igitur habet quidem promiſsionem de efficacia miniſterii, ad ſalutem omni credenti, ſed non habet promiſsionem, quod beneficium Euangelii perſonæ ordinati, per ipſam ordinationem, tanquam organon diuinitus ad hoc inſtitutum applicetur ad ſalutem. Multi enim accipiunt miniſterium, quod efficax eſt in aliis credentibus, cum ipſi, qui exercent miniſterium, non ſint filii Dei. Apoſtoli etiam ritum impoſitionis manuum, qui illo loco & tempore in orationibus & benedictionibus vſitatus erat, libere vſurparunt. Non tamen docuerunt, ritum illum à Filio Dei in nouo Teſtamento inſtitutum, & expreſſe mandatum eſſe, ſicut de aqua in Baptiſmo, de pane & vino in Euchariſtia extant mandata Chriſti. Poſteri vero ad ordinationem adhibuerunt Chriſma, & multos alios ritus, qui nec mandatum Chriſti, nec Apoſtolorum exemplum habent. Efficacia vero & applicatio promiſsionis diuinæ non eſt alliganda ad ritum aliquem, qui non habet mandatum ſeu verbum Dei. Ordinatio igitur non eſt vere & proprie Sacramentum eo modo, ſicut Sacramenta ſunt Baptiſmus & Cœna Domini. Nam & ritus ordinationis, & promiſsio ordinationis, deficiunt in proprietatibus illis, quæ requiruntur, vt aliquid vere & proprie ſit Sacramentum, ſicut Baptiſmus & Euchariſtia.

III. Matrimonium.

Coniugium Auguſtinus tunc potiſsimum Sacramenti appellatione ornauit, cum contra Hieronymi immodeſtas criminationes, diſsimulato Hieronymi nomine, ex verbo Dei defendere vellet, eſſe ſtatum ſeu genus vitæ bonum, purum & ſanctum. Et quia ſimilitudo quædam eſt coniunctionis Chriſti & Eccleſiæ, Auguſtinus appellationem Sacramenti, quam late accipere & vſurpare ſolet, facile ipſi attribuit: vt vero ſtatueret, coniugium vere & proprie eſſe Sacramentum noui Teſtamenti, eo modo, ſicut

bere & retinere debebant, inuecta sunt multa accessoria, peregrina, falsa & impia hac potissimum occasione, quod Titulum Sacramenti, vere & proprie tueri posse non videbantur, si in illa plana simplicitate, qua in scriptura res illæ traduntur, relinquerentur. Et aduersarii propterea tam pertinaciter de numero Sacramentorum dimicant. Vident enim, ritus & opiniones, quæ præter & contra verbum Dei, ex hominum traditionibus, in res illas inuectæ sunt, non posse plausibiliori specie excusari, retineri & defendi, quam sub pallio, titulo & prætextu appellationis Sacramenti. Vt igitur rebus illis genuina puritas & simplicitas ex verbo Dei restitui, & restituta conseruari posit: neue posteritati occasio detur, à simplicitate illa rursus discedendi, & eius loco, peregrina & adulterina affingendi: vtilis & necessaria est illa disputatio, an reliqua quinque, quæ Pontificii numerant, vere & proprie sint Sacramenta, eo modo, sicut Baptismus & Cœna Domini.

DE DIFFERENTIA SACRAMENTORVM veteris & noui Testamenti.

CANON II.

Si quis dixerit, ea ipsa noua legis Sacramenta, à Sacramentis antiquæ legis non differre, nisi quia ceremoniæ sunt aliæ & alii ritus externi, anathema sit.

EXAMEN.

Deus voluntatem suam de mysterio redemptionis generis humani, de gratuita reconciliatione, & acceptatione credentium ad vitam æternam per fidem, propter victimam filii Mediatoris, omnibus temporibus ab initio mundi, dato certo verbo, patefecit. Addidit etiam verbo, diuina sua institutione certa quædam externa signa, quibus promissionem iustitiæ fidei luculentius obsignaret & confirmaret. Non igitur noui Testamenti tempore primum cœpit institutio & vsus Sacramentorum: Sed Patres tempore veteris testamenti, imo etiam ante promulgationem legis, sua quædam diuinitus in hunc vsum instituta habuerunt signa seu Sacramenta, quæ fuerunt sigilla iustitiæ fidei, Rom. 4. Iam vero cum idem sit Deus, idem Mediator, eadem gratia, iustitia, promissio, fides, salus, &c. tamen externa illa signa seu sigilla aliquādo mutata sunt aliis diuina institutione in locum ipsorum substitutis, prout subinde illustrior redditus fuit modus patefactionis, qui primum fuit quasi lucerna in loco obscuro ardens, postea successit lucifer, donec tandem nocte præterita, exortus est sol iustitiæ. Ita Patriarcharum signis successit institutio circumcisionis: & abrogata demum circumcisione, successerunt per institutionem filii Dei Sacramenta noui Testamenti. Quia vero illa signorum mutatio hæreticorum, & præcipue Manichæorum cauillationibus exagitabatur: cœptum est non inutiliter quæri & disputari de conuenientia seu similitudine, & de differentia Sacramentorum veteris & noui Testamenti. Et res ipsa per se, sicut fundamenta in Scriptura traduntur, plana est. Sed appellatio Sacramenti nunc latius, nunc angustius vsurpata, reddidit illam doctrinam aliquo modo perplexam. Postea disputationes Scholasticorum de opere operato, omnino eam turbarunt & subuerterunt. Quæ etiam disputationes Luthero occasionem præbuerunt, vt in libro de captiuitate Babylonica, inciperet diligentius ex Scripturæ fundamentis inquirere, de similitudine & differentia Sacramentorum veteris & noui Testamenti. Ne vero Andabatarum more in tenebris pugnemus, monstrandus est status huius disputationis.

[S]acramentorum vsus [f]uit etiam [t]empore ve[te]ri Testa[m]enti.

[L]iber Luthe[ri] de capti[ui]tate Baby[lo]nica.

Plana

Plana autem, atque (vti arbitror) extra controuersiam, inter aduersarios Pontificios & nos hæc sunt capita, Iustis, qui fuerunt tempore veteris Testamenti, à Deo propositam, exhibitam, datam & collatam fuisse gratiam, iustitiam, salutem, & vitam æternam, propter futuram victimam filii Mediatoris. Saluatos enim fuisse iustos tempore veteris Testamenti ex Scriptura certissimum est. Nemo autem saluatur sine gratia DEI. Illa vero propter solum benedictum semen promittitur & datur. Est & hoc extra controuersiam, non aliam fuisse gratiam, neque etiam aliam fidem, qua saluati sunt iusti, tempore veteris Testamenti, quam nunc tempore noui Testamenti. Habemus enim eundem spiritum fidei, secunda Corinth. quinto.

Gratia etiam, qua iustificatus est Abraham, & qua saluatus est Dauid, exemplum est iustificationis & saluationis omnium temporum. Rom. 4. Restabit igitur quæstio. Quomodo, hoc est, per quod medium, instrumentum seu organon, Deus tempore veteris Testamenti proposuerit, exhibuerit, dederit & contulerit credentibus gratiam ac salutem. Certum autem est, patres illos habuisse verbum promissionis, de benedictione propter futurum semen.

Quæstio per quod mediũ seu organũ tempore veteris Testamenti credẽtibus gratia ad salutem à Deo fuerit exhibita.

Habuerunt etiam externos quosdam ritus, diuina institutione huic promissioni gratiæ additos & annexos.

Et verbum quidem promissionis, an Pontificii permittere velint, fuisse tale medium seu organon tempore veteris Testamenti, non plane scio. De Sacramentis certe, quibus promissio illa gratiæ diuina institutione annexa fuit, hoc loco disputatur. Et apud veteres quidem Ecclesiasticos scriptores, de circumcisione, quæ fuit Sacramentum veteris Testamenti, axioma hoc vulgatum & certum est, Infantes tempore veteris Testamenti, per Circumcisionem liberatos fuisse à peccato originali. Beda etiam ex Patribus sententiam hanc, quæ scholasticis scriptoribus non ignota est, citat, Sacramenta veteris Testamenti, suo tempore custodita, vitam conferebant æternam. Longobardi vero tempore, in quæstionem vocari cœpit hæc sententia. Et Hugo quidem, qui circa illa tempora fuit, valde obscure & ambigue disputauit (sicut Gabriel recitat) vt eadem sit salus iustorum in veteri & nouo Testamento, ideo Sacramenta veteris Testamenti iustificasse indirecte & ex consequenti, quasi mediantibus noui Testamenti Sacramentis per ea significatis. Longobardo vero Scholastici tribuunt hanc opinionem, quod per Sacramenta veteris Testamenti, Deus nulla plane ratione contulerit gratiam credentibus, etiam quando in fide & charitate vsurpata fuerunt. Quia censuit, ea imposita fuisse tantum in onus & seruitutem, non in iustificationem.

Hisce Hugonis & Longobardi disputationibus proiectum fuit in medium μῆλον ἔριδος: quod certatim & auide arripuit populus Scholasticorum, & fabricata opinione operis operati, hoc discrimen commenti sunt inter Sacramenta vtriusque Testamenti, quod per illa tantummodo significata non autem exhibita seu collata fuerit gratia, etiam rite suscipientibus, per hæc vero gratia & significetur & conferatur, etiamsi in suscipiente nullus existat bonus interior motus.

Scholastici de discrimine sacramẽtorum vtriusque Testamenti.

Sed quia alii ex ipsis viderunt absurdum esse, si dicatur, iustis in veteri Testamento non fuisse collatam gratiam, finxerunt igitur, Sacramenta veteris Testamenti contulisse gratiam non ex opere operato, sed ex opere operante, hoc est, per modum meriti, ex suscipientis deuotione, quod ita declarant, omnem actum virtutis, charitate formatum, dicunt meritorium esse, vsum vero Sacramentorum veteris Testamenti, dicunt fuisse actum obedientiæ. Data enim fuerunt præcepta huiusmodi Sacramentis, & ideo vsum eorum dicunt fuisse impletionem præcepti, & propterea

ratio-

ratione virtutis obedientiæ, per modum meriti, fideles tunc in vsu Sacramentorum accepisse gratiam. Hæc vero sententia directe, & quasi aduersa fronte pugnat cum Paulo, qui Rom. 4. ex professo docet & confirmat, circumcisionem non iustificasse Abrahamum ex opere operante, seu per modum meriti: sed fuisse sigillum seu obsignationem iustitiæ fidei, cuius proprium est, vt beatitudo sit eius hominis, cui DEVS secundum gratiam credenti, non operanti imputat iustitiam sine operibus. Romanor. quarto. Et quid, quæso, sani ab istis hominibus, de salutari Sacramentorum vsu expectes, qui gratuitam promissionem, qua gratia offertur & exhibetur, & fidem, qua promissio accipitur, ex Sacramentis proscribunt, hoc est, qui ipsa Sacramenta ex Sacramentis tollunt, & ex Dei actione faciunt nostrum opus, ex gratia meritum, ex promissione præceptum? Et tamen istas scholasticorum opiniones concilium Florentinum confirmare non veretur, inquit enim: Veteris Testamenti Sacramenta non causabant gratiam, sed eam solum per passionem Christi dandam esse figurabant, nostra vero & gratiam continent, & ipsam digne suscipientibus conferunt. Quid vero audio? Num iustis, tempore veteris Testamenti, virtute futuræ passionis Christi, non data fuit gratia? An vero tantum habuerunt præfigurationem, fore, vt post natum CHRISTVM primum daretur gratia illis, qui post consummatam passionem Christi credituri essent? Passio certe Christi, meritum illud est, propter quod gratia data fuit, & olim & adhuc datur. Neque enim verum est, veteres olim per virtutem futuræ passionis Christi, sine certo aliquo medio seu organo, quo illa offerretur & applicaretur, iustificatos esse, nos vero per Sacramenta, sine virtute passionis Christi iustificari.

Concilium Florent. patrocinatur Scholasticorum opinionibus.

Hæc ideo hoc loco annotaui, vt Lector admonitus intelligat, quæ sit Helena illa, pro cuius restitutione secundus hic Canon dimicat. Vt autem ad explicationem eo commodius transeamus, consideret lector hoc artificium, quod illi, qui non sunt conductitii Pontificiæ causæ aduocati, vt amoliantur suspicionem nouitatis, non vtuntur in hac quæstione Scholasticorum argumentis, quia animaduertunt, qualia illa sint, sed Augustini autoritate opinionem illam tueri conantur, ex quadam eius sententia, quæ extat in enarratione Psalm. 73. Sacramenta noui Testamenti dant salutem, Sacramenta veteris Testamenti promiserunt Saluatorem. Sed si recte & diligenter expendatur, quomodo Augustinus in loco allegato quæstionem illam disputet, non tantum liquido constabit, quæ fuerit ipsius sententia: verum etiam monstrabuntur vera fundamenta, ex quibus quæstio hæc recte explicari & diiudicari poterit. Non autem promiscue de omnibus figuris & signis veteris Testamenti disputamus, sed de illis, quibus verbum promissionis gratiæ annexum fuit. Multæ enim fuerunt in veteri Testamento figuræ & vmbræ, quæ aliquid sane de mysterio incarnationis, redemptionis & iustificationis significarunt, non autem omnes adiunctam habuerunt expressam promissionem diuinam, quod per illa signa Deus offerre, applicare & obsignare vellet promissionem iustitiæ fidei singulis, fide illlis ritibus vtentibus. Quædam vero non tantum significarunt, verum etiam adiunctam habuerunt promissionem, quod per illa signa in verbo DEVS iustitiam fidei offerre, applicare, obsignare & confirmare vellet, in singulis, fide promissionis signis illis vtentibus, quale signum extra omnem controuersiam fuit circumcisio. Duplicia igitur fuerunt signa veteris Testamenti, quædam tantum fuerunt significatiua, quædam vero simul etiam fuerunt virtute promissionis, exhibitiua seu obsignatiua gratiæ. Augustinus v. omnia illa signa aliquando vna & eadem appellatione Sacramenti comprehendit. Qando igitur figuras & vmbras quæ sunt signa tantum significatiua, vocat Sacramenta, tunc dicit in Psal

Signa veter. Testamenti duplicia.

73. De discrimine veteris & noui Testamenti, Sacramenta non eadem, promissa non eadem. Et illud declarat: Promissa non eadem, quia promissa terra Canaan, regnum temporale, felicitas terrena. Sacramenta non eadem, quia alia sunt Sacramenta salutem dantia, alia Saluatorem promittentia. Sacramenta noui Testamenti dant salutem. Sacramenta veteris Testamenti promiserunt Saluatorem. Nunquid autem dicemus, Augustinum sensisse, Patres in veteri Testamento tantum terrena promissa habuisse & prorsus destitutos fuisse promissione spirituali, de iustitia coram Deo, salute & vita æterna. Aut Patribus in veteri Testamento non fuisse datam salutem. Certe nemo sanus Augustino manifeste falsam hanc sententiam tribuere audebit, quam multis in locis ipse refutat. In promptu igitur est colligere, quid Augustinus in illo loco velit: Collationem enim seu potius mutuam relationem, indiuiduam connexionem instituit inter promissa & Sacramenta, vt qualia sint promissa, talia etiam sint Sacramenta, & quidem ex promissis sumendum esse iudicium de Sacramentis. Et hoc fundamentum diligenter obseruetur. Iam vero, inquit, in veteri Testamento fuerunt quædam promissa terrena seu temporalia politiæ Mosaicæ, & illis promissis etiam Sacramenta quædam fuerunt adiuncta. Concludit igitur Augustinus, sicut ipsa promissa terrena figuræ fuerunt spiritualium promissionum, ita etiam Sacramenta illarum promissionum significasse futuram οἰκονομίαν Saluatoris. Manifestum igitur est, Augustinum primo ibi loqui de signis, quæ tantum sunt significatiua, quæ non annexam habuerunt spiritualem promissionem. Deinde etiam inter ipsas spirituales promissiones, in veteri & in nouo Testamento, Augustinus tale facit discrimen, quod in veteri Testamento sint promissiones Christi venturi, in nouo vero sit annuntiatio Christi exhibiti. Non minus autem promissio de futuro semine benedicto, in veteri Testamento fuit potentia Dei ad salutem omni credenti, quam annunciatio de Christo exhibito in nouo Testamento. Et ex hoc fundamento, de discrimine scilicet promissionis gratiæ in vtroque Testamento, Augustinus differentiam sumit & constituit inter Sacramenta, quæ promissioni gratiæ in vtroque Testamento voce diuina annexa fuerunt, inquit enim: Cum ergo iam teneas promissa, quid quæris promittentia, saluatorem iam habens? Hoc vero est, quod dico te tenere promissa, non quod iam acceperimus vitam æternam, sed quia iam venit Christus, qui per Prophetas prænuntiabatur. Et hanc differentiam in multis aliis locis repetit, & explicat. Iste igitur locus Augustini, quo ferme solo nituntur Pontificii, nihil ipsis patrocinatur, quasi tempore veteris Testamenti plane nulla fuerint Sacramenta, per quæ Deus in verbo obtulerit, exhibuerit & obsignarit gratiam, cum certum sit, promissionem gratiæ tunc annexam fuisse certis quibusdam ritibus seu Sacramentis. Augustinum enim diuersum sensisse, postea ostendemus. Nunc tantum obiectionem, quam ex Augustini loco Pontificii formant, remouere & explicare volui.

Quæ vero ex scriptura adiiciuntur, facile explicari possunt, si seruetur Hilariii regula, vt intelligentia dictorum sumatur ex causis dicendi. Scriptura enim de Sacramentis veteris Testamenti sæpe non loquitur, quid sint per se, hoc est, ex institutione diuina, vt scilicet sint sigilla promissionis gratiæ, & iustitiæ fidei, sed reprehendit & refutat falsas opiniones, quas homines externis illis ritibus, neglecta promissione & fide, affingebant. Non enim docebant, fidem in Sacramentis tanquam in verbo visibili, debere apprehendere promissionem de redemptione per filium mediatorem futura, propter quem DEVS credentes iustificat, sed sepulta promissione, & abolita vera fide, fingebant se ex merito & dignitate operum, quæ in externis illis ritibus exercebant, iustificari. Contra

De Sacram. veteris Test. quomodo sæpe loquatur scriptura.

tra

tra hanc opinionem Paulus pugnat, de Circumcisione disputans, Rom. 2. Gal. 5. Et in Epistola ad Hebræos ostendit, solius Christi sanguinem habere virtutem emundandi conscientiam à peccatis. Quod igitur Patres sub veteri Testamento iustificati sunt, hoc affirmat factum esse, non virtute sanguinis pecudum, aut reliquarum lustrationum, sed quod sub illis figuris & vmbris fides aliud obiectum intuita sit, & apprehenderit promissionem scilicet de futura victima filii Dei mediatoris. Hoc enim est, quod agit per totam Epistolam ad Hebræos, vbi simul ostendit illorum rituum antiquationem seu abrogationem, cum ipsorum complementum, Christus scilicet exhibitus sit, & alia Sacramenta instituerit.

Hisce igitur, quæ ex Scriptura & ex Augustino obiici solent, explicatis, tota res plana erit. Idem enim Deus est & in veteri & in nouo Testamento, iustificans & circumcisionem & præputium. Idem est Christus heri, hodie, & in secula, propter quem & iustificati sunt, & iustificantur credentes, & in veteri & in nouo Testamento. Eadem est substantia (vt sic dicam) promissionis, eadem fides, eadem gratia, eadem iustitia, eadem salus & vita æterna in Christo, & propter Christum, qui in veteri Testamento promittebatur venturus, & in nouo annuntiatur exhibitus. De his capitibus nulla est nec esse potest cōtrouersia. Quæstio v. in eo versatur, quo medio, instrumento & organo Deus vtrobique vti voluerit ad offerenda, exhibenda, & obsignanda illa beneficia. Et quod in nouo Testamento verbum Euangelii sit potentia Dei, ad salutem omni credenti, non est dubium. Certum est & hoc, Christum ad hunc vsum instituisse Sacramenta noui Testamenti, vt per illa, tanquam per visibile verbum, offerret, exhiberet & obsignaret credentibus beneficia Euangelii. Iam de veteri etiam Testamento extra controuersiam est, plane illam ipsam ibi fuisse rationem verbi seu promissionis.

Quæro autem, an in veteri Testamento, promissio gratiæ tantum nuda, sine Sacramentis, fuerit proposita populo Dei? Inuenio a. Gen. 17. promissionem fœderis: Ero Deus tuus, & seminis tui post te, diuina institutione vestitam esse (vt sic dicam) ritu seu Sacramento circumcisionis. Video etiam Paulum, Rom. 4. signum circumcisionis vocare sigillum seu obsignationem iustitiæ fidei. Vnde Patres recte sentiunt, infantes sub lege per circumcisionem liberatos fuisse à peccato originis. Et Beda erudite colligit à contrario, eos qui in populo Israelitico accipiebant circumcisionem, vt sigillum iustitiæ fidei, coniunctos fuisse per hoc Sacramentum Ecclesiæ populi Dei, & consignatos fuisse in fœdus & communionem beneficiorum Christi Mediatoris. Deus enim dicit, Masculus, cuius præputii caro circumcisa non fuerit, exterminabitur anima illa de populo suo, quod pactum meum irritum fecit. Cohærent igitur hæc, & manifesta sunt, quod iusti in veteri Testamento eundem habuerint Christum, eandem acceperint gratiam & iustitiam ad salutem & vitam æternam, quam credentes in nouo Testamento accipiunt & habent. 2. Iustos in veteri Testamento habuisse non tantum nudam promissionem gratiæ, sed illi promissioni etiam diuina institutione annexos fuisse certos quosdam externos ritus, quæ Sacramenta vocantur. Et inde consequitur 3. Quod scilicet iusti in veteri Testamento non tantum per nudam promissionem gratiæ, propter venturum Messiam, verum etiam per Sacramenta, quæ diuina institutione promissioni illi annexa erant, quale extra controuersiam est circumcisio, non minus acceperint beneficia illa Euangelii ad salutem necessaria, quam nos in nouo Testamento. Atque ideo Paulus Coloss. secundo, permutatis vocabulis Circumcisionis & Baptismi significat: Nos, qui in nouo Testamento per Baptismum habemus expoliationem corporis peccatorum carnis, accepisse, & habere idem, quod circumcisi sub veteri Testamento per circumcisionem acceperunt. Sicut enim circumcisio fuit sigil-

lum

lum iustitiæ fidei, Ro. 4. ita Baptismus est stipulatio bonæ conscientiæ erga Deum per resurrectionem Christi, 1. Pet. 3. Et medium seu organō, quo exhibebatur & obsignabatur iustitia fidei fuisse sub veteri testamento non nudam tantum promissionem, sed & signum eius circumcisionem: institutio circumcisionis Gen. 17. & locus Pauli Rom. 4. clarissime ostendunt. Et 1. Cor. 10. vbi tractat historiam de Manna, & de aqua ex petra profluente, dicit: Patres eandem escam spiritualem manducasse, & eundem spiritualem potum bibisse. Et diserte nominat Christum, qui est heri, hodie & in secula, Hebr. 13. Et hunc Pauli locum Augustinus confert cum Baptismo & Cœna Domini, tractatu 26. in Ioan. explicans concionem Christi de Manna, inquit: Sacramenta illa fuerunt in signis diuersa, in re, quæ significatur, paria sunt. Et tractatu 45. In signis diuersis, fides eadem sicut in diuersis verbis: quorum alterum prænūtiat Christum venturum, alterum annuntiat Christum venisse.

Et contra Faustum Manichæum multis argumentis agit, in diuersis signis, Sacramentis seu ritibus vtriusque Testamenti, res non esse diuersas, sed easdem. Nam libro 19. c. 15. mouet quæstionem, vtrum tantum profuerit antiquis iustis fides passuri & resurrecturi Christi, quantum nunc prodest fides passi & resuscitati? An ipsa effusio sanguinis agni Dei, quæ facta est pro multis in remissionem peccatorum; aliquid vtilitatis & purgationis dederit et his, qui hoc futurum credentes, antequam fieret, ex vita migrauerant? Et istam sane quæstionem eo loco non definit, alibi vero manifeste ex verbo Dei affirmat, iustos veteris Testamenti, quantælibet fuerint sanctitatis, non tamen eos saluos fecisse, nisi fidem mediatoris, qui in remissionem peccatorum sanguinem suum fudit. Hæc enim sunt eius verba. *Arg. contra Faustũ Manichæum.*

Iam obseruet Lector, quæ inde argumenta Augustinus texat. Dicit enim cap. 14. In hac vita nemo potest esse iustus, nisi qui ex fide viuit. Gratia enim, iustitia, salus, vita æterna, fide accipienda sunt. Addit autem: Antiqui iusti, qui Sacramentis illis intelligebant, venturam prænuntiari reuelationem fidei, ex illa, licet adhuc operta & abscondita, munere tamen pietatis intellecta, etiam ipsi viuebant. Agnoscit Lector connexionem argumentorum. Antiqui iusti acceperunt remissionem peccatorum propter Christum mediatorem, remissio vero peccatorum non nisi fide accipitur, fides vero antiquorum obiectum habuit, non nudum tantum verbum, verum etiam Sacramenta illius temporis, & ex illa fide, in Sacramentis munere pietatis intellecta, iusti viuebant. Hæc omnia sunt Augustini.

Quis igitur iam dicet, fidem antiquorum in Sacramentis illius temporis nihil accepisse: cum Augustinus affirmet, ipsos fide illa, in Sacramentis intellecta, vixisse? c. 16. confert verbum & Sacramenta: Si, inquit, eadem res aliter enuntiatur facienda, vt de Christo passuro, resurrecturo, &c. aliter enuntiatur facta, vt de Christo passo, resuscitato, &c. quid mirum, si aliis mysteriorum signaculis passio & resurrectio Christi futura promissa est, aliis iam facta annuntiatur? Quid enim sunt aliud quæq; corporalia Sacramenta, nisi quædam quasi verba visibilia sacrosancta? Hæc Augustinus.

Si igitur concedimus, per verbum promissionis in veteri Testamento oblata & exhibita fuisse à Deo credentibus gratiam & salutem, quomodo Sacramentis illud adimemus, quæ nihil aliud sunt, quam visibilia verba? vt eadem sit ratio, & idem vsus verbi, & Sacramentorum.

Et capite decimo quarto correlatiua facit, sicut fidem, & verbum, seu promissionem, ita etiam fidem & Sacramenta: quod ergo fides accipit hoc Deus per verbum & Sacramenta offert & exhibet. Verba Augustini

hæc sunt: Tunc ergo occulta erat fides, nam eadem credebant, eadem sperabant omnes iusti & sancti etiam temporum illorum: & promissiua erant illa omnia Sacramenta, omnisque ritus ille sacrorum: nunc autem reuelata est fides.

Et capite decimo sexto inquit: Aduersus calumniosam imperitiam Fausti demonstrare suffecerit, quanto errore delirent, qui putant signis Sacramentisque mutatis, etiam res ipsas esse diuersas, quas ritus Propheticus prænuntiauit promissas, & quas ritus Euangelicus annuntiauit impletas, aut qui censent, cum res eædem sint, non eas aliis Sacramentis annuntiari debuisse completas, quam his quibus adhuc complendæ prænuntiabantur.

Tota igitur res de collatione Sacramentorum veteris & noui Testamenti planissima est, si tantum adhibeatur illa distinctio, quam Lutherus tradit de captiuitate Babylonica: quod scilicet quædam figuræ veteris Testamenti tantum fuerunt signa significatiua, non autem annexum habuerunt verbum promissionis gratiæ. De illis signis hoc loco non disputamus. Fuerunt autem etiam in veteri Testamento signa quædam, quæ ex institutione diuina annexum habuerunt verbum promissionis gratiæ, quod verbum fidem exigit, quæ gratiam accipiat. Et de illis veterum Sacramentis manifestissimum est, quod ex institutione diuina eundem habuerint vsum & finem, quem Sacramenta noui Testamenti. Vnum enim & eundem Christum in verbo promissionis, Sacramentis illis annexo, credentibus proposuerunt: eadem fuit fides, quæ & in verbo promissiones & in Sacramentis, quæ promissioni gratiæ annexa erant, eandem gratiam, iustitiam, remissionem peccatorum, salutem & vitam æternam quæsiuit & accepit, sicut nunc in nouo Testamnnto. Et hactenus similitudo seu conuenientia est inter sacramenta veteris & noui Testamenti.

Triplex discrimen inter Sacr. vet. & noui Test. secundum Augustinũ.

Nullane autem differentia est, nullumne discrimen inter Sacramenta veteris & noui Testamenti? Est omnino illustre discrimen, sicut Augustinus variis in locis demonstrauit. 1. in ipsis signis seu ritibus externis. Cum enim Christus sua incarnatione impleuisset ea, quæ veterum Sacramentis significata & promissa fuerant, mutata & abrogata sunt vetera illa Sacramenta, & per institutionem Christi mediatoris, alia in ipsorum locum substituta. Aliis enim ritibus, inquit Augustinus contra Faustum, libro decimo nono, capite decimo sexto, res annuntiari debuerunt completæ, quam his, quibus adhuc complendæ pronuntiabantur. 2. Sacramenta veteris Testamenti fuerunt prænuntiatiua venturi Christi, noui vero Testamenti annuntiatiua sunt exhibiti Christi, sicut inquit Augustinus in Psalm. 73. Et tractatu in Ioannem 45. Item contra Faustum libro decimo nono, capite decimo tertio. Et capite decimo quarto inquit: Illa in veteri Testamento fuerunt promissiones rerum complendarum, hæc in nouo Testamento sunt indicia completarum. Et idem omnino discrimen Augustinus constituit inter verbum gratiæ sub veteri de venturo, & in nouo Testamento de exhibito Christo. Tractatu in Ioannem 45. Et contra Faustum libro decimo nono, capite decimo sexto. Sicut igitur in diuersis verbis, ita etiam in signis diuersis, non est diuersa, sed eadem fides, inquit Augustin. Idem ergo etiam Christus, eadem gratia, ad eandem iustitiam, eandem salutem, &c.

Obseruandum autem est hoc discrimen, quod idem Christus, licet aliter verbo & Sacramentis in veteri Testamento venturus prænuntiatus fuerit & mysterium redemptionis complendum: aliter vero verbo & Sacramentis in nouo Testamento, Christus annuntietur exhibitus, & mysterium redemptionis impletum: virtus tamen incarnationis & redemptionis Christi eadem est, eadem etiam gratia ad salutem necessaria, quam Deus nominu

minus tempore veteris Testamenti proposuit, quam in nouo, quam etiam veterum fides non minus certo accepit in verbo & Sacramentis, quā nunc in nouo accipitur. Hæc distinctio inter ipsam incarnationem ac redemtionem, & inter virturem eius seu gratiam non recte obseruata, decepit scholasticos, quando enim in Augustino legunt, res, quæ in veteri Testamento significatæ & promissæ fuerunt, in nouo redditas & exhibitas esse, hoc intelligunt non de ipsa incarnatione, & de opere redemptionis, sed de gratia & salute, quæ propter Christum donatur & exhibetur: cum certissimum sit, exhibitionem & collationem gratiæ & salutis propter Christum, non minus fuisse tempore veteris Testamenti, quam in nouo.

Quando igitur Augustinus dicit, in verbo & Sacramentis veteris Testamenti fuisse veritatem promittentem, in nouo exhibentem, in veteri significationem promittentem, in nouo res redditas: hoc intelligit de incarnatione Christi, & de opere redemptionis, non autem de virtute eius, & de gratia, quam certe iustis in veteri Testamento exhibitam esse, nemo negare potest, qui ipsos saluatos esse concesserit.

Tertium discrimen Augustinus ita describit de doctrina, lib. 3 c. 9. Sacramentis numero paucissimis, obseruatione facilimis, significatione præstantissimis, societatem noui populi colligauit.

Et contra Faustum lib. 19. capit. 13. Prima Sacramenta cum suo aduentu Christus impleuisset ablata sunt, & alia sunt instituta: virtute maiora vtilitate meliora actu faciliora, numero pauciora. Et in Psal. 73. Mutata sunt Sacramenta, facta sunt faciliora salubriora feliciora. Num vero ideo veteris Testamenti Sacramenta omnino nec salubria, nec felicia erunt, quia noui Testamenti Sacramenta prædicātur salubriora & feliciora? Aut quia Sacramentorum noui Testamenti prædicatur virtus maior & vtilitas melior, num ideo plane nulla erit virtus, aut nulla omnino vtilitas Sacramētorum veteris Testamenti? Certe quæ secundum magis & minus comparantur, licet gradu differant, in vno tamen & eodem genere conueniunt. Felicitatem igitur, vtilitatem, virtutem & salutem, Augustin. Sacramentis veteris Testamenti eo ipso tribuit, quod prædicat noui Testamenti Sacramenta fœliciora, salubriora, virtute maiora, & vtilitate meliora. Et hoc libenter damus, sicut modus reuelationis in nouo Testamento illustrior est, lux fidei maior, & mensura gratiæ vberior: ita etiam per Sacramenta noui Testamenti gratiam Christi luculentius, plenius, perfectius & vberius dispensari credentibus. Nunc enim consummato redemtionis mysterio, figuris successit ipsa veritas. Heb. 9. vmbris corpus, Coloss. 2. Filius Dei enim etiam ante suam incarnationem fuit iustitia & salus credentium, Esa. quadragesimo quinto, & in ipsis inhabitauit, 2. Corinth. 6. Nunc vero postquam incarnatus est Deus & homo, Ecclesiæ suæ adest, & in credentibus habitat. In humana enim carne, quam Filius Dei assumpsit, habitat iam tota plenitudo diuinitatis, vt ex eius plenitudine omnes accipiamus gratiam pro gratia, Coloss. 2. Ioann. 1. Illud tempore veteris Testamenti nondum erat factum, sed futurum promittebatur & credebatur. Quod si igitur promissio de futura incarnatione & redemptione potentia Dei fuit ad salutem credentibus sub veteri Testamento, maior certe, vberior & plenior erit gratia, postquam in nouo ipsum complementum rerum illarum factum est in Christo, qui, vt Deus & homo credentibus se communicat.

Sacram. noui Testamenti cur ab Augustino appellentur feliciora, salubriora, &c.

Hoc igitur modo noui Testamenti Sacramenta differunt à veteribus, non tantum quia ceremoniæ sunt aliæ, alii ritus externi, sed discrimen est aliud longe illustrius, sicut iam diximus. Pontificii vero hisce differentiis non sunt contenti, sed simpliciter volunt, Deum per veteris Testamenti Sacramenta, etiam quæ verbum promissionis annexum habuerunt, nul-

lam gratiam exhibuant & cotulisse credentibus, quod manifeste falsum esse, sola circumcisio ostendit. Causa vero principalis, quare dogma illud Scholasticorum, de differentia Sacramentorum vtriusque Testamenti, tantopere vrgeant, hæc est, quod opinionem operis operati, quomodocunque defendere & stabilire conantur. Sed de opere operato dicendum erit in examine 8. Canonis.

DE DIFFERENTIA SACRAMENTORUM inter se.

CANON III.

Si quis dixerit, hæc septem Sacramenta ita esse inter se paria, vt nulla ratione aliud sit alio dignius, anathema sit.

EXAMEN.

Huius Canonis examen paucis absoluemus. Cum enim alias omnia & singula fulmina suorum anathematum, peculiariter in nostrarum Ecclesiarum capita vibrare soleant, ab huius certe tertii Canonis trisulco fulmine, laus Deo, capita nostra omnino libera sunt. Ita enim fulminant; Si quis dixerit, hæc septem Sacramenta ita esse inter se paria, vt nulla ratione aliud sit alio dignius, anathema sit.

Nos vero nequaquam ii sumus, qui sentiamus, vel doceamus, septem illa quæ ipsi numerant Sacramenta ita esse inter se paria, vt sicut Baptismus & Eucharistia eodem etiam modo seu pari ratione, reliqua quinque, quæ numerant, vere & proprie sint Sacramenta. Hoc ipsum enim est, quod in Examine primi Canonis egimus, etiamsi de appellatione Sacramenti non pugnemus, sicut & veteres varie ea vsi sunt; omnino tamen discernendas esse res illas quæ ex institutione diuina adiunctos habent certos externos ritus, ab illis rebus, quæ habent quidem mandatum Dei, sed non certos externos ritus voce diuina mandatos: & ab illis etiam ritibus, qui habent expressum mandatum DEI, & annexam voce diuina promissionem gratiæ seu beneficii redemptionis, sicut est Baptismus & Eucharistia, discernendos esse reliquos ritus, qui vndecunque accepti sunt, certe non habent expressum mandatum Dei, nec promissionem voce diuina annexam, de appellatione & obsignatione gratuitæ reconciliationis. Atque ideo contendimus, ritus illos ab hominibus acceptos nullo modo eodem loco habendos, aut in parem dignitatis gradum subleuandos esse, sicut priores illos, qui voce & mandato Filii DEI instituti sunt. Immenso enim interuallo distant, & in Ecclesia discernenda sunt Filii DEI instituta, ab hominum inuentis. Ab omni igitur crimine & accusatione Canon iste nos absoluit. Dicit enim anathema illis, qui fingunt septem illa, quæ ipsi numerant Sacramenta, ita esse inter se paria, vt nulla ratione aliud sit alio dignius.

Sed hæc forsan ioco quis dici arbitretur. Neque enim verisimile est, Tridentinos patres in tertio hoc Canone tam terribiliter detonare de dispari 7. Sacramentorum dignitate, ideo quasi nostram sententiam probare, & quidem sub vinculo anathematis confirmare voluerint, nec ideo sane, quasi nec oblique, nec leuiter, sed anathematis seueritate notare & damnare voluerint Scholasticorum disputationes, qui fingunt, sicut Baptismum & Cœnam Dominicam, eodem etiam modo & pari ratione, reliqua quinque vere & proprie esse Sacramenta. Quo igitur consilio, & quo sensu fabricatus est tertius iste Canon? Dicam tibi, veteres illas contumelias reuerere & stabilire voluerunt, dignitatem scilicet Chrismatis in Confirmatione, quamuis nec mandatum DEI, nec promissionem Filii

Dei

Dei habeat, multo tamen præstantiorem & ampliorem esse, quam ipsius Baptismi, licet expressum habeat mandatum Dei, & certissimam promissionem, voce Filii Dei annexam. Ratio vero (si Dis in Romanorum Pantheo placet) hæc est, quod Baptismus administrari potest, etiam ab iis, qui sunt in simplicibus Sacerdotum ordinibus, imo in necessitate etiam à laicis, sicut Hieronymus inquit contra Luciferianos. Confirmationis vero administrationem solis Episcopis reseruari, ipsis placuit. Addunt & hanc rationem, quod Baptismus tantum sit Sacramentum initiationis, per Confirmationem vero conferatur perfectio gratiæ & gloriæ. Ritum etiam ordinationis dicunt Sacramentum esse, præeminentia nobilitatis & perfectionis (vt or ipsorum verbis) dignius & præstantius quam Sacramentum Baptismi. Quia, inquiunt, ordo constituit hominem in gratia, gradu & statu dignitatis (hoc est, pinguium præbendarum, & regalium prælaturarum) quod Baptismus non facit. Atque ita cum in primo Canone ea, quæ non habent Dei mandata, sed sunt ab hominibus inuenta, diuinis institutis æquassent, iam in tertio Canone postulat ea in sublimiorem dignitatis gradum extolli & collocari, quam quæ ipse Filius Dei in nouo Testamento sua voce instituit, & Ecclesiæ commendauit. Vsque adeo verum est, quod eum, qui semel verecundiæ fines transiit, oportet gnauiter impudentem esse.

Rationes Pontificiorum, cur confirmationem & ordinem ipsi Sacram. Baptismi præferre non vereantur.

Est & hoc vnum ex mysteriis huius tertii Canonis, quod dignitas Sacramenti Ordinis non potest ferre honorabile sanctũ & castum coniugiũ, licet & ipsum nominent Sacramentum. Tanto enim dignius est Ordinis Sacramentum coniugio, quod facilius pati secum potest centum prostibula, successiue tamen (sicut inquit Coloniensis quidam) quam vnam legitimam coniugem. Si qua vero præterea alia tertius hic Canon mysteria continet, ea del Andradius, vel alius quispiam nobis pandet. Quod vero ad rem ipsam attinet, quæ sit Sacramentorum, quæ Scripturæ testimonium habent, seu conuenientia seu differentia, non potest simplicius & rectius considerari & explicari, quam si vnum quodque ex sua institutione, & ex promissione, quam ex voce diuina annexam habet, iudicetur. Non male enim hoc quadraret, quod in decreto suo dicunt, per Sacramenta iustitia fidei vel incipit vel incepta augetur, vel amissa reparatur. Sed hæc plenius explicare, non est huius loci, tantum enim examen decretorum & canonum Tridentini concilii instituimus.

DE NECESSITATE SACRAMENTORUM.

CANON IV.

Si quis dixerit, Sacramenta nouæ legis non esse ad salutem necessaria, sed superflua, & sine eis aut eorum voto, per solam fidem homines à Deo gratiam iustificationis adipisci, licet omnia singulis necessaria non sint, anathema sit.

EXAMEN.

Principio artificium compositionis in hoc Canone considerandum est, in singulis enim ferme dictionibus peculiares latent insidiæ. Indifferenter de omnibus suis, quæ numerant, Sacramentis prædicant, quod sint ad salutem necessaria. Quod enim addunt (licet omnia singulis necessaria non sint) intelligunt de ordine & coniugio. Reliquos vero ritus, vt confirmationis, extremæ vnctionis, auricularis confessionis, satisfactionis, &c volunt simpliciter esse Sacramenta ad salutem necessaria. Et quod præcipue obseruandum est, necessitatem Sacramentorum opponunt iustificationi per solam fidem. Atqui ea quæ ad salutẽ necessaria sunt, distinguenda sunt

Insidiæ huius Canonis.

testimonio testificetur, quod promissio ad singulos illos pertineat, qui fide eam in vsu Sacramentorum amplectuntur. Et hoc modo Sacramenta sunt externa visibilia testimonia applicationis gratuitæ promissionis Euangelii. Eius enim vox generalis est, fides vero & vsus Sacramenti applicant eam ad singulos credentes. Hoc modo Sacramenta, quo ad nos, sunt signa confirmantia fidem erga promissionem Euangelii: quo ad Deum, sunt organa seu instrumenta, per quæ Deus in verbo, sua potentia & operatione, gratiam promissionis Euangelicæ credentibus exhibet, applicat, obsignat, confirmat, auget & conseruat. Non autem alia est gratia, quæ in verbo promissionis, & alia, quæ in Sacramentis exhibetur: nec alia est promissio in verbo Euangelii, alia in Sacramentis. Sed eadem est gratia, vnum & idem verbum, nisi quod in Sacramentis, per signa diuinitus instituta, verbum quasi visibile redditur (sicut Augustinus loquitur) propter nostram infirmitatem. Fides igitur in Sacramentis non aliam quærit gratiam, quam in verbo, nec sine promissione, præter aut extra promissionem, in Sacramentis quærit gratiam. Verbum enim promissionis est obiectum illud, quod fides in Sacramentis intuetur: & in illo apprehendit ea, quæ verbo in Sacramentis promittuntur, offeruntur, & exhibentur. Ita Ephesi. 5. Paulus inquit: Mundans Ecclesiam lauacro aquæ in verbo. Hæc doctrina ornat dignitatem Sacramentorum, & exsuscitat veram reuerentiam erga vsum Sacramentorum, & ex his fundamentis sumitur explicatio quæstionis propositæ. Quæ enim piæ aures prophanas illas voces vel ferre, vel admittere possent, Sacramenta esse superflua, quæ secure contemni, & sine dispendio salutis negligi possint? cum ex verbo Dei constet, Deum illa ad subleuandam infirmitatem nostram instituisse: vtque diuitias bonitatis suæ, ad procurandam salutem nostram ostenderet, instituisse ipsum talia organa seu instrumenta, in quibus virtute & operatione Spiritus sancti fides nostra, quamuis languida & infirma, gratiam apprehendere, & obsignatam retinere posset ad salutem & vitam æternam. Necessaria igitur sunt Sacramenta & ratione 3 infirmitatis fidei nostræ, cui huiusmodi adminiculis opus est: & ratione institutionis diuinæ: quæ enim Deus hoc consilio, & in hunc finem instituit, vt per ea credentibus exhibeat, applicet & obsignet beneficia mediatoris ad salutem: ea certe nec inutilia, nec superuacanea, sed necessaria sunt.

Et hoc sensu non inuiti concedimus, Sacramenta ad salutem esse necessaria, tanquam causam instrumentalem: sed tamen addenda est hæc declaratio, non tam præcisam esse necessitatem Sacramentorum ad salutem, sicut est fidei & verbi. Sine fide enim nemo potest saluari: & sine verbo 4 nulla potest esse vera fides, Rom. 10. Qui igitur verbum Dei non habet, is quia non potest fidem concipere, non potest saluari. Qui vero ex auditu verbi veram & iustificantem fidem iam habet, is licet fide acceperit reconciliationem, Sacramentorum tamen vsum nullo modo contemnet, propter causas iam expositas: aut si contemnit, fides non est vera, non enim retinet essentialem suam proprietatem, quæ consistit in mutua relatione verbi & fidei: vt scilicet fides verbum promissionis, vbicunque Deus sua institutione illud proponit, quærat & apprehendat. Sed si quis ex auditu verbi habeat veram fidem in Christum, & non concedatur ipsi facultas, vt possit Sacramentis iuxta institutionem diuinam vti: in tali certe casu 5 non est statuenda præcisa necessitas Sacramentorum ad salutem, vt propterea salus illis denegetur, quibus non datur facultas vtendi Sacramentis, licet fide in verbo apprehendant Christum mediatorem. Latroni enim in cruce, Christum in verbo promissionis fide apprehendenti, certo promittitur paradisus, licet non daretur ipsi facultas, vt posset Baptismum

accipere. Ita qui in deserto nati fuerant, per annos 40. non sunt circumcisi propter continuas peregrinationis iactationes, quæ facultatem circumcisionis accipiendæ non concedebant, Iosuæ 5. Et tamen, non est dubium, quosdam ex illis per 40. illos annos, in deserto mortuos fuisse, quos nemo damnauerit, si Deo fide in promissionem de venturo Messia reconciliati fuerunt. Recte igitur Augustinus inquit contra Donat. lib. 4. cap. 22. Latronis exemplum etiam atque etiam considerans, inuenio non tantum passionem pro nomine Christi, id quod ex Baptismo deerat, posse supplere: sed etiam fidem, conuersionemque cordis, si forte ad celebrandum mysterium Baptismi, in angustiis temporum succurri non potest. Neque enim latro ille pro nomine Christi crucifixus est, sed pro meritis facinorum suorum: nec quia credidit, passus est: sed dum patitur, credidit. Quantum itaq; valeat, etiam sine visibili Sacramento Baptismi, id quod ait Apostolus: Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem: in illo latrone declaratum est: sed tunc impletur inuisibiliter, cum mysterium Baptismi, non contemptus religionis, sed articulus necessitatis excludit. Cap. 23. Latro ille non tamen omnino sine sanctificatione Baptismi, quæ corporaliter adhibetur, fuit: quia non eius accipiendæ voluntas defuit, sed non accipiendæ necessitas adfuit. Cap. 24. In illo latrone quod ex Baptismi Sacramento defuerat, compleuit omnipotentis benignitas: quia non superbia vel contemptu, sed necessitate defuerat. *Augustinus.*

Cap. 25. Cum vero ex voluntate defuerit, reatu hominem inuoluit: neque enim vllo modo dicenda est conuersio cordis ad Deum, cum Dei Sacramentum contemnitur. Et hoc est, quod Longobardus dixit, gratiam Dei non esse alligatam Sacramentis. *Longobardus.*

Obseruet autem Lector, in auctoribus non tantum videndum esse quid dicatur, sed principaliter, ex quibus fundamentis id, quod dicitur, extruatur. De articulo necessitatis in latrone non baptizato idem dicit Cyprianus, quod Augustinus: sed fundamenta longe sunt diuersa. Cyprianus sentit, latronis passionem, vicem Baptismi suppleuisse, Augustinus vero rectius sentit, fidem cordis apprehendentem Christum, iustificasse & saluasse latronem, cum articulus necessitatis Baptismum excluderet. Ita vetustas de articulo necessitatis, cum credentes, priusquam baptizari possent, vel ad martyrium raperentur, vel morte præoccuparentur, venuste distinxit Baptismum fluminis, flaminis & sanguinis. Illud vero postea ita deprauarunt, quasi dignitas operis & meriti in martyrio tanta sit, quæ virtute sanguinis Christi in Baptismo æquetur, & eius vicem supplere possit. Item, Baptismum flaminis interpretati sunt, quod tanta possit in aliquo contrito satisfactio & charitas esse, vt dignitas eius vicem virtutis Baptismi supplere possit. Hæc non tantum peregrina, sed omnino falsa & impia fundamenta sunt, nostrorum scilicet operum merita æquare virtuti Baptismi. In hac igitur exceptione articuli necessitatis, monstrandi sunt conscientiis veri fontes consolationum, qui certe non sunt, vt nostra opera vice Baptismi Deo opponamus, sed vt fides apprehendens verbum promissionis, etiamsi articulo necessitatis à Baptismo excludatur, nihilominus certo statuat, se accipere & possidere Christum, gratiam Dei, & vitam æternam. Euangelium enim Dei est potentia, ad salutem omni credenti. *An Sacramenta sint superflua.* *Augustinus.*

Porro adscribam locum Augustini ex eodem libro, cap. 22. qui illustrabit hanc quæstionem; An scilicet Sacramenta sint superflua? Verba hæc sunt, In Cornelio & amicis eius posset videri superfluum, vt aqua etiam tingerentur, in quibus iam donum erat Spiritus sancti, quod non nisi baptizatos alios accepisse, sancta scriptura testatur, Baptizati sunt tamen, & in hoc facto Apostolica extat auctoritas, vsque adeo nemo debet

in quolibet profectu interioris hominis, si forte ante Baptismum, vsque ad spiritualem intellectum pio corde profecerit, contemnere Sacramentum: quod ministrorum opera corporaliter adhibetur, sed per hoc Deus hominis consecrationem spiritualiter operatur. Nec ob aliud existimo munus baptizandi Ioanni fuisse attributum: nisi vt Dominus ipse, qui dederat, cum serui Baptismum non spreuisset accipere, dedicaret humilitatis viam, & quanti pendendum esset suum Baptisma, quo ipse baptizaturus erat, tali facto apertissime declararet. Videbat enim, tanquam peritissimus Medicus salutis æternæ, quorundam non defuturum tumorem, qui cum intellectu veritatis, & probabilibus moribus ita profecissent, vt multis baptizatis vita atque doctrina se præponere minime dubitarent, superuacaneum sibi esse crederent baptizari: quando ad illum mentis se habitum peruenisse crederent, ad quem multi baptizati adhuc ascendere conarentur. Hæc Augustinus.

DE EFFICACIA ET VSV *Sacramentorum.*

CANON V.

Si quis dixerit, hæc Sacramenta propter solam fidem nutriendam instituta fuisse, anathema sit.

CANON VI.

Si quis dixerit, Sacramenta nouæ legis non continere gratiam, quam significant: aut gratiam ipsam non ponentibus obicem non conferre, quasi signa tantum externa sint acceptæ per fidem gratiæ vel iustitiæ, & notæ quædam Christianæ professionis, quibus apud homines discernuntur fideles ab infidelibus, anathema sit.

CANON VII.

Si quis dixerit, non dari gratiam per huiusmodi Sacramenta, semper & omnibus, quantum est ex parte Dei, etiamsi rite ea suscipiant, sed aliquando & aliquibus, anathema sit.

EXAMEN.

De efficacia Sacramentorum, quomodo seu qua ratione offerant, exhibeant, applicent, & obsignent gratiam, inter Scholasticos Scriptores variæ fuerunt disputationes. Quidam enim, vt Alensis, Thomas, Durandus, &c. senserunt, ipsis externis Sacramentorum elementis, per verbum conferri virtutem quandam supernaturalem, quæ non sit relatio seu ordinatio Dei, quod per Sacramenta, tanquam per causas instrumentales, Deus efficacia spiritus velit conferre gratiam: sed quæ sit virtus supernaturalis & spiritualis absolute hærens in corporalibus Sacramentorum elementis per quam influant & agant in animam, siue effectiue, siue dispositiue. Addunt tamen, vt ostendant, nec se, nec alios, quod dicunt, intelligere, esse ens incompletum, quod per se non sit in aliquo ex decem prædicamentis.

Hugo etiam dicit, Sacramenta noui Testamenti ideo prius sanctificari, consecrari, seu benedici, vt ex sanctificatione (quæ scilicet ex consecratione, in ipsis Sacramentorum elementis contenta & inclusa insit) cum applicantur, sanctificent: scilicet, sicut quando emplastrum applicatur vulneri. In hac imaginatione etiam Cyprianus hæsit, qui Baptismum a hæreticis & malis ministris datum, ideo pronuntiauit inutilem, inefficacem & irritum, quia tales suis benedictionibus & consecrationibus non possint aquæ talem virtutem conferre, quæ in animam influat & agat. Et

ha

hac etiam imaginatione, orta fuit praua illorum opinio, qui apud Augustinum de Ciuit. lib. 21. c. 25. liberationem ab igne æterno promiserunt omnibus, sine vera fide habentibus Sacramentum Baptismatis & corporis Christi, quomodolibet vixerint, & in quacunq; hæresi vel impietate fuerint. Illa vero opinio, quod in ipsis Sacramentorum elemētis, gratia essentialiter contineatur, sicut medicina in pyxide, ita virtus Sacramentorum sit vel essentia, vel qualitas, siue completa siue incompleta, hærens in corporalibus Sacramentorum elementis, etiam inter Scholasticos Scriptores, non fuit omnibus probata: vt Bonauenturæ, Richardo, &c. Fuerunt præterea, qui virtutem Sacramentorum in ipso opere, quo Sacramenta vel celebrantur, vel suscipiuntur, constituerunt: ita vt Sacramenta dicerentur conferre gratiam ex dignitate, & merito operis, quod exercet, vel ille qui celebrat, vel qui suscipit. Sed hæc opinio ex diametro pugnat cum vera ratione Sacramentorum: quæ sunt actiones, in quibus non nos nostrum aliquid offerimus, sed in quibus Deus sua beneficia nobis offert & exhibet, & vult illa, à se donata, à nobis accipi.

Nostro vero tempore quidam, dum hasce Pontificias opiniones vehementius refutare voluerunt, nimium deflexerunt in sinistram partem. Disputarunt enim, Sacramenta nihil aliud esse, quam signa, & notas Christianæ professionis, quibus à Iudæis & paganis discernamur. In quo vsu, quondam apud gentes fuerunt mysteria Cereris, & similes initiationes.

Quidam cēsuerunt Sacramenta tantum esse Christianæ societatis symbola, quibus ad mutuam communicationem officiorum excitemur, & obstringamur: sicut quondam in fœderibus faciendis mos erat, vna vesci ex rebus sacrificatis. Alii in vsu Sacramentorum nihil aliud spectari voluerunt, quam solas allegorias seu significationes Christianæ mortificationis, regenerationis, viuificationis, spiritualis alimoniæ, &c. Sunt qui videri volunt de Sacramentis honorifice sentire: & tamen docent, Sacramenta tantum esse signa gratiæ, iam antea, ante & extra vsum Sacramentorum collatæ & exhibitæ, ita vt per Sacramenta Deus nihil conferat & exhibeat illis, qui fide Sacramentis vtuntur, sed quod tantum sint signa gratiæ, alias & alio modo ante collatæ.

Huic affinis est & illorum opinio, qui existimant, vsum Sacramentorum tantum per modum commonefactionis, excitare fidem, quæ alibi & alio modo, non in vero Sacramentorum vsu, quærat & accipiat gratiam, sicut talis commonefactio a picturis etiam sumi potest. Has opiniones ideo recensui, vt ex antithesi vera sententia rectius intelligatur: præcipue vero quia Pontificios, in suis de hac quæstione disputationibus phanaticorum opiniones insidiose commiscere cum nostrarum Ecclesiarum confessione: cum tamen Apologia Augustanæ confessionis sententiam suam, ex verbo Dei extructam, diserte seiungat à phanaticorum prophanis opinionibus.

Manifesta enim sunt Scripturæ testimonia: quæ vt negari non possunt, ita eludi non debent. Tit. 3. Baptismum vocat lauacrum regenerationis, & renouationis Spiritus sancti, Ephes. 5. Tradidit semetipsum pro Ecclesia, vt illam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo, &c. Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu, non potest introire in regnum Dei, Actor. 2. Baptizetur vnusquisq; in remissionem peccatorum. Act. 22. Baptizare, & ablue peccata tua, inuocato nomine Iesu. 1. Pet. 3. loquens de aqua, per quam Noe cum suis in arca seruatus fuit, inquit: ὃ, id est, quæ aqua, arcæ antitypon, nunc nos saluos facit, Baptisma scilicet: non quod sit depositio sordium carnis, sed quia est stipulatio bonæ conscientiæ erga Deum, per resurrectionem Christi. Rom. 6. Quotquot baptizati sumus in Christum Iesum, in mortem eius baptizati sumus: vt sicut com-

plantati sumus similitudini mortis eius, ita etiam resurrectionis simus. Gal. 3. Quotquot baptizati estis, Christum induistis. Marc. 16. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit.

Hæc manifestissima testimonia, quæ diserte Sacramentis efficaciam tribuunt, & qualis ea sit, explicant, nõ sunt per tropos peruertenda à simplici & genuina significatione, quam propria vocabulorum significatio præbet. Et ita veteres hæc testimonia simpliciter sicut sonãt, intellexerũt. Augustinus enim contra Faustum libro 19. cap. 11. de Sacramentis inquit, Quorum vis inenarrabiliter valet plurimum; & ideo contempta, sacrilegos facit; impie quippe contemnitur, sine quo non potest perfici pietas. Cap. 13. Sacramenta noui Testamenti esse virtute maiora, vtilitate meliora. Cap. 16. De corporali Baptismi actione, & de sono verborum promissionis, inquit; Hæc omnia fiunt & transeunt, sonant & transeunt, virtus tamen quæ ista operatur, iugiter manet, & donum spirituale quod per ista muniatur, æternum est. In Leuit. quæst. 84. Dominus dicit; Ego sanctifico Aaronem, & Moysi dicit, sanctificabis eum. Quomodo ergo & Moyses sanctificat, & Dominus? Non enim Moyses, pro Domino, sed Moyses visibilibus Sacramentis per ministerium suum: Dominus autem inuisibili gratia per spiritum sanctum: vbi est totus fructus, & omnis vtilitas etiam visibilium Sacramentorum.

Tractatu in Ioan. 80. Quare non ait Christus, mundi estis propter Baptismum, quo loti estis; sed ait, Propter verbum quod locutus sum vobis? Nisi quia & in aqua verbum mundat. Detrahe verbum, & quid est aqua nisi aqua? Accedit verbum ad elementum, & fit Sacramentum, etiam ipsum tanquam visibile verbum. Et mox; Vnde ista tanta virtus aquæ, vt corpus tangat, & cor abluat? nisi faciente verbo, non quia dicitur, sed quia creditur.

Has sententias adscripsi; quia non tantum tribuunt Sacramentis virtutem seu efficaciam, sed simul etiam explicant, quomodo seu qua ratione, Sacramenta dicantur conferre gratiam, sicut iam ostendemus. Non autem agimus de ritibus, sine expresso verbo Dei institutis, quibus humana temeritas efficaciam spiritualem, æqualem, immo maiorem & præstantiorem, quam ipsis Dei institutis tribuit, sed quæ & vere & proprie sunt Sacramenta, quæque promissionem gratiæ diuina voce annexam habent. Et appellatione Sacramenti, intelligimus non externa tantum elementa, & visibiles ritus, sed omnia illa, quæ ad rationem Sacramenti pertinere, supra in explicatione primi Canonis diximus, præcipue vero promissionem de exhibitione & applicatione gratiæ. Non obscura autem, nec difficilis est explicatio, si adhibeatur necessaria illa distinctio, quomodo Deus conferat gratiam, & quomodo Sacramenta non conferant gratiam? Deus Pater reconciliat sibi mundum, acceptat credentes, non imputans ipsis peccata eorum. Hoc certe modo Sacramenta non conferunt gratiam, sicut ipse Deus pater. Christus est pax nostra, Ephesi. 2. Mors Christi est reconciliatio nostra. In sanguine ipsius iustificati sumus. Roman. 5. Sanguis Christi emundat nos ab omni peccato, 1. Ioan. 1. Resurrexit propter iustitiam nostram, Roman. 4. Et illo certe modo Baptismus non purgat peccata, sicut ipse Christus.

Spiritus sancti propria est efficacia in collatione & applicatione gratiæ. Et Sacramenta certe non sunt exæquanda cum ipso spiritu sancto, vt pari & eadem plane ratione credantur conferre gratiam, sicut ipse Spiritus sanctus. Num vero propterea nihil tribuendum est Sacramentis? Certe quid Scripturæ sententiæ Sacramentis tribuant, paulo ante ipsis scripturæ verbis commemoratum est. Sed accurate & solicite cauendum est, quando de Sacramentorum virtute & efficacia disputamus, ne ea, quæ propria sunt

gratiæ Patris, efficaciæ Spiritus,& meriti Filii Dei , DEO adimamus,& ad sacramenta transferamus , hoc enim esset crimen idololatriæ , nec Sacramenta adiungenda sunt merito Christi,gratiæ Patris, & efficaciæ Spiritus, tanquam causæ adiuuantes,seu partiales: Idem .n. hoc esset crimen. Non enim datum est aliud nomen,&c. Act.4. Et gloriam meam alteri non dabo, Isai.48. Deus saluans non est præter me: ego sum , & non est alius , Isai.45.

Quo igitur modo Baptisma nos saluos facit,1.Pet.3. Quomodo est lauacrum regenerationis,Tit. 3. Hoc vero Paulus simpliciter declarat, cum Ephes.c.5.inquit: Mundans Ecclesiam lauacro aquæ in verbo. Et Augustin. idem colligit ex illa Christi sententia: Mundi estis propter verbum meum, quod locutus sum vobis. Recte ergo Apologia Augustanæ confessionis dicit,eundem esse effectum,eandem virtutem,seu efficaciam,& verbi,& Sacramentorum,quæ sunt sigilla promissionum,quæ ideo etiam Augustinus vocat verba visibilia. Sicut igitur Euangelium est potentia Dei ad salutem omni credenti: non quod magica quædam vis characteribus , syllabis, aut sono verborum inhæreat, sed quia est medium , organon seu instrumentum,per quod Spiritus sanctus efficax est , proponens, offerens, exhibens, distribuens & applicans meritum Christi,& gratiam Dei,ad salutem omni credenti: ita etiam Sacramentis tribuitur virtus seu efficacia:non quod in Sacramentis extra seu præter meritum Christi, misericordiam patris , & efficaciam Spiritus sancti, quærenda sit gratia ad salutem , sed Sacramenta sunt causæ instrumentales , ita quod per illa media seu organa , Pater vult gratiam suam exhibere,donare,applicare : Filius meritum suum communicare credentibus: Spiritus sanctus efficaciam suam exercere, ad salutem omni credenti.

Hoc modo manet Deo gloria sua, vt gratia non alibi quæratur, quam apud Deum Patrem : pretium seu causa remissionis peccatorum , & vita æterna non alibi quæratur,quam in morte & resurrectione Christi,efficacia regenerationis ad salutem , non alibi quæratur quam in operatione Spiritus sancti.Sacramenta vero illa beneficia in verbo nobis proponunt , offerunt & exhibent, & obsignant, atque ita ducunt nos ad Christum ad gratiam Dei,ad efficaciam Spiritus. Quia n.Deus in iis,quæ ad salutem nostram pertinent,per certa media vult nobiscum agere, & hunc vsum ipse ordinauit,& instituit verbum promissionis Euangelii , quod aliquando simpliciter,per se, siue nudum proponitur , aliquando vero vestitum , seu visibile factum,certis à Deo institutis ritibus seu sacramentis:Verbum igitur & sacramenta monstrant nobis,vbi fides debeat quærere,& vbi possit inuenire Christum mediatorem , Patrem & Spiritum sanctum , ita vt nobiscum agant,exhibeant,applicent,& obsignent beneficia,quę Christus promeruit, & de quibus Euangelium concionatur.Et in vsu sacramentorum, fides nō quærit aut respicit essentialem aliquam virtutem seu efficaciam inhærentem ipsis externis sacramentorum elementis : sed in promissione, quæ annexa est sacramento,quærit, apprehendit, & accipit gratiam Patris, meritum Filii & efficaciam Spiritus.

Hæc est simplex,plana & vera sententia,de efficacia sacramentorum. Et obseruet Lector,quod Scriptura vtrumque affirmat, & Baptismum saluos facere, 1. Petri 3. & Deum saluare per lauacrum regenerationis, Tit. 3. Item,Baptismus abluit peccata, Actor. 22. Et Christus mundat Ecclesiam lauacro aquæ in verbo,Ephes.5.Deinde obseruetur & hoc, quam accurate scripturæ verba posita sint. Vt Petrus dicit,Baptismas nos saluos facere,& esse stipulationem bonæ conscientiæ erga Deum , sed addit per resurrectionem Christi. Paulus vocat lauacrum regenerationis, sed illud ita declarat ; Deus secundum misericordiam suam saluos nos fecit, per lauacrum

rege-

regenerationis. Vnde vero Baptiſmus habet. quod eſt lauacrum regenerationis? Reſpondet: Eſt lauacrum regenerationis Spiritus ſancti. Sicut & Chriſtus dicit Ioann.3. Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu,&c. Quomodo vero? Per Ieſum Chriſtum ſaluatorem noſtrum, vt ipſius gratia iuſtificati,hæredes ſimus vitæ æternæ. Baptizamur enim in mortem Chriſti vt reſurrectionis eius ſimus participes. Rom.6. Chriſtum induimus, quādo baptizamur. Gal.3. Ille ipſe enim qui tradidit ſemetipſum pro Eccleſia ſua, virtutem ſeu efficaciam ſanctificandi & mundandi eam, nō tradidit alteri, ſed ipſe ſanctificat & mundat eam. Num vero illud efficit ſine ordinario aliquo medio? Paulus reſpondet: Sanctificat & mundat eam lauacro aquæ in verbo. Quanto hæc ſunt ſimpliciora, planiora, certiora, & tutiora de virtute ſeu efficacia Sacramentorum, quam omnium hominum diſputationes & opiniones, ſiue Scholaſticorum, ſiue aliorum phanaticorum.

Et plane ita etiam Auguſtinus ſentit & loquitur in illis ſententiis, quas ſupra ſcripſimus. Tribuit enim Sacramentis vim & virtutem, ſed addit declarationem, diuinam virtutem per Sacramenta operari, ita vt Moyſes miniſterium adhibeat, Dominus vero per illud miniſterium, inuiſibili gratia ſanctificationis ſanctificet. Et in illa inuiſibili gratia ſanctificationis per Spiritum ſanctum, affirmat eſſe totum fructum & omnem vtilitatem viſibilium Sacramentorum. Ad pleniorem vero declarationem pertinet hæc etiam conſideratio, quod duplex eſt, in hac doctrina, cauſa inſtrumentalis. Vna eſt quaſi Dei manus: qua per verbum & Sacramenta in verbo offert, exhibet, applicat & obſignat credentibus beneficia redemptionis. Altera eſt, quaſi noſtra manus, quod fide ſcilicet petimus, quærimus, apprehendimus, & accipimus ea, quæ DEVS nobis per verbum & Sacramenta offert & exhibet.

Neque enim talis eſt Sacramentorum efficacia, quaſi DEVS per illa infundat & imprimat gratiam, ac ſalutem, etiam non credentibus ſeu fide accipientibus, ſicut quidam opinati fuerunt, etiam vetuſtis temporibus, ſicut Auguſtinus recitat de ciuitate lib.21.c.25. Sed ſicut de verbo Paulus dicit: Euangelium eſt potentia Dei ad ſalutem omni credenti. Et Hebræ.4. Non profuit illis ſermo non admixtus fidei: ita de Sacramentis, quia ſunt verba viſibilia, & ſigilla promiſsionis, Chriſtus dicit: Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit: qui vero non crediderit, condemnabitur. Imo Paulus addit: Qui indigne manducat, iudicium ſibi manducat. Et inde intelligi poteſt diſputatio de ſententia illa, quæ olim etiam in ſcholis vſitata fuit; Neque enim ſenſus eſt, fidem ita iuſtificare, vt non accipiat gratiam, quam in verbo & Sacramentis Deus offert & exhibet, vel quod gratiam accipiat ſine medio aut organo, verbi & Sacramentorum. Obiectum enim fidei eſt verbum & Sacramenta; imo in verbo & Sacramentis, verum fidei obiectum eſt Chriſti meritum, gratia Dei & efficacia Spiritus. Et fides item iuſtificat, quia illa in verbo & Sacramentis apprehendit & accipit. Et hoc ſenſu ſicut fides verbi, ita etiam fides Sacramenti dicitur iuſtificare. Quando igitur fidei tribuitur iuſtificatio, non excluditur auditus verbi & vſus Sacramentorum, ſed vt fides iuſtificet, oportet eam in verbo & Sacramentis Chriſtum apprehendere. Oppoſita autem fuit hæc ſententia illorum opinionibus, qui fingebant in vſu Sacramentorum, ex opere operato, etiam illos accipere gratiam ad iuſtificationem & ſalutem, qui ſine pœnitentia & fide Sacramentis vterentur.

Tota igitur hæc doctrina, de efficacia & vſu Sacramentorum, plana eſt. Quod enim contra hanc ſententiam obiicitur, quid Baptiſmus contulerit Cornelio, qui gratiam accepit & habuit ante Baptiſmum, Actorum decimo. Item, quæ fuerit efficacia & virtus circumciſionis in Abrahamo

qui iustitiam fidei habuit ante circumcisionem. Romanornm quarto: est quidem talis quæstio, quæ contentiosis ingeniis præbet materiam exagitandi simplicem & veram sententiam; sed si in timore Dei, simplex veritas quæratur & ametur, explicatio huius quæstionis non erit difficilis, sed illustrabit totam hanc doctrinam. Ab exemplis enim illis extraordinariis non sumenda est regula generalis de efficacia Sacramentorum, illa enim sumi debet ex institutione Sacramentorum, & ex promissione, quæ illis annexa est. Non ergo sequitur, nullam aliam rationem Circumcisionis, quam quæ in Abrahamo iam iustificato fuit, esse in illis, qui octauo die circumcidi iubentur, ideo vt ita in fœdus recipiantur, neque enim natura sunt filii fœderis, qui ex circumcisis parentibus nascuntur. Paulus enim Ephes. secundo pronuntiat non tantum gentes, sed & nos, qui ex circumcisis parentibus nati sumus, eramus natura filii iræ. Ita quia in Cornelio peculiari exemplo sanctificatio spiritualis præcessit Baptismum, non sequitur, reliquos iuxta promissionem non baptizari in remissionem peccatorum, aut Deum non saluos nos facere per lauacrum regenerationis & renouationis. Et hæc distinctio non est recens commentum. Nam & Augustinus contra Donatistas libro quarto, capite vigesimo quarto, tale fermè discrimen constituit, inter circumcisionem Abrahæ, & quam Isaac octauo die accepit, item, inter Baptismum Cornelii, & infantium. Nec tamen otiosa fuit circumcisio in Abrahamo, & Baptizatio in Cornelio, quasi nuda tantum signa fuerint. Gratiam enim Deus in hac vita, non semel ita confert & exhibet, vt statim sit absoluta & consummata, ita vt dum in hac vita sumus, DEVS nihil amplius velit exhibere & conferre, & homini nihil amplius opus sit à DEO accipere, sed DEVS semper donat, & homo semper accipit, vt magis magisque plenius & perfectius Christo coniungamur, remissionem peccatorum, seu reconciliationem firmius teneamus, vtque inchoata in nobis beneficia redemptionis conseruentur confirmentur crescant & augeantur. Illa vero Deus confert & operatur, credentes illa quærunt & accipiunt, in mediis à Deo in hunc finem institutis, in vsu sc. verbi & Sacramentorum. Illi igitur, qui Actor. 2. agnitione peccatorum compunguntur, & quærunt quid facere debeant, baptizantur in remissionem peccatorum. Ita etiam infantes qui natura sunt filii iræ, Deus saluos facit per lauacrum regenerationis, hoc est, Deus ipsis per Baptismum offert, exhibet & applicat beneficia Euangelii. Abraham iam ante accepit & habet iustitiam fidei, Cornelius acceperat iam Spiritum sanctum. Num igitur circumcisio in Abrahamo, & Baptismus in Cornelio, superuacanea, nuda & otiosa signa fuerunt? Nequaquam. Operatio enim seu efficacia Sacramentorum iudicanda est ex promissione. Non autem otiosa vel significatiua tantum est promissio, quæ circumcisioni in veteri, & Baptismo in nouo Testamento annexa est, sed est exhibitiua. Pater enim saluos facit, Christus mundat, Spiritus regenerat per lauacrum aquæ in verbo. Sed quid ipsis potuit Sacramentum conferre, cum iam antea haberent iustitiam fidei & Spiritum sanctum? Respondeo. Deus Abrahæ per Circumcisionem, & Cornelio per Baptismum eandem gratiam, cuius antea primitias acceperant, offert, exhibet, applicat & obsignat, vt plenius eam & vberius habeant, firmius possideant & teneant, vt opus Dei in ipsis inchoatum confirmetur, crescat, augeatur & conseruetur. Ita promissio, Sacramentis annexa, manet semper & vniuersaliter vera efficax, in iis, qui fide iuxta institutionem Sacramentis vtuntur. Et hoc primitiua Ecclesia significare voluit, quando adultos recens baptizatos statim a Baptismo deduxit ad communionem corporis & sanguinis Domini. Reconciliatio quidem Dei & remissio peccatorum quomodocunque conferatur, eadem est & plena, quod ad Deum attinet. Quia vero

magna est nostra infirmitas, & Deus diues est in misericordia: non igitur vno tantum modo, sed per media, quæ ad hunc vsum instituit, vult gratiam suam exhibere, conferre, applicare & obsignare, & ad obedientiam fidei pertinet iis mediis vti, sicut à Deo instituta & ordinata sunt. Ita firma manet sententia, quod Sacramenta non sint otiosa vel nuda signa, sed quod Deus per Sacramenta, credentibus gratiam suam, seu beneficia Euangelii offerat, exhibeat, conferat, applicet & obsignet. Vniuersalis enim & exhibitiua est promissio, quæ Sacramentis voce diuina annexa est: si fide accipiatur.

His ita explicatis, examinabimus iam tres propositos Canones. Quintus Canon sic habet: Si quis dixerit, Sacramenta propter solam fidem nutrientem instituta esse, anathema sit. Lutheri propositio est in libro de captiuitate Babylonica: omnia Sacramenta ad fidem alendam instituta esse. Hanc cum damnare velint, obseruet quæso Lector, quam insidiose agant. Lutherus hoc reprehendit in doctrina pontificia, quod cum multa de Sacramentorum virtute, & de opere operato disputent, nullam mentionem fidei faciant in vsu Sacramentorum, imo quod doceant, Sacramenta sine bono motu cordis, hoc est, sine fide conferre gratiam, & quidem quod ipsam etiam fidem iubeant dubitare de gratia Sacramentorum, hoc est, de reconciliatione seu remissione peccatorum. Lutherus vero contra ex verbo Dei docet, vt Sacramenta ad salutem prosint vtentibus, omnino requiri fidem, quæ gratiam illam accipiat, quæ in promissione Sacramenti offertur. Sacramentum enim est visibile verbum, & præcipuum in Sacramento est promissio gratię, quæ institutioni externi ritus, voce diuina, annexa est. Inter verbum vero promissionis, & inter fidem, mutua & tam arcta est, siue connexio, siue relatio, vt nec promissio sine fide, nec fides sine promissione homini prosit: imo cum fides sit necessarium organũ, ad accipiendã gratiam, quam Deus offert & exhibet: & cum in hac infirmitate languida fides nec facile, nec certo, nec firmiter apprehendere & tenere possit promissionem in nudo verbo propositam, Deus instituto certo ritu illam quasi visibilem fecit: idque in actione cum singulis vtentibus, vt fides in applicatione facilius, certius & firmius apprehendat & teneat promissionem. Hoc sensu Lutherus dicit: Sacramenta instituta esse ad excitandam, alendam, confirmandam, augendam & conseruandam fidem, vt in promissione siue nuda, siue Sacramentali ritu vestita, apprehendat & accipiat gratiam & salutem.

Hanc verissimam doctrinam, quæ est ipsissima Scripturæ sententia, Pontificium conciliabulum non simpliciter vult damnare, sed anathematizare. Verentur autem ipsarum aurium in piis iudicium, si aperte anathema dicant huic doctrinæ. Ideo truncatam Lutheri propositionem insidiose ita ponunt, quasi sentiat, Sacramenta non esse instituta, vt sint organa seu causæ instrumentales, per quas Deus gratiam offerat, exhibeat, applicet & obsignet credentibus: sed hunc solum tantum esse vsum Sacramentorum, vt tanquam picturæ & spectacula, externa commonefactione fidem excitent & nutriant: ipsa autem fides in vsu sacramentorum, nihil accipiat, sed speculatione sua alibi circumuagetur. Quam prophanam sententiam, Lutherus in Sacramentariis, serio & semper improbauit. Sed Tridentini dissimulata vera Lutheri sententia quintum hunc Canonem insidiose ita posuerunt, vt sycophantico artificio Lutheri disputationem de mutua inter Sacramentum & fidem relatione, odiosam & inuisam reddant imperitis.

Et simul hoc agunt, vt fidem ex vero & salutari Sacramentorum vsu expungant, abradant & extermineant. Illud enim Lector vtiliter obseruabit in omnibus hisce Canonibus, ne vnica quidem syllaba, ad salutarem

Sacra-

Sacramentorum vsum, fidem requiri, sed omnia anathemata crepant proscriptionem & deportationem fidei, ex salutari Sacramentorum vsu & efficacia. Fateamur igitur necesse est, insignes fuisse sophistices artifices, architectos decretorum huius Concilii.

In VI. Canone collationem gratiæ indifferenter omnibus suis, quæ numerant, Sacramentis arrogant. Et cum variæ sint disputationes, quomodo Sacramenta gratiam conferant: ipsi simpliciter sine declaratione decernunt Sacramenta conferre gratiam, vt ostēdant, se omnes scholasticorum opiniones liberas permittere, vtque significent, se non abhorrere ab illorum sententia, qui fingunt, gratiam essentialiter hærere in ipsis Sacramentorum elementis, tanquam medicinam in pyxide. Dicunt Sacramenta continere gratiam. Mox vero attexunt eos, qui hanc sententiam non amplectuntur, ex Sacramentis facere nudas tantum notas Christianæ professionis. Hoc est artificium VI. Canonis. Quod enim de obice dicunt, in VIII. Canone explicabimus. Quod ad VII. Canonem attinet, si qui sunt, qui sentiunt, Deum per promissionem Sacramentis annexam, tantum illudere hominibus, ita vt etiamsi rite quis ea suscipiat, non tamen semper & omnibus, qui fide Sacramentis rite vtuntur, exhibeat gratiam: neminem in pietate sanum esse arbitror, qui à prophana illa sententia non abhorreat.

Sed insidiæ latent in his vocibus. Si rite ea suscipiant. Studiose enim cauent, ne fidem nominent: sed vt humanas deuotiones & dispositiones, quibus homo se dignum reddat, cui Deus Sacramenti gratiam conferat, stabiliant, dicunt: Si quis legitime ea suscipiat. Et sane serio concionamur ex Paulo. Probet seipsum homo: qui enim indigne manducat, iudicium sibi manducat. Requiri igitur in adultis legitimam dispositionem, vt digne accipiantur Sacramenta, non est dubium. Illam vero verbum Dei ita describit Act. 2. Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque in remissionem peccatorum, Act. 8. Si credis, potes baptizari. Marc. 16. Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Pontificii vero veram interiorem pœnitentiam non admodum vel curant vel vrgent in vsu Sacramentorum: sed alias dispositiones ex hominum traditionibus proponunt, & illis promittunt collationem gratiæ. Hæ falsæ & impiæ persuasiones dum taxantur, clamitant Pontificii, nos negare, gratiam Dei dari per Sarramenta, etiamsi rite quis ea suscipiat. Sed insidiosam sophisticen Lector iam intelligit.

Apud Pontificios vera pœnitentia sepulta.

DE OPERE OPERATO,

CANON VII.

Si quis dixerit, Sacramentum noua legis, gratiam ipsam, non ponentibus obicem, non conferre, &c. anathema sit.

CANON VIII.

Si quis dixerit per ipsa noua legis Sacramenta, ex opere operato non conferri gratiam, sed solam fidem diuina promissionis ad gratiam consequendam sufficere, anathema sit.

EXAMEN.

Hæc tandem est illa Helena, cuius introducendæ, ornandæ & stabiliendæ gratia, præcedentes Canones omnes constituti sunt, vt scilicet commētum Scholasticorum, & quidem ipsorum verbis stabiliatur & retineatur: Sacramenta noui Testamenti, vtentibus conferre gratiam, ex ope-

Opinio operis operati.

re operato, etiamsi in suscipiente non adsit bonus interior motus, m non ponat obicem. Dogma vero illud nouum esse & peregrinum, ipsa borum forma satis indicat. Neque enim seruat Apostolicam ὑποτυπ sanorum verborum, de qua Paulus concionatur, 2. Timot. 1. vt, Qui cr derit, & baptizatus fuerit, saluus erit: qui vero nō crediderit, conden bitur. Item, Baptizare: & ablue peccata tua, inuocato nomine Iesu: &, indigne manducat, iudicium sibi manducat.

Cōmentum de opere operante.

Commentum igitur illud de opere operante in Sacramentis, quæ actiones Dei, per quas gratiam suam, quam fide vult accipi, offert & e bet, intrudit opinionem nostri operis: & quidem operati sine bono ali interiori motu suscipientis: idque facit peregrinis verborum monstr Scripturæ & antiquitati ignotis. Et res ipsa de qua disputatur adeo est na & manifesta, vt inter ipsos Pontificios, qui præcipui videri volunt Gropperus & alii, à dogmatis illius fœditate nimium crassa abhorre Fingunt iniuriam fieri D D. Scholasticis, quasi opinione operis ope docuerint, Sacramentà alicui conferre gratiam, sine fide gratiā accipie sed dicunt, nihil aliud ipsas disputationes de opere operato, & de oper perante voluisse, quam sacramentorum veritatem nō esse ex ministri rantis dignitate, seu merito æstimandam sed ex Dei auctoris institutio potentia & operatione. Ipse enim est, qui per externum ministerium ba zat, vt Sacramentà dicantur valere non ex opere operantis ministri, se opere operato, ita quod ministri malitia non impediat veritatem, inte tatem & effectum Sacramentorum, si modo administrentur iuxta inst tionem, verbum & mandatum Domini, vt idem sit, quod de Consecrat stinctione secunda cap. vtrum, ex Augustino citatur: Nihil à bono ma nihil à malo minus perficitur Sacerdote: quia non in merito consecran sed in verbo efficitur creatoris. & virtute Spiritus sancti. Alfonsus di opinione operis operati, omne meritum suscipientis, ab efficientia Sa mentorum excludi: ita vt Sacramentorum veritas non pendeat ex suscipientis, nec Sacramentum efficaciam suam mutuetur à fide susc entis.

Σοφὸν γὰρ διὰ φάρμακον νοσοῦντ@ ἐν αὐτῷ λόγῳ, iuxta Euri dictum. Si enim hoc vellent Pontificii, quando de opere operato di tant, quia sententia vera est, nulla esse controuersia, neque enim de do illo loquendi odiose vellemus dimicare, aut certe diceremus illud gustini: Mentem teneat, linguam corrigat. Sed nec olim Scholastici on hoc senserunt, licet quidam ferme ita disputent, & ne nunc quidem tificii hoc volunt, quando pro opinione operis operati dimicant, longe aliud monstrum sub exoticis illis verbis alitur, & Ecclesiæ obtr tur: prius igitur eplicandum est, quid sibi velit opinio operis operati, d de facilis erit refutatio. Scholastici igitur communiter omnes inter Sa menta veteris & noui Testamenti hanc ponunt differentiam, quod conferant gratiam ex opere operato, illa vero ex opere operante. quæras, quid intelligant per opus operans, cui opus operatum opponi Circumcisione simplicissime hoc intelligi poterit. Illam enim affirm gratiam contulisse non ex opere operato, sed ex opere operante. Ext

Circumcisio.

mnem vero controuersiam Circumcisio in veteri Testamento, etiam ta Scholasticorum sententiam, deleuit peccatum originale, non ex di tate & merito ministri circumcidentis, nam & mulieres hoc fecerunt, di quarto, 2. Machabæorum sexto, sed ex institutione, potentia & op tione D E I. Nec dici poterit, malitiam ministri impediuisse verita

Opus operatum.

& effectum circumcisionis: quando iuxta institutionem D E I adm strabatur & suscipiebatur. Sed (ex opere operante) intelligunt, quod

di

sultis requirebatur bonus motus seu deuotio interior in suscipiente, & huic opponunt opus operatum. Manifestum igitur & certum est, Scholasticos per opinionem operis operantis & operati, non intellexisse hoc, quod (sicut supra dictum est) Gropperus & alii interpretantur. Verba enim, quibus se explicant, manifesta sunt. *Gabriel.* Gabriel (qui omnium sententiariorum disputationes & opiniones in vnum colligit) distinctione prima, quæstione tertia, libro quarto, his verbis Scholasticorum sententiam explicat. Sacramentum dicitur conferre gratiam ex opere operato. ita quod ex eo ipso, quod opus illud, puta Sacramentum, exhibetur, nisi impediat obex peccati mortalis, gratia confertur vtentibus. Sic quod præter exhibitionem signi, foris exhibiti, non requiritur bonus motus interior in suscipiente. *Petrus de Palude.* Ex opere operante vero Sacramenta dicuntur conferre gratiam per modum meriti quod sc. Sacramentum foris exhibitum, non sufficit ad gratiæ collationem, sed vltra hoc requiritur bonus motus, seu deuotio interior in suscipiente secundum cuius intentionem, confertur gratia tanquam meriti condigni vel congrui præcise, & non maior propter exhibitionem Sacramenti. Petrus de Palude distinctione prima, quæstione prima, in quarto Sententiarum, Scholasticorum sententiam ita explicat. In Sacramentis nouæ legis non per se requiritur, quod homo se disponat: ergo per ipsum Sacramentum disponitur. & sic probabile est. in omni Sacramento nouæ legis, quod iustificat ex opere operato. Item: Et si dicatur opus operatum non esse à Sacramento, sed à DEO in Sacramento, vel cum Sacramento, illud non valet, quia ita Sacramentum nouæ legis non distaret à Sacramento veteris legis, quia oportebat etiam in veteri lege dispositionem in paruulis fieri a Deo. Relinquitur ergo, quod Sacramenta nouæ legis causent gratiam & efficiant ex ipso opere operato. (Lector obseruet antitheses, quibus explicat opinionem operis operati.) Et postea instituit probationem, quod Sacramenta nouæ legis habeant vim inhærentem & insitam, ad conferendam & causandam gratiam ex opere operato. Illam vero vim, seu virtutem causatiuam gratiæ, dicit in Baptismo esse in aqua & in verbis, in Confirmatione & ordine esse in verbis & ministro, vel charactere Episcopali; in pœnitentia esse in ministris, & verbis absolutionis, & in satisfactione iniuncta à Sacerdote in extrema vnctione esse in ministro, verbis, vnctione & oleo, &c. Marsilius in quarto sententia, quæstione secunda, articulo secundo: Baptismum Ioannis considerare possumus dupliciter, vno modo, quo ad opus operatum, quod erat exterior corporis ablutio alio modo quo ad deuotionem suscipientis. *Marsilius.* Tunc est conclusio responsalis, quod Baptismus Ioannis, quo ad opus operatum, non contulit gratiam. Et ideo non fuit Sacramentum, quia id solum proprie dicitur Sacramentum, quod ex opere operato confert gratiam.

Mensingerus citat ex Alberto super 6. cap. Ioannis: Opus operans, est opus elicitum à virtute: Opus operatum est perfectio externi operis, sine motu interno. Et Mensingerus addit: Quia sancti in veteri Testamento, fide accipiebant gratiam in vsu Sacramentorum, oportet ergo noui Testamenti Sacramenta, maioris esse efficaciæ, vt conferant gratiam ex opere operato, etiamsi non accedat opus operans suscipientis; hoc est, fides seu deuotio interior. *Mensingerus.*

Non ignoro autem, quosdam de opinione operis operati, paulo aliter disputare: sed nunc tantum ostendere volui, nostros non falso Scholasticis tribuere sententiam illam. Quomodo enim ipsi inter se sententiam suam de opere operato intelligant & explicent, non meis sed ipsorum verbis exposui. Et vulgi opiniones testantur, quomodo doctrina illa de opere operato in Papatu tradita, accepta & intellecta fuerit. Existimant enim

abunde sibi de salute prospectum externa exhibitione & susceptione Sacramentorum, quicquid fiat de pœnitētia & fide. Præcipue vero hæc persuasio regnat in dicendis & audiendis missis, ex quibus effectum gratiæ sibi pollicentur: ex administratione & spectaculo externi operis, etiamsi non accedat bonus motus interior. Nec vero de vulgi tantum erroribus loquimur, sed ita in Scholis tradiderunt de Missa. Thomas in 4. sentent. distinct. 12. q. 2. Eucharistia in quantum est Sacramentum, habet effectum in homine viuente: sed in quantum est sacrificium, habet effectum in aliis, pro quibus offertur, in quibus non præexigit vitam spiritualem in actu, sed in potentia. Petrus de Palude distinct. 11. Quando Missa pro alio celebratur, etiam mortale, quod est in alterius conscientia, delet: non per modum Sacramenti, quod solum prodest suscipienti: sed per modum sacrificii, ex merito Christi, quo sibi venia impetretur, id est, gratia contritionis. Vnde nec maius donum potest homo homini facere, quam sibi missam dare, aut pro eo celebrare, hoc enim est singulare in hoc Sacramento, quod pro alio potest offerri & suscipi, non sic autem de aliis, &c. Gabr. 12. distinct. Sacramentum Eucharistiæ, in ratione Sacramenti non tantum prodest his à quibus sumitur, sed etiam aliis, pro quibus offertur. Et addit: Nec solum fructificat in bonis & iustis, sed etiam in peccatoribus, pro quibus offertur, vt à peccatis conuertantur, &c.

Missa Pontificia.
Thomas.
Petrus de Palude.

Et nostri seculi Scriptores, qui in regno Pontificio fulciendo, columnæ videri volunt, opinionem operis operati hoc argumento declarare & confirmare solent, quod Baptismus paruulis conferat gratiam, qui tamen per ætatem credere non possint. Et de Pædobaptismo quidem suo loco dicendum erit. Nunc satis est ostendisse, quod opinionem operis operati diserte opponunt fidei, in illis qui Sacramentum suscipiunt, quasi eadem sit ratio paruulorum & adultorum, quod Augustinus diserte negat, lib. 4. cap. 24. De Baptismo.

Quid igitur in regno Pontificio significet, & quomodo intelligenda sit opinio operis operati, manifestum est. Gropperus lectorem in re manifesta turbare conatur hoc sophismate. Scholastici enim duplex statuunt opus operans: primo scilicet in ministro celebrante, seu administrante Sacramentum.

Ita Gabriel in Canonem Missæ, lect. 26. ditit: Missa valet vno modo ex opere operante, hoc est, ex merito personali personæ celebrantis: propter quod confert DEVS petita à Sacerdote eis, quibus orationem & Missæ sacrificium applicat. Alio modo ex opere operato, hoc est, ex ipsa consecratione, oblatione & sumptione, non habendo respectum ad personalem sanctitatem, ad meritum Sacerdotis, &c. Deinde vero constituunt etiam opus operans, in illo, qui Sacramento vtitur: bonum scilicet motum interiorem; vt deuotionem seu fidem suscipientis. Vtrique vero operi operanti opponunt opus operatum, alio atque alio respectu: Sed Gropperus hoc fortiter dissimulat, & quasi alteri tantum in ministro celebrante opponatur, clamitat fieri Scholasticis iniuriam, quasi opinione operis operati docuerint, ad efficacem & salutarem vsum Sacramenti non requiri in suscipiente bonum motum interiorem, hoc est, fidem: cum dogma hoc in ipsorum scriptis, sicut ostendimus, extet, & in persuasione de Missæ efficacia, opinio illa non in vulgi tantum animis hæreat, sed in Doctorum etiam scriptis tradatur.

Sed excipit Alphonsus, non statim toti Pontificiæ Ecclesiæ debere tribui, si quid vnus aut item alter disputauit: cum contra proferri possint qui aliter senserint. Vt igitur extra omnem controuersiam certo constet, quid Pontificia Ecclesia per opus operatum intelligi velit, nec opus sit, illud inter blattas & tineas anxie exquirere: inspiciamus, quid cœtus Ponti-

tifici iuratus, Tridenti de opere operato decreuerit. Et primo, cum non ignorent, inter ipsos Pontificios multos quæsiuisse mitigationes Scholastici istius dogmatis, atque alios aliter opus operatum interpretari: ipsi simpliciter tantum approbant & confirmant opinionem operis operati, nulla addita declaratione, qua explicationem operis operati siue probent siue improbent. Omnes igitur Scholasticorum disputationes & opiniones de opere operato, qualescunque sunt, in genere probant & confirmant.

Trident. de opere operato.

2. Si Lector quærat: an Tridentina congregatio probet Gropperi & quorundam aliorum interpretationem seu mitigationem opinionis de opere operato, quam supra recensuimus, res non est obscura. Quod enim mentione operis operati non velint intelligi hanc sententiam, Sacramentorum veritatem & efficaciam non pendere ex ministri siue dignitate siue indignitate: manifeste ostendunt, de illa enim sententia postea peculiarem Canonem, duodecimum scilicet, condiderunt. Aliud igitur absque omni dubitatione in VIII. Canone intelligunt per opus operatum. 3. Quid vero intelligant, per antithesin; plane & perspicue ostendunt. Duo enim hæc inter se opponunt, opus operatum & fidem, quæ in promissione Sacramentis annexa, accipit gratiam. Sentiunt igitur per nouæ legis Sacramenta ex opere operato ita conferri gratiam, vt non opus sit fide oblatam illam gratiam recipere. Scholastici enim dicunt, præter exhibitionem signi foris exhibiti, non requiri bonum motum interiorem in suscipiente, hæc enim sunt verba Gabrielis. Sed iterum consideret Lector, quod verba in posteriori parte VIII. Canonis, insidiose ita posuerunt, quasi nostra sententia, qui opinionem operis operati impugnamus, hæc sit, solam fidem diuinæ promissionis ad gratiam consequendam ita sufficere, vt non opus sit vsu verbi & Sacramentorum, vel solam fidem ita sufficere, vt non opus sit, Deum gratiam suam per verbum & Sacramenta credentibus offerre & exhibere.

Huiusmodi sophismatis ruinosam, & verbo Dei demolitam opinionem operis operati, fulcire aut potius incrustare coram imperitis conantur: cum manifestæ extent nostræ explicationes diuersum testificantes, sicut in explicatione VI. Canonis annotauimus. Sed id quod res est, verentur: si opinio operis operati, sicut à Scholasticis tradita est, nuda proponatur, ipsam propositionem afferre secum refutationem. Est enim demonstratio inuicta, promissionem gratiæ, quæ ita annexa est Sacramentis, quod ideo Augustinus vocat Sacramentum visibile verbum, adeo requirere fidem vt sermo auditus non prosit, nisi sit commixtus fidei eorum, qui audiunt, Hebr. 4.

Fides non excludit verbi & Sacramenti vsum.

Et de Sacramentis expressa sunt Scripturæ testimonia: qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit, qui vero non crediderit, condemnabitur, imo manducat sibi iudicium, qui indigne manducat. Contra hæc manifesta testimonia Pontificij obtendunt opinionem operis operati, quod scilicet per Sacramenta ita conferatur vtentibus gratia, vt non requiratur bonus motus interior in suscipiente. Imo cum docent, fidem debere dubitare de gratia, plane inuertunt omnia. Incredulos sine fide fingunt per externum Sacramentorum vsum accipere & habere gratiam, in credentibus vero ipsam fidem in vsu Sacramentorum iubent dubitare, an accipiat & habeat gratiam. Sed hæc sunt euidentissima, vt non sit opus pluribus verbis, res enim ipsa Ecclesiæ filiis se declarat. Et ipsi Pontificij Scriptores iam tergiuersantur, nec manifeste audent suscipere defensionem huius axiomatis, quod vsus Sacramentorum sine fide saluet suscipientes. Præterea est hæresis iamdudum ab Augustino damnata, De ciuit. lib. 21. c. 25. eos damnari non posse, qui Sacramenta Christi perceperint, in quacun-

Operis operati instaurandi artificium.

que hæresi vel impietate fuerint. Videntur autem Scholastici (vt & hoc obiter addam) occasionem disputationum de opere operato inde sumpsisse quod Augustinus tradit contra Donatistas, lib. 3. cap. 14. Non interest, cum de Sacramenti integritate & sanctitate tractatur, quid credat, & quali fide imbutus sit ille, qui accipit Sacramentum. Interest quidem plurimum ad salutis viam: sed ad Sacramenti quæstionem nihil interest. Fieri enim potest, vt homo integrum habeat Sacramētum, & peruersam fidem. Et postea: Manifestum est, fieri posse, vt fide non integra integrum in quoquam maneat Baptismi Sacramentum. Idem etiam disputat, errorem in fide eius, qui baptizatur, vtilitatem quidem Baptismi, quod ad salutis viam attinet, excludere: Sacramentum tamen illi non deesse, nec si conuertatur repeti oportere, tunc enim demum, cum fides vera facta fuerit, Sacramentum prius susceptum vires suas exercere, lib. 4. cap. 15. Et lib. 5. cap. 8. dicit: Indigne quis sumens Dominicum Sacramentum non efficit, vt quia ipse malus est, malum sit, aut quia non ad salutem accipit, nihil acceperit. Corpus enim Domini & sanguis Domini nihilominus erat, etiam illis, quibus dicebat Apostolus: qui manducat indigne, iudicium sibi manducat. Hæc non satis considerantes Scholastici finxerunt, non tantum ipsum Sacramentum, verum etiam gratiam & virtutem Sacramentorum accipi & haberi sine fide, ab impœnitentibus & incredulis, cum Augustinus vbiq; inculcet, aliud esse Sacramentum, aliud virtutem Sacramenti: Imo in locis iam allegatis dicit, illos, qui sine vera fide ipsum quidem Baptisma accipiant & habeant, non tamen accipere & habere remissionem peccatorum: quæ certe est gratia & virtus Baptismi. Et lib. 5. cap. 8. inquit: Remissio peccatorum non consequitur Baptisma, nisi non solum legitimum, sed etiam legitime habeatur. Et contra Cresconium, lib. 1. cap. 25. cum tractasset dictum Pauli: Qui indigne manducat, Ecce, quemadmodum obsunt diuina & sancta male vtentibus. Et contra Epistolam Parmeniani, lib. 2. cap. 6. Vnum & idem sacrificium propter nomen Domini, quod inuocatur, & semper sanctum est, & tale cuique fit, quali corde ad accipiendum accesserit: qui enim manducat & bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit: Non ait, aliis, sed sibi. Qui ergo manducat digne, & bibit, gratiam sibi manducat & bibet. Hæc Augustinus. Nullo modo igitur Augustinus sensit, sine bono motu cordis, aut sine fide conferri, accipi & haberi gratiam Sacramentorum.

Sacramenti integritas & sanctitas.

Scholasticorum erronea opinio.

Ita quod Augustinus inquit Epist. 23. Paruulus, etiamsi fidem nondum habeat in cogitatione, non ei tamen obicem contrariæ cogitationis opponit: vnde Sacramentum eius salubriter percipit. Ex hac Augustini sententia de paruulis, Scholastici fecerunt regulam generalem: Ad accipiendam gratiam Sacramentorum ad salutem, non necessariam esse fidem, vel bonum motum cordis interiorem, sed sufficere, vt non ponas obicem. Obicem autem vocant peccatum mortale, vel propositum eius: quale est homicidum, libido. Incredulitatem vero seu infidelitatem non volunt esse tale obstaculum, quod impediat, quo minus gratia Sacramentorum ad salutem accipiatur. Sed huic dogmati & Scriptura, & Augustinus ipse contradicit: sicut quædam eius loca notauimus. De paruulorum vero Baptismo, postea suo loco dicemus. Nunc tantum obiter monstrare volui, ex quibus Augustini locis non recte acceptis, nec satis diligenter consideratis, Scholastici occasionem sumpsisse videantur disputatis de opere operato, quod tamen vocabulum nec apud Augustinum, nec apud quemquam ex veteribus extat.

DE CHARACTERE.
CANON IX.

Si quis dixerit, in tribus Sacramentis, Baptismo scilicet, Confirmatione & Ordine, non imprimi characterem in anima, hoc est, signum quoddam spirituale & indelibile, vnde ea iterari non possunt, anathema sit.

EXAMEN.

Magna & ardua res est, anathema alicui dicere. hoc est, denuntiare quod præcisus & exclusus sit ab omni gratia seu misericordia Dei in Christo Iesu, & quod diris sit deuotus ad sempiternum exitium. Caussam igitur, propter quam alicui anathema dicatur, oportet esse non leuem; nec dubiam, sed grauissimam & certissimã. Iam vero Tridentini, simpliciter anathema dicunt omnibus, qui non, vt articulum fidei, probant & amplectuntur Scholasticorum recens & incertum commentum, de Charactere indelebili. Paucis igitur annotabimus, qualis, quam grauis scilicet, quam vetus, quam certa & firma sit illa opinio. Illa enim consideratio ostendet, quanta leuitate, imo quanta futilitate Tridentina Synodus ludat anathematis. Olim iactatum fuit apophthegma, Reges ludere pactis & iuramentis, sicut pueri astragalis ludere solent. Nunc rectius dicitur, Pontifica conciliabula anathematis ludere, non secus atque pueri astragalis ludunt.

Quia vero Gabriel disputationes Scholasticorum de Charactere, in vnam summam, distinct. 9. quæst. 2. in 4. Sententiarũ, collegit: breuiter quædam inde annotabo: inde enim manifestum erit, quid sit, propter hanc opinionem alicui anathema dicere. Dicunt igitur, sicut hominibus certi status, datur quandoque certus ornatus, vel signum in corpore vel veste, quibus cognoscuntur esse illius status siue sectæ: ita etiam per Sacramenta quibus homo ponitur in certo statu dicunt imprimi immediate à Deo quoddam spirituale signum in anima suscipientis Sacramentum, quo cognoscatur suscipiens esse in tali statu. Et huic characteri multa & varia tribuunt. Primo enim dicunt esse signum gratiæ inexistentis, vel quæ inexisteret, nisi poneretur obex.

Character Pontificius

II. Signum configuratiuum, seu assimilatiuum Christo: per characterem enim fingunt suscipientem ascribi familiæ Christi. III. signum distinctiuum ab aliis characterem non habentibus. IV. signum dispositiuum, ad gratiam Sacramenti gratum facientem. V. signum rememoratiuum, per quod suscipiens reducitur in memoriam Sacramenti suscepti. VI. signum obligatiuum ad obseruantiam diuinæ legis, sicut habitus religionis obligat portantem ad obseruandam legem illius ordinis. Ponunt etiam characterem esse indelebile aliquid in anima, reddens Sacramentum, per quod imprimitur, initerabile. Per tria igitur Sacramenta, Baptismum scilicet, Confirmationem, & Ordinem, dicunt imprimi talem characterem: sed ita, vt character ordinis sit sextuplex specie. Atque ita numerus characterum, superabit ipsum numerum Sacramẽtorum septenarium. Arduæ autẽ apud ipsos sunt disputationes, vnde sit indelebilitas characteris: deinde etiam de quidditate characteris, an sit relatio, an vero qualitas absoluta, & in qua specie qualitatis. Dicunt autem posse esse & in prima, & in secunda, & in tertia specie qualitatis: item, posse etiam poni in prædicamenta relationis & passionis. De subiecto etiam, in quo poni debeat character, variæ sunt opiniones: an ponendus sit in essentia animæ, an vero in potentia: item, an in potentia cognoscente, an vero in potentia volente. Disputatur præterea, an circumcisio impresserit characterem, item, an Baptismus sanguinis & flaminis imprimant characterem, an etiam

Descriptiones characteris.

animæ Christi in Baptismo impressus sit talis character. Et demum descriptiones characteris tales traduntur: Character est signum spirituale, à Deo solo animæ impressum, in susceptione Sacramenti initerabilis, manens indelebiliter de lege communi: vel est signum impressum animæ, quod est præuium gratiæ, in susceptione Sacramenti initerabilis. Item, Character est quædam potestas spiritualis, ad agendum vel recipiendum aliquid in Ecclesia. Hæc ferme est sylua præcipuarum quæstionum & opinionum de charactere. Gabriel igitur & dicit, & probat, vocabulum characteris in hac quidem significatione & sententia, nec in scriptura, nec in vetustis Ecclesiasticis scriptoribus extare: ita vt nec ipse Longobardus characteris 1
mentionem faciat in tali quidem significatione & sententia. Quod enim Longobardus dicit, eos qui ab hæreticis, seruato charactere Christi, baptizati sunt, non esse rebaptizandos: intelligit formam verborum Baptismi à Christo traditam. Deinde quod ad rem ipsam attinet, addit Gabriel. Nec rationem necessariam demonstrare, nec euidentem auctoritatem Patrum probare, ponendum esse talem characterem, sicut dictum est. Sententias enim, quæ ex Dionysio, Augustino, Damasceno, & Longobardo de charactere adducuntur, fere & magis pertinenter ad mentem auctorum exponi de ipso Baptismi Sacramento; aut de forma Sacramentali, quam de aliquo realiter animæ impresso, sicut de charactere dicunt. 2
Et declaratis illis Patrum sententiis, concludit: Patet ergo quod neque auctoritates sacræ scripturæ neque sanctorum Patrum cogunt ponere characterem ad hunc intellectum, in quo accipitur à recentioribus Doctoribus. Rationem etiam dicit nullam esse necessariam, quæ demonstret esse seu imprimi talem characterem. Omnia enim, quæ attribuuntur characteri, æque possunt solui sine charactere, sicut cum charactere. Omnia enim operatur Sacramentum ipsum sine charactere. Item, illa, quæ characteri tribuuntur, inueniuntur in Eucharistia, & in cæteris, quæ non imprimunt characterem. Et tandem concludit, omnes rationes, quæ adducuntur, esse persuasiones, non procedentes ex necessariis. Et sub finem 3
inquit. Omnia, quæ de charactere dicuntur, pro magna parte voluntaria sunt, & modica ratione fulcita. Illam etiam rationem, quæ præcipue mouit Scholasticos ad ponendum characterem, quod scilicet Baptismus non est iterandus, ostendit Gabriel, non esse necessariam, inquit enim: Initerabilitatis Sacramentorum principalis ratio, non est characteris impresio, sed sola diuina institutio. Et minus manifestum est, characterem esse, quam Baptismum non posse iterari: hoc enim à tempore institutionis Baptismi fuit certum: illud vero ne hodie quidem euidenter certum est. Vnam vero solam dicit auctoritatem esse, quæ aliquid faciat pro charactere: quod scilicet extra, de Baptismo & eius effectu, cap. Maiores, Innocentius Tertius 4
videatur de impressione characteris in Baptismo loqui. Sed & illum ipsum locum dicit Gabriel posse aliter intelligi, cum quidem etiam glossa ibi tale nihil dicat de charactere. Sed sit sane hæc vna prima & sola authoritas, qua opinio characteris, & scripturæ & veteribus ignota, Ecclesiæ obtrusa est. Ex auctore certe colligi potest, quale sit dogma. Ille enim Innocentius est, qui decretales edidit: vt correctio principum in secularibus referatur ad Papam, vt ille Imperator sit, quem Papa coronari iusserit. Hic est, qui contra Philippum Imperatorem alium curauit creari Othonem: cui adeo fauit, vt nulli Archiepiscoporum pallium dare voluerit, nisi cum Papa contra Imperatorem sentiret. Et ita exitialia bella in Imperio concitauit. Postea vero ipsum Othonem etiam fulmine excommunicationis ab Im- 5
perio proturbare molitus est. Hic est qui dixit: Aut Pontifex Philippo diadema regium, aut Philippus Pontifici insigne Apostolicum adimat, vt iusto dolore Vrspergensis exclamet; Habes Roma, quod sitisti, decanta

Innocentius Decretaliũ concinnator.

Abbas Vrspergensis.

Canticum: quia per malitiam, non religionem, orbem vicisti. Ille igitur talis sit sane post natum Christum annis 1200. auctor noui commenti de charactere, quod & scripturæ, & veteri Ecclesiæ ignotum fuit. Operæ pretium vero est & hoc addere, quomodo Gabriel respondeat ad hanc sententiam, quam videt posse obiici: Theologus nihil debet ponere, cuius necessitas non apparet ex fide. Ita autem inquit: Credita quæcunque probantur aut ex scriptura, aut per determinationem Ecclesiæ, etiamsi illud determinate non habeatur ex scriptura: quia non potest errare Ecclesia in his, quæ fidei sunt. Quia vero opinio de charactere ne quidem Ecclesiæ determinationem certam & expressam habet: respondet igitur Gabriel: Theologus potest aliquid ponere tanquam probabile, quod est consonum scripturæ, & determinationi Ecclesiæ, & in nullo contrarium, licet non possit euidenter & necessario deduci ex his, quæ sunt fidei. Vnde in proposito magis videtur consonare determinationi Ecclesiæ, ponere characterem, quam eius oppositum, & ita communiter Schola Theologorum tenet. Et tandem inquit: Cui non placet hæc solutio, quærat aliam.

Et hæc cum ita se habeant, Lector ex vno hoc Canone colligat & æstimet, quantum fidei & auctoritatis tribuendum sit Tridentinæ congregationi Romano Pontifici iuratæ: quod de recenti commento & scripturæ & antiquitati ignoto, quod nec auctoritate nec vlla ratione nititur, non aliter ac de certissimo & firmissimo fidei articulo decernunt. Si quis dixerit, in tribus Sacramentis Baptismo scilicet, Confirmatione, & Ordine, non imprimi characterem in anima, hoc est, signum quoddam spirituale & indelebile, vnde ea iterari non possunt, anathema sit. Nihil addam. Cum enim vnicus hic Canon satis ostendat, quid, quale & quantum conciliabulum hoc sibi sumat Lector admonitus rem tantam diligentius secum considerabit & perpendet.

A recenti vero illa dubia & incerta opinione, de impressione characteris ideo decet veram Christi Ecclesiam alieniorem esse, quia labefactat fundamentum dogmatis: cuius certitudo, propter conscientiarum consolationem omnino necessaria est. In doctrina enim quod Baptismus legitime iuxta Christi institutionem collatus, non sit iterandus, & propter quas causas non sit iterandus, de re magna agitur: quo scilicet fundamento, qua certitudine, & quo firmamento consolatio illa nitatur, quod pactum gratiæ, quod in Baptismo Deus nobiscum iniit, perpetuum sit, quod seruare velit, etiamsi ab eo discedamus, si modo in vera pœnitentia per fidem ad illud redeamus. *Baptismi initerabilitas.*

Hanc tantam rem, atque adeo necessar[illegible]ra & solida petra institutionis dimouent, & fluxæ arenæ superædifican[illegible] vt scilicet non sit certior consolatio, quam certum est, talem sicut ipsi comminiscuntur, characterem animæ imprimi per Baptismum. Atqui quam recens, incerta & infirma sit opinio de charactere, ipsis Scholasticorum verbis iam ostendimus. Sed forsan ideo à fundatissimo consolationis huius firmamento, quod in Scriptura extat, discesserunt, & aliud lubricum & commentitium substituerunt: quia fingunt, lapsis post Baptismum, non esse amplius vtile & ratum illud fœdus gratiæ, in quod per Baptismum recepti fuerant, quia dissolutum & fractum sit: sed ad secundam tabulam, nostram scilicet contritionem, & satisfactionem, esse confugiendum, vt per illam ex pelago perditionis ad portum salutis enatemus: sicut Decretum de pœnitentia ostendet. Sed vera fundamenta doctrinæ, de non iterando Baptismo, in XI. Canone de Baptismo explicanda erunt. Illud vero, quod Baptismi proprium est, vt scilicet non iteretur, postea ad Confirmationem, & ad suos Ordines transtulerunt, & de illorum præcipue charactere,

magis quam de ipso Baptismo, digladiantur & præsumunt. In reliquis vero Sacramentis disputant de impressione ornatus cuiusdam, qui similis ferme sit characteri: de quo tamen ornatu inter ipsos nondum conuenit. Forsan autem tam pertinaciter Deus ipsos sinit dimicare, pro tuenda opinione characteris, in Confirmatione & Ordinibus, vt manifestum sit, apud quos sit & reperiatur character ille, cuius multa fit mentio. Apoc. 13. 14. 15. 16. 19. & 20.

DE MINISTRIS SACRAmentorum.

CANON X.

Si quis dixerit, Christianos omnes in verbo & omnibus Sacramentis administrandis habere potestatem, anathema sit.

EXAMEN.

Verba, quæ in hoc Canone damnant, excerpserunt ex Lutheri libello de captiuitate Babylonica; Sed & verba mutilarunt, & sententiam deprauarunt, vt Lutheri doctrinam inuisam redderent imperitis, quasi perturbatrix esset omnis diuini & humani ordinis in Ecclesia. Sed Lutherus nunquam sensit, quemuis Christianum promiscue, siue legitima vocatione 2
vel posse, vel debere sibi arrogare, vel vsurpare ministerium verbi, & administrationem Sacramentorum in Ecclesia: imo Pontificiis vel sternentibus, vel ferro tantum & flamma disputantibus, Lutherus contra varias Anabaptistarum sectas, ex verbo Dei monstrauit, neminem debere, etiamsi sit doctissimus, ministerium verbi & Sacramentorum in Ecclesia vsurpare, sine peculiari & legitima vocatione. Et Ecclesiam serio admonuit, ne permittat illos ministerium verbi & Sacramentorum exercere, qui non habent legitimæ vocationis testimonia: quia scriptum est; Quomodo prædicabunt, nisi mittantur? Roman. 10. Non mittebam Prophetas, & ipsi cur- 3
rebant, Ier. 23.

utherus illstrator dorina de letima votione.

Et cum per totum mundum Lutheri scripta sonora voce clamitent, illustratam ab ipso esse doctrinam Scripturæ de legitima vocatione ministrorum verbi & Sacramentorum: mirari aliquis posset, quare in hoc Canone mutilata & deprauata Lutheri verba, dissimulata ipsius sententia, damnare voluerint. Sed vrit ipsos, quod Lutherus in illa disputatione attingit supercilium, imo verius tyrannidem, quæ in regno Pontificio arrogatur, & mitris Epis[illegible], & rasuris Sacrificulorum. Persuasione enim corporalis vncti[illegible]s, [illegible]ræ, vestium, &c. laicos tanquam porcos & canes præ se contem[illegible]bant: imo hoc prætextu quiduis in verbo & Sacra- 4
mentis, quasi pro imperio & potestate mandabant, mutabant, addebant, &c. Et quidem etiam opus operatum, hoc est, integritatem & efficaciam Sacramentorum, ex parte constituebant in charactere, quem fingebant in ordinatione imprimi, sicut supra ex Petro de Palude notauimus. Contra has tyrannicas persuasiones Lutherus ex verbo Dei docuit, Christum claues, hoc est, ministerium verbi & Sacramentorum tradidisse, & commendasse toti Ecclesiæ, non autem ita, vt quisque suo arbitratu, & priuata temeritate, sine legitima vocatione ministerium illud arriperet & vsurparet: sed quod postquam desiit immediata vocatio, mittat Deus ministros verbi & Sacramentorum, per vocationem & electionem Ecclesiæ, si fiat iuxta verbi sui præscriptum, ita vt summa potestas verbi & Sacramentorum sit penes Deum: deinde ministerium sit penes Ecclesiam, vt per quam Deus mediate vocat, eligit, & mittit ministros: tertio, deinde penes illos, qui à Deo per Ecclesiam legitime electi & vocati sunt,

vt penes

vt penes ministros, quibus mandata est vsurpatio seu administratio ministerii verbi & Sacramentorum.

Hac distinctione, quæ vera & plana est, Lutherus reprimere voluit supercilium sacrificulorum, qui illa persuasione inflati erant, quasi soli potestatem meram & mixtam haberent in verbo & Sacramentis, ita vt Sacramenta valerent propter impressum ipsis, nescio quem, characterem ordinis. Et ne reliqua Ecclesia vel tacito gemitu dicere auderet, Quid facitis? prætendebant, Ecclesiam reliquam nullam plane habere potestatem in verbo & Sacramentis. Hoc vlcus quia Lutherus attigit, & ex verbo Dei sectionem adhibuit, illud vero est, quod Pontificios cum dolore post tot annos hodie adhuc vrit, & male habet. Et hæc est causa, quare ex illa Lutheri disputatione verba quædam mutilata & deprauata in hoc Canone citare & damnare voluerunt.

Oblique vero, & quasi aliud agentes, hoc axioma petunt: Neminem, etiamsi legitime iuxta præscriptum verbi Dei ab Ecclesia electus & vocatus sit, nisi ab Episcopo aliquo vnctus & rasus sit, habere vllam potestatem in verbi & Sacramentorum administratione: & Sacramenta ab illis administrata non esse vera & efficacia. Has insidias Lector intelligat, occultatas in hoc Canone.

Quod vero ad ipsam sententiam decimi huius Canonis, sicut verba posita sunt attinet, plane & clare respondeo: Si qui existimant cuiuis Christiano promiscue sine peculiari & legitima vocatione, permissam esse potestatem vsurpandi & exercendi ministerium verbi & Sacramentorum in Ecclesia, eos iure & merito damnari. Pugnant enim contra regulam diuinam: Quomodo prædicabunt, nisi missi fuerint? Item: Currebant, ergo non mittebam eos. Item contra regulam Pauli, vt omnia ordine & decenter fiant in Ecclesia. Casum vero necessitatis Ecclesia semper excepit, vt testatur Hieronymus aduersus Luciferianos, & Augustinus ad Fortunatum. Sed quæ sit legitima & diuina vocatio ad ministerium Ecclesiæ, postea in loco de Ordine explicandum erit.

Quorsum respiciat 10. Canon.

DE INTENTIONE.

CANON XI.

Si quis dixerit, in ministris, dum Sacramenta conficiunt & conferunt, non requiri intentionem saltem faciendi quod facit Ecclesia, anathema sit.

EXAMEN.

Huius Canonis examen liquido monstrabit, Pontificios in conciliabulo Tridentino congregatos, hoc sibi propositum habuisse, non vt in recentioribus Scholasticorum commentis, quæ post meliora tempora Patrum, sine scripturæ auctoritate, & sine antiquitatis testimonio, in Ecclesiam irrepserunt, aliquid ad normam verbi Dei corrigant: sed vt omnes opiniones, quæ hactenus in regno Pontificio agitatæ fuerunt, qualescunque etiam sint, quoscunque habeant auctores, etiamsi nec scripturæ, nec antiquitatis idonea habeant testimonia, simpliciter retineantur & stabiliantur: idque vt facilius fiat, non argumentis & rationibus, sed nudis anathematis pugnatur. Multum siquidem ipsorum interest, ne vel species aliqua mutationis, in præsenti forma regni Pontificij, admittatur: id quod fieri iudicaretur, si vsitatis Scholasticorum opinionibus correctionem aliquam ex regula Scripturæ adhiberent. Illud igitur tam solicite cauent, vt in hoc Canone, sicut & in plerisque aliis, ipsos Scholasticorum terminos repetere & retinere voluerint. Et nisi quis nudæ

asseuerationi, siue scripturæ documentis, & antiquitatis testimoniis assentiatur, statim fatua suorum anathematum crepitacula expediunt.

Et illud, quod dixi, in vndecimo hoc Canone manifestissimum est. Dogma enim illud, quod ad veritatem Sacramenti necessaria sit talis intentio ministri, quæ non tantum respiciat ipsum actum conferendi Sacramenta, iuxta formam institutionis: sed quæ respiciat etiam finem Sacramenti, vt scilicet intentione sua minister velit illud fieri, propter quod sacramentum institutum est: illud, inquam, dogma in scriptura nullum habet fundamentum, imo pugnat cum veritate sacramentorum, quam scriptura tradit, niti non moribus, fide vel intentione ministri, sed institutione Dei, si eius forma seruetur. 1

Tota etiam vera & purior antiquitas ignorat periculosam, imo perniciosam illam opinionem Alensis, quod Sacramentum non sit verum & efficax, si minister malitiose subtrahat interiorem suam intentionem, etiamsi in actione seu administratione seruet formam institutionis. Iucundum autem & vtile fore arbitror, si proponatur consideratio, quomodo quæstio illa apud veteres disputata fuerit, & quomodo sensim inclinatio fieri cœperit, donec progressu temporis dogma Pontificium de necessitate intentionis ministri, inde exsculptum sit. Augustinus igitur de Baptismo lib. 7. cap. 53. mouet has quæstiones: I. Si quis fallaciter, hoc est, animo 2 simulato in Ecclesia accipiat Baptismum. II. Si quis à mimo cum fide accipiat. III. Si quis ab eo qui non est baptizatus, accipiat Baptisma. IV. Si tradens Baptismum in Ecclesia fallaciter agat. Et de his quæstionibus Augustinus primum in vtramque partem disputat: ita enim inquit, An quantum ad ipsos quidem attinet homines, plurimum distat inter eum, qui fide Baptismum accipit a mimo, & qui animo simulato in Ecclesia Baptismum accipit: ad ipsius autem Sacramenti integritatem nihil interest. Si enim nihil interest ad integritatem Sacramenti, in ipsa Catholica, vtrum id aliqui fallaciter, an veraciter agant, cum hoc idem vtique agant: quomodo extra Ecclesiam intersit, non video, quando ille, qui accipit, 3 non simulatione palliatus, sed religione mutatus est. An plus valent ad confirmandum Sacramentum illi veraces, inter quos agitur, quam ad frustrandum illi fallaces, à quibus agitur, & in quibus agitur, & tamen si postea prodatur, nemo repetit. Sed nobis tutum est in ea non progredi aliqua temeritate sententiæ, quæ nullo in Catholico regionali Concilio cœpta, nullo plenario concilio terminata sunt, &c. Et mox subiungit: Veruntamen si quis forte in eo me concilio constitutum, vbi talium rerum quæstio versaretur, non præcedentibus talibus, quorum sententiam sequi mallem, vrgeret vt dicerem, quid ipse sentirem: si eo modo affectus essem, quo 4 eram cum ista dictarem, nequaquam dubitarem habere eos Baptismum, qui vbicunque, & à quibuscunq; illud, verbis Euangelicis consecratum sine sua simulatione, & aliqua cum fide accepissent, &c. Item præteritis maiorum statutis non dubito, etiam illos habere Baptismum, qui quamuis fallaciter id accipiant, in Ecclesia tamen accipiunt, vel vbi putatur Ecclesia, ab eis, in quorum societate id accipitur, de quibus dictum est. Ex nobis exierunt. Vbi autem neq; societas vlla esset ita credentium, neq; ille qui acciperet, ita crederet, sed totum ludicre, & mimice, & ioculariter ageretur: vtrum approbandus esset Baptismus, qui sic daretur, diuinũ iudicium, pro alicuius reuelationis oraculo, oratione implorandum esse censerem, 5 ita sane, vt post me dicturos sententias, si quid iam exploratum & cognitum afferrent, humiliter expectarem. Hæc Augustinus pro solita sua vere Christiana modestia; vsque adeo autem ex institutionis veritate & certitudine, non ex hominum, siue dantium, siue accipientium, quacunque vel qualitate, vel intentione, vult metiendam esse veritatem & integritatem

Disputationis de intentione fons & occasio.

tem Sacramentorum, vt ne quidem de mimica seu ioculari actione pronunciare ausit.

Longobardus postea suo tempore indicat illam quæstionem, de ludicra vel ioculari baptizatione, vt cum aliqui in balneum vel in flumen merguntur in nomine Trinitatis, ita disputatum fuisse sapientibus, vt visum fuerit non esse baptismum, quia non intentione baptizandi illud geratur. Et addit. Nam & in hoc, & in aliis Sacramentis, sicut forma est seruanda, ita & intentio illud celebrandi, est habenda. Intelligit autem Longobardus intentionem, de ipso actu baptizandi, non de fine & effectu baptismi. Mox enim subiungit illam Augustini sententiam. Illud te non moueat, quod quidam non ea fide paruulos ad Baptismum ferunt, vt per spiritum ad vitam regenerentur æternam: sed eos putant hoc remedio temporalem accipere sanitatem, non enim propterea illi non regenerantur, quia nec ab illis hac intentione offeruntur. Et hæc quidem Longobardi sententia, de intentione celebrandi actionem Baptismi, nihil aliud vult, quam institutionem seruandam esse, vt sit verum Sacramentum. Non enim hoc vult institutio Baptismi vt fiat vulgaris aliqua lotio, vel quę ex professo nihil aliud sit, quam vel ridiculus lusus, vel mimica subsannatio, vel profanatio institutionis cum recitatione verborum: sed requirit, vt peculiaris instituatur actio, & quidem illa actio, quam Christus instituit. Et hoc sufficit ad seruandam institutionem. Quid vero in corde de illa actione sentiat is, qui administrat baptismum, hoc ad veritatem siue integritatem baptismi non pertinet, neque hoc voluit Longobardus. Notum etiam est iudicium Episcoporum, de facto Athanasii, qui puer ludens in littore maris Episcopum se esse finxit, & more Episcopi pueros ludentes tinxerat in nomine Trinitatis. Quam historiam describit Sozomenus lib. 2. cap. 17. & Ruffinus in 10. lib. Euseb. cap. 14.

Et illa sententia etiam post Longobardi tempora mansit. Innocentius enim (sicut allegat Angelus in summa) sensit ad veritatem seu integritatem Baptismi non necessario requiri, quid minister sciat, sentiat vel credat de Baptismi vel substantia, vel effectu, imo si contrarium credat, & existimet esse deceptionem, Baptismum tamen verum esse, modo iuxta institutionem baptizet. Ita etiam non requiri, tanquam necessarium ad veritatem Baptismi, vt baptizans vel sciat, quid sit Ecclesia, vel vt gerat in mente facere, quod facit Ecclesia: imo si contrarium gereret in mente, hoc est, non faceret, quod facit Ecclesia, si tamen illud faciat, hoc est, si formam institutionis seruet.

Disputat igitur hoc tantum requiri, vt minister baptizans intendat, vel saltem vt appareat, quod velit seu instituat non lauare tantum, sed baptizare.

Hac vero sententia Scholastici non contenti, longe vlterius in hac disputatione progressi sunt. Docuerunt enim ad veritatem Baptismi requiri non tantum formam institutionis, verum etiam intentionem ministri, eamque non tantum respectu actus baptizandi, vt obiecti, sed etiam respectu effectus Baptismi, qui est eius finis & terminus. Ideo tria ponunt; Baptizationem, verba, & intentionem: & illa tria sentiunt simul requiri ad veritatem seu integritatem Baptismi, ita vt neutrum sine altero sufficiat. Quia vero animaduertunt, hac ratione omnino dubium & incertum reddi Baptismum, varias excogitarunt distinctiones, quibus illis incommoditatibus mederentur, aliam scilicet esse intentionem specialem, quæ vult & intendit illud fieri, propter quod institutus est Baptismus: aliam esse generalem, quæ vult & intendit illud fieri, quod Ecclesia in Baptismo intendit, licet baptizans illud vel ignoret, vel non credat. Et hanc rursus distinguunt in actualem, habitualem, & virtualem.

Intentio quid.

Innocentius.

Dicunt

Dicunt igitur, ad veritatem Baptismi requiri intentionem ministri respectu effectus Baptismi generalem & virtualem, faciendi quod facit & credit Ecclesia. Si vero minister, apud se non intenderet quod Ecclesia intendit, sed quod hæresis intendit, non esse verum Baptisma. Sed hisce variis distinctionibus conscientiam cum dubitatione reluctantem, nihil releuari ipsi fatentur. Cum enim alterius interior intentio, mihi non possit esse nota, si illa tamen necessaria sit ad veritatem Baptismi, necesse erit baptizatum semper manere dubium de sui baptizatione: & ita nunquam poterit certus esse de salute sua. Respondet autem Alensis: Baptizandum committendum esse ministro, qui non sit suspectus, sed probatus in fide: & ita posse haberi vehementem præsumptionem, quæ saluti adulti cum propria intentione sufficiat. Nam si forte minister subtraheret interiorem suam intentionem, non esset quidem verum Sacramentum, saluaretur tamen adultus Baptismo flaminis, hoc est, sua pœnitentia & charitate, sine Baptismo. Sed si in Baptismo paruuli, minister subtraheret intentionem & ita paruulus non esset vere baptizatus, quærunt igitur, si ante vsum rationis decederet, an damnatus esset? Et respondent Alexander & Thomas, in illo casu pie posse supponi sine præiudicio tamen, quod summus sacerdos suppleat, quod deficit Sacramento. Et Gabriel addit: Hoc est bene notandum, quia est valde consolatorium. Sed quare non retinent vera fundamenta consolationis, vt scilicet veritas Sacramentorum æstimetur, non ex ministri incerta intentione, sed ex veritate & certitudine diuinæ institutionis? Addunt tamē, si summus Sacerdos non suppleat illud, non accusari posse iustitiam diuinam, etiamsi paruulo baptizato quidem iuxta institutionem Christi, sed sine ministri intentione, non remittat peccata. Hæc ferme sunt, quæ de intentione, in administratione Sacramentorum apud Scholasticos disputantur, quæ quo minus à nobis fingi viderentur, ipsorum verbis ex Gabriele describere volui, vt lectores commonefacti sciant & cogitent, quibus de rebus in hisce Tridentinis Decretis & Canonibus agatur, ne quis existimet, nullam subesse veram & grauem causam, quare illis assentiri nec velimus nec possumus, nec etiam salua fide & bona conscientia debeamus. Cum enim ex hac recitatione constet, quæ de hac quæstione sit Scripturæ, quæ veteris Ecclesiæ sententia, quæ Augustini modestia ἐποχή quæ mediæ ætatis disputationes, quæ vero recentiorum sunt opiniones, fidei certe, & salutis certitudini periculosissimæ, coit iam Tridentina congregatio, datura specimen eius emendationis, quæ titulo Concilii per multos annos promissa, & à Christiano orbe expectata fuit. Quid autem quæso discernit de illis recentibus Scholasticorum opinionibus? an intentio ministri talis, sicut ipsi tradunt, ad veritatem sacramenti necessaria sit? Ita inquit Canon vndecimus: Si quis dixerit, in ministris dum Sacramenta conficiunt, & conferunt, non requiri intentionem saltem faciendi, quod facit Ecclesia anathema sit. Audis ipsas voces Scholasticorum repeti, & opiniones ipsorum non argumentis, sed anathemate confirmari. Non igitur vel Scripturam, vel iniquitatem curant, neque hoc sibi propositum habent, vt opiniones, quæ sine Scripturæ auctoritate, & sine veris antiquitatis testimoniis per recentiores Scholasticorum disputationes, in Ecclesiam inuectæ sunt, ad normam Scripturæ & antiquitatis conformitatē, corrigantur, sed vt simpliciter omnia, quæcunq; & qualiacunque sint, quæ quoquo modo in regno Pontificio, vsitata & recepta fuerunt, vndecunque etiam habuerint originem, sine minima vel suspicione emendationis & correctionis, retineantur & stabiliantur. Neque hoc præter eundum est; quare opinionem illam de intentione tam diligenter & serio defendant, vt quod antiquitas ignorauit, de quo Augustinus asse-

uera-

iterationem suspendit, illud iam sine documentis, sola anathematis interminatione tanquam certissimus fidei articulus, credendum obtrudatur. Dogma vero de dubitatione, est Helena illa. In VI. enim sessione, capite nono, sanxerunt, nemini peccata dimitti, qui in fiducia & certitudine remissionis peccatorum, iuxta promissionem acquiescit. Nullum enim scire posse certitudine fidei, cui non possit subesse falsum, se gratiam Dei esse consecutum.

Scopus Pontificiorum in hoc anathematismo.

Et huius dogmatis Iesuitæ reddunt hanc rationem, quia promissio non loquatur de me aut de te, sed sit generalis. Et fides sit generalium pronunciatorum. Iam vero in actione Sacramentorum, promissio gratiæ non in genere proponitur, sed applicatur ad singulos fide Sacramentis vtentes, & quidem ideo instituta sunt, vt illam applicationem ad singulos obsignent, confirment & certificent. Quia igitur vident, verum & salutarem Sacramentorum vsum directe & aduersa fronte pugnare contra dogma de dubitatione, varios cuniculos agunt, vt solidam, certam & firmam consolationem, quæ credentibus in vsu Sacramentorum proponitur quãtum in ipsis est, labefactent, subruant & euertant. Et ad hunc finem tendit etiam hic Canon. Si enim veritas & efficacia Sacramentorum ex diuina institutione pendere doceatur, animaduertunt, fidem in vsu Sacramentorum habere consolationis & certitudinis portum tutum anchoram firmam, & petram inconcussam. Vt igitur hæc eneruent, infringant & subuertant, fingunt ad veritatem Sacramentorum, præter diuinam institutionem, requiri etiam ministri intentionem, ita vt etiamsi Sacramenta iuxta institutionem Christi ritu legitimo administrentur, si minister interiorem suam intentionem vel non adferat, vel subtrahat, Sacramenta non sint vera nec efficacia. Cum vero alterius cogitatio, & interior intentio, nihil nunquam nota, & certo perspecta esse posit, consequitur hinc, suspensum, dubium, & incertum esse & manere, quicquid fidei in Sacramentis ad consolationem proponitur.

Hanc Pontificiorum machinationem, Lector in vndecimo hoc Canone diligenter expendat. Non enim de lana caprina rixæ sunt, quando de intentione disputatur, sed de re magna, & de consolatione, quæ cõscientiis necessaria est, agitur, an scilicet fides, veritatem & efficaciam Sacramentorum quærere & constituere debeat in veritate DEI instituentis, & in virtute Dei promittentis, & iuxta promissionem in actione Sacramentorum operantis, an vero diuina illa veritas & virtus suspendenda sit ab hominis ministri cogitatione, fide & intentione? Scriptura certe tradit, administrationem quidem Sacramentorum, vt iuxta institutionem administrentur, commendatam esse ministris, tanquam causæ instrumentali, virtutem vero & operationem veritatis & efficaciæ Sacramentorum, esse actionem & munus ipsius, & quidem solius DEI. Pater enim saluat per lauacrum regenerationis, Tit. tertio, Christus mundat & sanctificat Ecclesiam, per lauacrum aquæ in verbo, Ephes. quinto. Baptismus est lauacrum regenerationis & renouationis, non ministri, sed Spiritus sancti, Tit. 3. & sicut Paulus Philipp. primo, tradit & affirmat, verbum Euangelii quando ita prædicatur, sicut diuinitus patefactum est, verum esse & virtutem Dei esse, ad salutem omni credenti: etiamsi ille qui annuntiat, vel non adferat, vel subtrahat intentionem, hoc est, (sicut Paulus loquitur) si non bona voluntate, non animo puro & sincero, nec ex dilectione, sed per inuidiam, ex contentione, & per prætextum prædicet.

Summa huius loci seu Canonis & scopus.

Baptismi efficacia.

Eadem certe ratio esse debet etiam in Sacramento, quod est verbum visibile, vt fides statuat Sacramentum verum esse, & habere veram efficaciam, quando iuxta institutionem administratur, quicquid

mini-

Institutio diuina non sine damno mutatur.

minister vel cogitet, vel credat, vel intendat, modo institutionem Christi in administratione seruet. Sicut enim quando ipsa Euangelicæ prædicationis puritas vitiatur & deprauatur: iam non est verum Euangelium, nec virtus Dei ad salutem credenti: ita quando in actione seu administratione Sacramentorum ipsa institutio mutatur, mutilatur, aut deprauatur, tunc certum est, non esse verum Sacramentum. Verbum enim institutionis accedens ad elementum facit Sacramentum. Hæc sententia simplex, vera & certa est, præbens conscientiis vtilem, firmam, & necessariam consolationem, quam eripi nobis non patiamur: & pertinet ad gloriam Dei, ne ipsius veritas, ex hominis ministri intentione, quæ nobis nec nota, nec certa esse potest, æstimetur, & ne fides hæreat in homine ministro, sed nitatur veritate & virtute Dei, instituentis & promittentis.

Distinctæ autem, & multum diuersæ sunt duæ hæ quæstiones. 1. Quid ad veritatem & integritatem Sacramenti requiratur, & necessarium sit. 2. Quid à ministro requiratur, vt quātum ad suam personam fidelis & bonus sit, quo animo, qua fide, intentione & deuotione Sacramenta tractare debeat, ne (sicut Paulus inquit) aliis prædicans & ministrans, ipse reprobus efficiatur. Ministrum enim, qui animo prophano, irrisorio, negligenti & irreuerenti, Sacramenta tractat, peccare non est dubium. Sed hæc ministri vitia, si tamen Sacramenta iuxta Christi institutionem administret, non possunt Dei veritatem irritam facere. Non enim ad substantiam & veritatem Sacramenti pertinet vel qualitas, vel fides, vel deuotio ministri. Hanc distinctionem Longobardus lib. 4. distin. 5. elegantissimis Augustini sentētiis illustrat. Ego dico, inquit Augustinus, & nos dicimus omnes, quia iustos oportet esse per quos baptizatur, iustos oportet esse tanti iudicis ministros. Sint ministri iusti, si volunt, si autem noluerint esse iusti qui sedent in cathedra Moysis securum me facit magister meus Christus, de quo Spiritus sanctus dicit: Hic est qui baptizat. Idem, Quos baptizauit Iudas, Christus baptizauit. Si quis ergo baptizauit ebriosus, homicida, adulter, si Christi erat Baptismus, Christus baptizauit. Non timebo adulterum, nec ebriosum, nec homicidam, quia columbam attendo, per quam mihi dicitur: Hic est, qui baptizat. Idem, Baptismus talis est, qualis est ille, in cuius potestate datur, non qualis ille est, per cuius ministerium datur. Et alio loco: Habent ergo non modo boni, sed etiam mali, ministerium baptizandi, sed neutri potestatem Baptismi. Ministerium enim dedit Christus seruis, sed potestatem sibi retinuit. Et rationem addit, quare hanc potestatem non dederit seruis: Ne scilicet seruus in seruo spem poneret.

Ex Isidoro etiam Longobardus citat: Non hominem qui baptizat, sed Spiritum DEI subministrare gratiam Baptismi, licet paganus sit qui baptizat.

CANON XII.

Si quis dixerit, ministrum in peccato mortali existentem, modo omnia essentialia, quæ ad Sacramentum conficiendum aut conferendum pertinent, seruauerit, non conficere aut conferre Sacramentum, anathema sit.

De huius Canonis sententia nulla est inter nos controuersia. Illam enim nostri ex Scripturæ fundamentis contra Anabaptistas, errorem Donatistarum renouantes, strenue defenderunt, & deliria Donatistarum solide refutarunt: Nihil igitur hoc loco addam. Etenim potissimum, quæ in Concilii huius Decretis controuersa sunt, examinare instituimus.

DE RITIBVS IN ADMINISTRATIONE Sacramentorum.

CANON XIII.

Si quis dixerit, receptos & approbatos Ecclesiæ Catholicæ ritus in solemni administratione Sacramentorum adhiberi consuetos, aut contemni, aut sine peccato à ministris pro libito omitti, aut in nouos alios per quemcunque Ecclesiarum pastorem mutari posse, anathema sit.

EXAMEN.

Principio Lector obseruet, quam callide posita sint verba in hoc Canone. Omnes enim ritus, qui sub Papatu in administratione Sacramentorum adhiberi consueuerunt, appellant receptos & approbatos Ecclesiæ Catholicæ ritus: cum non ignorent, plerosque ex illis, nec semper à tempore Apostolorum, nec vbique in omnibus Ecclesiis receptos & vsitatos fuisse: sed etiam multos ex vetustissimis ritibus, per posteros abolitos, & in nouos commutatos esse. Cumque non ignorent, quam libertatem verbum Dei Ecclesiæ in huiusmodi ritibus concedat, insidiose addunt, non debere hoc fieri pro lubito, per quemcunq; Ecclesiarum pastorem. Et sane ordinis & decori gratia, etiam in externis adiaphoris, non est cuiuis sine Ecclesiæ iudicio & consensu permittendum, vt ex petulantia pro libidine quiduis vel omittat vel permutet. Sed longe aliud est, quod Canon iste parturit, Pontificem scilicet solum, cum mitrata, infulata & corrasa sua caterua, posse pro libito veteres & quidem Apostolicos ritus omittere, & in nouos commutare: & illis deinde Ecclesiam ita obligari, vt minister, etiamsi formam institutionis diuinæ legitime seruet, atrociter tamen & mortaliter peccet, si quid ex Pontificijs ritibus omittat. Econtra vero quando minister tantum Pontificijs ritibus seruit, etiamsi Cœnam Dominicam vna sui parte mutilet, & totam actionem Sacramenti in diuersum genus sacrificij transformet, nihil quicquam peccare, sed cultum Deo gratissimum præstare fingitur. Et tandem summa eo redit, vt in administratione Sacramentorum maior habeatur ratio rituum, qui ab hominibus inuenti & recepti sunt, quam Ceremoniarum, quæ ipsa Filij Dei voce institutæ & mandatæ sunt: id quod mutilatio Cœnæ Dominicæ tantum non clamat. Hoc igitur est, quod XIII. hic Canon machinatur, vt Ecclesiæ semel in vniuersum pars illa Christianæ libertatis tollatur, vt, nisi Prælatis Pontificijs ita videatur in huiusmodi ritibus, ne minimum quidem liceat vel omittere, vel mutare: etiamsi ex verbo Dei deprehendantur vel ædificationi non seruire, vel citra impietatem seruari non posse. Quia vero non tam male audiunt, quin ad aures ipsorum totius ferme orbis iustissimæ querelæ peruenerint, de superstitione & abusu quorundam rituum, de moderanda & corrigenda onerosa multitudine, & præcipue de impijs opinionibus, quæ ex humanis constitutionibus & inueterata consuetudine, postremis potissimum temporibus, in administrationem Sacramentorum irrepserunt: iudicarunt in Concilio eius rei mentionem aliquam esse faciendam. Num vero spem aliquam ostendunt moderationis, leuationis & emendationis in ritibus istis Pontificijs, & annexis superstitiosis opinionibus? Nihil profecto minus. Quin execrandum anathema dicunt, nisi quis omnes illos ritus, cum opinionum illarum appendicibus credat esse illius Catholicæ Ecclesiæ ritus, quam Nicenum Symbolum definit esse Apostolicam. Et pronunciant peccatum esse, si minimum in istis ritibus omittatur vel mutetur. Sibi tamen solis in genere plenam potestatem, quia illa antehac sæpe vsi sunt, constituendi, omittendi, addendi, & mutandi reseruant.

Scopus huius Canonis.

racipua pita in sputatione ritibus.

Vt autem ad rem ipsam accedamus, vtq; ea, quæ in genere ad disputationem,de ritibus in administratione Sacramentorum pertinent,simpliciter &ordine explicari possint, breuiter quædam de præcipuis capitibus annotabo,qui scilicet ritus mandatum & testimonium habeant in verbo Dei, qui postea à Patribus, & quo consilio additi sint, quomodo à prima origine cœperint degenerare, & quæ sit regula Christianæ libertatis, in vsu talium rituum in Ecclesia.

Quando ergo quæritur, an administratio Sacramentorum, sine certis & peculiaribus quibusdam externis ritibus fieri debeat? Responsio plana & manifesta est. Ipsa enim appellatio & definitio Sacramenti hoc complectitur, vt adsit ibi visibile & externum aliquod elementum, ad quod verbum accedere oportet: vtque tota actio certo modo & peculiari ceremonia diuinitus instituta tractetur & administretur. Illud vero quomodo fieri debeat: certo & manifesto verbo Dei, in Scriptura expressum, & Ecclesiæ præformatum est, vt scilicet illa signa & illa verba vsurpentur, quæ in institutione cuiusq; Sacramenti Deus ipse instituit & præscripsit, & quidem eo modo tractentur & vsurpentur, sicut institutio ordinat & præcipit. Hi ritus substantiales & necessarij sunt, in administratione Sacramentorum: sunt enim ipsius institutionis executio. Deinde ex Scriptura non obscure colligitur, Ecclesiam Apostolicam in administratione Sacramentorum solicite hoc seruasse, ne essent muta spectacula, sed vt doctrina de substantia, vsu & efficacia Sacramentorum, præsentibus & Sacramenta suscepturis, fideliter ex verbo Dei, & lingua ipsis vsitata, & nota proponeretur & explicaretur, vtque illi, qui vsuri erant Sacramentis, recte instituti, diligenter admonerentur de legitima & salutari Sacramentorum susceptione.

Ita historia Act. & Paulus 1. Cor. 11. administrationem Baptismi & Cœnæ Dominicæ describit ex illis fundamentis institutionis: prædicate Euangelium. Item, Qui crediderit. Et: Hoc facite in mei commemorationem: Annuntiate mortem Domini. Probet se homo, &c. Adhibitas etiam fuisse preces & gratiarum actiones, ex ipsa Sacramenti institutione sumptas, Scriptura manifeste testatur. Institutio enim testatur, Christum gratias egisse, & illud Ecclesiæ faciendum mandauit: Hoc facite. Et Paulus inquit: Mortem Domini annuntiate. Item. Act 22. Baptizare, & ablue peccata tua, inuocato nomine Iesu.

Et fundamenta quidem Scriptura ostendit, vnde sumi debeant explicationes, exhortationes, preces & gratiarum actiones, ex institutione scilicet: & ex doctrina de Sacramentis, sicut in verbo Dei traditur. Non autem præscribit, conceptis verbis certam formam, sed hoc pro ratione circumstantiarum, ad ædificationem liberum permittit, modo fundamentum seruetur. Hæc sunt, quæ in administratione Sacramentorum principaliter obseruanda & exigenda sunt: quæ scilicet in institutione præscripta sunt, quæque habent testimonium & exemplum Scripturæ; vt omnia fiant decenter, ordine, & ad ædificationem.

Expendatur autem hoc loco, quam iniqui exactores sint Pontificij. Pro humanis enim suis ritibus, in administratione Sacramentorum, ita pugnant, vt ne vnius quidem illarum ceremoniarum omissionem, sine peccato & sine periculo anathematis, liberam permittant. Eorum vero, quæ in administratione Sacramentorum diuinitus mandata sunt, quæque Scripturæ testimonium & exemplum habent, nullo modo tam diligentem habent rationem, imo rigidi isti humanorum rituum exactores, liberum sibi permittunt in ijs, quæ Scripturæ mandatum & testimonium habent, quando libet, aliquid omittere, addere, mutare, &c.

Institutio enim loquitur de vsu calicis, & Paulus addit: Hoc facite, do

nec

sic veniat: Pontificij vero calicem ex administratione Cœnę Dominicæ, pro sua libidine tollunt, & quando ipsis videtur, quibus etiam videtur, se illum reddere posse, & verbis gloriantur, & nunc re ipsa ostendunt. In suo Canone ex verbis institutionis expungunt hæc verba; Pro vobis traditur. E contra vero alia quædam superaddunt, & inferciunt in ipsam institutionem, vt eleuatis in cœlum oculis, item mysterium fidei, &c. Et Bonauentura lib. 4. distinct. 8. quæst. 2. quærit, vtrum sequendum sit, cum Canon aliter habeat, quam vel Euangelistæ, vel Paulus: scilicet, Hic est Calix sanguinis mei. Respondet autem, Euangelistas & Paulum tantum historiam narrare, formam vero cõsecrationis à Romana Ecclesia sumendam esse. Atque ideo potius verba Canonum, quam vel Euangelistarum vel Pauli sequenda & vsurpanda esse. Et hi sunt, qui non tantum quiritantur, sed mox anathemata sua vibrant: si in ipsorum ritibus vel minutulum aliquid siué omittatur, siue mutetur.

Notorium & manifestum est, in regno Pontificio in administratione Sacramentorum vel plane negligi commonefactiones & exhortationes de vero & salutari Sacramentorum vsu: vel lingua peregrina, & populo ignota, ita tractari, vt populus inde ædificari non possit. Multa vsurpantur preces, quæ institutioni & doctrinæ Sacramentorum non sunt conformes, & si quid in illis boni est, solicite tamen cauetur, ne illud a populo vel exaudiatur, vel intelligatur.

Ideo enim præter peregrinam linguam, secretam murmurationem, Canonis instituerunt, ne forte populus ad preces & gratiarum actiones possit Amen dicere, 1. Cor. 14. Hæc opponenda sunt illis, qui de obseruatione & conformitate humanorum rituum, in administratione Sacramentorum non tantum plausibiliter concionantur sed anathematis suis terribiliter fulgurant. Vere enim colant culicem, & camelum deglutiunt, Matth. 23. Relinquentes enim mandatum Dei, tenent traditiones hominum, Marc. 7. Imo propter traditiones suas mandatum Dei transgredi non verentur, Matth. 15.

Si iuxta normam Scripturæ ad ædificationem Ecclesiæ, legitima reformatio rituum in administratione Sacramentorum quæreretur, principaliter ratio habenda esset eorum, quæ in institutione Sacramentorum, ab ipso Deo præscripta sunt, quæque habent Scripturæ testimonium & exemplum: vt si quid peregrini illis intermixtum inueniretur, resecaretur: si quid vel omissum, vel mutatum esset, restitueretur. Hæc esset vera, pia, solida & salutaris reformatio. Sed purulentum hoc Pontificij corporis vlcus ne attingunt quidem in hoc Canone: imo si quid horum inueterato abusu receptum sit, illud iubent pro approbato Ecclesiæ Catholicæ ritu haberi, & sub anathemate prohibent, ne quid [illegible]tur.

Et hæc sunt, quæ in administratione Sacramentorum, Scripturæ testimonium & exemplum habent. Et post Apostolorum quidem tempora, in primitiua Ecclesia, aliquandiu mansit Euangelica & Apostolica illa simplicitas, quod in administratione Sacramentorum illi tantum ritus adhibiti fuerunt, qui habent Scripturæ mandatum & exemplum. Postea vero, paulatim alia quædam superaddi cœperunt, consilio primum nec malo nec impio: vt scilicet externis ritibus, in sensus incurrentibus, fidelibus & præsertim rudioribus in Ecclesia, dignitas Sacramentorum magis commendaretur, & à contemptu vindicaretur: vtque virtus, operatio & vsus Sacramentorum in ipsa actione luculentius explicaretur, & ob oculos proponeretur. *Ritus in primitiua Ecclesia.*

In illis etiam addititijs ritibus habita fuit ratio eorum, quæ visa fuerant seruire ad conseruationem ordinis & decori, in illis conuentibus, v-

bi celebranda erat administratio Sacramentorum. Illa vero duplicia fuerunt, constabant enim vel verbis, vel ritibus & gestibus. Verbis dico constare: vt sunt; exhortationes, preces, gratiarum actiones, lectiones ex Scriptura de Sacramentis, confessio fidei, interrogationes, & concepta quædam verba, quibus doctrina de vsu & efficacia siue Baptismi, siue Coenæ Dominicæ explicatur, & quasi sub oculos ponitur; vt exorcismus, abrenuntiatio, &c. Non autem contenti fuerunt, commonefactionem doctrinæ de Sacramenti cuiusque dignitate, de vsu & efficacia, in ipsa Sacramentorum administratione, verbis saltem proposuisse: sed vt commonefactio illa tenacius sensibus & memoriæ imprimeretur, & fortius animū moueret, verbis illis coeperunt addere certos quosdam ritus & gestus. Et quidem quæ olim verbis & doctrina proponebantur, postea in multas figuras demutari coeperunt: vt quod olim verbis monebant, & docebant, Baptismum esse φωτισμὸν, ei postea successit grandis moles Paschalis cerei. Et tamen illorum rituum principio magna fuit parcitas, postea vero paulatim cumulari coeperunt, ita vt tandem in theatricum ferme apparatum ceremoniæ illæ abierint. Et vt nō prorsus sane damnetur veterum illud consilium: nimis tamen hoc rigide & magnifice exaggerant ceremoniarum magistri & exactores, quasi sine illis nec veritas, nec dignitas, nec efficacia Sacramentorum consistat.

bseruanda hac disputatione de tibus.

Quia vero hoc tempore omnes etiam non vetustissimi ritus, tanquam necessarij sub anathematis denuntiatione conscientijs imponuntur: cum quidem manifeste constet, in quem tristem abusum pleraque talia degenerarint: valde multa diligenter consideranda sunt in hac disputatione de ritibus, qui à veteribus in administratione Sacramentorum instituti & vsurpati feruntur. Primum enim ritus illi non habent institutionem & mandatum Dei: ideo longe alio, & inferiori loco collocandi sunt, quam ceremoniæ in ipsa diuina institutione præscriptæ. II. Cum ipse Filius Dei Sacramenta ita instituerit, vt ea certis à se institutis ritibus præceperit administrari: valde ardua est quæstio, an hominibus permissum sit, alios præterea, & quidem multos & varios ritus quocunque consilio superaddere: quasi ceremoniæ illæ, quæ in administratione Sacramentorum diuinitus institutæ sunt, non satis sint vel idoneæ, vel sufficientes.

Certe quibus ritibus Sacramenti cuiusque substantiam & administrationem Deus constare voluit, illos ipse verbo suo instituit & præscripsit. Et institutioni diuinæ sicut nihil detrahendum, ita etiam nihil addendum est. Quod vero prætenditur, per illos ritus ab hominibus additos multa pie & vtiliter significari, moneri & doceri, ad illud responderi potest, figuras proprias esse veteris Testamenti: quæ vero in nouo Testamento Christus moneri & doceri voluit, non vmbris, sed luce verbi tradi & proponi voluit. Et de verbi, non autem de figurarum ab hominibus inuentarum efficacia, habemus promissionem: quos vero ritus verbo adhiberi voluit, eos ipse instituit. III. Ritus illi ab hominibus instituti iudicantur plus decori afferre administrationi Sacramentorum, & dignitatem illorum magis commendare, quam ceremoniæ, quæ in institutione Sacramentorum ab ipso Deo præscriptæ sunt: ita vt simplicitas institutionis diuinæ existimetur non satis habere decori, nec respondere dignitati Sacramentorum. Quæ imaginatio ex superadditis illis ritibus orta, impia est & necessario taxanda. Decorem enim & dignitatem Sacramentorum ex verbo Dei æstimare debemus. Et quidem vtile est, vt in ipsa administratione Sacramentorum, discrimen extet inter diuinas actiones, qua-

rum decorum & dignitas in verbo consistit: & inter theatricas mundi pompas, quæ suo se splendore commendant sensibus. Ideo enim tam paucos & tam simplices ritus, Filius Dei in nouo Testamento instituit. IV. Multitudo, splendor & pompa humanorum illorum rituum, obruit & obscurat ceremonias diuinitus in administratione Sacramentorum præscriptas & mandatas. Occupat enim sensus & animum, vt vel nulla, vel exigua habeatur ratio eorum, quæ habent institutionem & mandatum Dei. V. Ritus illos superadditos paulatim non permiserunt esse signa commonefacientia de doctrina, sed singulis attribuerunt peculiarem quandam efficaciam & operationem, sine verbo & promissione Dei. Imo ipsam Baptismi efficaciam & operationem cœperunt partiri & distribuere inter ritus illos ab hominibus superadditos, ita vt valde parum relictum fuerit ipsi actioni Baptismi, quæ habet institutionem & promissionem diuinam. Apud vetustissimos quidem & puriores Scriptores legimus, quod ritus illi aliquid significarint & monuerint de doctrina Sacramentorum in verbo Dei comprehensa. Montanistæ vero primum cœperunt illis tribuere spiritualem efficaciam & operationem: sicut videre licet apud Tertullianum & Cyprianum. Et licet illæ opiniones in vera Ecclesia tunc reprobarentur, seminaria tamen hæserunt etiam in posterorum disputationibus. Quoties enim apud veteres occurrit, per exorcismum & exsufflationem expelli spiritum immundum à baptisandis, ita vt à Satanæ captiuitate liberi sint, priusquàm Baptismum accipiant: item per impositionem manus Episcopi, & per vnctionem post Baptismum, primum dari Spiritum sanctum: quod si colligantur, quæ posteri singulis suis ritibus, non significatiue, sed effectiue cœperunt tribuere; vel nihil, vel certe valde parum remanebit ipsi Baptismi actioni, quæ habet institutionem & promissionem diuinam. Et quale hoc sit, ex consecrationibus, seu potius execrationibus vnguenti, salis, cerei, &c. æstimare licet. Et hæc profecto necessario sunt taxanda, quando de vetustis ritibus disputatur. VI. Vulgi persuasio ad integritatem, veritatem & efficaciam Sacramentorum, ferme æque necessarios facit ritus ab hominibus inuentos, & qui ab ipso Deo instituti & mandati sunt. In hac opinione hæsit olim Cyprianus. Et quidem Cornelius Romanus Episcopus censuit, Baptismum, licet iuxta Christi institutionem administratum, in Nouato tamen non habuisse veram efficaciam, propterea quod propter morbum reliqui ritus, ante & post ipsam actionem Baptismi adhiberi consueti, ipsi defuerunt.

Ceremoniarum splendor.

Baptismo sua virtus erepta.

Et hæc quidem opinio postea fuit correcta, sicut notat Longobardus: hæsit tamen, & adhuc hæret in multorum animis. Tridentini vero, vbi sub anathematis denunciatione obseruationem illorum rituum, conscientiis imponunt, ne verbulo quidem huius meminerunt. VII. Liberæ fuerunt horum rituum obseruationes in Ecclesia: neque enim in omnibus Ecclesiis similes & iidem fuerunt tales ritus: sæpe etiam ex antiquissimis ritibus quidam abrogati & omissi sunt; vt prægustatio lactis, mellis & vini, cuius meminit Tertullianus & Hieronymus. Quidam mutati sunt, & alij de nouo instituti, prout iudicatum fuit facere ad ædificationem Ecclesiæ. Illam enim non turbulentam licentiam, sed piam & salutarem libertatem, in Ecclesiasticis huiusmodi ab hominib. institutis ritib. Ecclesia vsurpauit & seruauit: quod libera desuetudine abrogauit, omisit & mutauit etiam vetustissimos tales ritus: quando pro ratione circumstantiarum, non multum ad pietatem momenti amplius habere iudicabantur: aut quando causa, propter quam institui & obseruari cœperant, vel sublata, vel mutata erat, & ita commutatione temporum, ad ædificationem vtiles esse desierant: aut quando ab ipso fine & vsu, ad

quem initio constituti fuerant, deflexerant, & in abusionem vel superstitionem degenerarant. Nostri vero aduersarij suaues sunt reformatores, qui vbi ex professo disputationem de huiusmodi ritibus instituerunt, ne verbo quidem meminerunt de necessarijs illis commonefactionibus, sed tantum anathematis suis conscientias grauare conantur, vt vel vmbra saltem quorumcunque talium rituum, qui in Romana Ecclesia consuetudinis aliquam præscriptionem habere videntur, religiose seruentur, etiamsi nullam nunc veram habeant obseruationis causam, nullum salutarem finem & vsum ad ædificationem: sicut talia multa sunt in Canone Missæ, in ceremonijs Baptismi, tempore Paschæ & Pentecostes. VIII. Est & hoc considerandum, quod in vnum chaos commiscent recentiora instituta (vt de cereo Paschali) cum vetustis ritibus, & illos rursus confundunt cum diuinis institutis. Nam superadditos illos ritus non relinquũt in ordine illarum ceremoniarum, quæ à viris Ecclesiasticis, ordinis, decori, & ædificationis gratia institutæ sunt, sed ex supposititijs quibusdam scriptis conquirunt commentitia testimonia, ritus illos ab Apostolis esse traditos, & per consequens esse vel à Filio Dei, vel à Spiritu sancto institutos & præceptos, vt ita in administratione Sacramentorum par sit auctoritas, & æqua efficacia eorum, quæ à Deo instituta, testimonium & mandatum habent verbi Dei, & quæ sine scripturæ testimonio ab hominibus quomodocunque tradita sunt.

Hæc breuiter recitaui, vt lector admonitus consideret, quam multiplices & calumniosas insidias generalitas huius XIII. Canonis, sub venerando antiquitatis, & Ecclesiæ Catholicæ titulo inuoluat & occultet. Quia vero augusta & veneranda apparet antiquitatis canicies, in ipsis etiam huiusmodi ritibus, ita vt vel petulantia, vel superbia esse videatur, vel contemnere, vel abrogare, vel mutare illa, quæ veteribus probata feruntur: inuidiosis igitur verbis voluerunt Ecclesias nostras perstringere, cum aiunt: Si quis dixerit, approbatos Ecclesiæ catholicæ ritus aut contemni, aut pro libito omitti, aut in nouos alios per quemcunque Ecclesiarum pastorem mutari posse. Sed quæ sit Ecclesiarum nostrarum sententia, facilis est declaratio ex his, quæ annotauimus. In administratione enim Sacramentorum distinguimus, & discernendos esse docemus ritus. Sunt enim primo ritus quidam, qui in institutione mandati, atque ita in administratione Sacramentorum necessarij & substantiales sunt. In illis affirmamus nihil esse omittendum, mutandum vel abrogandum. Secundo, sunt in administratione Sacramentorum quædam, quæ habent testimonia & exempla scripturæ, quæ scilicet primam Apostolicam Ecclesiam in administratione Sacramentorum seruasse, in scriptura legimus, vt explicationes doctrinæ Sacramentorum, exhortationes, preces, gratiarum actiones, &c. Illa etiam & seruamus, & docemus diligenter esse seruanda: ita tamen, vt doctrinæ Sacramentorum, sicut in scriptura traditur, sint conformia, non enim muta & otiosa spectacula sunt Sacramenta, sed instituta sunt, vt & fidem confirment, & promissionem verbi clarius proponant. Tertio, sunt alij quidam ritus, qui non habent Scripturæ vel mandatum, vel testimonium, sed à viris Ecclesiasticis superadditi sunt. Et ne illos quidem in vniuersum omnes vel abijciendos, vel damnandos esse censeo: sed qui in verbis & interrogationibus consistunt, quæ cum scriptura consentiunt, & de doctrina Sacramentorum vtiliter aliquid monent & explicant, libere possunt retineri: sicut apud nos in administratione Baptismi retinetur exorcismus, abrenuntiatio, confessio fidei, &c. In ijs vero, quæ consistunt in ritibus seu gestibus, seruetur ea libertas, quam Scriptura concedit, & vera Ecclesia semper vsurpauit in huiusmodi humanis traditionibus: vt scilicet illa retineantur & vsurpētur,

De ritibus circa Sacramenta.

quæ

quæ nihil admixtum habent impietatis & superstitionis. Item, quæ non otiosos lusus habent: sed vel ordini, vel decori Ecclesiastico seruire vel vtili & pia commonefactione, ædificationem populi promouere possunt. Postremo, quæ ipsa substantialia Sacramentorum illustrant, non autem obruunt vel obscurant, nec transformant in actionem plane diuersam sicut fit in Sacrificio Missæ. In iis vero, quæ Ecclesiasticis ritibus retineri posse docemus, seruentur illa, quæ supra diximus, vt scilicet ea illustri discrimine discernantur ab illis, quæ habent Scripturæ vel mandatum, vel testimonium, ne illis vllo modo exæquentur, multo minus præferantur. Non tribuatur illis spiritualis aliqua efficacia, sine promissione diuina: nec quæ propria sunt Sacramentorum, ad tales ritus vel ex toto, vel ex parte transferantur. Nec sentiendum est, tales ritus ad integritatem & veritatem Sacramentorum pertinere: multo minus ad hoc necessarios esse, sed habentur pro ritibus adiaphoris, qui si ad ædificationem vtiles esse desinant, & à salutari fine & vsu in superstitionem & abusum degenerent: vel corrigendi, vel mutandi, vel exemplo ænei serpentis, abrogandi & prorsus tollendi sunt. Illi etiam, qui retinentur, debent tamen, sicut sunt, manere ritus adiaphori: vt scilicet non fiant laquei conscientiarum, sed sine opinione necessitatis libere seruentur, ita vt extra casum scandali possint omitti vel Ecclesiæ ordinatione & consensu mutari vel abrogari. Neq; enim priuatim cuiusuis petulantiæ hoc permittendum est. Si vero legitime hoc fiat, vtile est in huiusmodi adiaphoris exemplo libertatem ostendere, ita tamen, vt omnia fiant ordine, decenter, & ad ædificationem, iuxta Pauli regulam. Nec damnandæ sunt Ecclesiæ propter dissimilitudinem in huiusmodi ritibus: aut si in illorum omissione vel mutatione, libertate sua juxta dictam Pauli regulam vtantur.

Hæc sunt vt verissima, ita etiam æquissima, de ritibus in administratione Sacramentorum: sumpta enim sunt ex doctrina scripturæ de rebus adiaphoris. Sed hisce quantumuis æquis conditionibus, non patiuntur sibi satisfieri Pontificii, alias facile de summa rei, quod ad ritus attinet, transigi & conueniri posset. Poterit igitur hinc Lector coniicere, quid in XIII. Canone hoc agant, quærant & moliantur Pontificii.

DE BAPTISMO.

CANON I.

De Baptismo Ioannis.

Si quis dixerit, Baptismum Ioannis habuisse eandem vim cum Baptismo Christi, anathema sit.

EXAMEN.

In omnibus controuersiis ea, quæ necessarium vsum habent in exercitiis pœnitentiæ, fidei & pietatis, discernenda sunt ab aliis disputationibus, in quibus opinionum diuersitas, vel etiam leuis quædam hallucinatio, non infert jacturam fidei & saluti. Ita de Baptismo Christi, quo nunc Ecclesia noui Testamenti baptizat, multa, quorum necessarius vsus est, vtiliter possunt dici, quid sit, quæ sit eius efficacia, quomodo rite dispensetur & suscipiatur, quis sit eius per totam baptizati hominis vitam vsus, &c. Disputatio vero de Ioannis Baptismo non æque est necessaria, nemo enim nunc vel baptizatur, vel baptizatus est Ioannis Baptismo: sed tantum quæstio est de ceremonia temporis, jamdudum præteriti, & quidem exigui. Ioanne enim in vincula coniecto, Baptismus eius desiit. Detentum autem fuisse in carcere vltra integrum annum, series historiæ Euangelicæ non obscure indicat. Ergo non per totum sesquiannum durauit Baptismus Ioannis. Non igitur anathemate statim iu- *Baptismus Ioannis.*

gulandi erant, qui de hac quæstione, collatis scripturæ sententiis, paulo aliter, quam veteres quidam, disputant, si id fiat salua veritate doctrinæ, de pœnitentia, fide, & pietate.

Nec sane ignotæ nobis sunt veterum de Baptismo Ioannis disputationes: sed nec inter se omnino consentiunt, nec diuersum sentientes damnant. *Cyprianus.* Cyprianus Ioannis Baptismo tantum exterius lauacrum tribuit. *Longobardus.* Et Longobardus inquit: Ibi Ioannis tantum operatio visibilis erat, exterius lauantis, non inuisibilis gratia Dei virtutis operantis interius. Item, dictus est Baptismus Ioannis, hoc est, hominis, quia nihil ibi gerebatur, quod non ageret homo. *Gabriel de Baptismo Ioannis.* Illud Gabriel ex Scholasticorum sententia ita explicat: In Baptismo Ioannis nihil aliud fuisse factum, quam illud, quod totum Ioannes operabatur, exteriorem scilicet corporis lotionem, ita vt nec pœnitentiam, nec remissionem peccatorum contulerit. Et glossa de consecr. distinct. 4. cap. aliud est; Et, non regenerabantur, dicit, Deum per Baptismum Ioannis non operatum esse vel pœnitentiam, vel remissionem peccatorum, sed appellari Baptismum pœnitentiæ, quia prædicarit pœnitentiam; non autem dicendum esse Baptismum remissionis peccatorum, quia illam Ioannes nec dederit, nec docuerit. Hæc sunt Gabrielis verba, qui textũ Marci ita discerpsit; Ioannes erat baptizans & prædicans Baptismum, scilicet non suum, sed futurum Christi, qui esset Baptismus pœnitentiæ & remissionis peccatorum. *Chrysostomus.* Chrysostomus vero expendens illa verba Ioannis, Matth. 3. Ego Baptizo vos aqua in pœnitentiam, dicit: Baptisma Ioannis non habuisse quicquam amplius, quam vt populum ad pœnitentiam duceret; non enim dixit; in aqua remissionis, sed pœnitentiæ. Et postea dicit, Baptisma Ioannis non habebat remissionem peccatorum, hoc enim munus illius Baptismatis erat, quod Christus instituit. ita Chrysostomus. *Augustinus.* Et quidem Augustinus etiam sæpius ita loquitur, qui tamen diligentius expendens hoc, quod Ioannes Marc. 1. & Luc. 3. de Baptismo suo prædicauit, quod esset Baptismus pœnitentiæ in remissionem peccatorum, non audet simpliciter Baptismo Ioannis derogare remissionem peccatorum, & tamen eam non simpliciter illi tribuit. Sed cum ex argumento Donatistarum, Anabaptismum suum facto Pauli, Acto. 19. defendere conantium, aliter sibi elabi posse non videretur, mediam hanc sententiam tandem amplexus est. Ita enim inquit contra Donatistas lib. 5. cap. 10. Credo, Ioannem ita baptizare in aqua poenitentiæ, in remissionem peccatorum, vt ab eo baptizatis in spe remitterentur peccata, re ipsa vero in Domini Baptismo id fieret, sicut resurrectio, quæ in fine expectatur, spe in nobis facta est: quia simul nos excitauit, & simul sedere fecit in coelestibus. Item, spe salui facti sumus. Nam & ipse Ioannes cum dicat: Ego quidem baptizo vos in aqua poenitentiæ, in remissionem peccatorum: Dominum videns, ait: Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Et tamen hanc suam sententiam Augustinus non proponit vt necessarium dogma, nec damnat, si quis diuersum sentiat. Ita enim inquit cap. 11. Ne quisquam contendat, etiam in Baptismo Ioannis dimissa esse peccata, sed secundum aliquam ampliorem sanctificationem, eis, quos Paulus denuo iussit, Actor. 19. baptizari, per Baptismum Christi remissionem esse collatam: non ago pugnaciter. Ita etiam contra literas Petiliani, lib. 2. c. 37. liberum permittit, si quis sententiam meliorem & certiorem afferat; ita enim inquit: Causa & ratio Baptismi Ioannis, siue ista sit, quam exposui, siue alia melior certiorque reddatur, illud tamen manifestum est, alium fuisse Baptismum Ioannis, alium Christi.

Ambrosius. Et Ambrosius de Spiritu sancto, libro 1. cap. 3. disputans, quomodo duodecim illi, qui negabant, se scire Spiritum sanctum, Act. 19. baptizati fuerint Ioannis Baptismo, ita inquit: Ioannes in remissionem peccato-

rum,

tum, in aduenientis Ieſu, non in ſuo baptizauit nomine. Eundem Spiritum neſciebant, quia nec Baptiſmum in Chriſti nomine, ſicut Ioannes Baptiſmate ſolebat acceperant. Ioannes enim, licet non baptizaret in Spiritu, tamen & Chriſtum prædicabat & Spiritum. Ergo iſti, qui nec in Chriſti nomine, nec cum fide ſpiritus baptizati fuerant, non poterant Baptiſmatis accipere Sacramentum. Baptizati ſunt igitur in nomine Ieſu, nec iteratum in his eſt Baptiſma, ſed nouatum: vnum enim Baptiſma. Vbi autem non eſt plenum Baptiſmatis Sacramentum, ibi nec principium, nec ſpecies aliqua baptiſmatis æſtimatur: plenum autem eſt, ſi Patrem, Filium, & Spiritum S. fatearis. Veterum igitur diſputationes de Baptiſmo Ioannis, non idem omnes ſentiunt, & teſte ipſo Auguſtino, non ſunt tanquam articuli fidei: à quibus diuerſum ſentire piaculum ſit, anathemate dignum. Non poteſt autem obſcurum eſſe, quid pie ſentiendum ſit, ſi ſepoſitis paulisper veterum opinionibus, ex ipſa Ioannis Baptiſtæ hiſtoria res accuratius conſideretur & expendatur. Regula enim certiſſima & firmiſſima eſt, de Sacramentis iudicandum eſſe ex verbo, cui ceremoniæ Sacramentorum, mandato & inſtitutione Dei, adiunctæ & annexæ ſunt. Extra controuerſiam autem eſt, Ioannem miſſum fuiſſe & ad prædicandum & ad baptizandum: vtrumq; enim deſcribitur Ioan. 1. Hic venit, vt teſtimonium perhiberet de lumine. Ego vox clamantis. Item, Miſit me baptizare. Baptiſmus igitur Ioannis non fuit muta lotio: ſed Deus illam ceremoniam voluit adiunctam & annexam eſſe verbo ſeu prædicationi, quam ſonabat & profitebatur Baptiſta. Quale igitur fuit verbum ſeu doctrina, talis etiam Baptiſmus in miniſterio Ioannis. Num vero doctrina & profeſſio eius fuit, de deponendis per externam ablutionem corporis ſordibus? Nequaquam, ſed prædicauit pœnitentiam arguendo peccata, & proponendo comminationes de ira Dei, & igni inextinguibili. Num vero hæc ſola & tota fuit doctrina Baptiſtæ? Nullo modo: Matthæus enim ca. 3. inquit: Venit Ioannes prædicans, & dicens: Pœnitentiam agite, appropinquauit enim regnum cœlorum. Et Marcus cap. 1. dicit, vocem illam clamantis eſſe initium Euangelii Chriſti, Filii Dei, Ioan. 1. & 3. extant dulciſſimæ conciones Baptiſtæ de perſona & officio Chriſti mediatoris. Act. 19. docuit de fide in Chriſtum. Marc. 1. prædicat de remiſſione peccatorum, ſicut & Luc. 1. Zacharias miniſterium Ioannis deſcribit: Ad dandam ſcientiam ſalutis plebi eius, in remiſſionem peccatorum eorum. Ioan. 3. vox Baptiſtæ eſt: Qui credit in filium, habet vitam æternam. Docuit etiam de Patre, de Filio, & de Spiritu ſancto, Ioan. 1. & 3. Poſtea vero etiam de fructibus pœnitentiæ docuit, Lucæ 3. & Matth. 3.

Axioma firmiſſimũ.

Pergamus jam de inquiſitione, an ſcilicet Baptiſmus Ioãnis fuerit obſignatio partis tãtum doctrinæ ipſius, an vero ad totam ipſius doctrinam pertinuerit? Et hoc quidem ab omnibus conceditur, quod Ioannes ipſe dicit: Ego baptizo vos aqua in pœnitentiam, Matth. 3. Item, Baptizauit populum Baptiſmo pœnitentiæ, Act. 19. &: Qui baptizabantur ab eo, confitebantur peccata ſua, Marc. 1. Num vero tantummodo in pœnitentiam ſine fide Chriſti & remiſſione peccatorum baptizauit? Certe talis pœnitentia ſimpliciter eſt res Ethnica: imo eſt miniſterium mortis, iræ Dei, & blaſphemiarum. Et Paulus Act. 19. diſerte affirmat, Ioannem ita baptizaſſe Baptiſmo poenitẽtię, vt ſimul doceret eos, quos baptizabat, credere in Chriſtum Ieſum. Marcus etiam & Lucas aſſeuerant, Ioannem de ſuo Baptiſmo prædicaſſe, quod eſſet Baptiſmus non ſolius & nudæ tantum poenitentiæ, ſed poenitentiæ in remiſſionem peccatorum. Nec phraſis (in remiſſionem peccatorum) remiſſionem detrahit Baptiſmo Ioannis. Nam & in poenitentiam ſcribitur baptizaſſe, & tamẽ fuit Baptiſmus poenitentiæ, Mat. 1. Act. 19. Et eadem phraſis vſurpatur etiam de Chriſti Baptiſmo,

An Baptiſmus Ioannis ad ſolam ipſius doctrinam pertinuerit.

Pœnitentia abſq; fide.

Actor. 2. pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisq; in remissionem peccatorum. Accedit huc, quod Matthæi 3. Ioannes ipse affirmat eos, qui petebant Baptismum suum, hoc quæsiuisse, vt effugerent venturam iram Dei. Ita enim excipit Pharisæos & Sadducæos venientes ad Baptismum suum: Quis submonstrabit vobis fugere à ventura ira? Et Lucæ 7. illi qui baptizati erant Baptismo Ioannis, dicuntur iustificasse Deum: qui vero ab eo non erant baptizati, dicuntur spreuisse consilium Dei contra semetipsos. Quem locum Ambrosius ita interpretatur: iustificatur Deus per Baptismum, qui enim peccat, & confitetur Deo peccatum, iustificat Deum, credens ei, ab eoque sperans gratiam. Et lib. 2. de Sacramentis pulcre illud explicat, quod Baptismus vocatur consilium Dei, quo per passionem & mortem Christi saluare decreuit.

Et hæc, cum manifeste ita se habeant, profecto non satis circumspecte olim dictum est à quibusdam veteribus: & nunc illustrata hac disputatione, nec recte nec vere à Pontificiis asseueratur, Baptismum Ioannis fuisse sine agnitione Trinitatis, sine fide in Christum, & sine remissione peccatorum. Nec verum est, Deum tunc per Baptismum Ioannis nihil operatũ fuisse in credentibus: cum ipsa etiam pœnitentia sit donum Dei, Act. 5. & 10. 2. Tim. 2. Falsum etiam est, credentes in ministerio verbi & Baptismi Ioannis, nihil spiritualium donorum accepisse. Fides enim in Christum non tantum post passionem Christi, verum etiam ante iustificauit credentes, hoc est, accepit gratiam, reconciliationem, remissionem peccatorum, & salutem. Et de verbo quidem prædicationis suæ, Baptista affirmat, Ioan. 3. Qui credit in Filium, habet vitam æternam. Et Ioan. 1. tribuitur Baptistæ hoc testimonium: De plenitudine eius, omnes nos accepimus, gratiam pro gratia. Eandem vero etiam fidem in Christum Iesum, Ioannem in Baptismo suo proposuisse illis, quos baptizabat, Paulus diserte affirmat, Acto. *19*. Si qui igitur baptizati Baptismo Ioannis, in illa fide vel mortui sunt, vel si mortui fuissent, priusquam Iesus per discipulos suos inciperet baptizare, nemo sane illos recte damnauerit, quasi sine gratia Dei, & sine remissione peccatorum decessissent.

Et hactenus quæstio illa de Baptismo Ioannis, si sepositis vel veterum vel recentiorum præiudiciis, ex verbo Dei expendatur & diiudicetur, plana & manifesta est. Difficilior vero & obscurior est altera pars quæstionis: an scilicet Baptismus Ioannis, plane idem sit cum Baptismo Christi, qui per ministros Christi exhibiti administratur: an vero ab eo alius plane & diuersus sit.

Et quidem valde vrgentia sunt argumenta, non statuendam esse diuersitatem inter Baptismum Ioannis & Christi. Vtrobique enim, sicut probauimus, eadem est doctrina, idem verbum, eadem promissio, eadem fides, eadem remissio peccatorum, & idem ritus baptizandi. Et Paulus Ephes. 4. per gradationem ostendit, in nouo Testamento, vbi vnum est corpus, vnus spiritus, vna spes vocationis, vnus Dominus, vnus pater, vna fides: ibi etiam vnum esse Baptisma. Maxime vero mouet hoc argumentum, quod suauissima est consolatio, nos, qui membra sumus, Baptismum habere, vnum, eundem & communem cum Christo capite nostro: qui nostrum baptismum contactu sanctissimæ suæ carnis sanctificauit, sicut Patres loquuntur: & illustri patefactione certos nos reddidit, etiam nostro Baptismo, gratia & efficacia sua, adesse Patrem, Filium, & Spiritum sanctum: ibi effundi Spiritum, ibi sonare vocem gratiæ & beneplaciti Patris.

Hæc omnia, quæ dulcissimas præbent consolationes, tolluntur & pereunt, quando Baptismus Ioannis, quo certe Christus ipse baptizatus est, toto genere diuersus & alius statuitur à Baptismo Christi, Paulus di-

tit. 1. Corinth. 12. nos omnes in vnum corpus baptizatos esse. Sequeretur autem, nos non esse vnum corpus cum Christo & cum Apostolis, si toto genere diuersus est baptismus Ioannis & Christi. Christus enim baptizatus est Baptismo Ioannis: & Apostolos, si non omnes, aliquos saltem & primos illos, quorum Ioannis primo mentio fit, baptizatos fuisse baptismo Ioannis, nullum est dubium. Iesus enim neminem manibus suis, sine externo ministerio baptizauit, sed ad hoc vsus est ministerio discipulorum, Ioannis quarto, quos ipsos certe baptismo caruisse, nemo affirmabit. Apocrypha vero & incerta commenta Euodij & Euthymij, in quibus Iesus ipse suis manibus dicitur Petrum & Mariam baptizasse, quia pugnant cum expresso testimonio Ioannis Euangelistæ, memo non curamus. Non igitur vel potest vel debet baptismus Ioannis, à Christi baptismo, vt toto genere diuersus, vel prorsus alius, separari. Rursus vero etiam Augustinum, qui sentit alium fuisse baptismum Ioannis, alium Christi, video habere aliquas non contemnendas rationes. Vt enim de loco Actorum decimonono, quo Augustinus præcipue nititur: iam non dicam: certe non leue est hoc argumentum, cum Christus per discipulos cœpisset baptizare, imo cum post ascensionem Christi, per totum orbem Baptismo Christi baptizaretur: semper tamen ipsa appellatione distinctus fuit Ioannis baptismus à Christi baptismo. Neque enim nomine ministrorum appellatus fuit baptismus Petri, Ioannis, Iudæ, Pauli, &c. sicut baptismus Ioannis constanter vbique ita appellatur. Et series historiæ Euangelicæ ostendit, baptismum Christi per suos discipulos successisse post Ioannis baptismum. Nec dici potest, vel Petrum, vel alium Christi discipulum baptizasse baptismo Ioannis. Scriptura enim aliter loquitur. Ipse etiam Iesus, Ioannis quarto, legitur fecisse discipulos, non recipiendo tamen tantum eos, qui à Ioanne baptizati erant, sed ipse per discipulos: baptizando eos, quos in numerum suorum recipiebat.

Apostoli à quo baptizati.

Nec verisimile est, illos tantum Christo se adiunxisse, qui non fuerant prius a Ioanne baptizati: imo Ioannes suo baptismo populum præparabat Domino, vt Christo se adiungerent: illos vero Christus per discipulos baptizasse legitur, Ioannis tertio & quarto. Et Ioannis baptismum tunc desiisse, non est dubium, cum nemo amplius baptizaretur baptismo Ioannis, sicut Augustinus tractatione quarta, in Ioannem ostendit. Aliquid igitur discriminis esse inter baptismum Ioannis & Christi, tota antiquitas consensit, & ipsa Scriptura insinuat. Sed de ratione discriminis disputatio est. Augustinus contra Donatistas, libro 5. capite 10. dicit: quosdam ita distinxisse, quod Ioannis baptismus prorsus non habuerit remissionem. Sed hæc opinio Augustino non omnino probatur. Dicit igitur, se credere, baptizatis a Ioanne, in spe, remissa fuisse peccata: in Christi vero baptismo re ipsa dimitti. Sed mox subiungit, se non agere pugnaciter, si quis discrimen ita cōstituat, quod in Ioannis baptismo dimissa quidem fuerunt peccata, sed in Christi baptismo secundum aliquam ampliorem sanctificationem, collatam esse remissionem. Et libro secundo contra literas Petiliani, capit. 37. rationem discriminis erudite ex discrimine patefactionis verbi de Christo colligit. Habuit enim vetus Testamentum Baptismum in Mosen, 1. Corinth. 10. habuit etiam circumcisionem: quæ erant Sacramenta, prænuntiantia rem futuram: hoc est, venturum Messiam. Nostri temporis Sacramenta sunt annuntiationes exhibiti Christi, qui iam venit. Inter hæc medium fuit Ioannis ministerium, qui docendo & baptizando, Messiæ non à longe venturo, sed iam venienti præibat. Ideo enim dicitur Angelus missus ante faciem Christi, & Ioannes de Christo inquit: ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος, qui post me, tanquam

Differunt Baptismus Ioannis & Christi.

apparitorem ſuum, viam paratam iam ingreditur, & venit. Apoſtoli vero annunciabant Chriſtum iam veniſſe. Hoc modo iuxta diſcrimen patefactionis, Auguſtinus non incommode diſtinguit inter Baptiſmum Moſis, imo inter ipſam etiam circumciſionem: Inter Baptiſmum Ioannis, & inter Baptiſmum Chriſti. Sed ſicut iuxta Auguſtinum, Ioannes omnium præcedentium proximus Chriſti annunciator fuit, cui ſoli conceſſum fuit & prænunciare abſentem, & videre præſentem: ita propius etiam conuenit, nec tam longe differt Baptiſmus Ioannis, à Baptiſmo Chriſti, ſicut vel Moyſis Baptiſmus, vel circumciſio à Baptiſmo Chriſti. Hac collatione Baptiſmi Moyſis ſeu Iudaici in veteri Teſtamento, baptiſmi Ioannis & baptiſmi Chriſti, vtuntur etiam Baſilius de baptiſmo c. 2. Nazianzenus oratione in ſancta luminaria. Cyrillus in Ioannem, lib. 2. c. 58. confert purificationes legales, Baptiſmum Ioannis & Baptiſmum Chriſti: & diſcrimen vult ſumi ex poſtrema concione Baptiſtæ ante captiuitatem, quæ extat Ioan. 3. Et c. 57. inquit, Ioannis baptiſmum fuiſſe introductorium ad perfectionem, & vim præparationis obtinuiſſe. Sicut autem non ſequitur, circumciſos non habuiſſe remiſſionem peccatorum, propterea quia differentia eſt inter circumciſionem & baptiſmum Chriſti: ita multo minus baptiſmo Ioannis, qui propius ad nouum Teſtamentum acceſſit: imo qui initium fuit noui Teſtamenti, ideo deroganda eſt remiſſio peccatorum, vt diſcrimen aliquod ſit inter Ioannis Baptiſmum & Chriſti Baptiſmum. Sed quale diſcrimen eſt inter verbum de Chriſto venturo, de veniente & de exhibito: talis etiam differentia eſt inter circumciſionem, Baptiſmum Ioannis & Chriſti Baptiſmum. Doctrina autē de Chriſto, licet quo ad modum patefactionis, diſcrimen aliquod ſit, tamen quo ad ſubſtantiam fuit eadem, & effectus eoſdem habuit in credentibus omnibus temporibus, ſiue tempore veteris Teſtamenti, ſiue tempore Ioannis Baptiſtæ, ſiue poſt Chriſtum exhibitum, licet in gradibus differentia aliqua conſtitui poſſit. Qualis igitur verbi, talis etiam ratio eſt circumciſionis, Baptiſmi Ioannis & Apoſtolorum. Nec nimium ſubtiliter hęc ſunt diſcernenda. Si enim ſubtilitates conſectari libeat, hac ratione etiam diſcrimen conſtitui poſſet inter Baptiſmum Apoſtolorum, quem dederunt ante paſſionem & reſurrectionem Chriſti, & inter eum, quem poſtea dederunt. Hanc ſententiam iudico eſſe ſimpliciſſimam. Conuenit enim dictis Scripturæ, & nihil derogat Baptiſmo, vel Ioannis, vel Chriſti: retinet etiam conſenſum veteris Eccleſiæ. Tertia vero quæſtio difficilima eſt: an ſcilicet illis, qui Ioannis baptiſmo baptizati erant, neceſſarium fuerit, poſtea etiam Chriſti Baptiſmum, qui à diſcipulis ipſius adminiſtrabatur, ſuſcipere: an vero poſtquam Chriſtus iam reuelatus & exhibitus prædicabatur, ſuffecerit ipſis, quod à Ioanne baptizati fuerant? Auguſtinus ſentit, poſt Baptiſmum Ioannis, neceſſariam fuiſſe ſuſceptionem baptiſmi Chriſti. Et huius ſententiæ ratio non leuis eſt. Illis enim, qui circumciſi erant in venturum Chriſtum, licet iam habebant ſignum circumciſionis, quod erat ſigillum iuſtitiæ fidei, hoc eſt, remiſſionis peccatorum, neceſſarium tamen fuit, Ioannis Baptiſmum ſuſcipere, Luc. 7. Si enim in venturum Chriſtum ita crederent, vt Deo per Ioannis miniſterium patefacienti, Meſſiam iam eſſe in via nollent credere, & conſilium eius in Baptiſmo Ioannis ſpernerent: certe fidem ſuam inanem & falſam redderent. Eadem etiam ratione, qui à Ioanne baptizati, credebant, Meſſiam iam eſſe in via, & venire, ſi poſtea nollent credere prædicationi de Chriſto, iam exhibito: eorum certe fides non eſſet vera. Ex noſtris enim Iudæis quidam credunt, Meſſiam adhuc venturum: quidam credunt, ipſum natum eſſe, ſed nondum regnum inchoaſſe: & tamen vana & falſa eſt ipſorum fides, quia in Chriſtum exhibitum nolunt

Etiam circumciſi opus habuerunt Baptiſmo.

credere. Erat autem Baptismus discipulorum Christi obsignatio doctrinę de Christo, qui iam non amplius expectandus esset venturus in carnem, nec tantum credendus, quod in via esset, & veniret, sed quod iam venisset & exhibitus esset. Hac ratione post Baptismum Ioannis suscipiendus videtur fuisse Christi Baptismus, qui per discipulos ipsius administrabatur, in obsignationem doctrinæ & fidei de Christo iam exhib[i]to. Longobardus vero, ex aliorũ veterum sententia diuersum sentit: eos scilicet, qui à Ioanne baptizati fuerant, si crederent in Patrem, Filium & Spiritum sanctum & spem salutis ponerẽt non in Ioanne, sed in Christo, non fuisse iterum aqua baptizatos. Qui vero Ioannis Baptisma, falsa, impia doctrina deprauarunt (id quod velle videtur historia, Act.19.) illos censet postea baptizatos fuisse Baptismo Christi. Et hanc sententiam manifeste tuetur Ambrosius, de Spiritu sancto, lib.1.cap.3. sicut sententiam eius supra adscripsimus. Et ego quidem, licet ab Augustini sententia, in eo quidem quem explicaui sensu, & ea quam dixi ratione, non admodum abhorreã: video tñ Scripturam non nimium vel curiose vel scrupulose illud obseruasse. Nam Act.18. Apollo sciebat tantũ baptisma Ioannis: & is quidẽ assumitur, & diligẽtius instituitur in via Domini: non tamen legitur denuo aqua baptizatus. Nec primi Apostoli, qui à Ioanne baptizati fuerunt, leguntur secundo aqua baptizati fuisse. Imo sequeretur, ipsi Baptistæ necessarium fuisse, cum Christus iam ministerium suum inchoasset, vt à discipulis Christi aqua baptizaretur, si præcise & vniuersaliter necessariũ fuisset, quod Augustinus disputat. Rursus vero quãdo Apostoli faciunt discipulos Christi, Ioan.3.& 4. postea cum semel baptizant tria milli[illegible] [illegible].nec diu post, quinq; millia: Actor. [illegible] [illegible]guntur curiose & scrupulose inquisiuiss[illegible] [illegible] forte in turba illa Ioannis Baptismo baptizatus esset, [illegible] nefas esset denuo aqua baptizari. Relinquatur igitur hæc quæstio [i]n medio, vt quæ in vtramque partem rationes habet: cum quidem nostris temporibus, eius vsus non sit admodum necessarius. Vtram enim quis sententiam amplectatur, vera & necessaria fundamẽta retineri possunt. His ita expositis manifestum erit, quomodo sententiæ, quæ ex Scriptura opponi solent, recte & dextre explicari possint. Ipse enim Ioannes inquit: Ego Baptizo vos in aqua ad poenitentiam: qui vero post me venturus est, baptizabit vos Spiritu sancto & igni. Et quia vtitur futuro tempore, βαπτίσει videtur insinuare, Christum baptizare Spiritu: non in præsenti, per ipsius scilic. Ioannis Baptismum: sed post Ioannem demum baptizaturum spiritu per suorum scilicet discipulorum ministerium. Sed non potest certior esse interpretatio huius dicti, quam quæ ab ipso Christo & Apostolis tradita est. Nam Actor.1. post resurrectionem, paulo ante ascẽsionem, Christus repetit illam Ioannis sententiam, & cum iam vltra triennium, per ministerium Apostolorum baptizasset, affirmat tamen, nondum impletum esse illud, quod Ioannes dixerat: Ipse baptizabit vos Spiritu sancto. Et quidem ad Apostolos, qui certe Spiritum regenerationis & renouationis iam acceperant, inquit: Vos baptizabimini Spiritu sancto, non post multos hosce dies. Id quod in die Pentecostes impletum est, effusis admirandis & visibilibus donis Spiritus sancti. Et Petrus Acto.11. recitans quomodo in Cornelium talia dona effusa essent, priusquam aqua in nomine Iesu baptizaretur, inquit: Recordatus sum verbi Domini, sicut dicebat: Ioannes quidem baptizauit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu sancto. Manifestũ igitur est ex interpretatione Christi & Apostolorũ, de quo baptismo Spiritus, verba illa intelligenda sint. Et quidem ipse Baptista ideo addit vocabulum ignis: vt ostendat se loqui de manifesta illa donatione Spiritus, quæ in specie ignis die Pentecostes coepit. Et si ita intelligatur, verum est, talem Baptismum Spiritus

non

non fuisse in Ioannis Baptismo. Baptista enim nullum signum fecit, Ioan. 10. imo Baptismus spiritus non fuit ante ascensionem Christi, etiam cum Christus per ministerium Apostolorum baptizaret, Ioan. 7. Non ergo sequitur ex illa sententia, Matth. 3. Baptismum Ioannis prorsus vacuum & destitutum fuisse gratia Patris, efficacia Christi, & operatione Spiritus: imo quando Christus à Ioanne baptizabatur, tunc certe in Ioannis Baptismo admirabili, & manifesta patefactione ostensa fuit gratia Patris, & manifesta donatio Spiritus.

Et hæc quidem quæ negari non possunt, contra aduersarios contentiosos sufficere possunt. Non inuitus tamen concedo, in illa sententia, Chri- 1
stum baptizare spiritu, amplius aliquid cōtineri, quam solam manifestationem admirabilium illorum & conspicuorum donorum Spiritus. Illa enim Symbola fuerunt, testificantia, de interiori efficacia Christi, de inuisibili donatione & operatione spiritus. Et Christus non dicendus est desijsse baptizare Spiritu, postquam visibilia illa dona desierunt.

Affirmo autem, illam etiam interpretationem non spoliare Baptismū Ioannis omni spirituali efficacia. Series enim & cōtextus historiæ, in Luca & Ioanne, ostendit & occasionem, & veram sententiam illius dicti. Lucas scribit; populum ex admiratione auctoritatis personæ Baptistæ deuenisse in illam opinionem, Ioannem forsan esse Messiam, ita vt baptismum 2
ipsius, de quo ipse prædicabat, esse Baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum, existimarent efficaciam illam habere ex virtute personæ Baptistæ, & propter externam actionem, quam baptizando exercebat. Id quod Ioannes Euangelista clarius explicat, vbi scribit legatos Hie- [illegible] postulasse cum Baptista: Quare ergo baptizas, si non es Christus? Hoc enim [illegible] nec debere nec posse baptizare in remissionem peccatorum, si non esset Christus. [illegible]tandam igitur illam vulgi persuasionem, & hanc Pharisæorum obiectionem, [illegible] annes discrimen facit primo inter suam personam & Christi personam, deinde inter suum externum ministerium, & inter spiritualem effica- 3
ciam Christi. Ille, inquit, potentior me est, quia ante me fuit, & è cœlo est, super omnes, quia filius vnigenitus. Ego minister sum terrenus, de terra, non dignus, vt calceamenta ipsi soluam. Ego sum vox clamantis, & baptizo aqua, hoc est, externū ministerium verbi & baptismi habeo, exerceo, & adhibeo. Ille vero fortior est: hoc est, ipsius est virtus, potentia & efficacia. Ille enim per ministerium est efficax, nam per eum, & propter eum datur remissio peccatorum, reconciliatio, Spiritus & vita æterna. Ita enim Baptista diserte explicat, quomodo Christus sit ἰσχυρότερος cum inquit: Ex plenitudine eius omnes nos accepimus, gratiam pro gratia, per Christum enim gratia & veritas facta est. Hæc non efficiunt ministri, siue 4
sit Petrus, siue Iudas, siue Ioannes Baptista aut Euangelista. Ideo necesse est discerni personam & efficaciam Christi à ministris & externo ipsorum ministerio: ita tamen vt externum etiam ministerium sit Christi, & per illud doceatur esse efficax. Nō autem talem facit antithesin Ioannes. Ego baptizo aqua, sine remissione peccatorum, & sine Spiritu: ille vero baptizabit aqua & Spiritu. Christus enim suis manibus neminem aqua tinxit, Ioannis 4. Nec dici potest, Apostolos ipsos per se dedisse Spiritum sanctum, quando baptizabant: hoc enim solius Christi proprium est: sed qui efficax fuit per ministerium Petri & Pauli, eius etiam fuit illa efficacia, quæ in Ioannis ministerio fuit. Neque enim inefficax fuit ministerium Ioannis, quem angelus prædicit multos conuersurum ad Deum. Atque ideo Ioan. 1. vox Patris ad Ioannem Baptistam de Christo loquitur, non in futuro, sed in præsenti: Ipse est, qui baptizat Spiritu. Et ne illa Christi efficacia prorsus tollatur ex ministerio Baptistæ, in ipso

Ministeriū Christi & aliorum quomodo & quatenus discernendum.

Ioannis

Ioannis Baptismo Spiritus sanctus corporali specie colūbæ descendit super Christum: vt ex plenitudine eius omnes acciperent: non tantum qui postea à discipulis Christi baptizandi erant. Sed Ioannes loquitur in præterito, etiam priusquam Christus inciperet per ministerium suorum discipulorum baptizare. Nos, inquit, omnes ex plenitudine eius accepimus. Baptistæ enim esse illa verba, Origenes recte contendit. Et hoc est, quod Mat. 3. Baptista inquit: Ego opus habeo, vt à te baptizer. Non autem loquitur de Baptismo aquæ: ita enim Christus non baptizauit, Ioann. 4. intelligit ergo Baptismum Spiritus. Atque ita Baptista fatetur, se à Christo baptizatum esse Spiritu, qui tamen aqua, nec à Christo nec ab Apostolis baptizatus est.

Licet non negem, efficaciam postea ampliorem & illustriorem fuisse in externo ministerio ipsius Christi & Apostolorum. Minimum enim in regno cœlorum, Christo scilicet iam reuelato, ipse pronuntiat maiorem esse Baptista. Matthæi 11. Nihil igitur aliud sibi vult illa, de qua disputamus, Baptistæ sentētia, quam quod Paulus pluribus explicat de suo etiam ministerio, 1. Cor. 3. 4. Ego plantaui, Apollo rigauit, sed Deus incrementum dedit. Itaq; neque qui plantat, est aliquid, neque qui rigat: sed qui incrementum dat, Deus. Et tamen inquit: In Christo Iesu per Euangelium ego vos genui. Item: Ministri sumus, per quos credidistis. Et plane eodem modo de Baptista inquit Ioannes Apostolus, vt omnes crederent per ipsum. Non igitur sine efficacia spiritus fuit ministerium Baptistæ; credere enim, est donum Spiritus.

Alter locus, qui in hac disputatione plurimum iactatus fuit à Donatistis, quo etiam Augustino multum negocii fecerunt, est historia Act. 19. Quæ narrare videtur, discipulos quosdam credentes, qui confitebantur, se in Ioannis Baptisma baptizatos, iussos esse à Paulo baptizari in nomine Domini Iesu. Sed nec ille locus certo, manifeste & necessario probat, omnibus, qui vero Ioannis Baptismo legitime baptizati erant, necessarium fuisse iterato aqua baptizari à discipulis Christi: multo minus hoc probat, Ioannis Baptismum fuisse in credentibus, sine remissione peccatorum. Ex locis enim obscuris, ambiguis & controuersis, nihil potest probari.

Locus Act. 19.

Varijs autem modis locus ille ab interpretibus explicatur. Quidam vt Anabaptistas commodius refutent, contendunt, duodecim illos non fuisse bis aqua tinctos, primum à Ioanne, & postea à Paulo: sed semel tantum fuisse in aqua baptizatos. Et ex illis quidam baptismi vocabulū in priori parte sententiæ, non pro tinctione aquæ, sed pro institutione & doctrina accipiunt; sicut totum ministerium Ioannis, appellatur Baptismus, Act. 18. Apollo tantum sciebat & docebat Baptisma Ioannis: vt sensus sit, in quid baptizati estis, hoc est, Qua doctrina imbuti & initiati estis? Et illi sentiunt, duodecim istos fuisse quidem institutos doctrina Ioannis, non autem Baptismo eius baptizatos, sed postea semel tantum in nomine Iesu baptizatos. Alij vocabulū Baptismi in priori parte historiæ proprie accipiunt: in altera vero parte accipiūt vocabulū Baptismi metaphorice, pro admirādis & conspicuis illis donis Spiritus, quæ Christus vocabulo Baptismi appellat, cum inquit, Act. 1. Baptizabimini Spiritu. Et illorum sententia est, fuisse illos Baptismo Ioannis baptisatos, non autem postea aqua à Paulo tinctos: sed particulā ϗ, sicut alibi sæpe, ita ēt hic esse ἐξηγητικὸν, baptizati sunt in nomine Iesu, hoc est, cum Paulus imposuisset ipsis manus, venit Spiritus super eos. Sed vtraque explicatio habet aliquid coacti, non vbique seruans & simplicitatem & perspicuitatem textus. Quidam igitur considerantes particulam μὲν, cuius redditio est particula δὲ, illud

Diuersa vocabuli baptismi vsurpatio.

κῶλον,

καλόν. His auditis baptizati sunt in nomine Iesu, nō accipiūt, vt sint verba Lucæ historici de duodecim illis, sed vt sit continuus cōtextus orationis Paulinæ, hoc sensu: Ioannes quidem baptizauit Baptismo pœnitentiæ fide in venturum Christum: ἀκούσαντες δὲ hoc est, qui vero audierunt (illam scilicet Baptistæ doctrinam de fide in Christum) baptizati sunt in nomen Domini Iesu: hoc est, idē fuit, ac si ab Apostolis baptizati essent. Et Græcus contextus illam explicationem facile patitur & admittit. Sentētia etiam huic valde cognata, extat in glossa, quæ vocatur interlinearis licet verba illa accipiat esse Lucæ historici: cum scil. duodecim illi audirēt, nihil distare inter ministerium Ioannis & Apostolorum, nisi quod Ioannes in venturum eum quem Apostoli venisse testabantur, baptizasset: statim id receperunt, non rebaptizati: sed audita hac declaratione, baptismus Ioannis ipsis fuit baptismus in nomen Domini Iesu. Ioannes enim ita baptizauit, vt iuberet credere in Christū Iesum. In ipsius igitur nomen baptizati sunt, quos Ioannes baptizauit. Sumpta autem est illa Glossa ex Ambrosio de Spiritu sancto, lib. 1. cap. 3. cuius integram sententiam supra adscripsimus. Disputat enim de vero & legitimo Baptismo Ioannis non de duodecim illis, quos sentit adulterinum Baptisma, sub Ioannis nomine accepisse. Et hæc explicatio pulcre conuenit cum eo, quod sub finem 18. capitis de Apollo scribitur, quem quia tantum Ioannis Baptisma sciebat, accuratius quidem in via Domini instituerunt: aqua autem ipsum rursus baptizasse non leguntur, sed plenius institutum, discipulis commendarunt vt pro Christiano susciperetur. Hæc sententia Glossæ valde simplex & commoda est, & Longobardus etiam disputat eos qui spem non ponebant in ceremonia illa Ioannis, sed credebant in Patrem, Filium & Spiritum sanctum, non fuisse postea iterato aqua baptizatos à discipulis Christi. Quod autem obijci potest, sine Spiritu sancto non esse vel gratiam Dei, vel remissionem peccatorum, & illos duodecim, quamuis Ioannis Baptismo baptizati dicuntur, tamen primum per impositionem manuum, Spiritum sanctum accepisse: non difficilis est responsio. Ipse enim Lucas explicat se appellatione Spiritus intelligere conspicua illa dona eius, sicut accipitur Ioan. 7. Aut si simpliciter accipiatur, sequetur, ne in Christi quidem Baptismo datum esse Spiritum sanctum. Nam post Baptismum Christi cum Paulus manus ipsis imponeret, scribuntur accepisse Spiritum.

Sunt tamen, quibus videtur contextus historiæ omnino hanc reddere sententiam, quod duodecim illi primum fuerint Ioannis Baptismo baptizati, & postea à Paulo in nomen Iesu baptizati. Et Ambrosius quidem illam sententiam ita explicat in 3. cap. ad Galatas. Sentit enim duodecim illos adulterino Baptismate, sub nomine Baptismi Ioannis, fuisse non tinctos, sed sordidatos: quos ideo Paulus in Trinitatis nomine baptizari præceperit. Idem etiam disputat libro 1. cap. 3. de Spiritu sancto. Et ad hanc interpretationem posset illud accommodari, quod non simpliciter confitentur, se baptizatos esse Ioannis Baptismo, sed εἰς Ἰωάννου βάπτισμα. Quid enim phrasis illa valeat, mox explicatur vbi dicuntur baptizati εἰς τὸ ὄνομα Iesu. Idem enim est, quod Roman. 6. Paulus dicit: Quotquot in Christum baptizati sumus, in mortem ipsius baptizati sumus. Et 1. Corinth. 1. Non estis baptizati in nomen Pauli. Ex confessione etiam ipsorum, & ex Pauli responsione colligi videtur, ita ipsos fuisse baptizatos, vt nec Spiritum sanctum sciuerint, nec in Christum crediderint: sed in illa ceremonia Ioannis spem posuisse videantur: vt fuerit quædam κακοζηλία, imo manifesta deprauatio & adulteratio Baptismi Ioannis. Atque ita ambæ historiæ non male cohærebunt. Apollo baptizatus ve-

to & genuino Ioannis Baptiſmo, non rurſus tingitur aqua, ſed plenius inſtituitur: duodecim vero illi, quia non magis baptizati erant, quam qui Phariſæorum Baptiſmo tincti erant. Marc. 7. non rebaptizati, ſed vere primum à Paulo baptizati ſunt. Hanc ſententiam etiam Longobardus amplectitur & ſequitur. Auguſtinus vero ſentit, duodecim illos vero Ioannis Baptiſmo baptizatos, & tamen poſtea etiam à Paulo baptizatos. Cenſet enim alium eſſe Ioannis Baptiſmum, alium Chriſti: ita vt qui Ioannis Baptiſmum habebat, illi poſtea etiam neceſſarium eſſet. Baptiſmum Chriſti ſuſcipere. Et hanc tamen ſuam ſententiam defendit à rebaptizatione. Anabaptiſmus enim eſt vnius & eiuſdem Baptiſmi iteratio. Ad hanc ſententiam videtur facere, quod Lucas ipſis tribuit teſtimonium, quod fuerint diſcipuli, hoc eſt, Chriſtiani, ſicut tunc appellabantur: & Paulus ipſis tribuit fidem, cum inquit, πιστεύσαντες. Inde ex recentioribus etiam quidam ſentiunt, nihil eſſe incommodi, ſi duodecim illi accipiātur primum Ioannis Baptiſmo baptizati: & poſtea à Paulo in nomen Chriſti Domini baptizati. Ioannes enim ſicut prædicabat, ita etiam baptizabat in Chriſtum venturum, Act. 19. Apoſtoli vero docebant Chriſtum exhibitum: & huic doctrinę adiunctum habebant Symbolum, Baptiſmum ſcilicet Chriſti. Sicut igitur Ioannis diſcipulis neceſſarium erat, prædicationem Apoſtolorum de Chriſto exhibito ſuſcipere: ita ſi Symbolum Apoſtolicæ iſti doctrinæ coniunctum ſuſcepiſſe dicantur, nihil eſt incommodi, & nulla eſt rebaptizatio: nec damnatur prior Baptiſmus, Ioannis ſcilicet, ſicut Anabaptiſtæ faciunt. Et quod textus dicit, Baptizatos in nomen Chriſti Domini: idem eſt ac ſi diceret, in nomen Chriſti exhibiti. Deus enim Ieſum crucifixum fecit Chriſtum & Dominum, Act. 2.

Has varias interpretationes hiſtoriæ, Act. 19. ideo recenſui, vt oſtenderem, non eſſe ſufficientem cauſam, cur qui vnam ſententiam amplectitur diuerſum ſentientes ſtatim anathemate damnet, vtque Pontificijs telum hoc, cui non parum fidunt, excuterem. Quomodocunque enim hiſtoria illa accipiatur, non poteſt inde certa, euidenti & neceſſaria conſequentia concludi, in Baptiſmo Ioannis nullam fuiſſe efficaciam, & credentes ibi nec gratiam, nec remiſſionem peccatorum accepiſſe. Eadem enim ratione ſequeretur, vel circumciſos non fuiſſe baptizandos, vel nullam fuiſſe circumciſionis efficaciam in credentibus.

CANON II.

Si quis dixerit, aquam veram & naturalem non eſſe de neceſſitate Baptiſmi: atque ideo verba illa Domini noſtri Ieſu Chriſti, Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, ad Metaphoram aliquam detorſerit, anathema ſit.

CANON III.

Si quis dixerit, Baptiſmum, qui etiam datur ab hæreticis in nomine Patris & Filii & Spiritus ſancti, cum intentione faciendi, quod facit Eccleſia, non eſſe verum Baptiſmum, anathema ſit.

CANON IV.

Si quis dixerit, Baptiſmum liberum eſſe, hoc eſt, non neceſſarium ad ſalutem, anathema ſit.

EXAMEN.

Quæ in tribus hiſce Canonibus traduntur, partim ſunt extra controuerſiam, partim antea ſunt explicata. Ad celebrandum enim Baptiſmum, neceſſario requiri aquam, nemo nunc (quod ego quidem ſciam) in du-

bium vocat. Et quia Baptismus est lauacrum aquæ in verbo, Ephes. 5. ideo & Ioannes & Apostoli non alios liquores, sed aquam elementarem ad Baptismum acceperunt: eamque non prius peculiaribus exorcismis consecratam, sed sine discrimine simplicem, vulgarem, & vbique obuiam: Verbo enim institutionis, in ipsa actione accedente ad elementum aquæ, iudicarunt vere consecrari & sanctificari Baptismum, vt sit lauacrum regenerationis Spiritus sancti. Nō igitur improbatur nobis, quod secundus Canon dicit, aquam veram & naturalem esse de necessitate Baptismi. Hoc enim modo ipsi concedunt & confirmant, benedictionem fontis (sicut vocant) siue aquam consecratam nō esse de necessitate Baptismi. Et multæ etiam quæstiones de aquis distillatis, de humoribus mixtis, de niue, de glacie, &c. ita præciduntur. Quod ad locum Ioannis 3. attinet, si quis in eo vocabulum aquæ ita ad metaphoram detorquet, vt vel doctrinam de Baptismo conuellat, vel sentiat, Sacramentum Baptismi posse sine aqua celebrari, is merito improbatur. Alias non ignoramus, Basilium ita locum illū interpretari, vt aqua intelligat significari in Baptismo mortificationem, spiritu vero viuificationem. Quod IV. Canon de Baptismo, qui etiam ab hæreticis, seruata forma institutionis, datur decernit: nos etiam docemus, sicut antiquitas doctrinæ huius fundamenta contra Donatistas in Scriptura erudite monstrauit. De intentione vero dictum est in explicatione Canonis XI. sicut & de necessitate Sacramentorum dictum est in IV. Canone de Sacramentis in genere. Nihil igitur addam sed ad alia, in quibus explicatione aliqua opus erit, transeamus.

Aqua de necessitate Baptismi.

Basilius.

CANON V.

Si quis dixerit, in Ecclesia Romana, quæ omnium Ecclesiarum mater est, & magistra, non esse veram de Baptismi Sacramento doctrinam, anathema sit.

EXAMEN.

In aliquot Canonibus sequentibus boni Patres sumpserunt sibi propositiones aliquot, truncatim excerptas ex Lutheri libello, De captiuitate Babylonica: non refutandas, sed (quod facilius est) sine argumentis damnandas. Lutherus igitur, qui concedit, Sacramentum Baptismi inter multas & varias humanorum rituum pompas, tamen quo ad materiam & formam, etiam in Pontificia Ecclesia illibatum mansisse, valde grauiter conqueritur, doctrinam de vsu & virtute Baptismi, pertinente ad totam Christiani hominis vitam, in regno Pontificio partim silentio sepultam, partim deprauatam esse. Cum enim Scriptura in doctrina de salutari vsu Baptismi, præcipue duo hæc vrgeat & inculcet, promissionem scilicet salutis, quæ ceremoniæ Baptismi voce diuina annexa est: & fidem, quæ promissionem illam apprehendit, amplectitur, retinet & conseruat: conqueritur Lutherus, in tot immensis librorum, quæstionum, & summarum plaustris de Baptismo, vix tamen alicubi huius promissionis & fidei mentionem fieri: sed in ipsorum locum inuectam esse in Ecclesiam opinionem operis operati. Cumque vsus & virtus Baptismi, per totam Christiani hominis vitam durare debeant: Pontificij docent, per peccatum post Baptismum commissum, virtutem Baptismi amitti, & quasi irritam fieri: ita vt in illis, qui postea pœnitentiam agunt, nullus sit vsus Baptismi: sed alia accipienda sit tabula, qua ad portum salutis vehamur, nostra scilicet contritione, confessione, & satisfactione. Hanc Babylonicam Ecclesiæ captiuitatem Lutherus deplorat, quod doctrina de salutari vsu & virtute Baptismi in regno Pontificio obruta & sepulta iaceat, traditionibus & opinionibus votorum, religionum, operum, satisfactionum, peregrinationum, indulgentiarum, se-

Baptismi vsus in quib. consistat.

Lutherus de Babylonica Ecclesiæ captiuitate.

illarum, &c. Monstrata vero ex verbo Dei via & ratione, optat & consilium, vt necessariæ huic doctrinæ, vera & genuina sua puritas restituatur. Hæc est Lutheri querela. Et nunc quidem post tot annos Tridentina Synodus purulento huic corporis sui vlceri, gladio Spiritus secto, videri vult medicas velle adhibere manus. Arrigat vero diligens Lector aures, quam nobis proponant formam emendationis. Conqueruntur pij, multas non sanas opiniones de vsu & virtute Baptismi in Romanam Ecclesiam irrepsisse: & summis votis hactenus optarunt, vt aliquando institueretur instauratio veræ & sanæ doctrinæ, ex limpidis Christi & Apostolorum fontibus, in verbo Dei patefactis. Et Tridentina quidem congregatio prolixe promittit, se coijsse ad elimandos errores, & extirpandas hæreses, quæ circa Sacramenta pullularunt. Sed postquam ad rem ipsam ventum est, dum omnium animi expectatione suspensi tenentur, ipsi præteritis viuis fontibus, partim recentes fodiunt cisternas, partim exoletas nobis monstrant lacunas: vt scilicet seposita norma & regula Scripturæ, ea sola & simpliciter censeatur vera esse de Baptismi Sacramento doctrina, quam Romana, hoc est, Pontificia Ecclesia tenet & seruat. Hæc scilicet tota est reformatio. Redeas nunc Luthere, & ex verbo Dei accuses Pontificiam Ecclesiam, deprauatæ doctrinæ de vsu & virtute Baptismi. Didicerunt enim per compendium respondere, ex fallacia illa, quam Aristoteles petitionem principij, Scholæ nugationem vocant.

Respondet igitur totalis Tridentina Synodus, vnico valde compendiario axiomate: In Ecclesia Romana veram esse de Baptismi Sacramento doctrinam. Atque hoc ipsum est, de quo quæritur & controuertitur. Quod si ex verbo Dei ipsis ostendas vitia & corruptelas doctrinæ de vsu & virtute Baptismi, ipsi gladio spiritus obuertunt vmbonem suorum anathematum. Si vero quæras, quare potius ex consuetudine Pontificiæ Ecclesiæ, quam ex norma Scripturæ diiudicari velint doctrinam de Baptismo: imo quare ea, quæ à Scriptura dissident, & cum ea pugnant, obiecta sola suæ Ecclesiæ auctoritate, tanquam Gorgonis capite defendere & tueri velint: rationem hanc reddunt, quod Romana Ecclesia sit mater & magistra omnium Ecclesiarum. Quorum prius falsum, alterum vero blasphemum est. Neque enim Romana Ecclesia genuit Hierosolymitanam, Syriacas, Græcas & Orientales Ecclesias: sed potius ab illis genita est. Magisterium vero fidei, nemini debetur, nisi vni Christo. Ad ipsos enim Apostolos dictum est, Matth. 23. Vos nolite vocari Rabbi: vnus enim magister vester est, Christus: Modestius aliquanto esset, etiamsi falso affirmarent, ideo in Romana Ecclesia esse veram de Baptismi Sacramento doctrinam, quod teneat & seruet ea, quæ de Baptismo à Christo & Apostolis in verbo Dei tradita sunt. Sed Patribus illa fuit magis compendiaria via, vt nude & simpliciter, sub anathematis interminatione promulgarent, quæcunque in Pontificia Ecclesia de Baptismo traduntur, ideo esse vera, quia ipsa sit omnium Ecclesiarum mater & magistra, cui vni competat præcipiendi auctoritas, reliquis vero omnibus tantum incumbat obediendi necessitas. Quare igitur compendiarium & vere Pontificium hunc Canonem, non statim in principio loci de Baptismo, quasi in acie collocarunt: ita enim compendio debellatum fuisset? Intelligat igitur Lector, tantum pro forma (quod dicitur) factum esse, quod à die Ianuarij 13. vsque ad 3. Martij, quotidianos suos congressus instituerunt: quasi ad normam Scripturæ examinarent doctrinam de Sacramentis in genere, & de Baptismo, cum quidem hoc ἀξίωμα potius quam dogma, sibi ab initio propositum haberent: Si quis dixerit, in Ecclesia Romana, quæ omnium Ecclesiarum ma-

ter est & magistra, non esse veram de Baptismi Sacramento doctrinam, anathema sit.

Sed quid, inquis, facies, si nolis huic Canoni simpliciter assentiri? Num Baptismum, qui in Pontificia Ecclesia datur, damnabis? vel pronuntiabis, eos non recte & vere baptizatos esse, qui Baptismum à Pontificijs datum acceperunt? Aut certe si hoc facere non potes, concedas necesse est, veram esse doctrinam de Baptismo, quæ in Pontificia Ecclesia traditur. Mihi sane non est dubium, architectos huius Canonis, eo consilio verba ita posuisse, vt si quis non simpliciter omnia, quæcunque de Baptismo in Pontificia Ecclesia traduntur, approbet, proclametur Anabaptista esse, qui censeat neminem sub Papatu recte & vere baptizatum esse: aut si hoc nolit, cogatur simpliciter totum Papatum probare. Sed ex cornutis illis laqueis facile nos euoluemus. Opponimus enim huic dilemmati, XII. ipsorum Canonem, de Sacramentis in genere, & 4. Canonem de Baptismo. Verum quidem est, quia principalis pars ministerij est doctrina: quod ideo, quando vera doctrina deprauatur, & prauæ opiniones stabiliuntur, ipsum ministerium mutatur, & quod illorum ministerium qui doctrinam corrumpunt, ideo relinquendum sit, quia scriptum est: Cauete à Pseudoprophetis. Item vocem alienorum non audiunt, sed fugiunt ab ea. Simul tamen & hoc verum est, partem ministerij, vt Sacramenti alicuius administrationem, aliquando possideri, etiam ab his, qui in alijs materijs, graues errores amplectuntur: imo sæpe habent, administrant, & dant vera Sacramenta, illi etiam, qui ipsis Sacramentis affuunt falsas aliquas opiniones, modo substantialia, quæ ad materiam & formam iuxta institutionem pertinent, seruent: sicut exemplum de circumcisione Caiphæ, Scribarum & Pharisæorum, manifeste testatur. Nullo modo autem sequitur, quia vera fuit circumcisio, quæ à Pharisæis dabatur: Ideo etiam veras fuisse omnes opiniones, quas præter & cõtra verbum Dei non tantum alijs articulis doctrinæ, verum ipsi etiam circumcisioni, traditionibus suis assuebant. Hoc igitur exemplum ostendit veram explicationem argumenti illius, quod specie aliqua obijci potest.

An Pontificiorum Baptismus sit efficax.

CANON VI.

Si quis dixerit, baptizatum non posse, etiamsi velit, gratiam amittere, quantumcunq; peccet, nisi nolit credere, anathema sit.

EXAMEN.

Augustinus de ciuitate Dei, lib. 21. recitat & refutat phanaticas quorundam disputationes, promittentium liberationem ab igne æterno, vel omnibus hominibus, vel eis tantum, qui Christi Baptismate abluti, & corporis eius sanguinisque participes facti fuerint, quomodolibet vixerint, in quacunque hæresi vel impietate fuerint: vel certe illis solis, qui post accepta Sacramenta externam professionem catholicam retinent, licet pessime viuant. Hasce opiniones Augustinus recte & merito damnat & refutat: pugnant enim cum illa Pauli sententia, sæpius repetita, 1. Cor. 6. Galat. 5. Ephes. 5. & Coloss. 3. Qui talia agunt, regnum Dei non hæreditabunt.

Et in nostris Ecclesijs ex verbo Dei, duriter arguuntur & serio damnantur, si qui vel voce, vel vita & factis profitentur, baptizatis ita conferri & dari gratiam, hoc est, reconciliationem & salutem, vt simul accipiant priuilegium turpitudinis; hoc est, vt libere & impune possint & audeant se in quantiscunque sceleribus voluntarie, & nihilominus in medio ipsorum scelerum proposito habeant & retineant gratiam. Sicut enim fide accipitur & retinetur gratia: ita incredulitate, ex qua sequuntur

mali fructus, hoc eſt, peccata vaſtantia conſcientiam, amittitur & excutitur. Qui enim non crediderit, condemnabitur. Et baptizatis Paulus concionatur, cum inquit: Qui talia agunt, regnum Dei non poſſidebunt. Si ſecundum carnem vixeritis, moriemini. Et propter hæc venit ira Dei ſuper filios incredulitatis. Fidem vero nequaquam docemus eſſe propoſitum abijciendi gratiam, & excutiendi Spiritum ſanctum. Nec ſentimus, fidem iuſtificantem conſiſtere in ſola hiſtorica notitia, aut externa profeſſione articulorum fidei. Multo minus docemus veram & iuſtificãtem fidem, eſſe Epicuream in impœnitentia & propoſito ſcelerum perſuaſionem de gratia & ſalute; ſicut in priori parte Examinis plenius hæc ſunt explicata. Nequaquam igitur agnoſcimus, noſtrarum Eccleſiarum eſſe doctrinam ſeu ſententiam, quæ eo, ſicut iam dixi, ſenſu, in VI. hoc Canone recte damnatur.

Sed inquis: Lutheri hæc propoſitio eſt, quæ totidem ferme verbis extat in libello eius, De captiuitate Babylonica. Ego vero animaduerti inſidioſe Canonem hunc ita eſſe fabricatum, vt vel imprudentes Lutheru damnaremus: vel ſi defendendam ſuſciperemus illam propoſitionem, coram toto orbe plauſibili ſpecie nos traducere poſſent, quam profligate flagitioſa & blaſphema ſit noſtra doctrina. Sed bene res habet: Præclarum enim eſt Iureconſulti dictum: inciuile eſſe, lege non tota perſpecta ex aliqua eius particula pronuntiare: Lutherus recte dixit: ſceleratum eſſe, cum noueris pium & ſanum eſſe alicuius ſenſum, ex verbis incommode dictis ſtatuere errorem. In ſenſu enim, non in verbis eſt hæreſis; vt recte dixit Hieronymus, à ſuis calumniatoribus exagitatus. Norunt autem ipſi Pontificij, Lutherum in eo loco non diſputare vel defendere Epicuream illam opinionem: quæ (ſicut in principio dixi) quia cum verbo Dei pugnat, recte & merito damnatur. Lutherus vero in illo loco diſerte affirmat, baptizatos per peccata conſcientiam vaſtantia, deſerere promiſſionem gratiæ Baptiſmi, à fide & veritate eius deficere, item excidere ex virtute & fide Baptiſmi. Longe aliud igitur Lutherum eo in loco agere non ignorant. Et tamen ex media diſputatione, mutilatam & truncatam propoſitionem excerpunt: vt quibus integra diſputatio non eſt nota, vel qui præcedentia & ſequentia non conſiderant, exiſtimẽt Lutheri doctrinam tam craſſe & palpabiliter impiam & flagitioſam eſſe. Quale vero hoc artificium ſit, ſiue quis ſophiſticum, ſiue ſycophanticum potius appellare velit, manifeſtum eſt. Conſideret autem Lector Tridentinam technam. Lutherus enim in illo loco acriter inſectatur Pontificiorum corruptelam, qui docent, per peccata, quæ poſt Baptiſmum committuntur, ipſam Baptiſmi nauim illidi, & in tabulas diſſolui: hoc eſt, vim, virtutem ſeu gratiam baptiſmi prorſus amitti & irritam fieri, ita vt in vera pœnitentia, fides ad eam reuerti, & redire nullo modo & nullo vnquã tempore poſſit: ſed iam circumſpicienda ſit alia tabula, noſtræ ſcilicet contritionis & ſatisfactionis, cuius virtute ad portum ſalutis vehamur. Hanc doctrinam, quæ gratiam & virtutem Baptiſmi tantum ad vnicum illud momentum, quando baptizamur, reſtringit, ita vt per totam vitam poſtea nullus eius vſus ſit, Lutherus oſtendit falſam & impiam eſſe. Et ex verbo Dei veram ſententiam in his verbis explicat: Sicut ſemel ſuper nos lata diuina promiſſione baptiſmi (Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit) vſque ad mortem veritas eius perſeuerat: ita fides in eandem nunquam debet intermitti, ſed vſque ad mortem ali & roborari, perpetua memoria promiſſionis eiuſdem in baptiſmo nobis factæ. Quare dum à peccatis reſurgimus, ſiue pœnitemus, non facimus aliud, quàm quod ad baptiſmi virtutem & fidem, vnde cecideramus, reuertimur, & ad promiſſionem tunc factam redimus, quam per peccatum deſerueramus. *Lutherus.*

Semper enim manet veritas promissionis semel factæ, nos extenta manu suscepturа reuersos. Et plene confortabitur cor pœnitentis, & ad spem misericordiæ animabitur, si consideret, diuinam promissionem sibi factam, quam impossibile est mentiri, adhuc integram & non mutatam, nec mutabilem vllis peccatis esse, sicut Paulus dicit 2. Timoth. 2. Si non credimus, ille fidelis manet, seipsum negare non potest. Et mox subijcit: Gratiam & salutem baptismi per peccata sequentia non ita amitti, vt in vera pœnitentia per fidem nullus ad eam pateat reditus. Si enim redeat fides in promissionem diuinam, baptizato factam, in momento absorbentur peccata per eandem fidem: imo per veritatem Dei, quia seipsum 1
negare non potest. Et tandem de secunda tabula contritionis & satisfactionis nostræ concludit: Vanitas vanitatum, & afflictio spiritus, quicquid extra fidem veritatis Dei laboratur. Hæc Lutherus.

Hanc vero sententiam proposuerunt sibi Tridentini Patres condemnandam. Cogitarunt autem, si explicate proponerent, quid vellent damnare, fore, vt piæ aures, ne in ipsa quidem Pontificia Ecclesia, in tanta verbi luce, damnationem sententiæ, quæ vera & plenissima est necessariæ consolationis, ferre non possent. Hoc igitur artificium inuenerunt, vt scilicet ex illa disputatione excerptam propositionem, quæ truncatim proposita, longe aliud sonat, damnarent: & hoc modo quasi aliud agen- 2
tes, totam illam disputationem, quæ ipsos admodum vrit, anathemati subijcerent.

Et hoc Lector diligenter notet. Fallacia enim est in vocabulo amissionis gratiæ baptismi: quam amissionem per peccata contra conscientiam fieri, &, nisi agatur pœnitentia, manere non est dubium. Sed ipsi amissionem ita intelligunt: quod, licet quis post lapsum pœnitentiam agat, tamen etiam per fidem, nullo vnquam tempore, ad gratiam in Baptismo promissam redire possit. Ego sane principio, cum Canonem illum semel atque iterum perlegissem, sophisma illud non animaduertebam: cuius tamen consideratio multa in hoc Canone monet. 3

CANON VII.

Si quis dixerit, baptizatos per baptismum ipsum solius tantum debitores fidei fieri: non autem vniuersæ legis Christi seruandæ, anathema sit.

EXAMEN.

Vt eo facilius, quid sibi Canon hic velit, aperiatur, primum simpliciter dico, si qui sentiunt vel docent, baptizatos per Baptismum tantum debitores fieri solius fidei, hoc est, historicæ notitiæ, articulorum fidei, & ex- 4
ternæ professionis, ita vt peculiari priuilegio prorsus exemptos se esse arbitrentur à subiectione & obedientia mandatorum Dei: vtq; liberum & arbitrarium sibi esse existiment, siue obsequi mandatis Dei, siue ea violare, & secure peccatis indulgere posse: illos affirmo iure damnari. Sunt enim in ipsum Baptismum blasphemi, quasi sit priuilegium turpitudinis: & pugnant cum doctrina Pauli, Rom. 6. Absit, vt in peccato maneamus. Consepulti enim sumus cum Christo per Baptismum in mortem: hoc sentientes, quia vetus homo noster simul crucifixus est, vt destruatur corpus peccati, vt vltra non seruiamus peccato: sed sicut Christus resurrexit à mortuis, per gloriam Patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus, &c. 5
Rom. 8. Debitores sumus, non vt secundum carnem viuamus, Rom. 13. Nemini quicquam debeatis, nisi vt inuicem diligatis, 1. Ioan. 4. Et nos debemus mutuo nos diligere. Num vero hac sententia, quæ vera est, patientur sibi Pontificij satisfieri à nobis in hoc Canone? Sane non arbitror.

Aliud

Aliud enim est, quod in hoc Canone cudunt, quam prima fronte se offerat.

Promissio Baptismi offert & confert gratiam Dei. Tit. 3. remissionem peccatorum, Act. 2. stipulationem bonæ conscientiæ erga Deum, 1. Pet. 3. regenerationem spiritus, Tit. 3. ingressum regni cœlorum. Ioan. 1. salutem, Mar. 16. hæreditatem vitæ æternæ, Tit. 2. 3. per & propter mortem & resurrectionem Christi, Roman. 6. 1. Pet. 3. Et hæc beneficia Deus vult fide à nobis accipi juxta dictum Christi: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit: qui vero non crediderit, condemnabitur. Nostri igitur ex hoc fundamento docent, vt promissio & gratia illa Baptismi nobis sit rata & firma: non pendere eam ex conditione legis à nobis impletæ, sed requiri tantum fidem, qua gratuita illa beneficia, quæ nobis propter Christum donantur, ad nos recipiamus. Fides enim accipit promissionem Baptismi, Mar. 16. Lex vero non est ex fide. Galat. 3. Et fides perpetuo maneret incerta, promissio etiã nec rata, nec vtilis esse posset, si penderet ex cõditione legis à nobis impletæ. Qui enim ex operibus legis sunt, sub maledicto sunt. Galat. 3. Ideo ex fide, vt secundum gratiam firma sit promissio, Roman. 4.

Hanc doctrinam in septimo hoc Canone vellicant Pontificij: & expresse quidem non audent dicere, efficaciam Baptismi pendere ex conditione impletæ à nobis legis: nec tamen dissimulant quid velint. Mutuantur enim ex quinto capite ad Galatas illam phrasin: Qui circumciditur, debitor est vniuersæ legis faciendæ. Atqui hæc Paulus non de vero & principali vsu circumcisionis dicit, quam Roman. 4. tradit fuisse sigillum iustitiæ fidei, cui opponit iustitiam legis & opera; sed ex pseudoapostolorum opinione de circumcisione, tanquam nostro opere, dicit hoc consequi. Addit autem, qui ea opinione circumciditur, vt fiat debitor vniuersæ legis seruandæ, ad promerendam gratiam & salutem ei CHRISTVM nihil prodesse, euacuatum esse à CHRISTO, & gratia excidisse. Hæc conferantur ad verba VII. huius Canonis, quibus affirmatur, Baptismum debitores facere vniuersæ legis Christi seruandæ. Obliq; igitur huc eunt, gratiam Baptismi non sola fide accipi, sed ad hoc requiri etiam obseruationem mandatorum Dei. Et ad stabiliendum hoc dogma, duplici sophismate vtuntur; quorum prius est; In Baptismo abrenuntiamus Satanæ & operibus eius, & fit ibi obligatio ad mortificationem peccati, & ad nouitatem vitæ, vt liberati à peccato, seruiamus Deo, Roman. 6. Ergo non solius tantum fidei conditio requiritur, sed & impletionis mandatorum Dei. Nos vero illa non negamus, quæ Paulus Roman. 6. de Baptismo scribit, quæque in formula abrenuntiationis in actione Baptismi proponi solent, sed respondemus per distinctionem, quam Paulus tradit Tit. 3. vbi Baptismum vocat lauacrum regenerationis & renouationis. Principalia autem beneficia Baptismi sunt gratia, remissio peccatorum, adoptatio, acceptatio ad salutem, & ad hæreditatem vitæ æternæ, ad quæ conditio nostrorum operum non requiritur, dantur enim propter meritum Filii Mediatoris. Sed illa beneficia Christus affirmat fide accipi, Mar. 6. Post accepta vero beneficia sequitur donum renouationis, Tit. 3. & illa obligatio, de qua Paulus Roman. 6. concionatur. Ita enim expresse inquit, Liberati à peccato, serui facti estis Deo ad iustitiam. Et Tit. 3. dicit, regenerationem præcedere, & renouationem sequi. Nouitatis vero obiectum, esse mandata Dei, nemo dubitat. Quæ igitur re ipsa differunt, necessario etiam in docendo discernenda sunt.

Scopus quorsum tendat hic septimus Canon.

Alterum sophisma est, Quia manifestissimum est, nos baptizari non in Mosen, sed in Christum, hoc est, non in legem, sed in Euangelium. Pro Euangelio igitur nominant, Legem Christi, vt eo facilius confundere pos-

ſicut promiſſionem gratuitæ reconciliationis propter Chriſtum, quæ fide accipitur, cum doctrina de mandatis Dei, quæ noſtram obedientiam requirunt.

Ita in ſingulis Canonibus, ſingula verba referta ſunt Pontificiis technis & artificiis: quæ recte euoluiſſe, præcipua pars eſt explicationis & refutationis.

CANON VIII.

Si quis dixerit, baptizatos liberos eſſe ab omnibus ſancta Eccleſiæ praeceptis, quæ vel ſcripta vel tradita ſunt, ita vt ea obſeruare non teneantur, niſi ſe ſua ſponte illis ſubmittere voluerint, anathema ſit.

CANON IX.

Si quis dixerit, ita reuocandos eſſe homines ad Baptiſmi ſuſcepti memoriam, vt vota omnia, quæ poſt Baptiſmum fiunt, vi promiſſionis in Baptiſmo iam factæ, irrita eſſe intelligant, quaſi per ea & fidei, quam profeſſi ſunt, detrahatur, & ipſi Baptiſmo, anathema ſit.

EXAMEN.

Hos duos Canones coniunxi. Vterque enim ſententiam, quam damnat, ſumpſit ex Luthero, de captiuitate Babylonica: & explicationis fundamenta in vtroq; Canone eadem ſunt. Et obſeruet Lector, qui ſint progreſſus Concilii. In VII. Canone, gratuitæ promiſſioni miſceri volebant mandata Dei, de noſtris operibus: & fidei miſceri volebant noſtram obſeruationem mandatorum Dei. Iam in hiſce duobus Canonibus, ipſis Dei mandatis, contendunt admiſcenda eſſe hominum præcepta: & obligationi ad diuina mandata adiungi volunt vota humanarum traditionum: vt ita in Baptiſmo, nihil relinquatur ſine fermento ſincerum & incontaminatum.

Quod autem ad VIII. Canonem attinet, Lutherus ita diſputat: Quando per Baptiſmum à Deo in filios adoptati, & in familiam ipſius recepti & aſcripti ſumus, tunc nos ad obediētiam Deo præſtandam obligari: ſed iuxta ipſius mandata, non ſecundum traditiones & mandata hominum. Poſt inſtitutionem enim Baptiſmi, Chriſtus Matth. 28. addit: Docentes eos ſeruare omnia, quæcunq; ego præcepi vobis. Et Paulus Rom. 8. tractans obligationem Baptiſmi ad nouam obedientiam, inquit: Liberati à peccato, ſerui facti eſtis Deo. Et normam obedientiæ ibidem explicat, cum inquit: Obediſtis ex corde in eam, in quam traditi eſtis, formam doctrinæ. Illas vero ſententias ſcriptura oſtendit excluſiue eſſe intelligendas, quod attinet ad conſcientiam, & ad cultum Deo præſtandum (neq; enim de politicis & œconomicis conſtitutionib. iam loquimur) Iacobi 4. Vnus eſt legislator, potēs & ſaluare, & perdere. Coloſ. 2. Si mortui eſtis cum Chriſto ab elementis huius mundi, quid adhuc decretis mundi tenemini, iuxta mandata & doctrinas hominum? Sed per Baptiſmum complantati facti ſumus ſimilitudini mortis Chriſti, Rom. 6. Ergo Baptiſmus ita obligat ad mandata Dei, vt nolit nos traditionibus iuxta mandata & doctrinas hominum ſubiici. 1. Cor. 7. Siue ſeruus ſis, ſiue liber, es libertus & ſeruus Chriſti: pretio empti eſtis, nolite fieri ſerui hominū. Et familiæ ſuæ Deus inſonat. Ezech. 20. In præceptis Patrum veſtrorum nolite ambulare, ſed in meis præceptis ambulate: ego enim ſum Iehouah Deus veſter, Matth. 15. Fruſtra colunt me mandatis hominum. Ex his fundamentis Lutherus libere & recte concludit: Quia Deus in domo ſua magna, quæ eſt Eccleſia, ſibi ſoli vendicat ius & auctoritatem gubernandi verbo ſuo cōſcientias familiæ ſuæ, imo liberorum ſuorum: & quia in Baptiſmo

ad

ad huius patrisfamiliâs obedientiam nos obligauimus, qui etiam conscientias nostras ab omnibus humanis traditionibus, mandatis & doctrinis liberauit & absoluit, sicut Scripturæ sententiæ manifeste testantur; ideo nec Papam neq; vllum hominem habere ius vnius syllabæ constituendæ super conscientiam Christiani hominis. Quicquid vero aliter fit, tyrannico spiritu fieri, contra libertatem Ecclesiæ. Christianorum enim conscientiis nihil vllo jure posse imponi legum siue ab hominibus, siue ab Angelis. Num vero hæc sententia Christianos absoluit à debita obedientia politici magistratus? Nequaquam. Expresse enim loquitur de illis, quæ conscientię imponuntur. Et ipsa obedientia politico magistratui debita, verbo Dei mandata & sancita est. Num vero nulla debet esse vel reuerentia, vel autoritas ministerii Ecclesiastici? Omnibus modis. Sed non ita, vt habeant imperium siue merum siue mixtum in Ecclesia; sed vt habeant ministerium. Quando igitur afferunt doctrinam, vocem & verbum Dei, tunc non hominibus, sed ipsi Deo præstamus obedientiam. Quando vero conscientiis aliquid proponũt, extra, præter, aut cõtra verbum Dei, tunc Baptismus commonefacit nos & nostræ obligationis, ad obedientiã verbi diuini: commonefacit nos etiam libertatis nostræ, à mandatis, doctrinis & traditionibus hominum. Quid vero, si Ecclesia de rebus indifferentibus aliquid statuat, quod ad ordinem, decorem & ædificationem faciat? Respondeo: Si constitutiones pugnant cum verbo Dei, aut quando assumuntur impiæ opiniones: tunc simpliciter interdicta est obedientia. Quando vero res sunt adiaphoræ, & sine impiis opinionibus proponũtur: tunc valet regula Pauli, 1. Corinth. 14. Omnia fiant decenter, ordine, & ad ædificationem. Charitas etiam exemplo Pauli, in obsequiũ fratrum infirmorũ, multa talia, quæ sine læsione cõscientiæ fieri possunt, facit. Et tamẽ salua conscientiæ libertate, sine opinione necessitatis, talia seruãda sunt. Hæc ideo breuiter repetiui, quia video insidias strui, quando quæritur, An baptizati prorsus liberi sint ab omnibus humanis constitutionibus. *Libertas Christianorum.*

Lutherus igitur ex obligatione Baptismi fortissime argumentatur contra humanas traditiones, contra doctrinas & mandata hominum in Ecclesia, quibus conscientias baptizatorum volũt gubernare, obstringere, & illaqueare. Et admodum dolet Pontificiis vulnus illud, quod Lutherus hoc telo, omnibus ipsorum traditionibus, & decretis inflixit, illum enim suum dolorem non potuerunt in VIII. hoc Canone dissimulare. Nihil vero afferunt, quo firmissima & manifestissima illa fundamenta refutare vel conentur saltem: sed tantum anathema dicunt. Nos vero flagitamus, vt prius ostendant, fundamenta illa vana & falsa esse: interim vsurpabimus illud Hieronymi dictum: Quicquid ex Scriptura canonica auctoritatem non habet, eadem facilitate contemnitur, qua probatur. *Lutherus.*

Eadem ratio est IX. Canonis. Nam & illa sententia, quæ ibi damnatur, sumpta est ex Babylonica captiuitate Lutheri: & continet fundamentum valde euidens & forte, contra Pontificia vota. In veteri enim Testamento, verbum Dei disponebat rationem votorum, de quibus rebus & quomodo fieri possent: in nouo vero Testamento, Christus & Apostoli nihil nobis præscripserunt de peculiaribus votis. Sed in Baptismo, ex præscripto verbi Dei fit generalis professio, votum seu promissio, qua nos Deo subiicimus, & obligamus ad obedientiam. Ad professionem igitur Baptismi, recte & merito exigenda sunt omnia Christianorum vota, quæ legitima censeri debent. Regula autem & norma voti, quod in professione Baptismi emittimus, est sententia illa Christi, Matth. 28. Docentes eos seruare, quæcumq; ego præcepi vobis. Et Rom. 6. Liberati à peccato, serui facti estis Deo, traditi in formam doctrinæ Apostolicæ. Coloss. 2. Si mor-

tui eſtis cum Chriſto ab elementis mundi, quid adhuc decretis mundi tenemini, juxta mandata & doctrinas hominum? Et hæc cum ita ſe habeant, conqueritur Lutherus, baptizatorum conſcientias onerari, implicari infinitis aliis votorum legibus, ab hominibus conſtitutis: quædam enim ſunt vota religionum, quædam peregrinationum, quædam aliorum operum, & illis legibus & opinionibus votorum queritur & fidei & Baptiſmo detrahi. Quaſi enim ipſum Baptiſmi votum non ſatis ſit vel præſtans vel ſufficiens, conquiruntur & cumulantur alia, quibus conſcientiæ ita occupantur, vt & memoria Baptiſmi obruatur, & dignitas eius extenuetur. Diſputatur enim & ſtatuitur, opus intra tale votum factum eſſe præſtantius, & infinitis præmiis præferendum, quam ſi extra tale votum ſimpliciter ex diuino mandato fieret. Addunt alii, ingreſſum religionis eſſe velut nouum Baptiſmum, quod deinceps liceat toties renouari, quoties ab integro propoſitum religionis renouatur. Et inter hos ſtrepitus opinionum de votis, vix quiſquam Baptiſmum ſuum recordatione dignatur. Leges etiam, vincula & laquei votorum pugnant cum libertate à mandatis & doctrinis hominum, in quam per Baptiſmum collocantur, Coloſſ. 2. Et quia in Baptiſmo abunde, & plus, quam poſſumus implere, vouimus, ſat etiam negotium habituri, ſi per totam vitam huic vni intenderemus: cenſet igitur Lutherus, ſatis eſſe, vt ſublatis & omiſſis aliis votis, quæ nec Dei mandatum, nec ſcripturæ exemplum habent, omnes Chriſtiani reuocentur ad Baptiſmi vota. Hęc eſt Lutheri diſputatio. Quid vero ſimplicius, quid clarius, quid verius, quid vtilius dici poſſet? Sed ſerio male habet Pontificios, ex ſimplici fundamento Baptiſmi tam euidenter, tam ſolide, & tam potenter eneruari & euerti omnia vota Pontificia. Et quia in examine votorum, tantopere ſibi timent à regula & norma profeſſionis Baptiſmi, vt qua animaduertunt omnia ſua vota jugulari: prolixum igitur IX. hunc Canonem oppoſuerunt, in quo tamen ſolicite cauent, ne ex Scriptura vel ſuam ſententiam confirment, vel contraria argumenta refutent: ſed quod ipſos vrit, ſimpliciter tantum vnico anathematis vocabulo repellunt. Agnoſcit autem Lector, fundamenta ex profeſſione Baptiſmi firmiora & euidentiora eſſe, quam quæ piis animis, quorum pedibus lucerna eſt verbum Dei, tam leuiter excuti poſſint. Satis igitur eſt monuiſſe, quid ſit, quod clementes iſtos Dei miſeratione Patres, tantopere in duobus hiſce Canonibus commouerit.

Vota varia in Papatu, eaque perniciosa.

CANON X.

Si quis dixerit, peccata omnia, quæ poſt Baptiſmum fiunt, ſola recordatione & fide ſuſcepti Baptiſmi vel dimitti, vel venialia fieri, anathema ſit.

EXAMEN.

Principio conſiderandum eſt, quæ & qualis ſit ſententia illa, quam in X. hoc Canone damnant Pontificii: deinde non obſcurum erit videre, quo artificio illud faciāt. Lutherus igitur de captiuitate Babylonica, inter cætera in doctrina Pontificia reprehendit & hanc periculoſam, falſam & pernicioſam opinionem, quod finxerunt, gratiam Baptiſmi valere tantum ad remiſſionem peccatorum præteritorum, vel quæ Baptiſmi tempus in homine inuenit: ita vt ſi poſt Baptiſmum aliquis in peccatū labatur, etiamſi pœnitentiam agat, & vera fide ad promiſſionem gratiæ, & recōciliationis, propter meritum Chriſti in Baptiſmo ſibi oblatam, datam, communicatam, applicatam & obſignatam redeat: nihil tamen amplius ad reconciliationem ſibi proſit gratia promiſſionis Baptiſmi. Sed quia per lapſum gratia Baptiſmi ita ſit amiſſa, vt fracta & illiſa prorſus exciderit, &

irrita

irrita facta sit, etiamsi in seria pœnitentia per veram fidem peccator ad fœdus illud reuertatur, quod in baptismo Deus nobiscum pepigit: ideo in pœnitentia, de peccatis post baptismum commissis, fidem quærere debere expiationem & reconciliationem, non in gratia illius promissionis, quæ in baptismo nobis oblata, communicata & obsignata est: sed alia circumspicienda, quærenda & tentanda esse media, per quæ consequamur gratiam reconciliationem & remissionem peccatorum.

Occasio huius opinionis.

Huic opinioni (inquit Lutherus) præbuit occasionem, periculosum illud Hieronymi dictum, siue male positum, siue male intellectum, quo pœnitentiam appellat, secundam post naufragium tabulam. Hinc enim in peccatis post Baptismum, de prima tabula seu naue desperantes, velut amissa, secundæ tantum incipiunt niti & fidere tabulæ, hoc est, propriæ contritioni & satisfactioni. Hinc nata fuerunt votorum, religionum, operum, satisfactionum, peregrinationum, indulgentiarum, & sectarum infinita illa onera, & de ijs maria illa librorum, quæstionum, opinionum, traditionum humanarum, &c.

Hæc vero opinio falsa, periculosa & perniciosa est: id quod ex doctrina Baptismi certo & liquido ostendi potest. Christus enim ipse actionem Baptismi affirmat non tantum respicere vel præteritum tempus, vel tantum illud momentum, quando administratur baptismus; sed vtitur certe futuro tempore, cum inquit: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Et dignum est obseruatione, quomodo scriptura efficaciam baptismi ad omnia tempora, præsens, præteritum & futurum, extendat in credentibus. Paulus enim Tit. 3. inquit: Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis. Petrus vero scribens illis, qui diu ante baptizati fuerant, de suo & illorum Baptismo inquit, 1. Pet. 3. Baptisma nos saluos facit. Et rationem addit. Quia est bonæ conscientiæ stipulatio erga Deum, per resurrectionem Christi, quæ certe est ratio salutis omnium temporum, siue dum baptizamur, siue post baptismum, vel breui vel diu. Et Paulus Tit. 3. cum de præterito dixisset: Saluos nos fecit, ne ad præteritum tempus tantum restringatur, addit: Per Iesum Christum Saluatorem nostrum, vt ipsius gratia iustificati, hæredes efficiamur, secundum spem vitæ æternæ. Et Eph. 5. dicit, Christum Ecclesiam lauacro aquæ in verbo mundare & sanctificare, vt sistat eam sibi gloriosam, sine macula & ruga. Id quod in altera demum vita perfecte implendũ, Augustinus multis in locis tradit.

Efficacia Baptismi perpetua.

Virtutem igitur, efficaciam & operationem purgationis & sanctificationis Baptismi, scriptura affirmat per totam Christiani hominis vitam, durare & valere, id quod Paulus manifestius, & quidem multis verbis tradit Rom. 6. Et pactum gratiæ, seu fœdus pacis, quod in baptismo Deus nobiscum inijt, non præteritum tantũ tempus, vel momentum illud, quo baptizamur, respicit: sed æternum est fœdus, sicut inquit Esa. 54. In misericordia sempiterna misertus sum tui. Montes .n. commouebũtur, & colles contremiscent: misericordia a. mea non recedet à te, & fœdus pacis meæ non mouebitur: dixit miserator tuus Dominus. Neq; vero hac conditione initum est fœdus illud pacis inter Deum & inter nos in Baptismo: vt si inde per peccata exciderimus, ita dissoluatur & frangatur, vt etiamsi in vera pœnitentia per fidem ad illud redeamus: Deus tamẽ illud amplius seruare, ratum & firmum esse pœnitentibus non velit. Hominum enim incredulitas fidem Dei euacuare non potest, Rom. 3. Si non credimus, ille fidelis permanet: negare seipsum non potest, 2. Tim. 2. Et dulcissima extat descriptio Ierem. 3. Vulgo dicitur: Si dimiserit vir vxorem suam, & recedens ab eo duxerit virum alterum, nunquid reuertetur ad eam vltra? Tu autem fornicata es cum amatoribus multis, tamen reuertere ad me, dicit Dominus. Ergo saltem amodo voca me, pater meus, dux virginitatis

meæ tu es. Ecce locuta es,& fecisti mala. Et dixi, cum fecisset hæc omnia, ad me reuertere, & non est reuersa. Et dixit Dominus ad me: Vade & clama,& dices: Reuertere auersatrix Israel, & assumam vos.&c. Hanc consolationem ad fœdus Baptismi recte accommodari ostendit exemplum à coniugio sumptum, Ephes.5.

Et ne qua sit dubitatio: Paulus Galatas, post baptismum lapsos, reuocat & reducit ad gratiam promissionis baptismi, cap.3. sicut etiam Corinthios, 1. Corinth.12.

Natura etiam promissionis gratiæ in baptismo, idem comprobat. Gratia enim baptismi promittit salutem per Iesum Christum, Saluatorem nostrum, vt ipsius gratia iustificati, hæredes simus vitæ æternæ, Tit.3. Atqui hæc generalis est ratio iustificationis, post quemcunque lapsum. ita 1. Pet.3. Baptisma est stipulatio bonæ conscientiæ erga Deum, per resurrectionem Christi. Et certe in pœnitentia post quemcunque lapsum fides hoc quærit, vt conscientia Deo reconcilietur: idq; propter mortem & resurrectionem Christi. Hæc vero substantialia sunt in promissione baptismi, quæ semel in baptismo ita nobis offertur & obsignatur, vt sit perpetuum sigillum & testimonium, nos admissos & receptos esse in communionem & participationem beneficiorum Christi, & gratię Dei, ad remissionem peccatorum, salutem & vitam æternam, si promissionem fide apprehendamus & teneamus, iuxta dictũ: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit: qui vero non crediderit, condemnabitur. Vt non incõmode veteres baptismum vocarint primã ianuam in Ecclesiam, & ad regnũ Dei. Inde enim certi sumus, nos habere & aditum & reditum ad beneficia Euangelij, quia in eius communionem per baptismum collocati sumus.

Hoc igitur extra controuersiam est, quod agentibus pœnitentiam patet per fidem aditus, imo reditus ad gratiam Dei, in Christo Iesu. Illud vero nihil aliud est, quam pœnitentes & posse & debere redire ad promissionem gratiæ baptismi. Baptismus enim est solennis obsignatio, & perpetuum testimonium, propositam & donatam nobis esse communionem & participationem beneficiorum Christi, si credamus: nam qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit.

Est autem vera fides, non tantum, quando in ipsa actione baptismi apprehendit promissionem gratiæ, verum etiam quando post baptismum eam retinet: imo quando post lapsum in pœnitentia rursus promissionem illam apprehendit, vera est fides. Et manet, quod Christus inquit: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit.

Neq; vero sensus est, neminem per quæcunq; peccata posse amittere gratiam baptismi. Docemus enim, si illi, qui conuersi fuerant, admittant actiones contra conscientiam, ipsos vna cum fide à se excutere gratiam & Spiritum sanctum. Sed non ideo ipsa virtus & efficacia baptismi euertitur. Sicut enim aliquis potest naui excidere, ipsa manente incolumi: ita ex arca baptismi multi temere in mare perditionis prosiliunt, & pereunt: & hi sunt, qui deserta promissionis fide in peccatum sese præcipitant, nauis vero ipsa permanet integra. Et si per gratiam Dei is, qui exciderat, ad nauim reuerti potest, nõ aliqua alia noua tabula, sed solida ipsa naue, vnde exciderat, feretur ad portum salutis. Num vero iterum baptizãdus est, qui lapsus fuerat, vt ita ad arcam baptismi reuertatur? Non hoc dicimus: sed lapsus doctrina legis inuitatur, & ducitur ad pœnitentiã: proponitur ipsi doctrina Euangelij, de gratia Dei in Christo: & credenti ministerio clauium peccata soluuntur seu remittuntur per nomẽ Christi: inuitatur ad cœnam Dominicã, vbi accipit nouum Testamentũ in sanguine Christi. Hæc vero nõ est diuersa, alia & noua tabula, post fractam & dissolutam arcam baptismi: sed eadem est promissio, idem meritum Christi, eadem

Lapsi an iterum baptizandi.

gratia

gratia Dei, eadem fides. Vna enim est fides, ad Ephes. 4. Et baptismus est perpetuum testimonium & sigillum, nos ad illa beneficia habere aditum & reditum, per fidem, post quemcunque lapsum, non septies, sed septuagies septies.

Prædicatio igitur pœnitentiæ, annuntiatio Euangelij, ministerium clauium, & vsus Cœnæ Dominicæ, non proponūt nobis, post lapsum etiam, aliam & nouam tabulam, ad reconciliationem cum Deo & ad salutem, diuersam ab ea, quæ in baptismo nobis per promissionem Dei oblata, donata & obsignata fuit: sed tantum sunt media, per quæ vel in gratia Baptismi confirmamur, vel ad eam post lapsum reuertimur. Hæc simplicia, vera, vtilia, & manifesta sunt. Et ita etiam Augustinus docet, De nuptijs & concupiscentia lib. 1. c. 33. Quod Paulus ait Ephes. 5. Mundans eam lauacro aquæ, in verbo &c. sic accipiendum est, vt eodem lauacro regenerationis, & verbo sanctificationis, omnia prorsus mala hominum regeneratorum mundentur atq; sanetur: non solum præterita peccata quæ omnia remittuntur in Baptismo, sed etiam quæ posterius humana ignorantia, vel infirmitate contrahuntur. Non vt Baptismus quoties peccatur, toties repetatur: sed quia ipso quod semel datum sit, vt non solum antea, verum etiam postea quorumlibet peccatorum venia fidelibus impetretur.

Et hæc est illa doctrina, quam Tridentini patres obliquis, seu potius malignis oculis, & toruo supercilio aspexerunt, quando decimum hunc Canonem condiderunt. Obseruet autem Lector, cum ex pontificijs scriptoribus multi expresse totam hanc doctrinam damnent, & contrariam sententiam defendant: quod tamen Tridentina congregatio non ausit diserte & expresse hoc facere: verita forsan, si non propriæ conscientiæ, at saltem piarum aurium in hac Euangelij luce iudicium. Tanta est vis veritatis. Nec tamen visum ipsis fuit, doctrinam illam vel approbare, vel sine atro calculo dimittere. Inuentum igitur fuit hoc artificium, vt per calumniam aliter, quam à nostris traditur, sententiam illam recitarent: vt ita sub illo operculo doctrinam quam impugnant, damnare possent, & vetera sua commenta stabilire. *Tridentinorum calumnia.* Dicunt igitur anathema illis, qui docent, peccata, quæ post Baptismum committuntur, sola recordatione suscepti Baptismi dimitti, hoc est, qui sine pœnitentia in sceleribus perseuerant & pergunt, illis, si tantum perfunctorie & historice recordentur, se aliquādo baptizatos esse, tali recordatione, peccata dimitti, & quidem sola recordatione, vt non opus sit pœnitentia, & ministerio clauium. Item, omnia peccata, quantumcunq; atrocia, sola Epicurea recordatione suscepti Baptismi fieri venialia; hoc est, vt in illis secure & impune perseuerare possint Baptizati; Ita Tridentini. Sed nostri has sententias non agnoscunt. Et ne cauillentur, nos aliquid occultare; Epicureas & flagitiosas illas opiniones, si quis ita vel sentit, vel docet, sonora voce damnamus. Non igitur hoc, sed longe aliud est, quod ipsos vrit; quod quia aperte non audent, sophistica hac peruersione status damnare voluerunt. Et hoc Lector diligenter secum expendat.

CANON XI.

Si quis dixerit, vere & rite collatum Baptismum iterandum esse illi, qui apud infideles fidem Christi negauerit, cum ad pœnitentiam conuertitur, anathema sit.

EXAMEN.

In illa sententia consentimus; Neminem vere, rite & legitime baptizatum, post quemcunque lapsum, aut etiam post abnegatam in persecutione veritatem, iterato esse baptizandum, quando ad pœnitentiam conuertitur

uertitur, & Deo cupit reconciliari. Sed quando quæritur, quæ sint causæ & rationes, quare legitimum Baptisma non sit iterandum, ibi diuersæ reperiuntur sententię. Quidam enim, qui sentiunt, Baptismi nauem seu arcam peccatis illisam ita frangi, vt baptizato nullus postea eius sit vsus, etiamsi rursus conuertatur: iudicarunt aliquoties posse repeti & iterari Baptismum. Marcion enim ex contortis quibusdam Euangelij locis finxit, tertio posse vni & eidem Baptismum iterari. Secuti sunt postea alij, qui censuerunt, quia quotidie peccamus, quotidie etiam iterandum esse Baptismum: qui inde dicti fuerunt ἡμεροβαπτισταί Iudicarunt enim, pœnitentiam agentes non esse prohibendos à remedio salutis, quod Christus instituit. Et quia prior Baptismus per peccatum factus sit irritus: ideo iterandum esse, ne peccator pœnitens careat illa promissione: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Et Pontificij quidem ab illa opinione, quod arca Baptismi per peccatum frangatur, & prorsus dissoluatur, non sunt alieni: sed tamen non censent, iterandum esse Baptismum. Si quæras rationem, proferunt recens & incertum commentum de impressione characteris, & pœnitendi, quia irritus factus sit Baptismus, proponunt non hanc viam ad recõciliationem cum Deo, vt in pœnitentia per fidem redeat ad fœdus pacis, & pactum gratiæ, quod propter Christi meritum in Baptismo Deus nobiscum iniјt: sed alia ipsi proponunt remedia ad recuperandam gratiam Dei. Vtraque igitur explicatio in examine huius Canonis necessaria est.

I. Baptismum non esse iterandum, siue post lapsum, siue post abnegationem, quando peccator ad pœnitentiam conuertitur.

II. Ostendantur etiam ex verbo Dei veræ & graues causæ, quare in peccatore baptizato, agente post lapsum pœnitentiam, baptismum iterare nec liceat, nec necesse sit. Causæ autem seu rationes præcipue hæ sunt: I. Pactum gratiæ, & fœdus pacis, quod in Baptismo initur & obsignatur, non est momentaneum, nec fundatum est super arenam vulgaris regulæ:

Frangenti fidem, fides frangatur eidem:

Cur Baptismi iteratio non sit licita. sed est perpetuum, ita vt per pœnitentiam ad illud redire possimus: sicut in præcedentis Canonis examine ostendimus. Non igitur opus est Baptismum iterare. Deus enim perpetuo fidelis manet in suo illo pacto. Et si iteraretur Baptismus, fieret iniuria fidei ipsius Dei: quasi nostra infidelitas Dei fidem euacuare posset. II. In institutione Eucharistiæ Christus addit: Quotiescunque hoc feceritis. De pœnitentia etiam inquit: Non dico septies, sed septuagies septies. De Baptismo vero scriptura non tradit, vt, quoties lapsi fuerimus, toties iterato baptizemur. Et de *Axioma.* Sacramentis iudicandum est ex verbo Dei. III. Nullum habemus in scriptura exemplum, semel vere baptizatos, quando post lapsum ad pœnitentiam conuersi fuerunt, iterato fuisse baptizatos. Sed Corinthijs & Galatis lapsis Paulus proponit promissionem & consolationem Baptismi prius suscepti, 1. Corinth. 6. & 12. Gal. 3. Sicut igitur in veteri Testamento post circumcisionem lapsos, quando pœnitentiam egerunt, non legimus iterum circumcisos fuisse, sed quod per pœnitentiam redierint ad fœdus circumcisionis, quod perpetuum erat: eadem ratio est Baptismi in nouo Testamento, qui in locum Circumcisionis successit. IV. *Augustin.* Augustinus in Ioan. Tractatu 11. & 12. hanc vrget rationem. Sicut generatio carnalis vna est, ita etiam regeneratio spiritualis vna est. Sicut vterus non potest repeti, sic nec Baptismus: semel nascimur, semel renascimur: qui vero peccatis vel infirmantur, vel moriuntur, illi vel sanantur, vel resuscitantur. Hæ rationes certæ, firmæ & perspicuæ sunt. Præter has quædam etiam aliæ in disputationibus veterum recitantur, vt quod Au-

gustinus

gustinus alibi inquit: Sicut Christus semel crucifixus est, sic Baptismus iterandus non est. Vna enim morte sua omnes redemit, vt amplius mori non oporteat. Quod videns Ecclesia, intellexit, non iterandū Baptismum. Solet etiam huc accommodari, quod Christus inquit, Ioan. 13. Qui lotus est, non indiget lauari nisi pedes, sed est mundus totus. Quidam etiam locum Hebr. 6. interpretantur de non iterando Baptismo, cum inquit: Impossibile est eos, qui semel sunt illuminati, rursus renouari, &c. Baptisma enim vocat Paulus renouationem: & veteres vocarunt φώτισμα, illuminationem. Accommodatur etiam huc locus, Eph. 4. Vnum Baptisma, sed vna est etiam fides: quæ tamen post lapsum repetitur. Eucharistia vocatur vnus panis: Et tamen scriptū est, Quotiescunque, &c. Priora igitur fundamenta certiora & firmiora sunt. Doctrina enim hæc, de non iterando Baptismo, ita tradenda est, vt non tantum disputetur, non esse iterandum, sed monstrentur fontes consolationum; quod etiam post lapsum quando rursus conuertimur, licet non iterum baptizemur, tamen reditum & receptum habeamus ad fœdus pacis, & pactum gratiæ, quod in Baptismo nobiscum initum & obsignatum est. Et propterea volui hæc de explicatione XI. Canonis, hoc loco addere.

CANON XII.

Si quis dixerit, neminem esse baptizandum, nisi ea ætate, qua Christus baptizatus est, vel in ipso mortis articulo, anathema sit.

De hac sententia olim antiquis temporibus varia fuerunt disputata, sed nulla nunc hac de re est controuersia. Breuiter itaq; respondeo, nos huic Canoni non inuitos subscribere: atque vtinam omnes tales essent.

CANON XIII.

Si quis dixerit, paruulos eo quod actum credendi non habent, suscepto Baptismo, inter fideles computandos non esse, ac propterea cum ad annos discretionis peruenerint, esse baptizandos, aut præstare, omitti eorum Baptisma, quam eos non actu proprio credentes, baptizari in sola fide Ecclesiæ, anathema sit.

EXAMEN.

Multis & magnis contentionibus & turbis, agitata est ab Anabaptistis quæstio de baptismo infantium. Et vtile est mōstrari, explicari, sæpius repeti & inculcari vera, certa, firma & illustria fundamēta ex verbo Dei, quod & quare infantes sint baptizādi. Et in nostris Ecclesiis Pædobaptismus, diligenter & erudite refutatis Anabaptistarum opinionibus, defensus & confirmatus est. Faciunt autem & Tridentini Patres, huius certaminis mentionem: sed cum explicare deberent fundamenta, quare in paruulis non differendum sit baptisma, donec ad annos discretionis peruenerint, & quare postea non sint rebaptizandi, qui in infantia baptizati sunt: ipsi prætērita necessaria hac declaratione litem mouent, quam tamen non explicant de fide infantium baptizatorum, cum fundamentum, quod & quare Baptismus etiam ad paruulos pertineat, non sit difficilis & obscura illa disputatio, an & quomodo infantes credant. Alia sunt magis illustria & firma fundamenta, ex quibus veteres Baptismum paruulorum probarunt. Allegarunt sane traditionem, hoc est, testimonium primæ & purioris Ecclesiæ, quod inde ab Apostolorum temporibus, vniuersalis & perpetua fuerit consuetudo in Ecclesia: etiam paruulis dare Baptismum. Sed non sola vel traditione, vel vniuersali consuetudine ita nituntur veteres, quasi propter titulum traditionis, recipiendus sit Baptismus paruulorum, licet nullo Scripturæ testimonio probari & confirmari

Pædobaptismus.

firmari possit: sed traditionem & consuetudinem illam ostendunt niti certis, firmis, aptis & consentaneis Scripturæ testimoniis: Christus enim disertis verbis de infantibus (Lucas enim vocat τὰ βρέφη, quæ in vlnis adhuc ferebantur) pronuntiat: Sinite paruulos venire ad me & nolite prohibere illos: talium enim est regnum cœlorum.

Non autem ita infantium est regnum cœlorum, sicut Angelorum qui sine peccato sunt: in peccatis enim concipimur & nascimur, Psal. 51. Quod natum est ex carne, caro est, Ioannis 3. Caro vero regnum Dei non potest possidere, 1. Cor. 15. Eramus natura filij iræ, ad Ephes. 2. Roman. 5. Per vnius delictum in omnes homines in condemnationem. Ergo necesse est, vt infantes à peccato, ira Dei & damnatione liberentur, si debent hæredes fieri regni cœlorum. Nemo autem à malis illis liberari potest, & ad regnum cœlorum peruenire, nisi per gratiam Dei, propter meritum Christi mediatoris. Iam Christus paruulos diserte vocat, & vult admitti ad communionem suorum meritorum, inquit enim: Sinite eos venire ad me. Et de Patris etiam voluntate affirmat: Non est voluntas coram patre vestro in cœlis, vt pereat vnus de pusillis istis. Illam autem suam gratiam Deus non sine mediis offert, exhibet, donat & applicat; sed in hunc vsum certa instituit & ordinauit media seu organa. Et ministerium in Ecclesia ideo instituit, vt media illa seu organa offerant & applicēt omnibus illis, ad quos pertinet promissio Euangelij, de gratia Dei, & salute æterna. His axiomatis, quæ certa firma & manifesta sunt, ita constitutis, facile erit de quæstione proposita constituere. Quia enim vult infantes non perire, sed affirmat, ad illos etiam pertinere regnum cœlorum: & illorum beneficiorum donationem & applicationem, vult per certa à se instituta media seu organa, verbi scilicet & Sacramentorum, fieri: necesse igitur est, vt ex mediis illis diuinitus institutis, aliquod sit quod ad infantes etiam pertineat. Neque enim in nouo Testamento angustior, parcior & malignior est gratia Dei, quam in veteri fuit, vbi Circumcisio etiam ad infantes pertinebat. Ordine igitur considerentur media applicationis in nouo Testamento.

Circũcisionis & Baptismi eadem ratio.

Et nuda quidem, aut sola prædicatione pœnitentiæ & remissionis peccatorum, cum infantibus agi non posse, manifestum est. Illa enim requirit auditum, Rom. 10. cogitationem, meditationem, Ps. 119. intellectum, Matt. 13. quæ in infantibus non inueniuntur. De Cœna Domini Paul. inquit: probet seipsum homo. Item: Diiudicet corpus Domini: id quod infantibus tribui non potest. Et Cœnam suam Christus instituit pro illis, qui iam facti sunt ipsius discipuli. In veteri etiam Testamento infantes 8. die circumcidebantur, ad esum vero agni tunc admittebantur, quando interrogare poterant: Quę est ista religio? Exod. 12. Superest igitur ex mediis applicationis in nouo Testamento, Sacramentum Baptismi.

Quod per Baptismum infantibus regnum cœlorum applicetur, probationes ex scriptura.

Et quæstio est, an per Baptismum infantibus regnum cœlorum applicari & obsignari possit & debeat, cum per prædicationem verbi & Eucharistiam illud fieri non possit. Recitabo autem ex Scriptura argumenta, quæ non obscure hoc confirmant.

I. Christus de infantibus inquit Matt. 19. Talium est regnum cœlorum. Sed nemo potest intrare in regnum cœlorum, nisi renatus fuerit Ioan. 3. Baptismus vero est lauacrum regenerationis Tit. 3. Oportet igitur infantes baptizari, vt renascantur, & ita in regnum cœlorum, iuxta Christi promissionem, introire possint. Imo Christus inquit: Nisi quis acceperit regnum Dei, velut paruulus, non intrabit in illud, Marc. 10. Adultis vero nemo negat, quo minus renascantur ex aqua & Spiritu, vt introeant in regnum cœlorum, Ioa. 3. Ergo nec infantibus negandum est. Adulti enim accipiunt regnum Dei, sicut infantes, iuxta Christi sententiam.

II. Non

II. Non est voluntas Patris cœlestis, vt infantes pereant, Matth. 18. Ergo vult eos saluare. Deus vero saluat non sine mediis, sed per lauacrum regenerationis, Tit. 3. Sunt igitur baptizandi infantes.

III. Qui habet peccata, ei, ne pereat, necessaria est remissio peccatorum. Illa autem confertur per media diuinitus ad hoc ordinata. Iam Actor. 2. Petrus inquit: Baptizetur vnusquisque in remissionem peccatorum. Ergo infantibus, ne pereant, dandus est Baptismus in remissionem peccatorum.

IV. Christus vult & iubet infantes sibi offerri, & ad se adduci, Matth. 18. Non autem possumus corporaliter & visibiliter Christo in vlnas infantes ponere. De Baptismo vero Paulus inquit: Quotquot baptizantur, Christum induunt. Gal. 3. Et Rom. 6. Qui in Christum baptizantur, in mortem eius baptizantur: consepeliuntur cum ipso, & insititij fiunt ipsi. Rom. 6. Quia igitur non est dubium, infantes esse ad Christum adducendos (hoc enim ipse fieri & vult & iubet) & tantum quæstio est, quomodo hoc fieri possit. Scriptura vero monstrat certam rationem, quomodo possimus infantes eo adducere, vt Christum induant, per Baptismum scilicet. Sequitur ergo, voluntatem & mandatum Christi esse, vt baptizentur infantes, hoc est, sibi adducantur: & pronuntiat, talium, qui ad se adducuntur, esse regnum cœlorum.

V. Christus vult infantibus benedicere. Mar. 10. hoc est, ipsis communicare sua merita ad salutem, hæc enim vera est benedictio, Gen. 22. Gal. 3. Ephes. 1 Baptismus vero est medium seu organon, per quod fit communicatio beneficiorum Christi. Nam per Baptismum Christus mundat & sanctificat. Ephes. 5. Baptizamur in mortem eius. Roman. 6. Baptisma saluat per resurrectionem Christi, 1. Petr. 3. Infantes igitur sunt baptizandi, vt ipsis communicetur benedictio, hoc est, participatio meritorum Christi.

VI. Christus cum inquit: Sinite eos venire ad me: vult infantes fieri sua membra, hoc est, Ecclesiæ membra, cuius ipse caput est. Illi enim qui ad Christum veniunt, sunt vera membra Ecclesiæ, Io. 6. Sed baptizamur in vnum corpus, 1. Cor. 12. Et Christus Ecclesiam suam sanctificat & mundat lauacro aquæ in verbo, Ephes. 5. Sunt ergo infantes baptizandi, vt fiant membra Ecclesiæ, vbi caput est Christus.

VII. Pro quibus Christus se tradit, vt eos glorificet, illos sanctificat, & mundat lauacro aquæ in verbo, Eph. 5. Sed pro infantibus etiam mortuus est: quia pro omnibus mortuus est, 2. Cor. 5. Hebr. 7. Et talium est regnum cœlorum, Matth. 10. Ergo infantes sanctificat, & mundat lauacro aquæ in verbo.

VIII. Bonum est Augustini argumentum, qui ex circumcisione colligit, infantes in nouo Testamento baptizandos esse. Baptismus enim successit in locum Circumcisionis, Col. 2. Et idem est fœdus pacis & pactum gratiæ vtrobique. Et quia illius fœderis ratio, quod ad infantes attinet, Apostolis ex ratione circumcisionis iam nota erat: ideo Christus contentus fuit generali mandato de Baptismo: nec opus iudicauit, de infantibus peculiariter aliquid præcipere. Nam nec fœmellarum peculiaris fit mentio, sed sententiæ. Matt. 28. Marc. 16. vtuntur genere masculino: & tamen ex causa, ratione & fine institutionis, recte iudicatur, etiam fœminas baptizandas. *Arg. Augustini.*

IX. Vniuersale mandatum est, de baptizandis omnibus, qui non sunt condemnandi, sed saluandi, Matt. 28. Mar. 16. Sed inter eos, quos Deus non vult perire sed saluari, sunt etiam infantes, Matt. 18. Ergo mandatum baptizandi pertinet etiam ad infantes.

X. De tempore noui Testamenti vaticinatur Esaias cap. 49. non adultos

tantum fore membra Ecclesiæ, sed inquit: Ad populos exaltabo signum meum, & afferent filios tuos in vlnis, & filias tuas super humeros portabunt. Et Act. 2. cum Petrus dixisset; Baptizetur vnusquisque in remissionem peccatorum, & accipietis donum Spiritus sancti: addit, Vobis est promissio illa, & liberis vestris. Ita Act. 16. & 1. Cor. 1. leguntur baptizatæ totæ domus, hoc est, integræ familiæ, ad quas certe infantes etiam pertinent.

Hæ demonstrationes ex scriptura sunt certæ & firmæ, infantes non esse prohibendos à Baptismo. Deinde accedit vniuersalis consuetudo Ecclesiæ Catholicæ, quæ iam inde ab Apostolorum temporibus semper etiam infantibus Baptismum communicauit. Fundamentum igitur pædobaptismi non est difficile, & obscura illa disputatio de fide infantium. Sed inter argumenta, quæ post constitutam veram sententiam opponi & obiici solent, illa sunt præcipua, quod scilicet in institutione Baptismi bina illa coniunguntur: 1. docere & baptizare. 2. credere & baptizari. Neutrū autem, vel doceri vel credere, videtur infantibus cōuenire. Et ad prius quidem respondetur: verum & certum est, Christum coniungere doctrinam seu verbum & Baptismum. Non enim vel vulgaris, vel muta est lotio Baptismus, sed est lauacrum aquæ in verbo, Eph. 5. Et est obsignatio promissionis Euangelij. Baptismus igitur esse nec potest, nec debet sine verbo, sicut Augustinus inquit: Tolle verbum ex Baptismo, & quid erit aqua, nisi aqua? Vbi igitur verbum Euangelij nec prædicatum, nec susceptū est, ibi non debet Baptismus administrari siue adultis, siue infantibus. Baptismus enim est obsignatio doctrinæ Euangelij. Non autem sequitur inde, infantibus denegandum esse Baptismum. Est enim pars doctrinæ Euangelij, quod etiam infantes pertineant ad promissionem noui Testamenti, Act. 2. ad Ecclesiam, Esa. 49. & ad regnum cœlorum, Matt. 19. Igitur & illa pars doctrinæ per Baptismum obsignanda est in infantibus.

Anabaptistarum obiectiones, earumque refutatio.

Et pædobaptismus non est balneum sine verbo, sed est lauacrum aquæ in verbo, scilicet promissionis de gratia Patris, de mundatione filij, & sanctificatione Spiritus, per & propter meritum Christi mediatoris. Connexio igitur verbi & Baptismi est, seruatur & manet etiam in pædobaptismo: & ita satisfit institutioni. Si vero quis instet, Baptismum non tantum debere esse lauacrum aquæ in verbo, sed etiam docendos esse eos, qui baptizantur: Respondeo: Idem etiam in institutione circumcisionis fuit, vnde simplicissime potest hæc obiectio explicari. Deus enim, Genes. 17. prius docet Abrahamum, priusquam circumcidatur. Et non est dubium, ipsum Abrahamum præmisisse doctrinam, priusquam Ismaelem & reliquos domesticos circumcideret, sicut inquit Deus, Gen. 18. Scio quod præcepturus sit filiis suis, & domui suæ, vt custodiant viam Domini. Et vtrumque præceptum erat in veteri Testamento, vt filios suos & docerent, Deut. 4. 6. & 12. & circumciderent, Gen. 17. Et in adultis quidem doctrina præcedebat, & circumcisio sequebatur, Genes. 17. Paruuli vero iubentur, circumcidi octauo die, Genes. 17. doceri vero iubentur, quando possunt interrogare: Quid sibi volunt testimonia hæc? Deut. 6. Et tamen fuit circumcisio in verbo, etiam quando paruuli octauo die circumcidebantur, licet postea primum pueri facti docerentur. Et Deus ipse indicauit, institutioni suæ satisfieri, etiamsi in paruulis non posset præcedere institutio: modo circumcisio fieret in verbo, & institutio suo tempore sequeretur.

Baptismus in nou. Test. eodem quo in vet. Test. circumcisio.

Hæc explicatio valde euidens est, non tantum propter similitudinem circumcisionis & Baptismi, sed præcipue, quia in nouo Testamento eo loco est Baptismus, quo in veteri fuit circumcisio, Coloss. 2. Et quia illud ex ratione circumcisionis Apostolis tunc notissimum erat: ideo Christus de

Bapti-

baptismo paruulorum nihil peculiariter tradidit, sed contentus fuit generali mandato, de baptizandis omnibus, qui saluandi essent. Ex Apostolorum etiam scriptis illud colligi videtur. Paulus Ephes. sexto scribens Christianis parentibus, quomodo educare debeant liberos suos, qui eo ætatis iam peruenerunt, vt possint parentibus obedire, præcipit de institutione Domini: Non autem addit, postea primum esse baptizandos. Ita etiam Ioan. cap. 2. prioris Epistolæ, Christianam institutionem distribuit.

I. Pro patribus. II. pro iuuenibus. III. pro pueris. IV. pro paruulis, quos vocat παιδία quando scilicet primum possunt doceri, non autem addit, tunc primum & postea esse baptizandos: Paruulos igitur suos primum in vlnis adduxerunt Christo, vt fierent filij Ecclesiæ, iuxta vaticinium, Esa. 49. Luc. 18. & postea suo tempore secuta est institutio Christiana. Atq; ita iudicarunt satisfieri institutioni Christi, de docendo & baptizando.

Alterum vero argumentum proprie pertinet ad explicationem huius IIII. Canonis, quem nunc tractamus: Quia scilicet Christus coniungit credere & baptizari: an & quomodo infantes, qui baptizantur, credant. Et ego sane, qui simplicitatem amo, etiamsi nec intelligam, nec explicare possim, quomodo infantes, qui baptizantur, credant: iudico tamen, sufficere firmissima illa testimonia supra explicata, infantes esse baptizandos. Neque enim ab illis propterea discedendum est, si non possim vel intelligere, vel explicare, quomodo credant infantes: exigit tamen explicatio huius Canonis, vt de disputatione illa quædam dicantur. Sunt igitur Scripturæ sententiæ: Qui non crediderit, condemnabitur. Qui non credit, iam iudicatus est. Qui incredulus est filio, ira Dei manet super illum, omnis autem, qui credit in eum, non perit, sed habet vitam æternam. Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Sine fide impossibile est placere Deo, &c. Iam quia infantes, qui baptizantur, non pereunt, sed illorum est regnum cœlorum: quæstio est, an infantes, qui baptizantur, dicendi sint credere, vel non credere: habere fidem, vel non habere, an inter fideles vel infideles numerandi sint. Et quidem simpliciter disputant, omnes illas & similes scripturæ sententias tantum ad adultos pertinere, non autem ad infantes, quos sentiunt gratia quidem Dei saluari, sed sine fide: nec tamen volunt infantes baptizatos inter credulos numerari. Coguntur itaque sine scripturæ auctoritate fingere medium aliquod inter fidem & incredulitatem, inter fideles & incredulos. Huic vero opinioni assentiri non possum. Scripturæ enim sententiæ de fide vniuersales sunt. Et immediate contraria sunt fides & incredulitas, fideles & infideles. Nec ad illum locum, vbi Baptismus gentibus communicandus instituitur, conuenit talis interpretatio: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit, qui verò non crediderit, condemnabitur, hoc est, qui adulti fuerint, infantes vero, quæ maxima pars est eorum, qui nunc baptizantur, non credunt: & tamen cum sine fide baptizantur, non condemnantur, sed saluantur.

Simplicior igitur, verior, & sanior est Augustini sententia, qui de verbis Apostoli, Sermo. 14. post allegatam Christi sententiam, Qui non crediderit, condemnabitur: interrogat Pelagianum: vbi ponis paruulos baptizatos? Profecto in numero credentium. Nam ideo & cõsuetudine Ecclesiæ antiqua, canonica, fundatissima, paruuli baptizati fideles vocantur. Inter credentes igitur paruulos baptizatos numerabis: nec iudicare vllo modo aliter audebis, si non vis esse aperte hæreticus. Et in hanc sententiam Augustinus alibi sæpe repetit. *Augustin.*

Sed iam oritur quæstio multo difficilior & obscurior, quomodo infantes credant; siue qualis sit fides paruulorum. De adultorum enim fide *Quæst. de fide infantiũ.*

res est non obscura. Est enim & oritur ex auditu, cogitatione, meditatione, apprehensione verbi prædicati: est assensio in mente, fiducia in voluntate, qua cor erigitur & quietatur. Credens scit se credere, vult, & conatur fidem retinere, & subinde crescere: luctatur cum dubitatione, diffidentia & trepidatione: exerit efficaciam suam signis & testimonijs externis, &c. Sic ergo quæritur, an infantes qui baptizantur, hoc omnino modo credant: an hæc prorsus sit ratio fidei in paruulis baptizatis? Augustinus respondet negatiue, inquit enim Epistola vigesima tertia, paruulum, etsi nondum fides illa, quæ in credentium volūtate consistit, iam tamen ipsius fidei Sacramentum fidelem facit: Ibidem fidelis vocatur, non ad rem ipsam mente annuendo, sed ipsius rei Sacramentum percipiendo.

Tractatu in Ioan. 80. Et contra Donatistas lib. 4. c. 24. dicit; paruulos baptizatos nondum posse corde credere ad iustitiam, & ore confiteri ad salutem: Epistola 57. ad Dardanum inquit; Scire diuina paruulos, qui nec humana adhuc nouerint, si verbis velimus ostendere, vereor ne ipsis sensibus nostris facere videamur iniuriam, quando id loquendo suademus, vbi omnes vires, officiumque sermonis, superat euidentia veritatis, &c.

De peccatorum meritis lib. 1. cap. 19. dicit; paruulos baptizatos nondum habere sensum fidei. Et hoc est, quod in vsitata quæstione dicitur: An paruuli actu credant. Quæ quæstio, si hoc modo, vt Augustinus explicat, intelligatur, manifestum est, quid sit respondendum. Nec tamen ideo dicendum est, paruulos baptizatos, quia non possunt eo modo actu credere, sicut adulti, propterea ipsos nullo modo credere, aut nulla ratione illis posse fidem dari à Deo. Sic enim nesciunt Spiritum sanctum, quamuis sit in eis (inquit Augustinus) sicut nesciunt & mentem suam, imo vitam suam; nec tamen ideo dicendum est, ipsos nec mentem nec vitam habere. Laborat igitur Augustinus, vt aliquo modo ostendat, quomodo paruuli, dum baptizantur, credant, ne lusus sit, quando qui infantem ad Baptismum offerunt, rogati respondent; Credit. Et in multis sane locis disputat, paruulos baptizari aliena fide, vel parentum, vel gestantium & offerentium, vel totius Ecclesiæ. Sermo. 14. de verbis Apostol. epistola 23. 57. 105. Contra Donatistas libro quarto, capite vigesimo quarto, &c.

Augustinus.

Et hoc quidam ita interpretantur, quasi nulla plane sit Dei actio, nulla fiat operatio Spiritus sancti in paruulo, dum baptizatur, sed alius baptizetur, alius vero credat, & aliena illa fides paruulo, in quo Spiritus sanctus nihil plane operetur, imputetur ad iustitiam & salutem. Sed hæc sententia Scripturæ non est consentanea. Hoc quidem verum est, aliena fide impetrari sæpe alijs corporalia beneficia, vt in historia Cananææ. Potest & hoc aliena fides oratione aliquando impetrare, vt impius per gratiam Dei conuertatur, illuminetur, & propria fide donetur. Nemo autem ipse carens & destitutus fide, potest iustificari & saluari alterius fide, Rom. 1. Iustus enim sua fide viuet, Rom. 4. Nusquam autem Scriptura tradit, alterius fidem, si ego sim sine fide, mihi imputari ad iustitiam.

Augustin.

Et existimo, Augustinum non hoc sensisse, quod Spiritus sanctus in paruulis dum baptizantur, plane nihil operetur. His enim verbis sententiā suam explicat, Epist. 57. Dicimus ergo, in baptizatis paruulis, quamuis id nesciant, habitare Spiritum sanctum. Sic enim eum nesciunt, quamuis sit in eis, quemadmodum nesciunt & mentem suam, cuius in eis ratio, qua vti nondum possunt, veluti quædam scintilla sopita est, excitanda ætatis accessu. Et cum ostendisset, in quibusdam etiam adultis, hoc nescientibus habitare Spiritum sanctum, addit: Habitare autem ideo & in tali-

bus

bus dicitur, quia in eis occulte agit, vt sint templum eius, id quod postea perficit in proficientibus, & proficiendo perseuerantibus.

Et de peccat. meritis lib. 1. c. 33. Vbi ergo paruulos ponimus baptizatos nisi inter fideles? sicut vniuersæ vbique Ecclesiæ clamat auctoritas. Ergo inter eos, qui crediderunt: hoc enim eis acquiritur per virtutem sacramenti, & offerentium responsionem.

Ibidem cap. 25. Paruuli per Sacramentum, quod ad hoc diuinitus institutum est, in credentium numerum transeunt.

Et cap. 19. inquit: Totum hoc in spe fit, vi Sacramenti & diuinæ gratiæ, quam Dominus donauit Ecclesiæ.

Et Epistola 23. quomodo paruulus, qui baptizandus offertur per officium alienæ voluntatis, regenerari possit, ita explicat: Non est scriptum; Nisi quis renatus fuerit ex parentum voluntate, aut ex offerentium, vel ministrantium fide: sed nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu. Aliena igitur fides offert paruulum ad Baptismum, & ibi aqua forinsecus exhibet Sacramentum gratiæ: Spiritus vero intrinsecus operatur beneficium gratiæ. Regeneratus ergo spiritus in maioribus offerentibus, & paruulo oblato renatoque communis est. Et per hanc societatem vnius eiusdemque spiritus, prodest offerentium voluntas paruulo oblato. Hæc sententia manifeste ostendit, Augustinum non censuisse, paruulos baptizatos regenerari aliena fide, vel parentum vel offerentium, vel Ecclesiæ: sed quod aliena fides, quæ statuit, promissionem Euangelij etiam ad paruulos pertinere, offerat paruulum ad baptismum, in quo donetur paruulo Spiritus sanctus, operans intrinsecus & occulte, in paruulo.

Sicut in alia quadam sententia, quam Alensis citat, Augustinus inquit: Fides datur & nutritur in Baptismo. Hanc simplicissime iudico esse Augustini sententiam: & ita Lutherus etiam eam explicat. Nam de captiuitate Babylonica disputans, an paruuli possint habere fidem? Respondet: Hic dico, quod omnes dicunt, fide aliena eorum, qui offerunt eos, paruulis succurri. Et hoc mox declarat: Sicut verbum Dei potens est, dum sonat etiam impij cor immutare, quod non minus est surdum & incapax, quam vllus paruulus: ita per orationem Ecclesiæ offerentis & credentis paruulum existimat in baptismo, fide infusa mutari, mundari & renouari, &c.

Et quomodo hoc simplicissime intelligi possit, explicatur in formula concordiæ, inter Theologos Saxoniæ, & superioris Germaniæ; anno Domini 1536. constituta: quod scilicet, quando dicimus, infantes credere, aut fidem habere, non sit imaginandum: infantes intelligere aut sentire motus fidei: sed reijcitur error illorum, qui imaginantur, infantes baptizatos placere Deo, & saluos fieri sine actione aliqua Spiritus sancti in eis, cum Christus clare dicat: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu. Et semper cum remissione peccatorum datur Spiritus sanctus. Nec quis potest Deo placere sine Spiritu sancto, Roman. octauo. Cum ergo certum sit, infantes baptizatos esse membra Ecclesiæ, & placere Deo: certum & hoc est, Spiritum sanctum in eis efficacem esse: & quidem ita efficacem, vt regnum cœlorum, hoc est, gratiam Dei, & remissionem peccatorum accipere possint. Christus enim expresse hoc affirmat, Marc. decimo: Amen dico vobis, nisi quis acceperit regnum Dei, sicut paruulus, non intrabit in illud. Paruulis igitur, qui Christo offeruntur, non tantum offerri & donari regnum Dei, verum etiam eos accipere illud, ex hac Christi sententia certum est. Animalis autem homo non accipit illa, quæ sunt spiritus, prima Cor. secundo. Ergo oportet Spiritum sanctum in infantibus, qui baptizantur, efficacem esse, & operari, vt regnum Dei, quod in baptismo offertur & donatur, accipere possint, suo quodam modo, nobis

Formula concordiæ inter Theologos Saxon & superi. Germani.

Spiritus sanctus etiam in infanti efficax.

nec satis cognito, nec explicabili. Effunditur autem spiritus regenerationis & renouationis in eos, qui baptizantur, Tit. 3. Ergo & in infantes effunditur. Et licet nec satis intelligamus, nec verbis explicare possimus, qualis sit illa Spiritus sancti actio & operatio in infantibus, qui baptizantur: esse tamen & fieri ex verbo Dei, certum est. Illam autem actionem seu operationem Spiritus sancti in infantibus vocamus fidem, & dicimus paruulos credere. Illud enim medium seu organon, quo regnum Dei, quod in verbo & Sacramentis offertur, accipitur, scriptura vocat fidem, & credentes dicit accipere regnum Dei. Et quidem Mar. 10. Christus affirmat, adultos ita accipere regnum Dei, sicut paruuli illud accipiunt. Et Matth. 18. inquit: Qui scandalizauerit vnum ex pusillis istis, qui in me credunt. Et inter pusillos istos etiam παιδίον puerulum numerat. Præterea circumcisio in genere vocatur signaculum iustitię fidei, Rom. 4. Quod si infantibus circumcisis tribuitur iustitia fidei: ergo etiam ipsa fides illis tribuitur. Hanc iudico esse simplicissimam sententiam, de difficillima & obscurissima illa quæstione, quod scilicet infantes in baptismo nō fiant sancti & salui, sine actione & operatione aliqua Spiritus sancti in ipsis. Accipere enim ipsos regnum Dei, ipse Filius Dei affirmat: id, quod sine operatione Spiritus sancti fieri non potest. Et Spiritum sanctum in infantibus, nondum ratione vtentibus, hoc efficere posse, licet modus & ratio à nobis nec comprehendi, nec explicari possit, non est dubium, sicut manifesto exemplo in Ioanne Baptista ostendit. De eius enim exultatione Angelus inquit: Replebitur Spiritu sancto, adhuc in vtero matris. Singulare sane illud exemplum non facit regulam communem, ostendit tamen, Spiritum sanctum etiam in infantibus operari posse.

Scholasticorum varia de hac quæstione disputationes.

Scholastici vero & Pontificij Scriptores quæstionem hanc per se obscuram & difficilem, varijs suis disputationibus magis adhuc intricatam reddiderunt. Quidam enim disputant, in baptismo, in pueris nondum ratione vtentibus, nullas infundi virtutes, nec secundum actum, nec secundum habitum, nec secundum radicem, sed in adulta demum ætate, quam infra 30. annum constituunt, eas conferri, vel si in infantia moriantur, & baptizati sint, in separatione animæ à corpore virtutes illis conferri. Alij disputant, in Baptismo conferri nec habitus, nec actus virtutum, sed radicem earum, quæ sit gratia. Alij radicem illam faciunt characterem Baptismi; & eius radicis ramos progressu ætatis fieri habitus virtutum: ex quibus sequantur suo tempore actus. Tertij opinantur, in paruulis baptizatis infundi habitus virtutum, non autem actus, seu quo ad vsum. Relinquuntur autem illæ opiniones in medio, in constitutione Innocentij de Baptismo, capit. Maiores. Clemens vero postea in Concilio Viennensi, postremam opinionem probabiliorem iudicauit. Quid vero Tridentini nostri? Primum anathemate damnant: Si quis dixerit, paruulos, qui baptizantur, habere actum credendi. Quod si intelligant actum credendi, sicut supra in Augustini sententia explicauimus, non pugno.

Si vero hac particula simpliciter negare volunt, in paruulis, qui baptizantur, omnem actionem & operationem Spiritus sancti: certe contradicendum est. De habitu fidei nullam faciunt mentionem. Opinio igitur illa, quæ in Viennensi Concilio probabilior iudicata fuit, Tridentinis Patribus ita sordet, vt nullam eius mentionem facere dignentur, cum quidem ex professo de infantibus tractatio instituta sit in hoc XIII. Canone. Et tamen non sentiunt, paruulos sine fide baptizari, sed dicunt, ipsos in sola fide Ecclesiæ baptizari. Quod si ita intelligunt, sicut verba sonant, quod in baptismo in paruulis nulla prorsus fiat diuina actio seu operatio Spiritus sancti, falsum esse ostendimus. Sed video, totum hunc Canonem

stud

studio quodam ambigue & prolixe esse positum. Volui igitur totam disputationem simpliciter explicare. Videntur enim doctrinam nostrarum Ecclesiarum de fide infantium oblique voluisse perstringere, vt scilicet axioma illud obtineant: Sacramenta conferre gratiam sine fide vtentis. Si vero Canonem illum tantum Anabaptistarum opinionibus opposuerunt, sciunt, nos ab Anabaptistarum secta alienissimos esse.

CANON XIV.

Si quis dixerit, huiusmodi paruulos baptizatos, cum adoleuerint, interrogandos esse, an ratum habere velint, quod Patrini eorum nomine, dum baptizarentur, polliciti sunt, & vbi se nolle responderint, suo esse arbitrio relinquendos, nec alia interim pœna ad Christianam fidem cogendos, nisi ab Eucharistia, aliorumque Sacramentorum perceptione arceantur, donec resipiscant, anathema sit.

EXAMEN.

Sententia, quæ in hoc Canone taxatur, Erasmo tribuitur, & quidem, si tantum exigeret ab adultis publicam & liberam confessionem eius fidei, in quam paruuli baptizati sunt, nihil haberet incommodi; formula etiam interrogationis excusari posset: extat enim, & quidem ferme durioribus verbis, Iosuæ 24. Optio vobis datur, eligite hodie quod placet, &c. Sed tamen sicut in hoc Canone sententia illa recitatur, nolim eam defendere. Illis enim qui in infantia baptizati sunt, cum adoleuerint, non libera proponenda est optio, vtrum ratum habere velint, quod in Baptismo ipsorum actum fuit, quasi pactum gratiæ, & fœdus pacis, quod paruulis in Baptismo offertur & obsignatur, tum primum incipiat ratum fieri, quando consensus voluntatis adultæ accesserit. Ex hoc enim prauo fundamento Anabaptistæ simpliciter sustulerunt & damnauerunt Pædobaptismum. Sed commonefaciendi sunt tales paruuli baptizati, cum adoleuerint, quale pactum gratiæ & fœdus pacis Deus in Baptismo cum ipsis inierit, & qua promissione gratitudinis, ad obedientiam se vicissim Deo cum abrenuntiatone Satanæ obligauerint, & serio exhortandi sunt, vt pro illo ingenti beneficio Deo gratias agant, in fœdere illo pacis maneant, & obligationi illi, mortificatione peccati, & inchoatione nouæ vitæ satisfacere studeant, idq; voluntarie & ex animo faciant, aut si ex ingratitudine à fœdere illo & obligatione illa discesserunt, vt pœnitentiam agant, & ad fœdus redeant, stipulatæq; obedientiæ se rursus subiiciant. Secus vero facientibus, proponendæ & exaggerandæ sunt seuerissimæ comminationes iræ & indignationis diuinæ: quibus clauis ligans, retinendo & alligando peccata excommunicationem addere debet. Hæc enim sunt arma militiæ nostræ, 2. Corinth. 10.

Coactionem vero ad fidem, quæ per externam vim, & corporales pœnas fiat, Ecclesia Christi ignorat, quæ tantum habet gladium spiritus. Politico vero magistratui alter, corporalis scilicet, gladius à Deo commendatus est, quo, si pius est, vti potest & debet, sicut ad reliqua scelera, ita etiam ad publicas, externas, & notorias blasphemias, præcipue si seditio accesserit, puniendas: sicut Deus lata peculiari lege, Magistratui populi Israel hoc præscripsit & mandauit, Deuter. 13. Sed Tridentini mitissimi Patres ideo forsan non sunt contenti gladio spiritus, sed alia preterea pœna cogere volunt discedentes à pacto Baptismi, vt semper in promptu habeant paratas faces, quibus accendere possint & rogos, & funesta bella, si quis non in omnia ipsorum placita iurare velit.

An quis per externam vim ad fidem cogendus.

DE CONFIRMATIONE.

CANON I.

Si quis dixerit, Confirmationem Baptizatorum otiosam ceremoniam esse, & non potius verum & proprium Sacramentum, aut olim nihil aliud fuisse, quam catechesin quandam, qua adolescentiæ proximi, fidei suæ rationem coram Ecclesia exponebant, anathema sit.

CANON II.

Si quis dixerit: iniurios esse Spiritui Sancto eos, qui sacro Confirmationis Chrismati virtutem aliquam tribuunt, anathema sit.

CANON III.

Si quis dixerit, sanctæ Confirmationis ordinarium ministrum non esse solum Episcopum, sed quemuis simplicem Sacerdotem, anathema sit.

EXAMEN.

Capita in disputatione de confirmatione.

Vt tota disputatio de confirmatione breui & commodiori ordine explicari possit; primo recitabimus, quæ sit Pontificiorum doctrina & sententia de confirmatione. Secundo ostendemus, quomodo illa Pontificiorum doctrina & sententia, scripturæ vel consentiat, vel repugnet. Tertio, dicemus quædam de sententiis, quæ ex veterum scriptis pro confirmatione allegantur. Postremo, Canones examinabimus & repetemus, quomodo Ecclesiæ nostræ iudicent, ritum confirmationis pie, & cum fructu ad ædificationem posse in Ecclesia obseruari & vsurpari. Primum igitur, quæ sit Pontificiæ Ecclesiæ de sua confirmatione doctrina & sententia ex ipsorum veteribus & recentioribus scriptoribus, in vnam summam, quam fieri poterit, breuissime colligam: & quidem ipsorum verbis, vt maiorem fidem habeat narratio, recitabo. Sicut ergo vera Sacramẽta, qualia sunt Baptismus & Cœna Domini, habent certam materiam, & peculiarem formam (ita enim verbum cuiusq; Sacramenti proprium appellant) ita etiam confirmationi suæ certam deputant materiam, scilicet oleum, & illud non simplex nec vulgare, neque quale est oleum sanctificatum, quod vocant catechumenorum & infirmorum: sed Chrisma, hoc est, oleum oliuæ cum balsamo, certa proportione seu δόσει mixtum. Nec vero simpliciter tantum requirunt mixturam olei & balsami: sed oportet Chrisma illud recens esse, hoc est, singulis annis, certo anni die ab Episcopo, pro certis & præscriptis exorcisandi & benedicendi formulis consecratum esse, alias enim non putatur esse Sacramentum. Formam vero confirmationis tradunt esse hæc verba: Signo te signo crucis, & confirmo te chrismate salutis in nomine Patris, & Filii & Spiritus sancti. Et ipsam confirmationem definiunt esse inunctionem siue illinitionem chrismatis consecrati, quæ fiat ab Episcopi pollice, in fronte hominis baptizati: non in ipsa actione Baptismi, sed postea in peculiari sacramento, per modum seu figuram crucis, cum pronuntiatione illorum verborum: Signo te signo crucis, &c. In ipsa vero actione adduntur conceptis verbis aliæ etiam orationes: & dicitur; Pax tecum. Et post illam delibutionem Episcopus pollice primum chrismatum, tota deinde manu alapam in faciem cædit. Frons vero vnguento delibuta, panno albo, qui septimo post die deponitur, circumcingitur, ne recens vnctio defluat vel deleatur. Et tandem commendatur susceptoribus. Hæc est actio confirmationis.

Materia confirmationis.

Forma.

Præcipuum vero caput huius controuersiæ illud est, quomodo de efficacia huius suæ confirmationis loquantur. Et non potest breuiori compendio tota illa disputatio proponi, nec rectius intelligi, quã si hoc considere-

sideretur, quod in hac illorum doctrina perpetua est antithesis Baptismi & Confirmationis: ita vt quicunq; effectus tribuuntur Confirmationi, eo ipso denegentur & detrahantur Baptismo. Quomodo enim, & quare Sacramentum confirmationis fingant excellentius, diuinius & maius esse, quod maiori reuerentia venerandum & tenendum sit (hæc enim sunt ipsorum verba) quam ipse Baptismus: partim sumunt ex ratione ministri, per quem perficitur & administratur, quem oportet Episcopum esse, præcipue vero sumunt illud ex effectibus, qui sunt præstantiores, quam ipsius Baptismi. Recitant igitur ex Apocryphis, & commentitiis vetustissimorum Romanorum Pontificum scriptis, tales sententias. Vrbanus dicit: Omnes fideles per manus impositionem Episcoporum, Spiritum sanctum post Baptismum accipere debent, vt pleni Christiani inueniantur. Et pergit confirmationi tribuere has rationes spiritus: vt scilicet efficiamur spirituales. Animalis enim homo non percipit ea, quæ sunt spiritus Dei, vt cor dilatetur ad prudentiam & constantiam, vt sapiamus bonum malumq; discernere, malitiæ repugnare, prauis cupiditatibus resistere, vt amore vitæ æternæ succensi, mentem à terrenis ad superna & diuina erigere valeamus. Hæc Vrbanus. Et meminerit lector, statum disputationis hunc esse, quod confirmatio conferat, quod Baptismus non habeat. Clemens ipsorum dicit, baptizatum per confirmationem demum percipere septiformem gratiam Spiritus sancti, & aliter perfectum Christianum esse nequaquam posse, nec sedem habere inter perfectos, etiamsi baptizatus fuerit, nisi sit chrismate ab Episcopo consignatus. Hæc Clemens. Septiformem autem gratiam spiritus intelligunt, sicut solent numerare septem dona spiritus. In confirmatione enim sic inter alia orat Episcopus super confirmandum: Immitte in eum Spiritum sanctum tuum, septiformis gratiæ tuæ paracletum, de cœlis: spiritum sapientiæ & intellectus, spiritum consilii & fortitudinis, spiritum scientiæ & pietatis: & imple eum spiritu timoris tui: & signa eum signaculo crucis sanctæ, propitiatus, & Spiritum sanctum non amittat, in vitam æternam.

Confirmatio cur secund. Pontific. dignior Baptismo.

Et ex Cypriani quodam suppositio sermone de chrismate hæc verba transsumunt: Ex hoc humore constat descendere omnes gratiarum diuisiones, quas Spiritus sanctus prout vult, singulis distribuit & largitur. Ex huius actionis beneficio, & sapientia nobis, & intellectus diuinitus datur, consilium & fortitudo cœlitus illabitur, scientia & pietas, & timor inspirationibus supernis infunditur. Hoc oleo vncti, cum spiritualibus nequitiis colluctamur: ne fœtoribus spuriis imbui possimus, qui balsami spiritualis odore fragramus.

Accommodant etiam ad suam confirmationem: quod Cyprianus habet Epist. 12. lib. 1. Vngi quoq; necesse est eum, qui baptizatus sit, vt accepto chrismate esset vnctus Dei, & habere in se Christi gratiam possit. Et libro 2. Epist. 1. Tunc demum plane sanctificari, & esse filii Dei possunt, si vtroque Sacramento, Baptismi scilicet, & impositionis manuum nascantur.

Semper autem meminerit Lector, fieri antithesin inter efficaciam Baptismi, & inter virtutem confirmationis, vt ea, quæ confirmationi tribuuntur, in Baptismo dari & accipi negentur. Ita Concilium Laodiceum Canone 48. inquit: Oportet baptizatos post Baptismum sacratissimum chrisma percipere, & cœlestis regni participes fieri. Cornelius apud Eusebium, lib. 6. cap. 46. dicit: Nouatum, licet baptizatus fuerit, tamen quia signaculo chrismatis postmodum consummatus non fuerit, ideo non potuisse vnquam Spiritum sanctum consequi. Melchiades de consecratio. distinct. 5. Spiritus sanctus in Baptismo pulchritudinem tribuit ad innocentiam, in confirmatione augmentum præstat ad gratiam: in Ba-

ptisino regeneramur ad vitam, post Baptismum confirmamu gnam, in Baptismo abluimur, in confirmatione roboramur. Gropperus in prouinciali concilio Coloniensi ita explicat: In Bapti Dei renascimur, & cœlestis hæreditatis promissionem accipim hanc retineamus, pupillari tutore opus est. Quare non satis est, smo accipere Spiritum innouantem, nisi & per confirmationis S tum accipiamus Spiritum tuentem ac defendentem. Nam qua ritus sanctus in confirmatione datur, paracletus est, qui reg Christo, & custos & consolator & tutor est. Rabanus de conse distinctione quinta. In Baptismo Spiritus sanctus descendit ad h nem Deo consecrandam: in vnctione vero confirmationis, Spi ctus cum septiformi sua gratia, & omni plenitudine sanctitatis & & virtutis, venit in hominem, hoc est, in domum ipsam, quæ p mum consecrata est, inquit Durandus. Qui etiam addit, per ba animam Christo desponsari, per confirmationem vero ditari & Item: per Baptismum vulnera sanari, per confirmationem vero dinem gratiarum conferri. Addit etiam: Post confirmationem matum dici, pax tecum. Et hoc ita explicat: Nouus homo, qui s Deum creatus est, dignus est salutari: interim vero, cum erat v erat salutandus, sed tantum erat pro eo orandum. Semper aute nerit Lector, antithesin esse inter Baptismum & confirmatione cilium Aurelianense, de consecratio. distinctione quinta, Numq Christianus, nisi in confirmatione Episcopali fuerit chrismatus sa dicit, paruulum baptizatum, & non chrismatum, habiturum gloriam, quam qui etiam confirmatus fuerit: & addit, hoc tu concedendum esse si ponatur, paruulo in Baptismo conferri gra hoc Lector bene obseruet, posse scilicet gratiam in vniuersum d ptismo, & referri ad chrisma. Concilium Turonense præcipit chrisma circumspecte esse custodiendum. Et addit rationem: N illud vnde Christo incorporamur, & vnde omnes fideles sancti liquis infidelis tangat. Compendium Theologiæ inquit: confi nimam & corpus armat. Animam quidem per impressionem cha contra pusillanimitatis vitium, corpus vero per clypeum crucis insultus dæmonum, contra timorem in confessione nominis C daciam præstat, pugnantem coronat, quod notatur vitta, quæ ci confirmati ligatur.

Gropperus.

Concilium Aurelianense.

Gerson ex Hugone.

Gerson citat ex Hugone: Quid prodest, si per baptismum à lap ris, nisi etiam per confirmationem ad standum confirmeris? Et ligat se Lector, expendatque secum: Si hæc omnia, quæ hact Pontificiorum verbis recitauimus, Baptismo detrahuntur, q num, nudum, & miserum relinquatur baptismi Sacramentum. lisper sustine bone Lector, audies enim juxta Danielis vaticini quens adhuc grandiora & magis horrenda. Ita enim in Pontific cætera Episcopus orat, super balsamum: Clementiam tuam dep vt huic vnguento spiritualem gratiam largiendo plenitudinem cationis infundas: vt quicunq; baptismate renati isto fuerint liqu uncti, corporum atque animarum benedictionem plenissima quantur.

Et quando balsamo oleum miscetur, Pontifex inter cætera sanctæ Trinitatis perfectio te benedicat, & benedicendo sanctifi cedatq;, vt qui exterius inde perunctus fuerit, ita interius liniat omnibus sordibus corporalis materiæ carens, se participem reg rum effici gratuletur. Item vt fias omnibus qui ex te vngendi lu optionem filiorum per S. S. Et in præfatione Pontifex ita inter

cæ

canit: Creaturæ huius pinguedinem sanctificare tua benedictione digneris, & sancti Spiritus ei admiscere virtutem, cooperante Christi Filij tui potentia: vt sit his, qui renati fuerint ex aqua & Spiritu, chrisma salutis, eosq; vitæ æternæ participes, & cœlestis regni faciat esse consortes. Item: Hæc commixtio liquorum fiat omnibus ex ea perunctis, propitiatio, & custodia salutaris in secula seculorum. Item, vt fias in adoptionem carnis & spiritus his, qui ex te vngendi sunt, in remissionem peccatorum: vt efficiantur eorum corpora, ad omnem gratiam spiritualem accipiendam sanctificata.

Post consecrationem chrismatis, cantores canunt inter cætera hunc versum: Corde natus ex parentis, aluum implens virginis, pande vitam, claude mortem, consecrato chrismate. Semper autem repetenda est illa commonefactio, esse antithesin inter Baptismum & Confirmationem: vt quod confirmationi tribuitur, illud eo ipso Baptismus vel habere, vel conferre negetur. *Carmen post consecrationem Chrismatis.*

Hæc ferme sunt mysteria traditionum de confirmatione apud Pontificios: quæ ipsorum verbis recitaui, ne quis vel fingi arbitretur, vel inuidiosius ad prægrauandam aduersariam partem, exaggerari clamitet. Animaduertit autem hinc Lector, non de re vel leui vel nihili, certamen esse, quando de confirmatione cum Pontificijs disputatur.

Plenius enim ex hac narratione intelligitur, quid duo primi Canones de confirmatione complexu suo inuoluant & occultent. Et cognito vero disputationis statu, diligentius considerabuntur fundamenta, de quibus vel in confirmatione, vel in refutatione disputatur.

Secundo videndum iam est, quæ & qualia huius suæ sententiæ habeant & afferant fundamenta. Multa enim, & reuera magna sunt, quæ confirmationi suæ tribuunt. Et Andradius meus prolixe rhetoricatur. Cum tanta sit humanæ naturæ infirmitas, vt præsentis mortis metus nos facile de fide deijcere atq; deturbare possit: quid si igitur Christus hoc Sacramentum instituit, illi sanguinis sui vim & potentiam impressit, vt fidem nobis in sacro lauacro collatam firmaret, perficeret, atq; veluti altissimis radicibus defigeret, quo mentes, tanta hac Spiritus sancti virtute, confirmatas & roboratas, neque periculi tempestas, neque honoris aura posset à fidei cursu vel spe vel metu dimouere? Nos igitur qui sumus, qui diuinæ sapientiæ leges imponere, infinitam eius bonitatem, abditissimaque ipsius consilia, nostro iudicio, tanquam norma quadam, metiri volumus: vt ea solum Christo beneficia accepta referamus, quæ nobis necessaria arbitramur, quæ vero comprehendere non possumus, illa nefarie abijciamus, aspernemur, conculcemus. Ita Andradius. *Andradius.*

Gropperus etiam declamitat, post Baptismum, tanquam post transitum mare rubrum, ingrediendum esse vastum huius mundi desertum: in quo cum hostibus, & internis & externis, carne scilicet, mundo & diabolo, priusquam in terram repromissionis perueniamus, sine intermissione dimicare oporteat: quorum hostium impetus tantus est, vt merito quis, hanc initurus luctam, terreatur: & abiectis baptismi thesauris desperet, nisi interim agnoscat, Christum redemptorem aduersus hosce insultus alia parasse remedia, quibus luctantibus nobis subueniret: cumq; inter hæc principem locum obtineat Sacramentum Confirmationis, magnæ esse & temeritatis & arrogantiæ, remedium illud tam vtile & tam necessarium repudiare velle. Ita ille. *Gropperus.*

Nos vero, ô boni, nequaquam ij sumus, qui pericula ab hostibus illis, carne scilicet, mundo & diabolo, nobis imminentia, vel ignoremus, vel contemnamus. Nec sane nostris viribus, ipsorum insultus nos excipere & declinare, atque ita in fide persistere & perseuerare posse con-

fidimus. Sed ſcimus & fatemur, neceſſariam nobis eſſe gratiam & confirmationem Spiritus ſancti, qui indeſinenter & indeclinabiliter (ſicut Auguſtinus loquitur) nos ducat, regat, confirmet, roboret, confortet & conſeruet. Scimus etiam, & fatemur, ſpiritum ſanctum efficacem eſſe in credentibus, non ἀμέσως, ſed per certa media vel organa diuinitus ad hoc inſtituta. Et huiuſmodi medijs reuerenter atq; peculiari cum animi gratitudine vtendum eſſe, ſedulo docemus & monemus. Scimus vero & hoc, non priuato arbitrio nobis fingenda, vel humana auctoritate inſtituenda eſſe talia media, quibus Spiritus ſancti efficaciam tribuamus & alligemus. In hac igitur quæſtione, quæ ſint illa media, per quæ credendum ſit, Spiritum ſanctum velle efficacem eſſe, ante omnia petimus, ex verbo Dei nobis monſtrari expreſſum mandatum & promiſſionem diuinam. Quando enim illa habemus, tunc ſcimus, medijs illis, vtpote diuinitus inſtitutis, reuerenter eſſe vtendum: ſcimus etiam, quid illis tribuendum ſit.

Reſponſio ad Andradii & Gropperi declamationes.

Ad rhetoricas igitur declamationes Andradij & Gröpperi ſimpliciter reſpondeo. Fateor, baptizatos in hac vita in magnis verſari periculis ſpiritualibus, in quibus omnino ipſis neceſſaria ſit gratia, gubernatio & cõfirmatio Spiritus ſancti. Fateor etiam, Spiritum ſanctum hæc efficere & operari per certa media, tanquam per organa diuinitus ad hoc inſtituta. Quare omnino huiuſmodi medijs reuerenter vtendum eſſe affirmo. Sed addo: non humano, vel noſtro, vel aliorum iudicio metiendum, ſed ex verbo Dei petendum, dicendum & monſtrandum eſſe, quæ ſint illa media. Quod ſi qua nobis proponuntur talia media, quæ ex certis, firmis & perſpicuis Scripturæ teſtimonijs non habent nec diuinum mandatum inſtitutionis, nec promiſſionem efficaciæ, opponimus dictum Chriſti: Oues meæ vocem meam audient; alienam vero fugient: & ſcriptum eſt: Non aſſumes nomen Domini Dei tui in vanum. Non autem nulla Chriſtus inſtituit media, ad conſeruationem & confirmationem gratiæ in Baptiſmo collatæ; Inuenimus enim in ſcriptura Spiritum ſanctum in Baptiſmo in nos opulenter effundi, vt non in illo tantum momento, quando tingimur, in nobis operetur, ſed vt in gratia Baptiſmi perpetuo nos conſeruet, gubernet, confirmet, roboret, donec aliquando Deo, in altera vita, ſiſtamur ſine macula, Eph. 5. Diſcimus etiam ex ſcriptura, verbo confirmari animos diſcipulorum, Actor. 14. 15. & 18. Et in hunc vſum inſtitutum eſſe ſcimus Sacramentum Euchariſtiæ, vt ſpiritualis vita, in quam per baptiſmum renati ſumus, in nobis conſeruetur, confirmetur & roboretur, iuxta dictum: Qui manducat me, viuet ipſe propter me. Hiſce medijs, quæ habent ſcripturæ teſtimonium, docemus in lucta aduerſus ſpirituales hoſtes, ad confirmationem vtendum eſſe, auditu, meditatione, fide, lucta & oratione. Sed quid, inquiunt, ſi præterea Chriſtus etiam Sacramentum Chriſmatis ad confirmationem inſtituiſſet? Reſpondeo: Si neceſſariũ iudicaſſet, ſine dubio inſtituiſſet. Et ſi de inſtitutione, hoc eſt, de mandato Chriſti & promiſſione, ex verbo Dei certi redderemur, grato animo illud amplecti vellemus. Sed hæc ipſa eſt quæſtio, quæ in controuerſia poſita eſt, quam niſi liquido ex certis, firmis & perſpicuis ſcripturæ teſtimonijs nobis probauerint, nõ patiemur nos à promiſſione Baptiſmi, à verbo & Euchariſtia, à fide & oratione, quæ media teſtimonium habent verbi Dei, abduci ad humanas adinuentiones, quamcunque ſpeciem habeant, ſiue antiquitatis, ſiue auctoritatis. Ille enim ſolus poteſt Sacramẽtum inſtituere, qui poteſt Sacramento ſpiritualem efficaciam tribuere: ſicut Scholaſtici recte dicunt. Auſcultemus igitur, quæ & qualia pro ſuo Chriſmate ex verbo Dei fundamenta & argumenta nobis proferant Pontificij. Ante trecentos autem annos, Alexander Alenſis parte 4. quæſtio.

Argumenta Pontificiorũ pro confirmatione sui Chriſmatis.

24. mem-

24. membro 1. publice disputauit: Sacramentum confirmationis Pontificiæ, nec institutum, nec dispensatum fuisse, vel à Christo, vel ab Apostolis, quia in Scriptura non legatur: & quia nec Christus, nec Apostoli, vsi sint illa materia & illa forma, dicit igitur, post mortem Apostolorum, Sacramentũ illud ab Ecclesia in concilio Meldensi institutum. Et hanc sententiam sequitur etiam Bonauentura, qui addit lib. 4. distinct. 7. quæst. 2. ideo materiam Confirmationis necessario prius debere esse consecratam, quia Christus illam non instituerit, atque propterea nullam ei vim dederit, sicut aquis Baptismi. Alij disputarunt, Sacramentum illud Chrismatis non quidem à Christo, sed ab Apostolis esse institutum. Thomas vero cum suis, quia videt quantum sit incommodi, obtrudere aliquid Ecclesiæ titulo Sacramenti, quod nec institutionem, nec mandatum nec promissionem Christi habeat: fingit igitur Christum instituisse & materiam illam, & formam cõfirmationis; addidisse etiam mandatum & promissionem de efficacia, plane ita sicut supra illa descripta est: Quia vero fateri cogitur, nec Christum nec Apostolos illam siue materiam, siue formam vsurpasse, vlterius fingit: Christum ita instituisse, vt nec ipse nec Apostoli illa materia & forma vterentur: sed vt cessantibus sensibilibus Spiritus sancti signis, tunc demum in Ecclesia vsurparetur linitio Chrismatis, & forma illa verborum: & indubitato tunc adfuturum effectum illum, sicut tradunt, & credi volunt Pontificij. Sed cum eo Thomas venit, vt illa quæ tanta cum asseueratione dicit, probet, fatetur nullam in Scriptura, literam extare, quod, quando, vbi, & quomodo Chrismationem illam Christus instituerit. Sed quia Ioannis cap. 20. inquit Christum multa signa fecisse, quæ non sint omnia scripta: ideo etiam credendũ esse, Chrismationem plane eo modo sicut Pontificij fabulantur, à Christo institutam esse, licet probari non possit. Egregia vero fundamenta: agnoscit Thomas, necessariam esse diuinam institutionem ad hoc vt aliquid sit vere & proprie Sacramentum, atque ideo necessarium esse, si confirmatio debet Sacramentum esse, vt habeat institutionem Christi. Sed quia illam nec ostendere, nec probare potest, fingit, & tanquam αἴτημα postulat, quod in primis probandum erat: cum potius inuertere debuisset argumentum, quia institutio Chrismatis non potest ex verbo Dei ostendi & probari, ideo non esse vere & proprie Sacramentum. Sicut Gabriel quærit, quare vnctio quæ fit in ipsa actione Baptismi, & ante & post tinctionem non sit peculiare Sacramentum. Et reddit hanc rationem, quia non habeat institutionem diuinam.

Bonauentura. *Thomas.*

Hanc igitur infirmitatem & frigiditatem Thomisticæ probationis animaduertentes Pontificij, quod ita iudicari possent habere Sacramentum Confirmationis, sine verbi Dei cõfirmatione, sparserũt, & Ecclesiæ obtruserunt apocrypha, incerta, vetustati ignota, suppositititia, fictitia, & commentitia aliquot scripta, quæ vetustissimis quibusdam Romanæ Ecclesiæ Episcopis, qui pietatis constantia, partim etiam matyrio celebres fuerunt, tribuerent. In illis Clemens fabulatur, se doctrinam illam de Chrismate, à beato Petro accepisse: & cæteros etiam Apostolos præcipiente Domino ita docuisse. Sed Eusebius scribit, Clementis scripta, excepta vnica ad Corinthios epistola, suo iam tempore adulterata fuisse: atq; ideo Gelasius, distinct. 15. illa inter apocrypha reijcit. Inde ne igitur diuina institutio Chrismationis probabitur? Sed inquiunt: Fabianus martyr ille Christi, in Epistola, quæ ipsi nunc tribuitur, affirmat prædecessores suos à sanctis Apostolis accepisse, qui idem etiam tradiderint in Romana, Antiochena, Hierosolymitana & Ephesina Ecclesia, quod Christus in vltima cœna, cum discipulis pedes lauisset, Chrismatis cõsecrationem tradiderit & docuerit: sicut in Pontificali ea describitur. Sed non tantum

Futilitas Thomisticæ probationis. *Eusebius.*

incertum

incertum est testimonium illud, vtpote ex apocrypho & adulterino scripto; sed mendacium est (neque enim possum aliter appellare) & quidem toti vetustati etiam, quæ admiratrix fuit vnctionis, ignotum.

Tertullianus enim de Baptismo dicit, vnctionem non ex Christi institutione, sed ex pristina disciplina, veteris Testamenti sumptam esse. Sermo de ablutione pedum, qui Cypriano tribuitur, Chrisma numerat inter ea, quæ non Christus ipse, sed Apostoli per Spiritum sanctum instituisse existimentur. Et in sermone de Chrismate, affirmat, vnctionem Chrismatis ex ceremonijs veteris Testamenti reliquam mansisse.

Basilius. Basilius etiam dicit, nullum extare λόγον γεγραμμένον de vnctione Chrismatis. Ignorauit igitur illam Fabiani Epistolam.

Audit igitur lector, quod etiam diligenter expendet, quæ, qualia, quam certa & firma argumenta & fundamenta diuinæ institutionis, habeat Pontificiorum Confirmatio. Consideabit & hoc lector, quomodo præsumptæ suæ opinionis, vndecunque conquirant qualiacunque suffragia: Primo enim ostendimus, quomodo Scholastici disputarint. Secundo recensuimus, quomodo ex apocryphis & suppostitiis scriptis conati sint confirmationem suam confirmare: & quam feliciter. Quia vero adulterinis hisce & suppositítijs præsidijs, luce verbi Dei, hoc est, gladio spiritus, deiectos se intelligunt: Tertio igitur tandem ex Scriptura emendicare incipiunt suffragia quædam, quæ vel in speciem præsumptæ opinioni aliquo modo obducere possint. Audiamus vero & illa, qualia sint, & quid efficiant. Christus (inquiunt) Apostolis per Baptismum promisit virtutem Spiritus: Luc. 24. Actor. 1. & illam promissionem die Pentecostes, misso in specie linguarum ignearum Spiritu sancto, impleuit. Apostoli etiam baptizatis manus imposuerunt, qui ita acceperunt Spiritum sanctum, Actor. 8. & 19. Ergo nunc in Ecclesia Chrismate, sicut in Pontificali describitur, consecrato, linienda est frons baptizatorum, cum forma illa verborum, quæ supra descripta est, & sequentur effectus supra recitati. Immane vero, quanto plus est in hac forti conclusione, quam in præmissis. Audio & lego quod scriptum est, Actor. 1. 8. & 19. Inuenio autem visibilia dona Spiritus: vt miraculum linguarum, & alia in prima Ecclesia baptizatis collata fuisse per impositionem manuum. Habuerunt igitur de his donis promissionem. Et cum Ananias, Actor. 9. Paulo manus imponeret, vt repleretur Spiritu sancto, dicit, se ad hoc à Deo missum esse.

Habuerunt igitur Apostoli eius, quod faciebant, & mandatum, & promissionem. Et si effusio illorum sensibilium donorum adhuc in Ecclesia duraret, recte adhiberetur etiam impositio manuum, quæ & ad orationes adhiberi solebat: & præcipue quando per manus Apostolorum fiebant miracula, Actor. 5. Sed miracula illa iamdudum desijsse in Ecclesia, extra controuersiam est.

Temporarium igitur non vniuersale & perpetuum fuit illud, quod de Apostolis scribitur, Actor. 1. 8. & 19. De illis enim Sacramentis, quæ perpetuo in Ecclesia durare debent, & quorum vsus vniuersalis est, Scriptura addit has notationes, vsque ad consummationem seculi, Matth. 28. Item, Donec veniat, 1. Cor. 11. Baptizate omnes, Matth. vigesimo octauo, In vnum Spiritum omnes potati sumus, 1. Corinth. 12. Legimus autem ipsis Apostolorum temporibus, non omnibus baptizatis manus ab Apostolis impositas fuisse, nec omnes accepisse visibilia illa dona Spiritus: quibus tamen necessaria dona confirmationis, incrementi, & perseuerantiæ non defuerunt. Nam Actorum vndecimo, ad Antiochenos mittitur Barnabas, qui sine impositione manuum, verbo Dei ipsos adhortatur

tatur ad constantiam & perseuerantiam in accepta gratia. Et huic exhortationi Deus sua benedictione adfuit. Ita verbo Dei confirmant animos discipulorum, vt in accepta gratia perseuerent & crescant, Act. 14. 18.

Incumbit igitur Pontificijs hæc probatio, vt ostendant mandatum, quod illud Apostolorum factum, Actorum 8. & 19. vsque ad consummationem seculi, donec Christus ad iudicium veniat, in Ecclesia imitandum, vsurpandum & frequentandum sit: Nulla enim sanctorum exempla imitanda sunt, de quibus non extat verbum & mandatum DEI ad nos etiam pertinens. Monstranda etiam est promissio de efficacia; si illud, quod Apostoli tunc fecerunt, imitati fuerimus. Neutrum ostendi & probari potest. Qualis igitur sit consequentia, à facto Apostolorum, ad Pontificiam confirmationem, manifestum est vel hoc exemplo. Balthasar primus ferme inter Anabaptistas, ita argumentabatur: Christus infantibus, qui sibi adducebantur, benedictionem conferebat, non Baptismo, sed impositione manuum, Marc. 10. Ergo nos non debemus infantes baptizare, sed tantum manus ipsis imponere, ita conferetur ipsis benedictio. Sed nos de baptismo habemus mandatum & promissionem. Non igitur sine mandato & promissione, illud quod Christus quidem fecit, nobis vero faciendum non mandauit, imitari debemus: & relinquere illud, de quo habemus manifestum verbum complectens vniuersam Ecclesiam omnium temporum. Ita Christus Apostolis baptizatis insufflando dedit Spiritum sanctum, Ioannis 20. Cur igitur ex nostro flatu non facimus peculiare Sacramentum? dixeris: quia non habemus mandatum & promissionem Dei: idem nos ad Apostolorum exemplum respondemus. Quod enim Pontifex halando in Chrismatis pinguedinem, fingit se imitari illud, cum Christus insufflando dixit: Accipite Spiritum sanctum, non tantum ridiculum sed magicum, superstitiosum & blasphemum est. Operæ pretium tamen est considerare, quam liquido, quam certo, & quam acute, Pontificij Chrismationem suam ex historijs illis, Actor. 1. 8. & 19. probare satagant. Si enim in confirmatione sua vel ignem adhiberent, vel impositionem manus retinerent, aliqua esset externa species conuenientiæ, coniuncta cum κακοζηλίᾳ, quia destitueretur mandato Dei. Nunc Chrismationem suam ex historijs illis confirmare volunt. Arbitror diuinitus factum esse, quod non est retenta impositio manuum, in Pontificia confirmatione, sed substituta est Chrismatio: vt Ecclesia, animaduersa palpabili differentia, inter impositionem manuum & Chrismationem in fronte, non tam facile seduci posset allegatione illarum historiarum, Actorum primo, octauo, & decimonono. Sed iam arrige aures optime Lector: magnum enim & insigne audies acumen. Actorum primo, externum elementum est ignis, in specie dissectarum linguarum. Actorum octauo, & decimonono, est impositio manuum. Atque adeo vero idem est elementum, seu eadem materia, etiam in Pontificiorum confirmatione, vt in illis historiis dicatur fundamentum institutionis habere. Quomodo vero illud? Miraberis scio, vbi audieris: Igni Pentecostes respondet in Pontificia confirmatione, oleum. Qua ratione? Quia oleum nutrit ignem. Sed idem facit etiam baculus quercinus probe bene induratus. Speciei linguarum respondet balsamum, quia est odoriferum. Sed quid linguæ seu gustui commune est cum odoribus. An lingua odoramur? Sed hæc forsitan dictata sunt inter homines, qui pauciores tantum sensus agnoscunt: quibus scilicet gustus & odoratus in vnum recidunt. Sed mane bone Lector, nondum habes omnia. Desideras tamen forsan impositionem manuum, cuius fit mentio, Actorum 8. & 19.

Balthasaris Anabaptistæ argumentatio.

En tibi illam. Quia enim in Pontificia Ecclesia sequi idem est, quod præcedere, ideo Episcopus percutiens confirmatum in maxillam post confirmationem, repræsentat impositionem manuum in actis, quæ tunc præcessit donationem Spiritus. Quid vero audio? Est ne igitur manus imponere, alapis aliquem in faciem cædere? Quando igitur Christus dicit: super ægrotos manus imponent: sensus erit: Decumbentes alapis bene cædent, & tunc peius habebunt. Quid vero sunt, si hæc non sunt professa verbi Dei ludibria? Non autem finxi hæc, sed ex Durando descripsi, quæ nostra etiam tempestate, Fridericum Nauseam publice repetere & confirmare non puduit. Et talis quidem est materię confirmationis probatio ex Scriptura. Consecrationem vero, seu potius excantationem Chrismatis, qualis in Pontificiali describitur, ne vlla quidem syllaba ex Scriptura probare conantur, quia ne in speciem quidem illud facere possunt. Quid vero de forma Confirmationis, Signo te, &c. Numquid ex Scriptura probari potest, vel Christum instituisse, vel Apostolos vsurpasse illam formam verborum? Certe ne fingi quidem hoc potest: imo nec in vetustis Scriptoribus nec in canonibus, forma illa verborum expressa est, nisi quod posteri videntur eam fabricasse, imo adulterasse ex Ambrosij sententia. De his qui initiantur, cap. 7. Quod enim Sacerdos post Baptismum ibi dicit: Signauit te Deus Pater, confirmauit te Christus Dominus, & dedit pignus Spiritus in corde tuo, illud postea Pontificius delibutor ad suum Chrisma transtulit: Signo te, confirmo te Chrismate salutis, &c. Et inde fit, quod in ipsis Pontificialibus non eadem est illa forma. Gabriel enim recitat, quosdam pro Chrismate salutis, dicere Chrisma sanctificationis. Gerson habet hanc formam: Firmo te signo crucis, & chrismate, &c. Tam scilicet certa sunt omnia.

Forma confirmationis.

Materia.

Materia igitur & forma Confirmationis, nulla in Scriptura habet vel apparentia saltem fundamenta seu testimonia. Liberalius igitur & prudentius illi fecerunt, qui simpliciter quod res est fassi sunt: Pontificiam Ecclesiam non ex Scriptura, sed extra & præter Scripturam habere confirmationis suæ & materiam & formam. Magis enim ludibrio exponitur quam probatur Papistica confirmatio, quando eius probatio hoc modo vel tentatur saltem ex scriptura.

Superest igitur quæstio de promissione efficacię. Hic vero fucum facere conantur imperitis. Dicunt enim: Licet sensibilia & miraculosa illa dona Spiritus, Act. 1. 8. & 19. iam desierunt; vniuersales tamen & perpetuæ sunt promissiones, de gratia confirmationis, de dono perseuerantiæ, de conseruatione & augmento donorum spiritualium, de corroboratione per spiritũ aduersus carnem, mundum, & diabolum, &c. Et his recensitis statim attexunt: Quicunq; cum Pontificiali non exclamauerit: Aue sanctum Chrisma: illum omnes illas promissiones conuellere, & proculcare. Nos vero dulcissimas illas promissiones, de necessarijs donis & subsidijs spiritus, post baptismum, toto pectore amplectimur, & earum fiducia cũ hostibus spiritualibus luctamur, & Deũ inuocamus. Hoc vero loco quæstio est, non de ipsis promissionibus, quas in verbo Dei extare certum est: sed quæstio est, an illas promissiones Deus ve'it ad delibutionem Pontificij chrismatis alligatas esse, ita vt tunc & per illud medium efficacia illa Spiritus detur, quando Episcopus chrismate Pontificialiter excantato, frontem, additis certis verbis, & vna bona alapa, inungit. Hoc est, ꝙ quæritur, quodque ex Scriptura ne vna quidem litera probari potest. Non enim sequitur: In Scriptura extat promissio, Ergo fabricandum est humano arbitrio Sacramentum, per quod promissio illa applicetur. Quæ enim talia Sacramenta, per quæ promissionum applicatio fieri deberet, Christus in nouo Testamento haberi voluit: ea ipsa sua voce instituit, & in

Scriptu-

Scriptura Ecclesiæ promulgauit. Sed inquiunt: Apostoli tamen habuerunt peculiare externum signum, impositionem scilicet manuum, per quam conferebatur Spiritus sanctus: Act. 8. & 19. Et nemo dicere audebit, Apostolos hoc fecisse sine mandato & promissione diuina. Ergo in nouo Testamento peculiare Sacramentum institutum, & ordinatum ad conferenda dona confirmationis. Efficax enim signum gratiæ, est definitio Sacramenti. Respondeo: vt aliquid sit Sacramentum Ecclesiæ, requiritur vniuersalitas (vt sic loquar) mandati & promissionis diuinæ, complectens omnes ministros, & omnes fideles omnium temporum in nouo Testamento. Christus enim insufflando dedit Spiritum sanctum, Ioan. 20. Sudaria & vmbræ Apostolorum sanarunt infirmos. Quare vero inde non facimus Sacramenta vniuersalia, nisi quia nos non habemus mandatum de imitatione, nec si imitari voluerimus, promissionem de efficacia habemus? Idem ergo & hoc loco requirimus, vt ostendatur nobis mandatum generale, omnibus temporibus, ab omnibus ministris in Ecclesia illud faciendum esse, quod Apostoli, Act. 8. & 19. fecerunt. Apostoli enim multa habuerunt peculiaria priuilegia, reliquis Ecclesiæ ministris non imitanda. Nec ipsi Apostoli, impositionem manuum voluerunt esse ordinarium & generale medium, sine quo gratia confirmationis non conferretur à Deo: multi enim gratiam confirmationis acceperunt sine impositione manuum, vt Antiocheni, Actorum 11. Sed Apostoli illo ritu visibilia dona spiritus, vt donum linguarum, contulerunt: quæ miracula iam in Ecclesia desiisse, manifestum est. Et si maxime ritus ille Apostolorum esset (quod tamen non est) Sacramentum vniuersale, qua auctoritate Pontificij, abolita Apostolica impositione manuum, delibutionem incantati Chrismatis substituere potuerunt, & ad illam allegare promissiones: Chrismatis enim institutio in nouo Testamento, ex Scriptura ostendi & probari non potest. Num vero nulla plane sunt media, per quæ Deus conferre velit dona confirmationis & perseuerantiæ? Sunt omnino diuinitus ordinata, certa sine organa, siue media, per quæ Spiritus sanctus dona illa vult conferre, confirmare, augere & conseruare, verbum scilicet, Eucharistia, fides, oratio, lucta, exercitium acceptorum donorum mentis: Inter hæc vero, crucifactionem Pontificij chrismatis non legimus.

Obiectio.

Responsio.

Per quæ media Deus conferat dona confirmationis & perseuerantiæ.

Planissimum igitur factum est, nec materiam, nec consecrationem materiæ, nec formam, nec effectus Pontificiæ confirmationis, vllum certum, firmum, perspicuum & idoneum habere Scripturæ testimonium. Verissime itaq; dicitur, Pontificios totum Sacramentum suę confirmationis, habere sine Scripturæ testimoniis & fundamentis. Relegat autem iam lector ea, quæ Pontificij suæ confirmationi tribuunt: sicut illa supra ipsorum verbis recitauimus, & cogitet quanta sit audacia, & quanta temeritas, ne durius nunc appellem, talia, tot & tanta tribuere materiali pinguedini sine mandato, siue testimonio & promissione verbi Dei.

Accedit vero præterea, quod non tantum est sine verbo Dei, verum etiam contra verbum Dei pugnat illa Chrismatica Pontificiorum confirmatio. Quando enim alicui vel materię vel actioni tribuitur efficacia aliqua, siue corporalis, siue spiritualis, quam non habet vel ratione Physica vel ex mandato, institutione & promissione diuina, hoc reuera est vel superstitiosum, vel magicum: & si absque mandato Dei adhibeatur nomen diuinum, peccatum est contra secundum præceptum, & eo grauius peccatum est, quo excellentiores effectus illi rei, sine mandato & promissione Dei tribuuntur. Ad hoc axioma conferatur consecratio Chrismatis, quę in Pontificiali extat, & exhorrescet lector. Neque enim quicquam recuatur illa Pauli sententia. 1. Tim. 4 Sanctificatur creatura per verbum

Dei & orationem. Non enim loquitur ibi de quauis creaturarum transmutatione, per verbum & orationem tentanda. Si enim totum Euangelium Ioannis legeretur, & totum Psalterium recitaretur, super vrticam, ne vreret, aut super ouum vt fieret globus bombardacius, nihil efficeretur, sed excepto dono miraculorum, quæ per verbum & orationem fiunt, duplex est sanctificatio creaturarum per verbum. Prior, de qua Paulus in illo loco loquitur, quod vsus earum redditur sanctus, vt nihil sit reijciendum, sed cum gratiarum actione, bona conscientia, in eo vsu, ad quem creatæ sunt, vsurpari possint à credentibus & agnoscentibus veritatem: hæc enim sunt Pauli verba. Altera est quando virtute verborũ institutionis diuinæ, aqua sanctificatur, vt sit Baptismus; panis & vinum sanctificantur, vt sint in Eucharistia communicatio corporis & sanguinis Domini. Neutro vero modo fit consecratio Chrismatis, destituitur enim diuina institutione: nec natura ad hos effectus creatũ est, vel oleum, vel balsamũ.

Confirmatio Pont. è diametro pugnat cum Baptismo.

Illud vero præcipue in hac disputatione consideretur, quod in priori membro ostendi, quod pleraque omnia, quæ Pontificij suæ cõfirmationi tribuunt, manifeste derogant dignitati & virtuti ipsius Baptismi. Quæ enim Chrismati tribuũtur, ea ex antithesi Baptismo detrahuntur. Si enim Baptismus illa conferre crederetur, quorsum opus esset illinitione Chrismatis: vt sine iniuria & contumelia Sacrosancti Baptismi, Pontificia doctrina de Chrismate, recipi & approbari non possit. Colligantur itaque hæc in breuem tabellam, quæ supra fusius sunt explicata. Baptismus non efficit nec Christianos, nec plene Christianos: sed hoc perficit cõfirmatio. In Baptismo non datur Spiritus sapientiæ, intellectus, consilii, fortitudinis, scientiæ, pietatis, timoris, &c. sed hoc fit in Confirmatione. Spiritus sanctus, quo resistamus cupiditatibus, mundo & diabolo, non datur in Baptismo, sed in Confirmatione. Baptizati non possunt in se gratiam Christi habere, nisi vngantur, non sunt plene filii Dei qui baptizati sunt, si non vngantur. Baptismus non facit regni Dei participes, sed hoc facit Confirmatio. In Baptismo non accipimus Spiritum tuentem, defendentem, gubernantem, roborantem. In Baptismo tantum præparatur habitatio Deo, non autem venit vel Pater, vel Filius, vel Spiritus sanctus in domum suam, sed hoc primum fit per Confirmationem. Baptismus non confert plenitudinem gratiarum, sed hoc facit Confirmatio: per Chrisma Christo incorporamur, & inde sanctificamur, &c. Hæc sunt Pontificiorum verba. Integræ enim sententiæ in primo membro sunt recitatæ. Ex altera vero parte scribantur Scripturæ sententiæ de Baptismo, Marci 16. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. Rom. 6. In mortem eius baptizati sumus, cõsepulti cum illo, per Baptismum in mortem. Si enim complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus, sciẽtes, quod vetus noster homo, simul crucifixus est, vt destruatur corpus peccati. 1. Cor. 12. In vnum corpus baptizati sumus. Galat. 3. Quotquot baptizati estis, Christum induistis. Ioan. 3. Qui renatus fuerit ex aqua & spiritu, intrabit in regnum cœlorum. Eph. 5. Christus dilexit Ecclesiam, & se ipsum tradidit pro ea, vt illam sanctificaret, mundans eam lauacro aquę in verbo, vt exhibeat sibi gloriosam Ecclesiam sine macula, &c. Tit. 3. Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis, & renouationis Spiritus sancti, quem effudit in nos opulenter per Iesum Christum, vt ipsius gratia iustificati, hæredes simus vitæ æternæ. 1. Pet. 3. Baptisma nos saluos facit, quo fit, vt conscientia bene respondeat apud Deum, per resurrectionem Christi.

Hæc inter se conferantur: & manifestum erit, pontificiam doctrinam de Confirmatione, cum insigni iniuria & contumelia Baptismi coniunctam esse. Et quis non sperasset fore, vt in concilio, si non omnia talia, ali-

qua saltem, si non corrigerentur, saltem mitigarentur? Sed quæ sit mens Tridentina, tres illi Canones de confirmatione, inuoluētes & approbantes omnes & Scholasticorum & Monachorum opiniones de Confirmatione, abunde testantur. Consideretur vero & hoc, quod ipsa actio Baptismi pugnat cum Pontificiorum opinionibus de Confirmatione. Dicunt enim, in Baptismo non dari Spiritum sanctum, ad pugnam contra diabolum: sed in actione Baptismi, multis verbis & exigitur & fit abrenunciatio Satanæ. Dicunt, in Baptismo non dari Spiritum tuentem & defendentem. Atqui Baptista in ipsa actone orat: Qui te regenerauit, custodiat te in vitam æternam, &c.

Sicut igitur in primo membro explicauimus, qualem Confirmationem Pontificij in sua Ecclesia habeant, agnoscant & intelligant: ita iam liquido ostendimus, quale illud Sacramentum sit, si ad Scripturæ normā exigatur: quod omnino fieri necesse est. Nam sicut inquit sententia Bedæ, quæ citatur 8. quæst. 1. cap. Nec sufficere: Nobis sacris literis vnica est credendi pariter & viuendi regula præscripta.

Tertio, quædam etiam de illis sententijs dicenda sunt, quæ ex veterum scriptis ad stabiliendam Pontificiam Chrismationem cumulari solent. Hæc vero disputatio nihil præiudicare vel debet vel potest illis fundamentis, quæ ex perspicuis & solidis Scripturæ testimonijs, in secundo membro ostendimus. Recte enim & vere dicit Augustinus contra literas Petiliani, lib. 3. c. 6. Si quis de quacunque re, quæ pertinet ad fidem, vobis annuntiauerit, præterquam quod in Scripturis legalibus & Euangelicis accepistis, anathema sit: siue sit Episcopus, siue Apostolus, siue etiam Angelus de cœlo. Sacra enim Scriptura doctrinæ nostræ regulam figit, inquit de bono viduitatis, c. 1. Ideo concludit, c. 3. de vnitate Ecclesiæ: Quicquid attulerint, & vndecunque attulerint, audiamus potius, si oues eius sumus, vocem Pastoris nostri. Non ergo audiamus: Hæc ego dico, hæc tu dicis: sed: Hæc dicit Dominus.

Augustin.

Ne tamen in vniuersum contemnere & conculcare vidamur veteris Ecclesiæ iudicia, reuerenter enim veneramur antiquitatis caniciem: sed ea moderatione, qua ipsi hoc fieri voluerunt, sicut in priori parte huius examinis, ipsorum Patrum verbis hoc ostendimus. Quædam igitur dicemus de illis sententijs, in quibus veteres mentionem faciunt Chrismatis: quas omnes Pontificij ad suam illam confirmationem, sicut eam in primo membro descripsimus, detorquent.

Quia vero dissimiles sunt illæ veterum sententiæ, vt explicatio eo sit planior & expeditior, ad cumulum illum sententiarum adhibebimus distinctionem, quæ, ex ipsa rei natura sumpta, manifesta erit.

Primo enim præcipuæ sententiæ, quę de Chrismatione allegātur, sumptæ sunt ex scriptis, quæ partim ab ipsa Ecclesia Romana, inter apocrypha relata sunt: partim veræ antiquitati prorsus sunt ignota: supposititia igitur & commentitia esse non est dubium, vt sunt Decretales veterum quorundam Romanorum Pontificum, de quibus quid etiam Cusanus Cardinalis iudicet, in priori Examinis parte notauimus. Ita etiam magnifice solent in hac disputatione citare sermonem Cypriani de Chrismate; quem tamē constat esse ψευδεπίγραφον. De illis igitur sentētijs multum disputare nihil attinet. Commonefaciendus tamen obiter est Lector, qualis sit illa causa, ad cuius probationem tot apocrypha, suppositia & commentitia suffragia emendicari necesse sit, &c.

Sententiæ, quæ ad probationem Chrismatis allegantur, vnde sumptæ.

2. Quædam sententiæ de vnctione Chrismatis, ex schola Montantici paracleti prodierunt. Ex professo enim Montanicum est, quod Tertullianus de Baptismo inquit, eos qui baptizantur in aquis, non consequi Spiritum sanctum, sed in aqua mundatos, sub Angelis tantum præparari

Spiritui sancto: qui demum, postquam egressi sint de lauacro, per benedictam vnctionem & impositionem manus aduocetur & inuitetur. Hanc sententiam Hieronymus multis verbis ex Scriptura refutat, in Dialogo aduersus Luciferianos. Scriptura enim manifeste affirmat, Spiritum sanctum effundi, & quidem opulente effundi, per lauacrum regenerationis & renouationis, Tit. 3. Renascimur enim ex aqua & spiritu, Ioan. 3. Christus lauacro aquæ in verbo sanctificat & mundat Ecclesiam, Ephes. 5. Ex Tertulliano vero magistro suo Cyprianus hausit, quod lib. 2. Epist. 1. ita discerpit sententiam Christi, Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, quod Baptismo tantum aquam tribuit. Spiritum sanctum vero tribuit vnctioni & impositioni manuum. Et addit, non posse esse filios Dei, si non vtroque Sacramento nascantur, lauacro scilicet aquæ in verbo & vnctione Chrismatis. Non igitur multum nos mouebit altera Cypriani sententia, lib. 1. Epist. 12. vbi asseuerat, necesse esse, vngi eum, qui baptizatus sit, vt accepto Chrismate, habere in se Christi gratiam possit, &c. Constat enim, ex qua schola, Montani scilicet, sententiæ illæ prodierint. Et profecto falsum est, baptizatum non habere in se gratiam Christi, sed eam demum accepto externo chrismate donari. Illæ enim & Tertulliani & Cypriani sentētiæ, ne illam quidem distinctionem agnoscunt: qua Baptismo tribuūt Spiritum regenerationis & gratiam remissionis, Chrismati vero Spiritum & gratiam confirmationis: sed simpliciter, & in genere gratiam Christi & Spiritum sanctum Baptismo detrahunt, & ad vnctionem Chrismatis referunt. Ideo etiam posteritas coacta fuit, sententias illas mitigare. Quæ igitur præterea aliæ, inter sententias de Chrismate in primo membro recitatas, Montani scholam resipiant, ex hac communione factione iudicari potest. Non ergo sine iudicio patiamur nos à Scripturæ sententia dimoueri, quando inueteratis abusibus & erroribus, antiquitatis titulus obducitur & prætenditur. Quale enim illud sit, ex hoc loco æstimari potest.

Hieronymus.

Vnctio.

3. Sed tamen quidam etiam probati Scriptores ex Patribus, in suis libris vnctionis mentionem faciunt: nempe sicut alias multas ceremonias, quæ suo tempore in actione Baptismi, sine mandato diuino, ex Ecclesiastica traditione, vsitatæ fuerunt, recensent & describunt. Non autem efficaciam illam, quam Scriptura Baptimo tribuit, ei vel detrahunt, vel partiuntur inter tales ceremonias, & ipsum Baptismum, sicut Pontificia confirmatio facit: sed dicunt, istis superadditis signis significari & declarari ipsam Baptismi efficaciam. Vnctionem vero adhibuerunt, quia in Orientalibus præsertim locis, multus & varius erat vsus olei, vnguenti, & vnctionis: sicut etiam vsus ibi fuit osculi, quod ad declarationem fraternæ charitatis translatum fuit in Ecclesiam, pro circumstantijs illorum locorum. Inepte autem faceret, qui ideo ex osculo facere vellet vniuersale & necessarium Sacramentum. Ita de vnctione Augustinus, lib. 15. de Trinitate c. 26. dicit: Inuisibile donum gratiæ, significatur visibili vnguento, quo baptizatos vngit Ecclesia.

Augustinus.

Ita contra literas Petiliani, libro secundo, capite cētesimo quarto disputans de Psalmo centesimo trigesimo secundo, dicit: Vetus Sacerdotiū in figura Corporis Christi, quod vnitatis compage fit, saluam habebat vnctionem. Et illam explicat significare sanctificationem spiritualem, & [illegible] amoris spiritualis. Postea de chrismate addit: Et in hoc vnguento Sacramentum Chrismatis vult interpretari, & interpretationem illam non reijcit. Et de singulis huiusmodi ceremonijs, ex veteribus ostendi posset, quid de vsu, operatione & efficacia ipsius Baptismi, per ceremonias illas significare voluerint.

Nec obstat quod Augustinus illam vnctionem olei seu chrismatis, ali-

quando

quando Sacramentum vocat. Nam & catechisationem, & exorcisationem, & ignem in actione Baptismi vocat Sacramenta, in Psalm. 65. Et de symbolo ad Catechumenos lib. 4. c. 1. Omnia Sacramenta, quæ aguntur in vobis exorcismis, orationibus, canticis, insufflationibus, cilicio, inclinatione ceruicum, humilitate pedum, &c. Quicquid enim sacræ alicuius rei signum est, Augustinus solet Sacramentum appellare, sicut in examine primi Canonis de Sacramentis ostendimus.

Hæc vero de vnctionis & reliquarum ceremoniarum significationibus, longissime absunt ab illa sententia, de qua Pontificij in sua confirmatione dimicant. Obseruet igitur Lector, non statim probari Pontificiam confirmationem, quando in aliqua veterum sententia mentio fit Chrismatis. Non enim de vocabulo, nec de significatione seu commonefactione potissimum, sed de re ipsa, seu de efficacia, quam Pontificia confirmatio Chrismati, eo modo, sicut in primo membro explicatum est, tribuit, disputatio est. Et hæc obseruatio ostendet, pleraque veterum testimonia, licet mentionem faciant chrismatis, nihil tamen patrocinari pontificiæ confirmationi. Aliud enim est loqui de significatione ceremoniarum, aliud de efficacia & operatione.

4. Sed obijciunt, veteres tamen chrismati sæpe plus aliquid tribuere, quam solam significationem. *Obiectio.* Respondeo. *Responsio.* Apocrypha, supposititia & commentitia scripta, quæ falso veteribus quibusdam tribuuntur, iure & merito non recipimus. Nec Tertulliani & Cypriani, qui hac in parte nō obscure montanizant, auctoritate premi volumus. Nec recentiorum opinionibus, vt Rabani, Durandi, Gersonis, &c. scripturæ præscribi æquum est. De vera igitur & puriori antiquitate restat inquisitio. Et licet nō ignorem, alios aliter loqui: hoc tamē affirmare non dubito, in vera & puriori antiquitate non posse ostendi Pontificiam illam antithesin, inter Baptismum & Chrismationem, quæ præcipuos effectus baptismo adimit & derogat, & chrismationi tribuit: sicut supra ipsis Pontificiorum verbis antithesis illa explicata est. Hic vero est status huius disputationis, *Status huius disputationis.* vt ex veris probatæ antiquitatis Scriptoribus ostendant, non quod mentionem faciant Olei, Chrismatis, Vnctionis, &c. hoc. n. non ignoramus: sed quod baptismo detrahenda, oleo vero, chrismati & vnctioni talia, tot & tanta tribuenda esse docuerint, & ex verbo Dei probarint: sicut Pontificij suæ chrismationi tribuunt, & tribui volunt: quorum verba propterea supra adscripsi. Et hoc est, quod dico, & scio, ex veris probatorum Patrū scriptis ostendi & probari non posse. Extra, De sacra vnctione, capit. Vngitur. ostendit Innocentius, fuisse antiquitus quosdam, qui vnctiones illas reprehenderent, ita enim inquit: Nec iudaizat Ecclesia, cū vnctionis celebrat Sacramentum, sicut antiqui mentiuntur, qui neq; scripturas, neque Dei nouere virtutem. De Cyrillo vero Hierosolymitano, *Cyrillus Hierosolymitanus.* cuius catecheses nuper editæ sunt, quædam breuiter dicenda sunt: ille enim præcipuus iam cogitur esse Pontificij chrismatis patronus. Et non inique sane volumus de Cyrillo Hierosolymitano, cuius historia nobis nō est ignota, iudicare, si tamen κατηχήσεις illæ, quæ recens editæ sunt, ipsius γνήσιαι & incorruptæ sunt. Illam tamen libertatē nobis Pontificij non eripient, quā in examinandis & dijudicandis omnium Patrum scriptis, Augustin. sæpius inculcat, Ecclesiæ datam esse, vt sc. ad normam scripturæ exigantur. Et Hieronymus dicit, *Hieronymus.* Cyrillum hunc in adolescentia conscripsisse κατηχήσεις. Ruffinus addit, *Ruffinus.* ipsum aliquando in fide, sæpius in confessione variasse. Non igitur Canonica est scriptoris huius auctoritas. Sed videamus, quid de vnctione dicat. In secunda igitur catechesi dicit: Exorcisatum hoc oleum tantam virtutem consequitur, vt non modo ardentia peccatorum

vestigia expurget, verum etiam omnes visibiles dæmones repellat. Atqui hoc oleo Cyrillus vngit baptizandos ante Baptismum. Si igitur ante Baptismum & peccata, & ipsa peccatorum vestigia per oleum iam expurgata sunt: quomodo mox dicit, Baptismum esse peccatorum ablutionem, conciliare adoptionem, & donum Spiritus sancti? Sed explicat se, cum inquit: Illud oleum symbolum est pinguedinis Christi nobis communicatæ, & quod diabolica operatio in nobis deleta sit, scilicet in Baptismo & per Baptismum, cuius efficaciæ baptismi symbolum & significatio est, oleum. Quod si quis hanc explicationem, ex ipsius auctoris verbis sumptam, recipere nolit: is faceret Cyrillum pugnantẽ, & secum & cum ipsa scriptura, quod expurgationem peccatorũ detrahat baptismo, & tribuat oleo ante baptismum. In tert. catechesi, in principio dicit, eos, qui in Christum baptizati, Christum induerunt, participes & consortes factos esse Christi, & chrisma gerere imaginem Spiritus, quo Christus corporaliter vnctus fuit: hæc tãquam symbola admonentia de efficacia baptismi, tolerari possunt. Sed mox attexit Cyrillus iste, siue sit γνήσιος, siue suppositititius: Sicut panis Eucharistiæ, post Spiritus sancti inuocationem, nõ amplius est panis communis, sed est corpus Christi: sic & hoc vnguentum, postquam iam consecratum est, non amplius est nudum vnguentũ, sed est chrisma Christi, quod aduentu Spiritus sancti, per ipsius diuinitatem energiam habet, vt corpus quidem eo perungatur, anima vero viuifico spiritu sanctificetur. Et mox: Huius sancti chrismatis dono accepto, merito appellamini Christiani. Antequam enim hæc gratia vobis donata esset, non eratis proprie digni eo nomine, &c. Sed ipse Cyrillus ex scriptura confirmat, Baptismum non tantum esse ablutionem peccatorum, verum etiam adoptionem filiorum, & donum Spiritus sancti conciliare. Et quia baptizati Christum induerunt, affirmat, ipsos per baptismum participes & consortes factos esse Christi.

Quomodo igitur ea, quæ ipse etiam teste Scriptura affirmat, Baptismi propria esse, purgationem scilicet peccatorum, sanctificationem spiritus, & participationem Christi, Cyrillus ille mox chrismati tribuit? Ego simpliciter ita interpretor, quod intelligat chrisma esse Symbolum, significans & admonens, quæ sit baptismi virtus & efficacia: non quod illam virtutẽ velit vel baptismo detrahere, vel eam partiri inter baptisma & inter chrisma. Quod si hanc explicationem nolint recipere Pontificij, facient Cyrillum aduersa fronte pugnantem cum ipsa scriptura. Christiani enim efficimur & sumus non ab externa aliqua pinguedinis delibutione, sed à Christo Domino nostro, quem in baptismo induimus, quem in verbo apprehendimus, vt fide in cordibus nostris habitet. Neque enim Antiochiæ primum appellati fuerunt Christiani, inde quod externa aliqua oleę pinguedine deliniti & delibuti fuerint. Si igitur extra & contra scripturam, Cyrilli huius auctoritas vrgeatur: respondemus verbis Augustini, Epistola 19. Non ideo putandum esse, aliquid verum esse, quia Patres ipsi senserint: sed si per auctores canonicos, quod à veritate non abhorreat, persuadere possint. Ex literis igitur canonicis, omnium aliorum scripta considerare debemus: & quod in illis cum diuinarum scripturarum auctoritate non congruit, cum pace eorum & salua honorificentia, quæ illis debetur hominibus, respuere & improbare possumus, licet incomparabiliter inferiores simus ipsis Patribus. Epist. 111. & contra Cresconium libr. 2. cap. 32. idque fit sine vlla contumelia Patrum, iusto iudicio, & nulla temeritate, inquit Augustinus contra Donatistas, libro 7. capit. 20. Et ad Victorem, libro 2. Expendamus igitur paucis, an Cyrillus illam suam sententiam ex Scriptura canonica nobis persuadere possit: conatur enim illud, ita autem inquit: Moses summum Sacerdo-

Argumentum Cyrilli.

tem

tem primum lauit aqua, postea vnxit vnguento; & ita dictus fuit Christus Domini. Ergo qui in nouo Testamento volunt Christiani fieri, eos oportet habere veritatem eius, quod antiquis in figura contigit. Veritatem autem dicit hanc esse, de qua Ioannes concionatur, 1. Ioan. 2. Vos vnctionem habetis à sancto, & nostis omnia. Vnctio quam accepistis ab eo, manet in vobis. Item, vnctio eius docet vos de omnibus. Et hactenus quidem non male colligit Cyrillus: sed quod inde suum externum exorcisatum chrisma stabilire conatur, nulla plane consequentia cohæret. Certissimum enim est, Ioannem loqui non de externa aliqua pinguedinis delibutione, sed de spirituali, interiori & inuisibili vnctione spiritus. Et quia in nouo Testamento, ipsam veritatem habemus, non est redeundum ad figuras veteris Testamenti, sine mandato Christi. Ex illis igitur Scripturæ locis, chrisma Cyrilli nequaquam probatur. Altera vero probatio quam affert, hæc est. Isaiæ 25. Græci textum ita reddiderunt: Et faciet Dominus Zebaoth omnibus gentibus in hoc monte: vinum bibent, lætitiam bibent, vnguento vngentur. Et addit: Trade hæc omnia gentibus, voluntas enim Domini super omnes gentes. Et inde Cyrillus vult confirmare, mandatum & voluntatem Dei esse, vt in Ecclesia noui Testamenti, omnes gentes chrismate vngantur. Sed oro Lectorem, vt tantum expendat, qualis sit hæc probatio. Primum enim Isaias in sua lingua, sententiam illam ita non habet, sed inquit, Dominus Zebaoth faciet omnibus populis in monte isto conuiuium pinguium, conuiuium fecium, de pinguedinibus medullatis, & fecibus defecatis. Et tollet Dominus in monte isto faciem inuolucri, quod expensum est super omnes gentes. Isaias igitur plane nihil dicit de vnctione tradenda gentibus. Deinde textus ipse explicat, quod hæc sint allegorica, & quomodo intelligenda sit illa allegoria, ostendit, inquit enim, Præcipitabit mortem in sempiternum, & auferet lacrymam ab omni facie, & opprobrium populi sui auferet de vniuersa terra. Quomodo igitur ex allegorica sententia, probari potest externa delibutio materialis chrismatis? Postremo, si corporaliter sententia illa accipienda esset, eadem ratione sequeretur etiam, fecibus (forsan vt in Lupercalibus) & pinguedine medullarum liniendos esse baptizatos. Videt igitur lector, quales, quam frigidæ, quam coactæ, contortæ & peregrinæ sint illæ probationes. Et Augustini regula est, Non maiorem debere esse auctoritatem in sententiis Patrum, quam quales earum probationes ex Scripturis canonicis proferunt.

Altera probatio Cyrilli.

5. Magna est dissimilitudo & diuersitas, inter chrisma de quo veteres loquuntur, & inter confirmationem, sicut illa apud Pontificios seruatur. Et tres differentias quæ maxime illustres sunt, breuiter annotabo, vt & hoc manifestum fiat, ne ex Patrum quidem probatorũ veris scriptis, probari aut stabiliri Pōtificiam, sicut illa nunc seruatur cōfirmationem. Primo enim quod ad materiam (sicut loquuntur) vel ad externum signum attinet, veterib. vsurpata fuit impositio manuum, quæ adhuc Hieronymi & Augustini ætate in vsu fuit. Iam vero apud Pontificios, impositio manuum in confirmatione prorsus abolita est. Quomodo igitur idem potest Sacramentum esse, nisi forsan rusticis persuasuri sunt, inflictionem alapæ idem esse quod impositionem manuum. Tertullianus meminit tantum olei. Clemens etiam Alexandrinus & Basilius, tãtum olei meminerunt. Sed Pontificii contẽdunt, si oleum non sit balsamo mixtum, nõ esse verum Sacramentum. Et licet ex Scholasticis quidam disputent, solum oleum esse de necessitate, concilium tamen Florentinum decernit materiam confirmationis debere esse chrisma, ex oleo & balsamo confectum. Ideo ne hanc quidem materiam à veteribus habent. Et nescio, an ex probatis veterum scriptis, de mixtione balsami aliquid possint proferre. Na-

Tripliciter differunt, chrisma, cuius apud veteres fit mentio, & confirmatio Pontificia.

Consilium Florentinum.

veteres ipsi Baptismo adscribunt. Clemens enim lib. 1. pædag. ca. 6. dicit: Baptismum vocari 1. gratiam, qua remittuntur peccata, 2. illuminationem per quam id, quod diuinum est, perspicimus. 3. perfectionem, cui nihil desit. Et addit: Absurdum est, Dei vocari gratiam, quæ non sit perfecta & vndiquaq; plena. Tincti igitur, inquit, illuminamur, illuminati in filios adoptamur, adoptati perficimur, perfecti immortales reddimur. Et hæc omnia Clemens tribuit efficaciæ Baptismi. Cyprianus lib. 4. Epist. 7. Diabolus in Baptismo fide credentis excluditur & opprimitur. Hilarius contra Arrianos: Sacramento Baptismi vere filius Dei vnusquisq; perficitur. *Hilarius.* Basilius: In baptismo homo heres constituitur cœlestium bonorum. *Basilius.* Idem: In Baptismo professi sumus, quod mortui simus peccato & mundo. Gregorius Nissenus: Baptismus docet, ne vitiorum reliquias sequenti post fidem vitæ immisceamus. *Gregorius Nissenus.* Chrysostomus in 6. ad Roma. Non ad hoc tantum valet Baptismus, quod priora delicta delet, sed quod & ad futura cauenda munit. *Chrysostom.* Augustinus lib. 1. de moribus Manichæorum, c. 35. In illo sacrosancto lauacro inchoatur renouatio hominis, vt proficiendo perficiatur. *Augustinus* Hesychius dicit: Baptismum conterere Diabolum: & huc accommodat illud Psalmi: Tu contribulasti capita Draconum. *Hesychius.* Hæc testimonia Lector conferat ad ea, quæ Pontificii Baptismo detrahunt, & suæ confirmationi tribuunt: Inde enim manifestum erit, quam bene consentiat Pontificia confirmatio cum veteri Ecclesia: Frustra igitur vetustatis suffragiis illam ornare conantur, cum tanta sit dissimilitudo & diuersitas. Hæc de veterum sententiis prolixius aliquanto annotaui, vt fucum illum, quem confirmationi suæ ex veterum testimoniis faciunt, detraherem, vtque clare ostenderem, Pontificiam illam chrismationem non tantum scripturæ fundamentis, verum etiam veræ antiquitatis idoneis testimoniis destitui. Neq; enim statim Pontificia confirmatio probatur & stabilitur, vbi in veterum scriptis mentio fit olei, chrismatis & vnctionis. Atq; ideo ostendenda fuit diuersitas. Video enim Pontificios sibi mire placere, cumulandis huiusmodi sententiis. 6. Adiiciam & hanc obseruationem: Cum olim vna continua & coniuncta actio fuerit Baptismi, vnctionis & impositionis manuum: qua occasione & ratione primum cœperit diuelli & disiungi, donec tandem peculiare, distinctum & separatum Sacramentum, quod sua antithesi Baptismum longe superaret, ex chrismatione factum est? Deprehendi autem, triplicem potissimum fuisse occasionem. 1. Quando ab hæreticis vel in schismate vero Baptismo baptizati ad Ecclesiam redibant, tunc non rebaptizabantur, sed vel impositione manuum, vel vnctione chrismatis recipiebantur. Huius rei frequens est mentio in disputationibus veterum de controuersia Cypriani. Ita etiam sancit Concilium Laodicense. Can. 7. Qui à Nouatianis redeunt, doceantur Symbolum fidei, & vncti sacro chrismate, sic mysteriis communicent. *Conciliũ Laodicense.* Arelatense Can. 8. Si ad Ecclesiam aliqui de hæresi Arriana venerint interrogent eos nostræ fidei Sacerdotes Symbolum. Et si præuiderint, in Patrem, Filium & Spiritum sanctum eos baptizatos, manus eis tantum imponant, vt accipiant Spiritum sanctum. Ita Leo epist. 77. Qui apud hæreticos baptizatus est, non rebaptizetur, sed Spiritus sancti inuocatione per manuum impositionem confirmetur, quia Baptismi tantum formam sine sanctificatione accepit. Hæc Leo. Non autem idem ritus fuit vbiq; id quod etiam Gregorius testatur de Consecra. 4. cap. Ab antiqua. Narrat enim, Occidentem per manus impositionem, Orientem per chrismatis vnctionem recipere eos, qui apud hæresin recte baptizati ad Ecclesiam redibant. Num vero ideo hoc factum fuit, quasi baptismus per se sit sine sanctificatione & Spiritu sancto? Certe Ephes. 5. sanctificatio expresse tribuitur Baptismo. Et opulẽta effusio Spiritus, Tit. 3. Sed qui baptizatus

fuit, non habens veram fidem, non potuit accipere Spiritum sanctum, & sanctificationem Baptismi, illa enim fide accipimus. Sed quandó postea ad veram fidem conuertebatur, tunc demum recte & salutariter apprehendebat promissionem Baptismi: atq; ita sanctificationem Baptismi, antea oblatam quidem, sed non acceptam, tunc primum fide vera accipiebat: idque vt fieret, inuocabatur super eum Spiritus sanctus: cui inuocationi adhibebatur symbolum impositionis manuum, sicut Augustinus inquit: nihil aliud esse manuum impositionem, quam orationem super hominem, lib. 3. contra Donatistas, cap. 16. Et cap. 1. quæst. 1. c. Paulianistæ, extat hæc sententia: Dum ab eis baptizantur, qui in hæresi vel schismate eis communicant, Sacramentum quidem Baptismi ab eis accipiunt, virtutem vero non consequuntur, quam sine fide nullus consequi potest, sicut Dominus in patria sua non poterat facere vllum signum propter incredulitatem ipsorum. Augustinus contra Donatistas 5. c. 23. Manus impositio si non adhiberetur, ab hæresi venienti, tanquam extra omnem culpam esse iudicaretur: propter charitatis autem copulationem manus hæreticis correctis imponitur.

Augustinus.

2. Occasio fuit, quando in necessitate aliquis, vel à catechumeno, vel à laico baptizatus erat: tunc vt Baptismus ille tanquam verus & legitimus approbaretur & confirmaretur, ductus fuit baptizatus ad Episcopum. Ita Concilium Eliberitanum inquit, Can. 18. fidelem, & in necessitate catechumenum posse baptizare, ita vt si ille, qui sic baptizatus fuit, superuixerit, ad Episcopum eum perducat, vt per manus impositionem perfici possit. Ita historia de Nouato apud Eusebium lib. 6. 33. ostendit illis, qui decumbentes in lecto baptizabantur, non adhiberi potuisse reliquos tunc vsitatos ritus, quos tamen, ne quid omitteretur, postea recuperata valetudine subsequi volebant, sicut & Athanasii historia recitatur, 1. quæst. 1. c. Spiritus sanctus. 3. Ratio & occasio illa fuit, quam Hieronym. describit in Dialogo aduersus Luciferianos. Narrat enim suo tempore Ecclesiarum consuetudinem fuisse, vt ad eos, qui in minoribus vrbibus per presbyteros & diaconos baptizati erant, Episcopus ad inuocationem Spiritus sancti manum impositurus excurreret. Et fuit absq; dubio bona & vtilis consuetudo, ad retinendam & conseruandam doctrinæ & fidei puritatem, quod Episcopus eos, qui ab aliis baptizati erant, ipse de doctrina & fide interrogabat & examinabat, & quando intelligebat, eos recte credere, & legitime baptizatos esse, verbo eos confirmabat, & impositis super ipsos manibus, Spiritum sanctum pro ipsis inuocabat, vt in fide illa perseuerarent. Sed & ex hac consuetudine, & ex more recipiendi eos, qui ab hæresi ad Ecclesiam reuertebantur, iam tum Hieronymi tempore, imo longe ante, non vulgus tantum, sed & Episcopi quidam finxerant hanc opinionem, quasi baptisma ipsum esset sine Spiritu sancto, qui tunc primum daretur & acciperetur, quando Episcopus ad inuocationem Spiritus sancti manus baptizatis imponeret. Hanc vero opinionem, quæ tamen est Tertulliani presbyteri, Cornelii Papæ, & Cypriani Episcopi, Hieronymus serio & grauiter refutat. Et probat, Baptisma non esse sine Spiritu sancto, quia nulli hominum sine Spiritu sancto peccata dimittantur, anima etiam in Baptismo non purgetur sordibus sine Spiritu sancto.

Hieronym.

Quærit autem Hieronymus, cum Spiritus sanctus in vero Baptismate tribuatur, quare in Ecclesia baptizatus per manus Episcopi dicatur accipere Spiritum sanctum. Et ibi quidem locus fuisset dicēdi, sicut Pontificii iam dicunt, in Baptismo tantum dari Spiritum sanctum ad regenerationem, ad reliqua vero necessaria dona Spiritum sanctum nō dari vel accipi in Baptismo, sed illud demum fieri in Episcopali confirmatione. Sed Hieron. hoc non dicit, simpliciter autem respondet, hanc obseruationem

descen-

descendere ex ea auctoritate, quod post ascensum Domini Spiritus sanctus ad Apostolos descendit. Mox vero quomodo hoc intelligi velit, subiungit, cum inquit: Et multis in locis idem factitatum reperimus, ad honorem potius Sacerdotij, quam ad legis necessitatem: alioqui si ad Episcopi tantum imprecationem Spiritus sanctus defluit, lugendi sunt, qui in vinculis aut in castellis, aut remotioribus locis per presbyteros & diaconos baptizati ante dormierunt, quam ab Episcopis inuiserentur. Hæc Hieronymi explicatio diligenter obseruanda est: præbet enim lucem ad intelligendas multas historias & sententias veterum, de accipiendo Spiritu sancto, per impositionem manuum Episcopi. Et hinc etiam intelligi potest, quomodo Ecclesiastica illa consuetudo postea magis magisq; degenerarit, assutis subinde nouis ritibus & opinionibus. Tandem enim extincta luce doctrinæ, ex illo, quod ad honorem Episcopatus, non ad legis necessitatem factum, quodq; in illis, qui ab hæresi reuertebantur, seruatum fuerat, fabricatum est peculiare & vniuersale Sacramentum pro omnib. baptizatis: & additę sunt opiniones manifeste derogantes dignitati & virtuti Baptismi, quæ supra recitatæ sunt. Et hæc sunt, quæ dixi ex veteribus probari non posse. Nam & Augustinus contra Donatistas, lib. 3. c. 16. quærit, quare Spiritus sanctus in sola catholica, per manus impositionem dari dicatur? Et respondet non de illis, quæ Pontificij suæ confirmationi tribuunt, sed inquit: Hoc intelligi maiores nostri voluerunt, quod Apostolus ait: Charitas diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum. Ipsa enim est charitas, quam non habent, qui ab Ecclesiæ Catholicę communione præcisi sunt. Item: Quis nunc hoc expectet, vt hi, quibus manus ad accipiendum Spiritum sanctum imponitur, repente incipiant linguis loqui? Sed inuisibiliter & latenter per vinculum pacis, eorum cordibus diuina charitas inspirari intelligitur, &c. *Augustinus.*

Expresse autem loquitur de hæreticis & schismaticis reuertentibus. Quomodo vero per manus impositionem charitas inspiratur, respondet Augustinus: Manus impositio quid aliud est, quam oratio super hominem? ergo non sicut baptismus repeti non potest. Et Gratianus de illa Augustini sententia 1. q. 1. c. Arrianos, inquit: Ex eo, quod manus impositio iterari præcipitur, Sacramentum non esse ostenditur. Quæcunq; igitur ex veteribus citantur, longe alia & diuersa sunt, quam Pontificia confirmatio, sicut illa supra descripta est.

His ita explicatis, facile & planum erit examen Canonum de Confirmatione. Quod enim primus Canon damnat talem cõfirmationem, quæ consistat in Catechesi, & professione fidei puerorum, hanc habet sententiam & rationem. Nostri sæpe ostenderunt, ritum Confirmationis, remotis inutilibus, superstitiosis, & cum scriptura pugnantibus traditionib. pie & ad Ecclesiæ ædificationem, iuxta scripturæ consensum, hoc modo posse vsurpari, vt scilicet illi, qui in infantia baptizati sunt (talis enim nũc est Ecclesiæ status) cum ad annos discretionis peruenissent, diligenter in certa & simplici Catechesi doctrinæ Ecclesiæ instituerẽtur. Et cum initia mediocriter percepisse viderentur, postea Episcopo & Ecclesiæ offerrentur: atq; ibi puer in infantia baptizatus, primo breui & simplici commonefactione admoneretur de suo baptismo: quo scil. sit baptizatus, quomodo, quare, & in quid sit baptizatus, quid in illo Baptismo tota Trinitas ipsi contulerit & obsignarit, fœdus scil. pacis & pactum gratiæ, quomodo ibi facta sit abrenuntiatio Satanæ, professio fidei, & promissio obedientiæ. Secundo, puer ipse coram Ecclesia ederet propriam & publicam professionem huius doctrinæ & fidei. Tertio, interrogaretur de præcipuis Christianæ religionis capitibus, ad singula responderet: aut si quid minus intelligeret, rectius erudiretur. Quarto, admoneretur, & hac pro- *Quis possit esse legitimus vsus ritus confirmationis.*

fessione

fessione ostenderet, se dissentire ab omnibus ethnicis, hæreticis, phanaticis & prophanis opinionibus. Quinto, adderetur grauis & seria exhortatio ex verbo Dei, vt in pacto baptismi, & in illa doctrina & fide perseueraret, & proficiendo subinde confirmaretur. Sexto, fieret publica precatio pro illis pueris, vt Deus Spiritu suo sancto illos in hac professione gubernare, conseruare & confirmare dignaretur. Ad quam precationem sine superstitione adhiberi posset impositio manuum. Nec inanis esset ea precatio, nititur enim promissionibus de dono perseuerantiæ, & gratia confirmationis.

Talis ritus confirmationis valde multum vtilitatis ad ædificationem iuuentutis & totius Ecclesiæ conferret: esset etiam consentaneus, & scripturæ, & puriori antiquitati. In Apostolica enim impositione manuum factam fuisse explorationem doctrinæ, & professionem fidei, manifeste testatur historia, Act. 19. De exhortatione etiam ad perseuerantiam, & de confirmatione per verbum; in semel suscepta doctrina & fide, extant Apostolicæ Ecclesiæ exempla, Act. 14. 15. & 18. Et adhibitam fuisse publicam precationem, testatur historia, Act. 8. Ita de exploratione & professione doctrinæ & fidei in confirmatione loquuntur Canon Laodicenus 7. Arelatensis 8. sicut supra notauimus. Atque ideo Canon Aurelianensis perfectam ætatem requirit in confirmando. Nec male huc conuenit, quod Dionysius in fine Ecclesiasticæ hierarchiæ scribit de magistro Catecheseon, cui pueri in infantia baptizati tradebantur instituendi: vt ad professionem fidei, abrenuntiationem Satanæ, & pollicitationem obedientiæ Dei, in baptismo factam, præstandam & seruandam, doctrina & exhortationibus inducerentur.

Colloquium Ratisponēse. Eccius.

Hæc in Colloquio Ratisbonensi, Anno 1541. proposita fuerunt. Sed Eccius nomine Pontificiorum, simpliciter & superbe omnia illa reiecit, affirmans, in confirmatione non expectandum esse vsum rationis. Sensit igitur, tunc esse adhibendam, quando nec commonefactio de suscepto Baptismo, nec exploratio doctrinæ, nec professio fidei, nec exhortatio ad perseuerātiam, in pueris locum potest habere. Et ita dictum est à nostris, si hæc ex ritu confirmationis tollantur, etiamsi nihil contineret superstitionis, esse tamen tantum otiosam ceremoniam. Et ex hac narratione Lector intelligit, quid primus hic Canon de Confirmatione sibi velit, vnde sit sumptus, & quo respiciat, quando meminit otiosæ ceremoniæ, catecheseos, & professionis fidei. Multi cogitarunt, etiamsi reliqua vsitata in sua confirmatione Pontificij retinere vellent, fore tamen, vt catechesin, exhortationem doctrinæ, professionem fidei, cōmonefactionem de suscepto baptismo, & exhortationem de perseuerantia adiungerent, vt ita speciem aliquam pietatis haberet. Sed hæc omnia manifestissimæ vtilitatis, anathemate primi Canonis obliq; iugulantur. Volunt enim esse tale Sacramentum, quod ex opere operato, propter chrismatis virtutem, conferat gratiam maiorem, quam quæ sit Baptismi.

Effectus chrismatus secundum Pontificios.

Miretur autem aliquis, quare Pontificij in sua confirmatione illa tolerare nolint. Sed ratio est, quia hoc modo confirmatio nihil aliud esset, quam commonefactio de suscepto baptismo, & esset corroboratio in gratia, quæ in baptismo collata est. Illud vero Pontificij nolunt, sicut supra ostensum est, atq; propterea hæc, quæ diximus, ex sua confirmatione exterminant, licet valde insidiose posita sint verba Canonis (Non tantū esse catechesin & professionem fidei), cum tamen plerumq; talem ætatem in confirmatione deligant, vbi plane nullus potest locus esse catechesi, explorationi, professioni & exhortationi. Vsque adeo nullam vel manifestissime vtilem emendationē, homines isti vel tolerare possunt, vel admittere cogitāt. Quia igitur nihil, quod æquū est, ab illis obtineri potest,

dici-

dicimus, quod res est: Confirmationem, sicut illa in regno Pontificio vsurpatur, & supra descripta est, non tantum otiosam esse ceremoniam, sed multis vanis, superstitiosis & impijs opinionibus & traditionibus contaminatam, id quod hactenus satis demonstratum est. Quod secūdum Canonem attinet. Qualem & quantam virtutem suo Chrismati, sine vllo mandato & promissione diuina tribuant; & quanta sit iniuria & contumelia Baptismi, illam virtutem Baptismo detrahere, & ad Chrisma, quod nullum omnino habet verbum Dei, transferre, hactenus multis ostensum est. Sed ad hæc omnia solo anathematis strepitu respondent. Notet autem Lector, quod Chrismati non tantum significationem & commonefactionem aliquam de efficacia Baptismi, sed virtutem spiritualem, & diuinam, peculiarem & distinctam à Baptismo tribui velint ita vt sicut in Eucharistia aliquis iudicium sibi potest manducare & bibere, ita sentiūt, attrectatione Chrismatis minus reuerenti, supremam indignationem Dei, & plus quam gehennam incurri. Sicut Viennæ quondam Faber Episcopus clamitauit, fundamenta orbis tantum non collapsura, cum minister deferens ampullam Chrismatis, calceos æstu in itinere torrefactos, pinguedine ex ampullæ orificio exundante & superfluente, ex simplicitate quadam perunxisset.

Chrismati plane diuina virtus adscribitur.

Tertius Canon illinitionem Chrismatis in Confirmatione, solis Episcopis sub anathematis interminatione vendicat. Respondeo autem id, quod Luther. dicit de captiuitate Babylonica; Quales sunt Episcopi, tale etiam volūt habere ministerium. Quia enim prædicationem verbi, & administrationem verorum Scaramentorum à se ad alios inferiores reiecerunt; ne tamen ipsi nihil quod agerent, haberent, delibutionem Chrismatis vt minime laboriosam & molestam, inuenerunt; cum ad legitimū Episcopi munus obeundum plerique sint, sicut illustris quondam adolescens in collegio ipsorum, cum recitāda essent Pauli verba (Sicut estis azymi) cecinit, Sicut estis asini. Cōsideret autem lector, quanta sit hominum istorū leuitas & prodigalitas in profusione anathematum. Scriptura ignorat discrimen Episcopi & Presbyteri. Hieronym. dicit: Quicquid huius fit, magis ad honorē sacerdotij, quam ad legis necessitatē fieri. Notum etiam est, quod Concilium Toletanum primum, Canone 20. statuit absente Episcopo presbyterum posse chrismare. Et addit, ad illud vsque tempus quibusdam in locis presbyteros chrisma cōfecisse. Notum est etiam, quod Gregorius distin. 95. cap. peruenit, presbyteris concedit, vt in frōtibus chrismate tangere debeant baptizatos. Nec ignorant, quomodo Canonistæ, quomodo Alexander, Thomas, Richardus, hanc quæstionem ex illo Canone disputent. Et tamen anathema dicunt, si quis simplicem Sacerdotem dixerit posse ministrum esse confirmationis. Anathema igitur erit etiam omnis Episcopus, qui oues suas non ipse chrismate confirmarit. Canones enim volunt, neminem alium, sed Episcopum ipsum debere chrismare. Extra de sacra vnctione. Atqui quæ ætas proximorū annorum in episcopatib. pinguiusculis meminit, Episcopum ipsum singulas suas oues chrismasse? Excogitatum enim est ludibriū suffraganeorū. Coemit siquidem aliquis Episcopatū in Turcia, puto Sidonium, Tripolitanum, Bethlehemiticum: & iuramento se obstringit, se gentes illas ad fidem conuersurum. Cumq; vix iter ingressus est, mox reuersus conqueritur de difficultate & impossibilitate: ibi Pontifex absoluit illum à iuramento. Quia vero tamen habet titulum Episcopi, sed sine Ecclesia, per talem laruam nostri Episcopi postea in suis diœcesib. confirmatione, ordinationes, consecrationes, & huius farinæ alia perficiunt. Atq; sic egregie scilicet satis fit Canonibus, quando fictitius & laruatus suffraganeus alienas oues signat, ipso Episcopo interim, iuxta morem suum, sua agente. Et

Illinitio chrismatis est solorum Episcoporum.

Hieronymus.

tamen non verentur in tali etiam casu anathemata crepare. Quid igitur est, si hoc non est vniuersam religionem ludibrio habere?

SESSIONES CONCILII TRIDENTINI sub Iulio III.

Non opus esse iudico repetere historiam, quomodo Concilium Tridentinum sub Paulo III. conflato funesto in Germania bello, primum Bononiam translatum, postea morte Pauli III. interceptum: & quomodo mox sub Iulio III. cum viderentur sibi de tota Germania triumphasse, continuandum & prosequendum rursus indictum fuerit. Illa enim Sleidanus in sua historia copiose & fideliter annotauit: vbi etiam Lector inueniet, quæ interea in armatis Imperij Comitijs de Concilio acta & decreta fuerunt, quæque postea insecuta sunt.

His igitur ad suos authores, vnde peti & possunt & debent, reiectis: nos eorum, quæ sub Iulio III. decreta sunt, examen ea ratione, quam in præcedentibus seruauimus, prosequemur.

DECRETVM DE SANCTISSIMO EVCHARISTIÆ Sacramento publicatum in tertia Sessione Tridentina, sub Iulio Papa III. die 11. Octobris, 1551.

Sacrosancta œcumenica & generalis Tridentina Synodus, in Spiritu sancto legitime congregata, præsidentibus in ea, ijsdem sanctæ sedis Apostolicæ legato & nuntiis, etsi in eum finem, non absq; peculiari scilicet ductu & gubernatione conuenerit, vt veram & antiquam de fide & Sacramentis doctrinam exponeret, & vt hæresibus omnibus, & alijs grauissimis incommodis, quibus Dei Ecclesia misere nunc exagitatur, & in multas & varias partes scinditur, remedium afferret, hoc præsertim iam inde à principio in votis habuit, vt stirpitus conuelleret zizaniam execrabilium errorum & schismatum, quam inimicus homo his nostris calamitosis temporibus in doctrina fidei, vsu & cultu sacrosanctæ Eucharistiæ superseminauit: quam alioqui Saluator noster in Ecclesia sua tanquam symbolũ reliquit, eius vnitatis & charitatis, qua Christianos omnes inter se coniunctos & copulatos esse voluit. Itaq; eadem sacrosancta Synodus, sanam & synceram illam de venerabili hoc & diuino Eucharistiæ Sacramento doctrinam tradens, quam semper Catholica Ecclesia ab ipso Iesu Christo, Domino nostro, & eius Apostolis erudita, atq; à Spiritu sancto, illi omnem veritatem indies suggerente, edocta retinuit, & ad finem vsq; seculi conseruabit, omnibus Christi fidelibus interdicit, ne posthac de sanctissima Eucharistia aliter credere, docere, aut prædicare audeant, quam vt est hoc præsenti decreto explicatum atq; definitum.

DE REALI PRÆSENTIA DOMINI nostri Iesu Christi in Eucharistiæ Sacramento, de Consecratione.

CAPVT I.

Principio docet sancta synodus, & aperte ac simpliciter profitetur, in almo sanctæ Eucharistiæ Sacramento, post panis & vini consecrationem, D. N. Iesum Christum, verum Deum atq; hominem, vere, realiter ac substantialiter, sub specie illarum rerum sensibilium contineri. Nec enim hæc inter se pugnant, vt ipse Saluator noster semper ad dextram Patris in cœlis assideat, iuxta modum existendi naturalem: & vt multis nihilominus alijs in locis, Sacramentaliter præsens sua substantia nobis adsit ea existendi ratione, quam etsi verbis exprimere vix possumus, possibilem tamen Deo, cogitatione per fidem illustrata, assequi possumus, & constantissime credere debemus. Ita enim maiores nostri omnes, quotquot in vera Christi Ecclesia fuerunt, quid de sanctissimo

ctissimo hoc Sacramento disseruerunt, apertissime professi sunt, hoc tam mirabile Sacramentum in vltima cœna redemptorem nostrum instituisse, cum post panu vinique benedictionem, se suum ipsius corpus illis præbere, ac suum sanguinem disertis ac perspicuis verbis testatus est. Quæ verba à sanctis Euangelistis commemorata, & à diuo Paulo postea repetita, cum propriam illam & apertissimam significationem præ se ferant, secundum quam à Patribus intellecta sunt: Indignissimum sane flagitium est, ea à quibusdam contentiosis & prauis hominibus ad fictitios & imaginarios tropos, quibus veritas carnis & sanguinis Christi negatur, contra vniuersum Ecclesiæ sensum detorqueri, quæ tanquam columna & firmamentum veritatis, hæc ab impiis hominibus excogitata commenta, velut Satanica, detestata est, grato semper & memori animo, præstantissimum hoc Christi beneficium agnoscens.

CANON I.

Si quis negauerit, in sanctissimo Eucharistiæ Sacramento contineri vere, realiter & substantialiter corpus & sanguinem, vna cum anima & diuinitate Domini nostri Iesu Christi, ac proinde totum Christum: sed dixerit, tantummodo esse in eo, vt in signo, vel figura, aut virtute, anathema sit.

EXAMEN.

De præsentia corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi, in sacrosancta sua cœna: siue de vero & genuino sensu verborum Cœnæ, Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus: vehemens & vere tristis est hoc tempore controuersia in Ecclesia: quibusdam contendentibus, verba illa non esse accipienda in eo sensu, quem simplex, propria, genuina, & in Scriptura vsitata ipsorum significatio præbet: sed per tropos eo esse torquenda, vt vera & realis præsentia substantiæ corporis & sanguinis Christi, ex cœna ipsius tollatur & submoueatur longius, quam cœlum distat à terra: & in Cœna Dominica, apud nos in terris, relinquatur tantum vel signum & figura procul absentis, & longe à nobis remoti corporis & sanguinis Christi: vel Christus dicatur in cœna sua præsens esse, tantum secundum diuinam suam naturam, præbens & exhibens communicantibus non ipsam substantiam, sed virtutem tantum & vigorem corporis & sanguinis sui, non præsentis sed procul absentis, & à Cœna longius remoti, quam aspectabile hoc cœlum distat à terra. Ego vero ab illorum opinionibus fateor me dissentire: simpliciter vero & aperte profiteor, me amplecti & probare illarum Ecclesiarum sententiam, quæ agnoscunt & docent, veram & substantialem præsentiam corporis & sanguinis Christi in Cœna, in eo sensu, quem verba Cœnæ, simplici, propria, vsitata, & genuina sua significatione præbent. Et in hac sententia, vtriusque partis argumentis diligenter consideratis, acquiesco. Neque enim sine periculo animæ fieri potest, si quis ludat fingendis opinionibus in expositione verborum Cœnæ. Scriptum enim est, eos, qui non diiudicant illud corpus Domini, quod verba Cœnæ ibi affirmant, exhiberi & accipi, manducare sibi iudicium. Diiudicatio autem rite fieri non potest, si à vero & genuino sensu verborum (Hoc est corpus meum) aberretur. Non igitur quæuis opiniones de expositione horum vocabulorum temere sunt amplectendæ, sed diligenter inquirēda & consideranda sunt fundamenta: vt non præsumptas nostras opiniones in verba illa ingeramus, sed vt ipsa verba & repetitiones Cœnæ, quæ in scriptura extant, ostendant & præbeant nobis veram & genuinam interpretationem & sententiam: idque non obscuris & ambiguis coniecturis, sed perspicuis, certis & firmis indicijs & testimoniis, vt gloriari possimus, nos mentem Christi tenere, 1. Cor. 2. Quia vero scriptura non est priuatæ interpretationis, 2. Pet. 1. simplex illa regula omnium est certissima, tutissima & fir-

De præsentia corporis Christi.

Diiudicatio corporis Christi.

missima

miſſima: quod ſcilicet eadem doctrina & ſententia in diuerſis ſcripturæ locis ideo repetita eſt, vt ipſius Spiritus ſancti interpretatio, ex illa collatione locorum inquiri & deprehendi poſſit. Et quando Spiritus ſanctus in ſcriptura ſententiam aliquam, aliter, quam ſicut verba ſimpliciter & proprie ſonant, intelligi voluit, illud vel in eodem, vel in alio loco non obſcure explicauit & oſtendit. Iam vero deſcriptio cœnæ, à diuerſis Scriptoribus & quidem diuerſis temporibus repetita, extat in Scriptura. Nulla autem reperiuntur indicia, ſimplicem, propriam, vſitatam & genuinam ſignificationem illorum verborum (hoc eſt corpus meum) eſſe deſerendam. Offerunt autem ſe multæ manifeſtæ oſtenſiones, eam ſententiam eſſe retinendam, quam ſimplex, propria, & ſcripturæ vſitata verborum ſignificatio præbet, ſicut in peculiari libello plenius hoc à nobis demonſtratum eſt. Et hæc ſententia in nullum fidei articulum impingit. Certum enim eſt, quia in humana natura Chriſti tota plenitudo diuinitatis habitat corporaliter: & per aſcenſionem humana natura in Chriſto exaltata eſt ſuper omne nomen, quod nominatur, ſiue in hoc, ſiue in futuro ſeculo: ideo Chriſtum corpore ſuo poſſe adeſſe, vbicunque voluerit, & facere, quodcunque voluerit. Præſentia igitur corporis Chriſti in Cœna non pugnat cum articulis fidei, vel de veritate humanæ naturæ, vel de aſcenſione Chriſti. Habet etiam hæc ſententia perpetuum conſenſum veteris, veræ & purioris Eccleſiæ: & plena eſt dulciſſimarum conſolationum: quæ omnes, ſtabilita abſentia corporis & ſanguinis Chriſti, conſcientiæ eripiuntur. Sed hæc in repetitione ſanæ doctrinæ de præſentia corporis & ſanguinis Chriſti in Cœna, iuſta tractatione explicauimus: non igitur opus eſſe iudico, vt integra controuerſiæ huius tractatio hoc loco repetatur. Hæc pauca vero ideo hoc loco annotare volui, vt oſtenderem, meam confeſſionem coniunctam eſſe cum illis Eccleſijs, quæ à Sacramentariorum opinionibus alienæ ſunt, & ſententiam de vera & ſubſtantiali præſentia corporis & ſanguinis Chriſti in Cœna, iuxta ſimplicem & genuinam verborum inſtitutionis proprietatem amplectuntur & profitentur. De primo igitur capitulo, & primo Canone, quod attinet ad præſentiam ſubſtantiæ corporis & ſanguinis Chriſti in Cœna, nihil amplius iam diſputabo, ne rationem examinis prætergrediar. Duo tamen adhuc in explicatione huius capituli expendenda ſunt. Primum, quod verbo continendi, videtur definire velle modum præſentiæ corporis & ſanguinis Chriſti in Cœna. Nos vero præſentiam ipſam, quia teſtimonium habet verbi Dei, ſimpliciter credimus: de modo vero præſentiæ, quia verbo Dei reuelatus non eſt, iudicamus non eſſe diſputandum. Non igitur definimus certum modum illius præſentiæ, ſed eum humiliter commendamus ſapientiæ & omnipotentiæ Dei. Non ſtatuimus Phyſicam ſeu Geometricam, craſſam & carnalem rationem præſentiæ. Non diſputamus de locali incluſione, nec de deſcenſione vel aſcenſione corporis Chriſti. Et breuiter, non ſentimus corpus Chriſti in Cœna adeſſe modo aliquo, ſeu ratione naturali huius ſeculi.

De modo præſentiæ corporis Christi.

Fundamentum etiam præſentiæ corporis Chriſti in Cœna Lutherus monuit, non eſſe collocandum in diſputatione de vbiquitate, ſed in veritate verborum inſtitutionis. Nec Tranſſubſtantiationem pro articulo fidei recipimus, de qua poſtea dicendum erit. Sed ſicut verba Cœnæ docent, ſimpliciter credimus illam præſentiam; modum vero & rationem non definimus, ſed ſapientiæ Chriſti veracis & omnipotentis commendamus.

Conſecratio panis & vini.

Alterum, quod obſeruandum dixi, eſt illud, quod mentionem faciunt conſecrationis panis & vini, & tamen, quæ & qualis illa ſit, non explicant, cum tamen conſtet, à multis petitum fuiſſe à Patribus Concilij, vt inter

tam-

tam varias diſputationes & opiniones, certam formam conſecrationis Euchariſtiæ definirent & determinarent.

Quidam enim diſputant, in tacita murmuratione quatuor horum verborum ſuper panem (Hoc eſt corpus meum) conſiſtere conſecrationem, ita, vt nec ea, quæ in inſtitutione præcedunt, nec quæ ſequuntur, ad conſecrationem vel pertineant, vel requirantur: ſed in ſyllabis & literis quatuor illorum verborum, ea ſit vis & ἐνέργεια, vt ſi à Sacerdote ſuper panem pronuntientur, poſſit ſubſtantiam panis conuertere in corpus Chriſti,

Quidam, vt Thomas, alia etiam quædam ex verbis inſtitutionis, ad conſecrationem requiri & pertinere contendunt. Extat libellus Beſſarionis, in quo prolixe diſputat hanc quæſtionem: An conſecratio fiat per verba inſtitutionis, an vero per verba Canonis; vel an vtraque ſimul ad conſecrationem neceſſaria ſint. Et Colonienſ. in ſuo antididagmate ſerio & multis contendunt, eos vehementer inſanire, qui exiſtimant, panem & vinum conſecrari in corpus & ſanguinem Chriſti per verba inſtitutionis, ſi non adhibeantur etiam verba, & preces Canonis. Et inter Pontificios multi publice ſcribunt, illas Eccleſias, quæ non adhibito papiſtico Canone, verbis inſtitutionis Chriſti in cœna vtuntur, non habere verum corpus & ſanguinem Chriſti, ſed tantum panarium Sacramentum, ſicut Lindanus inquit. *Colonienſes.*

Diſputatur etiam an ad conſecrationem Euchariſtiæ neceſſaria ſit altaris, ſacerdotis, vaſorum, veſtium, & reliquæ miſſalis panopliæ Pontificialis conſecratio.

Inter has tam diuerſas opiniones Tridentini Patres à multis requiſiti, noluerunt ſe interponere: ſed ſimpliciter, ſine declaratione, nominant cōſecrationem panis & vini. Et quo conſilio illud fiat, Lector expendat. Res autem per ſe plana eſt. Quidam enim Papiſticam conſecrationem ita reiecerunt vt fingerent, etiam ſine verbis inſtitutionis poſſe celebrari cœnam Dominicam. Quod manifeſte falſum eſt. Certiſſimum enim eſt, Sacramentum non eſſe ſine verbo, ſicut Baptiſmum Paulus vocat lauacrum aquæ in verbo, Epheſ. 5. Et Auguſtini ſententia recte habet: Accedat verbum ad Elementum, & fit Sacramentum. Item, Tolle verbum ex Baptiſmo, & quid erit aqua niſi aqua? Nullo modo igitur Euchariſtia eſſe poteſt ſine adhibitione verbi. Si enim ex Euchariſtia tollatur verbum, nihil aliud erit panis, quam panis. Et inde Auguſtinus contra Fauſtum. lib. 20. c. 13. inquit: Noſter panis & calix certa conſecratione myſticus fit nobis, non naſcitur. Proinde quod non ita fit, quamuis ſit panis & calix, alimentum eſt refectionis, nō Sacramentum religionis. Hoc fundamentum firmiſſimum eſt ex definitione Sacramenti. Illa vero adhibitio verbi ad elementum in Sacramentis, vocatur veterib. ſanctificatio: vulgus vocat conſecrationem. Paulus ex deſcriptione Marci nominat benedictionem, cum inquit: Poculum benedictionis cui benedicimus, 1. Cor. 10. Quod ſi iam quæritur, quodnam ſit verbum illud benedictionis, quo accedente ad panem & vinum, fiat Sacramentum corporis & ſanguinis DOMINI, certe hoc extra controuerſiam eſt, ſicut vnumquodque Sacramentum habet certum aliquod verbum DEI, ſibi proprium, & peculiare: ita etiam Euchariſtiam habere certum proprium & peculiare verbum, ipſam ſcilicet diuinam inſtitutionem. Exiſtimo vero apud illos, qui non cenſent, humana diuinis eſſe, vel æquanda, vel præferenda, hoc extra dubitationem eſſe, impie eum facere, quicunque benedictionem, ſanctificationem, ſiue conſecrationem Euchariſtiæ, verbis diuinæ inſtitutionis derogat, & ad preces Canonis, qui ab hominibus ex corrupto & integro, imo ex quam plurimis corruptis conſarcinatus eſt, transfert. Nec ſane partienda eſt illa ſiue benedictio, ſiue conſecratio inter Dei verbum, & inter verba ab homini- *Auguſtinus.*

bum illud, Crescite & multiplicamini: quod semel dictum, perpetuam in articulo creationis habeat efficaciam. De consecrat. dist. 2. cap. Vtrum in figura, Augustinus dicit: Reliqua omnia, quæ Sacerdos dicit aut clerus chori canit, nihil aliud esse, quam laudes & gratiarum actiones aut certe obsecrationes, & fidelium petitiones: Sacerdotem vero consecraturum assumere verba Euangelistarum. Et Thomas 2. quæstione 83. articulo 4. multis disputat, consecrationem solum in verbis Christi confici, reliqua vero in Canone, pertinere ad præparationem sumentium. Vera igitur benedictio seu consecratio Eucharistiæ consistit in verbis institutionis ipsius Filii Dei, per quæ ipse nobis hodie, & vsque ad finem seculi consecrat & sanctificat panem & vinum: vt illam nominationem, quam natura non habent, ex gratia & virtute diuina percipiant, vt scilicet sint corpus & sanguis ipsius. *Augustin.*

Obseruet autem Lector, quod inter Pontificios plerique, cum non possent in vniuersum verba institutionis, ex consecratione Eucharistiæ proscribere, magnam tamen eius partem resecarunt: ita vt exceptis quatuor illis verbis, Hoc est corpus meum: reliqua in institutione nihil ad consecrationem vel pertineant, vel faciant. Et hoc ideo disputant, vt ex consecratione exterminatis verbis illis. Dedit illis, dicens: Accipite comedite, &c. possent extra vsum habere Sacramentum. Sed Paulus traditurus Corinthiis, quomodo possent non vulgarem, sed Dominicam cœnam celebrare, totam & integram institutionem recitat & præscribit. Iustinus faciens mentionem verbi à Christo traditi, quo Eucharistia consecretur, refert se ad descriptionem institutionis, quæ apud Euangelistas extat. Emissenus, De consecrat. distinct. cap. Quia corpus, dicit, Sacerdotem in sanctificatione ita dicere: Accipite, hoc est corpus meum, & bibite, hic est sanguis meus. Ita etiam Ambrosius de Sacramentis libro quarto, capite quinto. Et breuiter in omnibus vetustis liturgiis, non tantum verba, sed tota & integra institutio in sanctificandis mysteriis recitatur. *Verba institutionis a Pontificiis mutilata.* *Ambrosius.*

Duo igitur iam monstrata sunt, I. Non prece hominis, sed verbo institutionis sanctificari siue consecrari Eucharistiam. II. Non mutilandam esse institutionem, sed totam esse adhibendam ad benedictionem Eucharistiæ, & eius administrationem. III. Est & hoc explicandum, recitationem illorum verborum non ita adhiberi, sicut magi sua carmina conceptis verbis recitant: puta de Ioue Elicio, aut de luna cœlo deducenda, vi scilicet, & virtute literarum & syllabarum, si certo modo recitentur & pronuntientur, sed sicut in prædicatione Euangelii Paulus affirmat, Christum ipsum per os ministrorum loqui, Roman. 15. 2. Corinth. 13. & Deum exhortari per nos, 2. Corinth. 5. Ita in actione Eucharistiæ, minister loco Christi legatione fungitur, qui ipse ibi adest: & per ministros verba hæc sonat: Hoc est corpus meum, hoc facite, &c. & per illud suum verbum efficax est. Non igitur minister homo sua consecratione & benedictione, panem & vinum, facit corpus & sanguinem Christi. Sed ipse Christus verbo suo in hac actione adest, & institutionis suæ verbo, quod per os ministri pronunciatur, efficit vt panis sit corpus suum, & poculum sanguis suus plane eo modo, sicut ipse est, qui baptizat, licet per ministrum, & verbo suo efficit, vt Baptismus sit lauacrum regenerationis & renouationis. Adhibemus igitur recitationem verborum institutionis, tanquam ordinationem, mandatum, promissionem, & priuilegium Mediatoris nostri Christi Domini, vt admoneamur, & certi reddamur, quid in cœna Dominica sit faciendum & credendum. Conuenimus enim, vt accipiamus, edamus, & bibamus, non panem cibarium, aut vulgare poculum, sed illum panem, qui est corpus Domini, & illud poculum, quod est sanguis noui Testamenti. Sed natura panis non est corpus Christi, nec vi-

firmum fundamentum. Præterea ipsam consecrationem seu sanctificationem Pontificii tribuunt partim etiam operi Sacerdotis: & quidem non tantum externæ recitationi verborum, sed & aliis sacrificuli gestibus, vt expansioni, complicationi, eleuationi, & gesticulationi manuum, inclinationi ceruicis, corporis, transpositioni libri, cruciformationibus, & aliis similibus: & præcipue vero consecrationi sacerdotis, altaris, vasorum, vestium, &c.

Hæc merito & necessario taxantur, vt ostendi posint vera fundamenta. quibus maximum hoc mysterium nititur: quod scilicet credimus, in Cœna Dominica non vulgarem panem, & commune vinum, sed corpus & sanguinem Domini adesse, exhiberi & accipi.

DE RATIONE INSTITVTIONIS *huius sanctissimi Sacramenti.*

CAPVT II.

Ergo Saluator noster discessurus ex hoc mundo ad Patrē, Sacramentum hoc instituit, in quo diuitias diuini sui erga homines amoris velut effudit, memoriā faciēs mirabilium suorum: & in illius sumptione, colere nos sui memoriam præcepit, suamque annuntiare mortem, donec ipse ad iudicandum mundum veniat. Sumi autem voluit Sacramentum hoc, tanquam spiritualem animarum cibum, quo alantur & confortentur viuentes vita illius, qui dixit: Qui manducat me, & ipse viuet propter me, & tanquam antidotum, quo liberemur a culpis quotidianis, & a peccatis mortalibus præseruemur. Pignus præterea id esse voluit futuræ nostræ gloriæ, & perpetuæ felicitatis: adeoq; symbolum vnius illius corporis, cuius ipse caput existit, cuique nos tanquam membra, arctissima fidei spei & charitatis connexione astrictos esse voluit, vt idipsum omnes diceremus, neq; essent in nobis schismata.

CANON V.

Si quis dixerit, vel præcipuum fructum sanctissimæ Eucharistiæ esse remissionem peccatorum, vel ex ea non alios effectus prouenire, anathema sit.

EXAMEN.

Vtilissima est, simplex & vera ex verbo Dei explicatio Doctrinæ, de fine, vsu & fructu, siue de virtute & efficacia Eucharistiæ. Hac enim doctrina, animi excitantur ad crebriorem vsum huius Sacramenti: Accenditur in ipso vsu fides, inuocatio & gratiarum actio: conscientia deniq; credentis, ex hac doctrina, dulcissima consolatione confirmatur, ad se etiam in hac tanta carnis infirmitate pertinere, sibi certo communicari, firmiter donari & obsignari totum thesaurum omnium beneficiorum, quæ Christus mediator traditione sui corporis, & effusione sui sanguinis nobis acquisiuit. Ostendit etiam hæc doctrina, quia variis huius vitæ calamitatibus subiecti sumus, quale pignus habeamus futuræ aliquando nostræ liberationis, immortalitatis & gloriæ. De re magna igitur disputatio est: & omnino necessarium est, doctrinæ huius synceritatem, sicut ea in verbo Dei tradita est, ita conseruare, ne vel additionibus vel detractionibus adulteretur.

De vsu & fructu Cœnæ Dominicæ.

Iterum vero commonefaciendus est Lector, quod sit κρινόμενον, seu quis sit verus status controuersiæ inter Pontificios & inter nos de hac doctrina. Tridentini enim dogmatistæ, non satis explicate declarant id, quod in controuersia positum est: cum tamen non ignotum sit, quid hoc loco damnare velint. Quintum siquidem Canonem ita constituerunt, quasi hic sit status controuersiæ, quod nos remissionem peccatorum ita tribuamus fideli sumptioni Eucharistiæ, vt negemus, alios etiam effectus ex illa sum-

ptione prouenire ad credentes: cum longe aliud sit, quod damnare volunt. Vt igitur explicatis illis, quibus Pontificii sperant se iudicium Lectoris vel turbare, vel saltem remorari posse: plane & perspicue ostendatur, quid illud sit, quod in doctrina nostra, de fine & fructu Eucharistiæ sugillare & damnare volunt: breuiter Patrum verbis & sententiis recitabo aliquos illos Eucharistiæ effectus, de quibus Canon iste loqui videtur: quos Eucharistiæ nos nullo modo detrahimus, sed docemus, fidem in sumptione debere reuerenter considerare, & cum gratiarum actione amplecti omnes diuitias, & totum thesaurum beneficiorum, quæ Christus Mediator traditione sui corporis, & effusione sui sanguinis, Ecclesiæ suæ acquisiuit. Quia.n. in Eucharistia accipimus illud Christi corpus, quod pro nobis traditum est, & sanguinem noui testamenti, qui in remissionem peccatorum effusus est, quis neget, credentes ibi percipere thesaurum omnium beneficiorum Christi? Accipiunt enim illud, in quo peccata remittuntur, in quo mors aboletur, in quo vita nobis communicatur, quo nos sibi Christus, tanquam membra, adiungit, vt ipse in nobis & nos in ipso simus. Pulcre enim dixit Hilarius. Hæc accepta & hausta faciunt, vt & Christus in nobis, & nos in Christo simus.

Hilarii dictum.

Cyrillus.

Cyrillus inquit: Quando carnem Christi in mystica benedictione, fide manducamus, hinc vitam habemus in nobis, illi carni coniuncti: quæ vita effecta est, vt non solum anima per Spiritum sanctum in beatam vitam ascendat, verum etiam terrestre hoc corpus, cibo illo ad immortalitatem reducatur, resuscitandum in nouissimo die. In Eucharistia igitur accipimus pignus certissimum & præstantissimum reconciliationis nostræ cum Deo, remissionis peccatorum, immortalitatis & futuræ glorificationis. Et reuera diuitias diuini sui erga homines amoris in hoc Sacramento Christus opulenter effundit. Illud enim corpus quod pro nobis in mortem tradidit, dat nobis in Cœna sua in cibum: vt ex eo tanquam solido, diuino & viuifico cibo viuamus, alamur, grandescamus, confortemur atque adeo in ipsum conuertamur, ab eo nunquam separandi: sicut Augustinus pie dicit, in persona Christi: Non tu me mutabis in te, sed tu mutaberis in me.

Augustin.

Et per sacrum cõuiuium in quo Christus sumitur, memoria passionis eius recolitur, mens impletur gratia, & futuræ gloriæ nobis pignus datur. Et elegans est Ignatii sententia: quæ extat in Epistola ad Ephesios: vbi Eucharistiam vocat φάρμακον ἀθανασίας, ἀντίδοτον τοῦ μὴ ἀποθανεῖν, ἀλλὰ ζῆν ἐν θεῷ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ καθαρτήριον ἀλεξίκακον. Hoc est, Pharmacum immortalitatis, antidotum ne moriamur, sed viuamus in Deo per Iesum Christum, remedium per auerruncationem & depulsionem malorum purgans.

Bernhardus.

Nec incommoda est Bernhardi sententia. in qua dicit: Corpus Christi est ægris medicina, peregrinantibus via, debiles confortat, valentes delectat, languorem sanat, sanitatem conseruat, per hoc fit homo mansuetior ad correptionem, patientior ad laborem, ardentior ad amorem, sagacior ad cautelam, ad obedientiam promptior, ad gratiarum actionem deuotior.

Cyprianus.

Cyprianus dicit: eos quos exhortamur ad prælium, non inermes & nudos esse relinquendos, sed protectione Sanguinis & Corporis Christi muniendos. Ad hoc enim fit Eucharistia, vt possit accipientibus esse tutela. Idoneus ergo esse non potest ad martyrium, qui ab Ecclesia non armatur ad prælium, & mens deficit, quam non accepta Eucharistia erigit & accendit.

Chrysostomus.

Chrysostomus inquit: Si qui fimbriam vestimenti eius tetigerunt, recte conualuerunt, quanto magis corroborabimur, si totum illum in nobis habeamus? Sedabit ille in nobis sæuientem membrorum nostro-

rum legem, perturbationes animi extinguet, morbos omnes depellet, ab omni casu nos eriget, & inimici potestate deuicta, ad veram pietatem concitabit, atque adeo in seipsum confirmabit. Idem inquit, in priorem ad Corinthios: Ipsa mensa, animæ nostræ vis est, nerui mentis, fiduciæ vinculum: fundamentum, spes, salus, lux, vita nostra. Si hinc hoc Sacrificio muniti migrabimus, maxima cum fiducia sanctum ascendemus vestibulum.

Ambrosius de his, qui initiantur mysteriis, cap. 8. Ista esca, quam accipis vitæ æternæ substantiam subministrat. *Ambrosius.*

Et in Lucam inquit: Corpus Christi edimus, vt vitæ æternæ possimus esse participes.

Basilius in Asceticis dicit, proprium esse eorum, qui sumunt Eucharistiam, vt memoriam continuam seruent eius qui pro nobis mortuus est, & resurrexit. *Basilius.* In vsu igitur cœnæ Dominicæ beneficia traditione corporis Christi & effusione sanguinis ipsius nobis præstita & acquisita memori mente sunt cogitanda publica voce prædicanda & annuntianda, gratiarum actione publice & priuatim commemoranda & celebranda. Nec tantum historica commonefactio de morte Christi, & beneficiis eius in Eucharistia est: sed ipse habitans iam in nobis. illam sui ἀνάμνησιν efficacia corporis & sanguinis sui per Spiritum excitat accendit, confirmat, auget & conseruat in nobis: ne obliuio illa, de qua Scriptura loquitur 2. Pet. 1. nobis obrepat: aut si obrepsit, vt excutiatur. Præterea etiam, sicut Augustinus inquit, mysterium pacis & vnitatis nostræ Christus in mensa sua consecrauit: & per hunc cibum & potum, societatem sui corporis & membrorum suorum intelligi voluit, quæ est Ecclesiæ vnitas. Chrysostomus inquit; Vna mensa omnibus est proposita idem cibus porrigitur omnibus idq; in propatulo fit, vt scilicet nos vnum corpus agnoscamus, & mutua charitate complectamur. *Chrysostomus.* Ideo enim (sicut Augustinus inquit) hoc Sacramentum in eiuscemodi rebus conficitur, quæ ex multis, puta ex granis, & multis botris ceu racemis ad vnum aliquid rediguntur; vt admoneamur participatione huius Sacramenti, vt & nos vnum simus nos diligendo, vnam fidem, vnam spem, & indiuiduam charitatem. Et sicut Cyprianus inquit; Quibus vnus est panis, vnum est corpus, & omnium vnum cor, & anima vna, vni Christo adhærens.

Hæc ex Patrum sententiis breuiter repetere volui: vt Lectori ostenderem, non hunc esse statum controuersiæ de quo hoc loco Pontificii nobiscum dimicant: quasi ipsi magnificentius sentiant & loquantur de fine, fructu, virtute, & efficacia sumptionis Eucharistiæ, aut quasi nos de remissione peccatorum, in sumptione Eucharistiæ ita loquamur, vt alios effectus Eucharistiæ denegemus & detrahamus. Ideo enim nostram confessionem adiunxi sententiis veterum, ex verbo Dei sumptis & extructis: vt coram tota Ecclesia palam fiat, nos dignitati, virtuti & efficaciæ Eucharistiæ nihil quicquam detrahere. Et mirũ est, Pontificios hoc modo insidiose voluisse transponere statum; cum alias irasci & indignari soleant, nos dignitatem & efficaciam Eucharistiæ ex verbo Dei magis extollere & ornare, quam ipsorum Missæ, satisfactionibus, indulgentiis, & similibus veniarum nundinationibus commodum & vtile sit. Cum igitur hæc enumerata diligentius in nostris Ecclesiis, quam apud Pontificios, doceantur; num in hac parte doctrinæ consensus est, ita vt nihil habeant, quod in nostra doctrina damnent? Certe non sine causa, anathemata sua in V. Canone expediunt: Quid vero illud sit, oblique notant cum damnant: Si quis dixerit, vel præcipuum fructum sanctissimæ Eucharistiæ, esse remissionem peccatorum. Sed inquis, Forsan eos notant, qui de remissione peccato-

rum, in sumptione Eucharistiæ ita disputant, vt reliquos eius effectus omnes prorsus negent & tollant. Illos igitur nominent, nobis cum tali opinione nihil est commune, qui sentimus, in vsu Eucharistiæ fieri in credentibus applicationem & obsignationem omnium beneficiorum Christi mediatoris. Sed aliud est, de quo boni illi Patres dimicant, quod in secundo capitulo ita explicant, Eucharistiam esse antidotum, quo liberemur à culpis quotidianis, hoc est, à peccatis venialibus: à mortalibus vero non liberemur per antidotum Eucharistiæ, sed tantum præseruemur. Et est illud, quod Colonienses Iesuitæ ex Scholasticis clarius explicant, cum dicunt: Leuia quidem & minora peccata Eucharistiam delere, aliquando etiam grauia quædam: illa scilicet, quorum memoria confitentibus nobis exciderit, tunc enim Sacramenti virtutem supplere, quod ignorantia desiderabat. Mortalia autem peccata vero vsu Eucharistiæ non deleri. Hoc igitur est caput illud, quod in doctrina nostra reprehendunt & damnant; quod scilicet docemus, Filium Dei in Eucharistia, dato suo corpore & sanguine, tanquam pignore seu sigillo certissimo & præstantissimo, testari, se singulis fide hoc Sacramento vtentibus, communicare, applicare, & obsignare beneficia sua, quæ traditione sui corporis, & effusione sui sanguinis Ecclesiæ acquisiuit. Et inter illa beneficia dicimus præcipuum & primarium locum obtinere remissionem peccatorum, reconciliationem cum Deo, receptionem in gratiam, & acceptationem ad salutem & vitam æternam: non quod reliqua Christi beneficia ab Eucharistiæ fructu excludamus, sed quia hæc sunt quasi fundamenta omnium reliquorum Christi beneficiorum, quæ nobis conferenda sunt. Neque hoc facimus priuata aliqua speculatione aut temeritate, sed ipse filius Dei Eucharistiam nominat nouum Testamentum. Et Ieremias affirmat, in nouo Testamento comprehendi hoc pactum: Propitius ero iniquitati eorum, & peccati eorum non memorabor amplius. Et quidem in ipsa institutione Christus expressis verbis nominat remissionem peccatorum. Cogitet autem Lector, quid sit, remissionem illam in nouo Testamento, de quo verba Cœnæ loquuntur, cum Iesuitis restringere tantum ad leuia & minora peccata: quasi sanguis Christi in Eucharistia acceptus, non habeat vim delendi peccata mortalia & grauiora: sed illa dignitas & virtus tribuenda sit nostris satisfactionibus, indulgentiis, missæ sacrificio, & reliquis veniarum negotiationibus. Operæ pretium enim est expendere, quare Pontificii contra hoc caput doctrinæ nostræ tam pertinaciter dimicent. Hæc enim consideratio multa monebit, & ostendet causas grauissimas, quare contradicendum sit.

Iesuitæ Colonienses.

Primum igitur remissionem peccatorum grauiorum & mortalium, quæ post Baptismum commissa sunt, docent quærendam & impetrandam esse nostra contritione, confessione, satisfactione, sacrificio Missæ, & aliis modis. Vident autem, totam illam veniarum structuram collapsuram, si remissio illa & reconciliatio quæratur in corpore & sanguine Christi. Ne tamen nihil tribuant Eucharistiæ, loquuntur de venialibus: hoc est (sicut Iesuitæ interpretantur) de leuioribus & minutioribus peccatis. Vt igitur satisfactiones suas, & reliquas veniarum nundinationes retineant, acerbe dimicant, in vero vsu Eucharistiæ non fieri applicationem remissionis peccatorum. Secundo, vt dogma de dubitatione remissionis peccatorum retineant, damnant ipsam etiam obsignationem remissionis peccatorum in Eucharistia. Iesuitæ enim Colonienses manifeste ostendunt, se dogma illud improbare, quod credentes, qui fide hoc Sacramento vtuntur, eius sumptione confirmentur, & certi reddantur de reconciliatione cum Deo, de remissione peccatorum, &c. Et rationem assignant, quia illud pugnet cum doctrina Pontificia, de dubitatione. Quia igitur vident

verum & salutarem Eucharistiæ vsum, quasi aduersa fronte expugnare Pontificium dogma de dubitatione: ne conscientiis vllam certam & firmam consolationem, de fiducia & certitudine remissionis peccatorum relinquant: contendunt, in vsu Eucharistiæ, nec applicationem, nec obsignationem reconciliationis, seu remissionis peccatorum in singulis fide hoc Sacramento vtentibus fieri.

Pontificiorū doctrina de effectu Eucharistiæ.

Tertio docent, multos quidem præstantes & insignes esse effectus Eucharistiæ: eos vero in vsu Eucharistiæ illis tantum contingere, qui ab omnibus grauioribus peccatis ante liberi, immunes, puri & sancti sunt: secus vero dispositos, iudicium sibi mãducare, & grauissimam offensionem Dei incurrere, eo quod non pro dignitate, hæc sacrosancta mysteria contingant. Ita ferme Andradius etiam loquitur. E contra vero docent, Missam esse sacrificium propitiatorium, ad delenda quæuis peccata mortalia & grauissima, idque ex opere operato, sine aliquo peccatoris vel negotio, vel periculo. Hoc modo & hac via experti sunt, homines à crebriori vsu Eucharistiæ absterreri, & ad quotidianas Missarum nundinationes cupidius inuitari. Hoc aucupium nollent amittere: ideo talem fecerunt partitionem, quod sacrificio Missæ tribuant remissionem omnium peccatorum: in vero autem Eucharistiæ vsu, leuiora tantum & minutiora delicta tradunt deleri: idque tamen non fieri sine magno periculo, nisi quis ab omnibus grauioribus peccatis ante immunis, purus & sanctus sit. Hæc consideratio verum est examen secundi capituli, & V. Canonis.

An impœnitentibus proficiat vsus Eucharistiæ

Num vero nostra sententia est, in vero vsu Eucharistiæ remissionem peccatorum accipere etiam eos, qui grauissimorum scelerum sibi conscij sunt, si non deponant, sed retineant propositum malefaciendi, si non afferant timorem Dei, siue pœnitentiam & fidem, sed scientes perseuerent in delictis contra conscientiam? Nullo sane modo ita docemus. Serio enim monentur apud nos homines eos, qui non agunt pœnitentiam, sed perseuerant in delictis contra conscientiam, manducare & bibere sibi iudicium ita vt rei fiant corporis & sanguinis Domini. Cumulatur enim offensio Dei inde, quod in impœnitentia Eucharistiam sumunt, contumelia afficiunt corpus & sanguinem Domini. In his igitur quibus manducatio illa prodesse debet, necessaria est pœnitentia seu timor Dei, expauescens cogitatione peccati & iræ Dei aduersus peccata, & deponens propositum malefaciendi: necessaria etiam est fides, petens & accipiens remissionem peccatorum in promissione. Inde vero Andradius texit tale argumentum, quod existimat esse insolubile. Qui agit pœnitentiam, & credit Euangelio, accipit & habet remissionem peccatorum. Sed vtiliter accessurum ad communionẽ, oportet afferre pœnitentiam & fidem. Habet igitur remissionem peccatorum, ante cõmunionẽ. Nemo vero illud vel quærit, vel accipit, quod iam ante habet. Ergo in vsu Eucharistiæ nec quæritur, nec accipitur remissio peccatorum: Sed tota hæc imaginatio oritur ex ignorantia doctrinæ, de vero & salutari vsu Sacramentorum. Vnicum enim est fundamentum reconciliationis cum Deo, & remissionis peccatorum: Christus scilicet mediator, cum sua obedientia & merito. Illum vero pater proponit fide apprehendendum & accipiendum ad remissionem peccatorum, & in verbo, & in Sacramentis. Est autem reconciliatio cum Deo, & remissio peccatorum, non sicut color seu qualitas, hærens immobiliter, indiuulse & inseparabiliter in subiecto, vt semel accepta, non opus sit amplius, de ea cogitare. Sed fidei perpetua actio, & quotidianum exercitium in hac vita est, Christum magis magisque & firmius apprehendere, in eo manere & perseuerare, ne remissio peccatorum amittatur, sed vt firmius & certius retineatur: imo in hac carnis nostræ deprauatione, inter tam varias diaboli insidias, & mundi scandala, nullum momen-

tum eſt, in quo non opus ſit nobis quærere, apprehendere & complecti gratiam Dei, reconciliationem & remiſſionem peccatorum.

Præterea in tentationibus, mens de hac quæſtione præcipue angitur. Cum promiſſio loquatur in genere, an etiam ego, qui credo, habeam remiſſionem peccatorum? an vere, certo & firmiter eam habeam? Solicita etiam eſt pia mens, ne ſibi eripiatur vel excutiatur. In hunc igitur vſum Deus, qui diues eſt in miſericordia, quam opulente ſuper credentes effundit, præter verbum inſtituit etiam vſum Sacramentorum. Relinquimus autem & tribuimus & verbo, & cuiq; Sacramento, quod cuiuſq; proprium eſt. Per Baptiſmum in Chriſto renaſcimur: renati verbo & Euchariſtia alimur: lapſi per pœnitentiam & fidem ad promiſſionem gratiæ reuertimur, & eius fide propter mediatorem Deo rurſus reconciliamur. Et tamen ab hoc etiam vſu Euchariſtiam, quæ continet fundamentum remiſſionis peccatorum, corpus ſcilicet & ſanguinem Chriſti, non excludimus. Filius Dei enim in Euchariſtia præſtantiſſimo & certiſſimo pignore, exhibitione ſcilicet corporis & ſanguinis ſui teſtatur, ſe ſingulis, fide hoc Sacramento vtentibus, certo communicare, applicare & obſignare remiſſionem peccatorum, reconciliationem cum Deo, & reliqua ſua beneficia, quæ traditione ſui corporis, & effuſione ſanguinis ſui, Eccleſiæ ita acquiſiuit, vt verbo & Sacramentis offerrentur, & fide acciperentur. Atque ita fides, in vſu Euchariſtiæ, habet, de remiſſione peccatorum, firmam conſolationis, fiduciæ & certitudinis ſuæ ancoram: habet etiam efficax antidotum, ad erigendam & ſuſtentandam languidam fidem in lucta & tentationibus, contra diffidentiam, dubitationem, puſillanimitatem & deſperationem. In vero etiam vſu Euchariſtiæ, Filius Dei teſtatur, ſe credentes ſibi vt membra inſerere, vt geſtet, ſuſtentet, gubernet & viuificet eos: vt magis magiſq; ipſi coniungantur, & firmius in ipſo perſeuerare poſſint, & accepta beneficia retinere. Hanc dulcem, vtilem & neceſſariam conſolationem & confirmationem fidei, conantur Pontificii Eccleſiæ eripere, quando ex fructibus & effectibus Euchariſtiæ, expungunt applicationem & obſignationem remiſſionis peccatorum. Nec vero noui aliquid noſtra hæc ſententia adfert. In omnibus enim veterum liturgiis, extant precationes, vt ſumptio corporis & ſanguinis Domini, fiat in remiſſionem omnium peccatorum. Res igitur, de qua in ſecundo capitulo, & V. Canone controuerſia eſt, valde magni momenti eſt propter conſcientiarum conſolationem. Nam & reliquos Euchariſtiæ effectus, quos recitant, tradunt illis tantum contingere, qui ſuis præparationibus a peccatis grauioribus immunes, liberos, puros & ſanctos ſe reddiderunt. Sed hæc ſeptimo capitulo de præparatione plenius explicanda erunt.

DE EXCELLENTIA SANCTISSIMÆ *Euchariſtiæ ſuper reliqua Sacramenta: hoc eſt: An vera ſit regula illa, Sacramenta extra vſum diuinitus inſtitutum, non habere rationem Sacramenti.*

CAPVT III.

Commune hoc quidem eſt ſanctiſſimæ Euchariſtiæ cum cæteris Sacramentis, Symbolum eſſe rei ſacræ, & inuiſibilis gratiæ formam viſibilem. Verum illud in ea excellens & ſingulare reperitur, quod reliqua Sacramenta tunc primum ſanctificandi vim habent, cum quis illis vtitur. At in Euchariſtia ipſa, ſanctitatis auctor ante vſum eſt, nondum enim Euchariſtiam de manu Domini Apoſtoli ſuſceperant, cum vere tamen ipſe affirmaret, corpus ſuum eſſe, quod præbeat. Et ſemper hæc fides in Eccleſia

Dei fuit: ſtatim poſt conſecrationem, verum Domini noſtri corpus, verumq́ eius ſanguinem, ſub panis & vini ſpecie, vna cum ipſius anima & diuinitate exiſtere, ſed corpus quidem ſub ſpecie panis, & ſanguinem ſub vini ſpecie, ex vi verborum: ipſum autem corpus ſub ſpecie vini, & ſanguinem ſub ſpecie panis, animamque ſub vtraque vi naturalis illius connexionis & concomitantiæ, qua partes Chriſti Domini, qui iam ex mortuis reſurrexit, non amplius moriturus, inter ſe copulantur: diuinitatem porro, propter admirabilem illam, eius cum corpore & anima hypoſtaticam vnionem. Quapropter veriſſimum eſt, tantundem ſub altera ſpecie, atq; ſub vtraque contineri: totus enim & integer Chriſtus ſub panis ſpecie, & ſub quauis ipſius ſpeciei parte, totus item ſub vini ſpecie, & ſub eius partibus exſiſtit.

CANON III.

Si quis negauerit, in venerabili Sacramento Euchariſtiæ, ſub vnaquaque ſpecie, & ſub ſingulis cuiusque ſpeciei partibus ſeparatione facta, totum Chriſtum contineri, anathema ſit.

CANON IV.

Si quis dixerit, peracta conſecratione, in admirabili Euchariſtiæ Sacramento non eſſe corpus & ſanguinem Domini noſtri Ieſu Chriſti, ſed tantum in vſu dum ſumitur: non autem ante vel poſt, & in hoſtiis ſeu particulis conſecratis, quæ poſt communicationem reſeruantur vel ſuperſunt, non remanere verum corpus Domini, anathema ſit.

EXAMEN.

Titulus pollicetur explicationem, quæ ſit excellentia Euchariſtiæ ſuper reliqua Sacramenta. Et quidem quod Euchariſtia dignior & excellentior ſit matrimonio, & reliquis quæ Pontificij Sacramentis annumerant, non opus eſt diſputare. Inter illa enim, quæ non ſunt eiuſdem generis, ne collatio quidem inſtituenda eſt.

Hoc vero vtiliter explicaretur: cum ad diſtributionem, applicationem, & obſignationem beneficiorum Chriſti mediatoris, diuinitus inſtituta & ordinata ſint hæc organa ſeu media, vox Euangelij & vſus Sacramentorum vt ſunt Baptiſmus & cœna Dominica: cumque theſaurus, qui in prædicatione Euangelii, in Baptiſmo, in Euchariſtia fide accipiendus offertur & proponitur, ſit Chriſtus mediator, cum omnibus ſuis beneficiis: quæ ſit vel differentia, vel qui gradus, inter hæc organa ſeu media?

Sed de his vtilibus explicationibus non ſunt ſoliciti Tridentini Patres. Pro Scholaſticorum vero traditionibus ſtabiliendis & retinendis acriter dimicant.

Tradunt autem iſti, Euchariſtiam excellere reliqua Sacramenta. I. In ſignificando. II. In ſignificato. III. In continendo. Et hæc ita explicant, quod in reliquis Sacramentis tantum ſit gratia accidentalis & creata: in Euchariſtia vero ſit Chriſtus ipſe auctor, ſanctificatio, & fons omnis gratiæ. IV. In modo continendi: quod ſcilicet reliqua non ſint Sacramenta, niſi in vſu: & ſanctificandi vim habeant, non niſi in ipſo vſu: Euchariſtia vero ſit Sacramentum, & contineat corpus & ſanguinem Chriſti, durabiliter, permanente re etiam extra vſum. Et de prioribus quidem tribus gradibus Tridentini nihil diſputant, ideo forſan, quia animaduertunt quam abſurdum ſit, Chriſtum ipſum, omnis gratiæ & ſanctificationis fontem & auctorem, ex Baptiſmo proſcribere, & eius loco accidentalem & creatam gratiam in aqua hærentem ſubſtituere: cum Scriptura manifeſte teſtetur, Chriſtum ipſum lauacro aquæ in verbo mundare Eccleſiam, Epheſ. 5.

Pontificii …
Euchariſti…

Et

5. Et Paulus affirmat. Gal. 3. Quotquot baptizati estis, Christum induistis. Pro illa vero opinione quod Eucharistia sit Sacramentum, & contineat Christum, etiam extra vsum illum, ad quem diuinitus instituta est, tanquam pro aris & focis dimicant. Et monendus est Lector, quas huius sui certaminis causas habeant. Cœnam Dominicam, ab aliquot iam annis in regno Pontificio transformarunt in actiones plane diuersas ab eo vsu, ad quem Christus illam instituit. In Missa enim recitatis super panem & vinum verbis consecrationis (quæ ita vocant) Sacramentum circumstantibus non distribuitur, à populo non accipitur, non manducatur, non bibitur: sed Deo Patri, pro delendis & viuorum & mortuorum peccatis, certis sacrificuli gestibus & precatiunculis offerri fingitur. Panis, super quem verba illa pronuntiata sunt, non ad manducationem distribuitur: sed asseruatur, reponitur, includitur, circumgestatur, & homines persuadentur, se ibi accensis luminaribus, genuflexione, & aliis venerationis & adorationis ritibus & gestibus, peculiarem & eximium cultum Christo præstare, & quidem excellentiorem, quam si panis ille benedictus, iuxta institutionem, acciperetur & manducaretur. Ostensio Eucharistiæ vsurpatur contra tempestates, incendia, morbos, & quæuis pericula. Item, pro omnis generis benedictione impetranda. Hos posteriores vsus à Christo in verbis institutionis non esse præscriptos & mandatos, ipsi Pontificii negare non possunt. Priorem etiam non habere fundamentum in verbis institutionis; postea de Missa demonstrabimus. Hæc omnia & his similia refutantur & euertuntur vnica illa, & verissima & firmissima regula: Sacramenta extra vsum diuinitus institutum, non habere rationem Sacramenti. Et propterea huic regulæ adeo sunt infesti: propter illam enim damnandam. III. caput, & IV. Canonem posuerunt. Vident enim omnia illa, quæ extra vsum diuinitus institutum, Eucharistiæ affingunt, non posse retineri, defendi & stabiliri, nisi, damnata verissima illa regula, dogma Scholasticorum pro articulo fidei Ecclesiæ obtrudatur: quod scilicet recitatis verbis consecrationis super panem, etiamsi vsus ille, quem Christus instituit, nec adsit, nec accedat: existimetur tamen Christus Deus & homo, in illo pane, quacunque ratione tractetur, adesse, contineri, & durabili coniunctione permanere, non minus, & non aliter, quam in ipsa exhibitione & manducatione diuinitus instituta. Hac enim opinione posita, humana cogitatio mox affingit alios vsus, & instituit alias Eucharistiæ actiones, quam sicut Christus in verbis institutionis præscripsit. Et iudicantur tunc illa non tantum bona conscientia fieri posse, sed omnino fieri debere. Siquidem etiam extra vsum in verbo institutum, Christus cum corpore & sanguine suo ibi adesse docetur, nec minus nec aliter quam in ipso vsu. Habent igitur Pontificij causas ad stabiliendum regnum suum, satis magnas, & graues: quare pro dogmate isto, tanquam pro aris & focis, strenue dimicandum sibi proposuerint: sublato enim hoc fulcro, non minima pars regni ipsorum, sponte collapsura esset. Animaduertunt autem, se in hac causa, similitudine reliquorum Sacramentorum, vehementer premi & angi. Si enim verba institutionis Baptismi, super aquam pronuntientur, & non sit vel fiat actio Baptizationis, nec adsit qui tingatur: non esse Sacramentum Baptismi; ipsi fateri coguntur. Nec si aqua illa includatur, circumgestetur, vel ostentetur, dicendum est, ibi Christum, Patrem & Spiritum sanctum ita adesse, sicut in actione Baptismi tota Trinitas adest. Hoc ipsi etiam Pontificii fatentur. Ne vero idem in Sacramento Eucharistiæ, cum irreparabili regni sui detrimento, concedere cogantur, comminiscuntur hanc esse excellentiam Eucharistiæ, super reliqua Sacramenta, quod etiam extra vsum ibi adsit, & contineatur Christus Deus & Homo, eo plane modo, sicut in ipso vsu adest.

Missa Pontificia.

Axioma firmissimum.

Et hæc quidem est communis & pertinax ipsorum asseueratio. Cumque hactenus tantum repetitiones scholasticæ Theologiæ, sola anathematum adiectione amplificatas & firmatas, in his decretis audiuerimus, nunc, quod Dii ipsorum bene vortant, axioma illud non verbis tantum repetere, sed & probare, & quidem ex verbis institutionis conantur. Arrigat igitur Lector aures, ne perpetuo dicant homines, Tridentinum Concilium sine fundamentis & probationibus, solis asseuerationibus & anathematis agere.

Ita autem agunt: Nondum Eucharistiam de manu Domini Apostoli susceperant, cum vere tamen ipse affirmaret, corpus suum esse, quod præbebat. Nos vero conditionem illam accipimus, ex verbis institutionis totam hanc controuersiam diiudicandam esse, & quomodo diiudicatio illa fieri debeat, ipsi Pontificii nobis viam monstrant, quando ex verbis baptismi probant, aquam Baptismi extra vsum diuinitus institutum non habere rationem Sacramenti. Vocatur enim Baptismus lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus sancti, Tit. 3. Ipse Christus cum virtute mortis & resurrectionis suæ ibi adesse scribitur, Galat. 3. Ephes. 5. Rom. 6. 1. Pet. 3. Sed quia institutio vtitur verbo significante actionem, Baptizate eos: Item, Quotquot baptizati estis, Gal. 3. Baptizemini, Actor. 2. ideo extra vsum illum, & extra illam actionem, etiamsi verba institutionis millies super aquam quauis intentione pronuntientur, tamen non est Sacramentum Baptismi, nec dicendus est Christus in aqua illa adesse, sicut in Baptismo adest. Et possit forsan quis obiicere, sicut aquæ thermarum habent & retinent peculiarem suam virtutem, etiamsi nemo ibi lauet: neque enim ab vsu lotionis thermæ virtutem accipiunt, sed illam ante habent: ita etiam lauacrum aquæ in verbo esse lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus sancti, etiamsi nemo sit, qui baptizetur, cum virtutem illam accipiat, & habeat à virtute verbi, non ab illis qui baptizantur. Sed recte respondetur ex institutione, Baptismum sane virtutem suam non mutuari ab vsu eorum qui baptizantur, sed ab efficacia verbi diuini, esse tamen ordinationem DEI, in institutione ita patefactam, vt Baptismus sit actio, & quod in illa actione seu in illo vsu sit tale Sacramentum, sicut mandatum & promissio diuina, in institutione illud describit. Extra vero illum vsum, aut si Baptismus transformetur in actionem aliam & diuersam ab ea, quę institutione præscripta est, non erit Baptismus. Institutio enim inquit: Baptizate eos. Quod si extra illum vsum verba institutionis super aquam pronuntientur, non faciunt Sacramentum, sed magis est prophanatio nominis diuini, si aqua verbis institutionis sanctificata, non accommodetur ad eum vsum, quem institutio præscribit, aut si transferatur ad aliam actionem, quam quæ in institutione mandata est. Hæc de Baptismo, vt certa sunt, ita à Pontificiis, vt arbitror, non negantur. Hoc vero κριτήριον ex verbis institutionis Sacramentorum sumptum, ad hanc etiam controuersiam de Eucharistia accommodabimus, vt manifestum euadat, an verum sit, quod Pontificii contendunt, Eucharistiam hoc proprium & peculiare habere, quod extra vsum, & extra illam actionem, quæ institutione præscripta & mandata est, habeat rationem Sacramenti, non minus atque in ipso vero vsu. Si itaque in institutione Eucharistiæ tantum hæc verba extarent: Accepit panem, gratias egit, & dixit: Hoc est corpus meum, tunc aliquid dicerent Pontificii. Sed institutio inquit: fregit, hoc est, distribuit, dedit discipulis, & iussit, vt acciperent, vt comederent & biberent. Hæc verba certe extra omnem controuersiam, actionem significant, & quidem expresse vtitur verbo faciendi, inquit enim: Hoc facite, quod scilicet in prima hac mea cœna factum est. Si igitur iuxta institutionem iudicandum est, erit Sacramentum Eucharistiæ, certa quadam actio: & consistet in vsu, non

Responsio.

minus

minus quam Baptiſmus. Imo conſideret hoc Lector: In inſtitutione Baptiſmi vnicum tantum eſt verbum, ſignificans actionem (Baptizate eos) & tamen quam fortiter demonſtret & conuincat, Baptiſmum extra illum vſum diuinitus inſtitutum non eſſe Sacramentum, iam oſtenſum eſt. In Euchariſtiæ vero inſtitutione non vnum aliquod tale verbum eſt, ſed aliquot ordine ponuntur, quæ manifeſtiſsime actionem ſignificant: Accepit, gratias egit, fregit, dedit diſcipulis, dixit: Accipite, comedite, bibite, hoc facite. Iam quærimus, ſi ſuper panem & vinum pronuntientur hæc verba: Hoc eſt corpus meum, Hic eſt ſanguis meus: & non fiat diſtributio, nemini detur, non ſit qui accipiat, comedat & bibat: quærimus, inquam, an ibi ſeruetur inſtitutio Chriſti? Et manifeſtum eſt, quod non. Secundo quærimus, An ibi ſit verum Sacramentum Euchariſtiæ, vbi non ſeruatur inſtitutio Chriſti? Certe quia inſtitutione ſanctificantur Sacramenta noui Teſtamenti, manifeſtum & certum eſt, vbi non ſeruatur inſtitutio, ibi non eſſe Sacramentum. Iam autem intelligit Lector, id quod ſupra annotauimus, quare Pontificii tam ſolicite diſputent: Non totam inſtitutionem, ſed tantum particulam illam: Hoc eſt corpus meum: Hic eſt ſanguis meus, pertinere ad ſanctificationem Euchariſtiæ. Ita enim ſperant ſe poſſe obtinere, quod extra vſum diuinitus inſtitutum, panis ſit & maneat corpus Chriſti. Sed Chriſtus, cum inquit: Hoc facite, totam inſtitutionem, non tantum particulam aliquam intelligit. Paulus etiam cum mentionem feciſſet benedictionis Euchariſtiæ, prima ad Corinthios 10. mox capite vndecimo monſtraturus, quomodo liceat non vulgarem, nec priuatam, ſed Dominicam Cœnam celebrare, totam inſtitutionem Cœnæ recitat & deſcribit. Veteres etiam in ſanctificatione Euchariſtiæ, non particulam aliquam, ſed totam inſtitutionem adhibuerunt. Et illud eſt verbum, quo accedente ad elementum, iudicarunt fieri Sacramentum. Quando igitur verba inſtitutionis pronuntiantur ſuper panem & vinum, & non adeſt vel accedit vſus ille, ſiue actio illa, quæ in inſtitutione nõ tantum præſcripta ſed mandata eſt: omnino veritas cogit, vt ſentiamus & dicamus, ibi non adeſſe Chriſtum cum ſuo corpore & ſanguine, eo modo, ſicut in vero vſu Cœnæ iuxta verbum ſuum adeſt. Illa enim differentia inter Baptiſmum & Euchariſtiam, de qua Pontificii laborant, quod ſcilicet Baptiſmus in vſu, Euchariſtia vero etiam extra vſum ſit Sacramentum, ex verbo Dei nec oſtendi, nec probari poteſt. Sicut enim in inſtitutione Baptiſmi ſunt verba ſignificantia vſum & actionem: ita etiam in inſtitutione Euchariſtiæ talia ſunt verba: imo quia plura talia verba ſunt in inſtitutione Euchariſtiæ, argumenta multo fortius & firmius concludunt de Euchariſtia, quam de Baptiſmo, quod extra vſum diuinitus inſtitutum non ſint vera Sacramenta. Eſt igitur Cœna Dominica actio quædam, habens certum vſum in inſtitutione præſcriptum & huic actioni quam Filius Dei per miniſterium exercet, annexa eſt promiſſio illa, de qua verba inſtitutionis loquuntur. Quando vero extra illum vſum transformatur in aliam & diuerſam actionem ab ea, quæ in inſtitutione præſcripta & mandata eſt, licet verba ſuper panem & vinum pronuntientur, non magis erit Sacramentum, quam ſicut de Baptiſmo ſupra dictum eſt: imo eſt prophanatio, verba inſtitutionis ſuper panem & vinum pronuntiare, & interim vſum, de quo inſtitutio loquitur, vt ſcilicet diſtribuatur, edatur & bibatur, hoc eſt, ipſum ſenſum inſtitutionis expungere, aut in aliud genus peruertere.

Futilitas differentiæ Pontificiæ inter Baptiſmum & Euchariſtiam.

Hæc certe ſunt manifeſtiſsima. Obſeruabit autem Lector, quod Tridentini non audent dicere, quod tamen & ſentiunt & intelligunt, Euchariſtiam, extra vſum diuinitus inſtitutum, eſſe Sacramentum, in quo ſit

corpus

corpus & ſanguis Domini, ſed dicunt, ante vſum & poſt vſum, quæ quia aliquid ambiguitatis habere videntur, iudicarunt ſe ſub illis inuolucris, omnia ea, quæ extra vſum diuinitus inſtitutum, in tractationem ſanctiſſimæ Euchariſtiæ irrepſerunt, ſtabilire, defendere & retinere poſſe. Quid enim (inquit) num Chriſtus non prius pronuntiauit hæc verba (Hoc eſt corpus meum) quam ſolicite obſeruaſſet, Apoſtolos omnes, & ſingulos benedictum, exhibitum & acceptum panem, dentibus iam premere & manducare? Aut ſi de pane illo, ſuper quo gratias egerat, tunc cum illum exhibebat, priuſquam Apoſtoli eum manducarent, dixit: Hoc corpus meũ, num tam diu falſa fuit propoſitio illa, donec Apoſtoli inciperent manducare, vt tunc primum manducatio Apoſtolorum propoſitioni illi tribueret veritatem, & notato in margine cap. Lucæ vigeſimo ſecundo, affirmant, Apoſtolos nondum ſuſcepiſſe de manu Domini Euchariſtiam, cum vere ipſe affirmaret, corpus ſuum eſſe, quod præbebat. Lucas enim non addit hæc verba: Accipite, manducate, & bibite, ſed dedit panem, & dixit: Hoc eſt corpus meum. *Obiectio Pontificiorum.*

Ad poſterius autem argumentum primo reſpondebo, inſtitutionem ſcilicet cœnæ Dominicæ diiudicandam eſſe ex collatione deſcriptionum, quę in quatuor locis Scripturæ extant. Perperam igitur faciunt, qui ex deſcriptione Lucæ colligere volunt, Chriſtum ita dediſſe diſcipulis panem, vt eo ſiue plane non vterentur, ſiue quomodolibet vterentur, tamen addita eſſet & maneret veritas illa: Hoc eſt corpus meum. Matthæus enim, Marcus & Paulus deſcribunt. Chriſtum diſertis verbis prius mandaſſe, vt pane illo, quem dabat, vterentur, & quidem præſcripſiſſe modum, quo pane illo vti deberent; Accipite ſcilicet, & manducate, & tunc addidiſſe illa verba: Hoc eſt corpus meum. Et Marcus in deſcriptione alterius partis dicit: Et biberunt ex eo Calice omnes, & dixit eis: Hic eſt ſanguis meus. Nec tamen ſententia eſt, panem benedictum, qui diſtribuitur, qui exhibetur, & quem Apoſtoli de manu Chriſti ſuſceperunt, non eſſe corpus Chriſti, ſed tunc primum fieri corpus Chriſti, quando incipit manducari. Tota enim actio inſtitutionis connexa eſt, & ad totam illam actionem pertinent hæc verba: Hoc eſt corpus meum. De illo igitur pane, qui benedicitur, qui frangitur ſeu diſtribuitur, qui exhibetur, qui accipitur & manducatur, de illo, inquam, pane, Chriſtus dicit: Hoc eſt corpus meum. Et Paulus fracto pani hoc tribuit, quod ſit communicatio corporis Chriſti, prima Corinth. decimo. In verbis etiam inſtitutionis inquit: Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis frangitur, hoc eſt, quod diſtribuitur in cœna, eſt corpus Chriſti. Chriſtus igitur Deus & homo, in tota illa actione cœnæ à ſe inſtituta, præſens adeſt, & exhibet veſcentibus corpus & ſanguinem ſuum. Ipſe enim eſt, qui per miniſterium benedicit, qui diſtribuit, qui exhibet, qui dicit: Accipite, manducate, Hoc eſt corpus meum. *Reſponſio.*

Sicut Chryſoſtomus inquit in 26. Matthæi. Non ſunt humanæ virtutis hæc opera, quæ tunc in illa cœna confecit, ipſe nunc quoque operatur, ipſe perficit, miniſtrorum ordinem nos tenemus, qui vero hæc ſanctificat & transmutat, ipſe eſt. Hæc ſunt ſimplicia, vera, & ex verbis inſtitutionis manifeſta. Vſus enim in hac diſputatione rectiſſime definitur tota ſeu integra illa actio quæ in verbis inſtitutionis præſcribitur & mandatur. Quando igitur panis iuxta inſtitutionem accipitur, benedicitur, diſtribuitur, exhibetur & accipitur; Illa actio non recte dicitur eſſe vel ante vel extra vſum cœnæ, qui integra actione inſtitutionis definitur. Sed Tridentini de ſola manducatione loquuntur, & quia ante illam manducationem, Chriſtus, Deus & homo, in actione cœnæ, quando panis benedicitur, diſtribuitur, exhibetur & accipitur, adeſt, præbens veſcentib. cum pane & vino corpus & ſanguinẽ ſuum, inde Tridentini conantur hoc extruere, Chriſtum Deum & hominem in *Chryſoſtom.* *Tridentinorum falſiſſima concluſio.*

Euchariſtia etiam ante vſum cum ſuo corpore & ſanguine ita adeſſe, vt recitatis verbis inſtitutionis ſuper panem & vinum, etiamſi reliqua actio, quæ in inſtitutione præſcripta & mandata eſt, vt ſc. diſtribuatur, exhibeatur accipiatur & manducetur, per aliquot dies, imo per aliquot vel menſes vel annos non ſequatur, cogatur tamen Chriſtus interea cum ſuo corpore & ſanguine, in pane & vino illo, durabili coniunctione permanere, & quidem ita, vt interea ſacrificio miſſæ, repoſitione & circumgeſtatione, oſtenſione, adoratione, & quæ his coniuncta ſunt, tractetur.

Hæc vero ſunt, quæ inſtitutioni non ſunt conſentanea, imo quæ cum illa pugnant. Actionem enim Cœnæ inſtitutio ita præſcribit. Accipere panem & vinum, benedicere, diſtribuere, exhibere, accipere, manducare, & addere illud verbum Chriſti: Hoc eſt corpus meum, Hic eſt Sanguis meus, & hæc facere in ipſius commemorationem. Non autem vel iuſsit, vel permiſit, vt actionem illam diſcerpamus, aut diuellamus in aliquot vel dies vel menſes, vel annos, ſed iſtud nos facere iuſsit, quod & verbo, & exemplo ſuo nobis præſcripſit. Non autem panem ita benedixit, vt promiſerit, ſi poſt aliquot menſes vel annos primum diſtribuatur & manducetur, interea tamen corpus ſuum perpetuo pani affixum fore, ſed accepit panem, benedixit, fregit, dedit diſcipulis, & dixit: Accipite, manducate, Hoc eſt corpus meum, &c. Et ſuo exemplo monſtrauit diſtributionem, exhibitionem, ſumptionem & manducationem non differendam eſſe in aliquot dies, menſes vel annos. Deſcriptio enim inſtitutionis narrat ſtatim factam fuiſſe exhibitionem, ſumptionem & manducationem.

Hæc tam ſunt manifeſta ac certa, quæ nullo artificio eludi poſſunt, modo firmiter retineamus illud fundamentum: Inſtitutum eſſe normam & regulam, ex qua & ſecundum quam omnes tales quæſtiones & diſputationes diiudicandæ ſunt. Vtrumque igitur ex hoc fundamento clariſsime demonſtratur. I. Benedictionem Euchariſtiæ, & promiſsionem præſentiæ corporis & ſanguinis Chriſti, non debere diuelli & diſtrahi ab vſu illo, qui in inſtitutione præſcriptus & mandatus eſt. De benedicto enim pane, qui diſtribuitur, accipitur & manducatur, Chriſtus affirmat: Hoc eſt corpus meum. II. Non eſſe quocunque prætextu, inſtituendum, addendum, amplectendum alium vſum Euchariſtiæ, quam qui in verbis inſtitutionis præſcriptus & mandatus eſt. Quomodo enim Chriſtus Eccleſiam ſuam vſque ad finem ſeculi Euchariſtia vti voluerit, illud & in vltima Cœna Apoſtolis tradidit, & poſt aſcenſionem ad Paulum repetiuit. Illa vero & traditio & repetitio deſcripta extat. Et ne hominis quidem teſtamento aliquid ſuperordinatur, Galat. 3. multo minus igitur hoc faciendum eſt, in Teſtamento Filii Dei.

Hæc ſimpliciſsima & manifeſtiſsima fundamenta conuellunt, diruunt, & ſubuertunt duas non poſtremas regni Pontificij columnas, quod ſcilicet recitatis verbis inſtitutionis ſuper panem, etiam extra vſum diuinitus in inſtitutione ordinatum & mandatum, Chriſtus Deus & homo, durabili coniunctione ſit & permaneat in pane, non aliter atque ibi adeſt in vero vſu, & quod præter ſeu extra illum vſum, qui habet teſtimonium & mandatum inſtitutionis, liceat alio modo & alio vſu tractare Euchariſtiam, vtpote per modum ſacrificii, repoſitionis, circumgeſtationis, oſtenſionis, & quæ his coniuncta ſunt. Ambroſius vero prima Corinthiorum vndecimo, indignos dicit illos intelligi à Paulo, qui Sacramentum hoc vel aliter celebrant, quam à Chriſto inſtitutum eſt, vel aliter illud accipiunt, quam ab ipſo traditum eſt. Ideo vetuſtas, licet hoc non iudicabat neceſſarium, vt ſemper in omni ſynaxi, tota communitas vel omnes præſentes ſimul communicarent, hoc tamen iudicabat, Miſſam non eſſe legitimã & perfectam, niſi eſſent aliqui, qui ſimul cum Sacerdote communicarent, hoc eſt, vt Sa-

Ambroſius.

cra-

cramentum Eucharistiæ non tractaretur extra vsum distributionis & sumptionis. De consecratione, distinctione secunda, capit. peracta, Canon Apostolorum decimus, Antiochenus 2. Chrysostomus in primo capite ad Ephesios, sermon. tertio. Durandus in Rationali, libro quarto, capite primo inquit: Illa est legitima Missa, in qua sunt Sacerdotes, respondens, atque communicans, sicut ipsa precum compositio euidenti ratione demonstrat.

Chrysostom. Durandus

Gabriel Biel in Canonem Lect. 26. Christus postquam corpus suum consecrauit, non sistebat in consecratione: neque dedit discipulis, vt ipsum honorifice conseruarent: sed dedit in sui vsum, dicens: Accipite, & manducate. Et Lect. 38. dicit, ideo Patres formæ consecrationis addere hæc verba: Accipite & edite. Cassander citat ex Humberto Episcopo, non esse perfectam vel Missam, vel commemorationem Christi, quam ipse discipulis suis tradiderit, nisi panis benedictus mox frangatur, & statim distribuatur.

Gabr. Biel

Quod vero apud Iustinum peracta in cœtu Ecclesiæ communione, Diaconus partes aliquas defert ad absentes, & ad ægrotos: Item, quod apud Eusebium ad Episcopos hospites Eucharistia mittitur, nihil patrocinatur Pontificiis. Ibi enim Sacramentum manet in vsu: defertur enim & mittitur, vt distribuatur, exhibeatur, accipiatur, & manducetur. Quod vero quidam distributam, exhibitam & acceptam Eucharistiam leguntur non statim manducasse, sed in cistulis, orariis, &c. asseruasse, & nescio quid asseruato huic pani tribuisse, nihil nos mouere debet. Non enim quæstio est, quid aliquis ante nos (vt ex Cypriano verba mutuemur) fecerit, sed quid ille, qui ante omnes est, & prior fecerit, & faciendum nobis mandarit. Nam & illa consuetudo, priuatim asseruandi Eucharistiam extra vsum, publicis Conciliorum constitutionibus postea abrogata & prohibita est.

Cypriani elegans dictū.

Addit autem IV. Canon, etiam post vsum in Eucharistia, hoc est, in pane & vino, esse corpus & sanguinem DOMINI. Quid autem hoc sit, expendendum est. Christus instituit, vt panis & vinum in Cœna Dominica sint media, seu organa, per quæ vult vescentibus præbere & communicare corpus & sanguinem suum, vt non tantum per fidem & spiritum, sed & naturali seu substantiali participatione, sicut veteres loquuntur, sit & maneat in credentibus, illisque subinde magis magisque vniatur. Post vsum igitur benedicti panis & vini in Cœna Dominica, non disputandum est de vnione panis & corporis Christi, sed tradenda ex verbo Dei dulcissima consolatio de coniunctione Christi, Dei & hominis, non cum pane iam manducato, sed cum anima & corpore credentium, vt nos sibi insertos, tāquam surculos, gestet, seruet, viuificet & gubernet. Sed oppressa & sepulta vtilissima hac doctrina, glossa de consecratione, distinctione secunda, olim tradidit: Quam cito species dentibus teritur, tam cito in cœlum rapitur corpus Christi: ne scilicet qua consolatio credentibus inde relinquatur. Tridentini vero Patres nunc suauem illam glossæ cantilenam non repetunt, & tamen de coniunctione Christi, Dei & hominis, cum credentibus post vsum Cœnæ nihil dicunt, sed disputant, corpus Christi esse in pane, etiam post vsum. Et forsan respexerunt ad pudendas illas Pontificias cautelas, quæ in ipsa etiam excrementa instituunt inquisitionem, si enim species aliquo modo dignosci possunt, insaniunt, ibi adhuc affixum hærere corpus Christi. Et ego sane arbitrarer, ipsos (post vsum) intelligere illud, quod in IV. Canone sequitur, in particulis consecratis, quæ post communionem supersunt & reseruantur, remanere corpus Christi: sed quomodo (post vsum) dici potest de illis particulis, ad quas vsus nondum accessit, hoc est, quæ non sunt distributæ, acceptæ & man-

ducatæ? Ipsa etiam coniunctio, qua vtuntur IV. Canone, significat duo distincta & diuersa ab ipsis intelligi, quando dicunt, I. in pane Eucharistiæ etiam post vsum esse corpus Christi. II. in particulis post communionem residuis, remanere corpus Christi. Sed hæc posterior controuersia pertinet ad VI. capitulum, & ad VIII. Canonem. Porro tractatur etiam in tertio hoc capitulo, & in III. Canone, quæstio de concomitantia, qua totus & integer Christus sit sub quauis specie, ita vt tantundem contineatur & accipiatur sub altera specie, atque sub vtraque. Sed hæc pertinent ad disputationem, quæ peculiari loco postea explicanda erit, de communione sub vna specie. Ideo hanc partem ad illum locum reiiciemus.

Disputatio de concomitantia.

DE TRANSSVBSTANTIATIONE.
CAPVT IV.

Quoniam autem Christus Redemptor noster corpus suum, id quod sub specie panis offerebat, vere esse dixit, ideo persuasum semper in Ecclesia Dei fuit; idq; nunc denuo Sancta hæc Synodus declarat, per consecrationem panis & vini, conuersionem fieri totius substantiæ panis in substantiam corporis Christi Domini nostri, & totius substantiæ vini in substantiam sanguinis eius, quæ conuersio conuenienter & proprie à sancta catholica Ecclesia, Transsubstantiatio est appellata.

CANON II.

Si quis dixerit, in sacrosancta Eucharistiæ Sacramento remanere substantiam panis & vini, vna cum corpore & sanguine Domini nostri Iesu Christi, negaueritq; mirabilem illam & singularem conuersionem totius substantiæ panis in corpus, & totius substantiæ vini in sanguinem, manentib. duntaxat speciebus panis & vini, quam quidem conuersionem catholica Ecclesia aptissime Transsubstantiationem appellat, anathema sit.

EXAMEN.

Est & Transsubstantiatio, vna ex columnis regni Pontificii: pro qua fulcienda & stabilienda cur tantopere laborent, Lectori in primis considerandum est. Non autem hæc est caussa, quasi vera & substantialis præsentia, exhibitio & sumptio corporis & sanguinis Christi, in Dominica Cœna non possit aliter doceri, retineri, credi, & confessione exprimi, hoc enim fieri posse, ipsi in II. Canone concedunt: sed vt sacrificium Missæ, asseruatio, circumgestatio, adoratio panis & quæ his extra vsum diuinitus institutum coniuncta sunt, retineantur & stabiliantur, ideo tam pertinaciter de transsubstantiatione dimicant. Inter cæteras enim causas Transsubstantiationis expresse has recitant, ne alia substantia quam Christi, in Eucharistia, vel adoretur, vel Deo Patri offeratur: vtque durabilis sit præsentia corporis Christi in Eucharistia, etiam extra vsum.

Sicut autem ipsum vocabulum Transsubstantiationis, & nouitatem & peregrinitatem dogmatis satis ostendit: ita vtile est obseruare, quando potissimum disputari cœperit opinio Transsubstantiationis, quæ nunc pro articulo fidei, sub anathematis denunciatione, Ecclesiæ obtruditur. Veteres igitur simpliciter mentionem faciunt mutationis & conuersionis elementorum in Cœna Dominica, quam ita intelligunt & explicant, vt post sanctificationem iam non sit cõmunis panis, & vulgare poculum, sed sit Eucharistia, quæ duabus rebus constet, terrena & cœlesti, visibili & inuisibili, sicut Irenæus & Augustinus loquuntur. Damascenus postea, Theophylactus & alii, cœperunt magis hyperbolice de Transformatione elementorum in cœna Domini concionari. Longobardi vero primum tempore, vna

Damascenus.

cum

cum Scholastica Theologia, in Gallia cœptum fuit disputari de modo illius conuersionis, an sit formalis, an substantialis, an vero alterius generis. Et fuisse varias & diuersas in hac quæstione illo tempore opiniones, Longobardus recitat lib. 4. distinct. 11. & 12. Et quidem nihil certi tunc de hac quæstione in hac Ecclesia definitum & determinatum fuisse, Longobardus manifeste indicat, cum inquit: Definire non sufficio. Et sui quidem seculi varias opiniones ita describit: Quibusdam videtur, quidam cōcedunt, alii dicunt, alii tradunt. Ante sua vero tempora, quæ fuerit multorum sententia, ita describit: Alii putauerunt, ibi substantiam panis & vini remanere, & ibidem corpus Christi esse & sanguinem.

Innocentius. Hoc igitur modo sparsis seminariis, cum omnes Scholæ disputatione illa feruerent, Innocentius III. circa annum Domini 1200. in Lateranensi Concilio, modum conuersionis, antea in Ecclesia non definitum, primus determinauit, & dogmati nouo, nouam etiam indidit & accommodauit appellationem: corpus scilicet & sanguinem Christi in Sacramento altaris; sub speciebus panis & vini veraciter contineri, transsubstantiatis pane in corpus, & vino in sanguinem, potestate diuina. Hæc enim sunt verba Concilii Lateranensis lib. 1. Decretalium, capite firmiter. Illam vero sententiam Innocentius repetit, de celebratione Missarum, cap. cum Martha. Et in libr. de officio altaris fusius eam explicat, panem scilicet ita fieri carnem, vt desinat esse panis, quia materia panis & vini mutetur in substantiam carnis & sanguinis, non quod ex pane vel vino materialiter formetur caro & sanguis, nec quod aliquid adiiciatur corpori Christi, sed quia panis transsubstantietur in corpus. Ibidem vero Innocentius dicit: Fuerunt qui *Innocentius.* docerent, quod sicut post consecrationem vera panis remaneant accidentia, sic & vera panis substantia: quia sicut subiectum non potest subsistere sine accidentibus, sic accidentia non possunt existere sine subiecto: quia accidentis esse, non est aliud quam inesse. Sicut panis & vini substantiis permanentibus, ad prolationem illorum verborum, corpus & sanguis Christi veraciter incipiant esse sub illis, ita quod sub eisdem accidentib. vtrumque vere suscipiatur, panis & caro, vinum & sanguis: quorum alterum probat sensus, reliquum credit fides. His verbis Innocentius recitat sententiam, quæ multorum fuit ante Lateranense suum Concilium. Dicit enim, Fuerunt, &c. Et licet ipse diuersum & sentiat & statuat, transeunte scilicet substantia, remanere accidentia, & esse sine subiecto: non tamen, sicut Tridentini faciunt, anathemate alteram illam sententiam damnat, quod Lector diligenter obseruabit. Idem etiam inquit: An totum in totum, an totale transeat in totale, nouit ille, qui facit. Tridentini vero patres simpliciter diuersum sentientibus anathema denuntiant: Hæc igitur Tridentina anathemata adeo sunt recentia, vt ne Innocentii quidem ætate in rerum natura fuerint.

Scholastici. Post Lateranense vero Concilium Scholastici cupide arripuerunt idoneam hanc materiam, ad acuenda & exercenda spinosa ingenia. Disputant enim: An accidentia, quæ post annihilatam panis & vini substantiam, eadem numero remanent, innitantur vel corpori Christi, vel aeri circumstanti: an vero per se stent, nulli subiecto inhærentia, ita vt sine subiecto cohæreant? Quidam disputarunt, transeunte forma panis, remanere materiam, sicut materia alimenti sub forma nutriti. Alii, transeunte materia, remanere formam panis. Communiter vero senserunt, totam substantiam panis transire in corpus Christi. Quæsitum etiam fuit, an materia panis conuertatur in materiam corporis CHRISTI, & forma in formam, an vero, iuxta Anaxagoræ chaos, quodlibet conuertatur in quodlibet. Item, an substantia panis resoluatur in præiacentem materiam, an vero in nihilum redigatur. Innocentius quærit: An aqua, quæ vino mi-

ſcetur, ſimul cum vino tranſſubſtantietur: an vero maneat circumfuſa corpori Chriſti. Prolixæ ſunt diſputationes, quomodo accidentia illa, quibus nulla ſubeſt ſubſtantia, poſſint agere & pati, vt nutrire, corrumpi, & quomodo ex eis poſſit aliquid generari. Item, An annihilata ſubſtantia panis, iterum poſsit eadem numero redire. Quid mus rodens panem comedat. Has & ſimiles portentoſas diſputationes, qui nerui & fructus ſunt dogmatis de Tranſſubſtantiatione, veteri Eccleſiæ prorſus ignotas fuiſſe certiſsimum eſt. Et tamen nunc pro articulis fidei, ſub anathematis interminatione, proponuntur.

Scotus Cameracenſis &c.

Scotus Cameracenſis, & alii diſerte fatentur, nec verbis Scripturæ, nec Symbolis fidei, nec veterum ſententiis cogi nos ad dogma Tranſſubſtantiationis: & ſine Tranſſubſtantiatione poſſe doceri, retineri, & credi, & veram præſentiam, & efficaciam corporis & ſanguinis Chriſti in Euchariſtia: minus etiam abſurdarum quæſtionum habituram doctrinam de Euchariſtia, ſi abſque Tranſſubſtantiatione remanere ponatur ſubſtantia panis & vini, vna cum corpore & ſanguine Chriſti, niſi Concilium Lateranenſe diuerſum ſtatuiſſet.

Fundamentum igitur primum & principale dogmatis de Tranſſubſtantiatione, collocant in ſolo Lateranenſis Concilii Decreto. Poſtea vero ad ornandum illud Concilii Decretum, fucos quoſdam ex Scriptura & Patribus conquirunt. Durandus non vult improbari aut damnari illam ſententiam, quod remanente ſubſtantia panis, vere & ſubſtantialiter adſit in Euchariſtia corpus Chriſti. Tridentini vero fabricantes nunc nouos fidei articulos, decernere non verentur: Si quis dixerit, in Euchariſtia remanere ſubſtantiam panis & vini, vna cum corpore & ſanguine Chriſti, anathema ſit. Hæc de initiis & progreſſu diſputationis de Tranſſubſtantiatione obſeruare, vtile eſt: ſed ad rem ipſam accedamus. Noſtri nunc igitur Pontificii in tanta luce Euangelii non audent illud dicere, quod Scotus Cameracenſis, & alii quidam Scholaſtici non obſcure ſignificarunt: Tranſſubſtantiationem Lateranenſis Concilii auctoritate potiſsimum niti. Sed duo ponunt valde ſpecioſa fundamenta. I. aiunt, verba inſtitutionis Tranſſubſtantiationem panis & vini, & ſtabilire & omnino flagitare. Deinde affirmant, ſemper in Eccleſia DEI perſuaſum fuiſſe, fieri talem tranſſubſtantiationem. Et quidem ſi hæc duo, quæ magna aſſeueratione affirmant, recte, perſpicue & firmiter probarent, æquum, iuſtum, & omnino neceſſarium eſſet, vt ipſis aſſentiremus, & noſtra ſententia cederemus.

Videbimus igitur, quomodo Tranſſubſtantiationem ſuam primum ex Scriptura probent, deinde de veteris etiam Eccleſiæ conſenſu dicemus. Tria autem præcipua ſunt argumenta, quæ ad probandam Tranſſubſtantiationem ex Scripturæ verbis nectunt. Andradius meus texit tale argumentum. Scriptura affirmat, apud DEVM non eſſe impoſsibile omne verbum. Ergo credenda eſt Tranſſubſtantiatio, etſi naturæ vires ac modum humanumque captum longo interuallo ſuperet: elegans enim & vera eſt Auguſtini ſententia: Cum DEVS aliquid facit, quod nos inueſtigare non poſſumus, ratio facti eſt potentia facientis. Sed plana eſt ad hoc argumentum reſponſio. Non enim quia Deus omnipotens eſt, ideo quicquid nobis viſum fuerit, ſine verbi ipſius teſtimonio ipſi tribuere debemus. Tertullianus inquit: Potuiſſet Deus hominem volatilem facere, ſed non quia potuit, ideo & fecit. Scriptura igitur tradit hanc regulam: Omnia quæcunque voluit, fecit; Voluntas autem DEI in rebus fidei ex verbo ipſius diſcenda & iudicanda eſt. Et quando de voluntate DEI ex verbo certo conſtat, tunc valet argumentum ab omnipotentia. Ideo ſignificanter Angelus loquitur, cum affirmat, omne verbum, hoc eſt

quic-

quicquid in verbo patefecit, apud Deum non esse impossibile. Transsubstantiatio igitur ex verbis Christi clare probanda & ostendenda est: & tunc intellectum nostrum libenter, Spiritu sancto adiuuante, captiuabimus in obsequium Christi. Sed illam probationem, vt iam ostendemus, præstare non possunt. Frustra igitur de omnipotentia Dei concionantur. Secundo, alii propius ad rem ipsam accedunt, & ita argumentantur: Vulgaris panis & commune germen vitis fuit, quod Christus accepit, quando Cœnam suam voluit instituere. Sed post benedictionem, de pane & vino illo pronuntiat. Hoc est corpus meum. Hic est sanguis meus. Illa de vulgari pane, & de communi vino, nec possunt dici, nec debent credi. Ergo necesse est, per benedictionem factam esse mutationem aliquam: & quidem talem, vt corpus vere prædicari possit de pane, & sanguis de vino. Necesse igitur est ponere Transsubstantiationem. *Obiectio alia pro transsubstantiatione.*

Responsio. Respondeo. Concedimus cum Irenæo, panem post benedictionem in Eucharistia non amplius esse communem panem, sed Eucharistiam corporis Christi: quæ duabus iam rebus constet, terrena, hoc est, pane & vino: & cœlesti, hoc est, corpore & sanguine Christi. Hæc certe magna, miraculosa, & vere diuina est mutatio, cum antea simpliciter tantum esset vulgaris panis & commune poculum: quod iam post benedictionem, cum pane & vino illo, vere & substantialiter adest, exhibetur & accipitur corpus & sanguis Christi. Concedimus igitur, fieri mutationem aliquam, & quidem talem, vt de pane vere prædicari possit corpus Christi. Sed consequentiam negamus, quod ideo ponenda sit talis transsubstantiatio, qualem Pontificii docent. Nam, sicut in Scholis loquuntur, à non distributo ad distributum non valet consequentia. Aliqua fit mutatio in pane Eucharistico, ergo fit transsubstantiatio. Talis enim tantum mutatio necessaria est, vt Eucharistia, iuxta Irenæi dictum, duabus rebus constet, terrena scilicet, & cœlesti: id quod sine transsubstantiatione fieri potest. Illud enim, quod Christus in institutione cœnæ suæ spectauit, præsentia scilicet, exhibitio & sumptio corporis & sanguinis sui, potest doceri, credi, & retineri, etiamsi portentum transsubstantiationis, sine scripturæ testimonio, & sine antiquitatis consensu, Ecclesiæ non obtrudatur, quod etiam IV. hic Canon, quem tractamus, non obscure concedit. Nec nostrum est, Christo præscribere certum modum præsentiæ corporis sui in cœna, quem ipse verbo suo expresse, certo, & manifeste non patefecerit, sed sufficit credere, adesse ibi, exhiberi & accipi corpus & sanguinem Christi: modum vero præsentiæ ipsius sapientiæ & omnipotentiæ commendemus.

Tertium argumentum est, quo nisi certo & clare probetur transsubstantiatio, probari eam ex scriptura non posse ipsi fatentur. *Alia obiectio.* Est autem tale: Si in Eucharistia remaneret substantia panis & vini, vna cum corpore & sanguine Christi, dixisset: Hic est panis, hoc est vinum, & cum illis, in istis, vel sub istis est corpus & sanguis meus. Iam vero dicit, Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus. Et, si particula demonstratiua denotet substantiam panis & vini, cum duo disparata sint, panis & corpus Christi, vinum & sanguis: alterum de altero prædicari non potest. Vt igitur vera sit prædicatio, Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus: constituenda est in verbis illis propositio identica, quam ita vocant, quando subiectum & prædicatum de vna & eadem re loquuntur: vt particula demonstratiua denotet non substantiam panis, sed solam substantiam corporis Christi. Sed hoc consistere non potest, nisi substantia panis, quam Christus in manus suas accepit, per benedictionem annihilata desierit, & transsubstantiata sit, vt nihil aliud ibi per particulã, Hoc, notetur, & designetur, quam sola substantia corporis Christi. Propositio igitur illa: Hoc est corpus meum, omnino stabilit & flagitat transsubstantiationem. Hæc est tota & satis longa tela

illius argumenti, quod aliquam pro stabilienda transsubstantiatione speciem habere videtur. Sed telam illam gladio spiritus feliciter dissoluemus, aut potius præcidemus. Principio autem hoc notandum est, quod de propositione illa, Hoc est corpus meum, iuxta regulas prædicabilium non aliter disputant, ac si Eucharistia esset physicum aliquid, cuius ratio iuxta communem cursum ac modum naturæ se haberet. Sed quia Sacramentum est supernaturale, cœleste & diuinum: ideo non recte fit, quod fides eius à Pontificiis in hac disputatione exigitur ad regulam Aristotelis sexto Metaphysicorum, de compositione extremorum in propositione affirmatiua, quod ipsi de propositione identica interpretãtur. Ideo enim comminiscuntur annihilationem seu transsubstantiationem panis, vt propositio illa: Hoc est corpus meum, quadrare possit ad regulam illam Aristotelis. Quale vero in tanta hac controuersia fundamentum hoc sit, per se manifestum est. In Scriptura enim, quando duæ res seu substantiæ, diuina ordinatione peculiari modo vniuntur, & præsertim, quando res cœlestis & inuisibilis cum re terrena & visibili adest & exhibetur, vsitatum est, inquam, in Scriptura, quod tunc altera prædicatur de altera. Et ad veritatem talis prædicationis non requiritur vel annihilatio, vel transsubstantiatio alterius rei: sed tantum significatur duarum illarum rerum, quæ subiecto & prædicato notantur, vnio & præsentia. Ita Scriptura explicatura vnionem diuinæ & humanæ naturæ in persona Christi, non dicit, in hoc homine est Deus: sed Deus est homo: & filius hominis est filius Dei viui. Nec necesse est, alteram naturam, vel humanam, vel diuinam, quia disparatæ sunt, vel annihilari vel transsubantiari, vt propositioni, quæ alias ad regulas prædicabilium non congruit, sua constet veritas, sed tantum significatur vnio duarum naturarum, prædicatio autem est non vulgaris, sed insolita: quia ipsa vnio non fit ratione aliqua naturali huius seculi, sed est supernaturalis, cœlestis, & diuina. Nec sane personalem statuimus vnionem panis & corporis, vel talem, qualis est diuinæ & humanæ naturæ in persona Christi: sed similitudine illa, qua tota antiquitas de Eucharistia vsa est, declaramus hanc propositionem, de qua hoc loco controuersia est. Et hoc exemplum manifeste ostendit, tertium illud Pontificiorum argumentum ex verbis institutionis, nequaquam satis certo, perspicue & firmiter probare aut stabilire transsubstantiationem. Alias enim eadem consequentia etiam in persona Christi ponenda esset transubstantiatio alterius naturæ. Ita Ioannis 20. Christus, insufflans in discipulos, inquit: Accipite Spiritum sanctum. Num vero, quia non dicit cum vel hoc sub flatu accipite Spiritum sanctum, ideo ponenda erit transsubstantiatio corporalis flatus: imo cum illo flatu simul adfuit, datus fuit à Christo, & acceptus ab Apostolis Spiritus sanctus. Nec opus fuit transsubstantiari columbam, vt vera esset propositio, quod Baptista affirmat se vidisse Spiritum sanctum descendere super Christum. Sicut de visibilibus illis speciebus, quibus vel ipsa diuina maiestas, vel Angeli, præsentiam suam manifestarunt, disputatum quidem fuit apud veteres; nemo tamen ausus fuit inde facere articulum fidei, quod species illæ sint tantum accidentia, quæ sine substantia aut subiecto aliquo subsistant & cohæreant. Progrediente arca dicebat Moses, Exurge Iehouah, nec tamen opus fuit transsubstantiatione ligni vel auri in arca. Sed Scriptura ita loquitur, quia ibi de peculiari modo præsentiæ diuinæ maiestatis ex verbo & promissione ipsius constabat. Imo in vulgari lingua vsitatæ sunt tales prædicationes. Quando enim loquimur de dolio & vino, de marsupio & pecunia, de fasciis, & infante dicimus, Illud est vinum, quod amicus tibi mittit. Accipe pecuniam, quam tibi debeo. Affer infantem vteri mei. Et nemo ita desipit, vt fingat vel annihilationem vel transsubstantiationem dolii, marsupii, fascium & similium. Sed quando signi-

Regula Aristot.

Exemplum persona Christi.

ficate

ficare volumus, duas res coniunctas simul adesse, simul exhiberi & accipi, tunc ita etiam in vulgari sermone loquimur. Manifestum igitur est, longam illam tertii huius argumenti telam nequaquam probare, stabilire, aut flagitare transsubstantiationem illã, de qua Pontificii dimicant: imo argumentum illud iuxta ipsorum ẽt placita satis consistere non potest. Si enim volunt, particulam demonstratiuam, Hoc, ita denotare solum corpus, vt nequaquam sensus sit; Cum hoc, aut sub hoc est corpus meum: nec dicere poterunt, sub speciebus panis esse corpus Christi. Aut si propositio illa, Hoc est corpus meum, potest hanc ipsorum interpretationem ferre, sub speciebus panis continetur corpus Christi: ergo nihil concludit argumentum illud, ideo ponendam esse transsubstantiationem, quia Christus non dixit: Sub hoc est corpus meum: eadem enim ratione ponenda esset etiam Transaccidentatio, sicut Lutherus inquit: ne diceretur, sub specie panis. Et adhuc fortius vrgebo aduersarios. Tradunt enim per verba illa: Hoc est corpus meum, fieri transsubstantiationem, ita vt ad primum non esse illius propositionis (vtor enim ipsorum verbis) quo substantia panis annihiletur & desinat, incipiat ibi esse corpus Christi. Ergo, quando Sacerdos dicit: Hoc nondum est transsubstantiatus panis, nondum etiam adest corpus Christi: falsum igitur erit iuxta ipsam Pontificiorum doctrinam, particulam Hoc, denotare solam substantiam corporis Christi: ita vt cum dicitur Hoc, iam annihilata substantia panis esse desierit. Bonauentura in 4. Sententiarum distinct. 8. quæst. 1. quærit quid demonstret pronomen Hoc? Et recitat quosdam dixisse, verba illa teneri materialiter: atque ideo non esse quærendum, quid significent. Alii dixerunt: Hoc, id est, significatum per hoc, quod est conuertendum in corpus meum, est corpus meum. Ipse vero Bonauentura inquit: Quia verbum accedit ad elementum, ideo per particulam Hoc, non demonstrari corpus Christi, sed substantiam panis sub accidentibus: atque esse orationem singularem, quæ non significet identitatem, sed conuersionem operatiuam; Hoc est corpus, id est, hoc totum ad prolationem verbi, transit in corpus. Richardus de sancto Victore dicit, esse demonstrationem mixtam: Hoc, id est, illud, in quod transsubstantiabitur, hoc est corpus meum, vt si ego de cibo, quem sumpturus essem, dicerem: Hoc, id est, illud in quod iste cibus est transmutandus, est corpus meum. Talia portenta interpretationum, gignit dogma transsubstantiationis. Vsque adeo perspicue & certe scilicet ex verbis institutionis illud probatur, vt ad ea ne accommodare quidem possis, nisi mirabilibus modis illa torqueantur & crucifigantur. Sed ne ipsi quidem Pontificii, hisce argumentis ex Scripturæ verbis sumptis, transsubstantiationem satis confirmatam, munitam, & tutam esse animaduertunt. Andradius enim post mediocrem velitationem, transsubstantiationem collocat inter illas res, quæ nullis Scripturæ sacræ testimoniis aperte definitæ & explicatæ sunt. Nos igitur ad totam hanc disputationem recte accommodamus verissimum illud axioma: Nihil pro articulo fidei Ecclesiæ proponendum esse, quod non ex manifestis, certis, & firmis Scripturæ testimoniis aperte ostendi & probari potest.

Bonauentura. *Richardus.* *Andradius.* *Axioma.*

Præter hoc vero, quod ex verbo Dei transsubstantiatio manifeste & certo probari & ostendi non potest, habemus etiam simplicem & manifestam Scripturæ de hac quæstione sententiam. Accepit enim Iesus panem, benedixit, fregit, dedit discipulis. Et de illo, quod accepit, quod benedixit, quod fregit, quod discipulis dedit, de illo, inquam, dixit: Accipite, comedite, hoc est corpus meum. Et ne dubium sit, an particula demonstratiua denotet illud, quod Iesus acceperat, panem scilicet, & poculum: Lucas & Paulus in descriptione alterius partis, manifesta adiectione di-

serte hoc expresserunt, Accepit poculum, benedixit, dedit illis & addit: τοῦτο τὸ ποτήριον. Hoc poculum. Et Paulus 1. Corinth. 10. sicut de altera parte inquit, Poculum cui benedicimus, est communicatio sanguinis Christi, ita etiam de priori parte inquit: Panis quem frangimus est communicatio corporis Christi. Diserte igitur declarat & exprimit, quid particula Hoc, in vtraque parte denotet, panem scilicet & poculum. Et cum hasce scripturæ explicationes habeamus, quare non inhæremus simplicitati veritatis? vt quid libet nobis, eam labyrinthis disputationum de transsubstantiatione exagitare.

Præterea, post benedictionem seu consecrationem, in ipso vsu Paulus appellat panem: idque non semel, ne incogitanter excidisse existimes, sed quater vel quinquies, 1. Corinth. 10. Panis quem frangimus: De vno pane participamus, 1. Corin. 11. Quoties manducabitis hunc panem. Qui manducauerit hunc panem indigne. Probet seipsum, & sic de pane illo edat. Hæc argumenta sunt perspicua, firma, & valde vrgentia. Ideo Pontificii variis modis conantur ostendere specimen artificii illius sophistæ, de quo antiquitas olim prouerbium κεῖται οὐ κεῖται hoc est, cum in terram prostratus iam iaceret, tamen circumstantibus persuadere conabatur, se non iacere, sed erectum fortiter stare. Ita cum Paulus in ipso vsu, & post consecrationem quinquies nominet panem: ipsi tamen Ecclesiæ præstigias transsubstantiationis obiicere conantur, quod non remaneat, nec adsit ibi substantia panis. *Obiectio.* Sed aiunt, in scriptura extare exempla, vbi substantiis mutatis, & in aliud conuersis, prior tamen appellatio retinetur, designans non quid iam sint, sed quid ante conuersionem fuerint. Ita Exod. 7. virga Aaronis conuersa in colubrum, etiam post conuersionem vocatur virga. Homo vocatur terra, quia ex terra formatus est. Mulier vocatur os, ex ossibus viri. De aqua quæ in vinum conuersa erat, dicit Euangelista: Cum gustasset aquam vinum factam. Ergo hoc modo etiam pani Eucharistico, etiamsi transsubstantiatus esset, tribui posset appellatio panis: non quod panis esset, sed quod fuisset. *Responsio.* Responsio autem simplex & plana est. In allegatis exemplis, virgæ, terræ, ossis, aquæ, Scriptura disertis verbis aperte testatur, res illas in aliud mutatas & conuersas esse, ita vt nec substantia, nec forma prior remanserit, sed speciem illarum rerum, in quas mutatæ scribuntur, retulerint. Ita Ioan. 2. non simpliciter nominatur aqua, sed quæ iam facta erat vinum. Si idem de transsubstantiatione panis in Eucharistia, tam aperte ex Scriptura ostendi & probari posset, tropum illum, quem res ipsa flagitaret, non inuiti concederemus. Cum vero nulla exstet perspicua, certa, & firma probatio transsubstantiationis in scriptura: quæ dementia esset, à proprietate verborum discedere? & quando Paulus quinquies panem nominat, spectrum, seu præstigias panis, accidentia scilicet sine subiecto cohærentia, credere? cum Baptismo sine transsubstantiatione aquæ, ea tribuamus, quæ scriptura de illo tradit. Eccius intelligit appellatione panis apud Paulum, non substantiam panis, sed accidentia sine substantia, hoc est, non panem, sed inane spectrum panis. Sed ne ipsis quidem Pontificiis φάντασμα illud satisfacit, ideo aliam rimam quærunt, qua ex claritate verborum Pauli elabantur. Quia enim לחם omne genus alimenti significat, dicunt Paulum Eucharistiam appellare panem, non quod ibi substantia panis remaneat vna cum corpore Christi, sed quia corpus Christi sit spirituale alimentum interioris hominis. Sed hæc omnia locum haberent, si perspicue, certo, & firmiter iam demonstrata esset transsubstantiatio panis: tunc enim recte ad metaphoram confugeremus, sicut Ioannis 6. vbi Christus expresse dicit, se non loqui de pane externo seu materiali, & tamen appellat se panem. E contra vero, institutio expresse

describit

describit panem materialem, ante benedictionem. Cumque sine aperta testificatione transsubstantiationis, Paulus etiam post sanctificationem retineat appellationem panis: merito in vna & eadem significatione, propria scilicet & genuina, vocabulum illud retinemus: Si enim tropis in descriptione Cœnæ Dominicæ ita lubeat ludere, vt in eadem oratione panem mox proprie, mox cum lubuerit metaphorice interpretemur: quidni eandem etiam licentiam concedamus Sacramentariis, in vocabulo corporis & sanguinis? Aut eadem ratione, cum Christus scribitur accepisse panem, quia facta iam vulgari cœna illud fecit, dicemus ipsum non panem materialem accepisse, sed spirituale alimentum, hoc est seipsum: atque ita panem prorsus a tota actione Cœnæ exterminabimus. Tutissimum igitur est propriam significationem vocabuli panis retinere, & ante & post consecrationem: cum nulla euidens Scripturæ ratio metaphoram in illo loco vel flagitet, vel confirmet.

Reliqua enim omnia quæ adferunt, infirma & incerta sunt, id quod etiam Lanfrancus fatetur. Disputans enim, quare etiam post benedictionem appelletur panis, adfert quidem vsitata illa: vel quia ex pane conficitur, & accidentia panis retinet, vel quia animam satiat. Agnoscens autem, illa infirma & incerta esse, addit: vel alio aliquo modo, qui à Doctoribus comprehendi potest, à nobis non potest. Quanto vero simplicius est: quod Scriptura etiam post benedictionem appellat panem? Quare vero panis appelletur, Patres ex Analogia similitudinis Sacramenti declarant; scilicet quia satiat, alit, sustentat, confirmat; quæ sunt proprietates non accidentium, sed ipsius substantiæ panis. Item quia est massa ex multis granis confecta, ita vnum efficimur corpus, quia ex vno pane participamus 1. Cor. 10. & vna massa efficimur cum Christo, inquit Chrysostomus. Hæc certe non accidentibus, sed substantiæ panis conueniunt. Sed dicat quis: Quare ita contendamus, an substantia panis in Eucharistia vel remaneat, vel non remaneat, cum thesaurus Eucharistiæ sit non panis materialis, & vinum vulgare, sed vera & substantialis præsentia, exhibitio & sumptio corporis & sanguinis Christi? Neq; enim ideo testamenti nomine celebratur Eucharistia, vt frustulum panis, & haustum vini ibi accipiamus; illa enim in nostris ædibus commodius & abundantius accipere possemus, 1. Corin. 11. sed quia ibi est communicatio corporis & sanguinis Christi. Quid igitur de substantia panis soliciti sumus, an maneat, an vero desinat? Respondeo, Nullo modo pari momento censemus panem & corpus Christi. Et Lutherus semper dixit, se in tota hac disputatione magis spectare præsentiam corporis & sanguinis Christi in Cœna, quam præsentiam panis & vini. Sed quia transsubstantiatio pro articulo fidei, sub pœna anathematis proponitur, necessario contradicendum est. De singulis enim, quæ ad Sacramentorum rationem pertinent, non aliter docendum & credendum est, quam verbum Dei nobis præscribit. Nec recipiendum aliquid est pro articulo fidei, quod ex certis perspicuis & firmis Scripturæ testimoniis ostendi & probari non potest. Præterea, quia filius Dei certa quædam externa media instituit & ordinauit, per quæ & se & sua beneficia credentibus vult communicare, media agnoscere, retinere, & ita vsurpare debemus, sicut à filio Dei instituta sunt, ita enim, & non aliter Deus ordinario modo vult nobiscum agere. Cumque in Eucharistia instituerit, vt panis & vinum essent talia media, per quæ nobis corpus suum & sanguinem, & cum illis omnia beneficia noui Testamenti, in Cœna sua vult communicare; illa igitur media non sunt abiicienda ex vsu Cœnæ Dominicæ, neque enim ἀμέσως voluit corpus & sanguinem suum in Cœna nobis communicare. Opinio etiam transsubstantiationis, simplicitatem fidei, portentosis & non necessariis labyrinthis quæstionum turbat, & ab eo quod in Cœna Domi-

nica præcipuum est, homines abducuntur, vt hæreant in cogitatione & admiratione transsubstantiationis.

Ecclesia igitur per nullum Scripturæ locum perspicue, certo & firmiter vel persuadetur vel cogitur, ad ponendam & credendam transsubstantiationem: sed magis consentaneum est simplicitati verbi Dei, in Eucharistia remanere substantiam panis & vini, vna cum corpore & sanguine Christi.

Et hac simplicitate, multæ otiosæ & portentosæ quæstiones præciduntur. Seruatur etiam ita in Eucharistia id, quod ad substantiam omnium Sacramentorum pertinet: vt scilicet duabus rebus constent, materia & forma, re terrena & cœlesti. Verbum enim accedens ad elementum, non annihilat elementum, sed facit Sacramentum. Et si in Eucharistia, in ea re, quæ externa & visibilis est, ludificamur, ita vt videntes, tangentes & gustantes panem, imo quod Scriptura affirmat esse panem, tamē non panem sed sola accidentia sine subiecto, hoc est, spectrum & præstigias panis accipiamus: qualis erit fidei confirmatio, tam certo nos, inuisibili & cœlesti modo iuxta verbum, accipere corpus & sanguinem Christi, quam certo panem & vinum accipimus? Perit etiam per transsubstantiationem analogia signi & rei, quæ est in Sacramentis, sicut Augustinus inquit: Si Sacramenta earum rerum quarum Sacramenta sunt, similitudinem non haberent, Sacramenta non essent. Vt in Baptismo, sicut aqua exterius mundat: ita Christus lauacro aquæ in verbo mundat Ecclesiam. In Eucharistia sicut panis materialis alit, sustentat, confirmat: ita corpus Christi est alimentum spirituale noui seu interni hominis. Sicut panis est substantia, ex multis granis coacta: ita vnum corpus efficiuntur, qui de vno illo pane Eucharistiæ participant. Hæ significationes omnes intercidunt, si substantia panis in Eucharistia annihiletur, & in eius locum præstigiæ accidentium, sine subiecto cohærentium, substituantur. Et hæc de Scripturæ sententiis.

Augustinus. Transsubstantiationis credita antiquitas.

Porro valde superbe gloriantur Pontificii, se pro opinione suæ Transsubstantiationis habere consensum totius antiquitatis, & testimonia Ecclesiæ omnium temporum. Tridentina enim congregatio capite quarto affirmat, semper hoc in Ecclesia Dei persuasum fuisse. Andradius vero tragice declamitat, hunc esse consensum totius Ecclesiæ omnium ætatum omnium gentium & populorum, qui vnquam Christianum nomen professi sunt, ita vt nullum aliud fuerit vnquam Ecclesiæ iudicium. Satis pol gloriosa & audax est asseueratio; qua profecto non vterentur, nisi vel frontem perfricuissent, vel nos omnes haberent pro truncis & stipitibus seu (vt ipsi loqui solent) pro bestiis, quibus prorsus ignota sit totius antiquitatis historia. Sunt igitur quædam dicenda de sententia veteris Ecclesiæ, quod ad hanc de transsubstantiatione quæstionem attinet, vt impudentia perfrictæ frontis retegatur. Cumulant autem multas veterum sententias, in quibus illi dicunt, panem appellari, credi & esse corpus Christi; de pane fieri corpus Christi: panem mutari, commutari seu transmutari in corpus Christi, seu vt fiat & sit corpus Christi; creaturas conuerti in substantiam corporis & sanguinis Christi; panem & vinum transire in diuinam substantiam. Et singulis illis sententiis sua addunt epiphonemata, Ecclesiam omnibus temporibus, sine ambiguitate semper docuisse & credidisse transsubstantiationem panis & vini, sicut illa à Pontificiis traditur.

Sed respondebimus id, quod æquissimum est; vt scilicet ipsi veteres sint verborum suorum optimi & certissimi interpretes. Veteres dicunt, in Eucharistia fieri mutationem seu conuersionem panis & vini. Hoc Pontificii interpretantur de annihilatione & transsubstantiatione elementorum. nos mutationem Sacramentalem intelligimus, cum scilicet antea tantum esset communis panis, & vulgare vinum, quod accedente verbo Christi,

non solum panis & vinum, sed simul etiam ibi in Eucharistia corpus & sanguis Christi adsit, exhibeatur, & sumatur. Sed nec nostra sane, nec Pontificiorum interpretatio sit authentica. Audiamus potius ipsos veteres, quomodo illi & sua & veteris Ecclesiæ verba interpretentur, & intelligi velint. Monstrabimus autem aliquot argumentis, veteres, licet nominent mutationem & conuersionem, tamen non intellexisse transsubstantiationem illam, de qua Pontificii dimicant.

Primo enim Longobardus expresse affirmat, lib. 4. distin. 11. ne suo quidem tempore definitum extitisse in Ecclesia, qualis sit illa mutatio seu cōuersio, de qua veteres loquuntur: an sit formalis, an substantialis, an vero alterius generis. Falsum igitur est, vel ipso Longobardo teste, quod Pontificii affirmant, esse dogma Catholicum, panem Eucharistiæ per annihilationem & transsubstantiationem mutari & conuerti.

Gelasius.

Secundo, habemus testimonium, quod apud ipsos etiam Pontificios, omni exceptione maius esse debet. Gelasius enim, Romanus Pontifex, annis post Christum natum plus minus quingentis, in libro de duabus naturis in Christo, aduersus Eutychen & Nestorium dicit, panem & vinum Eucharistiæ, in diuinam transire, sancto Spiritu perficiente, substantiam, corporis scilicet & sanguinis Christi. Et certe hæc verba videntur fortiter sonare pro stabilienda transsubstantiatione: quod enim transit in aliam substantiam, & quidem Spiritu sancto operante, certe videtur non manere in priori sua substantia. Sed Gelasius ipse suam & veteris Ecclesiæ sententiam diserte & aperte explicat, quomodo mutationem seu conuersionem panis & vini in Eucharistia intelligi velint, idque tribus modis. I. Ita transeunt in substantiam corporis & sanguinis Christi, vt tamen esse non desinat substantia vel natura panis & vini. Secundo transeunt in diuinam substantiam, permanente tamen pane & vino in sua proprietate naturæ. Tertio, sicut in Christo duæ naturæ, ex quibus constat, proprie permanent. IV. Ideo vero dicuntur transire in diuinam substantiam, quod per ea diuinæ efficiamur consortes naturæ, communicato nobis & corpore & sanguine Christi. Hæc est interpretatio Gelasii, quomodo vetus Ecclesia intellexerit, panem & vinum in Eucharistia mutari seu conuerti in corpus & sanguinem Christi. Et Contarenus in colloquio Ratisponensi, 1541. obstupuit, cum videret, tam aperto & perspicuo testimonio, quod luce meridiana clarius est, Pontificiam transsubstantiationem, ex Romani Pontificis sententia refutari. Et tamen non verentur nunc gloriari de perpetuo consensu Ecclesiæ omnium temporum, quod ad dogma transsubstantiationis attinet.

Ambrosius.

Ambrosius libro 4. de Sacramentis, dicit, per consecrationem de pane & ex pane fieri corpus Christi. Sed mox explicat se, quod non intelligat annihilationem & transsubstantiationem panis: inquit enim: Si tanta vis est in sermone Domini Iesu, vt inciperent esse, quæ non erant: quanto magis operatorius est, vt sint, quæ erant, & in aliud conuertantur? Lanfrancus hoc testimonium non potuit aliter eludere, quam quod dixit, verba illa non repetiri in libris Ambrosii. Sed quia hoc non consistit, Petrus Scotus dicit, Ambrosij sensum esse, quod maneant, in aliud scilicet mutata: vt si aqua mutata in vinum, dicatur manere. Sed Ambrosius duo distincte dicit: Vt sint, quæ erant, & in aliud conuertantur. Ipse igitur sui interpres est, quod intelligat talem conuersionem panis & vini, vt sint, quæ ante conuersionem erant, & adiiciatur illa gratia, vt simul etiam ibi adsit corpus & sanguis Christi: sicut Theodoretus & Hesychius loquuntur.

Theodoretus, qui & Ephesinæ synodo interfuit, & in Chalcedonen. laudatus fuit in primo Dialogo, cuius titulus est ἄτρεπτος, sumit illa

prin-

principia, quæ in confeſſo tunc erant in Eccleſia, & apud Catholicos & apud Eutychianos. Dicit igitur, Chriſtum ideo pani tribuere appellationem corporis, vt qui communicant myſteriis, non attẽdant ad naturam eorum, quæ in Euchariſtia viſibilia ſunt: ſed credant illi tranſmutationi, quæ ex gratia facta eſt. Audis, Theodoretum dicere, non eſſe attendendum ad naturam viſibilium, ſed credendam transmutationem: nominat enim μεταβολὴν. Ne vero tranſmutationem illam interpretaretur quis de tranſſubſtantiatione, mox diſerte explicat ſe, qualem tranſmutationem intelligat, dicit enim: Chriſtus viſibilia ſymbola, appellatione corporis & ſanguinis honorauit, οὐ τὴν φύσιν μεταβαλὼν, ἀλλὰ τὴν χάριν τῇ φύσει προστεθεικώς. Hoc eſt, non tranſmutans ſymbolorum naturam, ſed naturæ ſymbolorum adiiciens gratiam: vt ſcilicet ſimul ſint etiam corpus & ſanguis Chriſti. Habes interpretationem, quid vetuſtas in Græca Eccleſia intellexerit per tranſmutationem panis & vini in Euchariſtia: quod ſcilicet non ipſa natura panis & vini mutetur, ſed quia illi adiiciatur gratia. Et in ſecundo dialogo, qui dicitur ἀσύγχυτος, clarius adhuc explicat veteris Eccleſiæ ſententiam: Eutychianus enim ita argumentatur: Sicut panis & vinum aliud ſunt ante conſecrationem, poſt conſecrationem vero tranſmutantur, & aliud fiunt: ita etiam corpus Chriſti poſt aſſumptionem, trãſmutatum eſſe in diuinam eſſentiam. Reſpondet autem Orthodoxus: Illis ipſis retibus, quæ tetenderas, captus es. Myſtica enim ſymbola poſt ſanctificationem οὐ τῆς οἰκείας ἐξίσταται φύσεως: hoc eſt, non ita immutantur, vt propriam ſuam naturam amittant. Vocabulo enim valde ſignificanti ἐξιστάμενα vocantur, quæ naturam ſuam nõ ſeruant, ſed immutantur, corrumpuntur, intereunt, & in aliud degenerant. Ita vocatur οἶνος ἐξεστηκώς, vinum corruptum. Addit præterea Theodoretus: μένει γὰρ ἐπὶ τῆς προτέρας οὐσίας, καὶ τοῦ σχήματος, καὶ τοῦ εἴδους: hoc eſt, Symbola illa poſt ſanctificationem, manent in priori ſua ſubſtantia, forma, & ſpecie. Adeoq; & videntur & palpantur, ſicut & antea: intelliguntur autem quæ facta ſunt, & creduntur, & adorantur.

Habemus igitur certam & perſpicuam interpretationem, quomodo veteres ſuam & totius antiquitatis ſententiam explicent, quid intelligi velint, quando loquuntur de tranſmutatione & conuerſione panis & vini in Euchariſtia: quod ſcilicet ipſa ſubſtantia & natura panis & vini, nec mutetur, nec deſinat: ſed quod permaneat in Euchariſtia, non tantum forma & ſpecies panis & vini, ſed ipſa prior ſubſtantia & proprietas naturæ, hæc enim ſunt veterum verba. Mutationem autem intelligunt, cum ante eſſet tantum communis panis, & vulgare vinum, quod nunc ſimul ibi etiam adeſt, exhibetur & accipitur corpus & ſanguis Chriſti. Quando igitur Pontificii cumulant veterum ſententias de tranſmutatione & conuerſione: opponatur ipſis hæc veterum interpretatio, quæ fuit ſententia & Orientalis & Occidentalis Eccleſiæ.

Et quia illam non ignorant, cogitet Lector, quam ingenue agant, quod contra mentem veterum, ipſorum phraſes ad commentum ſuæ tranſſubſtantiationis detorquent. Tridentinum Concilium affirmat, dogma Pontificiæ Tranſſubſtantiationis ſemper in Eccleſia Dei perſuaſum fuiſſe. Sed hoc falſiſſimum eſſe, & Latinæ & Græcæ Eccleſiæ teſtimoniis manifeſtiſſimis iam oſtendimus.

Irenæus. Tertio, vetuſtas duas res diuerſorum generum agnoſcit & confitetur in Euchariſtia. Ita Irenæus dicit, panem fractum, & calicem mixtum, poſtquam percepit vocationem Dei, non amplius eſſe communem panem: ſed Euchariſtiam corporis & ſanguinis Chriſti. Num vero ita, vt an-

nihilata

nihilata panis substantia prorsus desierit? Non vtemur coniecturis, sed audiamus ipsum Irenæum explicantem se, mox enim subiicit, Eucharistiam constare duabus rebus: terrena, pane scilicet & vino, & cœlesti, corpore scilicet & sanguine Christi. Panem igitur Eucharistiæ non esse communem panem, Irenæus ita interpretatur: cum antea tantum esset vna res terrena scilicet, iam sit Eucharistia, constans duabus rebus, pane & corpore Christi, vino & sanguine Christi. Et hæc Irenæi interpretatio ostendit, quomodo Ecclesia intellexerit id, quod postea Augustinus dixit, de verbis Domini, sermon. 28. Ante Christi verba, quod offertur, panis dicitur, vbi Christi verba deprompta fuerint, iam non panis dicitur, sed corpus Christi appellatur. Sed vt minus relinquatur dubitationis, audiamus ipsum Augustinum verba sua interpretantem. In libro enim sententiarum Prosperi, de Consecrat. 2. dicit: Hoc est, quod dicimus, quod modis omnibus probare contendimus, sacrificium Ecclesiæ duobus confici, duobus constare, visibili elementorum specie, & inuisibili Christi carne & sanguine. Et obseruet Lector: Pontificii appellationem Speciei opponunt naturæ substantiæ & veritati elementorum panis & vini. Et vbicunque in veterib. legunt speciem panis & vini, mox transsubstantiationem suam affingunt. Sed quid Ecclesia intellexerit, quando nominat species panis & vini, Augustinus nobis explicabit. Subiungit enim in illa sententia, cum nominasset speciem elementorum, & corpus Christi: Sicut Christi persona constat ex Deo & homine, cum ipse verus sit Deus, & verus homo: Quia omnis res illarum rerum naturam & veritatem in se continet, ex quibus conficitur. Conficitur autem sacrificium Ecclesiæ duobus, Sacramento & re Sacramenti, id est, corpore Christi. Manifesta est explicatio, quod Augustinus duas res in Eucharistia agnoscat. Et per speciem intelligit non accidentia sine substantia, sed naturam & veritatem rerum, hoc est, elementorum, ex quibus conficitur Eucharistia, hæc enim sunt eius verba: Delectata autem fuit antiquitas appellatione speciei, propterea quod Baptista Luc. 3. narratur vidisse spiritum corporali specie columbæ, descendere super Christum. Et hanc interpretationem speciei ex Augustino in hac materia Lector diligenter obseruet. *Augustinus.*

Hesychius etiam duas substantias simul agnoscit in Eucharistia, quam definit simul esse panem & carnem, vinum & sanguinem. Ita enim inquit lib. 20. in Leuit. c. 8. Propterea carnes cum panibus comedi, præcipiens, vt nos intelligeremus, illud ab eo mysteriū dici, quod simul panis & caro est. *Hesychius.*

Quarto vsitatissima est vetustis Scriptoribus similitudo, qua inter se conferunt, Eucharistiam, quæ duabus rebus constat, & vnionem duarum naturarum in persona Christi. Et quidem in certamine contra Apollinarem & Eutychen, Chrysostomus, Theodoretus, & Gelasius, ex Sacramento Eucharistiæ probant, humanam naturam in Christo per vnionem non esse absorptam vel transmutatam in diuinam, sed duas veras, distinctas & integras esse naturas in Christo, sicut Eucharistia duabus rebus constat, & duabus conficitur. Illa vero argumentatio Eutychen magis confirmasset, quam refutasset, si tunc dogma Transsubstantiationis in Ecclesia notum & receptum fuisset. Et hoc argumentum vel solum firmissime probare posset, Transsubstantiationem ignotam esse veræ & puriori antiquitati; nec video, quid Pontificii vel fingere possint ad eludendam argumenti huius claritatem. Ita ergo & Iustinus in descriptione Cœnæ Dominicæ, nominat μεταβολὴν, sed mox subiicit similitudinem duarum naturarum in persona Christi. Gloriose solent Pontificii iactare Cypriani sententiam, ex sermone de cœna Domini, qui tamen an Cypriani sit, non satis certo constat. Ita autem habet sententia: Panis iste, quem Dominus discipulis suis porrigebat, non effigie, sed natura mutatus, omnipotentia verbi fa-

ctus

ctus est caro. Et Pontificii statim volunt, ne dubitandum quidem esse, Cyprianum fuisse transsubstantiatorem. Sed ipse verborum suorum optimus est interpres. Mox enim subiungit, quomodo mutationem illam intelligi velit, inquiens: Sicut in persona Christi, humanitas videbatur, & latebat diuinitas: ita Sacramento visibili ineffabiliter diuina se infundit substantia, vt esset religioni circa Sacramenta deuotio. Sicut ergo in Christo duæ integræ sunt & manent naturæ, ita mutatio panis, de qua Cyprianus loquitur, non abolet substantiam panis.

Quinto, Irenæus, Emissenus & Ambrosius, mutationem panis Eucharistici, conferunt cum renouatione renatorum, & cum mutatione credentium in Christum, vt cum ipso fiant vna massa. Atqui renouatio non facit annihilationem & transsubstantiationem naturæ humanæ: nec absorbetur nostra substantia, quando Christus apud Augustinum inquit: Sed tu mutaberis in me.

Ita Ambrosius lib. 4. de Sacramento, c. 4. cum multa de mutatione panis disseruisset, subiicit: Tu ipse eras, sed eras vetus creatura, postquam consecratus es, noua creatura esse cœpisti. Emissenus vero de consecratione, distinct. 2. c. Quia corpus, apertius similitudinem hanc explicat. Cum enim dixisset, Christum visibiles creaturas verbo in substantiam corporis & sanguinis sui conuertere; Pontificii statim exclamant, esse ipsissimam transsubstantiationem. Emissenus verò interpretatur seipsum; Ostensurus enim, non esse nouum aut impossibile, quod in Christi substantiam terrena & mortalia conuertuntur, inquit: Te ipsum, qui in Christo es regeneratus, interroga. Dudum alienus à vita, peregrinus à misericordia, intrinsecus mortuus exulabas; subito salutaribus mysteriis initiatus, in corpus Ecclesiæ non videndo, sed credendo transiliisti, & de filio perditionis adoptiuus Dei filius factus es. Num verò per transsubstantiationem illa sunt? Audi quid subiiciat Emissenus: Cum idem atque ipse esses, multo aliter fidei processionibus extitisti? in exteriori nihil additum est, & totum in interiori mutatum est. Sicut igitur credentes transeunt in corpus Christi, & efficiuntur vna massa cum ipso, sine transsubstantiatione, ita etiam veteres intelligunt conuersionem panis & vini in cœna Dominica, vt non opus sit transsubstantiatione.

Irenæus. Irenæus inquit: Sicut Eucharistia constat duabus rebus, ita corpora nostra, percipientia Eucharistiam, non sunt corruptibilia, spem immortalitatis habentia. Et tamen nondum facta est transfiguratio corporis nostri, Philipp. 3. sed spem habeamus. Non igitur probatur hinc transformatio panis.

Sexto, Ne Florentini quidem Concilii temporibus ante annos 100. & amplius, vniuersalis Ecclesiæ, omnium gentium & populorum consensu approbatum & receptum fuit dogma de transsubstantiatione. In vltima enim sessione, inter articulos, in quibus Græca Ecclesia à Romana dissentiebat, 4. loco ponitur de diuina transmutatione panis in Eucharistia. Et cum conficiendæ essent literæ vnionis, diserte & expresse exceptus fuit, etiam concedente Romano Pontifice, articulus ille de diuina transmutatione panis in Eucharistia, quam Latini tunc docebant. Falsa igitur est gloriatio de vniuersali consensu Ecclesiæ omnium ætatum, omnium gentium & populorum, quod ad dogma de transsubstantiatione attinet. Nam & ante 100. annos, sicut hæc historia indicat, nondum subiecti fuerunt anathemati, qui transsubstantiationis opinionem non receperunt vel approbarunt. Plane nouum igitur & recens est anathema II. Canonis in 3. hac sessione. Atque ita satis perspicue, vt arbitror, monstratum est, veterem & puriorem Ecclesiam nihil quicquam suffragari Pontificio dogmati de transsubstantiatione.

De te-

De recentioribus enim, quorum ætate, magna iam doctrinæ inclinatio fieri cœperat, vt de Damasceno, Theophylacto, Richardo, Hugone, Longobardo, & similibus, nihil disputamus, quando de antiquitatis sententia quæstio est. Hoc igitur exemplum ostendit, quam vana sit Pontificiorum gloriatio, quando in omnibus suis disputationibus plenis buccis subinde iactitant, vniuersalem consensum totius Ecclesiæ omnium ætatum, omnium gentium & populorum à suis partibus stare.

Nec vero opus est singulas veterum sententias excutere, quomodo enim verba sua de hac materia intelligi velint, ex ipsorum interpretatione iam didicimus.

Ambrosius de Sacram. lib. 4. c. 5. dicit post consecrationem nihil aliud, quam carnem & sanguinem Christi, credendum esse. Nec male hoc dicit: Quia enim fides est eorum, quæ non apparent & videntur, non igitur opus est fide, vt intelligamus, quod panis, quem oculi vident, adsit ibi: sed corpus Christi, ibi adesse, fides sola ex verbo discit. Hanc distributionem, cum scilicet duæ res sint in Eucharistia, alteram sensibus, alteram fide apprehendi, Augustini sententia clare docet: Quod videtis, inquit, in altari, panis est & calix, quod etiam oculi vestri vobis renunciant, quod autem fides postulat instruenda, panis est corpus, calix est sanguis. *Ambrosius.*

Sæpe etiam veteres eo respiciunt, quod cœna Dominica sit actio, non terrestris, sed cœlestis, pertinens ad regnum cœlorum, de quo Euangelium concionatur: in qua quærimus non cibum periturum, sed alimentum spirituale noui hominis. Sæpe igitur de altera tantum parte, de corpore scilicet & sanguine Christi, magnifice concionantur, & volunt corda sursum esse eleuanda, nec attendendum ad terrena elementa panis & vini, sed ad Christum Deum & hominem, qui in cœna illa adest, & præbet vescentib. corpus & sanguinē suum, sicut econtra sæpe de elementis Eucharistiæ disputantes, de signis, figuris & symbolis loquuntur. Sicut autem Sacramentarii non recte faciunt, qui propter posteriores has veterum sententias, substantiam corporis & sanguinis Christi ex cœna Dominica proturbant, ita neque Pontificii priores sententias recte detorquent ad annihilationem & Transsubstantiationem elementorum. Alibi enim veteres distincte loquuntur de duabus illis rebus, ex quibus Eucharistia constat, vt Origenes in 15. Matth. disputans, panem Domini non ex natura sui hoc habere, vt sanctificet, inquit: Quod materiale est, in secessum eiicitur, quod vero est per obsecrationem & verbum Domini, animæ prodest, iuxta fidei portionem. Non itaque materia vtilis est, sed verbum, quod adiicitur, animo prodest. Hæc Origenes.

Chrysostomus vero ad illud respiciens, quod cœna Dominica est mysterium supernaturale, cœleste & diuinum, inquit: Num vides panem? num in secessum vadit? absit. Item: Non de manu hominis, sed Seraphim accipis corpus Christi. His verbis Chrysostomus, sicut nec externum ministerium, ita nec elementa ex actione cœnæ Dominicæ vult abiicere: sed vult nos non hærere, vel in manu ministri, vel in elementis panis & vini, sed mentem eleuare ad ea, de quibus verbum loquitur. Sicut igitur ex hac Chrysostomi sententia non sequitur, externum ministerium Sacerdotis, exhibentis Eucharistiam, tollendum esse, & expectandum aduentum Seraphin: ita nec transsubstantiatio inde concludi potest. Videri enim in Eucharistia panem & vinum, & sensus ipsi, & tota antiquitas testantur *Chrysostom.*

DE CVLTV ET VENERATIONE HVIC SANctißimo Sacramento adhibenda.

CAPVT V.

Nullus itaque dubitandi locus relinquitur, cum omnes Christi fideles, pro more in Catholica Ecclesia semper recepto, latriæ cultum, qui vero Deo debetur, huic sanctissimo Sacramento in veneratione adhibeant. Neque enim minus est adorandum, quod fuerit à Domino, vt sumatur, institutum. Nam illum eundem Deum, præsentem in eo adesse credimus, quem Pater æternus introducens in orbem terrarum, dicit: Et adorent eum omnes Angeli Dei: quem magi procidentes adorauerunt, quem denique in Galilæa ab Apostolis adoratum fuisse, scriptura testatur.

Declarat præterea sancta Synodus, pie & religiose admodum in Dei Ecclesiam inductum fuisse hunc morem, vt singulis annis peculiari quodam & festo die, præcelsum hoc & venerabile Sacramentum singulari veneratione ac solennitate celebraretur, vtque in processionibus, reuerenter & honorifice illud per vias & loca publica circumferretur. Æquißimum est enim, sacros aliquos statutos esse dies, cum Christiani omnes singulari ac rara quadam significatione gratos & memores testentur animos erga communem Dominum & redemptorem, pro tam ineffabili & plane diuino beneficio, quo mortis eius victoria & triumphus repræsentatur. Ac sic quidem oportuit victricem veritatem de mendacio & hæresi triumphum agere, vt eius aduersarii in conspectu tanti splendoris, & in vniuersæ Ecclesiæ lætitia positi, vel debilitati & fracti tabescant, vel pudore affecti & confusi aliquando resipiscant.

CANON VI.

Si quis dixerit in sancto Eucharistiæ Sacramento Christum vnigenitum Dei Filium, non esse cultu latriæ etiam externo adorandum, venerandum, neque in processionibus, secundum laudabilem & vniuersalem Ecclesiæ sanctæ ritum & consuetudinem, & solenniter circumgestandum, vel non publice, vt adoretur, populo proponendum, & eius adoratores esse idololatras, anathema sit.

EXAMEN.

Principio ostendendum est, quid sit, quod in V. hoc capite, & VI. Canone in controuersia positum est. Quædam enim extra controuersiam sunt, quę non inuitus concedo. Nam Christum Deum & hominem esse adorandum, nemo nisi Arrianus negat. Et quidem humanam etiam eius naturam propter vnionem cũ diuinitate esse adorandam, nemo nisi Nestorianus in dubium vocat. Cum enim Pater æternus primogenitum introduceret in orbem terrarum, dicit: Et adorent eum omnes Angeli. Sicut & Matthæus manifeste testatur, capite 28. Apostolos in Galilæa Christum adorasse. Constat etiam, adorationem Dei non esse alligatam vel loco, vel tempori Ioann. quarto, & 1. Timoth. 2. Semper igitur & vbique adorandus est Christus. Si ergo credimus, Christum Deum & hominem, in actione Cœnæ suæ, peculiari modo præsentiæ & gratiæ adesse, ita quod ibi vere & substantialiter exhibeat vescentibus corpus & sanguinem suum: quibus vult se ita nobiscum coniungere, vt singulis fide sumentibus, hoc pretiosissimo pignore applicet & obsignet dona noui Testamenti, quæ traditione sui corporis, & effusione sui sanguinis Ecclesiæ acquisiuit: si hæc, inquam, vere & ex animo credimus, fieri nec potest, nec debet, quin fides Christum in illa actione præsentem veneretur & adoret. Ita Iacob. Genes. 28. Moyses Exod. 34. Elias 3. Reg. 19. non habebant sane peculiare mandatum, vt in illis locis Deum adorarent, sed quia habebant generale mandatum, vt DEVM vbique adorarent, & certi erant, DEVM sub externis & visibilibus illis symbolis vere adesse, & peculiari modo gratiæ se ibi patefacere, certe DEVM ipsum, quem ibi præsentem esse credebant, adorabant, nec vera fuisset fides, si non secuta fuisset inuocatio seu adora-

tio, hoc est, honor Deo debitus. Seruus Abrahæ, Genes. 24. cum ex Rebeccæ responso intelligeret, Deum in illa legatione, gratia & benedictione sibi adesse, inclinat se, & adorat Dominum. Exod. 4. cum filij Israel audirent, Deum respexisse afflictionem populi, & iam instituisse visitationem gratiæ, inclinata ceruice adorauerunt. Exod. 12. cum audirent de transitu Angeli percussoris, & de institutione Paschæ, incuruatus populus adorauit. 1. Cor. 14. Si omnes prophetent, intret autem quis idiota, conuincitur ab omnibus, diiudicatur ab omnibus & ita cadens in faciem adorabit Deum, pronuntians, quod vere Deus in vobis sit. Nec vero Deum illi, procul in cœlo empyræo à se remotum & absentem: sed vere præsentem, & quidem peculiari modo gratiæ præsentem adorarunt. Recte igitur Augustinus in Psalm. 98. disputans, cum terra sit scabellum pedum Domini, quomodo Psalm. dicat: Adorate scabellum pedum eius: quoniam sanctum est, inquit: Conuerto me ad Christum, quia ipsum quæro hic, & inuenio, quomodo sine impietate adoretur terra, scabellum pedum Domini? Suscepit enim de terra terram, quia caro de terra est: & de carne Mariæ carnem accepit: Et quia in ipsa carne hic ambulauit, & ipsam carnem nobis manducandam ad salutem dedit: nemo autem illam carnem manducat, nisi prius adorauerit: inuentum est, quomodo adoretur tale scabellum pedum Domini: & non solum non peccemus adorando, sed peccemus non adorando. Ita Ambrosius in eundem Psalmi versum inquit: Scabellum, terra intelligatur: per terram autem, caro Christi: quam hodie quoque in mysteriis adoramus, quam & Apostoli in Domino Iesu adorauerunt. *Augustinus*

Nazianzenus in Epitaphio sororis suæ: τὸν ἐπὶ θυσιαστηρίῳ τιμώμενον ἀνακαλουμένη, hoc est, inuocabat Christum, qui in altari, quando scilicet mysteria cœnæ celebrantur, honoratur. Et sententia Eusebij Emisseni dicit. Cum reuerendum altare, cibis spiritualibus satiandus, ascendis, sacrũ Dei tui corpus & sanguinem fide respice, honora, mirare, mente continge, cordis manu suscipe, & maxime toto haustu interioris hominis assume. Lutherus etiam, contra Louanienses art. 16. vocat Eucharistiam Sacramentum venerabile & adorabile. Et in 47. cap. Genes. Nos non tantum orantes, sed & baptizantes, absoluentes & absoluti, & accedẽtes ad sacram synaxin, quin etiam ad recitationem promissionis aut textus Euangelij, genua flectere, vel saltem stare debemus, in signum adorationis siue reuerentiæ & gratitudinis. Et si in cœna Dominica nihil aliud porrigeretur præter panem & vinum, sicut Sacramentarij blasphemant, tamen est ibi promissio, & vox diuina, & Spiritus sanctus per verbum in Cœna. Ideoque decebat nos cum reuerentia accedere. Quanto vero magis id fieri par est, quando credimus adesse verum corpus & verum sanguinem cum verbo? Hæc Lutherus. *Nazianzenus.* *Lutherus.*

Christum igitur Deum & hominem, in diuina & humana natura, in actione cœnæ Dominicæ vere & substantialiter præsentem, in spiritu & veritate adorandum, nemo negat, nisi qui cum Sacramentariis vel negat, vel dubitat de præsentia Christi in cœna. Neque enim ἀνάμνησις & annuntiatio mortis Christi in cœna rite fieri potest sine adoratione illa, quę fit in Spiritu & veritate. Hæc dicenda fuerunt, ne quis suspicetur, nos in dubium vocare, an Christus Deus & homo, qui in actione cœnæ præsens adest sit adorandus.

Quod si hæc conceduntur: quid igitur, inquies, in hac quæstione, de cultu & veneratione Eucharistiæ, in controuersia positum est inter nos & inter Pontificios? Respondeo: Tria potissimum sunt huius controuersiæ capita.

Primo, dicunt, ipsum Sacramentum Eucharistiæ, seu totum illud, quod à Domino vt sumatur institutum est, esse cultu latriæ adorandum. Atqui Eucharistia, iuxta dictum Irenæi, constat duabus rebus, terrena & cœlesti. Essent igitur etiam terrena elementa panis & vini in Eucharistia, cultu latriæ adoranda, quod à manifesto idololatriæ, seu ἀρτολατρείας crimine excusari & defendi nullo modo posset. Ipsi quidem ideo transsubstantiationem suam comminiscuntur, ne panis substantia simul adoretur. Sed quia incerta est opinio transsubstantiationis, imo Paulus affirmat esse panem, etiam post benedictionem: Theodoretus dicit, naturam elementorum in Eucharistia non mutari: Gelasius tradit, illa permanere in proprietate suæ naturæ: quando ergo docetur, totũ illud, quod in Eucharistia adest, exhibetur & sumitur, cultu latriæ adorandum; simul comprehenduntur etiam elementa panis & vini, quę sine idololatria adorari nec possunt nec debent. Neq; enim si Christus adorandus est, sequitur, creaturas etiam illas, vbi adest, simul esse adorandas. Ad cauendam igitur idololatriam diserte distinguendum est. Christus Deus & homo, in diuina & humana natura, in actione Cœnæ præsens adoretur; substantia vero vel species elementorum panis & vini non adorentur, ne præter creatorem etiam creaturam colamus, Rom. 1. Non igitur ita adorandum est Sacramentum Eucharistiæ, sicut in persona Christi, propter hypostaticam vnionẽ, vna adoratione humanitatem & diuinitatem colimus & veneramur: non enim personalis est vnio panis & corporis Christi in cœna; sed quia Eucharistia constat duabus rebus, terrena & cœlesti, adoratio & veneratio non est dirigenda ad terrena elementa, panem & vinum, sed ad Christum Deum & hominem, qui in illa actione præsentiam suam peculiari modo gratis constituit & promisit: sicut Israelitæ non lignum, non aurum, non Cherubim arcæ fœderis, sed Deum ipsum tantum, qui præsentiam suam ibi promiserat, adorabant. Nec alliganda aut affingenda est adoratio Christi ad elementa panis & vini: neque enim in illis localiter inclusus continetur. Sed panem cœnæ reuerenter sumamus: ipsum vero Christum in cœlesti maiestate sua, supernaturaliter in Cœna præsentem, in adorando intueamur.

Theodoretus.
Gelasius.

Secundo, Quando Pontificij de cultu, adoratione & veneratione disputant, non principaliter huc respiciunt, vt in actione Cœnæ Dominicæ, siue in vsu eius diuinitus instituto Christus Deus & homo in spiritu & veritate adoretur: sed sicut Canon VI. diserte ostendit, laborant instituere & stabilire adorationem panis extra vsum seu extra illam actionem, quam Christus in institutione ordinauit, & mandauit: quando scilicet panis in processionibus circũgestatur, & in repositione includitur, vt a populo adorandus proponatur. Supra vero ostendimus, illa verba: Hoc est corpus meum, hic est sanguis meus, esse diuina institutione, præceptione & promissione, alligata ad illam actionem, quæ in verbis institutionis pręscripta est: quãdo scilicet panis accipitur, benedicitur, distribuitur, accipitur & manducatur. Quando vero verba quidem super panem recitantur, actio vero illa in institutione præscripta & mandata vel non seruatur, vel in alium vsum transformatur: non habemus promissionem præsentia ibi corporis & sanguinis Christi, sicut in cœna sua adest. Quid igitur & quale sit, panem illum extra vsum, de quo non habemus verbum Dei, quod sit corpus Christi, tamen vt adoretur proponere, diligenter in timore Dei expendatur. Certe enim solicite cauenda sunt pericula idololatriæ, ne honorem soli Deo debitum, ad vllam aliam rem trãsferamus. Non autem sequitur, si in ipso vero vsu Cœnæ Dominicæ Christus recte adoratur, ideo extra vsum instituendum esse peculiarem cultum aut adorationem ad panem, vel circumgestatum, vel repositum. Sine fide enim nemo potest recte adorare; fides autem non est sine verbo.

nullus

nullum extat verbum Dei, de pane Eucharistiæ reposito vel circumgestatem: imo pugnat cum verbis institutionis, quando panis benedictus non distribuitur, non accipitur, non manducatur. Quid igitur aliud possumus, iuxta normam verbi Dei iudicare, quam talem cultum non esse εὐλατρείαν, sed ἀθλατρείαν?

De adoratione Christi in Cœna.

Tertio, de ipsa etiam adoratione, cultu & veneratione Christi in Eucharistia, quid sit, aut in quo consistat, controuersia est inter Pontificios & nos. Tridentini.n. in VI. Canone non obscure ostendunt, se de externo potissimum Eucharistiæ cultu laborare & solicitos esse: vt scil. splendida expositione, & sumptuosa circumgestatione, auro, argento, serico, inclinatione, genuflexione, prostratione corporis, eleuatione manuum, tunsione pectoris, luminarib. instrumentis musicis, bombardarum strepitu, & similib. externis pompis honoretur. Et huic externo cultui etiam sine vera pœnitentia & fide tribuunt nescio quæ merita. Vt autem de iis, quæ extra vsum diuinitus institutum in Eucharistia fiunt, nihil amplius dicamus: Scriptura tradit duas regulas, quæ monstrabunt fundamenta diiudicationis, de definitione adorationis seu cultus. Primo externam simulationem cultus, sine interiorib. spiritualibus motibus Deo non placere, sicut inquit: Hic populus labiis appropinquat mihi, cor autem eorum longe est à me. Sed veri adoratores adorabunt in spiritu & veritate. Secundo, Cultus ab hominib. vel institutos, vel electos Deo non probari, inquit enim: Frustra colunt me doctrinis & mandatis hominum. Et Coloss. 2. Paulus expresse damnat ἐθελοθρησκείας. Eo vero modo Deus vult coli, quem ipse verbo suo præscripsit, alias dicit: Quis requisiuit hæc de manib. vestris, Esa. 1. Docendi igitur primum sunt homines ex verbo Dei, quomodo in vero vsu Eucharistiæ, Christum Deum & hominem, vero, interiori & spirituali cultu venerari & adorare debeant. Deinde veræ externæ significationes interioris reuerentiæ vltro & rite sequentur. Externos vero qualescunq; reuerentiæ gestus, sine vera interiori cordis adoratione, Deus non moratur, imo vt hypocrisin odit & abominatur. Ideo doctrina de veneratione & adoratione Christi in Cœna Dominica non est inchoanda ab externis gestibus. Ita enim multi Christum adorant, qui ipsum rite nec colunt, nec venerantur. Sicut Augustinus de talib. adorationib. inquit, Epistola 120. super versum Psal. 21. Manducauerunt omnes pingues terræ: Et diuites quidem adducti sunt ad mensam Christi, & accipiunt de corpore & sanguine eius: sed adorant tantum, non etiam saturantur, quia non imitantur. Item: Et ipsi veniunt ad mensam, & manducant, & adorant: non tamen satiantur, quia non esuriunt & sitiunt iustitiam. Ab interiori igitur & spirituali adoratione primum inchoandū est. Comprehēditur autem vera, interior & spiritualis veneratio & adoratio Christi in illis verbis institutionis: Hoc facite in mei ἀνάμνησιν. Item: Mortem Domini annuntiate. Quando igitur? Primo, cum cor iuxta verbum recte, pie & reuerenter credit & sentit de substantia & de vsu huius Sacramenti. Secundo, quando grata mente deuote cogitamus & consideramus, corde & ore celebramus immensa illa beneficia filij Dei mediatoris: quod propter nos homines, & propter nostram salutem, descendens de cœlis, massam nostræ substantiæ assumpsit, & illam pro nostri redemptione patri in cruce obtulit, acerbissima morte sanguinem suum effudit: & quod præterea illud suum corpus manducandum, & illum sanguinem bibendum, in hac sua cœna nobis communicat: vt ita certissimo & pretiosissimo pignore, beneficia noui Testamenti credentib. applicet & obsignet: vtque cum hac misera & polluta nostra massa, arctissimo fœdere se copulet, animam ad sanitatem, corpus nostrum ad immortalitatē re-

Regulæ scripturæ.

Vera Christi adoratio in cœna in quibus reb. consistat.

formet & præparet, &c. Tertio, quando consideraris nostris & sordib. & miseriis, ardentib. votis Christum Deum & hominem, quem vere & substantialiter in illa actione presentem esse credimus, inuocamus, vt sit noster mediator, propitiator, aduocatus, intercessor, iustificator & saluator: vt propter ipsius mortem, recipiamur & conseruemur in illo fœdere noui Testamenti, quo pater propter filium credentib. vult placatus esse: quando item fides in oratione, hanc victimam Christi mediatoris interponit inter peccata nostra & inter iram patris, sicut Anshelmus loquitur, quando considerata mysterij magnitudine, & nostra indignitate petimus, ne indigne manducando rei efficiamur corporis & sanguinis Christi: sed vt illa manducatione, corpori & sanguini Christi inserti, vitā inde trahamus sicut palmites ex vite: vt manducatio illa nobis prosit ad confirmationē fidei incrementum charitatis, mortificationem carnis, &c. Atq; ideo petimus donari, conseruari, confirmari & augeri in nobis dona pœnitentiæ, fidei & charitatis. Hæc est vera, interior & Spiritualis veneratio & adoratio Christi, in vsu cœnæ Dominicæ. Adoratio n. tria hæc cōplectitur. Primo, Deum quem inuocamus, recte agnoscamus, recte de eo sentiamus, & ita eum compellemus, sicut essentiam & volūtatem suam in verbo patefecit. Secundo, vt ab eo petamus, quæ daturum se promisit. Tertio, vt pro præstitis beneficiis gratias agamus. Quomodo autem illa in vsu cœnæ Dominicæ fieri debeant, hoc est, quem & quomodo compellare, quid petere, & pro quo gratias agere debeamus: verba institutionis, reliquæ item Scripturæ sentētiæ de Eucharistia, & præcipue hæc dicta docent & ostendunt: Hoc facite in mei commemorationem. Item, Mortem Domini annunciabitis. Et hæc est vera & certa regula veræ adorationis Christi in vsu Eucharistiæ. Talis certe adoratio animaduertitur in veterum liturgiis, & precando, & gratias agendo. Iustinus vocat panem & vinum εὐχαριστηθέντα, quod Irenæi interpres reddidit, panis, in quo gratiæ actæ sunt. Dionysij cōmunio incipit à prece, & desinit in sacram gratiarūm actionem. Chrysostomi & Basilij liturgia celebrat totam œconomiam redemptionis nostræ, & orat pro digna participatione. Quando vero interior & spiritualis hæc deuotio, veneratio & adoratio in corde excitata adest, tunc externæ significationes, in reuerentia & veneratione huius Sacramenti, sponte & recte sequentur. Nam ad veram cōfessionem pertinet, vt fidem, deuotionem & celebrationem, de quib. iam diximus, publice etiam testemur, & voce & aliis externis significationibus, quib. ostendamus, quid de huius cœnæ & substantia & fructu sentiamus, qua animi reuerentia & deuotione accedamus, qualem cibum credamus nos ibi accipere. Tali externa confessione seiungimus nos à Sacramentariis, & Epicureis contemptoribus horum mysteriorum: excitamus alios ad veram reuerentiā, ne occasio detur vel simplicioribus. ad prophanas cogitationes, vel porcis ad conculcanda hæc mysteria. Externa enim irreuerentia, signum est prophanæ mentis: sicut Paulus dicit, Corinthios nō diiudicare corpus Domini, quia illud in cœna Dominica, non maiori reuerentia tractabant, quam vulgares concœnationes. In illis vero externis reuerentiæ significationib. simplicissima & tutissima regula est, vt sint testimonia fidei interioris de Eucharistia iuxta verbum, & illi fidei respondeant. Nec instituamus humano arbitrio, alios electitios externos cultus; sed cogitemus, illum honorem honorato gratissimum esse, quem ex verbo agnoscimus ipsum velle. Hæc igitur est vera adoratio & veneratio Christi, in vsu cœnæ Dominicæ, de qua Pontificij non admodum pugnant; tantum de externis cultibus ab hominibus institutis, extra verum Eucharistiæ vsum solliciti sunt; quos tamen communes faciunt toti Eucharistiæ, hoc est & Christo & elementis, seu speciebus elementorum. Quid igitur in hac Pontificiorum

Regula seu forma adorationis.

riorum doctrina desideremus, & reprehendamus, & quibus ex causis: breuiter quidem, sed non obscure, vt arbitror, ostensum est.

DE FESTO CORPORIS CHRISTI.

Vel aliquando tandem recte faciunt, quod fatentur, hoc festum non habere testimonium vel scripturæ, vel traditionis Apostolicæ, vel veræ antiquitatis in veteri & puriori Ecclesia: Sed dicunt, hunc morem inductum esse in Ecclesiam Dei. Intelligunt autem, quod Vrbanus IV. circa annum Domini 1260. festum illud primus excogitarit, itaq; (vt ipse in bulla fatetur) inde, quod quibusdam personis reuelatum fuerat, festum illud & instituendū, & generaliter celebrandum. Fuit autem mulier quædam, Eua reclusa, à qua Vrbanus in minoribus adhuc constitutus, reuelationem illam accepisse scribitur. Et Vrbanus quidem Pontifex factus, nouum illud festum ex reuelatione mulierculæ statim instituit, & vbiq; celebrandum districte mandando præcepit. Sed sicut glossa dicit, De reliquijs & veneratione Sanctorum, illa constitutio Vrbani de nouo festo, non fuit accepta ab omnibus: sed post annos 50. Clemens V. anno 1311. in Viennensi Concilio, constitutionem illam præcepit omnibus seruari. Et tamen Græcæ Ecclesiæ ne hodie quidem pompam & morem illius festi seruant. Vnde igitur nouo huic & tali festo tanta auctoritas, vt anathematis iam fulminet in Tridentina congregatione? vbi alias tantum Apostolicas traditiones, & catholicum consensum Ecclesiæ omnium ætatum, gentium & populorum, quæ omnia huic festo desunt, crepare solent.

Vrbanus IV. institutor festi corporis Christi.

Clemens confirmat festum.

Et ne semper antiquitatis velamento se occultent, vtile est, in ordine historiarum, & in serie temporum obseruare, quomodo post meliora antiquitatis tempora, sensim & paulatim, facta subinde longiori inclinatione, ad spectacula illa regni pontificij deuentum sit.

Apud Eusebium libro 5. capite quarto, Romani Episcopi hospitibus simpliciter mittunt Eucharistiam. Irenæus enim tantum habet verbum ἔπεμπον.

Lib. 6. Eusebii, cap. 34. presbyter puero tradit Eucharistiam, ad Serapionem perferendam.

Exuperius in canistro vimineo, & in vitro portat corpus & sanguinem Domini. Mulierculis data fuit Eucharistia domum deferenda, apud Tertullianum & Cyprianum. Nec de præferendis luminaribus, campanis & de reliqua pompa, quæ apud Pontificios vsitata est, vlla vel testimonia, vel exempla extant in veræ antiquitatis historia. Et quidem (quod notabile est) in Gratiani decreto nihil tale extat.

Sed tempore Lateranensis Concilii, circa annum Domini 1200. Innocentius cœpit constituere, vt Eucharistia sub fideli custodia clauibus & seris adhibitis, conseruetur, capitulo statuimus. De custodia Eucharistiæ.

Honorius 3.

Mox circa annum Domini 1220. Honorius III. districte præcipiendo mandauit, vt à sacerdotib. Eucharistia in loco singulari, mundo & signato, semper honorifice collocata, deuote ac fideliter conseruetur. Sacerdos vero frequenter doceat plebem suam, vt, cum in celebratione missarum eleuatur hostia, se reuerenter inclinet: idem facient, cum eam presbyter defert ad infirmum, quam in decenti habitu, superposito mundo velamine, ferat & referat manifeste ac honorifice ante pectus, cum omni reuerentia ac timore, semper lumine præcedente, cum sit candor lucis æternæ, vt ex hoc apud omnes fides & deuotio augeatur.

Et hæc quidem recentia sunt, in veris enim veræ antiquitatis historijs tale nihil legitur. Adhuc tamen aliquo respectu ad vsum illa constituta sunt: quando scilicet panis consecratur, & quando ad infirmum defertur, vt exhibeatur & sumatur.

Postea vero paulatim ab vsu Eucharistiæ, qui à Christo institutus est, longius discessum est. instituto festo Corporis Christi ab Vrbano, & a Clemente confirmato. Et velim, Lectorem diligenter considerare Bullam istius institutionis, quæ extat in Clementinis, libro 3. titulo 16. Nulla enim prorsus in illa Bulla mentio fit circumgestationis & ostentationis: nec vlla syllaba ibi extat de pane consecrato per octiduum in monstrantiam includendo, circumgestando & ostentando. Neque etiam mentio ibi fit de tali spectaculo, pompa & externa adoratione circumgestati & ostentati panis: sed finis institutionis illius festi ita ibi explicatur, vt fideles studeant se taliter præparare, quo huius pretiosissimi Sacramenti mereantur fieri participes illa die, possintq; ipsum suscipere reuerenter, ac eius virtute augmentum consequi gratiarum. Hæc sunt verba Bullæ: in quibus manifeste dicitur, propter vsum, participationem seu communionem solenniorem, institutum fuisse primo illud festum: & in illo vsu, in quo debita reuerentia & deuotio requiritur, gratias agēdas esse Christo pro immenso hoc beneficio, quod corpus suum in cibum, & sanguinem in potum nobis tribuit. Et hoc diligenter notandum est, ea, quæ hodie in festo corporis Christi in regno pontificio factitantur, ne Vrbani quidē & Clementis seculo nota fuisse: sicut est inclusio, circumgestatio, ostentatio, spectatio & adoratio panis extra vsum distributionis & sumptionis. Longe igitur post annos Domini 1311. illa excogitata & introducta sunt. Adeo recens est spectaculum istius festi, sicut in Papatu vsurpatur: de quo tamen retinendo, tanta contentione Tridentini laborant, vt ad profusionem anathematis progredi non vereantur. Non igitur vel scripturam, vel Apostolorum traditiones, vel antiquitatis suffragia curant: sed vnum hoc sibi propositum habent, vt nerui regni Pontificii, quoquo modo, salui maneant & stabiliantur. Ipsa etiam appellatio mutilata est. Vrbanus enim & Clemens vocant festiuitatem corporis & sanguinis Christi. Et in responsorio illius festi canitur: omnes, qui de vno pane, & de vno calice participamus. Hodie vero appellatur festum corporis Christi.

Bulla institutionis.

Verba Bullæ.

Pomerius dicit: indulgentias huius festi auctas per Martinum V. & sequentem Eugenium. Circa Constantiensis igitur Concilii tempus, lata noua lege de mutilatione Eucharistiæ, videntur recentia illa cumulata fuisse. Admissa vero semel circumgestatione, ostentatione, & adoratione panis, in festo illo extra vsum, nullus postea finis fuit. In maioribus enim Basilicis, non tantum per octauas huius festi, sed quotidie cum lampadibus inclusum proponunt adorandum, efferunt ad incendia restinguenda, & ad similes casus auerruncandos. Et sicut fieri solet, quando semel à regia via deflexum est, nisi ad veram viam redeatur, nullus aberrandi nec finis, nec modus est: ita circumgestatio extra vsum à Christo institutum, eò tandem deducta est, quod sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum Romani Pontificis, veræ Pontificiæ, seu potius Ethnicæ plus certe quam regali & Imperatoriæ pompæ seruire iam cogitur. Romæ enim in pompa Pontificis non aliter tractatur panis Eucharistiæ, quā sicut olim in pompa Persicorum Regum sacrum suum ignem, quem Orimasda appellabant, equo vectum regi præferebant. In medio enim Pontificalis pompæ, non longe ante Pontificem ducitur equus albus, mansuetus & phaleratus, portans Sacramētum, quod ipsi in puluino ornato, capsa inclusum sacrista imposuit. Equus habet ad collum tintinnabulum bene tinniens. Supra portatur baldachinum cum insignib: Papæ. Equum præcedūt duodecim familiares Papæ pedites, rubra veste induti, portantes duodecim intorticia ante Sacramentum. Inde duo familiares sacristæ equestres, et rubro induti, portantes laternas argenteas cum lumine, ante Sacramentum. Extant tres libri ceremoniarum Rom. Ecclesiæ, Leoni X. inscripti

Circumgestatio Eucharistiæ.

Pompa Pontificalis.

in quibus aliquoties repetitur hæc descriptio: Lib. 1. sectione secunda, De processione coronati Pontificis ad Lateranum: Sectione 5. De processione Pontificis, & coronati Cæsaris per vrbem: Sectione 12. De ordine, quomodo Papa in vrbe de loco ad locum in solenni pompa, vel in Pontificialibus equitat: Et libro 3. De officio sacristæ. Hæc recentia monstra ignota sunt non tantum veteri, verum etiam mediæ antiquitati. Hanc recitationem propter duas potissimum causas institui: Primo, vt considerandum proponerem, quæ, qualia & quanta sint, quæ in 5. cap. & 6. Canone, de festo quod vocant Corporis Christi, inuoluunt. Secundo, vt ostenderem, quam procul & quam longe à forma veteris Ecclesiæ etiam in media antiquitate, recessum nunc sit in illo festo: item quam recentia, nupera & nouitia sint, quæ nunc in regno Pontificio, in festo illo, & in reliquis circumgestationibus vsurpantur. Sed ostensis initiis, & progressu illius festi, de re ipsa etiam pauca quædam dicamus. Sicut igitur ordinis gratia totus annus distributus est in certa quædam festa, quæ vtiliter ad ædificationem populi apud nos seruantur: vt scilicet præcipui articuli fidei ordine aliquo populo per annum proponi, repeti, & contra quasuis corruptelas retineri possint: vtque fideles moneantur, & excitentur ad consideranda beneficia Dei, de quibus articuli illi fidei concionantur, & Deo pro illis beneficiis in Ecclesia magnæ gratiæ agantur: ita nulli piorum improbaretur, si, præterquam, quod semper omnibus diebus illud fieri debet, ordinis gratia, certo anni tempore Ecclesia frequentius conueniret: & in illo conuentu doctrina de cœna Domini iusta tractatione simpliciter & clare proponeretur, omnes corruptelæ, puritatem illius doctrinæ contaminantes, refutarentur: admonerentur homines, quantum thesaurum Christus Ecclesiæ in testamento suo legarit: pro beneficiis illis, quæ cœna Dominica exhibet & confert, Christo Saluatori gratiæ in Ecclesia magnæ agerentur: taxata negligentia, inuitarentur homines ad celebriorem Eucharistiæ vsum, per totum annum, &c.

Hoc modo vere Ecclesia tanquam victrix de mendacio & hæresi, publicum quasi triumphum ageret. Et si hæc esset ratio huius festi, petulantia quædam esset, celebrationem eius odiose exagitare.

Cur Pontificii de festo illo dimicēt.

Sed longe aliud est, propter quod Pontificii de festo illo dimicant. Nec nostri festum illud abrogarunt ideo, quasi hostes & inimici sint omnis boni ordinis: sed longe aliæ sunt causæ, quæ controuersiam de hoc festo mouent. Illas vero, quia ex præcedenti historica commonefactione manifestæ sunt, breuiter tantum recitabo.

Quæ complectatur festum corporis Christi.

I. Celebratio illius festi, qualis est in Papatu, proponit, confirmat & stabilit mutilationem Eucharistiæ: altera enim tantum species contra institutionem proponitur. Et illo tempore nouis accessionibus deformatum fuit hoc festum, cum mutilatio illa Ecclesiis vbiq; obtruderetur, & non deessent, qui contradicerent, sicut de Monachis Alexander Alensis testatur.

II. Celebratio illius festi, Sacramentum ex vsu diuinitus instituto transfert in aliam actionem & diuersum vsum, qui non habet testimonium verbi Dei: non enim distribuitur, non accipitur, non manducatur: sed circumgestatur & ostentatur. Et ad retinendum præcipuum neruum regni Pontificii: quod scilicet Eucharistia habeat veram rationem Sacramenti, etiam extra vsum diuinitus institutum, etiamsi transformetur in aliam actionem & diuersum vsum: ideo tanta contentione & de hoc festo retinendo pugnant.

III. Persuadentur homines, Christum in pane illo, quando circumgestatur, non minus nec aliter adesse: quam in vero vsu cœnæ diuinitus instituto adest. Et quidem volunt, Christum ibi adorandum esse: cum ta-

men nullum extet verbum, quod Christus in tali vsu panis velit corpore & sanguine ibi adesse, sicut in vsu cœnæ adfuturum se promisit.

IV. Prætextus, quem adferunt, de recolenda & celebranda memoria Christi in Eucharistia, tantum est persuasio pugnans contra institutionem. Christus enim in Eucharistia memoriam sui instituit non quomodolibet, sed certa ratione celebrandam. Illa vero ratio non est, vt panis circumgestetur, populo proponatur & ostentetur: sed accepit panem, benedixit, fregit, dedit discipulis suis, dicens: Accipite, comedite, hoc est corpus meum: hoc facite in mei commemorationem. Et Paulus interpretans hanc commemorationem, diserte dicit: Quotiescunque manducaueritis & biberitis, &c. In festo vero isto, ea quæ Christus instituit, & mandauit, distributio scil. & sumpto prætermittitur: & alius vsus recens ab hominibus institutus, imo à mulierculis profectus supponitur. *Et qualiscunq;* sit prætextus bonæ intentionis, de honoranda Eucharistia, semper cogitandum est: Frustra me colunt mandatis hominum. Et illustre exemplum est, conuenientissimum ad hanc disputationem, quod describitur, 1. Reg. 4. vbi arca Domini, præter verbum, institutum & mandatum, intentione non mala, & consequentia admodum probabili, in castra adducitur, vt subsidium sit aduersus hostium impetus. Hoc exemplum recte consideratum totum prætextum intentionis extra verbum, de circumgestatione euertit.

V. Celebratio istius Festi proponit Christum in Eucharistia colendum, alia ratione & aliis modis, quam ipse in verbo suo præscripsit, idq; extra vsum diuinitus institutum. Et persuadentur homines, cultum illum ab hominibus excogitatum multo esse præstantiorem, & Deo gratiorem, quam si Eucharistia distribueretur, acciperetur, manducaretur, & biberetur in commemorationem Christi.

VI. Per istud festum abducuntur homines à crebriori & vero vsu cœnæ Dominicæ; persuadentur enim, sumptionem cum magno periculo esse coniunctam; cultum vero huius festi sine periculo multo magis esse meritorium.

VII. Eucharistiam Christus ideo instituit, vt ipse nobis offerat, donet, applicet & obsignet beneficia & merita mortis suæ. De hoc vero festo Vrbanus in bulla sua dicit, seruari illud in remissionem peccantium. Atq; illud Pomerius in suis sermonibus ita explicat; Quando homo contritus in illo festo interest Missæ & processioni, & exhibet solennem reuerentiam Sacramento circumgestato, tunc illo cultu & opere meretur & consequitur plurima bona, scilicet acceptationem Dei, benedictionem, conuersionem à peccato, defensationem ab omnibus periculis & malis, fructificationem meritorum, & exauditionem, quod tunc magis exauditur oratio, quando Sacramentum præsens circumgestatur, vt in incendiis. Et citat ex Richardo; Quod si etiam quis est in peccato mortali, quamuis non consequatur remissionem peccatorum, tamen prudenter agit, si facit in illo festo, quod continetur in forma indulgentiæ, eo quod bona facta in peccato mortali disponunt de congruo ad pœnitentiam, & mediante ea, ad remissionem peccatorum.

Pomerius.

VIII. Pontifices multas, varias & largas indulgentias promittunt, & largiuntur illis, qui hoc festo solennem, qualem ipsi describunt, reuerentiam exhibent pani Eucharistiæ extra vsum. Et Vrbanus quidem certum numerum illarum indulgentiarum præscripsit in bulla huius festi. *Postea* mensura illarum indulgentiarum, per Martinum V. & Eugenium multiplicata & aucta est, vt esset conferta & concussa. Summam vero Pomerius ita colligit; Qui ipso die festo intersunt primis vel secundis vesperis, vel Missæ vel matutino, consequuntur pro singulis indulgentias 400. dierum.

Sum-

Summa igitur diei festi assurgit ad 16000. indulgentias, infra octauam, pro singulis 400. dierum in simul. Summa summarum igitur erit, per festum & totam octauam eius 44000. dierum indulgentiæ. Qui vero illo die communicant, illis 400. dierum indulgentias largiuntur. Et notet Lector, quod tantundem indulgentiarum promittitur spectatori, quantum ei, qui communicat, 400. scilicet dierum. Si vero tota summa colligatur in quadrupla proportione, veneratio Sacramenti extra vsum à Christo præscriptum excederet ipsam communionem, hoc est, vsum diuinitus institutum. Et Pomerius addit: Eum, qui vult indulgentias illas assequi, oportere firmum esse in fide: vt scilicet credat tantam potestatem esse apud Ecclesiam, quod possit dare tot & tales indulgentias: hæretici enim, qui potestatem indulgentiarum negant, non consequuntur eas. Glossa vero de reliquiis & veneratione Sanctorum, de indulgentiis istis ita inquit: Remissiones illas, quibus pauci participant, interpretari velle, nec decet, nec expedit. Hæc igitur sunt, quæ festum corporis Christi in Pontificia Ecclesia complectitur, quæq; controuersiam de hoc festo mouent. Quod si illa conferantur ad institutionem cœnæ Dominicæ, videbit Lector, festum illud reuera nihil esse aliud, quam publicam & solennem ipso facto protestationem, contra institutionem Filii Dei. Ad illa enim, quæ in institutione præscripta & mandata sunt, obscuranda, postponenda, & sepelienda: vtq; in eorum locum alii & diuersi vsus, de quibus in institutione nihil vel præscriptum vel mandatum est, substituantur & populo persuadeantur opinione cultus præstantioris: ideo & institutum olim fuit illud festum, ideo hodie retinetur & celebratur, sicut ex illis, quæ notauimus, manifestum est.

DE ASSERVANDO EVCHARISTIÆ SAcramento, & ad infirmos deferendo.

CAPVT VI.

Consuetudo asseruandi in sacrario sanctam Eucharistiam adeo antiqua est, vt eam seculum etiam Niceni Concilii agnouerit. Porro deferri ipsam sacram Eucharistiam ad infirmos, & in hunc vsum in Ecclesiis conseruari, præterquam quod cum summa æquitate & ratione coniunctum est, tum multis in conciliis præceptum inuenitur, & vetustissimo catholicæ Ecclesiæ more est obseruatum. Quare sancta hæc Synodus retinendum omnino salutarem hunc & necessarium morem statuit.

CANON VII.

Siquis dixerit, non licere sacram Eucharistiam in sacrario reseruari, sed statim post consecrationem astantibus necessario distribuendam, aut non licere, vt illa ad infirmos honorifice deferatur, anathema sit.

EXAMEN.

Principalis quæstio hoc loco est: An panis Eucharistiæ, quando recitatione verborum institutionis benedictus, sanctificatus aut consecratus est, statim sit distribuendus, sumendus & manducandus in commemorationem Christi: an vero post benedictionem, omissa distributione, sumptione & manducatione, sit reponendus, includendus, asseruandus, circumgestandus, ostentandus, & ad alios vsus accommodandus, ita vt post aliquot vel dies, septimanas, menses, vel annos demum sequatur eius sumptio & manducatio. Et Tridentinum quidem Decretum, sanciens & stabiliens talem asseruationem, fatetur eam nec verbo Dei præscriptam, nec traditione vel exemplo Apostolorum in Ecclesiam inductam: sed dicit, esse antiquam consuetudinem, & morem vetustissimum. De consuetudine vero, quantumuis antiqua, præbet nobis ex Patrum sententiis re-

Status huius loci.

Tridentini asseruation Sacrament stabilientes nituntur so-

[...]a consuetudine. sponsionem Gratianus distin. 8. Cyprianus enim dicit, consuetudinem sine veritate, esse vetustatem erroris. Et Gregorius ex Cypriano: Dominus in Euangelio, Ego sum, inquit, veritas: non dixit, Ego sum consuetudo: quælibet igitur consuetudo, quantumuis vetusta, quantumuis vulgaris, veritati omnino est postponenda: & vsus, qui veritati est contrarius, abolendus est. *Augustin.* Augustinus inquit: Hoc plane verum est, quia ratio & veritas consuetudini præponenda sunt: sed si consuetudini veritas suffragatur, nihil oportet firmius retineri. Et Cypriani sententia est, vbi de Eucharistia disputat: Si solus Christus audiendus est, non debemus attendere, quid aliquis ante nos faciendū putauerit, sed quid ille qui ante omnes est, Christus, prior fecerit: neq; enim hominis consuetudinem sequi oportet, sed Dei veritatem. *[C]onsuetudo, [q]uam Tri[d]entini allegant, repugnat scripturæ.* Quia igitur in hac disputatione, de asseruatione Eucharistiæ, Tridentini antiquam consuetudinem, & vetustum morem allegant: videndum est ante omnia, an huic consuetudini veritas verbi diuini suffragetur: Hoc est, quid Christus, qui ante omnes est, prior fecerit. Et res in descriptione institutionis manifestissima est. Accepit enim Iesus panem, & gratias egit, seu benedixit: non autem panem illum post benedictionem asseruandum reposuit: sed fregit, & dedit discipulis suis, nec iussit. vt benedictum illum panem reponerent, asseruarent, circumgestarent, vel aliis ostentarent, sed dixit: Accipite, manducate: nec inter benedictionem, distributionem, sumptionem, & manducationem, interposita fuit mora, seu interuallum aliquot horarum, dierum, hebdomadarū, mensiū, vel annorum: sed cum benedixisset, statim distribuit: & quod discipuli ea, quæ exhibebantur, statim sumpserint: nec sumpta ad alium vsum accommodarint, sed sicut jussi erant, manducarint & biberint: Marcus in descriptione alterius speciei ostendit, cū in media descriptione interponit hæc verba: Et biberunt ex eo omnes. Ipsa etiam annotatio temporis ostendit, nullam interpositam fuisse talem moram, quæ asseruationi Eucharistiæ consecratæ extra vsum aliquid suffragari possit. Intra duas enim vesperas juxta legem, intra Solis scilicet occasum & tempus tenebrarum, manducauit Christus pascha: postea distribuit, & peracta illa communi cœna, demum instituit Eucharistiam: & post illam institutionem habuit prolixam illam concionem in Ioanne descriptam: inde exiit in hortum, orauit ibi in agonia, captus est, & ductus primum ad Hannam, postea ad Caypham: in cuius palatio multa acta sunt, priusquam prima negatio Petri fieret: & tunc fuit tempus primi gallicinii. Hæc supputatio euidenter ostendit, non longam moram fuisse in actione primæ cœnæ Dominicæ. Christus autem, cum inquit: Hoc facite, iubet, vt, quotiescunque fecerimus, illud, quod in prima Dominica coena factum est, sequamur & faciamus. Nec vllum vestigium extat in Apostolica historia, quod aliud vel diuersum fecerint, distrahendo scilicet, & diuellendo à benedictione distributionem & sumptionem; nec vllum Apostolicum exemplum asseruationis Eucharistiæ proferri potest. Veritas igitur verbi diuini, consuetudini asseruationis Eucharistiæ nihil quicquam suffragatur. *Cyprianus.* Et si juxta Cypriani sententiam, in actione coenæ Dominicæ non attendere debemus, quid alii qui ante nos faciendum putauerint, sed quid ille, qui ante omnes est, & prior fecerit, & faciendum, donec ad judicium veniat, mandauerit, panem & vinum, verbis cœnæ benedictum, non reponemus, includemus, asseruabimus, circumgestabimus, ostentui habebimus, sed distribuemus, accipiemus, manducabimus, & bibemus, & mortem Domini annuntiabimus. Atq; ita fidei nostræ obedientia faciet illud, quod Christus prior fecit, & faciendum mandauit. Et hanc regulam sequentes non declinabimus vel ad dextram, vel ad sinistram. Sed tristis & deploranda est humani ingenii siue curiositas, siue petulantia, quod deserta simplici, manifesta

& pla-

& plana via doctrinæ, præscripti & mandati Christi & exempli Apostolici, priuata audacia, prætextu consuetudinis, in Testamento Filij Dei aliquid audet vel mutare, vel superordinare: omissa scilicet distributione & sumptione, quæ habent mandatum Christi; & horum loco excogitare asseruationem, repositionem, inclusionem, circumgestationem, ostentationem, &c. panis benedicti, quæ in verbis Christi, nec vllam quidem vel syllabam, vel literam suffragantem habent.

Obiectio. Sed aiunt, consuetudinem asseruandi Eucharistiam esse antiquam, & vetustissimo catholicæ Ecclesiæ more obseruatam: ita vt asseruatio, quæ in pontificia Ecclesia vsitata est, reprehendi & damnari non possit, nisi simul etiam vniuersa Christi Ecclesia damnetur. Synodus igitur Tridentina statuit, morem illum vt salutarem & necessarium omnino retinēdum.

Responsio. Respondeo autem, non ideo statim omnes veteres Ecclesias damnari, quando pontificia repositio, inclusio, ostentatio, circumgestatio, &c. taxatur.

Cyprianus. Primo enim dicimus, quod Cyprianus lib. 2. epist. 3. dicit: Si quis de antecessoribus vel ignoranter, vel simpliciter nō hoc obseruauit, quod nos Dominus facere exemplo & magisterio suo docuit, potest simplicitati eius de indulgentia Domini venia concedi: nobis vero non poterit ignosci, qui nunc à Domino admoniti & instructi sumus, vt vbique lex Euangelica & traditio Dominica seruetur, & ab eo, quod Christus & docuit, & fecit, non recedatur. Et addit sententiam illam, quæ dist. 8. citatur: Ignosci potest simpliciter erranti; post inspirationem vero & reuelationem veritatis factam, qui in eo, quo errauerat, perseuerat prudens & sciens, iam non in venia ignorantiæ peccat: præsumptione enim atque obstinatione quadam nititur, cum ratione superetur.

Secundo considerabimus & expendemus: An testimonia antiquitatis, quæ de vetusto illo more, & antiqua consuetudine allegantur, probent, morem asseruandi Sacramentum Eucharistiæ necessarium esse, sicut Tridentinum Decretum statuit: item, an testimonia illa antiquitatis probent & stabiliant repositionem, inclusionem, ostentationem, & circumgestationem panis consecrati, sicut in Pontificia Ecclesia illa seruantur & vsurpantur. Sed priusquam ad ipsam exemplorum explicationem accedamus, paucis expediemus: An mos reseruationis dici possit aut debeat necessarius & catholicus, sicut Tridentinum Decretum affirmat.

Quicquid igitur in Ecclesia Christi necessarium esse statuitur, necesse est, vt habeat præscriptum & mandatum verbi Dei, & Scripturæ exempla. Supra autem ostendimus, Christum nec magisterio, nec exemplo suo (vt Cypriani verbis vtar) asseruationem Eucharistiæ vel præscripsisse, vel mandasse. Nulla igitur alia exempla possunt conscientiis necessitatem imponere, seruandi hunc morem. Et tyrannis est, tentans dominari fidei Ecclesiæ, &, pugnans cum libertate Christiana, statuere, morem asseruandi Eucharistiam necessarium esse: cum eius nec præscriptum, nec mandatum, nec exemplum vllum in verbo Dei ostendi possit. Catholicum autem esse, Vincentius Lirinensis recte definit, quod semper, quod vbique, & ab omnibus similiter obseruatum fuit. Ad illud igitur, quod affirmatur, vniuersæ Ecclesiæ Christi catholicum, atque ideo necessarium esse, omnino requiritur vel verbum, vel exemplum Christi & Apostolorum. Neque enim caput à membris, hoc est, Christum ab Ecclesia: & principalia membra, hoc est, Apostolos cum sua doctrina & exemplis, à reliquo corpore Ecclesiæ resecare debemus, quando de catholica seu vniuersa Christi Ecclesia loquimur. Sed illud vere est vniuersæ Ecclesiæ catholicum, quod à capite Christi præscriptum seu mandatum, & ab Apostolis obseruatum esse, ostendi & probari potest. Quando vero hoc fundamentum

Catholicum quod, secundum Vincentium Lirinensem.

tum deest, ne totius quidem orbis consensus sufficit ad probandum τὸ καθολικὸν Ecclesiæ Christi. Christi autem institutionem, nec magisterio, nec exemplo, iuxta Cyprianum, præscribere vel mandare asseruationem Eucharistiæ, extra vsum distributionis, & sumptionis, manifestissimum est, sicut ostendimus. Nec vllum Apostolorum exemplum ostendi potest: neque enim satis est, si absque probatione & documentis, fingatur esse Apostolica traditio. Falsum igitur est, asseruationem Eucharistiæ extra distributionem & sumptionem esse vniuersæ Ecclesiæ morem catholicum, & quidem, vt necessarium, retinendum. Illud enim, quod in eo, quod catholicum & necessarium esse debet, caput est, in hoc more desideratur. Atque ideo forsan Tridentinum Decretum non voluit vocare catholicum morem, sed ecclesiæ catholicæ morem. Atqui symbolum catholicam ecclesiam definit esse eam, quæ est Apostolica, cui Christus hoc emblema inscripsit: Docentes eos seruare ea, quæ ego præcepi vobis. Matthæi 28. Item, Oues meæ meam vocem audiunt, Ioan. 10. Sed excipient, se intelligere morem & consuetudinem vniuersæ Ecclesiæ, post Apostolorum tempora. Videamus igitur & hoc: An asseruatio Eucharistiæ semper, an vbique, an ab omnibus in vniuersa ecclesia, omnium ætatum, omnium gentium & populorum pro dogmate catholico & necessario recepta, approbata & obseruata fuerit. Ipsum autem ius canonicum, de Consec. distinct. 2. capit. Tribus gradibus, ex Clemente Romano Pontifice describit sententiam, quomodo presbyter, diaconus & minister reliquias fragmentorum corporis Domini custodire debeant: non autem per custodiam illam intelligit reclusionem, sed addit apertam declarationem his verbis: Tanta in altario certe holocausta offerantur, quanta populo sufficere debeant; quod si remanserint, non reseruentur in crastinum, sed cum timore & tremore, clericorum diligentia consumantur. Ne vero de oblationibus populi hoc intelligatur, mox addit: Clerici illi residua corporis Domini, quæ in sacrario relicta sunt, consumere. Ergo glossa quidem conatur hoc eludere, quasi tantum prohibeatur ibi reseruatio ad opus consecrantium: sed textus diserte loquitur de communione populi. Extat liber, continens explicationem Leuitici, quem quidam Origeni, alij Cyrillo ascribunt: ibi in explicatione septimi capitis de carnibus sacrificii eodem die comedendis, ita vt non remaneat ex eis quicquam vsque mane, legitur descriptio moris Ecclesiastici ex verbis institutionis cœnæ sumpta. Nam & Dominus de pane, quem discipulis dabat, dicebat eis: Accipite, manducate: non distulit, nec seruare iussit in crastinum.

Ius Canonicum.

Hesychius.

Hesychius Nazianzeni discipulus, explicans illud Leuit. 8. Quicquid reliquum fuerit de carne & panibus, ignis absumet: indicat sui seculi morem fuisse, vt si quid omnibus communicatis reliquum esset, incenderetur & cremaretur.

Nicephorus.

Nicephorus libr. 17. cap. 25. describens historiam de Iudæi cuiusdam vitrarij puero, temporibus Iustiniani, circa annum Domini 250. narrat multo tempore consuetudinem fuisse in Constantinopolitana Ecclesia, vt cum post communionem plusculum de partibus immaculati diuinique corporis reliquum esset, non reseruaretur, sed ex ludo literario discipuli quidam pueri accerserentur, qui reliquias illas ederent. Hæc cõsuetudo ex Clemente intelligi potest, qui dicit, reliquias illas eodem die esse consumendas à clericis: quando vero plusculum superaret reliquiarum, quibus consumendis clerici non sufficiebant, adhibebantur in Constantinopolitana etiã Scholastici. Illius consuetudinis non multo post inclinatio quædam facta est. Concilium enim Matisconense II. dicit, reliquias, quæ post peractam communionem supererant, 4. vel 6. feria à pueris illis per-

cipien-

cipiendas esse. Postea vero per integrum ferme annum asseruari cœperunt. Apud Græcos non vetustissimos est liturgia προηγιασμένων id est, præsanctificatorum: in quadragesima enim reliquis quinque diebus, excepto sabbato & Dominico, non fit consecratio, sed sola ex præsanctificatis distributio & sumptio: hoc est, ex illis, quę Dominico die consecrata sunt. Sed Humbertus Episcopus Syluæ candidæ, contra libellum Nicetæ monachi, citante Georgio Cassandro, illũ Græcorum ritum grauiter reprehendit ex verbis institutionis, & inter cætera inquit: Legimus Dominum nõ imperfectam, sed perfectam commemorationem suis discipulis tradidisse, pane benedicto & mox fracto atque distributo. Non enim benedixit tantum, & reseruauit frangendum in crastinum: nec fregit tantũ, & reposuit, sed fractum statim distribuit. Vnde Alexander Martyr, & Papa V. ab Apostolo Petro, passionem Domini inserens Canoni Missæ ait: Hoc quotiescunq; feceritis, id est, benedixeritis, fregeritis & distribueritis, in mei memoriam facietis. Quia quodlibet horum trium sine reliquis fiat, scilicet aut benedictio sine fractione & distributione, aut fractio sine benedictione & distributione, perfectam memoriam Christi non repræsentat, sicut distributio nulla sine benedictione & fractione. Hæc Humbertus ille. Gabriel Biel in Canonem Lectu. vigesimasexta. allegans Paschadii sententiam, inquit: Christus volens discipulos suos fructus huius Sacramẽti participes fieri, postquam corpus suum consecrauit, non sistebat in consecratione: neque dedit discipulis, vt ipsum honorifice conseruarent, sed dedit in sui vsum, dicens: Accipite, mãducate. Et quia per vsum manducatio transit & consumitur, dedit eis, quoties vellent, consecrandi potestatem, dũ addit: Hoc facite in mei commemorationem. Asseruatio igitur Eucharistiæ consecratæ, sine distributione, & sumptione nec semper, nec vbique, nec ab omnibus, pro catholico dogmate & necessario more recepta, approbata & obseruata fuit: imo fuerunt, qui morem illum non tantum non seruarunt, sed ex verbis institutionis grauiter reprehenderunt. Atque ita tria iam ostendimus.

Humbertus Episcopus.

Primo, Christum, nec magisterio, nec exemplo docuisse asseruationem: imo illam non esse consentaneam verbis institutionis Christi. Secundo, Nec ostendi potest Apostolorum vel traditio, vel exemplum de reseruatione. Tertio, Nec in veteri Ecclesia vbique & ab omnibus reseruatio vel probata, vel vsurpata fuit: imo nõn defuerunt, qui morem reseruationis reprehenderunt: idq; ex verbo Dei. Et hæc cum ita se habeant, vere pontificia audacia & Antichristi tyrannis est, quod 6. cap. de reseruatione sancit: Synodus salutarem & necessarium hunc morem retinendum omnino statuit. Imponere enim conscientiis necessitatem sine testimonio verbi Dei, sine exemplo Apostolorum, & sine vniuersali antiquitatis consensu, nemo tentat, nisi ille qui in templo Dei sedens, ostentat se, quasi esset Deus, & extollitur supra omne quod dicitur Deus, secunda ad Thessalonicenses secundo. Manifestum vero est & hoc, ex illis quæ hactenus demonstrata sunt, nostras ecclesias iniuste accusari & damnari, propter non obseruatam reseruationem Eucharistiæ. Sed habent tamen etiam Pontificij exempla quædam veteris Ecclesiæ, de reseruata Eucharistia. De illis igitur ordine quodam & distincte respondebimus. Et primo operæ pretium est audire: ex quam certis, firmis, & authenticis testimoniis, Tridentini νομοθέται consuetudinem asseruandi Eucharistiam probent. Dicunt enim, adeo illam esse antiquam, vt eam seculum etiam Niceni Concilii agnouerit. Et magna quidem est Nicenæ synodi authoritas propterea quod controuersias de fide, iuxta normam & regulam Scripturæ diiudicauit & definiuit. Sed fuit circiter annum Domi-

ni te-

Probatio reseruationis Sacramenti ex Concilio Niceno.

ni trecentesimum. Seculum igitur Nicenæ synodi non est vetustissimum tempus Ecclesiæ Christi. Sed auscultemus, quo testimonio ex Nicena synodo reseruationem probent. Citant ex Canone quodam Concilij Niceni, de diaconis, vt communionem accipiant ab Episcopo vel presbytero. Quod si non fuerit in præsenti vel Episcopus vel presbyter, tunc ipsi diaconi proferant, & edant. Idem vero Canon dicit, diaconos non habere potestatem offerẽdi sacrificij. Ergo oportuit Eucharistiam antea fuisse vel ab Episcopo, vel presbytero consecratam & reseruatam, vt in ipsorum absentia possit à diacono proferri & edi. Hoc est testimonium illud, quod ex Concilio Niceno proferunt. Et patres quidem Niceni Concilij, præter expositionem fidei, etiam Canones quosdam condidisse non est dubium. Sed qui & quot illi Canones sint, valde ambiguæ sunt opiniones. Gratianus dist. 16. numerat 70. Canones: ex quib. tantum 20. posteà in Romana Ecclesia relicti sunt. Concilio Lateranensi additum est opusculum tripartium. In eius part. 3. cap. 10. dicit auctor: Concilia antiqua, etiam posteriora, vix inueniuntur. Et addit: Mirandum est, quod hæc neglexerit Ecclesia Romana. Ita magna est incertitudo Canonum, qui titulum Niceni Concilij præferunt.

De isto vero Canone, ex quo reseruationem probare conantur, res non tantum dubia, sed omnino suspecta est. Posterior enim sententia, alludens ad reseruationem, vt scilicet ipsi diaconi proferant & edant, in Canone illo nec Græce legitur, nec in decretis, distinct. 93. cap. peruenit, nec in priori editione Conciliorum. Sed secunda editio, sicut ex Canone 14. facit 18. ita etiam assuit sententiam illam, de qua nunc disputamus. Apud Ruffinum lib. 1. cap. 6. legitur in illo Canone talis quædam additio, sed non eo modo, sicut in Tomis Conciliorum: Nihil enim habet de proferendo, quasi reseruatum fuerit, sed simpliciter dicit: Diaconi præsentibus presbyteris Eucharistiam non diuidant: si vero presbyter nullus sit in præsenti, tunc demum etiam ipsis licere diuidere. Cum igitur de sententia illa Niceni Canonis alludente ad reseruationem, res ita se habeat, & in 6. Carthaginensi synodo conuicti fuerint Romani de falsatis Nicænis canonibus: manifestum est, qualis sit probatio capituli Tridentini, quod ex assutitia & dubia illa additione Canonis Niceni, conatur defendere & stabilire Pontificiam repositionem, circumgestationem, & ostentationem: cum etiam assumentum illud non loquatur de circumgestatione & ostentatione ad cultum & adorationem, sed inquit: Proferant & edant, seu distribuant. Si igitur serio hoc agerent Tridentini, & conscientiis, in articulis hoc tempore controuersis, monstrarent certa, firma & solida fundamenta, profecto fundamentum reseruationis non collocarent in dubia illa Niceni Canonis sententia. Sed quia nomine sui Pontificis, ad se etiam referunt istas Canonistarum sententias, quod Papa habeat voluntatem pro ratione in his, quæ vult: item, quod supra ius, & extra ius omnia possit: Ideo pro forma tantum aliquid dicunt, qualecunque sit: & mox addunt suum illud, Omnino statuimus necessarium: & Anathema sit.

Secundo, Habent vero ex historia antiquitatis alia quædam certiora testimonia, ex quibus existimant se reseruationem suam posse probare. Et illa non possunt rectius explicari, quam si in memoriam reuocemus, quod cum Pontificiis certamen nobis est de ipsorum repositione panis consecrati, inclusione, circumgestatione, & ostentatione ad cultum & adorationem, extra distributionem & sumptionem. Cum tali Pontificia reseruatione, dico nihil commune habere antiquitatis testimonia: idque ex collatione exemplorum antiquitatis cum Pontificia reseruatione, liquido monstrari & ostendi potest. Apud Iustinum, diaconi panem &

vinum

vinum, quæ cum gratiarum actione sacrata sunt, dant vnicuique eorum, qui adsunt, participanda: & eadem dantur diaconis, perferenda ad eos qui absunt. Audis, Eucharistiam dari diaconis, non vt eam reponant, includant, & reseruent per aliquot vel dies vel menses, extra distributionem & sumptionem: sed ex cœtu Ecclesiastico perferunt etiam ad illos qui absunt, vt communicēt. Ita seruatur ibi tota actio diuinitus instituta, benedictio scilicet, distributio & sumptio. Sed inquis: Si Iustini seculo Eucharistia per diaconos, ad eos, qui aberant, perferebatur, ergo circumgestatio & ostentatio Pontificia inde probatur. Ego vero hoc nego. Pontificia enim circumgestatio non habet adiunctam in illo actu distributionem & sumptionem: nec circumgestatur ideo, vt distribuatur & sumatur, sed vt ostentetur & spectetur: atq; ita peculiaris cultus, externa adoratione instituatur: quod totum veræ antiquitati prorsus ignotum est. Irenæus apud Euseb. lib. 5. c. 24. in Epistola ad Victorem narrat, omnes Episcopos Romanos ante Victorem, cum Asiaticis, etiamsi in obseruatione Paschatis dissentirent, tamen pacem coluisse. Et quia communio mensæ Dominicæ, testimonium est consensus, concordiæ & vnitatis in doctrina & fide, sicut Paulus inquit: vnum corpus multi sumus, quia omnes de vno pane communicamus. Narrat igitur Irenæus, consuetudinem fuisse, quod Episcopis seu presbyteris, siue ex Asiaticis, siue ex alijs Ecclesijs, Romam venientibus, Romani Episcopi soliti fuerint Eucharistiam transmittere, testificandæ concordiæ & pacis gratia. Hoc exemplum vt Pontificij facilius ad suam reseruationem & circumgestationem torquere possint, abutuntur Ruffini versione, quæ habet solenniter transmissam fuisse Eucharistiam. Et dignum est obseruatione Andradij artificium, qui ex hac historia fingit: Eucharistiam olim per maxima locorum interualla circumgestatam fuisse, ex Roma scilicet in Asiam vsque. Sed Eusebius recitans Irenæi verba, simpliciter habet ἔπεμπον, mittebant, & expresse dicit, hospites illos ex Asia Romam venisse. Non igitur per aliquot dies, menses vel annos reposita & reseruata tunc fuit Eucharistia, vt ex Europa in Asiam circumgestaretur vsque: vt hospitibus peregre aduentantibus, cum campanis, luminaribus, & reliqua Pontificijs visitata pompa transmitteretur: sed quia plerumq; quotidiana tunc in Ecclesiis celebrabatur communio: sicut ex historijs antiquitatis notissimum est, non aliter apud Irenæum, quam apud Iustinum, peracta communione præsentium, missa & delata fuit Eucharistia ex conuentu Ecclesiastico ad absentes, vt ab illis participaretur. Quod enim pro peregrinis Eucharistia non fuerit vel asseruata vel reposita, sed aduentantibus peregrinis, illo die, quando communicaturi erant, celebrata: Ambrosius manifestissime indicat, scribens in 1. cap. 2. ad Timoth. Omni, inquit, hebdomada offerendum est, etiamsi non quotidie peregrinis, incolis tamen vel bis in hebdomada. Exempla igitur de peregrina communione, quam ita vocant, nec probant nec stabiliunt Pontificiam repositionem, & theatricam circumgestationem panis Eucharistici, extra distributionem & sumptionem. Antiquitas enim peregrinos fideles, quorum perspecta erat fides, testandæ coniunctionis gratia, ad communionem Eucharistiæ admisit, communicans ipsis Eucharistiam, vel in ipso cœtu Ecclesiastico, vel missa ad ipsos Eucharistia, ex cœtu Ecclesiastico. Irenæus in Epistola illa, aliud etiam exemplum commemorat: Anicetum scilicet & Polycarpum inuicem communicasse, licet de Festo Paschatis dissentirent, & Anicetum Romæ concessisse Polycarpo Eucharistiam, reuerentiæ causa, quod non ita simpliciter intelligendum est, quasi Anicetus Polycarpo præbuerit aut porrexerit Eucharistiam: sed quod concesserit Polycarpo, vt in Romana Ecclesia celebraret & administraret Eucharistiam. Irenæus enim his verbis vtitur:

Irenæus.

Eusebius.

Aliud exemplum Irenæi.

παρεχώρησε τῷ Πολυκάρπῳ τὴν εὐχαριστίαν. In hisce exemplis omnibus seruatur adhuc vsus siue actio, à Christo instituta. Eucharistia enim benedicta, statim ex cœtu Ecclesiastico defertur, nō ad circumgestationem, ostentationem & adorationem extra vsum, sed ad distributionem & sumptionem. Et delata fuit in veteri Ecclesia, non cum tali theatrica pompa, sicut in papatu fit. Data enim fuit deferenda pueris, apud Dionysium Alexandrinum: mulierculis, apud Cyprianum in cistulis: Satyro in orario. Et Hieronymus laudat Exuperium Tolosanum Episcopum, quod thesauris Ecclesiæ in pauperes erogatis, corpus Domini in canistro vimineo, & sanguinem portarit in vitro. Portauit autem non ad circumgestationem, nec ad ostentationem; sed vel in Ecclesiastico cœtu ad communionem circumtulit Eucharistiam (sicut Cypriani seculo fiebat) vel peracta communione, portauit Eucharistiam ad distributionem & sumptionem pro absentibus, iuxta Iustini ritum.

Hieronymus.

Chrysostomus.

Sed ex Chrysostomi prima Epistola ad Innocentium, sperant se & repositionem Eucharistiæ, & domunculas seu ædiculas suas Sacramentarias probare posse Pontificij. Sed & hoc frustra. Chrysostomus enim dicit milites ingressos in sacrarium. Ergo non talis repositoria ædicula fuit sacrarium veterum, sed locus ille, in quo celebrabatur consecratio, non administratio, Eucharistiæ, ita vocabatur. Sed inquiunt, historiam illam Chrysostomi narrare, milites ad vesperam diei ingressos fuisse sacrarium, & in illo tumultu sanguinem Christi in militum vestes effusum. Non autem fuit tunc communionis tempus, erat enim vespera diei, & tamen fuit in sacrario sanguis Christi. Ergo necesse est, repositam & reseruatam fuisse Eucharistiam, extra vsum seu actionem distributionis & sumptionis. Respondeo. Conclusio hæc nullo modo est necessaria, sed falso huic Chrysostomi historiæ affingitur: sicut circumstantiæ liquido ostendunt. Chrysostomus enim narrat, fuisse in magno sabbato illud tempus, cum mulieres, vt baptizarentur, iam se exuerant. Vsitatum autem fuit in tota antiquitate, quando adulti baptizabantur, quod statim à Baptismo ducebantur ad synaxin, vt mysteriis Eucharistiæ communicarent. Atq; ideo Chrysostomus narrat, se cum omni clero in sacrario tunc adfuisse: vt scilicet baptizatis administrarēt Eucharistiam. Nec obstat, quod historia dicit, fuisse vesperam diei, quasi ideo tunc non fuerit tēpus communionis. Post administratum enim Baptismum, antiquitus sequebatur administratio Eucharistiæ. Et Missas solitas celebrari, non tantum ante meridiem, sed & circa nonam horam, aliquando etiam ad vesperam, præcipue vero in Sabbatis Paschæ & Pētecostes, Cassander probat multis veterum testimoniis. Ergo ex illa etiam Chrysostomi historia, non probatur Pontificia inclusio, circumgestatio & ostentatio. Milites enim ingressi sacrarium, viderunt mysteria, ergo non fuerunt reclusa: & seruata fuit actio illa, quam filius Dei in institutione præscripsit. Dum enim mulieres baptizabantur, Episcopus cum suo clero interim præparat Eucharistiam: vt baptizatis, sicut tunc vsitatum erat, distribueretur, & ab illis sumeretur.

Falsum testimonium ex Chrysostomo.

Ad hanc explicationem exemplorum veteris Ecclesiæ, conferatur antithesis Pontificiæ asseruationis: & manifestum erit, res esse diuersissimas. 1. Pontificij propter reseruationem, Eucharistiam mutilant altera specie. Et quidem ex veterum exemplis de reseruatione, volunt probare, communionem vnius tantum speciei vsitatam fuisse in veteri Ecclesia: quia vini speciem censent reseruari non posse sine periculo. Sed hoc falsum esse Exuperij & Chrysostomi historia manifeste ostendit. 2. Pontificij panem consecratum reponunt, includunt, & per aliquot dies, septimanas & menses asseruant, & ibi ad peculiarem cultum proponunt: quod veteres non factitasse, ipsa exempla ostendunt. 3. Apud Pontificios panem

nem circumgestatum, tandem ille qui consecrarat, non aliis distribuit, sed ipse sumit: cuius exemplum in vera antiquitate ostendi non potest. 4. Apud Pontificios panis circumgestatur, non ad distributionem & sumptionem sed vt ostentetur, & proponatur ad adorationem, extra vsum à Christo institutum, defertur & ostentatur ad incendia, & alia mala auerruncanda, sine distributione & sumptione. De Pompa Pontificia seu potius de Persico Orimalda, quando panis equo ante Pontificem circumgestandus imponitur, supra diximus. Hæc sunt, de quibus Pontificii dimicant: cum quibus antiquitatis exempla plane nihil commune habent. Et ad responsionem sufficit, ex antithesi monstrasse diuersitatem inter repositionem, circumgestationem, ostentationemque Pontificiam, & inter antiquitatis exempla.

Finis circumgestationis Sacrament.

Tertio. Sed tamen negari non potest, ad communionem infirmorum, alicubi & a quibusdam reseruatam fuisse Eucharistiam: sicut exemplum Serapionis apud Eusebium libro 6. cap. 14. ostendit. Respondeo: Etiam illa reseruatio non est vniuersalis seu perpetua: antea enim ostendimus, aliquando, & alicubi & à multis talem reseruationem nō fuisse vel obseruatam vel vsurpatam: sicut etiam ea non fuit opus, cum quotidie illis temporibus celebraretur communio, hora diei 3. 9. ad vesperam, & noctu etiam postulante necessitate sicut Cassander ex veteribus probat. Et quando diuersæ allegantur consuetudines, semper considerandum est, quid simplicius, rectius & propius accedat ad institutionem diuinam, eique magis consentaneum sit: & quid, pro ratione circumstantiarum, magis seruiat ad ædificationem. Hanc enim normam seu regulam, Ecclesia in hac ipsa materia, de reseruatione Eucharistiæ, secuta est. Vetustissima enim, & latissime patens fuit consuetudo domesticæ seu priuatæ cōmunionis: quando scilicet in cœtu Ecclesiastico celebrabatur communio, tunc diuiso pane Eucharistiæ, pars eius vel in manus dabatur communicantibus: vel (sicut Clemens Alexandrinus inquit) permittebatur vnicuique ex populo, partem eius sumere, quam vel in Ecclesia manducabant, vel domum secum asportabant, asseruantes illam vel in illa cistula (vt apud Cyprianum) vel in linteolo (vt apud Augustinum, sermone 252. de tempore) & eam domi vel ante cibum, vel in periculis, vel inchoaturi aliquid sumebant. Atque ita (sicut Ruardus Tapperus, Decanus Louaniensis, ex sermone Cypriani de lapsis colligit) in Ecclesia, calix Domini præsentibus offerebatur, ex quo communicantes bibebant: panis vero Dominicus in manus communicantium dabatur, vt vel statim sumerent, vel secum portarent domum, ibique sumerent: vt, per temporum interualla, prius biberent ex calice in Ecclesia, corpus vero Domini, postea domi manducarent. Ita Ruardus.

Obiectio.

Responsio.

Ruardus Tapperus.

Gorgonia vero Nazianzeni soror, vtrumque & corporis & sanguinis Domini antitypon secum domum asportauit ex cœtu Ecclesiæ. Huius consuetudinis de priuata reseruatione Eucharistiæ testes sunt, Tertullianus libro secundo ad vxorem, Cyprianus sermone 5. de lapsis, Ambrosius de obitu fratris Satyri, Hieronymus in Apologia pro libris aduersus Iouinianum. Basilius ad Cæsarem Patriciam scribit, Eremitas quib. in deserto sacerdotis copia non erat, Eucharistiam ex Ecclesiæ conuentu, in eremum solitos secum deferre, & domi seruare, vt à seipsis cum opus fuerit, communicentur, & addit, in Alexandria & Ægypto, illud à populo etiam vt plurimum fieri.

Tertullian.

Cyprianus.

Notum etiam est, quantum ex veteribus quidam priuatam hanc reseruationem commendarint: vt Nazianzenus in Epitaphio sororis suæ, Ambrosius de obitu fratris Satyri. Et profecto si antiquitas cōsuetudinis late patentis & diu propagatæ, posset vel necessitatem imponere, vel veri-

Ambrosius.

tati præscribere: nulla ratione debuisset priuata illa reseruatio vel mutari vel abrogari. Sed postea mutata, abrogata, & seuere prohibita fuit consuetudo illa, quantumuis antiqua. Concilium Toletanum primum, cap. 14 inquit. Si quis acceptam à sacerdote Eucharistiam non sumpserit, velut sacrilegus, propellatur. Cæsar Augustanus, cap. 3, inquit: Eucharistiæ gratiam, si quis probatur non consumpsisse, in Ecclesia, anathema sit in perpetuum. Causas vero abrogationis sine dubio habuerunt. 1. Quod talis asseruatio non est à Christo vel instituta, vel mandata. 2. Verbis institutionis non satis est consentanea illa diuisio manducationis & bibitionis in cœna Dominica: vt scilicet prius bibatur de calice, & post aliquot temporum interualla, demum manducetur panis diu ante acceptus. 3. Priuata illa reseruatio multos peperit abusus, & varias superstitiones: & propterea sub denuntiatione perpetui anathematis prohibita, & res ad præscriptum institutionis Christi reuocata fuit. 4. Cum causæ propter quas priuata illa reseruatio cœperat, desiissent, libere mutata fuit. Causa autē potissima videtur hæc fuisse, quod tempore persecutionis non potuerunt quoties vellent, ad celebrandam cœnam Dominicam conuenire. Cum igitur nec vbique, nec semper copiam communionis habere possent: ne tamen incidente periculo aliquo, penitus priuarentur communione, particulas quasdam in cœtu Ecclesiastico acceptas, domi reseruarunt: sed postea iudicatum fuit rectissimum esse, præscriptum institutionis Christi seruare & sequi.

Consuetudo etiam antiquissima non imponit obseruationis necessitatem

Hæc ideo recitaui, vt planum fieret, Ecclesiam semper iudicasse, etiam in hac ipsa materia, consuetudinem, quantūuis antiquam, non imponere obseruationis necessitatē: nec veritati ita præscribere, vt habita ratione, quid vel ædificet vel destruat, non liceat potius præscriptum institutionis Christi, quam consuetudinem sequi. Et hæc commonefactio monstrabit, quid iudicandum sit de exemplis reseruatæ à Sacerdotibus Eucharistiæ, pro cōmunione infirmorum. Et quidem ex cœtu Ecclesiastico, peracta præsentium cōmunione, delatam fuisse Eucharistiam ad eos, qui vel propter infirmitatem, vel propter alias graues causas aberant, Iustini descriptio ostēdit: & idem docet Exuperii exemplum. De reseruata vero Eucharistia, si ea opus esset ad communionem infirmorum, vnicum illud Serapionis exemplum, in vera & veteri antiquitate (quod ego sciam, & viderim allegari) extat. Noctem enim fuisse, quando presbyter in ædibus suis infirmus decumbens, puero Eucharistiam ad Serapionem deferendam tradidit, historia narrat apud Eusebium, lib. 6 c. 34. Exemplum igitur huius reseruationis, in vera antiquitate (de recentioribus enim iam non loquimur) vnum hoc est: & quidem illud non vetustissimum: factum enim est tempore Nouatiani schismatis. Et quia Dionysius Alexandrinus in Epistola illa fatetur, à se hoc præceptum fuisse presbyteris: non igitur est vel Apostolica traditio, vel vniuersalis & antiquissima consuetudo, auctor enim eius, & tempus nominantur.

Nouatiani.

Cumque priuata reseruatio, de qua diximus, sit & antiquior, & plura habeat antiquitatis exempla, vt quæ latius vsurpata fuerit, & tamen non iudicata fuerit necessaria, sed libere sit mutata & abrogata: qua igitur auctoritate Tridentini alteram reseruationem, de qua nūc agimus, quæ nec tam antiqua est, nec tot exempla veræ antiquitatis habet decernunt esse morem necessarium, qui omnino retinendus sit? Non damnamus veteres illos, qui morem hunc obseruarunt: habuerūt enim graues, pro ratione illorum temporum, causas. Et illa consideratio monstrabit diiudicationem. Non enim morem illum introduxerunt & seruarunt, tanquam necessarium, quasi aliter fieri non liceret: sed ratio temporum illorum præbuit ipsis occasionem ad hunc morem. Nouatiani .n. contendebant

lapsos,

lapsos, & præcipue in persecutione, non esse rursus recipiendos, & ad cõmunionem Ecclesiæ admittendos, etiamsi pœnitentiam agerent. Ecclesia vero pœnitentib. non negabat reconciliationem & communionem: sed tamen, vt in lapsis statueretur exemplum, deterrens reliquos à simili peccato: vtque exploraretur, an vera esset pœnitentia, disciplina seueriori vsi sunt. Non enim statim ad communionem admiserũt pœnitentes: sed prius per certum temporis interuallum, certa disciplina probabatur ipsorum pœnitentia. Ne tamen quisquam pœnitentium, tempore illo Canonico nondum expleto, sine reconciliatione & communione decederet, statutum fuit, vt in periculo mortis, priuata absolutione & communione reconciliarentur, & in communionem Ecclesiæ reciperentur. Vtq; receptio illa & communio, licet fieret priuatim, non coram tota Ecclesia, tamen testimoniũ esset publicæ receptionis, & admissionis ad communionem totius veræ Ecclesiæ: de illo ipso pane, qui in cœtu Ecclesiæ benedictus erat, ex quo reliqui credentes participarant, particulam dãdam esse censuerunt: vt eo minus dubitarẽt lapsi, se recipi in communionem mystici corporis Christi. Vnus enim panis, vnum corpus multi sumus, quia omnes ex vno pane participamus, *1.* Cor. 10. Cumque (sicut Cyprianus queritur lib *3*. ep. 14.) sacerdotes quidam lapsos, priuatim, sine Episcopi & Ecclesiæ consensu absoluerent & communicarent: magis placuit hic mos, vt ad communionem pœnitentium, in periculo mortis vsurparentur particulæ illæ, ex quibus antea Ecclesia in cœtu communicarat, vt ita infirmus, licet in loco priuato, à solo presbytero tamẽ quasi publice, communi testimonio, à tota Ecclesia ad communionem recipi iudicaretur. Item, cum hęreses & schismata varie turbarent Ecclesiam, ita vt peculiares suos cœtus cogerent, vbi communionem suam celebrabant, hæretici: sicut ostendit historia Tripartita libro tertio, capite vndecimo: ne igitur infirmi, hæretica communione macularentur, vtque morituri disiungerẽt se ab omnibus hæreticis, & testarentur se esse & perseuerare velle in communione veræ Ecclesiæ: placuit, ex illo ipso pane & vino, cuius partem Ecclesia in publico cœtu sumpserat, communionem præbere ægrotantibus. Vtq; illis diebus & horis, quando publice in Ecclesia non celebrabatur mysterium Eucharistiæ, succurri posset illis, qui in periculo mortis versarentur: aliquid reseruari placuit, ab vno die publicæ celebrationis Eucharistiæ, vsq; ad proxime sequentem. Celebrabatur a. publica Synaxis, vel singulis diebus, vel die dominica feria 4. & 6. fuit autem talis illa reseruatio, simpliciter, sine aliqua superstitione, & sine peculiari cultu extra vsum. Et memorabile est, ꝙ Innocẽti⁹ de diuinis officiis, citãte Cassandro dicit. Sacerdotẽ solitũ Dominicum corpus consecratũ in tres partes diuidere: quarũ vnã calici immittat, aliam diaconus cõmunicet, tertiam ad viaticum, si opus fuerit, in patina vsq; ad finem Missæ reseruet, si autem opus non fuerit, eam Sacerdos, aut vnus ministrorum in communionem, accipiat. Obseruet Lector, quando nulli fuerint ægroti communicandi, nihil fuisse reseruatum vel repositum. Hæc quantum ex historiis illorum tẽporum colligere possum, fuit causa & ratio reseruationis illius, cuius mentio fit in historia Serapionis. Et tamen mos illę nec antę ea tẽpora, nec illis ipsis temporibus, nec post illa tempora, vbiq; & ab omnibus obseruatus fuit, sicut supra cõtrariis testimoniis veterũ ostendimus. Causę enim huius reseruationis, quas habuisse ipsos diximus, vti nõ sunt prorsus dãnandæ, ita non sunt necessarię, nec necessariæ iudicatę fuerunt illis ipsis temporibus. Nam & alia ratione potest per communionẽ institutioni Christi satisfieri & morituris succurri. Omnes enim credentes, in diuersissimis locis totius mundi, sunt vnum corpus, & de vno pane participant, 1. Cor. 10. non quod vna quædam triticea massa extensa sit per

Innocentius.

omnia mundi loca: sed quia idem Christi corpus in pane in omnibus locis, vbi institutio celebratur, accipitur. Posteris vero temporibus, facta doctrinæ & rituum inclinatione, cum causas & rationes illas amplius nō haberent, tanquam peculiaris cultus, & necessarium quiddam, retenta & habita fuit talis reseruatio. Et vtile est, considerare antithesin. I. Causas, quas veteres habuisse diximus, Pontificii in sua reseruatione pro infirmis, non habent. II. Exemplum Serapionis loquitur de communione in periculo mortis. Pontificii omnes infirmos ex reseruatis communicant. III. Veterum reseruatio, tantum fuit pro illis diebus & horis, quando publice in Ecclesia non celebrabatur Eucharistia: Pontificii vero cum quotidie Missas celebrent, tamen pro infirmis ex Paschali, vel alia solenni communione, per totum ferme annum particulas reseruant. IV. Veterum reseruatio simpliciter sine superstitione, & sine peculiari cultu extra vsum, vsurpata fuit. Presbyter enim apud Eusebium decumbens, apud se domi, habet Eucharistiam, dat illam puero deferendam ad infirmum: Apud Pontificios vero Innocentius III. prius mandauit, vt Eucharistia in Ecclesia, sub custodia, clauibus & seris adhibitis, conseruetur. Mox postea Honorius III. statuit vt quando reseruata Eucharistia defertur ad infirmum, plebs se reuerenter inclinet: voluit etiam luminaria semper præferri.

Sequentes Pontifices certum numerum indulgentiarum addiderunt, ducentorum scilicet dierum, pro reuerentia; quando ad infirmum cum luminaribus portatur: centum vero, quando sine luminaribus portatur. Hæc vero toti antiquitati sunt ignota. V. Variæ & mirabiles quæstiones & disputationes, fidem plus destruentes, quam ædificantes motæ & ipsæ sunt de particulis illis reseruatis. Sicut Legenda de Basilio fingit, ipsum panem consecratum diuisisse in tres partes: quarum vnam cōmunicarit, alteram in columba aurea quæ super altare pependit reposuerit, tertiam reseruauerit consepeliendam secum. Hæc vere esset insignis prophanatio cœnæ Dominicæ. Fuisse autē tale quid ortum ex reseruatione, inde colligitur, quod postea interdicendum fuit, ne defunctis daretur Eucharistia. VI. Statuitur iam, morem illum esse necessarium. VII. In Papatu sola panis species reseruatur, cum de vtraque specie exempla extent, & in Serapionis, & in Exuperii historia. VIII. Fingitur & defenditur opinio, benedictionem verborum Christi non valere: nec verum esse Sacramentum, etiamsi verbum Christi accedat ad elementa panis & vini, nisi cōsecratio fiat in templo seu altari, Pontificaliter consecrato. Atque ita veritas Eucharistiæ, non tam à verbis Christi, quam à loco dependere iudicatur. IX. Additur & hoc. Eucharistiam ad communionem non recte cōsecrari, extra actum sacrificii Missæ Pontificiæ. X. Quia Pontificia circumgestatio, & ostentatio panis extra vsum, nullum habet veræ antiquitatis testimonium: ideo de reseruatione Eucharistiæ, ad vsum communionis infirmorum dimicant, vt aliquam speciem prætendere possent suæ reseruationis ad circumgestationem. Quia igitur vetus Ecclesia morem suæ reseruationis, non iudicauit esse necessarium, & iam causas illas non habemus, quæ veteribus quibusdam occasionem dederunt ad reseruationem: cumque in Papatu ab antiquitatis exemplo longe recessum sit in reseruatione, & accesserint multi abusus, variç superstitiones, falsæ & periculosæ opiniones: simplicissimum, rectissimū & tutissimum est, vt tota hæc res ad normam institutionis Christi exigatur & consideretur, quid propius accedat ad præscriptum institutionis, eiq; magis consentaneū sit, & ad ædificationem Ecclesiæ faciat. Illud enim fit exemplo veteris Ecclesiæ, quæ idem fecit in disputatione de priuata seu domestica reseruatione. Res autem nō est obscura, si descriptionem institutionis, tāquam normam & regulam no-

bis proponamus. Primo enim Christus verbis suis, quæ voluit ad elementum accedere, vt fieret Sacramentum, vsus est illo loco & illo tempore, vbi & quādo distributurus erat communionem, & in præsentia eorum, quibus volebat communicare corpus & sanguinem suum. Magis igitur consentaneum est descriptioni institutionis, & exemplo Christi, verba cœnæ recitare & illis benedicere Eucharistiam, in loco communionis, & tempore communionis, in præsentia communicandorum quam alio & loco & tempore, absentibus illis, quibus exhibenda est. II. Verba illa cœnæ, dixit: Accipite, Comedite, Hoc facite, &c. diriguntur nō ad elementa, sed ad communicaturos. Non igitur consentaneum est institutioni, verba illa tantum ad panem & vinum dirigere: & quidem in absentia communicandorum. III. Christus communionem non voluit mutam esse actionem, sicut medicus pharmacum, alio loco & tempore præparatum, propinat & applicat: sed quando panem fractum, & poculum benedictum, discipulis dabat: Dixit. Et quidem addidit mandatum: Hoc facite in mei cōmemorationem. Quod Paulus interpretatur, vt fiat annunciatio mortis Christi. Illam vero annunciationem dicit fieri debere non tantum in benedictione, vt postea in sumptione sit muta actio, sed: Quotiescunque panem hunc mādueabitis, & poculum hoc bibetis, mortem Domini annunciabitis. Idq; non tantum Apostolorum tempore fieri voluit, sed donec Dominus ad iudiciū veniat. Hæc certe sunt manifestissima. IV. Consolatio de vsu & fructu Eucharistiæ, in primis necessaria est ægrotis. Illam vero verbis Christi, quibus Sacramentum hoc conficitur, comprehendi & proponi nō est dubium. Et fides eam in verbo quærit, & apprehendit, sicut de Baptismo Paulus inquit: Mundans Ecclesiam lauacro aquæ in verbo. Recte igitur & vtiliter fit, quod verba cœnæ, quibus panis & vinum Eucharistiæ benedicitur, recitantur præsente & auscultante ægroto. V. Illa ratione multæ quæstiones & disputationes, de particulis extra vsum reseruatis, turbantes simplicitatem doctrinæ & fidei de Eucharistia, præcauentur & præciduntur. Postremo, quia morem reseruationis omnino necessarium faciunt, exemplo ostendenda est libertas Christiana: præcipue ne veritas Eucharistiæ, ex loco vbi benedicitur, pendere existimetur: aut quasi actio sacrificii Papistici necessaria sit ad veritatem Eucharistiæ.

Propter has caussas nostri in communione infirmorum, verba Cœnæ, quæ sunt ipsa consecratio, in præsentia ægroti recitant. Nec iure quis nos propter hunc morē vel reprehendere vel damnare potest: sequimur enim & præscriptum & exemplum Christi, de quo Pater è cœlo clamauit: Hunc audite. Hunc enim morem consentaneum esse institutioni Christi, manifestum est. Et iuxta Augustinum, in caussis fidei non valet: Hæc ego dico, Hæc tu dicis, Hæc ille dicit: sed, Hæc dicit Dominus. Et de negotio cœnæ, Cyprianus dicit: Non debemus attendere, quid aliquis ante nos faciendum putarit, sed quid ille, qui ante omnes est, prior fecerit. Et hic est vere vetustissimus mos, cum quo vetus Ecclesia non pugnat: in qua mos reseruationis, nec vniuersalis, nec necessarius habitus fuit. *Augustin.*

Cum enim haberent Templa seu parochias, in quibus legitimi & ordinarii habebantur conuentus, in quibus etiam ordinaria administratio Sacramentorum celebrabatur: non tamen locis illis consecrationem Eucharistiæ alligatam esse voluerunt. Nam & Canon, Sicut non alii, De Consecrat. dist. I. casum necessitatis excipit, & addit: Quoniam necessitas legem non habet. Quodq; sequitur, Ne in domibus Eucharistia celebretur: Glossa exponit, nisi necessitas cogat. Et Consilium Agathense I. Can. 21. Si quis extra parochias, in quibus legitimus est ordinariusq; conuentus, oratoriū in agro habere voluerit aliis festiuitatibus, vt ibi Missas teneat, permittimus: exceptis festis maioribus. Et Canon Aurelianēsis qui

dem dicit: Vnicuiq; fidelium in domo sua Oratorium habere licet, Missas autem ibi celebrare non licet. Sed Canon sextæ Synodi, De Consecrat distinct.1.cap. Clericos, dicit, cum consensu Episcopi hoc fieri posse. Imo in domo rustica, vbi nullum erat peculiare Oratorium, presbyter celebrat Eucharistiam: apud Augustinum de Ciuitate Dei, lib.22. cap.8. Et quid opus est solicite conquirere talia testimonia & exempla, an ad veritatem Eucharistiæ requiratur peculiaris qualitas loci: cum nobis Christi & Apostolorum exempla, pro omnib. sufficiant, & satisfacere debeant? In mensa enim vulgari, & quidem in domo hospitis, Christus primam suam Dominicam cœnam celebrauit. Nec Apostoli peculiares habuerunt basilicas: sed sicut perseuerabant in doctrina Apostolorum, & oratione, quando in priuatis domibus colligebantur, ita etiam per domos frangebant panem. Ordinis igitur gratia, vtile est esse certa & publica loca ad administrationem Sacramentorum: Sed eam ita alligare peculiaribus illis & publicis locis, vt fingatur, Sacramentis veritatem suam non constare, si vrgente necessitate, & seruata Christi institutione, in loco aliquo vel vulgari vel priuato celebrentur & administrentur: quasi veritas & efficacia Sacramentorum non ex verbis Christi, sed ex qualitate locorum pendeat, hoc certe falsissimum est, sicut de administratione Baptismi, in vulgaribus siue priuatis locis, si res & necessitas ita ferat, manifestum est. Ad substantiam enim Sacramentorum, sicut non pertinet circumstantia temporis, ita nec loci circumstantia tanquam necessaria requiritur.

DE PRÆPARATIONE, QVÆ ADHIbenda est, vt digne quis sanctam Eucharistiam percipiat.

CAPVT VII.

Si non decet ad sacras illas functiones quempiam accedere, nisi sancte, certe quo magis sanctitas & diuinitas cælestis huius Sacramenti, viro Christiano compertior est, eo diligentius cauere ille debet, ne absque magna reuerentia & sanctitate ad id percipiendum accedat, præsertim cum illa plena formidinis verba apud Apostolum legamus: qui manducat & bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit: non diiudicans corpus Domini. Quare communicare volenti, reuocandum est in memoriam eius præceptum: Probet autem seipsum homo. Ecclesiastica autem consuetudo declarat, eam probationem necessariam esse, vt nullus sibi conscius mortalis peccati, quantumuis sibi contritus videatur absque præmissa Sacramentali confessione ad sacram Eucharistiam accedere debeat, quod à Christianis omnibus etiam ab eis sacerdotibus, quibus ex officio incubuerit celebrare, hæc sancta synodus perpetuo seruandum esse decreuit; modo non desit illa copia confessoris. Quod si necessitate vrgente, sacerdos absque prævia confessione celebrauerit, quam primum confiteatur.

CANON II.

Si quis dixerit, solam fidem esse sufficientem præparationem ad sumendum sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum, anathema sit. Et ne tantum Sacramentum indigne, atque ideo in mortem & condemnationem sumatur, statuit atque declarat ipsa sancta Synodus, illis quos conscientia peccati mortalis grauat, quantumcunque etiam se contritos existiment, habita copia confessoris, necessario præmittendam esse confessionem Sacramentalem. Si quis autem contrarium docere, prædicare, vel pertinaciter asserere, seu etiam publice disputando defendere præsumpserit, eo ipso excommunicatus existat.

EXAMEN.

Exponam prius paucis, quæ sit nostrarum Ecclesiarum de hac præparatione, ex verbo Dei doctrina & sententia: postea non obscurum erit, quid illud sit, quod Pontificii in hac nostra doctrina damnare volunt. Ipsa enim antithesis ostendet vitia doctrinæ Pontificiæ, de hac præparatione.

Primo igitur de quæstione, An sit, nulla plane est vel dubitatio, vel cõtrouersia. Paulus enim manifeste affirmat, non omnes digne, sed multos indigne percipere Eucharistiam.

Nec vult indignam sumptionem non esse curãdam, quasi vel nihil referat, vel sit infirmitas quædam, quæ plane nihil saluti noceat, etiamsi indigne quis manducet & bibat in cœna Domini: sed magna vehementia, contra leuitatem & securitatẽ illam intonat, & affirmat, eos qui indigne manducant, manducare sibi iudicium: ita vt rei efficiantur violati corporis & sanguinis Christi. Et quidem addit, Deum iudicium illud, contra indigne manducantes, etiam externis pœnis in hac vita sæpe ostendere. Requirit igitur, vt accessurus ad illam mensam, seipsum prius probet: & sic de pane illo edat, & de calice illo bibat. Paulus igitur nõ obiter nec frigide, sed serio & vere Apostolica vehementia concionatur de probatione seu præparatione, ne indigne quis Eucharistiam percipiat. Nec dubium est, omnibus Ecclesiæ ministris hoc incumbere, vt diligenter & serio suos moneant, & quidem propositis grauissimis illis reatus & iudicii diuini comminationibus, ne sine præmissa & adhibita illa probatione seu præparatione, de qua Paulus loquitur, cœnam Dominicam accedant. Et si illi peccant, qui ex ignorantia seu incogitantia indigne mãducant: multo grauius erit illorum peccatum; qui cum ratione officii deberent, homines arguendo, monendo, exhortãdo & docendo non instruunt, quod & quomodo se probare, seu quam præparationem adhibere debeant, ne indigne manducent & bibant ad iudicium: sed vt Eucharistiam digne cum suis fructibus & effectibus percipiant. Hæc diligenter & serio apud nos docentur & traduntur: quæ paucis indicare volui, ne quis suspicetur, in hoc capitulo hanc esse controuersiam, quasi nos sentiamus & doceamus, nullam plane seu probationem seu præparationem adhibendam esse, vt digne quis Eucharistiam percipiat.

Cuiusmodi adhibenda præparatio.

Illud vero potissimum quæritur, quæ & qualis adhibenda sit præparatio, seu quid sit, & in quibus consistat Paulina illa probatio, vt in Cœna Dominica possimus digne mãducare & bibere, ita vt participes simus omnium bonorum seu beneficiorum, quæ in cœna illa proponuntur. Ardua sane, & maximi momenti est hæc quæstio: ideo nõ est definienda vel priuatis nostris cogitationibus, vel aliorum hominum quorumcumq; opinionibus, sed ex doctrina verbi Dei explicanda est. Intelligitur autem hoc loco dignitas, nõ meritum, nec etiam comparatio seu proportio præstantiæ sumentis, ad præstantiam cibi, corporis scilicet & sanguinis Christi. Ita enim veteres pie vsurparunt Centurionis vocem: Domine, non sum dignus, vt intres sub tectum meum & quod Iacob dicit: Minor sum cunctis miserationib. tuis, & veritate tua, quã exhibuisti seruo tuo. Dauid etiam dicit: Quis sum ego, & quæ est domus patris mei? Item: Quid est homo, quod memor es eius? Sed digne manducare, est Eucharistia vti eo modo, & in eum finẽ, sicut ab ipso filio Dei instituta est. Ita enim Ambrosius recte intelligit & explicat hanc dignitatem. Paulus vero totam hãc doctrinam complectitur vnico vocabulo δοκιμάζειν quod significat cogitare, considerare, & explorare, quale illud sit, quod probamus. Ita Rom. 12. pii in instituenda noua obedientia debent probare, quæ sit voluntas Dei bona. Ephes. 5. probant, quid Deo placeat. 1. Io. 4. Spiritus pro-

bare iubemur, an sint ex Deo. 1. Thessal. 5. Omnia probate, quod bonum est, tenete. Et Rom. 1. νοῦς ἀδόκιμος mens reproba est, quæ vitam ita instituit vt nec consideret, nec curet, etiamsi Deo, hominibus & propriæ conscientiæ improbentur, quæ agit.

Ille igitur in cœna Dominica seipsum δοκιμάζει: qui certo modo, & ad certam regulam, seipsum considerat, examinat & explorat, an tali corde & affectu accedat, sicut institutio cœnæ Dominicæ præscribit & exigit. Ita enim 2. Corinth. 13. Paulus dicit, Probate vos ipsos, an in fide sitis. Et mox explicat verbum δοκιμάζειν scilicet, vt agnoscatis vos ipsos, quod Christus in vobis sit. Interpretatio igitur vocabuli δοκιμάζειν ostendit, accessurum ad cœnam Dominicam debere considerare, explorare & examinare mentem, cor, conscientiam, & seipsum totum, an ita sit dispositus & affectus, vt non ad iudicium, sed digne cum fructu cœna Domini vti possit.

Huius vero δοκιμασίας considerationis, examinis & explorationis oportet certam aliquam normā & regulam esse, à qua si dissentiat, & cum ea pugnet, is iudicetur indigne manducare. Si vero animus ad illam regulam informetur & componatur; tunc certi simus, nos non indigne ad iudicium, sed digne & cum fructu, in cœna Dominica manducare & bibere. Norma autem seu regula simplicissima, certissima, & tutissima, est ipsa institutio cœnæ Dominicæ. Nam & Paulus 1. Corinth. 11. ex regula institutionis ostendit, apud Corinthios quosdam indigne manducare. Et monstraturus rationem, quomodo possint Dominicam cœnam digne & cum fructu manducare, proponit ipsam institutionem, sicut eam a Domino acceperat.

Docendi igitur gratia, doctrina illa de manducatione indignorum & de probatione seu præparatione dignorum, potest in tria membra distribui. 1. Vt mens ex verbis institutionis intelligat, firmo assensu credat, & in ipso vsu cœnæ Dominicæ reuerenter cogitet, quid sit hoc sacramentum, quis sit eius vsus, & qualis sit tota illa actio, quod scilicet ibi vere adsit ipse filius Dei, Deus & homo, præbens & exhibens per ministerium cum pane & vino, vescentibus, corpus & sanguinem suum; vt hoc pretiosissimo testimonio & pignore nobiscum se coniungat, & nobis applicet, obsignet & confirmet noui Testamenti pactionem gratiæ; & hæc fides, nitens verbis institutionis, excitet & informet reuerentiam & deuotionem animi, in vsu huius Sacramenti. Hoc pertinere & requiri ad dignam manducationem, cum ipsa institutio ostendit, tum ex Paulo colligitur; qui pronuntiat illos apud Corinthios indigne manducare, qui de cœna Dominica non augustius sentiebant, quam de vulgari aliqua concœnatione, nec maiori animi reuerentia & deuotione ad eam accedebant, atque ita nō diiudicabant corpus Domini, hoc est, nō cogitabant quam immenso discrimine pretiosior & dignior sit cibus cœnæ Dominicæ, quam in reliquis vulgaribus cœnis, vbi etiam sunt dona Dei. *Qui indigne manducent.* Indigne igitur manducant, qui ad cœnam Dominicam accedunt, imbuti prauis, impiis aut prophanis opinionibus de hoc Sacramento. Item, qui vel crassa & affectata ignorantia, vel irreligiosa incogitantia doctrinæ & fidei de Eucharistia accedunt, vt vel plane non intelligant, vel prorsus nō cogitent, qualis ibi instituta sit actio ab ipso filio Dei; atq; ita nullam animi deuotionem vel reuerentiam, erga actionem illam filii Dei adferunt. Ambrosius vocat, inconsiderate & negligenter corpus Domini accipere. Huc etiam pertinent; qui ipsam actionem institutionis vel deprauant, vel alios ipsi vsus & fines, præter, extra aut contra institutionem affingunt.

II. Indigne manducant, qui accedunt sine pœnitentia, hoc est, qui de peccatis suis non cogitant, ita vt de illis doleant, non expauescunt cogitatione iræ Dei: sed perseuerant in delictis contra conscientiam, indulgent prauis cupiditatibus, nec deponunt propositum malefaciendi. Christus enim inquit: Hoc facite in mei commemorationem, quod Paulus interpretatur de annuncianda morte Christi. Consideratio vero mortis Christi simul etiam commonefactio est de abominatione peccati, & de ingenti ira Dei aduersus nostra peccata, quam cum nullorum hominum aut Angelorum virtutes aut merita placare potuerint, ipsius filii morte placari oportuit. Nec vero ideo Filius Dei hāc suam Cœnam instituit, vt discamus leuiter de peccato sentire, & eius vsu in proposito peccandi confirmemur, quasi accepto ibi priuilegio turpitudinis, sine timore Dei, sine contritione & conuersione, secure pessimus in peccatis contra conscientiam perseuerare & pergere, seu ad ea redire. Qui igitur tali proposito, & hac opinione ad cœnam Domini accedit, is eo ipso cōtumelia afficit corpus Domini: atque priora peccata noua hac tristiori offensione cumulat. Digne itaque manducaturus in cœna Domini, probare seipsum debet, vt afferat pœnitentiam seu timorem Dei. Et pœnitentia simul etiam complectitur bonum propositum. Ita Paulus dicit Corinthios illos indigne manducare, qui non in melius, sed in peius conueniebant, qui dissensiones alebant, pauperes pudefaciebant, Ecclesiam Dei contemnebant in ipsa actione cœnæ Dominicæ.

Digne manducaturi officium.

III. Ad dignam seu salutarem manducationem in cœna Dominica, præcipue est necessaria fides. In actione enim Cœnæ filius Dei exhibitione corporis & sanguinis sui offert, applicat & obsignat remissionem peccatorum, & totum beneficium noui Testamenti. Illa vero promissio requirit fidem non tantum vt in genere statuas, vera esse, quæ Deus de gratia sua, propter meritū mediatoris promittit: sed quia in Cœna Filius Dei speciali actione testatur, se singulos vescentes velle in communionē corporis & sanguinis sui recipere, singulis se velle exhibitione corporis & sanguinis sui cōmunicare, donare, applicare & obsignare noui Testamenti beneficia: ideo requiritur fides petens & cum gratiarum actione accipiens beneficia illa, quæ ibi offeruntur & donantur, ita vt singuli statuant, ad se quoque promissionem illam pertinere, illam sibi communicari, applicari & obsignari, & quidem exhibito pretiosissimo pignore, corpore scilicet & sanguine Christi. Imo ideo ad cœnam Domini accedamus, vt fides hæc in nobis accendatur & confirmetur. Illa enim vera est Christi ἀνάμνησις. Et in verbis institutionis ad singulos vescentes Christus inquit: Accipe, hoc est corpus meum, quod pro te traditum est: accipe, hoc est nouum Testamentū in meo sanguine, qui pro te effusus est in remissionem peccatorum. His enim verbis olim in Ecclesia traditam fuisse Eucharistiam, Ambrosius testatur: quibus singuli vescentes confessionem fidei suæ addebant, respondentes, Amen. Et hæc formula, quia ipsa verba institutionis, ad singulos vescentes iuxta veram Sacramenti rationem accommodat, mihi maxime probatur. Non igitur recte faciunt, qui in vera pœnitentia propter priores lapsus, propter sensum peccati, & propter fidei imbecillitatem Sacramenti huius vsum fugiunt. Ideo enim hoc tantum pignus propositum est, vt Deo reconciliati, in pactū gratiæ noui Testamenti, vnde excideramus, restituamur, in eo confirmemur, vtque fides in illo vsu accendatur & confirmetur.

Ad dignam manducationem fides necessaria.

Ipsa vero antithesis ostendet, qui sint, qui indigne manducāt, eo quod non afferant veram fidem: qui scilicet fingunt, sumptionem prodesse ex opere operato, sine bono motu vtentis, qui in sumptione, vt sit salutaris, nituntur propria dignitate & puritate, quasi digni sint cœlesti hoc cibo,

Qui digne vel indigne manducent.

aut q ipso opere sumptionis fingūt, se mereri remissionem peccatorum. Christus n. in sua Cœna non vult nostrorum operū merita & præmia distribuere: sed sua merita sicut gratis ibi offert, ita fide vult accipi. Item qui docēt, homines nec debere nec posse statuere, sibi in vsu cœnæ certo donari & applicari beneficia noui Testamenti, etiamsi obsignatio fiat exhibitione corporis & sanguinis Christi, sed incerta dubitatione semper fluctuandum esse: illi certe ipsum Filium Dei mendacem faciunt, in institutione suæ Cœnæ. Indigne etiam illi manducant, qui sine fide ita accedūt, vt non cogitent, quid ibi vel quærāt, vel accipiant. Item qui Epicurea persuasione accedūt, quasi ibi detur priuilegium turpitudinis, vt porro libere & impune possint in sceleribus perseuerare, pergere vel ad ea redire. Vera enim fides nō petit & quærit, vt peccata maneāt & cumulentur, sed petit & quærit remissionem peccatorum, & liberationem à peccatis. Et hæc fides postea genitrix est boni propositi, cauendi in posterum peccata, & Deo iuxta ipsius mandata obediendi.

Hanc esse veram probationem seu præparationem, non est dubium: cōuenit enim ad normam seu regulam institutionis cœnæ Dominicæ. Et pium institutum in nostris Ecclesiis seruatur, vt singuli, qui ad cōmunionem Cœnæ accessuri sunt, prius explorētur, quid de hoc Sacramento intelligant: monentur, vt se ita, sicut iam dictum est, probent, ne indigne manducent: rudiores docentur, quomodo debeant & possint se probare. Et quia cœna Dominica instituta est, vt vsu eius, fides reconciliationis cū Deo confirmetur & obsignetur: pia igitur mens non negliget, sed cum gratiarum actione vtetur omnibus illis mediis, in quibus Deus fidei proposuit, vt quærat & accipiat gratiam seu reconciliationem: vt est annuntiatio, & auditus promissionis Euangelii, siue in publica prædicatione, siue in priuata absolutione. Et postea sequitur confirmatio & obsignatio huius applicationis in communione cœnæ Dominicæ. Propter has causas, & hoc modo institutum confessionis pie in nostris Ecclesiis seruatur ante communionem.

Hæc vero probatio & præparatio non ita præscribitur & exigitur, vt sit omnibus numeris perfecta sine omni infirmitate & imbecillitate, cui nihil prorsus desit. Ideo enim Christus instituit suam Cœnam, vt commemoratione mortis suæ pœnitētia in nobis accendatur & augeatur, vt traditione & obsignatione noui Testamenti in vsu Cœnæ, fides confirmetur & corroboretur. Nouit figmētum nostrum, quia caro sumus, ideo exhibitione sanctissimi sui corporis & sanguinis se nobis coniungit, vt corpus peccati mortificetur, vetus fermentum magis magisque expurgetur, nouitas inchoata crescat & augeatur. Non itaque exigitur præparatio, vt nostra dignitate & puritate nos dignos reddamus hoc cibo: vt ideo salutaris nobis sit, quia propter mundiciē nostram eo digni simus. Hæc enim persuasio vere facit indignos. Sed ideo Paulus requirit probationem, vt vere reddamur esurientes & sitientes eius cibi, & potus, qui ad salutē nostram in Cœna illa proponitur, vtque infirmitatem nostram agnoscētes, pharmaco & antidoto illius medici, qui Cœnam hāc nobis instruit, sciamus opus nobis esse: & quomodo salutariter illud sit ad nostrā sanationem accipiendum & vsurpandum.

Hæc est simplex & vera doctrina, ex fundamentis verborum institutionis sumpta & extructa, de probatione seu præparatione, quæ adhibenda est, vt digne quis Eucharistiam accipiat. Ex hoc enim fundamēto Paulus Corinthiis concionatur de manducatione indignorum. Et ita etiam veteres de præparatione loquuntur. Hesychius dicit, eū per ignorantiam indigne percipere Eucharistiam, qui virtutem eius & dignitatē ignorat. Augustinus inquit. Sacramentum hoc interioris hominis esuriem quæ-

Hesychius.

Augustin.

rit:

rit;ideo ad participandū hoc Sacramentum ineptus est, qui peccatum & infirmitatē suam nō sentit. Chrysostomi sententia est: Quia bene habentibus nō opus est medico, sed male habentibus, ideo ab huius Sacramēti virtute excluditur, qui de se præsumens resolutus cum nausea accedit. Idem inquit; Nullus communicet, nisi ex discipulis Christi sit, alioqui iudicium sibi mãducat & bibit. Augustinus sæpius hoc disputat: Qui credit in Christum, manducat ipsum, vt & in Christo maneat, & Christum manentem in se habeat; qui vero hac fide vacuus accedit, foris quidem mãducat, non intus; premit dente, non capit mēte. Et sicut Gregorius dicit: *Gregorius.* Accipit corpus & sanguinem Christi, essentia, non salubri efficientia: Sacramentum accipit, sed vitam Christi non accipit. Et dulcissima est Augustini sententia, vbi de matre sua Monica inquit, quod ad victimam illam, *Augustin.* quæ in cœna Dominica dispēsatur, animam suam vinculo fidei alligarit, ne vel leo vel draco eam inde diuellat. His ita expositis, non difficilis nec obscura erit ratio examinis, in 7. hoc cap. & XI. Canone. Primum enim dicunt, se illos damnare, qui sentiunt, solam fidem esse sufficientem præparationem, ad sumendam Eucharistiam. Verba autem ita posita sunt, vt videantur nobis tribuere hanc sententiam. Etiamsi quis sine pœnitentia in sceleribus perseueret & pergat, & retineat propositū malefaciēdi, tantummodo historicam fidē de substantia Sacramenti habeat, vel cōcipiat Epicuream persuasionem de impunitate impœnitentiæ, satis paratū esse ad dignam manducationem in cœna Dominica. Sed falso hoc nostris Ecclesiis tribui, ex iis, quæ de vera probatione diximus, manifestum est.

II. Consideretur, quare hoc artificio vtantur. Deprehendet autem Lector in toto isto capitulo, vbi ex professo explicationem doctrinæ de præparatione ad sumendam Eucharistiam, instituerunt, ne vnica quidem syllaba mentionem fieri fidei, quæ petat, apprehendat & accipiat promissionem noui Testamenti, quam Filius Dei singulis vescentibus exhibitione corporis & sanguinis sui in vsu Cœnæ suæ offert, communicat & obsignat. Hæc enim fides applicans singulis remissionem peccatorum, cum quidem in vsu Cœnæ obsignetur & confirmetur communione corporis & sanguinis Christi, aduersa fronte pugnat cum dogmate Pontificiorum de dubitatione. Atque propter hanc ipsam causam huic fidei nullum volunt locum concedere in præparatione ad salutarem Eucharistiæ sumptionem. Nec tamen ausi fuerunt fidem simpliciter & manifeste ex præparatione illa proscribere. Ideo pœnitentiæ seu contritioni opponunt solam fidem, & damnant, si quis dixerit, solam fidem esse sufficientem præparationem. Quod si intelligatur de persuasione, quam sine pœnitentia in proposito malefaciendi impii sibi fingunt, non inuitus hoc concedo. Sed aliud est, vt iam dicam, quod in hoc Canone damnandum sibi sumpserunt.

III. Obseruandum est, quo sensu Lutherus de captiuitate Babylonica dixerit, dignam præparationem non esse, nisi fidē, qua creditur diuinæ *Lutherus de præparatione.* promissioni, quæ in cœna Dominica proponitur & offertur. Inde enim Tridentini XI. Canonem excerpserunt. Non autem excludit Lutherus agnitionem peccatorum nostrorum, contritionem seu pœnitentiam; sed pugnat contra Pontificios, qui & ipsi habent, & aliis proponunt multa & varia præparatoria opera; quibus expletis, existimant se satis digne paratos ad celebrandam vel audiendā Missam, & ad ipsam etiam communionem, ita vt de fide petente, quærente, apprehendente & accipiente promissionem noui Testamenti in Cœna, nihil soliciti sint. Ipsam etiam pœnitentiam hac ratione requirunt, vt eius operibus & merito tribuant dignam præparationem; ita vt salutaris manducatio nostra dignitate & puritate, nostris operibus præparatoriis & meritis nitatur. Contra istas opinio-

pinionès Lutherus docet, cœnam Dominicam à Chriſto inſtitutam eſſe, non vt ibi nos aliquid Deo conferamus, atq; ita noſtris operibus in cœna Dominica ſalutem nobis procuremus; ſed quæ Filius Dei traditione ſui corporis, & effuſione ſui ſanguinis promeruit, ille gratuita miſericordia nos præueniens, offert nobis in promiſſione Euangelii, cui exhibitionem corporis & ſanguinis ſui ſub pane & vino, tanquam pignus & obſignationem, addit. Gratuita vero promiſſio Euangelii non operib. & meritis noſtris, ſed fide apprehenditur & accipitur, Rom. 4 & vndecimo. Et hoc ſolius fidei officium eſt ſine qua inutilis eſt nobis promiſſio: ſicut in prima parte examinis de fide oſtenſum eſt. Accedit, quod antitheſis inter noſtram indignitatem, & inter diuinam præſtantiam cibi & potus in Euchariſtia, turbat & terret conſcientiam, ex qua tentatione eluctari non poſſumus, ſi nitamur fiducia contritionis, confeſſionis & ſatisfactionis noſtræ, operum præparatoriorum, dignitatis, puritatis, & capacitatis noſtræ. Reſpicienda igitur eſt promiſſio noui Teſtamenti, quæ in Cœna Domini nobis proponitur, & gratuito nobis offert corpus & ſanguinem Chriſti, & in illis totum beneficium noui Teſtamenti. Nec ad accipiendum requirit noſtra merita & dignitatem noſtram ſed tantum vt agnoſcentes indigentiam, infirmitatem & indignitatem noſtram, eſuriamus & ſitiamus gratiam illam: atque ita quæ gratuito, propter meritum Chriſti, nobis in cœna Dominica offeruntur, fide accipiamus. Hæc certe ex natura gratuitæ promiſſionis Euangelii, & ex mutua relatione inter promiſſionem & fidem, certiſſima & veriſſima ſunt. Et hoc ſenſu Lutherus dicit,

Sola fides eſt ſufficiens præparatio.

ſolam fidem eſſe veram & ſufficientem præparationem ad ſumendam Euchariſtiam. Et diſerte addit: Ad hanc fidem mox ſequetur ſua ſponte dulciſſimus affectus cordis, hoc eſt, charitas. Illam etiam fidem in pœnitentia exiſtere tradit.

Et hæc eſt ſententia illa, quam vndecimus Canon damnat: vt ſcilicet contrarium dogma ſtabiliat de fiducia noſtræ contritionis, confeſſionis, ſatisfactionis, dignitatis & puritatis per opera præparatoria, & illis ſalutaris manducatio in Cœna Domini niti doceatur. Sed hac ratione fructus cœnæ Dominicæ redditur nobis vel inutilis, vel inanis, vel certe dubius & incertus. Scholaſtici enim tradunt, præparationem quandam eſſe

Scholaſtici de præparatione.

ſufficientiæ & veritatis: quam Bonauentura dicit conſiſtere in peccati omnis expulſione, in reuerentia & dilectione. Et qui ita præparati accedunt, illos dicunt conſequi fructum Euchariſtiæ. Aliam vero dicunt eſſe præparationem probabilitatis, quando homo faciendo, quod in ſe eſt, iudicio propriæ conſcientiæ exiſtimat ſe paratum eſſe. Sed talis præparatio ſæpe ſecundum veritatem non eſt ſufficiens. Et ibi conſentiunt, qui ita accedit, eum non conſequi effectus huius Sacramenti: diſputant autem, an talis indigne manducet, & nouo peccato mortali, ita communicando, ſe inuoluat: cumque incertum ſit, quando habeamus præparationem ſufficientiæ & veritatis, quando probabilitatis: ſemper incerta hærebit cõſcientia, an digne vel indigne manducet. Atq; ita conuulſa erit neceſſaria conſolatio, quæ in vſu cœnæ Dominicæ à Chriſto nobis proponitur. Hæc vero eſt compendiaria illa via, qua homines à crebriori vſu cœnæ Dominicæ deterrent: vt nundinationem priuatarum Miſſarum auidius ſectentur & amplectantur, & quæ ſine periculo meritoria ſit ad delenda quæuis peccata mortalia. Hæc omnia ſciat Lector inuoluta eſſe in

Intentio XI. Canonis.

XI. hoc Canone, quæ primo aſpectu non facile animaduertuntur, niſi diſputationes, ex quibus Canon ille excerptus eſt, inſpiciantur & cõſiderentur. IV. Eſt & illud expendendum, quod VII. capitulum dicit, non abſq; magna ſanctitate accedendam eſſe ad Euchariſtiam, ne iudicium manducemus. Vſitatiſſima autem eſt Apoſtolica illa phraſis, quæ omnes

creden-

credentes, seu discipulos Christi vocat sanctos, quibus etiam Deus ipse dicit: Sancti estote, quoniam ego sanctus sum. Sicut autem verbum קדש significat, quod à communi & prophano vsu, in vsum sacrum segregatum, & ad diuinum seu ministerium seu cultũ accommodatum est: ita sancti vocantur, non qui ita perfecte, omnibus sordibus expurgatis, puri & mundi sunt, vt illa sua puritate coram Deo niti & confidere, vel possint, vel debeant: sed qui per pœnitentiam à peccato auersi, & fide Christo, qui sanctificatio nostra est, insiti sunt, & per Spiritum sanctum renouari cœperunt, vocantur sancti, & imputatiue, & inchoatiue: licet cũ Paulo Rom. 7. & Esaia cap. 64. agnoscant & fateantur, se multis adhuc malis & sordibus contaminatos esse. Vocantur enim sancti in Christo Iesu. Ita ergo vetus Ecclesia recte proclamauit ante communionem. Sancta sanctis. Non enim datur communio nisi baptizatis, quos Christus sanctificauit, mundans lauacro aquæ in verbo, Ephes. 5. Et certe, sicut dictum est, digne accessuri ad communionem, afferre debent pœnitentiam, quæ est Hebraica phrasi, sanctificatio, hoc est, auersio à peccato seu immundicie. Debent etiam afferre fidem in promissionem Euangelii. Verbum vero est veritas, in qua sanctificantur credentes, Ioan. 17. fide enim purificantur corda, Act. 15. Tali sanctitate accedendum esse ad Eucharistiam, ne iudicium manducemus, non negamus. Qui enim sine pœnitentia in peccatis perseuerat, & retinet propositum male faciendi, vere immundus & indignus est. Et in hanc sententiam Augustinus in Ioannem, Homilia 88 dicit: Accedẽs debet esse plenus sanctimonia, & immaculatus. Ita et iam Hesychius lib. 6. in caput Leuitici dicit, pollutos non esse admittendos, nec mundatos prohibendos. *Hesychius.* Et addit explicationem: Qui semetipsum probat, si peccati sibi conscius est, & pollutionem animæ se habere sentit, pœnitet sine dubio, & post pœnitentiam de pane comedere, & de calice sancto & impolluto bibere potest. Et libro septimo, in 26 caput dicit, hanc esse probationem, vt in mundo corde & cõscientia ad pœnitentiam eorum, quæ olim deliquit intendenti, participetur sanctis ad ablutionem peccatorum suorum. Atque idem vult Augustini sententia: *Augustin.* Mutet vitam, qui vult accipere vitam. Nam si non mutet vitam, ad iudicium accipit vitam: & magis ex ipso corrumpitur, quam sanatur, magis occiditur quam viuificatur. De Ecclesiasticis dogmatibus, cap. 53. Habentem adhuc voluntatem peccandi, grauari magis dico Eucharistiæ perceptione, quam purificari.

Idem etiam vult veteris Ecclesiæ consuetudo, quæ catechumenos, & illos, quibus propter notoria scelera publica pœnitentia imposita erat, ex Ecclesia dimittebat, quando ad cõmunionem mysteriorum peruentũ erat. Et tunc sacerdos porrecturus populo Eucharistiam, magna voce dicebat: Sancta sanctis, vt scilicet quisque seipsum probaret. Si hoc modo accipiatur, quod VII. cap. dicit, magna reuerentia & sanctitate ad percipiendam Eucharistiam accedendum esse, nõ repugno: idem enim & nos docemus. Sed video, Pontificios sanctitatem ita interpretari, vt ante cõmunionem nostris operibus & satisfactionibus summam quandam animi mundiciem & innocentiam (ita enim Andradius loquitur) nobis acquiramus; *Andradius* vt non opus sit, in communione Eucharistiæ quærere & accipere remissionis peccatorum vel applicationem, vel obsignationem, sed quod nostra puritas digna iam sit, cui Christus cum suo corpore & omnibus beneficiis suis se coniungat & communicet. Hoc enim vnico argumento Andradius probat, in vsu cœnæ Dominicæ non accipi remissionem peccatorum. Hæc vero præsumptio pugnat cum ipsa institutione Cœnæ Dominicæ, & efficit vel superbos Pharisæos, vel territas conscientias absterret ab vsu Cœnæ Dominicæ.

V. Dicunt,

V. Dicant probationem hanc necessariam esse, vt ante communionem necessario præmittatur sacramentalis confessio. Et quidem, quo instituto & vsu, in nostris Ecclesiis confessio, tanquam vtilis ad veram probationem, sequetur, paucis supra indicaui. Sed Tridentini præparationē constituunt in ipso opere confessionis, in enumeratione omnium delictorum, & præcipue in operibus satisfactionis, quæ in confessione iniunguntur. Et hanc probationem volunt esse necessariam. Sed de sacramentali confessione postea in loco de pœnitentia dicendum erit. Nunc tantum indicare volui, qualis sit præparatio, de qua pontificii sepulta fide, disputant.

DE VSV ADMIRABILIS HVIVS Sacramenti.

CAPVT VIII.

Quo ad vsum autem, recte & sapienter Patres nostri tres rationes hoc sanctum Sacramentum accipiendi distinxerunt. Quosdam enim docuerunt, sacramentaliter duntaxat id sumere, vt peccatores. Alios tantum spiritualiter, illos nimirum, qui voto propositum illum cœlestem panem edentes, fide viua quæ per dilectionem operatur, fructum eius, & vtilitatem sentiunt. Tertios porro sacramentaliter simul & spiritualiter, ij autem sunt, qui ita se prius probant & instruunt, vt vestem nuptialem induti, ad diuinam hanc mensam accedant. In sacramentali autem sumptione semper in Ecclesia Dei mos fuit, vt laici à Sacerdotibus communionem acciperent, Sacerdotes autem celebrantes, seipsos communicarent, qui mos tanquam ex traditione Apostolica descendens, iure ac merito retineri debet, &c.

CANON VIII.

Si quis dixerit, Christum, in Eucharistia exhibitum, spiritualiter tantum manducari, & non etiam sacramentaliter ac realiter, anathema sit.

CANON IX.

Si quis dixerit, non licere Sacerdoti celebranti seipsum communicare, anathema sit.

EXAMEN.

Illam veterum distinctionem vt veram, commodam & vtilem probo, corpus scilicet & sanguinem Christi tribus modis manducari & bibi.

Primo, spiritualiter tantum ab illis, qui etiam extra vsum Cœnæ Dominicæ, vera fide in promissione Euangelii, meritū traditi corporis Christi, & effusi ipsius sanguinis apprehendunt, & sibi applicant, de qua manducatione Christus præcipue concionatur, Ioan. 6.

Secundo, sacramentaliter tantum, ab illis scilicet, qui indigne manducant de illo pane, de quo Christus affirmat, Hoc est corpus meum.

Tertio, Sacramentaliter & spiritualiter ab illis, qui in vsu Cœnæ Dominicæ ore suo cum pane & vino accipiunt corpus & sanguinem Christi, ita vt simul fides iuxta promissionem statuat, Christum illa sumptione sibi applicare & obsignare beneficia sua, quæ traditione sui corporis & effusione sanguinis promeruit: & beneficia illa, quæ in vsu cœnæ vescentibus offeruntur, grata mente, & læta fiducia amplectatur & accipiat. Non enim probo illorum sententiam, qui aliter sentiunt, quam verba institutionis tradunt, corpus scilicet & sanguinem Christi in vsu cœnæ Dominicæ tantum spiritualiter per fidem manducari, ita vt os nostrum tantum elementa panis & vini accipiat, non autem simul cum pane & vino accipiat etiam corpus & sanguinem Christi, licet modo supernaturali & cœ-

lesti

lesti. De eo enim, quod in cœna Dominica nobis exhibetur, quod os nostrum accipit, filius Dei pronuntiat, Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus. Et quia in peculiari libello fundamenta huius sententiæ plenius explicaui, hoc loco nihil addam.

Et quidem nihil amplius inquirerem in 8. hoc capitulum, nisi in prioribus aliquoties animaduertissem insidias, vbi nihil minus primo aspectu apparebat. Duo igitur, quantum animaduertere possum, in hoc capitulo insidiose posita sunt, quæ iudico expendenda esse.

Fraus VIII cap.

Primum, quod non dicunt, ipsam carnem & sanguinem Christi spiritualiter manducari & bibi à credentibus, etiam extra actionem & vsum cœnæ Dominicæ, sed dicunt, ipsum Sacramentum Eucharistiæ spiritualiter tantum sumi à quibusdam, qui scilicet id, quod in Cœna Dominica exhibetur, ore suo non accipiunt. Et sane quia dicunt, voto edi Eucharistiam, posset intelligi de illis, qui nō possunt habere copiam communionis sacramentalis, vel de illis, qui in cœtu Ecclesiastico, etiam quando nō sacramentaliter communicant, tamen vera fide inhærentes Christo spiritualiter carnem ipsius manducant, & sanguinem bibunt. Sed arbitror, Tridentinos hoc non velle. Sed quia in priuatis ipsorum Missis Sacramentum ex circumstantibus nemini exhibetur, nemo est, qui illud accipiat, manducet & bibat: ne tamen ex professo nimis manifeste in ipsam Christi institutionem præuaricari videantur: fingunt, mandato Christi, vbi vsum cœnæ ita describit: Dedit illis, dicens: Accipite, manducate, bibite, hoc facite in mei commemorationem, &c. satis fieri, etiamsi Missa ita celebretur, vt Sacramentum nemini distribuatur, nemo illud accipiat & manducet, modo fide viua spiritualiter aliqui carnē Christi manducent. Atqui alium modum manducādi carnem suam, extra actionem & vsum Cœnæ suæ, Christus describit Ioan. 6. Alium vero instituit & describit, qualis debeat esse in actione & vsu Cœnę suæ, vt scilicet cum pane & vino exhibeatur, ore sumatur, manducetur & bibatur corpus & sanguis ipsius: idque in ipsius commemorationem, hoc est, vt ad sacramentalem accedat spiritualis manducatio. Actioni igitur Cœnæ Dominicæ non satis fit sola spirituali manducatione: si nemini scilicet Sacramentum exhibeatur, nemo illud accipiat, manducet & bibat.

Alterum, quod expendendum iudico, est, quod disputant de more, quo Sacerdos celebrans seipsum communicat. Et quidem non iudico pugnare contra ipsam substantiam institutionis Cœnæ Dominicæ, si minister, qui alios communicat, ipse etiam de pane illo edat, & de poculo illo bibat, præsertim cum veteris Ecclesiæ exempla suffragentur. Atque illud simpliciter sine superstitione fit in nostris Ecclesiis. Sed morem illum, tanquam ex Apostolica traditione descendentem, necessario semper obseruandum esse, probari non potest. Et non sunt conscientiis, tanquam necessaria, imponenda, quæ non habent in scriptura mandatum Dei. Et Nicolaus Cusanus ad clerum Bohem. dicit, Sacerdotem celebrantem solere de manu Diaconi calicem accipere.

Aliud vero præterea est, quod X. Canon insidiose agit, vt scilicet vera sit communio, consentiens institutioni Christi, etiamsi solus Sacerdos in priuata Missa seipsum tantum communicet. Sed hoc cum descriptione Pauli 1. Corint. 11. non conuenit: dicit enim, non posse celebrari Cœnam Dominicam, si quisq; ἴδιον δεῖπνον priuatam, propriam, seu peculiarem cœnam, quæ cum nemine ipsi communis sit, præoccupet. Christus etiam aliis dedit, quibus dixit: Accipite, manducate. Vt igitur non sit illicitum, si Sacerdos celebrans seipsum vna cum aliis communicet, non tamen est vera communio cœnæ Dominicæ, si sacrificulus in priuata missa priuatam cœnam, quæ cum nemine sibi communis sit, instituat.

De more, quo Sacerdos seipsum communicat.

Et

Et hæc ſunt, quæ in hoc capitulo iudico inſidioſe poſita eſſe, quæ aliqua conſideratione opus habent.

CANON X.

Si quis negauerit, omnes & ſingulos Chriſti fideles vtriuſque ſexus, cum ad annos diſcretionis peruenerint, teneri ſingulis annis, ſaltem in Paſchate, ad communicandum, iuxta præceptum ſanctæ matris Eccleſiæ, anathema ſit.

EXAMEN.

Inter cæteras querelas de collapſa ſynceritate doctrinæ & diſciplinæ in Eccleſia, vna hæc non poſtrema eſt, quod Pontificii homines à crebriori Euchariſtiæ vſu partim perſuaſione de ſpectandis priuatis Miſſis abduxerunt, partim doctrina ſua de præparatione deterruerunt. Et perſuaſum fuit vulgo, ſatis ſuperque eſſe, ſi ſemel in anno communione vterentur. Idq; præſtantius opus eſſe, ſi ſtatuto tempore, in Paſchate ſcilicet, fieret, non ex propria deuotione, propter mandatum Chriſti, ſed ex præcepto Eccleſiæ. Et ego ſane cogitaſſem, ſi quid hac de re Tridentina Synodus ſtatueret, etiamſi cõſuetudinem communionis in Paſchate retinere vellent, fore tamen, vt ad crebriorem & frequentiorem cõmunionis vſum, per totum annum homines exhortarentur, nec eos præcepti vel legis neceſſitate, ad communionem in Paſchate adigerẽt. Sed ſicut in tota Synodo propoſitum ipſis fuit, non aliquid vel minimum ex iis, quæ in Papatu recepta & vſitata ſunt, ad normam verbi corrigere, vel ſaltem mitigare, ſed omnia & ſingula, qualiacunque ſint, ſimpliciter tantum repetere, confirmare & ſtabilire: ita per totam hanc ſeſſionem nullam literam de crebriori Euchariſtiæ vſu voluerunt ponere, ſed in fine repetunt capitulum: Omnis vtriuſque ſexus. de vnica communione in anno: idque ſtatuto tempore, & ex præcepto Eccleſiæ. Obiter tamen, & valde leuiter additur particula (ſaltem) ne prorſus prohibuiſſe videantur, ſi quis crebrius velit communicare. Interim manet perſuaſio, ſatis eſſe, ſi quis in anno ſemel vtatur communione. Quod ſi quis crebrius vtatur, mox affingitur opinio meriti, operis ſupererogationis, quia non ex præcepto fiat. Pauca igitur quædam de tempore communionis annotabimus. Et Chriſtus quidem diligenter & ſolicite in inſtitutione cauit, ne exiſtimaretur communionem ad certum & ſtatutum tempus alligaſſe: propterea quia illo tempore, quando Iudæi iuxta legem Paſcha manducabant, Cœnã ſuam inſtituit. Erat enim ſtatutus dies in certo menſe anni, manducationi Paſchatis in lege præfinitus. Dicit igitur: Hoc facite, quotieſcunq; manducaueritis & biberitis, in mei cõmemorationem. Et particulam illam à reliquis Euangeliſtis omiſſam Paulus peculiari ſolicitudine bis repetit. Ad vtrunque autem particula illa (Quotieſcunque) reſpicit: primo, ne celebratio ſeu communio Cœnæ Dominicæ exiſtimetur, ſicut Paſcha Iudæorum, ad certum & ſtatutum tempus alligata eſſe. Secundo, ne exiſtimetur, illud de quo Chriſtus dixit: hoc facite. ſemel tantum in anno faciendum eſſe: ſicut in lege ſufficiebat, Paſcha ſemel tantum in anno manducare: imo non licebat illud vel ſæpius, vel alio tempore anni manducare, quam in lege præfinitum erat, ſiue pro mundis ſiue pro immundis. Valde ſignificanter autem loquitur Paulus in modo potentiali, ὁσάκις ἂν ἐσθίητε καὶ πίνητε, quotieſcunq; hoc manducaueritis & biberitis. Certiſſimũ igitur & manifeſtiſſimum eſt ex inſtitutione Chriſti, ſicut communio Cœnæ Dominicæ non eſt alligata ad certum ſeu ſtatutum tempus anni, ita etiam non ſemel tantum in anno vſurpandam eſſe. Iudaico enim Paſchati, quod & ſemel in anno & ſtatuto tẽpore anni celebrabatur, Chriſtus particulam illam opponit: Quotieſcunque biberitis, &c. Nec tamen

arbitrarium voluit communionis vsum credentibus permittere, vt idem esset, siue ea aliquando vterentur, siue prorsus non vterentur, aut quando libitum esset, sicut fit in rebus adiaphoris. Non enim dicit, quando libitum fuerit, vt in actionibus adiaphoris: sed inquit, Quotiescunque feceritis. Nec sicut semel tantum baptizamur, ita semel sufficit Cœna Dominica vti: dicit enim, Quotiescunque, vt scilicet de pane illo manducemus, & de calice illo bibamus, quotiescunque vtile & necessarium nobis agnoscimus, & sentimus pharmacum & antidotum illud, quod in Eucharistia Samaritanus noster vulneribus nostris infundit: modò nos ipsos probemus, ne ad iudiciū illud accipiamus. Regula enim, quando & quoties communione vtendum sit, sumenda est, I. ex doctrina de fructu & efficacia Eucharistię, quando scilicet, & quoties efficacia illa nobis opus esse agnoscimus. II. ex doctrina de probatione, ne scilicet indigne accipiamus. Et ex his fundamentis homines docendi, monendi & exhortandi sunt ad crebriorem & frequentiorem vsum Eucharistiæ. Christus enim quia inquit: Quotiescunque hoc feceritis: omnino vult, vt, qui discipuli ipsius sunt, crebro hoc faciant. Nec veri vel fideles Christi ministri sunt, qui quacunque ratione populum à crebriori vsu communionis Eucharistiæ abducunt vel absterrent.

Eucharistiæ vsus in arbitrarius.

Et pulcerrima sunt veræ antiquitatis exempla, de crebro Eucharistiæ vsu. Apud quosdam enim vsitata fuit quotidiana Eucharistiæ communio: apud quosdam bis in hebdomada: apud quosdam die Dominica, feria 4. & 6. & sabbatò: apud quosdam Dominicis saltem diebus. Huius rei testimonia sunt apud Hieronymum, in Epist. apud Lucinium: apud Ambrosiū in 2. c. prioris ad Timoth. apud Augustinum. Epist. 118: De fide ad Petrum, cap. 19. De Ecclesiasticis dogmatibus, cap. 53. apud Socratem, lib. 5. cap. 22. Et quod maxime ad explicationem huius Canonis pertinet, consuetudo fuit in veteri Ecclesia, quod in festis solenniòribus tota multitudo ad maiores basilicas conueniebat & ibi solennis quædam communio celebrabatur, vt quisque publica professione ostenderet, se esse membrū Ecclesiæ. Ita Concilium Agathense I. Canone 21: concedit in priuatis Oratoriis vsum communionis, sed in maioribus festiuitatibus vult omnes conuenire ad parochias, vbi legitimus est, ordinariusque conuentus. Et de Consecr. dist. 2. c. Seculares, Natalis Domini, Pascha & Pentecoste, nominatur. Chrysostomus indicat, in sua Ecclesia, in Paschate talem solemnem communionem celebratam fuisse, Hom. 11. ad populū Antiochenum: Et ad Heb. 10. nominat vnam in anno perceptionem. Inde Leo ad Dioscorum Alexandrinum scribit: Si solennior festiuitas conuentum populi numerosioris indixerit, quem recipere simul vna basilica nō possit, sacrificij oblatio indubitanter iteretur, &c. Inde collapsa hac consuetudine, plures Missæ eodem die in eodem templo manserunt, extra primum & verum vsum: Rhenanus existimat, ex frequentioribus illis conuētibus ad solennem hanc communionem, reliquum adhuc esse post collapsam illam cōsuetudinem hoc vestigium, quod nundinæ in vrbibus Germāniæ celebrioribus retinet appellationem Missarum. Et talis solennis communio non malo consilio primùm instituta fuit: vt scilicet omnes publica professione ostenderent, se esse membra veræ Ecclesiæ: vt sicut vnus est panis, ita multos se vnum corpus esse admonerentur, vtque ostenderent, se dissentire ab omnibus hæreticis: atque hoc modo vnitas & consensus in doctrina & fide conseruaretur: Sicut dicit Canon Agathensis: Seculares, qui in Natali Domini, Paschate & Pentecoste non communicauerint, inter catholicos non habeantur. Sed cōsuetudo illa per se non mala, mox in abusum degenerauit. Multi enim putabant, satis esse, si saltem illis solennioribus temporibus communicarent, alijs vero temporibus, com-

Exempla antiquitatis.

Concilium Agathense.

Missarum multitudo vnde profecta.

Canon Agathensis.

bare iubemur, an sint ex Deo. 1. Thessal. 5. Omnia probate, quod bonum est, tenete. Et Rom. 1. νοῦς ἀδόκιμος mens reproba est, quæ vitam ita instituit vt nec consideret, nec curet, etiamsi Deo, hominibus & propriæ conscientiæ improbentur, quæ agit.

Ille igitur in cœna Dominica seipsum δοκιμάζει, qui certo modo, & ad certam regulam, seipsum considerat, examinat & explorat, an tali corde & affectu accedat, sicut institutio cœnæ Dominicæ præscribit & exigit. Ita enim 2. Corinth. 13. Paulus dicit, Probate vos ipsos, an in fide sitis. Et mox explicat verbum δοκιμάζειν scilicet, vt agnoscatis vos ipsos, quod Christus in vobis sit. Interpretatio igitur vocabuli δοκιμάζειν ostendit, accessurum ad cœnam Dominicam debere considerare, explorare & examinare mentem, cor, conscientiam, & seipsum totum, an ita sit dispositus & affectus, vt non ad iudicium, sed digne cum fructu cœna Domini vti possit.

Huius vero δοκιμασίας considerationis, examinis & explorationis oportet certam aliquam normã & regulam esse, à qua si dissentiat, & cum ea pugnet, is iudicetur indigne manducare. Si vero animus ad illam regulam informetur & componatur; tunc certi simus, nos non indigne ad iudicium, sed digne & cum fructu, in cœna Dominica manducare & bibere. Norma autem seu regula simplicissima, certissima, & tutissima, est ipsa institutio cœnæ Dominicæ. Nam & Paulus 1. Corinth. 11. ex regula institutionis ostendit, apud Corinthios quosdam indigne manducare; Et monstraturus rationem, quomodo possint Dominicam cœnam digne & cum fructu manducare, proponit ipsam institutionem, sicut eam à Domino acceperat.

Docendi igitur gratia, doctrina illa de manducatione indignorum, & de probatione seu præparatione dignorum, potest in tria membra distribui. 1. Vt mens ex verbis institutionis intelligat, firmo assensu credat, & in ipso vsu cœnæ Dominicæ reuerenter cogitet, quid sit hoc sacramentum, quis sit eius vsus, & qualis sit tota illa actio, quod scilicet ibi vere adsit ipse filius Dei, Deus & homo, præbens & exhibens per ministerium cum pane & vino, vescentibus, corpus & sanguinem suum; vt hoc pretiosissimo testimonio & pignore nobiscum se coniungat, & nobis applicet, obsignet & confirmet noui Testamenti pactionem gratiæ; & hæc fides, nitens verbis institutionis, excitet & informet reuerentiam & deuotionem animi, in vsu huius Sacramenti. Hoc pertinere & requiri ad dignam manducationem, cum ipsa institutio ostendit, tum ex Paulo colligitur; qui pronuntiat illos apud Corinthios indigne manducare, qui de cœna Dominica non augustius sentiebant, quam de vulgari aliqua concœnatione, nec maiori animi reuerentia & deuotione ad eam accedebant, atque ita nõ diiudicabant corpus Domini, hoc est, nõ cogitabant quam immenso discrimine pretiosior & dignior sit cibus cœnæ Dominicæ, quam in reliquis vulgaribus cœnis, vbi etiam sunt dona Dei. Indigne igitur manducant, qui ad cœnam Dominicam accedunt, imbuti prauis, impiis aut prophanis opinionibus de hoc Sacramento. Item, qui vel crassa & affectata ignorantia, vel irreligiosa incogitantia doctrinæ & fidei de Eucharistia accedunt, vt vel plane non intelligant, vel prorsus nõ cogitent, qualis ibi instituta sit actio ab ipso filio Dei; atq; ita nullam animi deuotionem vel reuerentiam, erga actionem illam filii Dei adferunt. Ambrosius vocat, inconsiderate & negligenter corpus Domini accipere. Huc etiam pertinent; qui ipsam actionem institutionis vel deprauant, vel alios ipsi vsus & fines, præter, extra aut contra institutionem affingunt.

Qui indigne manducent.

II. Indigne manducant, qui accedunt sine pœnitentia, hoc est, qui de peccatis suis non cogitant, ita vt de illis doleant, non expauescunt cogitatione iræ Dei: sed perseuerant in delictis contra conscientiam, indulgen prauis cupiditatibus, nec deponunt propositum malefaciendi. Christus enim inquit: Hoc facite in mei commemorationem, quod Paulus interpretatur de annuncianda morte Christi. Consideratio vero mortis Christi simul etiam commonefactio est de abominatione peccati, & de ingentiira Dei aduersus nostra peccata, quam cum nullorum hominum aut Angelorum virtutes aut merita placare potuerint, ipsius filii morte placari oportuit. Nec vero ideo Filius Dei hãc suam Cœnam instituit, vt discamus leuiter de peccato sentire, & eius vsu in proposito peccandi confirmemur, quasi accepto ibi priuilegio turpitudinis, sine timore Dei, sine contritione & conuersione, secure pessimus in peccatis contra conscientiam perseuerare & pergere, seu ad ea redire. Qui igitur tali proposito, & hac opinione ad cœnam Domini accedit, is eo ipso cõtumelia afficit corpus Domini: atque priora peccata noua hac tristiori offensione cumulat. Digne itaque manducaturus in cœna Domini, probare seipsum debet, vt afferat pœnitentiam seu timorem Dei. Et pœnitentia simul etiam complectitur bonum propositum. Ita Paulus dicit Corinthios illos indigne manducare, qui non in melius, sed in peius conueniebant, qui dissensiones alebant, pauperes pudefaciebant, Ecclesiam Dei contemnebant in ipsa actione cœnæ Dominicæ.

Digne manducaturi officium.

III. Ad dignam seu salutarem manducationem in cœna Dominica, præcipue est necessaria fides. In actione enim Cœnæ filius Dei exhibitione corporis & sanguinis sui offert, applicat & obsignat remissionem peccatorum, & totum beneficium noui Testamenti. Illa vero promissio requirit fidem non tantum vt in genere statuas, vera esse, quæ Deus de gratia sua, propter meritũ mediatoris promittit: sed quia in Cœna Filius Dei speciali actione testatur, se singulos vescentes velle in communionẽ corporis & sanguinis sui recipere, singulis se velle exhibitione corporis & sanguinis sui cõmunicare, donare, applicare & obsignare noui Testmenti beneficia: ideo requiritur fides petens & cum gratiarum actione accipiens beneficia illa, quæ ibi offeruntur & donantur, ita vt singuli statuant, ad se quoque promissionem illam pertinere, illam sibi communicari, applicari & obsignari, & quidem exhibito pretiosissimo pignore, corpore scilicet & sanguine Christi. Imo ideo ad cœnam Domini accedamus, vt fides hæc in nobis accendatur & confirmetur. Illa enim vera est Christi ἀνάμνησις. Et in verbis institutionis ad singulos vescentes Christus inquit: Accipe, hoc est corpus meum, quod pro te traditum est: accipe, hoc est nouum Testamentũ in meo sanguine, qui pro te effusus est in remissionem peccatorum. His enim verbis olim in Ecclesia traditam fuisse Eucharistiam, Ambrosius testatur: quibus singuli vescentes confessionem fidei suæ addebant, respondentes, Amen. Et hæc formula, quia ipsa verba institutionis, ad singulos vescentes iuxta veram Sacramenti rationem accommodat, mihi maxime probatur. Non igitur recte faciunt, qui in vera pœnitentia propter priores lapsus, propter sensum peccati, & propter fidei imbecillitatem Sacramenti huius vsum fugiunt. Ideo enim hoc tantum pignus propositum est, vt Deo reconciliati, in pactũ gratiæ noui Testamenti, vnde excideramus, restituamur, in eo confirmemur, vtque fides in illo vsu accendatur & confirmetur.

Ad dignam manducationem fides necessaria.

Ipsa vero antithesis ostendet, qui sint, qui indigne manducãt, eo quod non afferant veram fidem: qui scilicet fingunt, sumptionem prodesse ex opere operato, sine bono motu vtentis, qui in sumptione, vt fit salutaris, nituntur propria dignitate & puritate, quasi digni sint cœlesti hoc cibo,

Qui digne vel indigne manducent.

aut q ipso opere sumptionis fingũt, se mereri remissionem peccatorum. Christus n. in sua Cœna non vult nostrorum operũ merita & præmia distribuere: sed sua merita sicut gratis ibi offert, ita fide vult accipi. Item qui docẽt, homines nec debere nec posse statuere, sibi in vsu cœnæ certo donari & applicari beneficia noui Testamenti, etiamsi obsignatio fiat exhibitione corporis & sanguinis Christi, sed incerta dubitatione semper fluctuandum esse: illi certe ipsum Filium Dei mendacem faciunt, in institutione suæ Cœnæ. Indigne etiam illi manducant, qui sine fide ita accedũt, vt non cogitent, quid ibi vel quærãt, vel accipiant. Item qui Epicurea persuasione accedũt. quasi ibi detur priuilegium turpitudinis, vt porro libere & impune possint in sceleribus perseuerare, pergere vel ad ea redire. Vera enim fides nõ petit & quærit, vt peccata maneãt & cumulentur, sed petit & quærit remissionem peccatorum, & liberationem à peccatis. Et hæc fides postea genitrix est boni propositi, cauendi in posterum peccata, & Deo iuxta ipsius mandata obediendi.

Hanc esse veram probationem seu præparationem, non est dubium: cõuenit enim ad normam seu regulam institutionis cœnæ Dominicæ. Et pium institutum in nostris Ecclesiis seruatur, vt singuli, qui ad cõmunionem Cœnæ accessuri sunt, prius explorẽtur, quid de hoc Sacramento intelligant: monentur vt se ita, sicut iam dictum est, probent, ne indigne manducent: rudiores docentur, quomodo debeant & possint se probare. Et quia cœna Dominica instituta est, vt vsu eius, fides reconciliationis cũ Deo confirmetur & obsignetur: pia igitur mens non negliget, sed cum gratiarum actione vtetur omnibus illis mediis, in quibus Deus fidei proposuit, vt quærat & accipiat gratiam seu reconciliationem: vt est annuntiatio, & auditus promissionis Euangelii, siue in publica prædicatione, siue in priuata absolutione. Et postea sequitur confirmatio & obsignatio huius applicationis in communione cœnæ Dominicæ. Propter has causas, & hoc modo institutum confessionis pie in nostris Ecclesiis seruatur ante communionem.

Hæc vero probatio & præparatio non ita præscribitur & exigitur, vt sit omnibus numeris perfecta sine omni infirmitate & imbecillitate, cui nihil prorsus desit. Ideo enim Christus instituit suam Cœnam, vt commemoratione mortis suæ pœnitẽtia in nobis accendatur & augeatur, vt traditione & obsignatione noui Testamenti in vsu Cœnæ, fides confirmetur & corroboretur. Nouit figmẽtum nostrum, quia caro sumus, ideo exhibitione sanctissimi sui corporis & sanguinis se nobis coniungit, vt corpus peccati mortificetur, vetus fermentum magis magisque expurgetur, nouitas inchoata crescat & augeatur. Non itaque exigitur præparatio, vt nostra dignitate & puritate nos dignos reddamus hoc cibo: vt ideo salutaris nobis sit quia propter mundiciẽ nostram eo digni simus. Hæc enim persuasio vere facit indignos. Sed ideo Paulus requirit probationem, vt vere reddamur esurientes & sitientes eius cibi, & potus, qui ad salutẽ nostram in Cœna illa proponitur, vtque infirmitatem nostram agnoscẽtes, pharmaco & antidoto illius medici, qui Cœnam hãc nobis instruit, sciamus opus nobis esse: & quomodo salutariter illud sit ad nostrã sanationem accipiendum & vsurpandum.

Hæc est simplex & vera doctrina, ex fundamentis verborum institutionis sumpta & extructa, de probatione seu præparatione, quæ adhibẽda est, vt digne quis Eucharistiam accipiat. Ex hoc enim fundamẽto Paulus Corinthiis concionatur de manducatione indignorum. Et ita etiam (Hesychius.) veteres de præparatione loquuntur. Hesychius dicit, eũ per ignorantiam indigne percipere Eucharistiam, qui virtutem eius & dignitatẽ ignorat. (Augustin.) Augustinus inquit. Sacramentum hoc interioris hominis esuriem quæ-

rit: ideo ad participandū hoc Sacramentum ineptus est, qui peccatum & infirmitatē suam nō sentit. Chrysostomi sententia est: Quia bene habentibus nō opus est medico, sed male habentibus, ideo ab huius Sacramēti virtute excluditur, qui de se præsumens resolutus cum nausea accedit. Idem inquit; Nullus communicet, nisi ex discipulis Christi sit, alioqui iudicium sibi mādúcat & bibit. Augustinus sæpius hoc disputat: Qui credit in Christum, manducat ipsum, vt & in Christo maneat, & Christum manentem in se habeat: qui vero hac fide vacuus accedit, foris quidem mādúcat, non intus: premit dente, non capit mēte. Et sicut Gregorius dicit: *Gregorius.* Accipit corpus & sanguinem Christi, essentia, non salubri efficientia: Sacramentum accipit, sed vitam Christi non accipit. *Augustin.* Et dulcissima est Augustini sententia, vbi de matre sua Monica inquit, quod ad victimam illam, quæ in cœna Dominica dispēsatur, animam suam vinculo fidei alligarit, ne vel leo vel draco eam inde diuelleret. His ita expositis, non difficilis nec obscura erit ratio examinis, in 7. hoc cap. & XI. Canone. Primum enim dicunt, se illos damnare, qui sentiunt, solam fidem esse sufficientem præparationem, ad sumendam Eucharistiam. Verba autem ita posita sunt, vt videantur nobis tribuere hanc sententiam. Etiamsi quis sine pœnitentia in sceleribus perseueret & pergat, & retineat propositū malefaciēdi, tantummodo historicam fidē de substantia Sacramenti habeat, vel cōcipiat Epicuream persuasionem de impunitate impœnitentiæ, satis paratū esse ad dignam manducationem in cœna Dominica. Sed falso hoc nostris Ecclesiis tribui, ex iis, quæ de vera probatione diximus, manifestum est.

II. Consideretur, quare hoc artificio vtantur. Deprehendet autem Lector in toto isto capitulo, vbi ex professo explicationem doctrinæ de præparatione ad sumendam Eucharistiam, instituerunt, ne vnica quidem syllaba mentionem fieri fidei, quæ petat, apprehendat & accipiat promissionem noui Testamenti, quam Filius Dei singulis vescentibus exhibitione corporis & sanguinis sui in vsu Cœnæ suæ offert, communicat & obsignat. Hæc enim fides applicans singulis remissionem peccatorum, cum quidem in vsu Cœnæ obsignetur & confirmetur communione corporis & sanguinis Christi, aduersa fronte pugnat cum dogmate Pontificiorum de dubitatione. Atque propter hanc ipsam causam huic fidei nullum volunt locum concedere in præparatione ad salutarem Eucharistiæ sumptionem. Nec tamen ausi fuerunt fidem simpliciter & manifeste ex præparatione illa proscribere. Ideo pœnitentiæ seu contritioni opponunt solam fidem, & damnant, si quis dixerit, solam fidem esse sufficientem præparationem. Quod si intelligatur de persuasione, quam sine pœnitentia in proposito malefaciendi impii sibi fingunt, non inuitus hoc concedo. Sed aliud est, vt iam dicam, quod in hoc Canone damnandum sibi sumpserunt.

Lutherus de præparatione.

III. Obseruandum est, quo sensu Lutherus de captiuitate Babylonica dixerit, dignam præparationem non esse, nisi fidē, qua creditur diuinæ promissioni, quæ in cœna Dominica proponitur & offertur. Inde enim Tridentini XI. Canonem excerpserunt. Non autem excludit Lutherus agnitionem peccatorum nostrorum, contritionem seu pœnitentiam: sed pugnat contra Pontificios, qui & ipsi habent, & aliis proponunt multa & varia præparatoria opera; quibus expletis, existimant se satis digne paratos ad celebrandam vel audiendā Missam, & ad ipsam etiam communionem, ita vt de fide petente, quærente, apprehendente & accipiente promissionem noui Testamenti in Cœna, nihil soliciti sint. Ipsam etiam pœnitentiam hac ratione requirunt, vt eius operibus & merito tribuant dignam præparationem; ita vt salutaris manducatio nostra dignitate & puritate, nostris operibus præparatoriis & meritis nitatur. Contra istas o-

piniones Lutherus docet, cœnam Dominicam à Christo institutam esse, non vt ibi nos aliquid Deo conferamus, atq; ita nostris operibus in cœna Dominica salutem nobis procuremus; sed quæ Filius Dei traditione sui corporis, & effusione sui sanguinis promeruit, illic gratuita misericordia nos præueniens, offert nobis in promissione Euangelii, cui exhibitionem corporis & sanguinis sui sub pane & vino, tanquam pignus & obsignationem, addit. Gratuita vero promissio Euangelii non operib. & meritis nostris, sed fide apprehenditur & accipitur, Rom. 4 & vndecimo. Et hoc solius fidei officium est sine qua inutilis est nobis promissio: sicut in prima parte examinis de fide ostensum est. Accedit, quod antithesis inter nostram indignitatem, & inter diuinam præstantiam cibi & potus in Eucharistia, turbat & terret conscientiam, ex qua tentatione eluctari non possumus, si nitamur fiducia contritionis, confessionis & satisfactionis nostræ, operum præparatoriorum, dignitatis, puritatis, & capacitatis nostræ. Respicienda igitur est promissio noui Testamenti, quæ in Cœna Domini nobis proponitur, & gratuito nobis offert corpus & sanguinem Christi, & in illis totum beneficium noui Testamenti. Nec ad accipiendum requirit nostra merita & dignitatem nostram sed tantum vt agnoscentes indigentiam, infirmitatem & indignitatem nostram, esuriamus & sitiamus gratiam illam: atque ita quæ gratuito, propter meritum Christi, nobis in cœna Dominica offeruntur, fide accipiamus. Hæc certe ex natura gratuitæ promissionis Euangelii, & ex mutua relatione inter promissionem & fidem, certissima & verissima sunt. Et hoc sensu Lutherus dicit, solam fidem esse veram & sufficientem præparationem ad sumendam Eucharistiam. Et diserte addit: Ad hanc fidem mox sequetur sua sponte dulcissimus affectus cordis, hoc est, charitas. Illam etiam fidem in pœnitentia existere tradit.

Sola fides est sufficiens præparatio.

Et hæc est sententia illa, quam vndecimus Canon damnat: vt scilicet contrarium dogma stabiliat de fiducia nostræ contritionis, confessionis, satisfactionis, dignitatis & puritatis per opera præparatoria, & illis salutaris manducatio in Cœna Domini niti doceatur. Sed hac ratione fructus cœnæ Dominicæ redditur nobis vel inutilis, vel inanis, vel certe dubius & incertus. Scholastici enim tradunt, præparationem quandam esse sufficientiæ & veritatis: quam Bonauentura dicit consistere in peccati omnis expulsione, in reuerentia & dilectione. Et qui ita præparati accedunt, illos dicunt consequi fructum Eucharistiæ. Aliam vero dicunt esse præparationem probabilitatis, quando homo faciendo, quod in se est, iudicio propriæ conscientiæ existimat se paratum esse. Sed talis præparatio sæpe secundum veritatem non est sufficiens. Et ibi consentiunt, qui ita accedit, eum non consequi effectus huius Sacramenti: disputant autem, an talis indigne manducet, & nouo peccato mortali, ita communicando, se inuoluat: cumque incertum sit, quando habeamus præparationem sufficientiæ & veritatis, quando probabilitatis: semper incerta hærebit cōscientia, an digne vel indigne manducet. Atq; ita conuulsa erit necessaria consolatio, quæ in vsu cœnæ Dominicæ à Christo nobis proponitur. Hæc vero est compendiaria illa via, qua homines à crebriori vsu cœnæ Dominicæ deterrent: vt nundinationem priuatarum Missarum auidius sectentur & amplectantur, & quæ sine periculo meritoria sit ad delenda quæuis peccata mortalia. Hæc omnia sciat Lector inuoluta esse in XI. hoc Canone, quæ primo aspectu non facile animaduertuntur, nisi disputationes, ex quibus Canon ille excerptus est, inspiciantur & cōsiderentur. IV. Est & illud expendendum, quod VII. capitulum dicit, non absq; magna sanctitate accedendum esse ad Eucharistiam, ne iudicium manducemus. Vsitatissima autem est Apostolica illa phrasis, quæ omnes

Scholastici de præparatione.

Intentio XI. Canonis.

creden-

credentes, seu discipulos Christi vocat sanctos, quibus etiam Deus ipse dicit: Sancti estote, quoniam ego sanctus sum. Sicut autem verbum קדש significat, quod à communi & prophano vsu, in vsum sacrum segregatum, & ad diuinum seu ministerium seu cultũ accommodatum est: ita sancti vocantur, non qui ita perfecte, omnibus sordibus expurgatis, puri & mundi sunt, vt illa sua puritate coram Deo niti & confidere, vel possint, vel debeant: sed qui per pœnitentiam à peccato auersi, & fide Christo, qui sanctificatio nostra est, insiti sunt, & per Spiritum sanctum renouari cœperunt, vo antur sancti, & imputatiue, & inchoatiue: licet cũ Paulo Rom. 7. & Esaia cap. 64. agnoscant & fateantur, se multis adhuc malis & sordibus contaminatos esse. Vocantur enim sancti in Christo Iesu. Ita ergo vetus Ecclesia recte proclamauit ante communionem. Sancta sanctis. Non enim datur communio nisi baptizatis, quos Christus sanctificauit, mundans lauacro aquæ in verbo. Ephes. 5. Et certe, sicut dictum est, digne accessuri ad communionem, afferre debent pœnitentiam, quæ est Hebraica phrasi, sanctificatio, hoc est, auersio à peccato seu immundicie. Debent etiam afferre fidem in promissionem Euangelii. Verbum vero est veritas, in qua sanctificantur credentes, Ioan. 17 fide enim purificantur corda, Act. 15. Tali sanctitate accedendum esse ad Eucharistiam, ne iudicium manducemus, non negamus. Qui enim sine pœnitentia in peccatis perseuerat, & retinet propositum male faciendi, vere immundus & indignus est. Et in hanc sententiam Augustinus in Ioannem, Homilia 88 dicit: Accedẽs debet esse plenus sanctimonia, & immaculatus. Ita et iam Hesychius lib. 6. in caput Leuitici dicit, pollutos non esse admittendos, nec mundatos prohibendos. Et addit explicationem: Qui semetipsum probat, si peccati sibi conscius est, & pollutionem animæ se habere sentit, pœnitet sine dubio, & post pœnitentiam de pane comedere, & de calice sancto & impolluto bibere potest. Et libro septimo, in 26 caput dicit, hanc esse probationem, vt in mundo corde & conscientia ad pœnitentiam eorum, quæ olim deliquit intendenti, participetur sanctis ad ablutionem peccatorum suorum. Atque idem vult Augustini sententia: Mutet vitam, qui vult accipere vitam. Nam si non mutet vitam, ad iudicium accipit vitam: & magis ex ipso corrumpitur, quam sanatur, magis occiditur quam viuificatur. De Ecclesiasticis dogmatibus, cap. 53. Habentem adhuc voluntatem peccandi, grauari magis dico Eucharistiæ perceptione, quam purificari. *Hesychius.* *Augustin.*

Idem etiam vult veteris Ecclesiæ consuetudo, quæ catechumenos, & illos, quibus propter notoria scelera publica pœnitentia imposita erat, ex Ecclesia dimittebat, quando ad cõmunionem mysteriorum peruentũ erat. Et tunc sacerdos porrecturus populo Eucharistiam, magna voce dicebat: Sancta sanctis, vt scilicet quisque seipsum probaret. Si hoc modo accipiatur, quod VII. cap. dicit, magna reuerentia & sanctitate ad percipiendam Eucharistiam accedendum esse, nõ repugno: idem enim & nos docemus. Sed video, Pontificios sanctitatem ita interpretari, vt ante cõmunionem nostris operibus & satisfactionibus summam quandam animi mundiciem & innocentiam (ita enim Andradius loquitur) nobis acquiramus; vt non opus sit, in communione Eucharistiæ quærere & accipere remissionis peccatorum vel applicationem, vel obsignationem, sed quod nostra puritas digna iam sit, cui Christus cum suo corpore & omnibus beneficiis suis se coniungat & communicet. Hoc enim vnico argumento Andradius probat, in vsu cœnæ Dominicæ non accipi remissionem peccatorum. Hæc vero præsumptio pugnat cum ipsa institutione Cœnæ Dominicæ & efficit vel superbos Pharisæos, vel territas conscientias abiterret ab vsu Cœnæ Dominicæ. *Andradius*

V. Dicunt,

V. Dicant probationem hanc necessariam esse, vt ante communionem necessario præmittatur sacramentalis confessio. Et quidem, quo instituto & vsu, in nostris Ecclesiis confessio, tanquam vtilis ad veram probationem, sequetur, paucis supra indicaui. Sed Tridentini præparationē constituunt in ipso opere confessionis, in enumeratione omnium delictorum, & præcipue in operibus satisfactionis, quæ in confessione iniunguntur. Et hanc probationem volunt esse necessariam. Sed de sacramentali confessione postea in loco de pœnitentia dicendum erit. Nunc tantum indicare volui, qualis sit præparatio, de qua pontificii sepulta fide, disputant.

DE VSV ADMIRABILIS HVIVS Sacramenti.

CAPVT VIII.

Quo ad vsum autem, recte & sapienter Patres nostri tres rationes hoc sanctum Sacramentum accipiendi distinxerunt. Quosdam enim docuerunt, sacramentaliter duntaxat id sumere, vt peccatores. Alios tantum spiritualiter, illos nimirum, qui voto propositum illum cœlestem panem edentes, fide viua quæ per dilectionem operatur, fructum eius, & vtilitatem sentiunt. Tertios porro sacramentaliter simul & spiritualiter, ij autem sunt, qui ita se prius probant & instruunt, vt vestem nuptialem induti, ad diuinam hanc mensam accedant. In sacramentali autem sumptione semper in Ecclesia Dei mos fuit, vt laici à Sacerdotibus communionem acciperent, Sacerdotes autem celebrantes, seipsos communicarent, qui mos tanquam ex traditione Apostolica descendens, iure ac merito retineri debet, &c.

CANON VIII.

Si quis dixerit, Christum, in Eucharistia exhibitum, spiritualiter tantum manducari, & non etiam sacramentaliter ac realiter, anathema sit.

CANON IX.

Si quis dixerit, non licere Sacerdoti celebranti seipsum communicare, anathema sit

EXAMEN.

Illam veterum distinctionem vt veram, commodam & vtilem probo, corpus scilicet & sanguinem Christi tribus modis manducari & bibi.

Primo, spiritualiter tantum ab illis, qui etiam extra vsum Cœnæ Dominicæ, vera fide in promissione Euangelii, meritū traditi corporis Christi, & effusi ipsius sanguinis apprehendunt & sibi applicant, de qua manducatione Christus præcipue concionatur, Ioan. 6.

Secundo, sacramentaliter tantum, ab illis scilicet, qui indigne manducant de illo pane, de quo Christus affirmat, Hoc est corpus meum.

Tertio, Sacramentaliter & spiritualiter ab illis, qui in vsu Cœnæ Dominicæ ore suo cum pane & vino accipiunt corpus & sanguinem Christi, ita vt simul fides iuxta promissionem statuat, Christum illa sumptione sibi applicare & obsignare beneficia sua, quæ traditione sui corporis & effusione sanguinis promeruit: & beneficia illa, quæ in vsu cœnæ vescentibus offeruntur, grata mente, & læta fiducia amplectatur & accipiat. Non enim probo illorum sententiam, qui aliter sentiunt, quam verba institutionis tradunt, corpus scilicet & sanguinem Christi in vsu cœnæ Dominicæ tantum spiritualiter per fidem manducari, ita vt os nostrum tantum elementa panis & vini accipiat, non autem simul cum pane & vino accipiat etiam corpus & sanguinem Christi, licet modo supernaturali & cœ-

lesti

lesti. De eo enim, quod in cœna Dominica nobis exhibetur, quod os nostrum accipit, filius Dei pronuntiat, Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus. Et quia in peculiari libello fundamenta huius sententiæ plenius explicaui, hoc loco nihil addam.

Et quidem nihil amplius inquirerem in 8. hoc capitulum, nisi in prioribus aliquoties animaduertissem insidias, vbi nihil minus primo aspectu apparebat. Duo igitur, quantum animaduertere possum, in hoc capitulo insidiose posita sunt, quæ iudico expendenda esse. *Fraus VIII cap.*

Primum, quod non dicunt, ipsam carnem & sanguinem Christi spiritualiter manducari & bibi à credentibus, etiam extra actionem & vsum cœnæ Dominicæ, sed dicunt, ipsum Sacramentum Eucharistiæ spiritualiter tantum sumi à quibusdam, qui scilicet id, quod in Cœna Dominica exhibetur, ore suo non accipiunt. Et sane quia dicunt, voto edi Eucharistiam, posset intelligi de illis, qui nō possunt habere copiam communionis sacramentalis, vel de illis, qui in cœtu Ecclesiastico, etiam quando nō sacramentaliter communicant, tamen vera fide inhærentes Christo spiritualiter carnem ipsius manducant, & sanguinem bibunt. Sed arbitror, Tridentinos hoc non velle. Sed quia in priuatis ipsorum Missis Sacramentum ex circumstantibus nemini exhibetur, nemo est, qui illud accipiat, manducet & bibat: ne tamen ex professo nimis manifeste in ipsam Christi institutionem præuaricari videantur: fingunt, mandato Christi, vbi vsum cœnæ ita describit: Dedit illis, dicens: Accipite, manducate, bibite, hoc facite in mei commemorationem, &c. satisfieri, etiamsi Missa ita celebretur, vt Sacramentum nemini distribuatur, nemo illud accipiat & manducet, modo fide viua spiritualiter aliqui carnē Christi manducent. Atqui alium modum manducādi carnem suam, extra actionem & vsum Cœnæ suæ, Christus describit Ioan. 6. Alium vero instituit & describit, qualis debeat esse in actione & vsu Cœnę suæ, vt scilicet cum pane & vino exhibeatur, ore sumatur, manducetur & bibatur corpus & sanguis ipsius: idque in ipsius commemorationem, hoc est, vt ad sacramentalem accedat spiritualis manducatio. Actioni igitur Cœnæ Dominicæ non satis fit sola spirituali manducatione: si nemini scilicet Sacramentum exhibeatur, nemo illud accipiat, manducet & bibat.

Alterum, quod expendendum iudico, est, quod disputant de more, quo Sacerdos celebrans seipsum communicat. Et quidem non iudico pugnare contra ipsam substantiam institutionis Cœnæ Dominicæ, si minister, qui alios communicat, ipse etiam de pane illo edat, & de poculo illo bibat, præsertim cum veteris Ecclesiæ exempla suffragentur. Atque illud simpliciter sine superstitione fit in nostris Ecclesiis. Sed morem illum, tanquam ex Apostolica traditione descendentem, necessario semper obseruandum esse, probari non potest. Et non sunt conscientiis, tanquam necessaria, imponenda, quæ non habent in scriptura mandatum Dei. Et Nicolaus Cusanus ad clerum Bohem. dicit, Sacerdotem celebrantem solere de manu Diaconi calicem accipere.

Aliud vero præterea est, quod X. Canon insidiose agit, vt scilicet vera sit communio, consentiens institutioni Christi, etiamsi solus Sacerdos in priuata Missa seipsum tantum communicet. Sed hoc cum descriptione Pauli 1. Corint. 11. non conuenit: dicit enim, non posse celebrari Cœnam Dominicam, si quisq; ἴδιον δεῖπνον priuatam, propriam, seu peculiarem cœnam, quæ cum nemine ipsi communis sit, præoccupet. Christus etiam aliis dedit, quibus dixit: Accipite, manducate. Vt igitur non sit illicitum, si Sacerdos celebrans seipsum vna cum aliis communicet, non tamen est vera communio cœnæ Dominicæ, si sacrificulus in priuata missa priuatam cœnam, quæ cum nemine sibi communis sit, instituat. *De more, quo Sacerdos seipsum communicat.*

Et hæc sunt, quæ in hoc capitulo iudico insidiose posita esse, quæ aliqua consideratione opus habent.

CANON X.

Si quis negauerit, omnes & singulos Christi fideles vtriusque sexus, cum ad annos discretionis peruenerint, teneri singulis annis, saltem in Paschate, ad communicandum, iuxta præceptum sanctæ matris Ecclesiæ, anathema sit.

EXAMEN.

Inter cæteras querelas de collapsa synceritate doctrinæ & disciplinæ in Ecclesia, vna hæc non postrema est, quod Pontificii homines à crebriori Eucharistiæ vsu partim persuasione de spectandis priuatis Missis abduxerunt, partim doctrina sua de præparatione deterruerunt. Et persuasum fuit vulgo, satis superque esse, si semel in anno communione vterentur. Idq; præstantius opus esse, si statuto tempore, in Paschate scilicet, fieret, non ex propria deuotione, propter mandatum Christi, sed ex præcepto Ecclesiæ. Et ego sane cogitassem, si quid hac de re Tridentina Synodus statueret, etiamsi cōsuetudinem communionis in Paschate retinere vellent, fore tamen, vt ad crebriorem & frequentiorem cōmunionis vsum, per totum annum homines exhortarentur, nec eos præcepti vel legis necessitate, ad communionem in Paschate adigerēt. Sed sicut in tota Synodo propositum ipsis fuit, non aliquid vel minimum ex iis, quæ in Papatu recepta & vsitata sunt, ad normam verbi corrigere, vel saltem mitigare, sed omnia & singula, qualiacunque sint, simpliciter tantum repetere, confirmare & stabilire: ita per totam hanc sessionem nullam literam de crebriori Eucharistiæ vsu voluerunt ponere, sed in fine repetunt capitulum: Omnis vtriusque sexus, de vnica communione in anno: idque statuto tempore, & ex præcepto Ecclesiæ. Obiter tamen, & valde leuiter additur particula (saltem) ne prorsus prohibuisse videantur, si quis crebrius velit communicare. Interim manet persuasio, satis esse, si quis in anno semel vtatur communione. Quod si quis crebrius vtatur, mox affingitur opinio meriti, operis supererogationis, quia non ex præcepto fiat. Pauca igitur quædam de tempore communionis annotabimus. Et Christus quidem diligenter & solicite in institutione cauit, ne existimaretur communionem ad certum & statutum tempus alligasse: propterea quia illo tempore, quando Iudæi iuxta legem Pascha manducabant, Cœnā suam instituit. Erat enim statutus dies in certo mense anni, manducationi Paschatis in lege præfinitus. Dicit igitur: Hoc facite, quotiescunq; manducaueritis & biberitis, in mei cōmemorationem. Et particulam illam à reliquis Euangelistis omissam Paulus peculiari solicitudine bis repetit. Ad vtrunque autem particula illa (Quotiescunque) respicit: primo, ne celebratio seu communio Cœnæ Dominicæ existimetur, sicut Pascha Iudæorum, ad certum & statutum tempus alligata esse. Secundo, ne existimetur, illud de quo Christus dixit: hoc facite, semel tantum in anno faciendum esse: sicut in lege sufficiebat, Pascha semel tantum in anno manducare: imo non licebat illud vel sæpius, vel alio tempore anni manducare, quam in lege præfinitum erat, siue pro mundis siue pro immundis. Valde significanter autem loquitur Paulus in modo potentiali, ὁσάκις ἂν ἐσθίητε καὶ πίνητε, quotiescunq; hoc manducaueritis & biberitis. Certissimū igitur & manifestissimum est ex institutione Christi, sicut communio Cœnæ Dominicæ non est alligata ad certum seu statutum tempus anni, ita etiam non semel tantum in anno vsurpandam esse. Iudaico enim Paschati, quod & semel in anno & statuto tēpore anni celebrabatur, Christus particulam illam opponit: Quotiescunque biberitis, &c. Nec tamen

De tempore cōmunionis.

aibi

arbitrarium voluit communionis vsum credentibus permittere, vt idem esset, siue ea aliquando vterentur, siue prorsus non vterentur, aut quando libitum esset, sicut fit in rebus adiaphoris. Non enim dicit, quando libitum fuerit, vt in actionibus adiaphoris: sed inquit, Quotiescunque feceritis. Nec sicut semel tantum baptizamur, ita semel sufficit Cœna Dominica vti: dicit enim, Quotiescunque, vt scilicet de pane illo manducemus, & de calice illo bibamus, quotiescunque vtile & necessarium nobis agnoscimus, & sentimus pharmacum & antidotum illud, quod in Eucharistia Samaritanus noster vulneribus nostris infundit: modo nos ipsos probemus, ne ad iudiciū illud accipiamus. Regula enim, quando & quoties communione vtendum sit, sumenda est, I. ex doctrina de fructu & efficacia Eucharistię, quando scilicet, & quoties efficacia illa nobis opus esse agnoscimus. II. ex doctrina de probatione, ne scilicet indigne accipiamus. Et ex his fundamentis homines docendi, monendi & exhortandi sunt ad crebriorem & frequentiorem vsum Eucharistiæ. Christus enim quia inquit: Quotiescunque hoc feceritis: omnino vult, vt, qui discipuli ipsius sunt, crebro hoc faciant. Nec veri vel fideles Christi ministri sunt, quiquacunque ratione populum à crebriori vsu communionis Eucharistiæ abducunt vel absterrent.

Eucharistiæ vsus in arbitrarius.

Et pulcerrima sunt veræ antiquitatis exempla, de crebro Eucharistiæ vsu. Apud quosdam enim vsitata fuit quotidiana Eucharistiæ communio: apud quosdam bis in hebdomada: apud quosdam die Dominica, feria 4. & 6. & sabbato: apud quosdam Dominicis saltem diebus. Huius rei testimonia sunt apud Hieronymum, in Epist. apud Lucinium: apud Ambrosiū in 2. c. prioris ad Timoth. apud Augustinum. Epist. 118. De fide ad Petrum, cap. 19. De Ecclesiasticis dogmatibus, cap. 53. apud Socratem, lib. 5. cap. 21. Et quod maxime ad explicationem huius Canonis pertinet, consuetudo fuit in veteri Ecclesia, quod in festis solennioribus tota multitudo ad maiores basilicas conueniebat & ibi solennis quædam communio celebrabatur, vt quisque publica professione ostenderet, se esse membrū Ecclesiæ. Ita Concilium Agathense I. Canone 21. concedit in priuatis Oratoriis vsum communionis, sed in maioribus festiuitatibus vult omnes conuenire ad parochias, vbi legitimus est, ordinariusque conuentus. Et De Consecr. dist. 2. c. Seculares, Natalis Domini, Pascha & Pentecoste, nominatur. Chrysostomus indicat, in sua Ecclesia, in Paschate talem solennem communionem celebratam fuisse, Hom. 11. ad populū Antiochenum: Et ad Heb. 10. nominat vnam in anno perceptionem. Inde Leo ad Dioscorum Alexandrinum scribit: Si solennior festiuitas conuentum populi numerosioris indixerit, quem recipere simul vna basilica no possiet, sacrificij oblatio indubitanter iteretur, &c. Inde collapsa hac consuetudine, plures Missæ eodem die in eodem templo manserunt, extra primum & verum vsum. Rhenanus existimat, ex frequentioribus illis conuētibus ad solennem hanc communionem, reliquum adhuc esse post collapsam iam cōsuetudinem hoc vestigium, quod nundinæ in vrbibus Germaniæ celebrioribus retinet appellationem Missarum. Et talis solennis communio non malo consilio primum instituta fuit: vt scilicet omnes publica professione ostenderent, se esse membra veræ Ecclesiæ: vt sicut vnus est panis, ita multos se vnum corpus esse admonerentur, vtque ostenderent, se dissentire ab omnibus hæreticis: atque hoc modo vnitas & consensus in doctrina & fide conseruaretur: Sicut dicit Canon Agathensis: Seculares, qui in Natali Domini, Paschate & Pentecoste non communicauerint, inter catholicos non habeantur. Sed cōsuetudo illa per se non mala, mox in abusum degenerauit. Multi enim putabant, satis esse, si saltem illis solennioribus temporibus communicarent, alijs vero temporibus, com-

Exempla antiquitatis.

Concilium Agathense.

Missarum multitudo vnde profecta.

Canon Agathensis.

munionem nec curabant, nec quærebant, maxime cũ viderent, eremitas tantum semel in anno, vel post bienniũ ex eremo progredi ad Ecclesias ad communionem, sicut indicat Chrysost. in 10. c. ad Heb. Illam vero prauam persuasionem Patres grauissime reprehenderunt; & populum ad crebriorem communionis vsum grauissime exhortati sunt.

Chrysostomus.

Chrys. in 1. cap. ad Eph. inquit: Frustra habetur quotidiana oblatio, frustra stamus ad altare, nemo est, qui simul participet. Et in 10. c. ad Heb. inquit: Hæc dicens, non ab vna in anno perceptione vos veto, sed volo semper vos accedere. Ambrosius de Sacramentis lib. 6. c. 4. inquit: Si quotidianus est cibus, cur post annum illum sumitis, quemadmodum Græci in Oriente facere consueuerunt. Et Chrysostomus hom. 11. increpat populum Antiochenum, quod in Quadragesima litigarent, & tamen in Paschate sine vera probatione, ex consuetudine ad solennem communionem accederent. Et in 1. c. ad Eph. Alijs temporibus sæpe cum mundi estis, non acceditis: in Paschate vero, etiamsi quid temerarium sit commissum, nihilominus acceditis: O consuetudinem, ô præsumptionem! Has grauissimas reprehensiones Lector diligenter hoc loco obseruet. Hæc enim recitaui, vt ostenderem, longe aliud esse veterem solennem communionem in Paschate, quam sicut nunc apud Pontificios seruatur.

Pontificij de tempore communionis.

Illi enim simul docendo, monendo, hortando, & arguendo vrgebant frequentem & crebriorem vsum communionis. Pontificij vero censent, ex præcepto neminem obligari, nisi vt semel tantum in anno communicet, modo interim priuatarũ Missarum spectaculum liberaliter coemat. Hæc profecto longissime absunt à veteris Ecclesiæ forma. Canon Apostolorum nonus de communione eorum, qui in Synaxi præsentes erant, diserte statuit: πάντας τοὺς εἰσιόντας πιστοὺς, καὶ τῶν γραφῶν ἀκούοντας, μὴ παραμένοντας δὲ τῇ προσευχῇ καὶ τῇ ἁγίᾳ μεταλήψει ὡς ἀταξίας ἐμποιοῦντας, τῆς ἐκκλησίας ἀφορίζεσθαι χρή. Quæ sententia etiam in 2. Canone Antiocheni Concilii repetitur. Cum vero quotidiana communio postea à populo intermitteretur, religiosi tamen seu clerici quotidie ad communionem conueniebant, sicut ex Micrologo Cassander citat. Et de illa communione intelligi volunt, quod Anacleti Canon, de consecrat. dist. 2. dicit: Parata consecratione omnes communicent, qui noluerint Ecclesiasticis carere luminibus. Adeo nullam voluerunt Missam esse sine communicantibus. Diebus vero Dominicis, & aliis festiuitatibus, populus ad communionem conueniebat. Deinde cum & hoc intermitteretur, statutum fuit, vt si non frequentius, saltem ter in anno omnes communicent. De consecr. dist. 2. c. Et si non frequentius. Tandem Lateranense Concilium laicis semel in anno iudicauit satis esse vti communione. Quotidiana etiam clericorum communio sensim intercidit.

Falsa persuasio Pontificiorum.

Atque ita collapso crebrioris communionis vsu priuatæ Missæ sine communicantibus, seu clericis, seu laicis, per totum annum inualuerunt, & accessit persuasio, idem esse spectare Missam, atque vti communione, imo minori cum periculo, & maiori cum fructu, spectaculum Missæ coniunctum esse, quam ipsam communionem. Ita tandem populus à crebriori communionis vsu prorsus abductus est, transformarique cœpit cœna Dominica in spectaculum, vt vbi Christus dicit: Accipite, manducate, bibite, Pontificii substituere non verentur: Accedite & spectate, & idem erit, ac si manducaretis & biberetis.

Et hæ prauæ persuasiones cum ab aliquot iam annis tristissima animarum iactura in Ecclesia hæreant, quid quæso remedii Tridentini Patres afferunt? Num conantur restituere crebriorem communionis vsum iuxta mandatum Christi? num volunt homines ad illum exhortandos? Profecto ne vnum quidem verbum in tota illa Sessione animaduertitur,

quod

quod hoc vel leuiter significet: sed simpliciter dicunt, omnes fideles teneri ex præcepto, vt semel singulis annis communicent. Addunt autem particulam, saltem, ne prohibuisse videantur, cum serio & grauiter adhortandi essent homines ad crebriorem communionis vsum. Illam igitur consuetudinem & persuasionem Pontificiæ Ecclesiæ ostendi, nec cum scriptura, nec cum exemplis veteris Ecclesiæ consentire. Et profecto insignis est impudentia, quod ne verbo quidem mentionem faciunt crebrioris communionis, sed tantum de vnica in anno communione vsitatam suam cantilenam repetunt. Modestius aliquanto agit Coloniense antididagma, quod, licet defendat consuetudinem illam, tamen addit, diligenter admonendos esse homines, vt se frequentius ad Eucharistiæ perceptionem præparent. Sed ne talis quidem modestiæ significatio iudicata fuit decere illos, qui locum Romani Pontificis in Tridentino Concilio repræsentarunt.

DOCTRINA DE COMMVNIONE SVB VTRAQVE SPEcie, & paruulorum, publicata in Sessione quinta sacri œcumenici Concilii Tridentini: Sub S. N. Pio IV. Pont. Max. die 16. Iulii, Anno Domini 1562.

PROOEMIVM.

Sacrosancta œcumenica & generalis Tridentina Synodus, in Spiritu sancto legitime congregata, præsidentibus in ea iisdem Apostolicæ sedis legatis, cum de tremendo & sanctissimo Eucharistiæ Sacramento, varia diuersis in locis errorum monstra, nequissimi dæmonis artibus circumferantur, ob quæ in nonnullis prouinciis multi à catholicæ Ecclesiæ fide atq; obedientia videantur discessisse, censuit ea, quæ ad communionem sub vtraq; specie, & paruulorum pertinent, hoc loco exponenda esse. Quapropter cunctis Christi fidelibus interdicit, ne posthac de ijs aliter vel credere, vel docere, vel prædicare audeant, quam est iis decretis explicatum atq; definitum.

LAICOS ET CLERICOS NON CONFICIENtes, non astringi iure diuino ad communionem sub vtraque specie.

CAPVT I.

Itaq; sancta ipsa Synodus à Spiritu sancto (qui spiritus est sapientiæ & intellectus, spiritus consilii & pietatis) edocta, atq; ipsius Ecclesiæ iudicium & consuetudinem sequuta, declarat ac docet, nullo diuino præcepto laicos & clericos non conficientes, obligari ad Eucharistiæ Sacramentum sub vtraq; specie sumendum, neq; vllo pacto, salua fide, dubitari posse, quin illis alterius speciei communio ad salutem sufficiat. Nam etsi Christus Dominus in vltima Cœna venerabile hoc Sacramentum in panis & vini speciebus instituit, & Apostolis tradidit, non tamen illa institutio & traditio eo tendunt, vt omnes Christi fideles statuto Domini ad vtramq; speciem accipiedam astringantur. Sed neq; ex sermone illo apud Ioan. 6. recte colligitur, vtriusq; speciei communionem à Domino præceptam esse, vtcunq; iuxta varias sanctorum Patrum & Doctorum interpretationes intelligatur. Namq; qui dixit: Nisi manducaueritis carnem filii hominis & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis: dixit quoque: Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Et qui dixit: Qui manducat meam carnem & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam: dixit etiam: Panis quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi vita. Et deniq; qui dixit: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo: dixit nihilominus: Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.

ECCLESIÆ POTESTAS CIRCA DISPENSAtionem Sacramenti Eucharistiæ.

CAPVT II.

Praeterea declarat, hanc potestatem perpetuo in Ecclesia fuisse, vt in Sacramentorum dispensatione, salua illorum substantia, ea statueret vel mutaret, quae suscipientium vtilitati, seu ipsorum Sacramentorum venerationi, pro rerum, temporum & locorum varietate magis expedire iudicaret. Id autem Apostolus non obscure visus est innuisse, cum ait: Sic nos existimet homo, vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei. Atq; ipsum quidem hac potestate vsum esse, satis constat, cum in multis aliis, tum in hoc ipso Sacramento; cum ordinatis nonnullis circa eius vsum: Caetera, inquit, cum venero, disponam. Quare agnoscens sancta mater Ecclesia, hanc suam in administratione Sacramentorum auctoritatem, licet ab initio Christianae religionis nō infrequens vtriusq; speciei vsus fuisset, tamen progressu temporis latissime iam mutata illa consuetudine, grauibus & iustis causis adducta, hanc consuetudinem sub altera specie communicandi approbauit, pro lege habendam decreuit, quam reprobare, aut sine ipsius Ecclesiae auctoritate pro libito mutare non licet.

TOTVM ET INTEGRVM CHRISTVM AC VErum Sacramentum sub qualibet specie sumi.

CAPVT III.

Insuper declarat, quamuis redemptor noster (vt antea dictum est) in suprema illa Coena hoc Sacramentum in duabus speciebus instituerit, & Apostolis tradiderit, tamen fatendum esse, etiam sub altera tantum specie totum atq; integrum Christum, verumq; Sacramentum sumi, ac propterea quod ad fructum attinet, nulla gratia necessaria ad salutem eos defraudari, qui vnam speciem solam accipiunt.

CANON I.

Si quis dixerit, ex Dei praecepto, vel necessitate salutis, omnes & singulos Christi fideles vtramque speciem sanctissimi Eucharistiae Sacramenti sumere debere, anathema sit.

CANON II.

Si quis dixerit, sanctam Ecclesiam Catholicam non iustis causis & rationibus adductam fuisse, vt laicos atq; etiam clericos non conficientes, sub panis tantummodo specie communicaret, aut in eo errasse, anathema sit.

CANON III.

Si quis negauerit, totum & integrum Christum, omnium gratiarum fontem & auctorem, sub vna panis specie sumi, quia (vt quidam falso asserunt) non secūdum ipsius Christi institutionem sub vtraq; specie sumatur, anathema sit.

EXAMEN.

Non turbabitur, vt opinor, lector, quod hoc loco in examine non procedimus iuxta ordinem Sessionum Concilij, in quo abrupta tractatione de Eucharistia, interponitur doctrina de poenitentia, de extrema vnctione. Commodissimum enim esse iudicaui, vt ea, quae de Sacramento Eucharistiae inter nos & aduersarios controuersa sunt, vno ordine, & continua tractatione examinentur & explicentur. Accedit ergo tandē Tridentina Synodus ad celebrem & vulgatam illam cōtrouersiam, de communione sub vtraque specie. De qua per multos iam annos, totius Christiani orbis non taciti tantum gemitus, non obscura suspiria, nec priuatae tantum disputationes, sed communes querelae, & publicae flagitationes sonora voce omnes Ecclesias, atque adeo (quod dubium non est) ipsum etiam coelum impleuerunt. Ipsas certe quantumuis crassas, Pontificiorum aures, tantum non obtuderunt. Neque enim nostri tantum, ostensis euidentissimis & firmissimis ex verbo Dei fundamentis & rationibus strenue

Communio sub vtraque specie.

& magno zelo, cum voce, tum scriptis hoc egerunt, verum etiam inter illos, qui Pontificijs partibus adhuc addicti sunt, ipsa rei euidentia hoc effectum est, quod per varias nationes & regna, publicis votis & quotidianis efflagitationibus, restitutio calicis Dominici petita & postulata fuit: idque sæpius etiam in solennibus regnorum & nationum conuentibus. Nec vero promiscuæ & indoctæ tantum multitudinis hæ flagitationes fuerunt, sed extant de hac re grauissimorum virorum, qui sub ipso Pontificis regno eruditione & dignitate celebres sunt, querelæ, vota, consilia & monita: imo publicis regum & principum etiam illorum, qui à doctrina Pontificia non prorsus alieni sunt, legationibus cum alias sæpe, tum vero potissimum in congregatione Tridentinæ synodi solenniter inter cætera postulatum fuit: vt sublata iniusta prohibitione vsus Dominici calicis, Ecclesiæ Dei iuxta Christi institutionem, & primitiuæ Ecclesiæ morem restitueretur.

Illæ vero communes & publicæ flagitationes, non ex cœco aliquo impetu, non ex leuitate aliqua vel petulantia, non ex stulta nouitatis affectatione vel pertinaci dissentiendi libidine, profectæ fuerunt, sed habent rationes profecto grauissimas, firmissimas, & euidentissimas, quas in pauca & in summaria capita redactas, non alienum ab instituti nostri ratione erit hoc loco recensere, vt eo commodius ad examen Tridentinorum decretorum perueniamus. Ipsa enim Antithesis rationum vtriusque partis, multum lucis explicationi huius controuersiæ adferet.

ARGVMENTA EX SCRIPTVRA PRO COMmunione sub vtraque specie.

Prima igitur ratio ab ipsa institutione Eucharistiæ sumitur. Quia enim de Sacramentis ex ipsorum institutionibus iudicandum est, nulli piorum dubium esse vel potest, vel debet, vnicam & solam illam rationem administrandi, dispensandi & vsurpandi Sacramenta, quod ad substantiam ipsorum attinet, optimam, rectissimam & tutissimam esse, quæ in institutione ipsorum, ab ipso filio Dei tradita est. Sacramenta enim non natura creantur, vel humano artificio formantur: sed institutio Filij Dei accedens ad elementa ab ipso ordinata, facit Sacramenta. Si vero institutio Filij Dei vel tollatur, vel adulteretur, vel mutiletur & mutetur, nulla ratione vel confici, vel haberi possunt vera Sacramenta. Hoc axioma ne ab ipsis quidem inferorum portis labefactari potest. Extra cōtrouersiam autem est, Christum in ea nocte, qua tradebatur, cœnam suam instituisse: Accepit panem, gratias egit, fregit, & dedit discipulis suis, dicens: Accipite, comedite, hoc est corpus meum, quod pro vobis traditur. Accepit vero etiam calicem: & cum gratias egisset, dedit illis dicens: Bibite ex hoc omnes, &c. Et Lucas (quod diligenter obseruandum est) ostendit, Christum voluisse parem esse rationem in dispensatione & vsurpatione vtriusque partis. Absoluta enim descriptione, de dispensatione prioris partis addit ὡσαύτως, similiter accepit, & dedit etiam calicem.

Prima rat… sumpta ab ipsa institu-tione.

Et Matthæus tradit, institutionis hanc esse sententiam, vt omnes illi ex calice Eucharistiæ bibant, qui de vno pane participant. Illis enim, qui benedictum panem iam acceperant, dicit: Bibite ex hoc omnes. Sicut igitur institutio tradit, panem benedictum esse dispensandum: similiter etiam tradit, calicem esse dispensandum, & quidem illis ipsis, imo omnibus illis, quibus cum pane exhibetur corpus Christi, vt illud accipiant & manducent.

Hæc certe ratio non potest non vehementer mouere pias mentes, quando vident, facta discessione ab ipsa institutione Filij Dei, illud huma-

na autoritate mutilari, mutari & diuelli, quod verbum Dei affirmat,
Christum similiter, eodem modo & coniunctim instituisse, cum quidem
immotum sit fundamentum, institutionem seruandam esse, vt certi si-
mus nos habere verum Sacramentum. Nulla autem alia extat institutio
Eucharistiæ, quam hæc, quæ tradit, similiter institutam esse dispensatio-
nem & vsurpationem vtriusque partis.

Secunda à mandato Christi.

Secunda ratio sumitur à mandato Christi. Non. n. dogmatice tantum
tradita est institutio cœnæ Dominicæ, sed vsurpātur in illa aliquot verba,
quæ expresse significant præceptum & mandatum Christi: Accipite, Cō-
edite, Bibite ex hoc omnes, Hoc facite. Sicut autem non pro solis duode- 1
cim Apostolis, qui tunc interfuerunt, cœnam suam instituit: ita etiam
verba mandantia non tantum complectuntur tempus & actum primæ il-
lius cœnæ, sed additum est mandatum perpetuum & vniuersale, vt scil.
illud, quod in prima illa cœna factum est, porro vsque ad consummatio-
nem seculi in Ecclesia fiat. Inquit enim: Hoc (quod scilicet iam in hac pri-
ma Dominica cœna factum est) facite in mei commemorationem. Non
obscurum autem est, quid in prima cœna factum sit. Christus accepit pa-
nem & calicem, gratiarum actione benedixit, distribuit, dedit discipulis
& dixit, &c. Discipuli sumpserunt, manducauerunt & biberunt.

Et vtrinque addita fuit commemoratio Christi, hoc est, annuntiatio 2
mortis ipsius. Mandatum igitur (Hoc facite) vtrumq; complectitur: tum
quid ministri Ecclesiæ in administratione & dispensatione Eucharistiæ,
tum quid fidelis populus, in sumptione seu vsurpatione facere debeant,
hoc sc. quod in prima Dominica Cœna factum esse, in descriptione insti-
tutionis legimus. Illa vero tradit, vtrumque, & panem & poculum Domi-
ni, seorsim & dispensatum & sumptum fuisse. Vtq; omnia essent clarissi-
ma, Paulus tradit, se à Domino Iesu, sedente iam in gloria sua, accepisse,
quod mandatum illud (Hoc facite) non ad vnam tantum, sed ad vtramq;
Eucharistiæ partem pertineat. Distincte enim & separatim, & ad panem
& ad poculum Domini affirmat additum esse mandatum Christi: Hoc 3
facite. Et ne quis existimet, huic mandato Christi satisfieri, si alterutrum
fiat. Paulus in descriptione calicis vtitur particula (ὡσαύτως similiter) vt
ostendat, mandatum illud similiter, eodem modo & pari ratione, nec mi-
nus pertinere ad calicem quam ad panem. Paulus enim, quando vult si-
gnificare, Diaconos non minus quam Episcopos debere irreprehēsibiles
esse, vtitur particula ὡσαύτως 1. Timot. 3. Nec vero ad illos tantum, qui-
bus ministerium administrandi & dispensandi Eucharistiam, à Christo
commendatum est, pertinet particula: Hoc facite. Paulus enim in descri-
ptione calicis verba Christi ita recitat, vt manifeste ostendat, mandatum
illud pertinere ad illos etiam, quib. Eucharistia dispensatur, datur, seu ex- 4
hibetur. Inquit enim: Hoc facite, quotiescunque biberitis. Mandatum
ergo Christi, quod cœnam suam in Ecclesia, vsque ad iudicium, velit ad-
ministrari, dispensari, sumi & vsurpari in pane scilicet & poculo benedi-
ctionis edendo & bibendo, certum & manifestum est. Et piorum consci-
entias hoc argumento vehementer moueri, non est mirum: Vniuersalis
enim est sententia, quæ in Scriptura sæpius repetita est: Mandatis Domi-
ni nihil esse addendum, nihil detrahendum: non esse ab ijs declinandum,
siue ad dextram, siue ad sinistram. Et grauissima est Cypriani sententia, li-
bro 2. epist. 3. Si ne vnum quidem ex minimis mandatis legis solui debet,
multo minus ex his magnis mandatis, pertinentib. ad ipsum Dominicæ
passionis & nostræ redemptionis Sacramentum fas est vllum infringere,
vel humana traditione mutare. Et Ambrosius 1. Corinth. 11. disputans de
illis, qui indigne hoc Sacramentū tractant, ita vt iudicium sibi acquirant,

ita

ita inquit. Indignus est Domino, qui aliter celebrat hoc mysterium, quam ab eo traditum est. Non enim potest deuotus esse, qui aliter præsumit, quam datum est ab auctore.

Tertia à iure Testamentorum.

Tertia ratio sumitur à jure Testamentorum. Nota enim est Pauli sententia, Gal. 3. Ne in hominis quidem testamento, quando confirmatum est, licere aliquid, sine sacrilegii crimine vel abrogare vel superordinare. Est autem tota cœna Dominica, proprium noui Testamenti Sacramentum. De calice vero Christus propriè & peculiariter inquit: Hic calix nouum Testamentum est in meo sanguine. Illud Testamentum Filius Dei mediator in ea nocte, qua tradebatur, condidit: illud Testamentum effusione preciosissimi sui sanguinis obsignauit, in illo Testamento non terrena & caduca, sed cœlestia & æterna bona Ecclesiæ suæ legauit. Cumq; huius sui Testamenti calicem in cœna Dominica dispensandum & bibendum, omnibus illis, pro quibus sanguinem suum effudit, instituerit: horrenda profecto audacia est, vsum testamentarii huius Calicis, maiori parti Ecclesiæ eripere & prohibere: Quis igitur, nisi Antichristus, indignetur, Ecclesiam sponsam petere & flagitare, sponsi sui Testamentum intemeratum & integrum sibi restitui.

Quarta ab exemplo Apostolorum.

Quarta ratio sumitur ab exemplo Apostolorum. Cum enim Apostoli viderent, sanguinem à corpore Christi, tunc, cum calicem ipsis præberet, non esse separatum, nec effusum: non tamen judicarunt, ideo vsum calicis vel esse arbitrarium, vel prorsus posse intermitti, cum iam in pane accepissent corpus Christi non exangue, sed viuum & integrum: sed, sicut jussi erant, Bibite ex hoc omnes: ita simplici obedientia huic mandato, sine disquisitione rationum, & sine prætextu periculi obtemperarunt. Marcus enim inquit: *Et biberunt ex eo omnes.* Suo igitur exemplo Apostoli nos instruxerunt, in mysterio cœnæ, simplici obedientia inhærendum esse institutioni & mandato filii Dei; & contra expressa verba institutionis, nullas admittendas esse, vel rationes vel argumentationes.

Quinta à traditione Apostolica.

Quinta ratio sumitur à traditione Apostolica, quæ literis comprehensa, & indubitata est. Pontificii disputant, mandatum institutionis de calice, pertinere non ad omnes fideles, sed tantum ad Apostolos, & ad illos qui ipsis in ministerio succedunt. Sed quomodo Christus mandatum illud intelligi voluerit, & in quo sensu Apostoli illud Ecclesiæ propoluerint, non potest certius quam ex Paulo colligi. Is enim manifestissime testatur 1. Corinth. 11. se Ecclesiæ Corinthiorum tradidisse dispensationem & vsum vtriusq; speciei, sicut vulgo nunc loquimur. In vno enim illo capite, de corpore & sanguine Christi, de edendo & bibendo, seorsim & copulatiue, ad minimum sexies repetit: idq; ita, vt affirmet se à Domino sedente jam ad dextram Patris, ita accepisse, sicut Corinthiis tradidit. Tradidit autem ipsis dispensationem & vsum vtriusq; speciei: id quod extra omnem controuersiam certum & manifestum est. Num vero solis Sacerdotibus apud Corinthios hoc tradidit? certe inscriptio Epistolæ habet. Ecclesiæ Dei, quæ est Corinthi, sanctificatis in Christo Iesu, vocatis sanctis; Nec tantum Corinthiis Epistolam illam inscribit, sed addit; Cum omnib. qui inuocant nomen Domini nostri Iesu Christi, in omni loco, ipsorum & nostro. Hoc testimonium valde illustre est. Quia enim Christus in prima cœna, solos duodecim Apostolos mensæ adhibuit; Pontificii disputant, ad solos Apostolos, & qui ipsis in ministerio succedunt, mandatum institutionis vtriusque speciei pertinere, ita vt laici præcepto diuino non obligentur ad sumendam Eucharistiam sub vtraque specie, sed sufficiat ipsis alterius tantum speciei communio. Sed Paulus manifeste testatur se in Ecclesia Corinthiaca, omnibus vocatis & sanctificatis in Christo, tradidisse vsum vtriusq; speciei; & affirmat, se illud quod Co-

rinthiis tradidit, ab ipso Domino accepisse. Atq; ita mandatum Christi de vsu vtriusq; speciei accommodat ad totā Ecclesiam. Falsum enim est, quod quidam fingunt, Paulum ibi nudam tantum historiam institutionis cœnæ Dominicæ, & quidem historice tantum recitare: cum totus contextus tantum non clamitet, ideo Paulum repetere & adducere verba institutionis, vt ex illa norma & regula errores & abusus, qui in Ecclesiam corinthiacam, circa administrationem & vsum Sacramenti huius irrepserant, corrigat: vtq; veram rationem in administratione & vsu cœnæ Dominicæ, ex fonte & fundamento institutionis ipsis monstret. Et accommodatio ad Ecclesiam corinthiacam manifesta est in illis verbis: Quotiescunq; manducabitis panem hunc, & poculum hoc bibetis. *P*robet se ipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat, &c.

Illam vero doctrinam, & illud mandatum de edendo pane, & bibendo poculo Domini, sumsit & extruxit ex verbis institutionis. Atq; ita mandatum Christi de calice ad totam Ecclesiam accommodat: & confirmat, se & verba institutionis, & illorum accommodationem, sicut eam Ecclesiæ corinthiorum tradidit, à Domino accepisse. Atq; ita corruit sophisma Iesuitarum, qui dicunt, Paulum quidem tradidisse omnibus sanctificatis in Ecclesia corinthiaca vsum poculi Dominici, non autem præcepisse: quia tradere non idem sit, quod præcipere, non autem dicit: Præcepi vobis sed, Tradidi vobis. Ego vero Paulum studiose ita locutum esse video, vt potestatem præcipiendi & prohibendi aliquid in substantialib. cœnæ Dominicæ, omni cuicunq; humanæ auctoritati adimeret, & soli Christo assignaret. *I*deo ipse, licet præcipuus Apostolus, non tamē hoc sibi sumere vel voluit, vel ausus fuit, vt in administratione & vsu huius tanti Sacramenti, quod Testamēti appellationem habet, sua auctoritate aliquid vel præciperet, vel prohiberet: sed Domini præceptum & mandatū allegat: Accipite, edite, bibite. Et illud sua accommodatione, quā à Domino accepit, ostendit pertinere nō tantum ad duodecim Apostolos, nec tantum ad Sacerdotes, sed ad omnes vocatos & sanctificatos in *C*hristo *I*esu, non tantum in Ecclesia corinthiaca, sed in omni loco. Quod ergo Paulus non dicit, Ego præcepi vobis, sed, præceptum & mandatum, quod ab ipso Domino accepi, eius iussu vobis vocatis & sanctificatis in *C*hristo tradidi: multo fortius obligat, quam si dixisset; Ego præcepi vobis. Sicut pulcerrime hoc intelligi & illustrari potest ex eo, quod *1*. *C*orin. 7. dicit; Non ego præcipio, sed Dominus. Quod igitur Paulus 1. *C*or. 11. dicit; Tradidi vobis, idem est, ac si diceret; Quod ad administrationem & vsum cœnæ Dominicæ attinet, non consiliū do, sed præceptum Domini habeo. Hoc argumentum pulcerrimum non animaduertissem in verbis Pauli, nisi *I*esuitarum cauillatio, quod Paulus non præceperit, sed tradiderit *C*orinthiis vsum vtriusq; speciei, ad hanc obseruationem me deduxisset. Quod vero dicūt, Paulum verba institutionis tantum historice, sine accōmodatione ad vocatos & sanctificatos in *C*hristo, in omni loco recitare, falsum est; ita enim historiam institutionis recitat, vt mox eam accommodet ad *C*orinthios, & ad omnes, quib. Epistolam inscripsit. Et quidem mandatum Domini, de communione vtriusq; speciei in prima cœna Apostolis datum, *P*aulus sicut a Domino accepit, ad omnem hominem vocatum & sanctificatum in Christo Iesu accommodat, cum inquit; Quotiescunq; manducaueritis & biberitis, &c. Ne vero quis existimet, Paulum hoc arbitrarium facere, mox per modum imperatiuum, in forma mandati repetit, Probet seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Operæ pretiū vero est considerare, quomodo clarissimam illam *P*auli sententiam Andradius & Coloniensis Hosstius eludere conentur. Dicunt enim, mandatum illud *P*auli pertinere tantum ad probationem, non vero etiam ad manducatio-

...usio Pau-
...æ senten-
...per A-
...dium &
...rsium...

cationem & bibitionem in cœna Dominica: vt sensus sit, inquit Hosius: Modo homo probatus sit, tunc siue vnam, siue vtramque speciem sumat, perinde est. Sed sophistica, imo sycophantica potius, non tam elusio quam deprauatio est manifestissimæ sententiæ. Verum est. Paulus præcipit, vt homo vsurus cœna Dominica, prius se probet. Sed quando homo se probauit, tunc Paulus affirmat mandatum Dei esse, & quidem copulatiuum mandatum, vt homo probatus de pane illo edat, & de poculo bibat. Non minus enim imperatiua verba sunt, & eiusdem formationis per copulam connexa, ἐσθιέτω καὶ πινέτω quam est δοκιμαζέτω Nec vero pro circumstantia loci, & conditione Ecclesiæ corinthiacæ, vsum vtriusque speciei Paulus tradidit, vt sit traditio non vniuersalis, sed particularis. Titulus enim Epistolæ ostendit, ea, quę ibi traduntur, pertinere non tantum ad corinthiacos, sed ad omnes, qui inuocant nomen Domini, in omni loco. Et in tractatione de cœna Dominica, vtitur generali vocabulo: Homo seipsum probet, & sic edat & bibat. Vniuersalis igitur est Paulina accommodatio mandati Christi, de edendo pane, & bibendo poculo cœnæ, ad homines omnes vocatos & sanctificatos in omni loco. Et idem seruatum fuisse in praxi Apostolicæ Ecclesiæ, certum est. Sicut enim inquit, prima corinthios decimo: Vnum corpus sumus, quia omnes de vno pane participamus: ita 1. Corint. 10. inquit Omnes in vnum spiritum potati sumus. Nec vero ad tempus tantum Paulus illa ita ordinauit, vt traditio sit temporaria: sicut Sophistæ fingunt, Paulum, cum inquit, Reliqua quando venero, disponam: voluisse postea abrogare vsum vtriusq; speciei: cum non de illis quæ à Domino accepta tradiderat, loquatur, sed τὰ λοιπὰ inquit. Et habemus clarissima verba Pauli. Præcipit enim mortem Domini annunciari, quando de pane Domini edimus, & de poculo eius in cœna bibimus, donec Christus redeat ad iudicium: hoc est, mandatum Domini de manducando & bibendo in cœna Dominica durare debet vsq; ad consummationem seculi, & extremum iudicium. Nec tantum vt Sacerdotes edant & bibant in cœna Domini. Ideo enim Paulus non in prima persona loquitur, Nos edimus & bibimus: sed dirigens sermonem iuxta inscriptionem Epistolæ, ad vocatos & sanctificatos in Christo, omnesq; qui inuocant nomen Domini in omni loco, inquit: Quotiescunq; panem hunc comederitis, & de poculo hoc biberitis, mortem Domini annunciate donec veniat. Non erant autem Corinthii illi permansuri in hac vita, vsque ad consummationem seculi. Tradit ergo Paulus doctrinam de vsu vtriusque speciei Eucharistiæ, pertinentem ad omnes qui inuocant nomen Domini, in omni loco, non tantum tempore Apostolorum, sed & futuris temporibus. Et durare debet hæc Apostolica traditio, ab ipso Domino accepta, vsque ad consummationem seculi: donec Dominus redeat ad iudicium.

Hæc adeo sunt manifesta, vt recte vsurpetur illud Augustini: Valeat ad sui demonstrationem ipsa rei euidentia. *Augustinus.*

Nec diuersa fuit reliquorum Apostolorum doctrina & traditio. De traditionibus enim in Epistola ad corinthios comprehensis, docet prima Corinth. 15. Siue ego, siue reliqui Apostoli, ita docemus, & ita credidistis. Et prima Corinth. 14. Ita in omnibus Ecclesiis doceo. Eccius cum reliquis argumentis non satis fidat, tãdem eo decurrit, vt fingat, esse tacitam Apostolorum traditionem, communionem sub vna specie. Recte ergo & vere dixit contra Iesuitas, licet ringatur Andradius, Pontificios ab illis, quæ Apostolos tradidisse, ex scriptis ipsorum certo constat, libere discedere, arbitraria illa facere, imo prohibere, sicut de vsu calicis constat. Figmenta vero, quæ prætextu tacitarum traditionum Ecclesiæ obtrudunt,

ſicut Eccius de communione ſub vna ſpecie, etiam ſine ſuppoſititio aliquo antiquitatis teſtimonio, fingit: adeo faciunt neceſſaria, vt propterea ferro & flamma perſequantur pios. Nos vero recte opponimus illud Pauli, Galat. 1. Si quis Euangelizauerit præter id, quod accepiſtis, anathema ſit, etiamſi vel Apoſtolus, vel Angelus de cœlo eſſet. Accepit autem Eccleſia ex Apoſtolorum traditione vſum vtriuſq; ſpeciei. Anathema igitur ſit, quicunq; aliud docet.

Argum. 6. à fructu conſolationis.

Sexta ratio ſumitur à fructu conſolationis, quam verba Chriſti annexa communioni calicis præbent. Verum quidem eſt, etiam extra vſum cœnæ Dominicæ, voce Euangelii in credentibus fieri applicationem beneficiorũ Chriſti mediatoris. In cœna etiam, exhibitione corporis ſui, Chriſtus donat, applicat & obſignat credentibus beneficia, quæ traditione ſui corporis promeruit, attamen Sacramentorum vis & efficacia, æſtimanda eſt ex verbo, quod voce diuina cuiq; Sacramento proprium & peculiare eſt annexum. Dulciſſima igitur eſt promiſſio, quæ communioni calicis, voce filii Dei annexa eſt. Bibite ex hoc omnes: hic calix nouum Teſtamentum eſt in meo ſanguine, qui pro vobis effunditur in remiſſionem peccatorum. Nouum Teſtamentum complectitur gratiam Dei, & reconciliationem, remiſſionem peccatorum, adoptionem, &c. iuxta dictum Ieremiæ, capit. 31. Iam de hac quæſtione pia mens valde angitur, An fœdus gratiæ Dei in Chriſto priuatim ad me etiam pertineat. Opto & ſuſpiro, vt in illud fœdus noui Teſtamenti vere & certo recipiar, ſim, inueniar, & maneam ſemper in illo fœdere, vt ſit illud mihi perpetuo firmum & ratum. Filius Dei vero communioni calicis addidit ſuauiſſima verba, quibus teſtatur, ſe poculum cœnæ ſuæ inſtituiſſe, vt ſit medium ſeu organum, per quod peculiariter & efficaciter nouum illud Teſtamentum ſingulis fide ſumentibus vult applicare, obſignare & confirmare: vtque fides noſtra certa ſit, nos vere & certo in fœdus illud recipi, eſſe, inueniri, & cõfirmari nos in illo fœdere, vt ratum & firmum nobis ſit, affirmat ſe præbere & exhibere nobis in hoc poculo, illum ipſum ſuũ ſanguinem, cuius effuſione acquiſitum, ſtabilitum & confirmatum eſt nouum Teſtamentum. Hoc fructu dulciſſimæ & neceſſariæ conſolationis, qua filius Dei clementer Eccleſiæ ſuæ proſpexit, piæ conſcientiæ nolunt priuari: ſed cum vera animi gratitudine, hoc Teſtamento Filii Dei vtuntur ad fidei confirmationem. Quicquid enim ſit, quod de voce Euangelii, & de communione corporis Chriſti contra hanc ſententiã obiicitur, certum eſt, Filium Dei non fruſtra nec ocioſe, præter prædicationem Euangelii, & communionem corporis ſui etiã calicem ſanguinis ſui Eccleſiæ inſtituiſſe: & quidẽ additis illuſtriorib. verbis de applicatione, obſignatione & confirmatione noui Teſtamenti, ſingulis fide ſumentibus. Sicut enim Deus diues eſt in miſericordia, variis mediis à ſe inſtitutis offerens, applicans & obſignãs nobis gratiã ſuam: ita nos variis modis opus habemus medicatione & confirmatione. Quæ igitur talia media à Filio Dei inſtituta eſſe conſtat, illis reuerenter vtamur: nec admittamus prophanas argumentationes, quaſi nulla neceſſaria gratia defraudemur, etiamſi vnã ſpeciem ſolam accipiamus, licet Chriſtus vtramque inſtituerit. Non enim de vini vel ſpecie, vel ſubſtantia potiſſimũ agitur, ſed de dulciſſimis verbis, quæ Filius Dei ſua voce annexa eſſe voluit communioni calicis. Agitur de neceſſaria conſolatione, & confirmatione fidei, quæ verbis illis continetur: deque pretioſiſſima obſignatione huius promiſſionis, per exhibitionem ſanguinis in remiſſionem peccatorum noſtrorum fuſi. Non enim pani, ſed calici Chriſtus hæc verba peculiariter annexa eſſe voluit: Bibite ex hoc omnes: Hic calix nouum Teſtamentum eſt, &c. Hunc theſaurum Eccleſiæ eripiunt qui vſum calicis ei adimunt & prohibent. Nec ſatis eſt quod dicunt, no-

cum

cum corpus Christi edimus, simul etiam sanguinem eius accipere. Filius enim Dei instituit, vt communione calicis peculiariter fiat exhibitio sanguinis sui, & obsignatio huius promissionis: Hoc est nouum Testamentum in meo sanguine, &c. Nec vlli creaturæ licet verba illa à calice diuellere, & alio transferre. Sacramentorum enim vis & efficacia iudicatur ex verbo Christi: quod sua voce singulis annexum esse voluit.

TESTIMONIA ANTIQVITATIS DE COMMVnione sub vtraque specie.

Postremo è testimonijs & exemplis primæ, veræ & purioris Ecclesiæ multæ illustres sumuntur rationes. Inde enim contra omnes recentes cauillationes recte colligitur, primitiuam Ecclesiam verba institutionis cœnæ, de communione calicis ex Apostolorum traditione intellexisse, non ad solos Sacerdotes, sed ad totam Ecclesiam pertinere. Extant autem à multis annotata testimonia & exempla, iuxta seriem temporum, ex omnibus vetustis Scriptoribus: quod in legitima & solenni celebratione Cœnæ Dominicæ, in conuentu Ecclesiæ Sacramentum Eucharistiæ non aliter quam sub vtraq; specie, pane scil. & vino, administratum & dispensatum fuerit: in Orientali quidem Ecclesia, in hunc vsq; diem: in Occidentali vero Ecclesia, mille annis continuis, & amplius. *Orientalis Ecclesia. Occidentalis.* Illa igitur annotatione exemplorum, quia vulgata & nota est, omissa, iudico, hoc argumentum de testimonijs antiquitatis, vtiliter posse illustrari: si non tantum exempla notentur, sed si præcipuæ obseruentur rationes, quibus adducta vera & purior antiquitas, vsum communionis sub vtraque specie, constanter seruandum esse censuit. Ita enim habebimus testimonia antiquitatis, non tantum de facto, sed (quod magis confirmat pios) de iure communionis sub vtraq; specie. Non enim exempla tantum obseruanda sunt in historia antiquitatis, sed præcipua ratio habenda est dogmatum, & quæ habuerint fundamenta dogmatum. Illa etiam obseruatio simul ostendet, ex ipsa historia antiquitatis sumi posse solutiones & refutationes sophismatum, quibus Pontificij mutilationem cœnæ Dominicæ, contra manifesta institutionis Verba, defendere conantur.

Prima autem obseruatio de rationib. veterum, hæc est, quod non tantum de facto vtramque speciem dispensarunt toti Ecclesiæ, sed quod dogma fuit in veteri & puriori Ecclesia, verba cœnæ de comunione calicis, ex institutione & mandato Christi, pertinere non ad solos sacerdotes tantum, sed ad totam Ecclesiam. Chrysostomus homil. 18. in 2. ad Corinthios: Est vbi nihil differt sacerdos à subdito, vt quando fruendum est mysterijs. Similiter enim omnes, vt illa participemus, digni habemur: *κὴ καθάπερ ἐπὶ τῆς παλαιᾶς, τὰ μὲν ὁ ἱερεὺς ἤσθιε, τὰ δὲ ὁ ἀρχόμενος, καὶ θέμις οὐκ ἦν τῷ λαῷ μετέχειν, ὧν μετεῖχεν ὁ ἱερεύς, ἀλλὰ πᾶσιν ἓν σῶμα πρόκειται, κὴ ποτήριον ἕν*: hoc est: Non sicut tempore veteris Testamenti, quædam sacerdos, quædam vero populus comedebat: nec fas erat, populum participare illis, quorum sacerdos particeps erat: sed (nunc scilicet, tempore noui Testamenti) omnibus vnum corpus proponitur, & vnum poculum.

Ignatius scribens ad vniuersam Ecclesiam Philadelphiensem, meminit Episcopi, presbyteri, Diaconorum & populi, inquit autem: Adhortor vos, vt vna fide, vna prædicatione, & vna Eucharistia vtamini. *Ignatius.* Vna enim est caro Domini Iesu, & vnus eius sanguis, pro nobis effusus: vnus etiam panis omnibus confractus, *κὴ ἓν ποτήριον τοῖς ὅλοις διενεμήθη*: hoc est, vnum poculum vniuersis distributum.

Theo-

Theophylactus.

Theophylactus in 1. ad Corinth. 11. dicit, tremendum calicem Domini cunctis pari conditione traditum esse.

Auctor sermonis de cœna Domini, qui Cypriano tribuitur: Lex esum sanguinis prohibet: Euangelium præcipit, vt bibatur. Bibimus autem de sanguine Christi ipso iubente, vitæ æternæ cum ipso & per ipsum participes, & fatentes, nos per peccati gustum beatitudine priuatos & damnatos, nisi nos Christi clementia ad societatem vitæ æternæ suo sanguine reduxisset. Nobis itaque, pro quibus sanguis Christi oblatus est in cruce, quos sacrificium hoc reconciliauit Deo, ipse Christus pincerna porrexit hoc poculum.

Hieronymus.

Hieronymus 1. ad Cor. 11. Dominica Cœna omnibus debet esse communis: quia ille omnibus discipulis suis, qui aderant, æqualiter tradidit Sacramenta. Augustinus in quæstionibus super Leuit. cap. 57. Quid sibi vult, quod à sanguine sacrificiorum, quæ pro peccatis offerebantur, tantopere populus prohibetur, si illis sacrificijs vnum hoc sacrificium significabatur, in quo vera sit remissio peccatorum? A cuius tamen sacrificij sanguine in alimentum sumendo, non solum nemo prohibetur, sed ad bibendum potius omnes exhortentur, qui volunt habere vitam.

Paschasius.

Paschasius colligens expositionem Patrum de cœna Domini, cap. 15. inquit: Christus est, qui frangit hunc panem, & per manus ministrorum tribuit credentibus. Similiter & calicem porrigit eis, dicens: Accipite & bibite ex hoc omnes, tam ministri, quam reliqui credentes.

Nicephorus.

Nicephorus lib. 1. cap. 28. recitata institutione cœnæ de vtraque specie addidit, Christum illud deinde ad eundem modum, in futurum deinceps fidelibus faciendum, ad synceram & euidentem memoriam per manus tradidisse.

Discrimen vero inter ministros & populum hoc notant veteres, quod per illos populo dispensetur idem, quod ab ipsis sumitur, panis scilicet, & poculum Domini.

Damascenus.

Ita Damascenus de Orthodoxa fide libr. 4. c. 14. Christus nouum Testamentum disposuit sanctis discipulis, & per ipsos alijs in ipsum credentibus.

Liturgia Basilii & Chrysost.

In Liturgia Basilij & Chrysostomi orat sacerdos: Dignare Domine dare nobis corpus & sanguinem tuum, & per nos populo.

Hymnus festi corporis Christi.

Et in Hymno festi corporis Christi, ipsi Pontificij ita canunt: Dedit fragilibus Corporis ferculum, dedit & tristibus salutis poculum, dicens: Accipite, quod trado, vasculum, omnes ex eo bibite. Sacrificium istud instituit, cuius officium committi voluit solis presbyteris, quibus sic conuenit, vt sumant, & dent cæteris.

Secundo, quando in communione calicis plebi ministranda, aliquid aliud quam verba institutionis habent, tentabatur, Patres grauissimas opposuerunt rationes ab exemplo, magisterio, traditione, præcepto & mandato Domini. Quæ rationes expositæ erant apud Cyprianum, libr. 2. Epist. 3. Cum enim tunc temporis quidam prætextu sobrietatis, sola aqua sine vino, in calice Domini plebi ministrando vterentur: Cyprianus opponit rationes ex institutione cœnæ, quæ non tantum de illo casu loquuntur, sed sunt generales & vniuersales, & expresse in genere hanc thesin tractant, quid faciendum sit in calice Dominico sanctificando, & plebi administrando: atq; ideo ad hanc nostram controuersiam, quæ est de calice Domini plebi ministrando, rectissime accommodantur. Sunt autem hæ præcipuæ Cypriani rationes: In calice Dominico sanctificando, & plebi ministrando, tenendam esse Euangelicæ veritatis, ac Dominicæ traditionis rationem: nec ab eo, quod Christus magister & præcepit & gessit, humana & nouella institutione esse decedēdum. Et pronuntiat eos errare, qui

…e, qui in calice Dominico sanctificando, & plebi administrando non hoc faciunt quod Christus, sacrificij huius auctor & Doctor, fecit & docuit. Et in illo errore dicit reuertendum esse ad indicem atque originem Dominicæ traditionis, vt nō aliud fiat à nobis, quam quod pro nobis Dominus prior fecit. Item: Quod si à Domino præcipitur, & ab Apostolo eius hoc idem confirmatur & traditur, vt quotiescunque in commemorationem Domini biberemus, hoc faciamus, quod fecit & Dominus: inuenimur non obseruari à nobis, quod mandatum est, nisi eadem, quæ Dominus fecit, nos quoque faciamus. Item, quod Christus solus debeat audiri, Pater de cœlo contestatur: Hunc audite. Quod si solus Christus audiendus est, non debemus attendere, quid aliquis ante nos faciendum putauerit, sed quid ille, qui ante omnes est, Christus, prior fecerit. Neque enim hominis consuetudinem sequi oportet sed Dei veritatem, cum per Esaiam Deus dicat: Frustra colunt me, mandata & doctrinas hominum docentes. Item: Si in sacrificio quod Christus est, non nisi Christus sequendus est: ille vtique Sacerdos Christi vice fungitur, qui id, quod Christus fecit, imitatur. Et ideo si quis de antecessoribus nostris vel ignoranter, vel simpliciter non hoc obseruauit & tenuit, quod nos Dominus facere exemplo & magisterio suo docuit, potest simplicitati eius, de indulgentia Domini, venia concedi: nobis vero non poterit ignosci: qui nunc à Domino admoniti & instructi sumus. Et tandem disputationem illam ita concludit: De hoc quoque ad collegas nostros literas dirigamus, vt vbique lex Euangelica & traditio Dominica seruetur, & ab eo, quod Christus docuit & fecit, non recedatur. Hæ sunt solidæ rationes, & quidem verbis grauissimis, quasi de industria, ad præsentem hanc cōtrouersiam formatæ, & Pontificiorum sophismatis oppositæ. Scio autem, Cyprianum in illa Epistola disputare contra aquarios, non contra communionem sub vna tantū specie, quæ ignota tunc fuit Ecclesiæ. Sed rationes sunt generales, & expresse loquuntur, quid in calice Dominico sanctificando, & plebi ministrando faciendum sit, vt traditio Domini seruetur. Recte etiam illæ Cypriani rationes ad præsentem controuersiam à minore ad maius accommodantur. Si enim tam acriter grauissimis rationibus pugnat contra aquarios, qui ipsum calicem & verba calicis populo relinquebāt, tantum vero in elemento aliquid mutabant: quanto acrius putas ipsum insurrecturum fuisse ex ijsdem fundamentis, si quis tunc totum calicem Dominicum, & verba calicis, fideli populo eripere & prohibere voluisset? Ita cum circa annum Domini 340. quidam intinctam Eucharistiam populis pro complemento communionis porrigerent: Iulius pronuntiat, hoc Euangelicę & Apostolicæ doctrinæ esse contrarium, Et dicit, hoc ab ipso fonte veritatis probari, à quo ordinata ipsa Sacramentorum mysteria processerunt: Et mox dicit, probationem illam esse testimonium Euangelij, vbi seorsim panis, seorsim calicis commendatio memorantur. Calicem igitur seorsim populis esse porrigendum, Iulius Papa ex institutione Cœnæ in Euangelio descripta, probat: & intinctionem Eucharistiæ, quia institutioni non est consentanea, improbat. Tertia veterum ratio fuit: Quia Christus in institutione Sacramenti Eucharistiæ duas species adhibuit, panem scilicet & vinum, & singulis addidit mandatum: Hoc facite, prima Corinthiorum vndecimo. Ex hoc igitur fundamento patres docuerunt, ad integritatem, complementum & consummationem huius sacræ communionis, pertinere vsum vtriusq; speciei: & quidem vsum calicis vocarunt complementum communionis, & consummationem mysteriorum. Ita Paschasius & Algerius disputantes, quare Christus sub duabus speciebus seorsim & diuisim (ita enim veteres loquuntur) instituerit Eucharistiam, allegant hanc Augustini senten-

Cyprianus.

tiam

tiam: Nec caro sine sanguine, nec sanguis sine carne iure communicatur.

Gelasius. Gelasius de illis, qui à calice sacrati cruoris abstinebant, ita decernit, de consecr. distin. 20. c. comperimus: Aut integra Sacramenta percipiant, aut ab integris arceantur, eo quod diuisio vnius eiusdemque mysterij, sine grãdi sacrilegio nequeat prouenire. Iulius distin. 2. c. Cum omne, vocat complementum communionis, quod in Euangelij testimonio seorsim calicis commendatio commemoratnr.

Ambrosius. Apud Ambrosium lib. 1. Officior. c. 41. Laurentius Diaconus dicit, sibi à Sixto Episcopo commissam fuisse Dominici sanguinis dispensationem: & hanc vocat consummandorum consortium Sacramentorum. Dispensatio igitur calicis est consummatio Sacramentorum.

Cassander. Cassander citat ex ordine Romano, de celebratione Missarum, dispensationem calicis vocari confirmationem communionis. Verba hæc sunt: Archidiaconus recepto calice de manu Episcopi, confirmat omnes sanguine Dominico, quos communicauerat Pontifex corpore Dominico.

Leo. Leo primus Sermone 4. Quadragesimali. de Manichæis dicit: Ore indigno corpus Christi accipiunt: sanguinem vero redemptionis nostræ haurire omnino declinant.

Ignotum igitur tunc erat Leoni Sophistarum commentum, eos qui sub vna specie corpus Domini accipiunt, simul etiam in pane sanguinem eius haurire, licet à calice sacrati cruoris abstineant.

Quarta veterum ratio fuit, quod ex verbis institutionis, quæ voce Filij Dei communioni calicis addita sunt, intellexerunt vsum calicis habere peculiarem fructum, vim & efficaciam, faciente hoc verbo, quod calici annexum est.

Ambrosius. Ita Ambrosius de Sacramentis lib. 4. c. 6. Si, quotiescunque effunditur sanguis, in remissionem peccatorum effunditur, debeo illum semper accipere, vt semper mihi peccata dimittantur: qui semper pecco, semper debeo habere medicinam.

Lib. 5. c. 3. Quotiescunque bibis, remissionem accipis peccatorum, & inebriaris in spiritu.

Cyprianus. Cyprianus lib. 1. Epist. 2. Quos exhortamur ad prælium, non inermes & nudos relinquamus, sed protectione sanguinis, & corporis Christi muniamus. Nam quomodo prouocamus eos in confessione sanguinem suũ fundere, si eis militaturis Christi sanguinem denegamus: Aut quomodo ad martyrij poculum idoneos facimus, si non eos ad bibendum prius in Ecclesia poculum Domini iure communicationis admittimus? Et obseruet Lector quod Cyprianus dicit, populum iure communicationis ad poculum Domini in Ecclesia esse admittendum. Hilarius libr. 8. de Trinitate, loquens de corpore & sanguine Christi: Hæc accepta & hausta efficiunt, vt & nos in Christo, & Christus in nobis sit. Remigius, citante

Remigius. Cassandro, calici hos versus à se compositos insculpi curauit:

Hauriat hinc populus vitam de sanguine sacro,
Inflicto æternus quem fudit vulnere Christus.

Quinto. Quia Paulus dicit: Quotiescunque manducabitis panem hunc, & poculum Domini bibetis, mortem Domini annuntiabitis. Senserunt igitur veteres: sicut passio seu mors Christi consistit in traditione corporis & effusione sanguinis, ita etiam commemorationem mortis Christi, in cœna repræsentandam & celebrandam esse manducatione mystici panis, & potione sacrati calicis: idque non sola consecratione & sumptione sacerdotis, sed etiã distributione & participatione fidelis po-

illi. Ita Augustinus inquit contra Faustum lib. 20. c. 18. Christiani peracti huius sacrificij memoriam celebrant sacrosancta oblatione, & participatione corporis & sanguinis Domini.

Ambrosius. Ambrosius in 1. ad Corinth. capit. 11. Quia morte Domini liberati sumus, huius rei memores in edendo & potando corpus & sanguinem, quæ pro nobis oblata sunt, significamus, nouum Testamentum in his consecuti.

Augustinus. Augustinus in sententijs Prosperi: Cum frangitur hostia, cum sanguis de calice in ora fidelium funditur, quid aliud quam Dominici corporis in cruce immolatio, eiusque sanguinis de latere effusio designatur.

Longobardus. Sexto, Longobardus quærit: Quare sub duplici specie sumatur, cum sub alterutra sit totus Christus? Respondet autem ex Ambrosio: vt animæ & carnis susceptio in Christo, & vtriusque liberatio in nobis significetur. Valet enim ad tuitionem corporis & animæ, quod percipimus: quia caro Christi pro salute corporis, sanguis vero pro anima nostra offertur. Sed si in altera tantum sumeretur, ad alterius tantum, id est, animæ vel corporis, non vtriusque pariter tuitionem valere significaretur.

Hugo. Hugo de sancto Victore. In vtraque sumitur, ad significandum, quod duplex est effectus huius Sacramenti. Est enim redemptio corporis & animæ: quod non significaretur, si in vna tantum specie sumeretur. Item: Sumptio in vtraque specie simul redemptionem corporis & animæ sumentis significat.

Augustinus. Augustinus vtitur hac ratione: Sicut in hac vita integra & perfecta refectio seu nutritio cōstat cibo & potu: Ita etiam in Eucharistia proponi corpus Domini in pane edendum, & sanguinem in calice bibendum. Tractatu in Ioan. 26. Cum cibo & potu id appetant homines, vt non esuriant neque sitiant: hoc veraciter non præstat, nisi iste cibus & potus, qui eos, à quibus sumitur, immortales & incorruptibiles facit. *Paschasius.* Paschasius ex Augustino ita loquitur: Nec caro sine sanguine, nec sanguis sine carne iure communicatur. Totus enim homo ex duabus constans substantiis redimitur, & ideo carne simul & sanguine saginatur.

Septimo, Patres dicunt, figuras veteris Testamenti de manna & aqua ex petra, item de agno Paschali & de sanguine eius in nouo Testamento impleri in eo, quod communiter vniuerso Christi populo mysticus panis edendus, & poculum Domini potandum proponitur. Ita Chrysostomus Hom. 23. in priorem ad Corin. Quemadmodum tu corpus Domini manducas, ita & illi manna manducauerunt; & sicut tu sanguinem bibis, ita & illi aquam de petra biberunt. Item; Illis mannam & aquam, tibi corpus & sanguinem dedit. Ambrosius de his qui initiantur mysteriis, c. 9. Illi aqua de petra, tibi sanguis è Christo, illos ad horam satiauit aqua, te sanguis diluit in æternum.

Augustinus. Augustinus tract. 26. in Ioannem; Omnes eundem potum spiritualem biberunt, aliud illi, aliud nos; sed specie visibili, quod tamen idem est virtute spirituali.

Ita agnus Paschalis comedebatur, sanguis vero eius super vtrumque postem ponebatur. Illud mysterium ita explicat Gregorius: Quid sit sanguis agni, non iam audiendo, sed bibendo didicistis; qui sanguis super vtrumque postem ponitur, quando non solum ore corporis, sed & ore cordis hauritur.

Ad has veterum rationes de communione sub vtraque specie, diligentius considerandas, occasionem mihi præbuit, & non parum me iuuit libellus Cassandri. Vtilior autem & illustrior est hæc obseruatio rationum antiquitatis, quam prolixa & nuda coaceruatio exemplorum; ita enim

mon-

monſtrantur fundamenta cauſæ: quomodo ſcilicet, ex quibus fundamentis & rationibus dogma de communione ſub vtraque ſpecie tractatum, confirmatum & explicatum fuerit. Et hæc obſeruatio manifeſte monſtrat, pleraſq; ſophiſticas aduerſariorum rationes, priuſquam naſcerentur, iamdudum à veteribus fuiſſe exploſas & refutatas: ſicut poſtea oſtendemus.

Teſtimonia igitur & exempla antiquitatis præbent multas firmiſſimas rationes, contra Pontificiam mutilationem cœnæ Dominicæ. Nam I. in tota antiquitate non extat illa Pontificiorum ſententia, inſtitutionem calicis pertinere non ad laicos, ſed ad ſolos Sacerdotes: imo diſerte refutatur hæc ſententia à veteribus. II. Veræ antiquitati ignota eſt illa Pontificia diſputatio: Cum Chriſtus integer & totus ſit ſub vtraque ſpecie, ideo non neceſſariam eſſe communionem ſub vtraque, ſed ſufficere ſub alterutra ſpecie: imo contrarium extat in Hugone & Lombardo. III. Reliqua etiam pontificiorum argumenta pro defenſione vnius ſpeciei, prorſus ignota ſunt antiquitati; imo pleraque refutata ſunt à veteribus. IV. In tota vera antiquitate non extat dogma illud dogmatice diſputatum & tractatum, cœnam Dominicam in legitimo & ordinario Eccleſiæ conuentu, vel debere, vel poſſe ita adminiſtrari, vt populo tantum vna eius pars diſpenſetur. V. Cum aliquoties tentaretur auulſio calicis à ſacra communione fidelis populi, purior antiquitas acriter reſtitit, & ex verbo Dei defendit vſum myſtici panis, & ſacrati calicis in communione Eccleſiæ. Quæ exempla poſtea explicanda erunt.

Hæ igitur rationes & hæc fundamenta ex ſcriptura, & ex teſtimoniis veræ antiquitatis, quia certa, firma, manifeſta & illuſtria ſunt ſua veritate & grauitate, non noſtris tantum perſuaſerunt vſum vtriuſq; ſpeciei: verum etiam illorum animos, qui adhuc in Babylonica captiuitate regni Pontificii detinentur, permouerunt, quod iudicant ademptionem & prohibitionem calicis non eſſe iuſtam; ſed petunt & flagitant, vt verus mos priſcæ communionis, iuxta Scripturæ ſententiam, & antiquitatis teſtimonia, Eccleſiæ reſtituatur.

Pontificioru pertinacia.

Mira autem, & vere horrenda eſt Pontificiorum hac in parte pertinacia, quod nec clariſſima veritatis luce, nec iuſtiſſimi totius Chriſtiani orbis querelis & flagitationibus hactenus quicquam moti fuerunt; ſed obſtinate & pertinaciter iniuſtam iſtam prohibitionem, & impiam mutilationem, non tam argumentis, quam ferro, flamma & exilijs piorum, iuxta clauſulam Decreti Conſtantienſis de inuocando brachio ſeculari, defenderunt. Et nunc in Tridentino Concilio, cum poſt multas, varias & longas tergiuerſationes, tandem de controuerſia illa aliquid decernendum ſit: cum res ipſa oſtendat, amplius non poſſe teneri hominum vota, quin aliquid hac in parte ſit concedendum, hoc tamen artificio vtuntur, quod iuſtiſſimas petitiones de reſtitutione calicis Dominici damnant, & Pontificiam mutilationem iuſtificant, priuſquam aggrediantur quæſtionem: An, quid, quantum, & quomodo ſit concedendum. Miretur autem quis, cum ſimulent, ſe ſanguinem Chriſti non inuidere populo Chriſtiano, vt quem cum corpore in pane ipſis tradant, cumque fingant, in calice eſſe accidentia ſine ſubiecto: cur tam pertinaciter dimicent, ne vſus calicis ita ſicut petitur, ſcilicet iuxta Scripturæ ſententiam, & antiquitatis teſtimonia, Eccleſiæ Dei reſtituatur. Sed non eſt dubium, ſubeſſe valde magnas cauſas, quod iudicant, ſine diſpendio & detrimento regni Pontificij, non poſſe reſtitutionem illam ita, ſicut petitur, fieri. Et vtile eſt de cauſis illis cogitare: ita enim rectius intelligi poterit conſilium, mens, ſcopus, finis, & nouum artificium Decretorum Tridentinorum.

Et ipſi quidem cum longe alia prætexant, veras cauſas ſtrenue diſſi-

mulant.

mulant, non tamen adeo vel occultæ vel obscuræ sunt, quin ex ipsorum dictis & factis intelligi possint, vt non opus sit vel forensibus coniecturis, vel mathematicis diuinationibus. Et quia etiam hæc cōsideratio aliquid lucis examini Decretorum afferre potest: breuiter notabimus præcipuas causas, quas Pontificij habere videntur, quare tam obstinate & pertinaciter contra manifestissimam veritatis lucem mutilationem cœnæ Dominicæ conquisitis rationibus qualibuscunque propugnent.

Rationes ob quas Pontificij tātopere propugnent mutilationē cœnæ Dominicæ.

I. Prima autem causa est, quod ipsi scribunt, se vereri, si sublata tot annorum prohibitione, vsus calicis ita, sicut petitur, iuxta Scripturę scilicet sententiam & antiquitatis testimonia, Ecclesiæ restituatur: fore vt in reliqua coagmentatione structuræ regni Pontificii, multa alia labefactentur, & concidant. Quia enim mutilatio illa cœnæ Dominicæ aliquot Conciliis, Constantiensi scilicet & Basiliensi decreta, à multis Pontificibus stabilita, & per patronos regni Pontificij per multos iam annos, vt pia, Iusta, & omnibus modis retinenda, comprobata, & non tam argumentis, quam multorum piorum exiliis & martyriis confirmata hactenus fuit; si iam admittatur mutatio & correctio iuxta normam Scripturæ, præsagiunt fore, vt non amplius possint teneri homines, quin in reliquis etiam, quæ in regno Pontificio, præter & contra Scripturæ sententiam decreta, & longi temporis vsura inueterata sunt, mutationem vel flagitaturi vel facturi sint; vt ita restitutio Dominici calicis quasi confessio erroris futura sit, & apertura paulatim fenestram ad ruinam totius Papatus; fore enim, vt nō amplius patiantur homines in illis, quæ præter & contra Scripturā in Papatu recepta & vsitata sunt, sibi verba dari titulis Conciliorum, Ecclesiæ, consuetudinis, &c. si vna aliqua in re admissa fuerit labefactatio. Nota enim ipsis est Philonis similitudo, de legatione ad Caium; Sicut in ædificiis, exempto vno cæmento, reliqua licet firma videantur, laxatim tamen sidunt, & ad ruinam paulatim inclinant. Hanc causam Osius diserte explicat; hæc enim sunt eius verba; Toto cœlo (quod aiunt) errant, qui dicunt: Si calix laicis, vxores Sacerdotibus permittantur, inter Papistas & Lutheranos facile concordiam esse coituram. Egregia vero concordia, per quam non vitia Papatus, quod ferri tamen posset, verum ipse Papatus vniuersus euertitur. Hæc sunt Osij verba.

II. Secunda causa est, quod hactenus Pontifex sibi & suis arrogauit auctoritatem & potestatem quiduis super conscientias constituendi, etiamsi ex Scriptura illud ostendi & probari non possit, & rursus mutandi, mutilandi, & abrogandi ea etiam, quæ Scripturæ institutionem & testimonium habent.

Hinc enim natæ sunt prodigiosæ Canonistarum voces, Papam contra ius, supra ius, & extra ius omnia posse: & quod possit dispensare contra quatuor Concilia, imo contra verba Euangelii, licet non contra mentē: Contra Pauli vero Epistolas posse Papam non tantum dispensare, verum etiam statuere. Præuident autem, periculosum & perniciosum præiudicium generatum iri huic Pontificiæ tyrannidi, si vsus calicis, iuxta Scripturæ mandatum, Ecclesiæ restituatur. Ideo sentiunt, in petitione de restitutione calicis vel nihil concedendum, vel concessionem ita moderandam, vt Pontificium illud merum & mixtum imperium in Ecclesiam, saluum, sartum & tectum maneat. Hanc causam obscure ipsi Tridentini Patres indicant in 2. c. huius Sessionis.

III. Tertia causa concernit focos & aras Pontificiorum. Erepto enim laicis vsu Dominici calicis, verba promissionis de applicatione noui Testamenti, & remissionis peccatorum, ad sacrificium Missæ transtulerunt: & magnifice cœperunt concionari de propitiatione, expiatione & aliis multis diuinis beneficiis, quomodo per sacrificium Missæ acquirerentur. & à

Sacerdote, quibus ipse vellet, applicarentur. De mutilata vero cõmunione tantum exaggerabatur periculum manducationis iudicij: idque sine necessaria declaratione veræ præparationis. Ita homines à communione absterrebantur, & ad redimendas Missas cateruatim, propositis & collatis vniuersis ferme mundi thesauris, confluebant. Volebant enim singuli sub calice Domini, propter annexam dulcissimam promissionem comprehēdi: sicut vetus Germanicum dicterium ostendit. Pleriq; satius putabant, per opus operatum Sacerdotis in Missa, data pecunia comparare sibi propitiationem & expiationem peccatorum, quam in communione subire periculum iudicij: cum quidem digna præparatio in nostra mundicie constitueretur, & tamen adderetur, remissionem peccatorum non accipi in communione, etiam à digne sumentibus. Hæc persuasio in infinitum auxit opes & potentiam regni Pontificij. Huic igitur tam fortunatæ nundinationi Missarum timent, ne quid detrimenti accipiat si vsus Dominici calicis, addita doctrina de applicatione & obsignatione noui Testamenti, Ecclesiæ restituatur. Et hæc causa valde prægnans est in regno Pontificio. Ipsam etiam non obscuris verbis explicant, quando dicunt, inter causas adempti calicis hanc non postremam esse: vt scilicet discrimen sit inter communionem Sacerdotum & Laicorum.

IV. Quartam causam iudico esse dogma de dubitatione reconciliationis & remissionis peccatorum. In vsu enim calicis Filius Dei testatur, se beneficia noui Testamenti sanguine suo acquisita, applicare, & exhibito præstantissimo pignore pretiosi sui sanguinis obsignare singulis, fide calicē illum accipientibus. Cum hac vero doctrina dogma de dubitatione consistere non potest. Et sublata opinione dubitationis, concident vota, peregrinationes, redemptiones Missarum, fraternitatum, indulgentiarum, & quæ præterea ad publicanatum regni Pontificii pertinent. Hinc illæ lacrymæ.

Hæc consideratio causarum inter cætera etiam hoc ostendet, quo consilio & artificio Tridentini Patres iustificationem adempti calicis in 5. hac Sessione præmittant, cum vndique sint ad Concilium postulationes de restituendo vsu poculi Dominici: vt scilicet quicquid postea futurum sit de concessione calicis, non sit syncerum, iuxta Scripturæ scilicet sententiam, & antiquitatis testimonia, sed cogatur etiam illud ipsum, confirmandæ & stabiliendæ Antichristi tyrannidi seruire: sicut postea suo loco ostendemus.

Examen Decretorum & Canonum quintæ Sessionis.

Sed accedamus iam, Deo bene iuuante, ad examen Decretorum & Canonum 5. huius Sessionis. Et tota summa huc redit, communionem sub vtraque specie, Christi fidelibus laicis, & clericis non conficientibus, statuto Christi non esse mandatam: atque ideo illis non esse necessariam, sed communionem alterius speciei ipsis ad salutem sufficere. Nulla enim gratia, ad salutem necessaria, eos defraudari, etiamsi vnam speciem soli, posthabita altera, accipiant. Finis vero illorum decretorum hic est: Pontificiam Ecclesiam in prohibitione & ereptione calicis Dominici non errasse, sed fecisse hoc adductam grauibus & iustis causis & rationibus. Et hæc omnia eo tendunt, vt oblique notent & sugillent postulata Regum & Principum, oblata Concilio de restitutione calicis. Si enim grauibus & iustis causis communio calicis adempta & prohibita est laicis: iniusta igitur est, nec leuitate caret petitio de eius restitutione.

Habebimus autem iam antithesin, hoc est, audiemus causas & rationes mutatæ & mutilatæ communionis, quas affirmāt esse graues & iustas oppositas illis, quas supra de seruanda integra communione, sicut ea à Filio Dei instituta, & à Paulo tradita & confirmata est, ex Scripturæ fundamentis & ex testimoniis antiquitatis annotauimus. Et non iniucundum erit, facta collatione cōsiderare, quam inæquali pondere pugnent sophi-

stic æ

sticæ tenebræ & humanæ præsumptiones, cum clarissima luce verbi Dei. Non omnes autem causę & rationes, quas hactenus Pontificij mutilationi suæ prætexuerunt, in Tridentinis decretis repetuntur: sed tamen in II. capitulo & in II. Canone omnes illæ, quales etiam cumq; sunt, pronuntiantur graues & iustæ esse.

Vt igitur plenior sit antithesis, præcipuas rationes, quæ hactenus à Pōtificijs, pro defendenda & iustificanda mutilatione cœnæ Dominicæ magno conatu agitatę fuerunt, quam fieri poterit, breuissime annotabimus, monstratis tantum fontibus & fundamentis refutationum: vt appareat, quæ sint causæ & rationes illæ, quæ tam graues & iustæ cēsentur in regno Pontificio, vt propterea abrogandum & prohibendum sit illud, quod Filius Dei in Testamento suo instituit & mandauit. Argumenta vero Tridentini Concilij postea plenius & diligentius excutiemus.

ARGVMENTA TEMPORE CONSTANtiensis Concilii agitata pro communione sub vna specie.

Constantiense igitur Concilium communionem sub vtraque panis & vini specie, laicis & clericis non conficientibus, sub pœna excommunicationis, inuocato etiam auxilio brachij secularis, prohibens & interdicens, hasce suæ prohibitionis reddit rationes. *Concilium Constantiense.*

I. Licet Christus suis discipulis administrauerit sub vtraq; panis & vini specie venerabile hoc Sacramentum: tamen hoc non obstante, consuetudo communionis sub vna tantum specie nunc pro lege est habēda. Videt Lector, institutioni Christi opponi diuersam consuetudinem: & ita opponi, vt consuetudini cogatur cedere testamentaria institutio, non hominis aut alicuius creaturæ, sed ipsius Filij Dei: & quidem ita cogatur cedere, vt, si quis malit testamentariam Filij Dei institutionem, quam hominum diuersam consuetudinem sequi, puniatur tanquam hæreticus excommunicatione, inuocato etiam auxilio brachij secularis.

Non opus autem est prolixa & operosa refutatione, ipsa enim antithesis pijs mentibus satis ostendit, quale sit argumentum, quod plus defert recenti hominum consuetudini, quam testamentariæ ordinationi Filij Dei: Et adeo flagitiosa est illa clausula, licet Christus instituerit sub vtraque specie, tamen hoc non obstante, &c. vt eius nunc ipsos etiam Pontificios pudeat. Aliter enim nunc argumentum illud formant, sicut postea ostendemus.

Hoc igitur tantum addam, quod apud Cyprianum lib. 2. Epistola 3. extat illustris refutatio huius argumenti, quæ quasi ex professo opposita est huic decreto. Disputans enim de calice Domini sanctificando, & plebi ministrando, ita inquit: Si solus Christus, de quo Pater de cœlo contestatur: Hunc audite, audiendus est: non debemus attendere, quid aliquis ante nos faciendum putauerit, sed quid ille, qui ante omnes est, Christus, prior fecerit. Neque enim hominis cōsuetudinem sequi oportet, sed Dei veritatem: cum per Esaiam Deus dicat. Frustra colunt me, mandata & doctrinas hominum docētes. Et notæ sunt veterum sententiæ, quas de antithesi consuetudinis & veritatis, Gratianus citat distinct. 8. Obseruabit autem Lector, in Constantiensi Concilio nondum notum fuisse argumentum illud, quod nunc apud Pontificios præcipuum iudicatur: verba scilicet Christi de institutione calicis, non pertinere ad laicos, sed ad solos Sacerdotes. Alias enim in Constantiensi ratione non opus fuisset institutioni Christi solam consuetudinem opponere. Huius obseruationis postea vsus erit. *Cyprianus.*

II. Licet in primitiua Ecclesia huiusmodi Sacramentum reciperetur à fidelibus sub vtraque specie: tamen hoc non obstante, consuetudo introducta, &c. Iterum monendus est Lector, vt obseruet quomodo fundamenta huius mutilationis subinde mutarint Pontificij. Nunc enim contendunt, consuetudinem communicandi laicos sub vna tãtum specie fuisse semper, etiam in primitiua Ecclesia, atque adeo ipsis etiam Apostolorum temporibus. Sed Constantiense Concilium simpliciter & diserte, quod res est, fatetur: communionem scilicet sub vna tãtum specie, ignotam fuisse primitiuæ Ecclesiæ. Argumentum autem Constantiense antithesin facit inter duas consuetudines, quarum vna, vt scilicet Eucharistia à fidelibus recipiatur sub vtraque specie, est consentanea institutioni Christi, hoc est, veritati, & est antiquissima, primitiuæ scilicet & purioris Ecclesiæ: altera vero, de vna specie, postremis temporibus, cum in multis iam à puritate primitiuæ Ecclesiæ discessum esset, in senescentem Ecclesiam introducta est. Quæstio iam est, vtra consuetudo vtri cedere debeat? *Augustinus.* Augustinus ex Cypriano allegat elegantissimam sententiam: *Si consuetudini veritas suffragetur, nihil oportere firmius retineri: alias vero consuetudini veritatem esse præponendam.* Iulius Pontifex de Consec. dist. 2. consuetudinem porrigendi poculis intinctam Eucharistiam, refutat ex consuetudine Ecclesiastica antiquiore, quæ cum Euangelica & Apostolica doctrina conuenit, vbi seorsim panis, & seorsim calicis commendatio memoratur.

Sed Constantiense Concilium decernit, antiquissimam primitiuæ Ecclesiæ consuetudinem, quæ institutioni Christi consentanea est, debere cedere diuersę recentiori & posteriori consuetudini, quæ cum institutione & mandato Christi pugnat. Atq; huius argumenti maxima, sicut Dialectici vocant, est clausula illa: Hoc non obstante. Quantum igitur hoc argumentum valeat, sola & nuda antithesis satis ostendit.

III. Christus Apostolis dedit Eucharistiam inter cœnandum, post cibos seu cœnatis: & tamen sacrorũ Canonum auctoritas, & laudabilis Ecclesiæ consuetudo seruauit, & adhuc seruat, quod ieiunis iam porrigitur. Ergo eadem ratione, licet Christus vtramque speciem dederit discipulis, potest tamen consuetudo introduci, vt laici sub vna solummodo specie communicentur. Respondeo: Ingens est discrimen inter ea, quæ ad substantiam Sacramentorum pertinent, quæ habent institutionem, præscriptum & mandatum Dei: & inter externas circumstantias, quæ non habent præscriptum & mandatum Dei, sed liberas habent obseruationes, pro ratione ædificationis. Et talis circumstantia est: an post cibos, an vero à ieiunis sit accipiendum hoc Sacramentum. Christus enim, quia voluit tunc figuris veteris Testamenti finẽ imponere, & earum loco Sacramentum noui Testamenti instituere: ideo prius Pascha cum discipulis comedit, & postea Eucharistiã instituit. Nobis vero non mãdauit, vt ante communionem Pascha mactemus & edamus: imo vetus Pascha tunc abrogatum est. Et Paulus diserte declarat, nos non esse obligatos ad circumstãtiam illam temporis, vt non, nisi illo anni tempore, illo mẽse, die & hora celebremus cœnam Dominicam, dicit enim: Quotiescunque, &c. Calicis vero communio pertinet ad ipsam substantiam Eucharistiæ. Extra controuersiam enim est, substantiam Sacramentorum constare materia & forma, hoc est, verbo Dei, & externo elemẽto diuinitus ad hoc instituto. Et ita Irenæus dicit, Eucharistiam constare duab. rebus, terrena & cœlesti. Iam vero Christus pro elemẽto Eucharistiæ ordinauit duas distinctas species, seorsim seu diuisim (sicut veteres loquuntur) sanctificandas, dispensandas & accipiendas, panem scilicet & vinũ: & singulis addidit mandatum: *Edite, Bibite, Hoc facite.* Et Paulus addit, hãc Filij Dei ordinatione m

nem durare debere vsque ad consummationem seculi. Nullo modo igitur Constantiensis consequentia valet: Christus Eucharistiam dedit cœnatis, nos eam damus ieiunis: ergo Ecclesia potest communionem calicis abrogare, interdicere & prohibere.

Sunt, qui non verentur Constantiensem hanc argumentationem & consequentiam ipsi Augustino tribuere, quem dictitant in Epistola 118. consuetudini Ecclesiæ in celebratione Eucharistiæ tantū tribuere, vt sua deat, propterea ab institutione Christi discedendum esse. Sed manifestā & luculentam iniuriam faciunt Augustino. Disputaturus.n. de ritibus Ecclesiasticis, statim in principio Epistolæ celebrationem Sacramentorum, quæ in scripturis canonicis cōmendatur, excipit. Et postea explicaturus hanc quæstionem, an à ieiunis, an vero post alios cibos accipienda sit Eucharistia: triplici vtitur distinctione. I. Quid horum sit faciendum, si diuinæ scripturæ præscribit auctoritas, non est dubitandum, quin ita facere debeamus, vt legimus. II. Si quid horum scilic. ritibus quæ diuinæ scripturæ auctoritas non præscribit, tota per orbem frequentat Ecclesia: hoc quin ita faciendum sit, disputare insolentissimæ insaniæ est. III. Quæ vero per loca & regiones variantur, liberas habent obseruationes. Iam vero nostra quæstio de communione calicis manifestissime est inter illa, quæ diuina præscribit auctoritas: sicut supra ex Euangelistis & ex Paulo demonstrauimus. Et ipse Augustinus in principio Epistolæ, ad primum hoc genus expresse refert communicationem corporis & sanguinis Domini. Valeat igitur, quod hoc loco August. pronuntiat, non esse dubitandum, quin ita facere debeamus, vt legimus. Alteram vero quæstionem de ieiunis seu cœnatis, Augustinus refert ad tertium genus, quod liberas habet obseruationes. Et hoc ita probat: Christus ideo post vltimam Cœnam instituit Eucharistiam. Voluit enim vltimum hoc infigere cordibus & memoriæ discipulorum. Non autem præcepit, quo deinceps ordine (scilicet temporis) sumeretur. Et addit Augustinus: Nam si hoc Christus monuisset, vt post cibos alios semper acciperetur: credo, quod eum morem nemo variasset. Ex Paulo vero diuersum ostendit. Ille enim arguit & emendat eos, qui suis mensis & cibis Dominicam cœnam miscebant. Immensum igitur discrimē est inter illa duo, Eucharistiam non post alios cibos, sed ieiunis dare; & communionem calicis prorsus eripere fidelib. laicis.

IV. Constantiensis decreti ratio est: Consuetudo, vt Eucharistia à laicis tantummodo sub specie panis suscipiatur, ad euitandum aliqua pericula & scandala, rationabiliter est introducta. Periculum autē intelligunt: ne quid ex calice effundatur. Vnde iudicant, tanta scandala sacrilegij (sicut vocant) nasci, vt propter euitanda pericula & scandala illa in vniuersum laicis prohibeant vsum calicis. Sed respondemus: Si pericula & scandala illa tanta sunt, & vsq; adeo necessario & absolute annexa sunt communioni calicis, vt his malis nulla alia cautione prouideri possit, nisi vsus Dominici calicis, fidelibus laicis prorsus eripiatur, interdicatur, & prohibeatur: tota primitiua & vetus Ecclesia sacrilegij insimulāda erit. Et redundabit hæc contumelia in ipsum auctorem Sacramenti, qui tale quid instituit, quod sine periculo scandali & sacrilegij in Ecclesia seruari non possit. Si vero hæc pericula non absolute & necessario communioni calicis annexa sunt: alia igitur ratione, & alijs cautionibus occurri licebit periculis illis, vt nō opus sit propterea prorsus abrogare vsum calicis. Nam & sacratum panem in terram posse excidere, Augustin. testatur 1. quæst. 1. cap. Interrogo: Num vero ideo altera etiam species, atq; adeo totum Sacramentum eripiendum erit laicis? Certe præpostera illa solicitudo & prudentia, quod ideo prorsus prohibetur vsus calicis, ignota fuit veteri Ecclesiæ, vbi pericula talia multo magis metuenda fuissent, quam nunc.

Singulis enim, aut certe Dominicis diebus tota communitas communicabat: & quidem sæpe in tanta frequentia, quam totam amplissimæ Basilicæ semel capere non poterant, vt eodem die sæpe opus fuerit reiteratione celebrationis cœnæ Dominicæ: sicut ostendit Leo Papa, epist. 81. Dabatur alicubi etiam infantibus Eucharistia: imo sanguinem Christi aliquando communicantes domum secum deferebant, sicut de sorore sua Gorgonia Nazianzenus refert. Serapionis puero apud Eusebium Eucharistia infusa datur ad ægrotum deferenda. Et quidem etiam ægrotis difficulter deglutientibus, sanguis Christi dabatur, in canone 76. quarti Carthaginensis Concilij & 11. Toletano Canone.

Πρόφασις igitur, non αἰτία est, quod de periculo prætexuerunt Pontificij: imo tale quid non raro in veteri Ecclesia accidit. Apud Cyprian. enim, sermon. 5. de lapsis, diaconus puellæ infanti reluctanti, & os labijs obturanti, de calice infundit, quod tamen mox de pollutis visceribus erupisse legitur. Apud Chrysostom. in vestes militum in sacrarium irrumpentium, sanguis Christi effunditur. Et grauiter quidem Patres tulerunt, quando tale quid accidit: sicut Augustinus testatur, cap. Interrogo vos: non tamen tam immane sacrilegium esse iudicarunt, vt propterea prorsus abrogandus esset vsus calicis: sed adhibuerunt solicitudinem & cautiones, quantum quidem fieri potuit, ne tale quid per negligentiam accideret. Nunc vero in hac languida Ecclesiæ senecta, elapsis florentibus Ecclesiæ temporibus, prudentiores hac in parte esse volumus patribus, martyribus, confessoribus, ipsisque adeo Apostolis: imo ipsa Dei sapientia a filijs suis iustificatur. Quid igitur prætextus, aut potius simulatio illa de periculo possit & valeat contra tam illustria, solida, & vrgentia scripturæ fundamenta & antiquitatis testimonia, illi etiam, qui à Pontificis partibus non prorsus alieni sunt, non dissimulant.

Quinta ratio est: Cum firmissime credendum sit, integrum Christum corpus & sanguinem, tam sub specie panis, quam sub specie vini veraciter contineri: ideo à laicis tantummodo sub specie panis, suscipienda est Eucharistia. Hoc argumentum repetitur in 3. Tridentino capitulo, eo vsque igitur eius explicationem differemus.

Sexta: Consuetudo hæc diu est obseruata, ergo habenda est pro lege. Hoc igitur pro confesso sumemus, totis mille & quadringentis annis post Christum natum, nullam fuisse in Ecclesia legem, nullam synodalem aut dogmaticam constitutionem, Sacramentum Eucharistiæ à laicis tantummodo sub specie panis esse suscipiendum: sed postremis illis temporibus consuetudinem talem, sicut alia multa, paulatim in Ecclesiam inuectam. Quale enim sit, quod dicunt: Consuetudinem illam diu esse obseruatam, explicabimus in 2. Tridentino capitulo. Quod vero ad argumentum attinet, scio in politicis hoc valere: sed in Ecclesia, verbo, institutioni, præscripto & mandato Dei, nulla consuetudo vel debet, vel potest præscribere aut præiudicare. Et in hac ipsa materia, de calice scilicet Dominico sanctificando, & plebi ministrando, Cyprianus argumentum illud plane inuertit. Cum enim Aquarij consuetudinem quorundam, qui ante Cyprianum fuissent, pro se allegarent: Cyprianus nequaquam vult concedere, consuetudinem illam pro lege esse habendam: sed consuetudini opponit legem Euangelicam, de calice Dominico sanctificando, & plebi ministrando: inquit enim, legem Euangelicam & traditionem Dominicam vbique ita esse seruandam, vt ab eo, quod Christus docuit & fecit, non recedatur.

Cyprianus.

Hæ sunt rationes, & hæc fundamenta Decreti Constantiensis: quibus superstructa primum fuit lex abrogati, erepti, prohibiti, & interdicti Dominici calicis. Illas vero rationes ordine in nuda forma recensere volui

vt appareat, quam scilicet graues & iustæ sint sicut eas Tridentinum capitulum appellat. Deinde vt facta collatione disputationum, quæ de eadem materia post Concilium illud secutæ sunt, consideretur, quomodo subinde alia quæsita sint fundamenta, & quomodo languentibus argumentis, noua subinde pharmaca adhiberi curarint Pontificii, vt scilicet forma & specie plausibiliori proponi possent.

Tractatus Gersonis de communione laicorũ.

Ad pleniorem autem Constantiensis decreti declarationem, pertinet tractatus Gersonis de communione laicorum. Memorabile enim est, quod post promulgatum interdictum calicis, cum animaduerterent, multis non satisfieri illis rationibus, quibus tanquam fundamentis interdictam prohibitionem suam superstruit; seniores concilii Constantiensis petierunt à Ioanne Gersone, vt is conquireret alias grauiores & firmiores rationes, persuasiones, & allegationes. quib. expugnari possint illi, qui ægre ferebant communionem sub vtraq; specie à Christo institutam, ab Apostolo confirmatam, & primitiua Ecclesia obseruatam, sibi tam frigidis & jeiunis rationibus, sicut in decreto Constantiensi ponuntur, eripi. Factum fuit hoc, biennio post promulgatum decretum. Promulgatio enim facta est anno Domini 1415. die Iunii 15. Gerson vero tractatum suum edidit Constantiæ, anno 1417, die Augusti 20. Et dignum est perpetua memoria ad omnem posteritatem, quod ex illa Gersonis annotatione habemus, quæ dictæ fuerint sententiæ à Theologis in Constantiensi concilio, cum instituta esset deliberatio de rationibus prohibiti & erepti calicis. Ita enim inquit Gerson; *Præsentes sunt in hoc concilio de præclaris Vniuersitatibus, tam numero, quam merito præcellentes Theologi; vnde dicunt eorum plurimi, qui super hoc fuerunt simul congregati, quod consuetudo non communicando laicos sub vtraq; specie, licite & rationabiliter fuerit introducta, præsertim post multiplicationem fidelium, & hoc propter euitationem multiplicis periculi, irreuerentiæ & scandali circa susceptionem huius benedicti Sacramenti.* Pericula autem hæc & ita enumerant; I. In effusione. II. In deportatione de loco ad locum III. In vasorum sordidatione, quæ deberent esse sacrata, nec passim tractata & tacta à laicis. IV. In barbis longis virorum. V. In conseruatione pro infirmis, posset enim acetum in vase generari, addito quod in æstate bibiones aut muscæ generarentur, quandoque etiam putresceret. VI. Fieret multis quasi abominabile ad bibendum, quando multi alii præbibissent. VII. In quo vase fieret consecratio tanti vini, quantum requireretur in Paschate pro aliquot millibus personarum. VIII. Damnum esset in sumptuositate vini: alibi enim vinum vix inuenitur. alibi care comparatur. IX. Esset periculum in congelatione. X. Induceretur inde periculum falsæ credulitatis, quasi tanta esset dignitas laicorum circa sumptionem corporis Christi, sicut & Sacerdotum. XI. Existimaretur semper fuisse & esse necessaria communio calicis. Et ita peccassent omnes clerici, Doctores & Prælati, qui diuersæ consuetudini se non opposuerunt voce & scriptis. XII. Putaretur virtus & efficacia huius Sacramenti esse magis in sumptione, quam in consecratione. XIII. Sequeretur, Ecclesiam Romanam non rite sentire de Sacramentis, nec esse in hoc imitandam. XIV. Sequeretur, Constantiense concilium in fide & bonis moribus errasse. XV. Esset occasio schismatum in Christianitate.

Verba Gersonis.

Enumeratio periculorum, ob quæ vsus calicis laicis sit interdictus.

Has fuisse rationes Theologorum in concilio Constantiensi, ex Gersone discimus. Nec vero opus est singulis addere peculiares refutationes: pleræq; enim tales sunt, quarum nunc ipsos Pontificios pudet. De periculo effusionis supra diximus. De periculo deportationis, reseruationis, item, de vasorũ contrectatione, facilis est responsio. Christus enim, sicut Origenes recte inquit, panem sacratũ & poculum benedictionis non jus-

Origenes.

sit seruari in crastinum, sed dixit: Accipite, edite, & bibite. Humanæ igitur traditiones sunt. Et quia propter seruandas illas traditiones vsus calicis, qui habet institutionem & mandatum Christi, laicis prohibetur & eripitur; recte igitur huc accommodatur responsum Christi, Mar. 7, Relinquentes mandatum Dei, tenetis traditiones hominum. Item: Irritum facitis mandatum Dei, vt traditionem vestram seruetis. Et sapiens antiquitas, quæ & panem & poculum sacratum ad infirmos & absentes deportauit, & in hunc vsum alicubi & aliquando per tempus non longum reseruauit, de periculis illis non ita fuit solicita, vt propterea vsum calicis abrogaret. Noua igitur & sera est hæc Pontificiorum prudentia, orta demum post annos mille quadringentos. Et nihil horum periculorum timendum esset, si, relictis hominum traditionibus, poculum benedictionis non reponeretur, sed juxta Christi institutionem statim dispensaretur. De vasis capacitate, apud veteres nulla ne nata quidem fuit quæstio: cum tamen sæpius communicantium tanta esset frequentia, vt eam ne amplissimæ quidem basilicæ capere possent: sicut ostendit Leo ad Dioscorum, Epistola 81. Porro, quam ridicula est ratio, de longis barbis virorum: Certe in primitiua Ecclesia non omnes fideles fuerunt imberbes. Et inter ipsos Apostolos (si vera est Nicephori descriptio) Petrus habuit crispam & densam barbam. Quod si omnino alterum faciendum esset: nonne potius longæ virorum barbæ resecandæ essent, quam vsus Dominici calicis prohibendus? Quid vero de barbis in fœmellis fingunt, cum & illis poculum Domini denegent? Et hæc scilicet vna est ex justis & grauibus illis causis, quas Tridentinum Concilium celebrat. Eiusdem grauitatis & justitiæ est ratio de sumptuositate vini: & quod abominabile quiddam sit, si ex vno poculo multi bibant. Valde delicata igitur iam facta est Ecclesia, cum antiquitas sæpe repetat, signũ & tesseram esse Ecclesiasticæ vnitatis, quod omnib. vnum poculum proponitur, sicut Chrysostomus inquit. Illa vero ratio nõ tantum leuis & ridicula, sed prorsus falsa est, quod dicunt, ideo laicis ereptum esse vsum calicis, vt in sumptione corporis Eucharistiæ maior sit dignitas Sacerdotum, quam laicorum. Paulus enim docet, in Christo Iesu credẽtes omnes esse vnum, Gal. 3. Et hæc ratio iamdudum, quasi ex professo est explosa à Chrysostomo, Homi. 18. in 2. Corin.

Chrysostomus.

In postremis vero rationibus ingenue fatentur Theologi Constantiensis Concilii, quæ præcipua & principalis causa sit, quod tam pertinaciter digladientur de illa prohibitione calicis: ne scilicet errasse videantur clerici, Doctores, Prælati, Romana Ecclesia, & concilium Constantiense. Et hanc rationem Lector bene obseruet.

Profecto nisi idoneus testis esset Gerson, vix crederet aliquis, tam leues, tam frigidas, tam futiles & ridiculas rationes à Theologis, ex præcipuis Vniuersitatibus totius Christiani orbis congregatis, in re tam graui & seria propositas fuisse.

Quando igitur Pontificii in hac disputatione titulum vniuersalis concilii, tanquam caput Gorgonis, obiiciunt, opponatur ipsis denudata turpitudo rationum & fundamentorum, ex quibus extructum est decretum illud Constantiensis prohibitionis. Et quidem ipse Gerson rationibus illis indignis appellatione Theologica, non satis fidit: ideo alias ipse à senioribus Concilii rogatus conquisiuit, quæ, quales in tali causa esse possint, nude & simpliciter, tanquam in tabella spectandas, proponam: hoc potissimum consilio, vt ex collatione Lector consideret, quid ex Gersonis schola Tridentini mutuati sint, & quomodo easdem rationes, alia specie rectius scilicet, & callidiori artificio proponant. Hæc collatio aliquem postea habebit vsum.

Sequuntur rationes Gersonis.

I. Prima igitur Gersonis ratio hæc est: circa institutionem & ministrationem

tionem Sacramentorum, quædam sunt de necessitate Sacramenti, & de iure diuino: vt scilicet consecratio fiat per talem verborum formam, & in tali materia panis. Quædam vero tantummodo sunt de necessitate præcepti Ecclesiæ, & de iure humano seu positiuo: vt scilicet consecratio fiat in azymo in templo seu altari sacrato cum talibus vestibus, cum lumine, cum Epistola & Euangelio: item ieiuno stomacho. Talia enim non sunt inuariabilia, & ab Ecclesia possunt immutari. Et inter hæc ponit etiam vsum calicis, hoc est, vsum calicis, qui habet verbum, institutionem, præscriptum & mandatum filii Dei, in eodem loco & gradu ponit, cum Pontificio vestitu mistificatorum, cum accensis cereis, cum lampadibus certo ritu excantatis, &c.

Secunda: Sumptio Eucharistiæ sub vtraq; specie à laicis nunquam fuit præcepti iuris diuini: attamen dum fiebat, præcipiente vel permittente, vel consulente Ecclesia; bene fiebat. Nunc vero dum certa ratione inoleuit opposita consuetudo per Ecclesiam laudata & iussa: sumptio talis est temeraria, præsumptuosa, scandalosa, seditiosa, & ex consequenti, æternæ damnationis inductiua. Iucundum erit postea videre, quomodo eadem argumenta à Tridentinis, non in tam aperta & crassa forma, sed subtiliori artificio limata proponantur. II.

Tertia: Christus Ioannis 6. dicit. Nisi manducaueritis carnem filii hominis, & biberitis sanguinem eius, non habebitis vitam in vobis. Sed ibidem mox dicit: Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Ergo communio sub vtraq; specie non est necessaria: Sed sufficit, si tantummodo sub specie panis sumatur. Idem argumentum in primo Tridentino capitulo repetitur. III.

Quarta: Spiritualis manducatio & bibitio semper est necessaria. In paruulis vero, & in casu necessitatis, tota communio Sacramentalis non cadit sub necessitate salutis. Ergo pars eius, scilicet vsus calicis, potest etiam extra necessitatem adultis laicis prohiberi & eripi. Hoc argumentum primus Tridentinus Canon recte notat: cum inquit: Ex necessitate salutis, &c. IV.

Quinta: Gerson agnoscit, quam male sonet in piorum auribus, quod decretum Constantiense, cum concedat, Christi institutionem præscribere vsum vtriusq; speciei, tantum illam clausulam opponat: Hoc non obstante, &c. ideo varia quærit pharmaca, vt languenti huic argumento prudens aliquod pharmacum, iuxta Euripidem adhibeat. Summa vero huc redit: Scripturam sacram non esse ita recipiendam nude & insolidum, contemptis aliis traditionibus hominum, quin debeat ad veram intelligentiam habendam, iuribus humanis, & canonibus & decretis, & glossis Doctorum frequenter & humiliter vti: Imo expositionem Scripturæ, à veteribus traditam, recipere interpretationem recentiorum. Et tandem concludit, Scripturam in sui expositione finaliter resolui in auctoritatem & consuetudinem vniuersalis Ecclesiæ. V.

Hanc Gersonis sententiam postea Nicolaus Cusanus apertius & crassius explicauit Epistola 2. ad Boemos, inquit enim: Scripturas ad tempus adaptari, & varie intelligi, ita vt vno tempore, secundum currentem vniuersalem ritum, exponantur: mutato vero ritu, iterum sententia mutetur. *Nicolaus Cusanus.*

Huius argumenti neruos retinent quidem Pontificii: sed in tanta luce Euangelii, non audent illud tali forma proponere, sed aliis artificiis institutionem Christi eludunt, sicut postea ostendemus.

Sexta: Videt Gerson, & hoc non parum habere incommodi, quod decretum Constantiense videatur simpliciter concedere, in primitiua Ecclesia, in conuenientibus Ecclesiasticis, fuisse communem & vniuersalem VI.

vsum communionis sub vtraq; specie. Et quamuis hoc Gerson negare, & contrarium siue testimoniis siue exemplis docere non potest: addit tamen, probabilius videri, quod hæc obseruatio nunquam à tempore Doctorum communis apud omnes extiterit. Et hæc Gersonis commonefactio excitauit Pontificios procuratores nostri temporis, quod aliqua talia exempla quibus hoc probare in speciem conantur, conquisierunt: ne scilicet opus amplius sit fœda illa clausula: Hoc non obstante.

VII. Septima: Quando antiquitatis testimonia & exempla restantur, populum fidelem debere bibere sanguinem Christi: dicit Gerson, hæc exponenda esse de Sacerdotibus, qui celebrant pro toto populo: vt populus dicatur sanguinem Christi bibere, quia ministrantes pro eis illum bibant: quia scilicet (sicut Gabriel Biel dicit) Sacerdos est os Ecclesiæ. Hæc ratio talis est, quod nemo ex Pontificiis jam aperte, & in tali forma, illa vti audet.

VIII. Octaua: Augustinus licet de communicatione laicorum sub vtraque specie, sæpius tanquam necessaria loquatur: inuenitur tamen dixisse: Crede, & manducasti. Et eodem modo dicere potuit: Crede, & bibisti. Ergo communio laici sub vini specie non est necessaria, sed prohibitio vsus calicis, potest lex constitui, vt Eucharistia à laicis tantummodo sub specie panis suscipiatur. Sed multo plus est in hac conclusione, quam in præmissis. Augustinus enim in illo dicto nihil quicquam vel somniauit de mutilanda & mutanda testamentaria filii Dei institutione. Sed disputat, Christum in concione Ioan. 6. non loqui de Capernaitica laniena corporis sui, sed de spirituali manducatione, quæ fit per fidem, inquit enim: vt quid paras dentes & ventrem? Crede & manducasti. II. Dictum illud recte accommodatur ad salutarem sumptionem Eucharistiæ, ad quam fide accedere oportet. III. Vsurpatur etiam de casu necessitatis, quando scil. non potest haberi copia Sacramentalis communionis, tunc enim valet illud Augustini: Crede & manducasti. Inde vero nulla ratione sequitur Constantiensis conclusio. Et si tale quid inde sequeretur, non Dominici calicis, sed panis Eucharistici vsus abrogandus & prohibendus esset: nec laicis tantum, sed vniuersaliter omnibus, generaliter enim Augustinus dicit: Crede & manducasti.

Augustinu.

Prima vero & vltima Gersonis ratio hæc est: Inuocandum potius esse auxilium brachii secularis, quam per ratiocinationes agendum, cum determinatio Concilii iam transierit in rem judicatam. Item, in expugnatione diuersum sentientium, proficere videretur, si Imperator acciperet factum illud prosequendum & terminandum, cum potentia etiam brachii secularis. Ita Gerson. Et notetur, hanc esse primam & vltimam Constantiensem probationem, quia videtur valde esse compendiaria. Diserte etiam se declarat Gerson: contra quos disputet. Dicit enim, asserentes sumptionem Eucharistiæ esse licitam & vtilem laicis, tantum errare, quantum illos, qui dicunt, eam esse necessariam, de necessitate præcepti diuini & juris indispensabilis.

Et hæ sunt rationes, tempore Constantiensis Concilii disputatæ & propositæ, quando primum nata est iniusta & impia illa lex interdicens, prohibens & eripiens laicis vsum Dominici calicis, contra institutionem Christi, contra traditionem Apostolorum, & obseruationem primitiuæ Ecclesiæ.

ARGVMENTA BASILIENSIS *Concilii.*

Mox vero post 20. ferme annos, in Basiliensi Concilio, eadem prohibitio repetita & confirmata fuit. Et operæ pretium est obseruare, quomodo

tunc

tunc statim quædam rationes Constantiensis Concilij, vt nimis aperte & crasse expositæ, cœperint alia forma proponi.

Primo enim, quia sentiebant, pias aures illa Constantiensi clausula non immerito offendi, licet Christus instituit sub vtraque specie, hoc tamen non obstante, consuetudo, &c. rationem illam paululum immutatam, ita proponunt: Laicos & clericos non conficientes, non astringi ex præcepto Domini, ad sumptionem vtriusque speciei. Illam vero correctionem ex Gersonis commonefactione sumpserunt: quam etiam Tridentinum Concilium imitatur, sicut suo loco explicabimus.

II. Nec illa forma Constantiensis argumenti placuit Basiliensibus: Licet in primitiua Ecclesia Eucharistia à fidelibus sub vtraque specie susciperetur: hoc tamen non obstante, &c. Basiliense igitur Concilium argumentum illud ita format. Ecclesia ordinare habet, quomodo ministretur hoc Sacramentum, prout pro reuerentia ipsius Sacramenti, & salute fidelium viderit expedire. Et hoc argumentum quomodo in secundo Tridentino capitulo repetatur, postea videbimus.

III. Modo iuxta ordinationem seu obseruationem Ecclesiæ communicatint, siue sub vna, siue sub vtraque specie, proficit digne communicantibus ad salutem. Quare vero non potius iuxta ordinationem Christi, & traditionem Apostolorum, quam primitiua Ecclesia religiose secuta est? Cogitetur autem, quæso, quid sit salutem promittere illis, qui relinquẽtes mandatum Dei, tenent traditiones hominum. imo qui abrogant mandatum Dei propter suas traditiones, Mar. 10. Ad dignam certe communicationẽ omnino requiritur fides. Sed fides ex auditu, auditus vero per verbum Dei. Ergo vbi à verbo Dei disceditur, non potest esse vera fides. Et Cyprianus disputans de calice Domini sanctificando, & plebi ministrando, ad illos, qui ab eo, quod Christus magister fecit, docuit & præcepit, humana institutione decedunt, accommodat illud Esaiæ: Frustra colunt me, mandata & doctrinas hominum docentes. Memorabile vero est, quomodo illam Basiliensem rationem Iacobus Zieglerus contra VValdenses amplificarit & illustrarit, hæc enim sunt eius verba, de cõmunione sub vtraq; specie. Hunc panem sub obedientia Romanę Ecclesiæ manducamus, certi quia ob hoc obsequium fidei, viuemus in æternum.

Cyprianus.

Iacobus Zieglerus.

IV. Sub vna specie integre est totus Christus: ergo altera potest vel omitti, vel abrogari & prohiberi.

V. Consuetudinem non vetustissimam vnius speciei Basilienses censent pro lege habendam propter has causas. I. Quia est rationabiliter introducta. Rationes vero sunt tales, sicut illas ex descriptione Gersonis supra recensuimus. II. Quia diutissime est obseruata. Hoc vero ostendemus falsum esse in explicatione secundi Tridentini capituli. III. Quia est à Doctoribus commendata. Intelliguntur autem non Doctores veteris & purioris Ecclesiæ, sed qui tunc in scholis regnabant: quam graues vero fuerint ipsorum commentationes, ex Gersonis annotatione iam didicimus.

ARGVMENTA NOSTRO TEMPORE DISPVTATA, *pro mutilatione communionis.*

Veniamus iam ad nostrorum temporum disputationes: vbi accensa rursus, singulari Dei beneficio, luce verbi Dei, necessitas imposita fuit Pontificijs, vt ex Scriptura quærerent prætextum aliquem huius mutationis. Et quia videbant, in hac luce verbi Dei, non amplius locum habere clausulam illam: Hoc non obstante. Nouo igitur & subtilio-ri artificio formandæ fuerunt rationes. Non autem integras illas disputationes retexemus, sed tantum monstrabimus ex collatione, quo-

modo

modo subinde requisita sint alia & noua fundamenta, cum priora, ne ipsis quidem Pontificijs satisfacerent: & quomodo veteres rationes nouo artificio limatæ, alia subinde specie reformatæ sint. Id quod euidens indicium est, causam, quam Pontificij procuratores in hac disputatione sustinent, esse malam, dubiam, infirmam, languentem & ruinosam. Quæ enim noua nunc comminiscuntur fundamenta, non sunt illa, ex quibus extructum primum fuit decretum huius mutilationis: sed conductitij rhetores, sophistico artificio talia post factum excogitant, vt illi parti, cui operam suam elocarunt, liberaliter inseruiant, & quoquo modo satisfaciant. Illa igitur tantum, quæ nostris temporibus à procuratoribus regni Pontificij, seu noua, seu renouata, in hac disputatione proposita sunt, breuiter notabimus.

Et primo hoc obseruetur: Quia in scriptura extat manifesta & certa descriptio testamentariæ institutionis filij Dei, viderunt, illam lucem nō posse hoc quidem tempore animis hominum eripi, si cum Constantiensi Concilio dicatur: Hoc non obstante, vel si cum Basiliensi Concilio sine probatione fingatur, non omnes fideles illo mandato Christi constringi. Quærendus igitur fuit prætextus ex detortis quibusdam scripturæ sententijs: an hoc forsan artificio tenebræ possent simpliciorum oculis obduci. Vel certe vt illud assequerentur, quod Augustinus contra literas Petiliani inquit: Ambigua & peregrina testimonia malam causam vel moras faciendo sustentant.

Augustinus.

Et quidem cum tempore Concilij Constantiensis & Basiliensis, in scriptura nulla potuerint argumenta inuenire, excepto 6. c. Ioannis, recentibus Pontificiæ turpitudinis patronis tanta suppetit argumentorum copia, vt etiam ex veteri Testamento probare (si Dijs placet) possint. fidelibus laicis eripiendum esse vsum Dominici calicis. Osius enim in confessione Petricouiensi, ita argumentatur: Sicut in veteri Testamento discrimen inter Sacerdotes & laicos tale erat, quod populus de Sacrificijs, quę erant in materia solida, simul edebat, de libaminibus v. quæ liquoribus constabant, non populo, sed solis sacerdotib. fas erat bibere, Leuit. 4. 6. & 16. ita in nouo Testamento laicis prohibendus est vsus Dominici calicis, vt sit idem discrimen inter Sacerdotes & laicos, quod fuit in veteri Testamento. Atqui in veteri Testamento, non Sacerdotes ad propugnādam & illustrandam ordinis sui dignitatem hoc constituerant, sed Dei erat ordinatio. In nouo vero Testamento filius Dei cœnam instituit communem omnibus fidelibus, hoc est, discipulis suis, in qua calix Domini, pari conditione cunctis traditus est, sicut Theophylactus inquit. Et de vniuersa Ecclesia Paulus inquit: Omnes in vnum spiritum potati sumus. Non ergo sequitur: In veteri Testamento fuit ex Dei ordinatione, in participatione sacrificiorum, tale discrimen inter Sacerdotes & populum: Ergo licet communionem Eucharistiæ Christus instituerit, Apostoli tradiderint, primitiua Ecclesia seruarit sub vtraque specie, tamen vt discrimen illud veteris Testamenti eodem modo extet etiam in nouo Testamento, mutanda potius per homines, & mutilanda erit Testamentaria institutio Filij Dei. Quasi vero nullum deberet discrimen esse inter tempora veteris & noui Testamenti. Quid igitur est abrogatio veteris Testamenti, si ideo mutanda est institutio Christi, vt nullum sit discrimen inter vetus & nouum Testamentum? Et quid opus est prolixa refutatione, cum argumentum illud, in illa ipsa plane forma, quasi ex professo reiectum atque explosum fuerit, in vera & puriori antiquitate, præcipue vero à Chrysostomo Homilia 18. in secunda Epistola ad Corinthios, cuius verba supra annotauimus. Veteres etiam ex vsu Mannæ, & aquæ ex petra, probarunt, vsum vtriusq; speciei communem esse omnibus fidelibus, in no-

Osius.

uo Testamento. Illud vero egregium est, quod Eccius in locis communibus sacrilegium erepti calicis iustificat inde, quod Dominus prædixerit de posteris Heli: vt quicunque venerit ad Sacerdotem, ei dicat: Dimitte me, obsecro, ad vnam partem sacerdotalem, vt comedam buccellam panis. Bella mehercle consequentia, maledictum & supplicium, quod propter atrocia scelera Deus posteris Heli minatur, trahere ad vniuersum fidelem populum in Ecclesia, & quidem ita, vt propterea fidelibus laicis, beneficium & priuilegium Dominici calicis à Christo ipsis indultum, & ab Apostolis traditum, prohibeatur & eripiatur. Digna profecto est Ecciana hæc ratio, quæ referatur inter argumenta Theologorum Constantiensis Concilij, quæ supra citata sunt. Qualis enim causa est, quam defendunt, tales etiam sunt rationes.

Eccius pro mutilatione communionu.

Sed audiamus porro, quas ex nouo Testamento rationes proferant, quibus clarissima verba institutionis eludere conantur. Eccius inter cætera argumenta allegat etiam sententiam Pauli, 1. Cor. 5. Pascha nostrum immolatus est Christus. Epulemur itaque in azymis synceritatis & veritatis. Quia ibi mentio fit epulationis & non bibitionis: item azymorum, & non vini, fingit igitur se probasse, Paulum tradidisse Corinthijs, in communione Eucharistiæ vsum vnius tantummodo speciei. Singulari vero Dei iudicio factum esse interpretor, quod tales patronos, & tales rationes sortita est impia mutilatio cœnæ Dominicæ. Certe si alias non cõstaret, ipsa rationum & argumentorum qualitas ostendere posset, qualis sit causa illa, quam defendunt Pontificij. Quod enim Paulus Corinthijs tradiderit vsum vtriusq; speciei, manifestum est, 1. Cor. 11. Et tamen tam perfricta frons est in procuratoribus regni Pontificij, vt non vereantur contrarium de Paulo fingere: idque testimonio plane nihil ad rem faciente. Vt enim Eccio hoc largiamur, quod iuxta suum morem verbum ἑορτάζειν pro epulatione interpretatur: certe de cœnę Dominicę vel vna, vel vtraq; specie sumenda, in illa sententia Paulus plane nihil loquitur: imo diserte se declarat, quod non loquatur de azymis triticeis vel materialibus, dicit enim, In azymis synceritatis & veritatis: imo ipsos fideles vocat azymos. Quin igitur ex illo loco Eccius vsum etiam sacrati panis ex cœna Dominica aufert, vt Christiani seipsos deuorent: quia sunt azymi. Et tamen propter tales rationes volunt nos abijcere clarissima verba institutionis Cœnæ.

Alia argumenta Eccii.

Eiusdem dexteritatis est hæc Eccij ratio. Quotidie oramus: panem nostrum supersubstantialem da nobis hodie. Miretur forsan Lector, quo artificio petitio illa Dominicæ orationis accommodari possit ad defensionẽ mutilationis cœnæ Dominicæ. Sed dicam tibi: Inquisitor quidam hæreticæ prauitatis scripsit contra Valdẽses. Is argumentum hoc ita format: Veteres testantur, Apostolos in celebrationem cœnæ Dominicæ adhibuisse recitationem orationis Dominicæ. Sed in illa tantum fit mentio panis, non etiam vini. Apostolicum igitur est, laicis prohibere & eripere vsum Dominici calicis. Et per consequens: licet Christus Cœnam suam instituit sub panis & vini specie: Ecclesia tamen inde vsque ab Apostolorum temporibus orationem Dominicam direxit contra illam Christi institutionem, petens abrogationem & prohibitionem Dominici calicis, vt tantũ sub vna specie communicaretur. Petit enim panem tantum. Illam vero precationem Ecclesiæ Deus vsq; ad Constantiense Concilium, hoc est, per annos mille & quadringentos non exaudiuit. Ita ergo Christus in oratione Dominica docuit orare, contra communionem sub vtraq; specie, & quidem biennio ante, priusquam cœnam Dominicam institueret. Quomodo igitur Romanus Pontifex iam quibusdam nationibus concedit vsum vtriusq; speciei, si pugnat cum oratione Dominica, qua panem

tantum

tantum petimus? Num vero oratio Dominica laicis tantum præscripta est? Quid si Sacerdotes dum celebrant, etiam orant, Panem nostrum, &c. Ergo & illis eripiendus erit vsus calicis.

Et hæc cum tam absurda sint, non veretur tamen Concilium Tridentinum, omnes illas rationes ex vna fidelia dealbare, quod scilic. sint graues & iustæ: cum certissimum sit, petitionem illam Dominicæ orationis non loqui de cœna Dominica. Et licet veteres quidam, allegoriam inde extruant: nota tamen est regula, ex allegorijs non facienda esse dogmata quæ non sunt in alijs certis & manifestis Scripturæ locis fundata. Multo minus igitur admittenda erit allegorica probatio, contra manifesta verba testamentariæ institutionis filij Dei. Et allegoria illa, si obstinate vrgeatur, simpliciter tollet vtramque speciem Eucharistiæ. Sicut enim non facit mentionem vini, ita nec de substantia, nec de specie panis materialis petitionem illam allegoria vult intelligi. Et veteres qui allegoria illa vsi sunt, nihil minus cogitarunt, quam de prohibendo, abrogando & eripiendo vsu Dominici calicis. Et in veteri Ecclesia, ne septem quidem illi dormientes, de argumentatione ista ex oratione Dominica contra verba institutionis quicquam somniarunt.

Sed propius pedem conferunt Pontificij, demonstraturi ex Scriptura, communionem sub vna specie, Paulo & reliquis Apostolis, imo ipsi Christo & vsurpatam & probatam fuisse.

Hoc vero est artificium illud, quod Constantiensi & Basiliensi Concilijs prorsus ignotum fuit.

Argumentũ Coloniens. Iesuitarum. Ex Paulo igitur Colonienses Iesuitæ ita argumentantur: prima Corinthiorum decimo, vbi fit mentio frangendi panis, & benedicendi calicis, ponitur vtraq; species. Mox vero postea, vbi ad participationem seu sumptionem võtum est, dicit: Omnes ex eodem pane participamus. Sacerdotibus igitur consecrantibus vtraque species debetur, laicis vero vna tantummodo sufficit. Hoc vero Ecclesiæ ignotum fuit, tempore veteris interpretis, qui habet: Omnes de vno pane & de vno calice participamus. Et Tridẽtinum decretum edicit, veterem & vulgatam illam editionem esse habendam pro authentica, quam nemo reijcere, quouis prætextu audeat vel præsumat. Qui fit igitur, quod hoc in loco vetus editio à Pontificijs non habetur pro authẽtica: sed reijcitur hoc prætextu, quod Græcus textus ibi non facit mentionem calicis? Sed intelligat Lector, Decretum hoc velle: Quando vetus editio suffragari videtur erroribus, & abusibus regni Pontificij, vt tunc habeatur pro authentica: quando vero illis repugnare iudicatur, tunc libere posse eam reijci.

Refutatio argumenti. Sed ad rem ipsam respondeamus. Paulus describens morem communionis in Ecclesia Corinthiaca (Dicit enim, tanquam intelligentibus loquor) meminit & panis & calicis Domini. Formaturus vero argumentum ex communione Eucharistiæ, quod accommodet ad disputationem de idolothytis, satis habet ex vna parte id sumpsisse. Non quod vnius tantum partis sumptio vsitata fuerit apud Corinthios, mox enim illis, quos dehortatur ab idolothytis, inquit: Non potestis poculum Domini bibere, & poculum dæmoniorũ, &c. Non autem ad solos ministros Ecclesiæ pertinet hæc disputatio Pauli de idolothytis. Et capite duodecimo, inquit: Omnes in vnum Spiritũ potati sumus. Clarissime vero capite vndecimo, describitur, quod Corinthijs Paulus tradiderit vsum vtriusq; speciei. Nihil igitur Pontificiorum mutilationi patrocinatur sentẽtia illa Pauli, sicut Græce legitur. Quidam ex particula disiunctiua, apud Paulum prima Corinthiorum vndecimo, argumentum formant contra vsum vtriusque speciei. Paulus enim dicit: Qui comederit panem hunc, aut biberit poculum Domini indigne. Sed in disiunctiuis satis est, alteram partem poni.

Paulus

Paulum ergo liberum facere fingunt, siue sub vna, siue sub vtraq; specie Eucharistia sumatur. Sed facilis & plana est responsio. Si in verbis institutionis & in illis locis, vbi disponitur & describitur forma Cœnæ Dominicæ, Scriptura vteretur particulis disiunctiuis, non parum certe roboris haberet argumentum. Iam vero Paulus recitans institutionem Christi, vtitur particula copulatiua, inquit enim: Similiter & poculum, &c. II. Repetens suam traditionem, quomodo Christi institutionem ad vniuersam Ecclesiam accommodarit, & quomodo præscripserit formam celebrādæ Cœnæ Dominicæ, vtitur aliquoties particulis copulatiuis. Tertio, Describens vsum communionis in Ecclesia Corinthiaca, vtitur etiam copulatiua particula. Hæc adeo sunt manifesta, vt argumentum illud de particula disiunctiua in altera sententia, valde paucis inter ipsos Pontificios probetur. Neq; enim Paulus in illa sententia præscribit, disponit aut præcipit de modo communionis, id quod in aliis sententijs, per particulam copulatiuam facit: sed loquens de digna & indigna sumptione, vtitur disiunctiua particula, vt ostendat, parem reuerentiam vtriq; parti deberi, & pluribus modis posse reatum incurri in sumptione Eucharistiæ; vtram enim partem quis contumelia affecerit, reus erit. Et recte retorquetur hoc argumentum in ipsos aduersarios. Quia enim iuxta Ambrosii sententiam indignus est Domino, qui aliter celebrat hoc mysterium, quam à Christo traditum est: qui ergo in vna parte seruant institutionem Christi, in altera vero eam violant, mutant, & mutilant, non releuantur vllo prætextu. Disiunctiua enim particula ostendit, eos incurrere reatum, qui siue in vsu panis, siue in vsu calicis, præter & contra institutionem agunt. Disiunctiua igitur illa particula apud Paulum, non probat aut confirmat Pōtificiam mutilationem, sed acriter eam taxat & damnat & monstrat fontes refutationis præcipui Pontificii argumenti, quod scilicet satisfiat institutioni Christi, si vna species digne sumatur, cum Christus integer & totus sub vna etiam specie adsit. Paulus vero pronuntiat, incurri reatum, quando aliquid contra institutionem committitur, siue in panem, siue in poculum Domini.

Sed quicquid sit de traditione Pauli, & de consuetudine Paulinarum Ecclesiarum: dicunt ab aliis Apostolis communionem sub vna specie, & traditam & seruatam fuisse. Sed quibus quæso documentis hoc probant? Roffensis ex apocrypho Euangelio secundum Hebræos citat, Christum post suam resurrectionem Iacobo Iusto porrexisse Eucharistiam, sub panis tantummodo specie. Et ex Legenda citat, Christum Dionysio Sacramentum hoc ministrasse sub sola panis specie. Et inde habere originem communionem sub vna specie. Sed quia non apocryphorum commenta, nec fabularum figmenta quærimus, sed Scripturam flagitamus: ideo alius quærendus fuit prætextus. Osius igitur affirmat, quicquid Paulus vel tradiderit vel fecerit de vtraque specie, Iacobum certe in Hierosolymitana Ecclesia, & tradidisse & seruasse communionem sub vna tantum specie: Quia Actorum 2. in descriptione exercitiorum Hierosolymitanæ Ecclesiæ recitatur fractio panis, & nulla ibi fit mentio vini. Quia vero animaduertit Osius, quantum incommodi habeat, si ponantur contraria docuisse Paulus & reliqui Apostoli: cum quidem inter illos, qui Paulo dextras consensionis, ante conscriptam Epistolam ad Corinthios dederant, Iacobus etiam fuerit, Galatas 2. ideo fingit, Iacobum hoc fecisse in Hierosolymitana Ecclesia, non quod contrarius esset Paulo, sed vt ostenderet, liberum esse, communicare siue sub vtraque, siue sub vna specie. Sed expendamus, an tantum sit argumenti huius robur, quo institutionem cœnæ mutilare possint Pontificii. Quia enim verba institutionis Christi, & Paulinæ traditionis clarissima sunt: si ab illis nos dimoue-

Roffensis.

Osius.

Argum. ex loco Act. 2.

re vo-

re volunt, necesse est, vt argumenta, quibus illud efficere volunt, longe sint clariora, certiora & firmiora, quam ipsa institutio. Sed descriptio Actor. 2. non satis aperte, certo & firmiter ostendit, an de vulgaribus epulis, an vero de cœna Dominica, locus iste intelligendus sit. Chrysostomus enim fractionem panis, Actorum 2. & 20. non interpretatur de administratione cœnæ Dominicæ, sed de vulgari & quotidiano cibo. Et Oecumenius colligens Græcorum interpretationes, de vulgaribus cibis locum illum interpretatur: quod scilicet significetur vilis & parabilis victus sine delicijs, eo quod Lucas dicit, ipsos frangentes panem sumpsisse cibum. Et quidem Græcus textus non obscure ostendit, mentionem fieri de tali fractione panis, quæ ad cibum seu alimentum pertineat. Dicit enim, per diem in templo congregatos fuisse fideles ad auditum verbi, postea in domibus fregisse panem ad alimentum. Ita enim loquitur. κλῶντες ἄρτον μετελάμβανον τροφῆς, hoc est, Frangentes panem sumebant alimentum. Quis igitur sanæ mentis, propter locum ambiguum & obscurum, à clarissima luce verborum Christi & Pauli se dimoueri patietur? Certe si tempore Constantiensis & Basiliensis Conciliorum iudicatum fuisset, vsum vnius tantum speciei ex illo loco vel specie aliqua posse probari, non intermissum fuisset hoc argumentum: nec opus fuisset vel frigidis alijs rationibus, vel flagitiosa illa clausula: Hoc non obstante. Nulla igitur firma & manifesta est certitudo argumenti, quod contra communionem sub vtraque specie, ex loco Act. 2. sumitur.

Chrysostomus.

Infirmitas argumenti ex loco Act. 2.

Non ignoro autem, veteres quosdam fractionem illam panis, Act. 2. intelligere de celebratione Eucharistiæ. Quam interpretationem non reiicio, maxime quia Actorum 20. vna sabbati, cum Paulus concionaturus esset, dicitur Ecclesia conuenisse ad frangendum panem, quod Beda ex Augustino interpretatur de celebratione mysteriorum. Sed ne hoc quidē modo, illa fractio panis patrocinabitur Pontificiæ mutilationi, id quod tribus firmissimis argumentis probabo. I. Nullus ex omnibus veteribus fractionem illam panis ita interpretatus est, quod Apostoli vnam tantum Eucharistiæ speciem, altera prætermissa vel abrogata, fidelib. in Ecclesia dispensarint: multo minus hoc dogma inde extruxerūt, verba institutionis de calice non pertinere ad laicos, sed illis vel posse vel debere vsum Dominici calicis prorsus interdici, prohiberi & eripi. Certus sum, ex tota vera antiquitate tale nihil posse proferri. Status igitur quæstionis non proprie hic est: An veteres quidam fractionem panis, Act. 2. de celebratione Eucharistiæ intellexerint: sed an docuerint, Apostolos vnam tantum partē Eucharistiæ laicis præbuisse, abrogata & erepta altera. Et quidem, an inde extruxerint dogma Pontificiorum de mutilanda institutione. II. Pontificiorum axioma est, Sacrilegium esse, si Sacerdos celebrans consecret non vtramq; speciem, sed panem tantum. Si igitur Act. 2. quia tantum panis exprimitur, ideo simpliciter excludendum est poculum Domini; sequetur, Apostolos cœnam Dominicam panis tantummodo, non etiam calicis consecratione celebrasse. Quod Pontificii admittere non possunt. Si igitur dixerint, sicut aliter dicere non possunt, ex institutione per Synecdochen supplendum esse de consecratione alterius etiam speciei, licet nominatim non exprimatur: iam manifeste admittunt Synecdochen, & concedunt, breuem illam historiæ notationem intelligendam & interpretandam esse iuxta descriptionem institutionis cœnæ Dominicæ. Nec patebit ipsis hoc effugium, si dicere voluerint, Lucam non describere, quid Apostoli vel consecrarint, vel ipsi sumpserint: sed tantum, quid populo dispensarint. Nam Actorum 20. Paulus Apostolus scribitur fregisse panem, & ipse gustasse. Nec iuxta sua axiomata dicere possunt: Paulum ibi vnam tantum speciem sumpsisse: fuit enim tunc conn-

Obiectio de fractione panis Act. 2. tribus argumentis refutatur.

Pontificiorum axioma.

ciens (sicut Pontificij loquuntur) quia fregit panem. Nolint igitur velint, coguntur in illis locis concedere & admittere Synecdochen, quæ non aliunde, quam ex verbis institutionis, supplenda est. Recte igitur & nos dicimus, Apostolos in fractione illa panis, dispensasse Eucharistiam, non præter vel contra, sed iuxta institutionem Christi, qui & panem & poculum præbuit. Instructio enim Apostolica est: Docete eos seruare, quæ ego præcepi vobis.

III. Fractio illa panis nō tantum cæteris Apostolis, sed ipsi etiam Paulo tribuitur, Act. 20. Paulum vero celebrationem, dispensationem & vsum Cœnæ Dominicæ tradidisse sub vtraque specie, non Corinthijs tantum, sed omnibus qui inuocant nomen Domini, in omni loco, manifeste ipse testatur. 1. Corinthiorum 11. Sed Lucas historicus nominat fractionem panis, phrasi Hebræis vsitatissima: quæ conuiuium, cœnam aut refectionem, quæ cibo & potu constat, de scriptura, simpliciter nominat fractionem aut manducationem panis. Insaniret autem, qui legens in historijs (manducare panem) contendere vellet, homines illos sine potu vixisse. Nec vero ex sola phrasi de Synecdoche disputamus. Sed hanc Synecdochen, & quidem in hoc sensu Apostolis vsitatam fuisse, Paulus manifeste ostendit. Nam prima ad Corinth. 11. vbi expresse tradit vsum vtriusque speciei, tamen ita loquitur: Non licet Dominicam Cœnam manducare. Item, Quando conuenitis ad manducandum. Ibidem dicit, Non diiudicans corpus Domini, vbi tamen in eadem periodo bis copulatiue coniungit edere & bibere.

Porro obiter & hoc adijciam, quod Roffensis, & post eum Iesuitæ Colonienses ex opere imperfecto, in Matthæum, quod Chrysostomo, sed falso adscribitur, probare nituntur, Paulum in naui, Actorum 27. sub vna tantum specie dispensasse Eucharistiam Lucæ & reliquis discipulis.

Si Sophistæ in prophanis materiis, vt in laudanda quartana febri, tyrannide Busiridis, & similibus ita luderent, aliquo modo ferendum esset. Sed in re seria, pertinente ad conscientias piorum, ita ludere sacrosanctæ Scripturæ sententijs, & quidem ad euertenda clarissima verba testamentariæ institutionis filij Dei, nefarium profecto & sceleratum est. Lucas enim Actor. 27. non breuiter, non obscure, nec ambigue, sed clarissime multis repetitionibus diserte declarat, non agi in illa historia de celebratione Cœnæ Dominicæ, sed de sumptione vulgaris cibi, post multam & longam inediam.

Et quidem de Eucharistia historiam illam interpretari, si fiat sine iniuria & deprauatione institutionis Christi, catachresis est, non admodum sane probanda nec imitanda: fit enim præter veritatem historiæ, aliquo modo tamen toleranda. Auctor enim operis imperfecti, nihil inde statuit quod ab institutione Christi dissentiat. Sed detorquere illam historiam ad mutationem, violationem & mutilationem cœnæ Dominicæ, cum de Eucharistiæ dispensatione prorsus nihil ibi dicatur, nefarium profecto & sceleratum est. Et vel hinc æstimari potest, qua conscientia causam istam agant conductitij procuratores regni Pontificij. Eccius enim, cum in omnibus illis argumentis, ex Apostolorum Scriptis contortis, videat non satis esse præsidij: postremo dicit, communionem laicorum sub vna specie, esse vnum quod veniat ex tacita traditione Apostolorum. Et ne vnum quidem scriptorem nominare potest, qui inter Apostolicas traditiones dogma illud referat. Sed vnum axioma habet Pontificia Ecclesia, quod Petrus Asotus his verbis explicat. Quicquid Romana Ecclesia credit & seruat, quod ex Scriptura probari non potest, vt illud simpliciter credatur, ex traditione Apostolorum venire.

Eccius.

Axioma Pontificiæ Ecclesiæ.

Aliud argumentum ex historia Luc. 24.

Nec vero solis Apostolis maculam illam inurunt, quasi à testamentaria institutione Christi discesserint: sed ipsum filium Dei fingunt post resurrectionem exemplo & facto destruxisse, quod in vltima cœna, institutione & præcepto ædificarat. Dictitant enim, Christum post resurrectionem duobus discipulis in Emaus, Eucharistiam sub vnica solius panis specie tantummodo præbuisse, atque ita ipsum, tanquam certissimum sui ipsius interpretem, facto ostēdisse, quomodo institutionem cœnæ intelligi velit: quod scilicet mandatum de vtriusq; speciei sumptione, pertineat non ad laicos, sed ad solos Sacerdotes, laicis vero vnius speciei communionē sufficere. Et non parum sane roboris haberet hoc argumentum, si certo, manifeste & firmiter demonstrari posset, Christum facto & exemplo docuisse, ad laicos pertinere non totam institutionem, sed tantum partem eius, de panis scilicet specie. Sed quoniam verba institutionis manifesta sunt, & clarissimum est Pauli testimonium, institutionē cœnæ pertinere ad totam Ecclesiam, id quod à Domino se accepisse testatur: omnino necesse erit, testimonium, quod diuersum doceat, longe esse clarius, certius & firmius, vt euidentiæ & certitudinis robore nos dimoueat à verbis institutionis, & à traditione Pauli, à Domino accepta. Quæstio igitur est: An ex illa historia euidenter, certo & firmiter demōstrari possint tria hæc capita. I. Quod Christus in Emaus, duobus illis discipulis dederit Eucharistiā. II. idque sub vnica solius panis tantum specie. III. & quidem ita quod hoc facto voluerit docere, laicis tantum vnam speciem esse dandam, non habita ratione institutionis. Multis autem argumentis conuincitur & demonstratur, tria illa capita non posse certo, euidenter & firmiter in historia illa ostendi. Quod enim fractio illa panis in Emaus, fuerit Eucharistiæ dispensatio, ex Lucæ descriptione nec clarum, nec certum est. Nā & vulgares concœnationes seu refectiones vocantur in Scriptura fractio panis, Isa. 58. Thren. 4. Matth. 14. Nec verba illa (quod acceptum panem legitur benedixisse, & confractum dedisse duobus illis) conuincūt, fuisse Eucharistiæ dispensationem. Nam & Matt. 14. & 15. de panibus & piscibus in deserto eadem verba vsurpantur, vbi nemo vel fingere audet fuisse Eucharistiæ dispensationem. Formalia vero verba, quæ oportet ad elementū accedere, vt fiat Sacramētum scilicet, Accipite, manducate: Hoc est corpus meum, nō legimus in historia illa fractioni panis addita fuisse à Christo. Nec virtuti panis illius tribuitur apertio oculorū, sed historia simpliciter narratur, dum Christus panē frangeret, & distribueret, apertos ipsis fuisse oculos, sicut postea Apostoli recitant; agnitum fuisse sibi Christum in fractione panis, non vi & virtute panis. Non igitur euidenter & certo probari potest, fractionem illam panis, fuisse dispensationē Eucharistiæ. Circumstantiæ vero textus, non obscure de vulgari cœna loquuntur. Erat enim tempus cœnæ, & in diuersorio ad mensam hospitis, epulis instructam recumbebant. More vero, qui etiamnum apud Iudæos vsitatus est, Christus panem benedixit, & fractum distribuit: & quia discipulis noti era[nt] ritus Christi, in benedictione & fractione panis, inde ipsum agnouerun[t]. Adeo vero non est certum, an historia illa loquatur de dispensatione E[u]charistiæ, vt nec olim Constantiense & Basiliense, neq; nunc Tridentinu[m] concilium ausum fuerit pro defensione vnius speciei testimonium i[l]lud allegare: quod tamen fortissimū esset, si certo & euidenter de illis co[n]staret quæ procuratores Pontificij, audacter historiæ huic affingunt. N[i]colaus Lyranus, qui centum ferme annis ante Constantiense conciliū sc[ri]psit historiā illā interpretatur nō de Eucharistia, sed de vulgari fraction[e] panis.

Refutatio.

Nicolaus Lyranus.

Et VVilhelmus VVidefort, qui contra articulos Vicleffi scripsi[t] anno 1396. expresse dicit: nec ex textu, nec ex glossa, nec ex antiquis doc[to]ribus posse probari fractionem panis, Luc. 24. fuisse panis consecrati.

VVilhelmus VVidefort.

Et Alphonsus de Castro, in opere aduersus hereses, lib. 6. cum diu multumque de historia illa disputasset; tandem concludit, se hac de re nihil definire velle. *Alphonsus de Castro.*

Cum igitur certo non constet, historiam illam Luc. 24. pertinere ad dispensationem Eucharistiæ, stulti certe essemus, si pateremur nos à manifesto, certo & firmo præscripto & mandato institutionis abduci per dubium, incertum & ambiguum testimonium. Huc enim recte accōmodatur, quod Augustinus habet contra Petiliani Epistolam cap. 16. Non ea colligant & commemorent, quæ obscure vel ambigue, vel figurate dicta sunt, quæ quisq; sicut voluerit interpretatur secūdum sensum suum. Talia enim recte intelligi, exponique non possunt nisi prius ea, quæ apertissime dicta sunt, firma fide teneātur. Sed proferte aliquid, quod non egeat interprete, nec vnde conuincamini, quod de alia re dictum sit, & vos illud ad vestrum sensum detorquere conemini. Hæc Augustinus. *Augustin.*

Nos vero habemus clarissimum testimonium, quomodo Christus non tantum in vltima Cœna instituerit Eucharistiam, verum etiam quomodo post ascensionem suam tradiderit Paulo, quod institutionem de vtraque specie, velit accommodari ad vniuersam Ecclesiam, sicut supra hoc ostendimus.

Nec fingendum est, Christum ea, quæ & in vltima Cœna instituit. & post ascensionem repetita ad Paulum traditione confirmauit, facto illo in Emaus voluisse infringere & euertere, cum Paulus dicat de illa manducatione & bibitione, donec veniat ad iudicium.

Quicquid igitur de historia illa disputetur, hoc certum est, formam celebrandi & administrandi Eucharistiam, non esse Ecclesiæ in historia illa præscriptam. Non enim additum est mandatum, vt factum illud Christi imitemur: additum vero est tale mandatum, & præscripta forma administrationis Cœnę Dominicæ in verbis institutionis, & in Paulina traditione. Hoc fundamentum tenentes, aberrare non possumus. Alias enim omnia facta Christi, sine certo verbo ad nos pertinente, imitari non debemus. Nec ipsi Pontificij, qui historiam illam de consecratione, administratione, & dispensatione Eucharistiæ interpretantur, possunt nude & simpliciter eam ita tueri, quin cogantur multa, quorum in hac historia, expressā mentio non fit, ex institutione Christi addere & supplere. Et hoc ita probabo, vt nullus tergiuersandi locus sit Pontificijs. Quæro enim an Sacerdoti contra formam & præscriptum institutionis, liceat solo pane consecrato, & calice in totū prætermisso, mysteria Eucharistię celebrare? Certe ipsi docent, ingens hoc sacrilegium esse. Atqui illud sequitur ex hac historia, si præterita institutione, ea tantum facienda sunt in celebratione Eucharistiæ, quæ expressis verbis Lucas scribit facta esse in fractione panis in Emaus. Quæro item, an Eucharistia confici vel possit, vel debeat sine verbis illis formalibus. Accipite, manducate, hoc est corpus meum, &c. Atqui sequetur hoc omnino, si non iuxta præscriptum institutionis, sed iuxta ea tantum, quæ in Emauntica fractione panis facta esse scribuntur, cœna Dominica celebranda est. *Historia Luc. 24. nil quicquam pertinet ad dispensationem Eucharistiæ.*

Hæc duo Pontificij admittere & concedere non possunt. In quascumque igitur partes se vertant, coguntur in duobus illis ad formam institutionis recurrere, si historiam Emaūticam simpliciter de administratione Eucharistiæ interpretandam esse contendant. Et nobis sufficit illud quod per has duas quæstiones Pōtificijs, velint nolint, necessario extorquetur, formā celebrandæ Eucharistiæ nō posse simpliciter & totā sumi, ex Emauntica historia, sed sumendam esse ex præscripto institutionis. Atque ita incisus est neruus huius argumenti. Quod igitur Emaunticam historiam, si omnino intelligenda esset de celebratione Eucharistiæ, malumus ex

verbis institutionis interpretari, quam præscriptum & mandatum institutionis mutare & mutilare, propter obscuram illam historiam, hoc est, quod malumus formam celebrandæ & administrandæ Eucharistiæ, ex institutione, quam ex historia illa sumere: eius rei habemus graues rationes. Ad illud enim, quod in institutione Christus fecit, additum est in singulis partibus mandatum, Hoc facite. Quod Paulus affirmat durare debere vsque ad consummationem seculi. De facto vero Emauntico, non extat vllum mandatum Dei, vt illud imitemur.

Pontificij vero illa, quæ de historia Emauntica disputant, non tam in contextu Lucæ fundant, quam in Patrum quibusdam sententijs, qui fractionem illam panis, per allegoriam, ad doctrinam de Eucharistia accōmodant. Ad quas sententias multa possent responderi. Neq; enim omnes illi loci, de Eucharistiæ celebratione loquuntur, quos Patres eo accōmodant: sicut manifestum est de sexto capite Ioannis, & 27. Actorum. Sed quicquid sit de allegoricis illis Patrū interpretationib', hoc in quo status huius disputationis consistit, constat, apud Patres non tantū non dogma, sed ne disputationem quidē talem extare, Christum illo facto in Emaus voluisse ostendere, non totam institutionem Cœnæ, sed tantum dimidiā eius partem pertinere ad laicos, & vel oportere, vel licere vnam tantum speciē Eucharistiæ, altera prætermissa & subtracta, laicis dispensare. Hæc non tantum non dogmatizata, sed ne disputata quidem in Patrum scriptis ostendi possunt. Imo Græci non tantū vsum vtriusq; speciei, pro vniuersa Ecclesia retinuerunt, sed & tradiderūt, & sæpe repetiuerūt, dogma illud, vsum vtriusque speciei ex institutione Christi, pertinere ad vniuersam Ecclesiam, ad Sacerdotes & laicos, sicut supra testimonijs ipsorum demonstratum est. Apud Augustinum vero extat locus manifestissimus, tractatu 2. in Canonicam Ioan. vbi in illa ipsa allegoria de fractione panis in Emaus, diserte & expressis verbis meminit manducationis & bibitionis in Eucharistia, loquens de vniuersa Ecclesia, hæc enim sunt eius verba: Discipuli eum non agnouerūt, nisi in fractione panis. Et vere, qui non sibi iudicium manducat & bibit, in fractione panis Christum agnoscit. Hæc sententia manifestissime ostendit, Augustini allegoriam, sicut & reliquorum Patrum de fractione illa panis, nihil patrocinari mutilationi Cœnæ Dominicæ, quæ à Pontificijs in Ecclesiam inuecta est.

Verba Augustini.

Et hæ ferme sunt Scripturæ sententiæ, quas Pontificij procuratores in disputationibus nostrorum temporum, ad iustificandam mutilationem Cœnæ Dominicæ contorquent. Quæ enim præterea ex 6. cap. Ioan. argumenta nectunt, & quæ disputant de præscripto & mandato institutionis, quod non ad vniuersam Ecclesiam, sed ad solos Sacerdotes pertineat: illa locum suum habebunt in explicatione primi Tridentini capituli.

Argumenta sumpta ab auctoritate Ecclesiæ.

Hoc igitur est vnum genus argumentorū, quibus Pontificij in hac causa vtuntur, ex Scripturæ scilicet testimonijs. Alterum genus argumentorum, quibus vel maxime & præcipue nituntur, sumunt ab auctoritate & potestate Ecclesiæ. Operæ pretium autem est obseruare, quomodo inter Pontificios apertius alij, alij tectius, alij subtilius & circumspectius, alij crassius & impudentius locum illum communem de auctoritate & potestate Ecclesię, accommodent ad defendendam mutilationem Testamentariæ institutionis Christi. Pighius, disputans de cōmunione sub vna specie, simpliciter dicit: Romano Pontifici, Petri vicario, dictum esse à Christo, quodcunq; in vniuerso suo regno hic super terram figeret, refigeret, obligaret aut solueret, hoc ipsum ita fixum, refixum, obligatum, solutumque coram Deo habitum iri in cœlis. Et ad decretum Constantiense, sententiam Deuteronom. 17. expunctis clausulis conditionalibus (indicabunt tibi iudicij veritatem. Item: Facies quodcunq; docuerint te, iuxta

Pighius.

legem

legem Domini) tanquam ad merum & mixtum Conciliorum imperium, sine vlla limitatione vel exceptione ita accommodat; Facies, quodcunq; dixerint tibi, qui præsunt Ecclesiæ, sequereque sententiam eorum, non declinabis nec ad dextram, nec ad sinistram. Qui vero superbierit, nolens obedire Sacerdotis imperio: ex decreto iudicis morietur homo, cunctusque populus timebit. Osius vero ad legem illam Constantiensem accommodat Platonis sententiam, 1. de Legibus. Vobis vna certe lex erit præclarissima, quæ iubeat, ne quis iuuenum quærere audeat, recte ne an contra leges se habeant, sed vno omnium ore, vnaque voce recte, tanquam à Dijs positas concedi præcipiat, nec vllo modo aliter pati quicquam à iuuenibus cogitari. Latomus ad Buccerum scribens, inquit: Cum rudis adhuc esset prima Ecclesia, ritum à Christo acceptum religiose tenuit, donec docta à Patribus intellexit, vtramque speciem conuenire Sacerdotibus, laicos solo pane contentos esse posse. Crassum hoc apophthegma ne ipsis quidem Pontificijs probatur, licet declaret se, quod talem ruditatem primitiuæ Ecclesiæ tribuerit, sicut Ouid. scribens inquit:

Osius.

Latomus.

Rudis, indigestaque moles.

Et hi quidem ingenue & aperte explicant, quæ sit Pontificiorum sententia in loco communi de auctoritate & potestate Ecclesiæ. Alij vero illam quidem sententiam, sed paulo rectius & subtilius proponunt. Dicunt enim, Euangelium concedere Ecclesiæ libertatem in externis ritibus seu ceremonijs, quas pro ratione ædificationis possit variare & mutare. Et hoc loco multis declamitant, propter externos ritus non esse turbandas Ecclesias, nec vnitatem eius scindendam. Adducunt etiam exemplū Vrbici, quem Augustin. epist. 86. acriter reprehēdit, quod propter ieiunium Sabbati totas Ecclesias turbaret & damnaret. Sed hoc argumentum quacunq; specie amplificatum, facile ipsis eripitur & excutitur: in ritibus enim adiaphoris habet Ecclesia potestatem, non ad destructionem, sed ad ædificationem. Non autem habet libertatem & potestatem docendi aut statuendi aliquid contra mandata Dei, seu abrogandi & prohibendi vllam partem mandati diuini, quod pertinet ad Ecclesiam, ad ministeriū, & ad nouum Testamentum. Ipsis enim Pontificijs notæ sunt veterum sententiæ: Nullo modo, quod Dominus iubet, bonus seruus mutat. Et 25. quæst. 1. Sciendum summopere est, quod inde nouas leges condere potest Pontifex, vnde Euangelistæ aliquid, & Prophetæ nihil dixerunt. Vbi vero aperte Dominus vel Apostoli eius, & eos sequentes sancti Patres, sententialiter aliquid definierunt: ibi non nouam legem Romanus Pontifex dare, sed potius, quod prædicatum est, vsq; ad animam & sanguinem confirmare debet. Si enim, quod docuerunt Prophetę & Apostoli, destruere, quod absit, niteretur; non sententiam dare, sed magis errare conuinceretur. Et quid opus est plures veterum sententias conquirere, cum habeamus manifestam Pauli sententiam: Si quis præter id, quod accepistis, vobis euangelizauerit, si fuerit vel Apostolus, vel Angelus de cœlo, anathema sit. Quid vero Ecclesiæ à Paulo de administratione cœnæ Dominicæ acceperint, certum & manifestum est, 1. Cor. 11. Sed propius pedem conferentes dicunt, in ipsa celebratione Eucharistiæ, sicut ea à Domino vsurpata est, multa esse variata, mutata & abrogata, in quibus nemo Ecclesiam possit damnare, quasi in Christi mandatum commiserit. Christus enim vesperi post cœnam, præmissa prius abluitione pedum, & manducatione agni Paschalis, dedit Eucharistiam. Hæc vero Ecclesia non seruat, nec quisquam, vt necessarium, exigit, vt tantum duodecim, & quidem accumbentes ad mensam, sicut in prima cœna factum est, ad communionem admittantur.

Sed & hoc argumentum facile soluitur per vsitatam regulam; De dissimi-

xioma. ſimilibus non eſt idem iudicium. In inſtitutione enim cœnæ Dominicæ quædam pertinent ad ſubſtantiam cœnæ Dominicæ, quibus additum eſt mandatum Chriſti: Hoc facite, accipere ſcilicet panem, benedicere, frangere, diſtribuere, manducare. Similiter & calicem accipere, benedicere, diſtribuere, bibere, & hoc facere ad commemorationem Chriſti. De reliquis vero circumſtantijs, quæ pro ratione temporis tunc Chriſtus ſeruauit, nullum tradidit vel præſcriptum vel mandatum. Dicit enim: Hoc facite. Non autem addit, vt illud fiat tali tempore, & ſeruatis reliquis circũſtantijs, non mandatis. Et modeſtiſſima eſt Auguſtini ſententia, epiſt. 118. Si hoc Dominus non præcepiſſet, ſed tantum monuiſſet, vt ſemper poſt cœnam diſpenſaretur & acciperetur Euchariſtia: credo, quod nemo illum morem mutaſſet. Non igitur valet conſequentia à circumſtantijs liberis & non mandatis, ad ſubſtantialia cœnæ Dominicæ, quæ habent præſcriptum & mandatum diuinum, quod Paulus dicit, durare debere vſque ad glorioſum aduentum Chriſti, 1. Cor. 11.

Tandem igitur Colonienſe antididagma petit iugulum cauſæ. Conatur enim probare, etiam in ipſis Sacramentorum ſubſtantialibus, vt in materia & forma, quæ habent præſcriptum & mandatum diuinum, Eccleſiam & quidem etiam Apoſtolorum tempore oſtendiſſe ſuam libertatem & poteſtatem, quædam mutandi, variandi & abrogandi, idque in Baptiſmi Sacramento, cuius maior ſit neceſſitas, cum ſcriptum ſit: Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu, non intrabit in regnum cœlorum. Documenta vero probationis ſunt: Chriſtus iuſſit baptizare in nomine Patris, Filij & Spiritus ſancti. Et hæc eſt forma Baptiſmi, ab ipſo Filio Dei inſtituta, præſcripta & mandata. Sed Apoſtoli formã illam mutarunt, variarũt, & ad tempus abrogarunt: leguntur enim tantũ in nomine Chriſti baptizaſſe, Act. 2. & 19. Et hoc argumentum ad præſentem controuerſiam ſpecioſe poteſt accommodari. Licet Chriſtus in forma Baptiſmi expreſſe & diſtincte recitet nomen Patris, Filij & Spiritus ſancti, tamen Apoſtoli iudicarunt, hoc non eſſe ſimpliciter neceſſarium, ſed poſſe mutari, eo quod in Chriſti nomine propter eſſentiæ vnitatẽ, etiam Patris & Spiritus ſancti nomen comprehendatur. Eodem ergo etiam modo, licet Chriſtus vtramq; ſpeciem Euchariſtiæ ſeorſim & diuiſim (ſicut veteres loquuntur) inſtituerit, tamen quia Chriſtus integer & totus, cum corpore, ſanguine, anima & ſpiritu adeſt, in altera etiam ſpecie: Eccleſia igitur recte iudicauit, vtramq; ſpeciem non eſſe neceſſariam laicis: ſed poſſe ipſis ſufficere alteram tantum. Sicut enim Apoſtoli ex argumentatione de vnitate eſſentiæ mutarunt inſtitutionem Baptiſmi: ita Eccleſia ex argumentatione de concomitantia, recte potuit mutare inſtitutionem cœnæ, de vtraque ſpecie.

Refutatio. Sed reſpondeo: Scriptura non dicit, Apoſtolos ita baptizaſſe in Chriſti nomine, vt mutata & abrogata forma Baptiſmi, à Filio Dei præſcripta & mandata, nomen Patris & Spiritus ſancti prorſus præteritum, omiſſum & excluſum fuerit in actione & adminiſtratione Baptiſmi: hoc eſt, quod in Baptiſmo nulla ab Apoſtolis expreſſa & diſtincta mentio facta fuerit nominis Patris & Spiritus ſancti, ſed tantum nominis Chriſti. Sicut memini, monachum quendam opponere locum, Act. 8. Tantum in Chriſti nomine baptizati erant: cum textus ibi ſimpliciter dicat, Samaritanos nondum accepiſſe viſibilia dona ſpiritus, ſed tantum baptizatos fuiſſe in nomine Chriſti, ſicut in Græco textu hoc manifeſtum eſt. Petrus igitur, qui Act. 2. dicit, Baptizemini in nomine Chriſti, expreſſe nominat Deum Patrem, cum inquit, 1. Petr. 3. Baptiſma eſſe ſtipulatioem bonæ conſcientiæ erga Deum, propter reſurrectionem Chriſti, qui eſt in dextera Patris. Et Actor. 2. vbi nominat Baptiſmum in nomine Chriſti, diſerte & expreſſe dicit: Accipietis donũ Spiritus S. Item: Vobis facta eſt pro-

missio,

miſſio, & liberis veſtris, & omnibus qui adhuc procul ſunt, quos Dominus Deus veſter aduocabit. Ita Paulus, qui Rom. 6. dicit, nos in Chriſtum baptizatos: & Epheſ. 5. Chriſtum mundare Eccleſiam lauacro aquæ in verbo: Is Tit. 3. diſerte & expreſſe in doctrina Baptiſmi mentionem facit nominis Patris, Filii & Spiritus ſancti. Dicit enim, Deus nos ſaluos fecit per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus ſancti, per Ieſum Chriſtum ſaluatorem noſtrum. Imo Act. 19. Paulus pronuntiat illos nec recte, nec in nomine Chriſti baptizatos, qui ignorabant, an eſſet Spiritus ſanctus. Et de illo loco Ambroſius diſputans lib. 1. de Spiritu ſancto, cap. 3. dicit, non eſſe plenum Baptiſma, niſi in nomine & confeſſione Patris, Filii & Spiritus ſancti.

Planum igitur eſt, Apoſtolos nequaquam mutaſſe vel variaſſe formam Baptiſmi, à Chriſto traditam & præſcriptam, ita vt ſine mentione & nomine Patris & Spiritus ſancti, in ſolius Chriſti nomine baptizarint. Sciebant enim inſtitutioni Baptiſmi, Matt. 28. annexam eſſe hanc clauſulam: Docentes eos ſeruare, quæ præcepi vobis. Quia vero Lucæ hiſtorici propoſitum non erat deſcribere, quomodo & qua forma Apoſtoli baptizarint: illud enim ex inſtitutione conſtabat: cum igitur Baptiſmum illum noui Teſtamenti à Chriſto inſtitutum hiſtorica breuitate notare & nominare vellet, non neceſſe habuit ſemper repetere totam inſtitutionem de materia, forma, vſu & fructu Baptiſmi, ſed vt peculiari appellatione Baptiſmum illum diſtingueret à Ioannis Baptiſmo, & legalibus Iudæorum Baptiſmis, nominauit Baptiſmum in nomine Chriſti, ſumpta appellatione, Primo, ab effectu, in Baptiſmo enim Pater, Filius, & Spiritus ſanctus diſpenſant, applicant & obſignant communionem meritorum, mortis & reſurrectionis Chriſti, ſicut Rom. 6. Galat. 3. Tit. 3. 1. Petri 3. ſcriptura tradit. Secundo, ſumpta eſt appellatio ab auctore, qui Baptiſmum inſtituit, vt in nomine Chriſti baptizare, idem ſit quod juſſu, mandato & auſpiciis Chriſti baptizare. Quomodo vero ipſe baptizari mandarit, conſtat ex inſtitutione. Baptiſmus igitur in nomine Chriſti non recte adminiſtratur, niſi juxta inſtitutionem in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti detur. Non igitur verum eſt, Apoſtolos formam Baptiſmi à Chriſto præſcriptam mutaſſe, mutilaſſe & abrogaſſe.

Altera antididagmatis probatio hæc eſt: Chriſtus præcepit baptizare, cum immerſione totius corporis in aquam, id enim affirmant, verbum βαπτίζειν ſignificare. Sed Eccleſia hoc judicat non eſſe neceſſarium, ſed ſufficere, ſi Baptizatio fiat vel perfuſione, vel aſperſione aquæ. Et tamen hoc pertinet ad ſubſtantialia Baptiſmi. Reſpondeo: Si verbum βαπτίζειν ſimpliciter ſignificaret, totum corpus in aquam immergere; nemo morē immerſionis vel potuiſſet vel debuiſſet mutare. Sed Paulus certiſſimus interpres, dicit baptizare eſſe mundare ſeu purgare per lauacrum aquæ in verbo. Siue igitur per ablutionē, quæ fiat adhibita aqua, Eph. 5. Tit. 3. Act. 2. ſiue adhibitio aquæ fiat mergendo, tingendo, perfundēdo ſeu aſpergendo, eſt baptizatio; eſt .n. purgatio ſeu ablutio per lauacrum aquæ. Nec ad lauacrum neceſſario requiritur immerſio ſub aquam. Et ablutio etiam manuum, lectulorum, æramentorum, & poculorum, quæ fit adhibitione aquæ, ſiue mergendo, ſiue tingendo, ſiue perfundendo, Marc. 7. vocatur Baptiſmus. Nec in Baptiſmo Chriſti talem fieri neceſſe eſt cōfricationem corporis cū aqua, ſicut fit, quando ſordes corporis deterendæ ſunt, 1. Pet. 3. Chriſti igitur mandatum eſt, vt in Baptiſmo fiat purificatio ſeu ablutio per lauacrum aquæ. Quo vero modo ablutio illa fieri debeat, ſiue mergendo, tingendo, perfundendo, ſiue aſpergendo, Chriſtus non præſcripſit. Nulla igitur hac in re mutatio fit in ſubſtantialibus Baptiſmi.

rina tinctio in Baptismo non necessaria.

Disputant etiam de trina tinctione, quæ mutata sit. Sed certum est, Christum non præscripsisse & mandasse, siue vnicam, siue binam, siue trinam tinctionem, nec prohibuisse, si pluries fiat in vnico Baptismo. Satisfit enim institutioni, quando fit ablutio, adhibita aqua.

Quod vero dicunt, Christi præscriptum & præceptum esse, vt infantes non prius baptizentur, quam doceri possint, illud vero Ecclesiam priuata autoritate, contra præscriptum & mandatum Christi mutasse: Anabaptisticum & falsum est, sicut ostendimus in loco de Baptismo. Nullo modo igitur verum est (probari enim non potest) Ecclesiam habere potestatem mutandi, variandi, mutilandi, abrogandi & prohibendi aliquid eorum, quæ de substantialibus Sacramentorum à filio Dei tradita, præscripta & mandata sunt. Vera enim Ecclesia non dominatur fidei, 2. Cor. 1. sed sedens ad pedes vnici magistri Christi, reuerenter & obedienter verbum eius audit, Matth. 21. Luc. 19. ædificata enim est super fundamentum Prophetarum & Apostolorum, Eph. 2. semper sibi proponens illud: Docete eos seruare, quæ ego præcepi vobis, Matth. 28. Si igitur oues Christi sumus, audiamus vocem pastoris nostri, inquit Augustinus contra literas Petiliani. Et hoc est secundum genus argumentorum, à libertate, auctoritate & potestate Ecclesiæ.

Tertium vero genus argumentorum est, quod testimoniis antiquitatis conantur probare, nec semper, nec vbique in veteri Ecclesia vsum vtriusq; speciei obseruatum fuisse, sed semper etiam in primitiua Ecclesia in vsu fuisse communionem laicorum, sub vna tantummodo specie. Sed hæc commodiorem locum habebunt in explicatione secundi Tridentini capituli: video enim præter opinionem & instituti rationem materiam hanc excreuisse. Non inutilem tamen judico hanc annotationem, ostendit enim, qualia fundamenta causæ suæ habeant Pontificii. Non inutilis etiam est collatio, quomodo subinde vel noua excogitata sint fundamenta, vel vetera nouis coloribus reformata. Et hac etiam collatione argumentorum multa, quæ in Tridentinis decretis breuius & rectius attinguntur, intelligi poterunt.

ARGVMENTA TRIDENTINÆ SYNODI de communione sub vna specie.

Accedamus igitur tandem ad examen Decretorum quintæ Sessionis. Principio autem lector obseruabit, quod Tridentina congregatio noluerit omnes rationes, quæ in hac disputatione à Pontificiis Scriptoribus hucusque agitatæ fuerunt, per repetitionem suas facere. Sed valde multas quasi habito delectu prætererierunt: sine dubio ideo, quod incertæ, infirmæ, ineptæ & absurdæ pleræque visæ sunt. Retinuerunt autem & selegerunt paucas quasdam: sine dubio, quæ ex toto illo cumulo optimæ & fortissimæ judicatæ fuerunt. Ne tamen studium & operam procuratorum regni sui prorsus improbasse vel damnasse videantur, decernunt in II. capitulo, & II. Canone, omnes tales rationes & causas graues & justas esse.

Quinque autem video rationes esse, quas Tridentinum Concilium, tanquam ex omnibus copiis præcipuas & fortissimas, in hoc certamine in aciem producit, ad propugnandam Pontificiam mutilationem cœnæ Dominicæ. Illas igitur ordine examinabimus.

Prima autem ratio hæc est. Etsi Christus Sacramentum hoc in panis & vini speciebus instituit, & Apostolis tradidit: laici tamen & clerici non conficientes, nullo diuino præcepto ad sumptionem vtriusq; speciei obligantur. Alterius igitur speciei communio illis ad salutem sufficit.

In

In hoc Argumento conclusio est κρινόμενον de quo controuersia est. Iam vero in omni argumentatione requiritur αἴτιον, quod sit ratio & causa, cur, positis & concessis quibusdam conclusio vera & necessaria ratione inde sequatur, & ita certo se habere probetur. In huius vero argumenti antecedente ponitur & conceditur, Christum instituisse vsum vtriusque speciei. Quomodo vero, quæso, inde concluditur & probatur, ad laicos nõ pertinere mandatum Christi, de sumptione vtriusq; speciei? nisi forsan ex veteri illa Topica sumptum est, cuius artificium extat Genes. 3. licet Deus præceperit, vt nõ comederetis ex omni ligno, tamen potestis illud facere.

Certe de magna & ardua re hoc loco disputatio est, de testamentaria scilicet institutione filii Dei. Illa vero non est vel ambigua, vel obscura: sed tanta est eius lux, quæ omnium oculis, etiam quando concepta est præsumptio discedendi à verbis institutionis, se ingerit. Ante omnia igitur operam dandam esse, Tridentini Patres judicarunt, vt institutionis molem, qua se valde premi sentiunt, quoquo modo amoliantur.

Et Constantiense quidem Concilium aliquam voluit reddere rationem mutilationis, quamuis valde crassam & violentam. Decernit enim, non obstante institutione Dominica, recentem consuetudinem pro lege esse habendam. Sed illam maximam nostra tempora luce verbi illustrata nõ ferunt: Ideo Tridentini ex Basiliensi Concilio aliud mutuantur artificium, vt scilicet nulla prorsus, monstrata, reddita, & explicata ratione, nude & simpliciter, pro imperio, & plus quam prætoria auctoritate asseuerent & promulgent, licet Christus instituerit vsum vtriusq; speciei, tamen laicos nullo diuino præcepto obligari ad sumptionem vtriusq; speciei. Atqui hoc ipsum est, quod in controuersia positum, certa, euidenti, & necessaria ostensione probandum & confirmandũ erat. Legimus enim in institutione verba disponentia, præscribentia, mandantia, & præcipientia, non tantum in vna, sed in vtraq; parte: Accipite, edite, bibite: Et vtriq; parti similiter additum est mandatum: Hoc facite. Ergo ad quos prior pars pertinet, ad eos etiam altera pars referenda videtur. Iam vero Tridentini Patres decernunt, verba mandantia in prima quidem parte institutionis pertinere ad omnes Christi fideles, sacerdotes, & laicos in altera vero parte verba præcipientia obligare tantum sacerdotes & nõ laicos.

Tridentinorum artificium.

Huius vero diuulsionis & diuersitatis, nullam prorsus in institutione monstrant rationem: cum tamen altera illa pars primæ annectatur, non tantum per particulam copulatiuam, sed & per particulam (similiter) & quidem cum in altera parte vniuersalis particula diserte exprimatur, quod in 1. parte non fit, Bibite ex hoc omnes: & additur, Hoc facite. Diligenter autem expendi singula verba in primo Tridentino capitulo: non tamen potui deprehendere, quod vllam vel minimam rationem ex verbo Dei assignent, qua laicorum conscientias erudire & tranquillas reddere conentur: vt certo statuere possint, cum in vtraque parte institutionis sint verba mandantia, quod illis, quæ in prima parte sunt, ipsi etiam laici obligentur: quæ vero in altera parte sunt præcepta, ea nihil pertinere ad laicos.

A Tridentinis ratio mutilationis Cœnæ Dominicæ reddi non potest.

Duas vero alias inuenio rationes, in primo hoc capitulo expositas: sed ita, non quod per illas velint monstrare causas, & reddere rationes huius sui Decreti: sed vt in principio protestentur, nullam ab se requirendam esse aliam rationem, quam αὐτὸς ἔφα. Iuxta Canonistas enim, sicut Papa, ita etiam Concilium voluntatem habet pro ratione, in his quæ vult. Et Parisienses aduersus Lutherum dicunt, legem definiendi in Pontificia Ecclesia hanc esse, vt, quid sentiant, paucis explicent, rationes vero, cur ita definiant, nullas scripto mandent.

Prima igitur ratio hæc eſt: Tridentina Synodus à Spiritu ſancto edocta, declarat ac docet: Licet Chriſtus inſtituerit, &c. Vbi vero Synodus edocta eſt à Spiritu ſancto de hac declaratione? Num ex aliquo Scripturæ loco? Moris enim eſt Scripturæ, ſicut Hieronymus recte dicit, vt quæ in vno loco breuius & obſcurius dicta ſunt, in alio loco explicet & declaret. Nullum certe Scripturæ locum, ex quo declarationem illam ſumpſerint, indicant, ſed Chriſto opponunt Spiritum ſanctum, ita vt Chriſtus quidem olim in vltima cœna præceptiue inſtituerit vtramq; ſpeciem, Spiritus vero ſanctus nunc in Tridentina Synodo diuerſam declarationem Patribus inſpirarit.

Memorabilis vero ratio eſt, licet ſine verbi Dei teſtimonio, imo contra manifeſta Chriſti verba hanc declarationem proferant, quare tamen pro certiſſimo fidei articulo amplectenda ſit, quia ſcilicet Spiritus ſanctus eſt ſpiritus ſapientiæ & intellectus, ſpiritus conſilii & pietatis. Valet autem conſequentia à baculo ad angulum.

Secunda ratio eſt: Tridentina Synodus ſequuta judicium & conſuetudinem Eccleſiæ, declarat ac docet, &c. Cuius vero Eccleſiæ? Non Apoſtolicæ, nec primitiuæ: quale enim illius iudicium fuerit, ſupra monſtrauimus: ſed eius, quæ circa Conſtantienſe Concilium, conſuetudinem illam contra ſcripturam & morem primitiuæ Eccleſiæ inuexit, & quæ poſtea illam conſuetudinem in Conſtantienſi concilio iudicauit pro lege habendam.

Egregiæ ſane rationes. Paſſim conqueruntur piæ conſcientiæ, etiam in Babylonica regni Pontificii captiuitate, ſe moueri clariſſima luce verborum inſtitutionis, qua forma Teſtamenti ab ipſo filio Dei tradita, & Eccleſiæ commendata eſt, non per modum conſilii, ſed in forma præcepti & mandati. Sed Tridentinum concilium ſimpliciter repetit & confirmat veterem cantilenam: præceptum ſcilicet inſtitutionis de ſumptione vtriuſq; ſpeciei, non obligare laicos. Cum vero quæruntur rationes, quibus pia mens erudiri, confirmari, & certa reddi poſſit pro theſauro oſtenduntur carbones, ſcilicet, quia Tridentina Synodus ita declarat & docet: Et quia Eccleſia in Conſtantienſi concilio ita judicauit: ergo licet Chriſtus inſtituerit, &c.

Hactenus Pontificii procuratores laborarunt, aliquo modo & quacunque ſpecie ex verbis inſtitutionis oſtendere, mandatum de bibendo calice non pertinere ad laicos, vt non prorſus ſine omni ratione, ex mera tyrannide viderentur populo eripuiſſe vſum Dominici calicis. Sed Tridentina Synodus non vult copias ſuas in illas anguſtias redigi, vt non certior & firmior ſit hæc declaratio, quam certo & firmiter illa ex verbis inſtitutionis probari & demonſtrari poteſt: ideo ſine ratione Decretum tantum proponitur. Videntur tamen, quanquam valde obſcure, ad diſputationes illas alludere.

Argum. ad quod alludit I. Canon.

Primus enim canon dicit, non omnes fideles ex neceſſitate ſalutis ad ſumptionem vtriuſq; ſpeciei obligari. Et argumentum ad quod canon ille alludit, hoc eſt: In caſu neceſſitatis fideles ſaluantur, etiamſi prorſus non poſſint habere copiam Sacramentalis communionis. Ergo citra diſpendium ſalutis, etiam extra caſum neceſſitatis, vſus vnius partis poteſt abrogari. Idem enim juris quod de toto, etiam de partibus eſt. Et quod ad antecedens attinet, ſupra de Sacramentis in genere, in IV. Canone explicauimus, quomodo Sacramenta ſint ad ſalutem neceſſaria. De caſu

Auguſtinus de caſu neceſſitatis.

enim neceſſitatis vera eſt Auguſtini ſententia, etiam à Longobardo citata: Non eſt dubitandum, vnumquemque fidelium corporis & ſanguinis Domini tunc eſſe participem, quando in Baptiſmate membrum corporis Chriſti efficitur: nec alienari ab illius panis calicisq; conſortio, nec pri-

uari

uati Sacramenti illius participatione & beneficio, etiamsi antequam panem illum comedat, & calicem bibat, in vnitate corporis Christi constitutus, de hoc seculo migrauit. In casu igitur necessitatis, vbi copia Sacramentalis communionis haberi non potest, valent hæ regulæ: Deum salutem fidelium non alligasse Sacramentis. Item, Crede, & manducasti. Cōsideretur autem, qualis sit consequentia: In casu necessitatis fideles saluantur sine Sacramentali communione. Ergo extra casum necessitatis licet mutare & mutilare testamentariam institutionem Filij Dei. Certe si à casu necessitatis argumentandum est ad abrogationem & prohibitionem extra casum necessitatis: sequeretur non alteram tantum partem, sed totam Eucharistiæ communionem abrogari, prohiberi, & Ecclesiæ eripi posse. Latro enim in cruce saluatur, etiamsi neutram Eucharistiæ speciem acceperit. Sed de casu necessitatis plura ad argumenti huius explicationem pertinentia, ex Augustino annotauimus in explicatione IV. Canonis, de Sacramentis in genere.

Illud autem vehementer mihi mirum fuit visum: cum magnis contētionibus, ab omnibus nostri seculi Pontificijs scriptoribus laboratum & sudatum sit, vt ex ipsa descriptione institutionis cœnæ Dominicæ, vel specie aliqua ostendi posset mandatum Christi, de sumptione calicis, ex præcepto obligare non laicos, sed sacerdotes tantum (hac enim vnica ratione, si illud ostendi & probari posset, vident solide responderi posse ad omnia argumenta, quæ Pontificiæ mutilationi ex institutione opponuntur) valde, inquam, principio mirabar, quare Tridentina synodus diserte & expressis verbis decretum suum in illis Pontificiorum disputationibus fundare noluisset. Sed postea animaduerti, graui illud consilio factum esse: quia scilicet senserunt, quam parum firma sit illa, non tam cōtorsio, quam ludificatio testamentariæ institutionis Filij Dei. Et hæc etiam causa est, quod nec in Constantiensi, nec in Basiliensi Concilio ratio illa reperitur: cum tamen multæ & variæ rationes ibi excogitarentur. Obscure tamen in 1. cap. Tridentini Patres ad commentum illud alludunt, vbi dicunt: Etsi Christus Apostolis tradidit Eucharistiam sub vtraque specie, non tamen ideo omnes Christi fideles, statuto Domini ad vtramq; speciem accipiendam astringuntur. Ratio enim consequentiæ in hac argumentatione alia esse non potest, quam quod ea, quæ Christus in institutione cœnæ ad Apostolos dixit, non pertineant ad vniuersam Ecclesiam, ideo quia tantum ad Apostolos illa dicta fuerunt. Quia igitur ad disputationem illam, quam manifesta repetitione Tridentini suam facere nolunt, obscure tamen alludunt, videndum est, quale sit nouum illud commentum, quod tempore Constantiensis & Basiliensis Conciliorum adhuc ignotum fuit. Ita enim manifestum fiet: nullis sophisticis tenebris obscurari posse clarissimam lucem institutionis Christi. Quo enim acrius impugnatur, eo clarius elucescit veritas.

Pighius vero & Andradius, præ cæteris magna contentione hanc fabulam agunt: & paucis argumenta ipsorum notabo. Vtile enim est commonefactionis gratia, proponi talia exempla, quę ostendant, quam audacter & impudenter; quam misere & impie Pontificij, propter tuendam suam mutilationem ludificent, deprauent, torqueant & excarnificent sacratissima verba testamentariæ institutionis Filij Dei. Pighius sumit verba institutionis, sicut illa à Luca & Paulo descripta sunt, prorsus præteritis Matthæi & Marci descriptionibus. Et hoc artificio testamentariam institutionem Christi ludificat. In prima, inquit, parte institutionis, Christus Apostolis duo mandat: I. Accipite, manducate. II. Hoc (quod scilicet iam me facientem vidistis) facite in mei commemorationem, hoc est, præcipit, vt in posterum accepto pane, gratias agant seu benedicant,

Pighius. Andradius.

Pighianum artificium.

& illum

& illum distribuant accipiendum & manducandum alijs, additis verbis illis: Hoc est corpus meum, &c. In altera vero institutionis parte de calice, Lucæ & Pauli descriptio non habet, Christum Apostolis dedisse calicem: nec præceptiue & imperatiue dixisse: Bibite ex hoc omnes. Ergo cũ addit: Hoc facite, nõ pręcipit, vt Apostoli & Sacerdotes poculum benedictionis bibendum dispensent. Hoc enim tantum ipsis præcepit in posterum faciendum, quod viderant Christum in prima cœna facientem. Iam vero Christus, iuxta Lucæ & Pauli descriptionem in prima cœna ne Apostolis quidem poculum benedictionis dispensauit, addito præcepto: Bibite ex hoc omnes. Hæc enim verba Lucas & Paulus non habent: Dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes. Sed quia in Pauli descriptione Christus dicit: Hoc facite, quotiescunque biberitis, significare voluit, tunc tantũ sacerdotes debere de poculo Domini bibere, quando faciunt, hoc est, quando sacrificant: ipsos vero etiam Sacerdotes, quãdo non faciunt, hoc est, sacrificant, non habere mandatum bibendi de poculo Domini. Hæc est Pighiana tela, quæ simpliciter ponit, Christum in institutione poculum cõsecratum non dedisse Apostolis, nec præcepisse suis, Bibite ex hoc omnes. Falsumne igitur & mendacium erit, quod Matthæus & Marcus scribunt, Christum in institutione cœnæ poculum benedictionis dedisse discipulis, & dixisse: Bibite ex hoc omnes. Pighius respondet, Christum post ascensionem verba institutionis plenius reuelasse Paulo. Num vero ita, vt falsitatis & mendacij argueret ea, quæ à Matthæo & Marco descripta sunt? Operæ pretium vero est audire, quomodo Matthæi descriptionem, quæ de calice & præceptiue, & per notam vniuersalem loquitur, eludat. Dicit enim, non incongruenter intelligi posse ea, quæ Matthæus de calice scribit, pertinere non ad normam præfixam celebrando in futurum huic mysterio, sed tantum ad illum actum cum duodecim Apostolis pertinuisse. Quare vero hoc? Quia scilicet in Matthæi descriptione non additur mandatum: Hoc facite. Ita Pighius. Sed quia nimium crassa est violenta hæc institutionis diuulsio, vt nulla prorsus admittatur collatio descriptionum institutionis, sicut in quatuor locis scripturæ extant: nec quod in vnius descriptione præteritum est, ex aliorum repetitionibus liceat supplere, vt scilicet, quando Matthæi descriptio vrgetur, simpliciter dicamus, Christum non dixisse: Hoc facite in mei commemorationem: si Lucæ & Pauli descriptio tractatur, vt simpliciter negemus, Christum in institutione calicem dedisse discipulis, nec dixisse: Bibite ex hoc omnes, quia scilicet Lucæ & Pauli descriptio verba illa non habet. Hæc, quia nimis impudenter impia sunt, non probantur ab omnibus Pontificijs. Vna enim & eadem institutio est, quæ quatuor in locis describitur: & sacri scriptores ita mutuas operas tradiderunt, vt, quod priores Matthæus & Marcus præterierunt, posteriores Lucas & Paulus suppleuerint. Quæ vero in priorum descriptionibus satis luculenter explicata erant, ea posteriores non iudicarunt omnia repetenda esse, cum quidem omnes descriptiones conferri vellent.

Volui tamen Pighianum illud artificium notare, vt extet illustre exemplum, ad quas impudentes & crassas ludificationes scripturæ, suscepta defensio Pontificiæ mutilationis, humana ingenia abripiat.

Andradii elusio.

Andradius vero nouus artifex concedit, in institutione extare mandatum de sumptione calicis. Sed alia via, quam Pighius ingreditur, probaturus, verba institutionis de calice, non pertinere ad laicos, sed ad solos sacerdotes. Et obseruabit Lector, non de vini tantũ specie laicis eripienda Pontificios laborare, sed hoc pugnant, laicos ad dulcissima verba Christi, quæ communioni calicis addita sunt, nullum plane ius habere, quia scil. verba illa ad solos sacerdotes pertineant. Sumpsi autem potissimum

Andradij disputationem expendendam: quæ enim mens sit Tridentini Concilij in primo argumento, quia non plene se explicant, ex Andradio, opinor, qui & Concilio interfuit, & in ipso Concilio scripsit, omnium rectissime intelligemus. Dicit igitur: Licet præceptum de bibendo calice, cum nota vniuersali, à Christo in institutione traditum sit, non tamen sequi, omnes Christi fideles sub illo vniuersali signo cōprehendi, & præcepto illo obligari. Audis eadem verba, & eandem sententiā, sicut in primo Tridentino Capitulo legis. Sed causam & rationem huius sententiæ, quā Concilium studiose celauit, Andradius Concilij interpres nobis prodit: Christum scilicet præcepto illo, vniuersali nota tradito (Bibite ex hoc omnes) non alios quam præsentes Apostolos compellasse. Cum enim non pauci ex 70. discipulis, & ex pijs matronis, tunc adessent Hierosolymis, Euangelistæ tamen expresse memorant, Christum tantum duodecim Apostolos, mensæ illi adhibuisse. Et Marcus, explicaturus, quos Christus vniuersali illa nota intelligi voluerit, dicit, omnes illos, quos tunc compellarat, cum diceret, Bibite ex hoc omnes, statim in prima illa Cœna bibisse ex calice: qui certe non alij fuerunt, quam duodecim Apostoli, qui tunc in cœna præsentes fuerunt. Hæc est prima σύνραξις Andradij. Sed quæro, an semel tantum, in prima scilicet illa cœna, Christus illud, quod tunc præcipiebat, fieri voluerit? Negabit hoc Andradius. Christus enim addit mandatum, Hoc facite: vt scilicet, in posterum seu in futurum, vsq; ad consummationem seculi (sicut Paulus interpretatur) illud fiat, quod in prima cœna factum fuerat. Et nisi traditum esset à Christo hoc mandatum, nemo factum illud primæ cœnæ ausus fuisset vel debuisset imitari. Altera vero quæstio est, an tantum duodecim illæ personæ ex mandato Christi debuerint postea illud facere, ita vt præter & post duodecim illos, ad nullum omnino fidelium, ea quæ in institutione cœnæ præscripta & mādata sunt, pertineant. Negat & hoc Andradius: facit enim illa communio pro reliquis etiam Sacerdotibus. Ipse igitur in sequentibus fatetur, & ostendit, falsum esse, quod prius contendebat, Christum vniuersali nota, cum dicit: Bibite ex hoc omnes, non alios voluisse intelligi, quam duodecim illos, qui tunc præsentes erant. Tertia demum quæstio est: Qui sint illi, ad quos in Ecclesia, præter & post Apostolos, mandata institutionis Christus pertinere voluerit? Et hic est status quæstionis valde arduæ & grauissimæ, in cuius definitione, non nudis vtendum est asseuerationibus, sed argumentis certis, probationibus firmis, & documētis euidentissimis. Andradius sicut forsan in concilio didicit, audacter affirmat, mandata totius institutionis cœnæ pertinere ad solos sacerdotes. Quomodo vero illud probet, audiamus. Tria, inquit, mandata sunt in institutione: Edite, Bibite, Hoc facite.

Et hæc copulatiue ita cōnexa sunt, vt ad quos pertineat mandatū, Hoc facite, ad illos etiam præcedētia pertineant. Sed Christus potestatem in posterum consecrandi, celebrandi, administrandi, & dispensandi Eucharistiā instituit, cum diceret: Hoc facite. Illa vero potestas non ex æquo omnibus fidelibus, sed ministris Ecclesiæ competit. Ergo & præcedentia mandata, scilicet: Edite, Bibite, ad solos Sacerdotes pertinēt. Non autem ita, vt sacerdotibus quando non conficiunt, vtraque species dispensetur, nam & hoc negat, sed tantum, vt sacerdotes, quando celebrant, vtramque speciem sumant. Violenta profecto est Lusitana hæc argumentatio, qua à iure totius communionis Eucharistiæ prorsus remouetur non laici tantum, sed & sacerdotes non conficientes. Dicit enim, vtrumque mandatum, Manducate & Bibite, ad solos Sacerdotes pertinere: ad quos scilicet pertinet mandatum, Hoc facite. Responsurus vero ad obiectionem: Quo igitur iure laicis altera species dispensetur, si tota institutio ad solos Sa-

cerdotes

cerdotes pertinet? hæret tanquam mus in pice. Vult quidem dicere, Apostolos sumpsisse vnam speciem, cum adhuc laici essent, priusquam scilicet in Sacerdotes consecrarentur, per verba, Hoc facite. Sed paulo ante dixerat, ad eosdem copulatiue pertinere, Manducate, & Hoc facite. Ideo arbitratur, ex 6. c. Ioannis, laicos ad communionem vnius speciei admitti: vel certe ex generali Sacramentorum ratione. Tandem vero dicit, Christum quidem in genere præcepisse, vt fideles Eucharistia vterentur: quam vero earum specierum consultius foret plebi porrigere, Ecclesiæ iudicio relictum esse. Sed vbi hoc scriptum est, ô bone vir? Ego enim non in genere, sed in specie, de vtraque parte Eucharistiæ sumenda, lego mandatum Christi. Sed quam putas esse caussam, quod disputent, ne vnam quidem speciem laicis ex mandato Christi dari? Absque dubio hæc est: vt Pontificis potius liberalitati & auctoritati, quam institutioni, & mandato Christi, communionem suam acceptam ferant laici.

De mandato Christi, Hoc facite.

Sed expendenda est paulisper hæc Andradij Argumentatio. Tota vero vis argumenti, sita est in mandato, hoc facite. De quo distincte dicendum est: quatenus scilicet pertinet ad ministros Ecclesiæ, & quatenus pertinet ad reliquam Ecclesiam. Et planum faciemus, quocunque referatur mandatum illud Christi, Hoc facite, siue ad Sacerdotes, siue ad reliquam Ecclesiam, confirmari & stabiliri nostram sententiam: quod scilic. communio sub vtraque specie, sit iuris & præcepti diuini. Quia enim quod Christus in vltima cœna fecit, in futurum etiam in Ecclesia fieri mādauit: acceptum scilicet panem & poculum gratiarū actione benedicere, & sacramēta dispensare, quod ad ministeriū proprie pertinet: Non ergo negam', mandatum Christi, Hoc facite, eatenus pertinere ad ministros Ecclesiæ. Quia vero totum illud, quod in prima cœna non tantum à Christo benedictione & dispensatione, verum etiam à discipulis sumptione, manducatione, & bibitione factum est, comprehenditur in mandato illo, Hoc facite, refertur enim ad totam actionem præcedentem: non igitur tantum ad Sacerdotes celebrantes Eucharistiam, sed & ad illos, quibus Eucharistia dispensatur, vt eam edant & bibant, mandatum illud; Hoc facite, certa ratione pertinet: sicut postea clarissime ex Paulo demonstrabimus. Non enim tantum particula quædam, sed totum illud, quod in institutione cœnæ factum est, comprehenditur in mandato illo, Hoc facite. Primum autem in ipsa institutionis luce videbimus, quid verba illa, Hoc facite, velint, possint & efficiant, si referantur ad sacerdotes siue ministros Ecclesiæ. Sine dubio enim Christus quando dixit: Hoc facite, ministris Ecclesiæ præscripsit, mandauit & præcepit, quomodo in posterum seu in futurum celebrare & administrare; & dispensare debeāt Cœnam Dominicam, vsque ad consummationem seculi: nempe vt ea faciant, quæ Christus in prima Cœna fecit. Et quidem si Christus panem & calicem benedixisset, & solus sumpsisset: & addidisset mandatum, Hoc facite: tunc forsan illud, quod Pōtificij volunt, sequeretur: vt scilicet solus sacerdos celebrans vtramque speciem sumeret. Iam vero non lego, Christum benedictum illum panem & calicem Eucharistiæ, ipsum manducasse & bibisse: licet Chrysostomus sine certo & manifesto Scripturæ testimonio illud affirmet. Manifestissime autem lego, Christum benedictum panem & calicem alijs dispensasse, addito mandato: Edite, bibite. Quatenus igitur mandatum Christi: Hoc facite, solos ministros Ecclesiæ, ad quos administratio Eucharistiæ pertinet, complectitur: non tantum requirit, vt Eucharistiam consecrent, & ipsi sumant: sed ex præcepto & mandato diuino requirit, vt sacratam Eucharistiam dispensent, & distribuant aliis. Hoc enim Christus in prima cœna fecit, & quod tunc fecit, vt illud in futurum fieret, serio mandauit, cum diceret: Hoc (quod scilicet me

vidistis

vidiſtis facientem) facite. Quid vero ſacerdotes in adminiſtratione Euchariſtiæ diſtribuere & diſpenſare debeant, manifeſtum eſt ex inſtitutione: quod ſcilicet Chriſtus diſpenſauit & diſtribuit. Dicit enim; Hoc quod me vidiſtis facere, facite. Chriſtus vero benedictum panem diſtribuit, dicens; accipite, comedite, &c. Et huic parti actionis addit mandatum, Hoc facite. Similiter vero etiam poculum benedictionis diſtribuit, dicens; Bibite, &c.

Et huic etiam parti actionis ſimiliter, vt primæ, addit mandatum: Hoc facite. Sacerdos igitur celebrans Euchariſtiam, ſi ſolus eam ſumat, & nemini alteri eam diſpenſet: non facit hoc, quod Chriſtus fecit. Quod ſi alteram tantum partem diſpenſet, iterum non facit hoc, quod Chriſtus fecit: is enim ſicut vtramque ſpeciem conſecrauit, ita etiam vtramque diſtribuit. Et illud quod tunc fecit, faciendum in poſtremũ mandauit, cum diceret, Hoc facite. Manifeſtiſſima igitur demonſtratio eſt, ipſa luce meridiana clarior, mandatum Chriſti, Hoc facite, quatenus ad ſolos ſacerdotes pertinet, nequaquam eripere reliquæ Eccleſiæ communionẽ vtriuſque ſpeciei. Non enim hoc vult mandatum illud, vt ſacerdos celebrans Euchariſtiam, ſolus eam ſumat, ſed ex præcepto diuino iniungit & imponit ſacerdoti celebranti, vt diſpenſet & diſtribuat Euchariſtiam, & quidem ita ſicut Chriſtus eam diſpenſauit. Is vero & panem & poculum benedictum diſpẽſauit, & vtrique parti expreſſe & diſtincte addidit mandatum: Hoc, quod ſcilicet ego iam feci, in futurum vſque ad conſummationẽ ſeculi facite.

Reſtat igitur poſtrema quæſtio: Qui ſint illi, quibus ſacerdos celebrans Euchariſtiã diſpenſare & diſtribuere ex præcepto diuino teneatur? Chriſtus diſpenſauit eam Apoſtolis: quos Pontificij dicunt, tunc retuliſſe perſonam ſacerdotum. Sed Apoſtoli tunc non erant conficientes, ſicut Pontificij loquuntur. Ad minimũ igitur clericis non conficientibus diſpenſanda eſſet vtraque ſpecies Euchariſtiæ, etiamſi ad ſolos ſacerdotes pertineret. Chriſtus enim Apoſtolis, qui tunc non erant conficientes, dedit vtramque ſpeciem. Et hoc quod tunc fecit, ſub præcepto in poſterum fieri mandauit. Et tamen Pontificia Eccleſia, ipſis etiam Sacerdotibus, quando non conficiunt, non diſpenſat vtramque ſpeciem. Hunc nodum antea Ieſuitis propoſuerã, ſed aduocatus ipſorum Andradius noluit eum tangere: impoſſibile enim eſt, quod vlla ratione vere poſſit ſolui. Sed omiſſis illis ἀσυςάτοις, quærendus eſt certus mandati Chriſti interpres: quibus ſcilicet diſpenſanda ſit Euchariſtia, ita ſicut Chriſtus eam diſpenſauit diſcipulis ſuis, ſub panis ſcilicet & vini ſpecie. Is vero Paulus erit, qui Euangelium ſuum non ab homine, ſed ex reuelatione Filij Dei accepit, Gal. 1. Et doctrinam de cœna Dominica, fatetur, ſe ita tradidiſſe, ſicut eam à Domino accepit. Tradidit autem non vt nudam hiſtoriam ſine explicatione, accommodatione & applicatione ad praxim (vt ita loquar) Eccleſiæ: ſed ita proponit inſtitutionem, vt ſit regula & norma adminiſtrandæ, diſpenſandæ & ſumendæ Euchariſtiæ. Recitatis autem verbis & mandatis inſtitutionis Chriſti, mox ſubiungit accommodationem de diſpenſatione & vſu vtriuſque ſpeciei. Num vero ad ſolos Sacerdotes illa pertinent, quæ Paulus ibi de communione ſub vtraque ſpecie ſcribit? Certe titulus Epiſtolæ, vniuerſam Eccleſiam Dei, quæ eſt Corinthi, alloquitur: imo addit, inſcriptam eſſe omnibus, qui inuocant nomen Domini, idque in omni loco. Sicut igitur ex verbis inſtitutionis habemus, in celebratione cœnæ Dominicæ debere ex præcepto diuino fieri diſpenſationem ſeu diſtributionem vtriuſque ſpeciei, panis ſcil. & poculi Dominici: hoc enim Chriſtus fecit, & idem faciendum in poſterum mandauit: ita ex Pauli interpretatione habemus, diſpenſationem illam panis & poculi Dominici ex præcepto Domini debere fieri omni homini probanti ſe, item omnibus,

Argumentũ firmißimum contra Pontificios.

Paulus verus interpres Cœnæ Dominicæ.

qui

qui inuocant nomen Domini. Hæc enim sunt Pauli verba. Breuiter igitur, sed certo & manifeste demonstrauimus, sacerdotes seu ministros Ecclesiæ, quando celebrant & administrant cœnam Dominicã, ex præcepto diuino astringi, & obligari, non tantum vt Eucharistiam consecrent & ipsi sumant, sed vt consecratam dispensent & distribuant, non dimidiam, sed integram, panem scilicet & poculum Domini, sicut Christus fecit: & vtramque illã speciem dispensent & distribuant, non solis tantum Sacerdotibus, sed omni homini probanti se, & omnibus qui inuocant nomen Domini in omni loco. Et forsan nõ sine peculiari artificio, Tridentinum decretum noluit loqui de præcepto dispensationis, sed de præcepto sumptionis. Etsi vero posterius illud ex priori manifestum est, ex natura correlatiuorum: tamen & hoc, de præcepto scilicet sumptionis, manifeste ex Scriptura ostendi potest: In prima enim cœna non tantũ hoc factum est quod Christus panem & poculum benedixit & dispensauit: sed & hoc ibi factum fuit, quod Apostoli panem & poculum Domini acceperunt, manducarunt & biberunt, idq; non vt arbitrarium quiddam, sed ex præcepto & mandato Domini. Dixerat enim: Accipite, manducate, bibite. Ad totam vero illam actionem primæ cœnæ, Christus addidit mandatum, vt in futurum vsque ad consummationem seculi ita fieret: Hoc, inquiens, quod scilicet in hac prima cœna factum est, facite. Sicut igitur in prima cœna Apostoli ex præcepto diuino vtramque speciem sumpserunt, manducarunt & biberunt: ita præscriptum & mandatum Christi est, vt idem in futurum vsque ad consummationem seculi in celebratione cœnæ Dominicæ fiat. Et Paulus locuples testis est, Christum ipsum in institutione mandatum illud, Hoc facite, non tantum ad consecrationem & dispensationẽ sed expresse etiam ad sumptionem retulisse: & quidem expresse in altera parte, de calice. Ita enim recitat Christi verba: Hoc facite, quotiescunque biberitis. Et ipse Paulus mox subijciens, quæ sit interpretatio verborum Christi, Hoc facite in mei commemorationem, inquit: Quotiescunque manducaueritis hunc panem, & poculum hoc biberitis, mortem Domini annuntiate, donec veniat. Paulus igitur mandatum Christi, Edite, Bibite, Hoc facite, accommodat ad ipsos sumentes. Et sicut sumptio panis sacrati, est iuris & præcepti diuini: ita etiam sumptio poculi Dominici, est iuris & præcepti diuini. Et Paulus hæc scribit ad omnes, qui inuocant nomen Domini in omni loco.

Tridentinorum astutia

Siue igitur ad Sacerdotes siue ad sumentes referatur mandatum Christi, Hoc facite: planum factum est, communionem sub vtraque specie esse iuris, præcepti & mandati diuini duplici ratione. I. Quia ministri Ecclesiæ in administratione cœnæ Dominicæ, ex præcepto Domini obligati sunt, & astringuntur ad dispensandam Eucharistiam, ita sicut Christus eam in prima cœna dispensauit, sub panis scilicet & vini specie: idque non sacerdotibus tantum, sed omnibus, qui inuocant nomen Domini in omni loco. II. Sumpturi Eucharistiam, habent mandatum Christi, vt in sumptione illud faciant, quod in prima cœna factum esse scribitur: vt scilicet panem benedictum edant, & poculum Domini bibant. Et ad hoc faciendum duplici vinculo mandati diuini obligantur & astringuntur: I. Quod Paulus sua interpretatione ostẽdit mandatum, Edite, Bibite, pertinere ad omnes sumentes. II. Quod Christus vtrique parti addit peculiare mandatum: Hoc facite; vt non tantum in dispensatione, sed etiam in sumptione hoc fiat, quod in prima cœna factum est.

Exemplum primitiuæ Ecclesiæ.

Ex hoc iure institutionis, præscripti, mandati & præcepti diuini, primitiua Ecclesia in legitimis & ordinariis Ecclesiæ conuentibus, vtramque Eucharistiæ speciem dispensauit & sacerdotib. & laicis. Et diserte docuit, in vsu & participatione horum mysteriorum, nullum esse discrimen inter

sacerdotem & laicum: sicut supra hæc demonstrata sunt. Nec vnquam vel sensit vel docuit vet' Ecclesia, arbitrariam esse communionem sub vtraque specie: Sed quia de sumptione sub vtraque specie, & Christus & Paulus præceptiue seu imperatiue loquuntur: veteres similiter etiam docuerunt, eam esse iuris & præcepti diuini. Cyprianus de cœna Domini inquit: Lex esum sanguinis prohibet: Euangelium, vt bibatur, præcipit: Bibimus autem de sanguine, Christo ipso iubente, pro quibus sanguis ille oblatus est. Et lib. 2. Epist. 3. disputans de calice Domini sanctificando, & plebi ministrando, aliquoties meminit præcepti diuini, vt cum dicit, ab eo, quod Christus magister & præcepit & gessit, non esse humana institutione decedendum: Item à Domino præcipitur, & ab Apostolo eius confirmatur, vt quotiescunque in commemorationem Domini biberimus, hoc faciamus, quod Dominus facit. Et in fine, institutionem Christi vocat legem Euangelicam.

Bernardus serm. 3. de Ramis palmarum dicit, alimoniam corporis & sanguinis Christi, eo die primum exhibitam, eo die commendatam & mandatam, deinceps frequentari. Cyprianus lib. 1. Epist. 2. Quomodo ad martyrij poculum idoneos facimus, si non eos ad bibendum prius in Ecclesia poculum Domini, iure communicationis admittimus? Et Iustinus, scriptor vetustissimus, cum descripsisset ritum sui seculi in Ecclesia, de communione sub vtraque specie, mox subiungit, Apostoli in Euangelijs ita sibi Christum ἐντεταλθαι, præcepisse tradiderunt. Ostendimus igitur ex institutione Christi, ex interpretatione Pauli, & ex traditione veteris Ecclesiæ, dispensationem & sumptionem Eucharistiæ sub vtraque specie esse iuris & præcepti diuini.

Bernardus.

Secundum argumentum contra verba institutionis, Tridentina Synodus texit ex concione Ioan. 6. Illud vero à Pontificijs scriptoribus in duplici forma solet proponi. I. Christus Ioan. 6. loquens de sumptione & participatione carnis & sanguinis sui, aliquando concionatur de manducanda carne, & bibendo sanguine, aliquando vero reducit illa ad solam manducationem: vt, Qui manducat me, viuet propter me. Ergo communio vtriusque speciei non est tãquam necessaria præcepta, sed potest sufficere sola manducatio. II. Osius in confessione Polonica, argumentum illud ita format: Christus Ioan. 6. loquens de manducanda sua carne, & bibendo sanguine: non facit mentionem vini, sed tantum panis. Ergo vsus Dominici calicis potest abrogari & prohiberi. Sed facilis & plana est responsio: Cœnam Dominicam Christum instituisse in ea nocte, quã tradebatur, & Euangelistæ testantur, & Paulus clarissime affirmat. Concio vero Ioan. 6. habita est à Christo, anno integro & amplius ante institutionem cœnæ. Et tamen tam boni viri sunt Tridentini Patres, vt non vereantur prætextu ex concione Ioan. 6. sumpto, reformare, mutare & mutilare testamentariam institutionem filij Dei. Eadem enim ratione posset quis argumentum nectere ex concione Ioan. 4. tantum bibendum esse in cœna Dominica, & quidem non vinum, sed aquam in calice adhibendam. Quia Christus ibi dicit: Qui biberit ex aqua quam ego dabo, non sitiet in æternum. Deinde manifestum est, Christum Ioann. 6. non agere de manducatione & bibitione, quæ ore corporis fiat; nec de pane materiali: Iudæis enim vrgentibus illud signum, Patres nostri in deserto manna manducauerunt, Christus opponit: Iam vero Pater cœlestis non corporalem cibum, sed alium panem, scilicet filium suum incarnatum, vobis misit: Ego, inquit, sum panis ille vitæ. Ita cum turbæ, quæ ex quinque illis panibus manducarant, ad ipsum reuerterentur, vt iterum corporali mãducatione saturarentur: Christus pani materiali & manducationi corporali opponit alium spiritualem cibum, & spiritualem manducationem, quæ

Tridentinorum argumentum ex concione Ioan. 6.

Argum. Osij in Confessione Polo.

fide fit: ficut aliquoties repetit: Qui credit in me, habet vitam æternam. Si igitur ex 6. cap. Ioannis, de ſubſtantia cœnæ Dominicæ, contra verba institutionis iudicandum eſſet: ſequeretur, etiam elementum panis non eſſe adhibendum ad Euchariſtiam, nec opus eſſe, vt in cœna Dominica ore corporis aliquid acciperetur: imo poſſet inde concludi, vſum & panis & poculi Domini, ſicut inſtitutio cœnæ de illis loquitur, poſſe ſimpliciter abrogari & prohiberi. Tam egregium ſcilicet argumentum eſt, quod ex concione Ioan. 6. contra inſtitutionem cœnæ, à Pontificijs opponitur. Et tamen vnicum hoc argumentum præcipuum fuit, quod tempore Conſtantienſis Concilij, ex Scriptura contra vſum vtriuſque ſpeciei oppoſitum fuit.

Veterum ſententia de 6. cap. Ioan.

Veteres quidem in explicatione 6. capitis, plerumque ſolent tractare doctrinam de cœna Dominica, non quod ibi ſit inſtituta, vel quod ex 6. cap. Ioannis diſcendum ſit, quæ ſit materia, quæ forma, hoc eſt, quod elementum, & quod verbum Sacramenti Euchariſtiæ: ſed quia ad ſalutarem cœnæ Dominicæ vſum non ſufficit Sacramentalis manducatio, niſi accedat ſpiritualis: qualis vero illa ſit & eſſe debeat, deſcribitur Ioan. 6. Hactenus & hoc modo veteres 6. cap. Ioannis recte accommodarunt ad doctrinam de Euchariſtia. Non poteſt autem in vllo veterum oſtendi, quod in 6. cap. Ioannis vel diſputarint ſaltem, in legitima & ordinaria celebratione cœnæ Dominicæ, vſum calicis poſſe vel abrogari, vel prohiberi. Doctrina igitur de materia & forma, de elemento & verbo Euchariſtiæ, de norma adminiſtrationis & diſpenſationis cœnę Dominicæ, & de modo Sacramentalis communionis, ſedem ſuam habet non Ioann. 6. tunc enim Euchariſtia nondum erat inſtituta: ſed in verbis inſtitutionis, in quibus diſpenſationem & communionem vtriuſq; ſpeciei præceptiue inſtitutam eſſe manifeſtum eſt. Illud vero Pontificij prorſus inuertunt: Et hinc æſtimetur, qualis cauſa ſit, quæ huiuſmodi argumentis & fundamentis nititur.

Tridentini argumentãtur ab auctoritate Eccleſiæ.

Tertium argumentum Tridentinæ Synodi, ſumitur ab auctoritate & poteſtate Eccleſiæ. Conſideretur autem ſtatus diſputationis. Manifeſta & certa ſunt verba inſtitutionis, de vtraque ſpecie. Ab illis Pontificia Eccleſia diſceſſit. Iam cũ quæritur, quas huius diſceſſionis rationes habeãt, opponitur auctoritas & poteſtas Eccleſiæ. Neceſſe igitur erit, eſſe aliquam poteſtatem & auctoritatem Eccleſiæ contra expreſſa verba Dei, & quidẽ ad deſtructionem teſtamentariæ inſtitutionis Filij Dei: ad quam tamen duplici mandato, in ſingulis Euchariſtiæ partibus Eccleſiam vſque ad conſummationem ſeculi, donec ad iudicium redeat, alligatam eſſe voluit: Manducate, hoc facite: Bibite, hoc facite. Elegans certe, & vera eſt Auguſtini ſententia contra Creſconium lib. 2. c. 21. Paulus dicit, Eccleſia ſubdita eſt Chriſto. Non igitur debet Eccleſia ſe Chriſto præponere, cum ille ſemper veraciter iudicet, Eccleſiaſtici vero iudices, vt homines, plerumque fallantur. Sed pleraque ad hoc argumentum pertinentia, in præcedentibus ſunt explicata: ideo tantum verba ſecundi Tridentini capituli examinabimus. Inſidioſe autẽ ludunt æquiuocatione vocabuli diſpenſationis. Nam & Gerſon diſputat, eſſe quidem præceptum de bibendo calice, ſed tale, quod diſpenſabile ſit auctoritate Eccleſiæ: diſpenſationem vero definiunt relaxationem iuris communis, factam cum cauſæ cognitione, ab eo, qui ius & poteſtatem habet diſpenſandi: vt ſcilicet ſit licentia vel mutandi aliquid in lege, vel faciendi aliquid contra legem. Tridentino igitur capitulum declarat, Eccleſiam habere poteſtatẽ in diſpenſatione Sacramentorum. Et ex illa poteſtate, licet Chriſtus vtramq; ſpeciem præceptiue inſtituit, Eccleſiam tamen communionem calicis potuiſſe abrogare & prohibere. Audi vero, quomodo illud ex Scriptura probent. Paulus enim dicit: Sumus diſpenſatores myſteriorũ Dei. Myſteria ſunt Sacramẽ-

ta:& dispensare, est ius commune relaxare. Ergo quæ Christus in dispensatione & vsu Eucharistiæ instituit, Ecclesia potest abrogare: quæ præcepit, potest prohibere: vsum scilicet calicis Domini pro laicis.

Canonistarum quidem sententia est, Papam posse dispensare contra 4. prima Concilia: item contra verba Euangelij, licet non contra mentem. Sed si quis tunc, regnante barbarie & inscitia linguarum, potuisset Papalem illam potestatem dispensandi, ex dicto illo Pauli probare: Sumus dispensatores mysteriorum Dei: næ vere magistralis illa allegatio habita fuisset. Nunc vero in tanta luce ludere vocabulis, in re tam seria, nemo, vt arbitror, sanus auderet. Audet autem hoc, & quidem iure suo, perfricta frons Thaidis Babylonicæ. Et qua conscientia causam hanc agant, quantumq; fidei illis sit tribuēdum, hinc æstimetur. Mysteria ibi Paulus intelligit reuelationem totius doctrinæ Euangelicæ, & Apostolos vocat ministros οἰκονόμους, hanc ipsam innuēs antithesin, quod non sint domini horum mysteriorum, qui potestatem habeant mutandi & abrogandi: sed quod tantum sint œconomi, in quibus hæc fidelitas requiritur, vt iuxta institutionem, præscriptum & mandatum Domini, ea dispēsent, quæ ipsis commissa sunt. In hac sententia vetus interpres vsus est vocabulo dispensations. Illius vero æquiuocatio commoda visa fuit Tridentinis Patribus, qua mutilationem cœnæ Dominicæ iustificarent. Non abs re igitur factū est, quod veterē editionem decreto suo authenticam fecerunt, ita vt nemo eam in disputationib⁹, quouis prætextu reijcere auderet; etiamsi scil. vt in hoc loco, οἰκονομία non significet potestatem mutandi & statuendi aliquid, contra id, quod Dominus expresso mādato præscripsit. Sed huic dispensationi videntur ne ipsi quidem Tridentini satis fidere. Ita enim orationem moderantur, quasi velint dicere; in dispensatione, hoc est, in administratione Sacramentorum, Ecclesiam in externis circumstantijs posse statuere & ordinare, quæ ædificationi seruiūt; & in huiusmodi quidem ordinationibus, si fiant in circumstantijs, de quibus non extat mandatum Dei, ad hunc finem, vt ea quę in administratione Sacramentorum à Domino instituta, præscripta & mandata sunt, eo rectius & diligentius ad ædificationem seruentur. Non negamus, inquam, in huiusmodi ordinationibus Ecclesiam habere potestatem, vt omnia scilicet fiant ordine, decēter & ad ædificationem. Hanc vero potestatem Pontificij extra suos terminos eo trahunt, quasi Ecclesia simili potestate possit etiam ea, quæ in institutione cœnæ, filius Dei instituit, ordinauit, præscripsit, mandauit & præcepit, mutare, mutilare, prohibere & eripere. Hoc vero, quia probari non potest, negamus. Et obseruetur Tridentina argumentatio, à dispensatione in circumstātijs adiaphoris; ad abrogationem, mutilationem & prohibitionem eorum, quæ habent verbum & mandatum Dei. Falsum vero est, quod dicunt, Paulum tali potestate vsum in hoc ipso Sacramento, quando Corinthijs scribit; Cætera cum venero, disponam. Diserte enim prius ponit ea, quæ habent institutionem, ordinationem, præscriptum & mandatum Christi; & ab ijs postea disiungit ea, quæ pollicetur se ordinaturum, cum venerit, intelligit igitur ea, quæ non habent præscriptum & mandatum Christi.

Canonistæ.

Explicatio Paulinæ sententiæ.

Tridentinorum argumentatio.

Et quidem ipsum Concilium non potest simpliciter hanc distinctionē negare: ideo addunt, salua Sacramentorum substantia, fieri posse dispensationem. Hoc vero mirabile est, Eucharistiam posse vna sui parte mutilari, salua tamen ipsius substantia. Longobardus certe & Scholastici substantialia Sacramentorum affirmant esse materiam & formam; hoc est, elementū diuinitus institutum, & verbum voce distina elemento annexum. Iam Christus pro elemento, in cœna sua non panis tantū, sed & po-

culi vsum instituit. Quomodo igitur salua manet substantia cœnæ Dominicæ, si altera eius pars abrogetur, mutiletur, & prohibeatur? Sed forsan substantiam Eucharistiæ, volunt esse spiritualem participationem corporis & sanguinis Christi. Cumque illa fiat etiam sub vna specie, vbi totus & integer Christus adest: iudicant saluam manere Eucharistiæ substantiam, etiamsi poculum Domini inde tollatur. Sed quia etiam sine pane & vino fieri potest spiritualis participatio carnis & sanguinis Christi in verbo Euangelij, sola fide, Ioan. 6. eadem ergo consequentia manebit etiam salua substantia Eucharistiæ, etiamsi vtraq; species, & panis & vini inde tollatur. Sed quæ ad substantiam cœnæ Dominicæ pertineant & requirantur, non ex humanis argumentationibus, sed ex testamentaria institutione filij Dei discendum & diiudicandum est. Quartum argumentum Tridentinæ Synodi, sumptum est ab exemplis veteris Ecclesiæ: quod scilicet vsus vtriusque speciei in primitiua Ecclesia, non infrequens quidem, non tamen vniuersalis fuerit: sed semper etiam simul in vsu fuerit communio sub vna tantummodo specie. Cui libertati communicandi, siue sub vtraque, siue sub vna tātummodo specie, postea successerit mutatio consuetudinis de communione sub vtraque specie: quam subsecuta demum sit lex, de vna tantum specie.

Argumentum ab exēplis veteris Ecclesiæ.

Obseruabit autē Lector, quod Pontificij in hac causa, vsu rerum multa edocti sunt, quæ principio non satis consi lerata fuerunt. Constantiense enim Concilium cum primum ferret legem de mutilatione cœnæ Dominicæ, simpliciter concessit, consuetudinem fuisse primitiuæ Ecclesiæ, quod à fidelibus Eucharistia sub vtraque specie reciperetur. Sed mox biennio post, Gerson animaduertit, quantum hæc confessio haberet incommodi. Et licet diuersum probare & ostendere non posset: tamen inquit, probabilius videri, hoc non communiter apud omnes seruatum fuisse. Et hac commonefactione, Tridentina Synodus habet hoc artificium, quod nō dicit, initio Christianæ religionis vniuersalem fuisse vsum vtriusque speciei, imo ne quidem dicit, frequentem fuisse: sed per figuram μείωσιν inquit, non infrequētem fuisse. Respiciunt autem ad disputationes Pontificiorum, quibus probare conantur, etiam in primitiua & veteri Ecclesia, vbi vsitata erat communio sub vtraque specie, semper tamen simul etiam vsum fuisse communionis sub vna tantummodo specie. De illis igitur disputationibus quędam, qua fieri poterit breuitate, annotanda erunt. Nam & hæc annotatio ostendet, Pontificios, cum destituantur & Scripturæ & antiquitatis veris testimonijs, simili artificio deprauare veterum testimonia, sicut Scripturæ sententias ludificant. Quando vero de veteris Ecclesiæ testimonijs & exemplis disputatio est, non quæritur de casib. necessitatis, & extraordinarijs, sed de legitima, ordinaria publica & solenni celebratione, administratione & dispensatione Eucharistiæ. A multis autem ostensum est, ex antiquis formis liturgiarum ex descriptionibus celebrationis Cœnæ Dominicæ, quæ extant apud veteres: præcipue vero apud Iustinum & Chrysostomum; ex alijs multis veterum testimonijs & exemplis: quod in veteri Ecclesia, in legitima & ordinaria administratione cœnæ Dominicæ, semper & vbiq; apud omnes vsitata fuerit communio sub vtraque specie, iuxta Christi institutionem. Neq; vllum antiquitatis exemplum proferri potest, quod in legitima & solenni administratione Cœnæ Dominicæ, vna solummodo specie, subtracta altera, fideli populo dispensata fuerit. Et hæc cum ita se habeant, operæ pretium est videre, quo artificio antiquitatis etiam testimonia deprauent Pontificij: quæ plurima & manifestissima sunt.

QVOMODO EX ANTIQVITATIS TESTIMONIIS *mutilationem ſuam probare conentur Pontificii.*

I. Eccius & pleriq; alij multum tribuunt huic teſtimonio, quod in veterum ſcriptis, & in antiquis canonibus, mentio fit laicæ communionis: ad quam remittebantur illi, qui ex clero eiecti erant. Ergo aiunt, in veteri Eccleſia alia fuit communio cleri, ſcilicet ſub vtraque ſpecie: & alia laicorum, ſcilicet ſub vna ſpecie. Sed hoc falſum eſſe animaduertunt & fatentur nunc ipſi etiam Pontificij, vt Vicelius, Tapperus, Lindanus, & multi alij. Manifeſtiſſimum enim eſt, illis temporibus, quibus mentio fit laicę communionis, datam fuiſſe laicis vtramq; ſpeciem. Et Chryſoſtom. expreſſe affirmat, in participatione myſteriorum, nullum eſſe diſcrimen inter Sacerdotes & fidelem populum.

Sed laica communio veteribus vocabatur, quando clericus propter crimen aliquod ab officio miniſterij vel ſuſpendebatur, vel prorſus remouebatur, tunc enim ipſe non adminiſtrabat Euchariſtiam, ſed eam tantũ accipiebat: idq; non inter clericos, ſed poſt clericos cum laicis, & in loco, vbi laici communicabantur. Agnoſcunt igitur & fatentur ipſi Pontificij, laicam communionem apud veteres non eſſe intelligendam de alio communionis genere, ſed de gradu, ordine & loco communionis. *Laica communio quid.*

II. Quidam, quos etiam Oſius in Polonica confeſſione imitatur, fingunt in Epheſina Synodo decretum fuiſſe, vt laicis tantum vna ſpecies Euchariſtiæ traderetur, eo quod Neſtorius docuerit, ſub pane eſſe cadauer exangue. Sed merum figmentum hoc eſt. Nullus enim ex veteribus hanc opinionem Neſtorio tribuit. Et in hiſtoria, item in actis Epheſini Concilij, ne veſtigia quidem talis vel diſputationis vel decreti apparent. Sed talis cauſa fidelibus digna eſt probationibus. *Oſius.*

III. Eſt & hoc vnum ex artificijs Pontificijs, vbi in veteribus mentio fit Euchariſtiæ, quod illam tantum de vna ſpecie intelligunt: vt quando apud Euſebium lib. 5. c. 24. Epiſcopis eiuſdem communionis, peregre aduentantibus, tranſmittitur Euchariſtia: Pontificij contendunt, hoc ſimpliciter de panis tantummodo ſpecie eſſe intelligendum. Sed appellatio Euchariſtiæ complectitur vtramq; ſpeciem. Iuſtinus enim deſcribens ritum communionis ſub vtraq; ſpecie dicit: Hoc alimentum apud nos Euchariſtia vocatur. Irenæus lib. 5. Quando mixtus calix, & fractus panis percipit verbum Dei, fit Euchariſtia corporis & ſanguinis Chriſti. Cyprianus libr. 1. Epiſtola 2. Protectione corporis & ſanguinis Chriſti, eos muniamus: cum ad hoc fiat Euchariſtia, vt poſſit eſſe tutela credentibus. Sermone quinto, de lapſis, vbi expreſſe calicis tantum mentio fit, Cyprianus vocat Euchariſtiam.

IV. Ex deportatione Euchariſtiæ ad infirmos, conantur probare vſum vnius tantum ſpeciei, eo quod vinum ſine periculo deferri non poſſit. Sed Iuſtinus Apologo ſecundo, & Hieronymus ad Ruſticum Monachum de Exuperio, expreſſe teſtantur, in veteri Eccleſia vtramq; ſpeciem, ſolitam deferri ad abſentes & infirmos. In Serapionis hiſtoria, apud Euſebium lib. 6. cap. 44. valde laborat Andradius, vt ad vnam ſpeciem illam referat, quia verbum ἀποβρέχειν, perfundere ſeu madefacere, in ſolam panis ſpeciem quadret. Sed quæro ab Andradio, ad quam ſpeciem referatur, quod hiſtoria habet: ἐπιστάξαι & ἐγχέαι: infundere, & in os inſtillare. Hic Ieſuitę dicunt, fuiſſe vinum non conſecratum, in quo iuſſus fuerit puer madefacere panem. Sed hoc Euſebius non dicit. Imo Nicephorus li. 6. c. 6. affirmat, Euchariſtiam fuiſſe, quod ſeni puer in os inſtillauit. Ita enim inquit: inſtillauit ei Euchariſtiam. Vſitatum autem fuiſſe, in caſu *Iuſtinus. Hieronymus Andradius* *Ieſuitæ.*

necessitatis, panem Eucharistię in vinum sacratum intinctum ęgrotis dare, ex veterum historijs notum est: sicut postea ostendemus.

V. Ex reseruatione Eucharistiæ, cujus alicubi apud veteres mentio fit, vsum vnius solummodo speciei probare moliuntur. Sed & hoc vanum est. Apud Chrysostomum enim epist. 1. ad Innocentium, etiam sangui[s] Domini in sacrario seruatur. Et Gorgonia Nazianzeni soror, & corpori[s] & sanguinis Domini antitypa reseruarat, sicut Nazianzenus testatur.

Pontificiorū artificium in citandis veterum sententiis.

VI. Vbi in veterum scriptis expresse tantum mentio fit panis seu corporis Christi, seu manducationis: ibi Pontificij statim affingunt præsumpt[am] suam opinionem, de vna tantummodo specie. Sed quod sophistice depra[v]uent veterum sententiam, aliquot manifestissimis exemplis demonstrabo. Eccius citat ex Epistola Ignatij ad Ephesios: Frangētes vnum panem, qui est medicamentum immortalitatis, &c. Et quia ibi Ignatius non expresse meminit alterius speciei: clamitat igitur Eccius, vsum communionis, sub vna specie ab ipsis Apostolis traditum, & à discipulis ipsorum seruatum fuisse. Sed Ignatius protestatur, luculentam sibi fieri iniuriam. Nam in epistola ad Philadelphienses inquit: Vnus est panis, omnibus confractus: & vnum poculum, vniuersis distributum.

Cyprianus.
Horstius.
Cyprianus.

Cyprianus sermone 5. de lapsis, recitat miracula quędam, quæ in altera specie, pane scilicet consecrato, acciderunt. Inde Horstius Coloniensis, contra doctissimum virum Hamelmannū probare conatur, tempore Cypriani vsitatam in Ecclesia fuisse communionem sub vna tantum specie: & addit, communionem illam à Deo tunc miraculis comprobatam fuisse. Sed impudens figmentum est. Cyprianus enim nullo modo scribit, miracula illa facta fuisse ad comprobandam communionem sub vna tantūmodo specie: sed longe alias causas illorum miraculorum recitat. Non autem sequitur: In specie panis factum fuit miraculum: ergo poculum Domini tunc non fuit distributum in Ecclesia. Nam in illo ipso sermone ritum communionis sui temporis describens Cyprianus inquit: vbi solennibus adimpletis, calicem Diaconus præsentibus offeret.

Magno vero strepitu in scenam producunt ipsum etiam Nicenū Concilium: & non verentur affirmare, ibi communionem sub vna tantum specie, si non decretam, attamen comprobatam & confirmatam fuisse. Quia scil. Canon 14. dicit: Si non fuerint in præsenti Episcopus vel presbyteri, tunc Diaconi ipsi proferant & edant, sed Canon iste nec Græce, nec in Decretis, nec apud Ruffinum ita legitur. Et licet ibi expresse tantum nominetur corpus Christi, non tamen recte inde concluditur communio sub vna tantummodo specie: Nam in Concilio Neocæsariensi, cap. 15. & distinct. 95. c. presbyteri, vbi eadem plane materia de Diaconis repetitur, expresse dicitur de dando pane, & porrigendo calice. Manifestissime igitur antiquitas se explicat, quod per Synecdochen sæpe loquatur. Nam & Paulus ipse ad Corinthios, vbi expressissime de communione sub vtraque specie tractat, illam tamen aliquoties per Synecdochen notat, vt cum inquit: Manducate cœnam Domini: Conuenitis ad manducandum: Diiudicatis corpus Domini. Item: In vnum spiritum potati sumus. Si quis vero inde vellet concludere, Paulum tradidisse & seruasse communionem sub vna tantummodo specie, scelerate faceret contra manifestissimam Pauli sententiam. Ita Augustinus de Symbolo libr. 3. cap. 5. Item de feria quarta, c. 4. Hieronymus etiam ad Eustachium, expresse tantum sanguinis Christi meminerunt. Num vero recte quis inde inferret, Augustini & Hieronymi temporibus non panem, sed tantum poculum Domini dispensatum fuisse laicis, in administratione cœnæ Dominicæ.

Veterum synecdochica locutio.

Augustinus.

VII. Magno apparatu, pro mutilatione cœnæ Dominicæ producuntur exempla de domestica communione: quando scil. acceptam in Eccle-

ſia Euchariſtiam, domum ſecum detulerunt. Tertullianus enim lib. 2. ad vxorem, tantum panis mentionem facit. Et Hieronymus in Apologia pro libris aduerſus Iouinianum, corporis tantum mentionem facit. Quamuis autem domeſtica ſeu priuata illa communio, aliquid extraordinarium fuerit: non difficile tamen eſt reſpondere. Quia enim illi in Eccleſia Euchariſtiam acceperunt: quæſtio ergo eſt, non quid domi ſumpſerint, ſed quid in Eccleſia ipſis diſpenſatum fuerit. Et ne longius eam, afferam explicationem Ruardi Tapperi, Decani Louanienſis, qui maximæ auctoritatis eſt inter Pontificios. *Ruardus Tapperus.* Is igitur tractans exemplum Satyri, fratris Ambroſii, inquit: Videtur ex ſermone 5. de lapſis apud Cyprianum, quod illis temporibus ſanguinem Domini ex calice omnes bibebant, & quod corpus Domini iis in manus dabatur, vt vel ſtatim ſumerent, vel ſecum portarent domum, ibiq; ſumerent, ita vt per temporum interualla biberent ex calice Domini, & corpus Domini manducarent. Hæc ille. Quia vero hæc diuulſio partium cœnæ Dominicæ, non eſt conſentanea inſtitutioni: ideo domeſtica priuata illa communio poſtea abrogata, & ſeuere prohibita eſt in Toletano & Cæſarauguſtano Conciliis. Nequaquam igitur ex domeſtica illa communione probari poteſt, vſitatam tunc in Eccleſiis fuiſſe diſpenſationem vnius tantum partis Euchariſtiæ. Nam & Tertullianus in eodem lib. vbi in domeſtica communione, in vno loco tantum panis meminit, mox in alio loco loquitur etiam de participatione poculi: & tandem vtrumque coniungit, cibum, & poculum Domini. Nazianzenus autem de ſorore ſua Gorgonia ſcribit, quod & corporis & ſanguinis Domini antitypa ex Eccleſiaſtico cœtu ſecum domum delata ſeruarit. Et Ambroſius in hiſtoria Satyri fratris ſui deſcribens ſumptionem, meminit hauſtionis & fuſionis in viſcera. Ergo nec ex illa hiſtoria ſatis certo & euidenter probatur diſpenſatio & ſumptio Euchariſtiæ, ſub vna tantum ſpecie. Et vt maxime in exemplis iſtius domeſticæ communionis aliquid oſtenderetur (quod tamen nondum video factum eſſe) pugnans cum inſtitutione Chriſti, & ſolemni conſuetudine primitiuæ Eccleſiæ: quid tamen inde efficeretur, cum ſint priuata & extraordinaria exempla, & quidem quæ poſtea graui conſilio abrogata ſunt? Noſtra vero quæſtio eſt, non quid vnus, aut item alter priuatim fecerint: ſed quæ fuerit publica, legitima, ordinaria & ſolennis conſuetudo veteris Eccleſiæ in adminiſtratione & diſpenſatione cœnæ Dominicæ. Hic eſt ſtatus controuerſiæ, de quo flagitamus teſtimonia & exempla antiquitatis. *Status controuerſiæ.* Et nondum vidi, tale vllum certum & euidens vel teſtimonium vel exemplum veræ antiquitatis, à Pontificiis proferri. Quæ enim præterea ex incertis auctoribus, vt ex vita Hieronymi & Ambroſii, de quibus auctoribus dubitatur, item ex Legendis Sanctorum proferunt, indigna ſunt quæ refutentur.

Hæc igitur ſunt præcipua capita probationum, quibus conantur Pontificiam mutilationem exemplis antiquitatis palliare & confirmare: quæ profecto nihil probant, de eo quod in controuerſia poſitum eſt: de publica ſcilicet, legitima, ordinaria & ſolenni conſuetudine veteris Eccleſiæ in adminiſtratione & diſpenſatione cœnæ Dominicæ. Pleraq; vero vel ſunt mera figmenta, vel manifeſtæ deprauationes ſententiæ veterum: ſicut euidenter oſtendimus. Et tamen Tridentinum Concilium non veretur omnia illa, tanquam non Apollinis, ſed ipſius Spiritus ſancti oracula exoſculari & approbare: quaſi certum iam & demonſtratum ſit, in primitiua Eccleſia, licet non infrequens fuerit communio ſub vtraque ſpecie, non tamen catholica, ſeu vniuerſalis fuerit, ſed ſimul etiam ſemper in vſu fuiſſe communionem ſub vna tantummodo ſpecie.

HISTORICA OBSERVATIO. QVOTIES & quot modis mutilatio illa tentata fuerit, donec tandem introducta est.

Porro quia Tridentinum capitulum, ex mutatione consuetudinis communicandi sub vtraq; specie, & ex introductione contrariæ consuetudinis, vult Pontificiam mutilationem justificare: iudico, vtiliter quædam annotari posse, de historia introductæ huius consuetudinis. Iactitant enim, consuetudinem illam adeo esse vetustam, vt eius initium ne monstrari quidem possit in historiis. Sed nos ex veris historiis ostendemus, quomodo in veteri Ecclesia aliquoties, & aliquot modis tentata fuerit mutatio communionis sub vtraq; specie: & quam acriter mutationi huic restiterint præpositi Ecclesiarum, melioribus & purioribus Ecclesiæ temporibus, donec tandem posterioribus temporibus, post annos scilicet Domini 1200. vna cum aliis erroribus & abusibus, mutatio illa particulariter, non tamen sine contradictione, in quasdam Ecclesias inuecta, deinde latius progressa, demum lege Constantiensi confirmata est.

I. Mutatio communionis.

Tentata autem primum fuit mutatio quædam communionis sub vtraque specie, juxta formam à Christo præscriptam, per illos qui bibentes in Ecclesia de poculo Domini, panem sacratum secum domum deferebant; quem postea sumebant, aliquando per satis longum interuallum temporis: sicut de Eremitis Basilius scribit. Sed illa consuetudo abrogata & prohibita fuit in concilio Toletano primo, circiter annum Domini 390. & postea circa annum 500. in Cæsaraugustano. Reducta autem fuit communio ad formam institutionis: vt scilicet in Ecclesia, vbi tunc vtraque species dispensabatur, Eucharistia consumeretur.

II. Mutatio cœpta circa annum Domini 440.

Secundo, Tempore Leonis I. circa annum Domini 440. Manichæi, quia vinum, tanquam abominabile quiddam, detestabantur, & fingebant, Christi corpus, vtpote phantasticum, non habuisse verum sanguinem, moliebantur sumptionem vnius tantum speciei introducere. Sed Leo Pontifex, sermone Quadragesimali 4. appellat sacrilegium, si quis calicem sanguinis redemptionis nostræ haurire declinet. Et huc accommodat illud Pauli, Rom. 16. Obseruate eos, qui dissensiones & offendicula præter doctrinam, quam didicistis, faciunt.

Lindanus.

Lindanus fingit, ante Leonem in vsu fuisse in Ecclesia communionem sub vna specie: sed Leonem tunc propter Manichæos, rursus mandasse ad tempus communionem sub vtraq; specie, vt ita deprehendi possent Manichæi. Sed Andradius recte dicit, esse insignem hallucinationem. Adeo enim vsitata tunc fuit communio sub vtraq; specie, vt his indiciis Leo deprehenderet Manichæos. Leo igitur circa annum Domini 449. pronunciat esse sacrilegium, dissensionem & offendiculum, præter doctrinam ab Apostolis acceptam, ore corpus Domini accipere, calicem vero redemptionis nostræ haurire declinare.

Andradius.

III. Circa annum Domini 490.

Tertio. Tempore Gelasii, circa annum Domini 490. iterum tentata fuit mutatio communionis sub vtraq; specie: non ab hæreticis, sicut tempore Leonis, sed ab hominibus superstitiosis. Ita enim Gelasius loquitur. Sed acriter repulsa, & ab Ecclesia explosa fuit superstitio illa: sicut testatur canon, comperimus: de consecrat. distinct. 2. Comperimus, quod quidam sumpta tantummodo corporis sacri portione à calice sacrati cruoris abstineant; qui quia nescio qua superstitione docentur astringi, aut integra Sacramenta percipiant, aut ab integris arceantur: quia diuisio vnius eiusdemq; mysterii, sine grandi sacrilegio nequit prouenire. Audis vnam speciem non esse integrum Sacramentum, sed ad vnum idemque mysterium pertinere vtramq; speciem: item esse grande sacrilegium, si vna tantum species sumatur.

Et in canone illo notandum est vocabulum superstitionis. Inde enim colligi potest, sub quo prætextu quidam tempore Gelasii, voluerint consuetudinem communicandi sub vna tantummodo specie introducere. Est enim superstitio juxta scholasticos, velle colere Deum, sed modo indebito, hoc est, aliter & contra quam ipse præscripsit & mandauit. *Prætextum* igitur religionis, cultus diuini & reuerentiæ erga Sacramentum, habuerunt & prætenderunt illi, qui tempore Gelasii, præter & contra formam communionis à Christo traditam & præscriptam, à calice Dominico abstinebant. Et quia canonis verba sunt, Docentur superstitione astringi, posset ita etiam intelligi, fuisse tunc quosdam, qui ita docuerint. Et hoc bene notetur. Quicquid enim prætenditur de religione & reuerentia Sacramenti, in communione sub vna specie, quia aliter & contra fit, quam Christus instituit, superstitio est. Gelasius vero pronuntiat, eos esse à communione arcendos, hoc est, excommunicandos, qui ex superstitione à participatione poculi Dominici abstinent. Quod vero Gratianus cum Glossatoribus, ad solos Sacerdotes conficientes, canonem illum restringit, cum Ecclesiastica historia illorum temporum & cum ipso textu pugnat. Loquitur enim de illis, qui ad sumptionem Sacramentorum vel admittuntur, vel ab illis arcentur. Et ab ipsis Pontificiis, vt Lindano & aliis, Gratiani illud commentum nunc exploditur.

Quarto, propter metum periculi effusionis quidam mature meditati sunt discessionem à forma institutionis Christi: ne tamen omnino tollerent vel abrogarent communionem sub vtraq; specie, panem consecratum in poculum benedictionis intinctum, dederunt communicantibus pro complemento communionis, hoc est, judicarunt, non plenam esse communionem, si tantummodo sub specie panis, sine vino consecrato daretur Eucharistia. Dignum vero est obseruatione, vnde illud in Ecclesiam irrepserit. *IV. Mutatio.*

Cum enim in casu necessitatis, in communione paruulorum & infirmorum, apud veteres intincta & infusa aliquando Eucharistia data legeretur: sicut constat ex historia Serapionis, ex Cypriani sermone 4. de lapsis, & ex Prospero de promissionibus, cap. 6. & 26. quæst. 6. cap. Is in decretis: ex illis casibus extraordinariis, quidam postea voluerunt consuetudinem intinctæ Eucharistiæ inuehere in legitimam & ordinariam communionem Ecclesiæ, contra institutionem Christi, & morem veteris Ecclesiæ, idque prætextu periculi effusionis & reuerentiæ erga Eucharistiam. Sed Iulius Pontifex circa annum Domini 340. in epistola ad Episcopos Ægypti, & citatur de consecrat. dist. 2. cap. Cum omne: acriter consuetudinem illam reprehendit. Et quibus ex fundamentis eam refutet, operæ pretium est considerare. Dicit esse contra diuinum ordinem, contra Apostolicas institutiones: item esse contrarium Euangelicæ & Apostolicæ doctrinæ, & consuetudini Ecclesiasticæ aduersum. Et (quod præcipue notandum est) ostendit, vnde petendæ & sumendæ sint probationes in hac causa; Inquit enim: Non difficile hoc ab ipso fonte veritatis probabitur, in quo ordinata ipsa Sacramentorum mysteria processerunt. Agnoscit Lector, Romanam Ecclesiam longe aliis tunc vsam fundamentis in controuersiis de communione cœnæ Dominicæ, quam nunc vtitur. Nominantur enim ordo diuinus, Apostolicæ institutiones, Euangelica & Apostolica doctrina, vetus consuetudo Ecclesiastica. Ad illa fundamenta & nos nunc prouocamus: sed opponuntur nobis potestas Ecclesiæ, posterior consuetudo, & argumenta rationis. *Occasio intinctionis panis consecrati.*

Tandem vero concludit Iulius: Quod pro complemento communionis intinctam tradunt Eucharistiam populis, nec hoc probatū ex Euangelio testimonium receperunt, vbi Apostolis corpus suum commen-

dauit, & sanguinem: seorsim enim panis & seorsim calicis commendatio memoratur. Et hoc modo tunc repressa fuit consuetudo intinctæ Eucharistiæ: postea tamen rursus pullulauit, circa annum Domini 580. Ideo enim in 3. Bracarensi concilio repetitum fuit decretum Iulii. Adeo crebro humana ingenia meditata sunt discessionem à forma communionis, ab ipso filio Dei præscripta. Sed melioribus Ecclesiæ temporibus fuerunt, qui contra omnes consuetudines & prætextus, testamentariam institutionem Filii Dei retinuerunt, & acriter defenderunt.

V. Mutatio.

Quinto, Cum subinde maior fieret inclinatio doctrinæ & rituum à puritate veteris Ecclesiæ, circa annum Domini 920. Cluniacensis ordo rursus instituit intinctionem: sed contra morem & vsum reliquarum Ecclesiarum. Ita enim Cassander citat ex institutis Cluniacensium, li. 2. ca. 31. Quantis ipsum corpus sacerdos dederit, singulis sanguini intingit, quanquam sit contra vsum aliarum Ecclesiarum: quia quidem, maxime nouitii nostri adeo sunt rudes, vt si sanguinem ita separatim accipiant, quandam negligentiam incurrerent. Vides licet tunc disputaretur de metu periculi effusionis & irreuerentiæ: non tamen ausi fuerunt judicare, ideo intermittendum aut abrogandum esse vsum calicis.

Concilium Turonense.

In Turonensi postea concilio, pro infirmis, etiam in aliis Ecclesiis, concessus est vsus intinctæ Eucharistiæ. Et ratio additur: Oblatio intincta debet esse sanguine Christi, vt veraciter presbyter dicere possit, corpus & sanguis Domini nostri Iesu Christi proficiat tibi in remissionem peccatorum, & vitam æternam. Notabit autem Lector, quanquam aliquantulum tunc discederetur à forma institutionis Christi, tamen adeo necessariam judicarunt vtramque speciem, vt potius intinctam Eucharistiam dare consulerent: præcipue vero notetur, non veraciter dici posse, corpus & sanguinem Christi dari & accipi sub vna tantummodo specie panis.

Tandem tempore Iuonis, circa annum Domini 1120. permissum fuit alicubi populum communicare intincto pane: idque non auctoritate, sed summa necessitate timoris sanguinis Christi effusionis. Ita enim Cassander allegat Iuonem de diuinis officiis. Hæc ideo recito, vt ostendam, cum motæ jam essent, & exaggerarentur disputationes de metu periculi effusionis & irreuerentiæ: non tamen judicatum fuit, ideo vel posse vel debere alteram speciem prorsus tolli & omitti ex communione: sed potius intinctione vsi fuerunt, vt tamen daretur vtraque species. Non tamen vniuersalis fuit tempore Iuonis consuetudo intinctæ Eucharistiæ: alibi enim data tunc fuit vtraque species seorsim: sicut ex illis, qui circa ea tempora vixerunt, præcipue vero ex Bernhardo & Longobardo colligitur.

VI. Mutatio

Sexto, Post Longobardum tempore Scholasticorum scriptorum, circa annum Domini 1250. primum manifeste incepit mentio fieri inuectæ alicubi particularis consuetudinis, communicandi populum sub vna specie, propter metum periculi effusionis. Et tamen in historia illorum etiam temporum multa ad hanc disputationem pertinentia obseruati possunt. Non enim ab omnibus tunc Ecclesiis recepta fuit illa consuetudo: nec omnes passi sunt sibi eripi vsum Dominici calicis. Thomas enim in 3. quartæ summæ, quæst. 80. art. 12. dicit, in quibusdam Ecclesiis prouide hoc seruari, ne sanguis Christi detur populo. Et in 4. Sententiarum dist. 11. artic. 2. quæst. 1. inquit: in quibusdam locis de consuetudine datur participatio sanguinis clericis: hoc est, ministris altaris, de quibus præsumitur, quod magis sint cauti. Ricardus de media Villa, & Petrus de Tarantasia, postea Innocentius IV. nominatus, testantur, sua tempestate non tantum ministris altaris, sed & maioribus è populo, à quibus pericula il-

Thomas.

la non

a non timebantur, Eucharistiam sub vtraque specie datam fuisse. Petrus vero de palude in quarto Sententiarum distinct. 11. quæst. prima, auctor est, sua ætate in quibusdam Ecclesijs consuetudinem fuisse communicandi in genere sub vtraque specie: idq; ita caute, vt nihil effunderetur. Ex VVilhelmo de monte Lauduno, Cassander citat: Recipiendo corpus Christi, totam veritatem eius recipit, sed non totum Sacramentum. Et ideo in multis locis communicatur cum pane & vino, id est, cum toto Sacramento.

Durandus. Durandus circa annum Domini 1280. in Rationali diuinorum libr. 4. cap. 24. narrat, sua ætate in quibusdam locis consuetudinem fuisse: quod post communionem Sacerdotis aliquid de sanguine in calice reseruatum fuit, & superinfusum vinum purum, vt communicantes inde aliquid possent de sanguine Christi sumere. Et rationem reddit in præcedentibus, ex Innocentio III. Quamuis sub specie panis sanguis sumatur cum corpore: non tamen sanguis sub specie panis bibitur. Particulariter igitur tunc in quasdam Ecclesias inuecta fuit consuetudo communionis sub vna specie.

Mutilatio cœnæ Dominicæ à multis sugillata & improbata. Deinde, obseruatio historiarum illius temporis & hoc ostendit, quod recenti consuetudini communionis sub vna specie, à multis tunc contradictum fuit. Alexander enim Halensis refert, religiosos quosdam ægre tulisse, eripi sibi poculum Domini, & flagitasse restitutionem cõmunionis sub vtraq; specie. Sed illorum petitionem dicit repressam fuisse commento miraculi, quod ex hostia sacra sanguis emanasset. Et ipsi Scholastici scriptores, licet cedant consuetudini, recens à quibusdam receptæ propter vnicam rationem de periculo effusionis: tamen multis & palam disputant, communionem in vtraq; specie conuenientiorem, congruentiorem, perfectiorem, completiorem, & maioris efficaciæ esse. Ex quibus antiquissimus Alexander Alensis inquit, quæst. 32. membro 1. art. 2. Sumpto hoc Sacramento digne in vtraq; specie, maior est effectus vnius corporis mystici cum capite, quam sumpta sub altera. Quæst. 53. Licet illa sumptio, quæ est in accipiendo sub vna specie, sufficiat: illa tamen, quæ sub duabus est, maioris meriti, tum ratione augmentationis deuotionis, tum ratione fidei dilationis actualis, tum ratione sumptionis completioris. Item: Sumptio sub vtraq; specie, quem modum sumendi tradidit Dominus, est maioris efficaciæ & complementi. Quæst. 31. dicit, eum, qui accipit Sacramentum sub specie panis, non accipere perfecte Sacramentum, quantum ad Sacramentalem sumptionem. *Alexander Alensis.*

Albertus Magnus. Post Alensem proxime sequitur Albertus Magnus, qui in 4. Sent. dist. 8. art. 13. inquit: duplicem esse in hoc Sacramento perfectionem: Christi videlicet ipsius & Sacramenti, secundum quod venit in vsum fidelium. Priore modo dicit verum esse, Christum esse perfectum sub vtraque specie. Secundo modo videri sibi falsum, quia non perfecte signetur & causetur vsus fidelium, & vnitas corporis mystici, nisi duplici signo: & ideo virtute Sacramenti oportere vtrumque habere.

Thomas. Post hunc Thomas 3. summæ quæst. 66. artic. 2. Quamuis totus Christus sit sub vtraque specie, non tamen frustra. Nam primo hoc valet ad repræsentandam passionem Christi, in qua seorsim fuit sanguis à corpore separatus. Secundo, hoc est conueniens vsui huius Sacramenti, vt seorsim exhibeatur fidelibus corpus Christi in cibum, & sanguis in potum. Idem contra Gentiles libr. 4. cap. 61. Quia, inquit, complementum nostræ salutis factum est per passionem Christi & mortem, per quam eius sanguis à carne separatus est, separatim nobis traditur Sacramentum corporis eius sub pane, & sanguis eius sub specie vini: vt sic in hoc Sacramẽto passionis Dominicæ memoria & repræsentatio habeatur, & secundum

hoc impleatur, quod Dominus dixit: Caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus. Hæc testimonia non possunt referri ad solam sacrificulorum sumptionem: expresse enim loquuntur de exhibitione & traditione Sacramenti, quæ fit fidelibus. *Petrus de Palude.* Petrus de Palude dist. 11. art. 1. dicit, duplicem debere esse materiam huius Sacramenti, scilicet materiam cibi & potus; quia effectus Sacramenti debet perfecte repræsentari per materiam: Sacramenta enim efficiunt, quod figurant. Sed huius Sacramenti effectus est perfecta animi refectio: ergo materia repræsentans debet esse per perfectam corporis refectionem, quæ non est nisi per cibum & potum. Bonauentura distinct. 8. quæst. 2. tradit in hoc Sacramento ex duobus signis vnum & perfectum resultare Sacramentum: cuius integritatis ratio dispositiue veniat à natura, quia nec panis est per se plane reficiens, nec vinum, sed vtrumque est vna plena refectio. Completiue vero veniat ab institutione diuina, quæ institutio hæc duo signa ordinauit, ad significandum vnam perfectam refectionem.

Hæc ex Scholasticis scriptoribus, antiquitatis studiosissimus Georgius Cassander collegit.

Durandus. Durandus in Rationali libr. 4. c. 54. dicit: Qui solam hostiam recipit, non plenum sacramentaliter recipit Sacramentum. Etsi enim in hostia consecrata Christi sanguis sit, non tamen est ibi sacramentaliter, eo quod panis corpus, non sanguinem, & vinum sanguinem significat, & non corpus: Ergo sub altera tantum specie non est completum Sacramentum, quoad Sacramentum. Et licet Durandus principaliter ibi loquatur de sumptione presbyteri, ratio tamen generalis est.

Hæc historica obseruatio valde vtilis est. Ostendit enim, cum primum cœpisset Ecclesias inuadere consuetudo communionis sub vna tantum specie, quod factum est post annos Domini 1200. quod non ab omnibus Ecclesijs recepta fuerit, sed quod multi ei contradixerint.

Et quidem quod doctrina veteris Ecclesiæ de sacramentali communione, non statim immutata & inflexa fuit ad consuetudinem illam: sed quod Scholastici, licet consuetudini illi cesserint, opposuerunt tamen doctrinam ex institutione Christi: quod scilicet communio sub vtraque specie, quia à Christo instituta, sit conuenientior, congruentior, completior, perfectior, maioris efficaciæ, & illustrioris repræsentationis. Et tota materia huius controuersiæ, ne Scholasticorum quidem tempore ita disputata fuit, sicut nunc à Pontificijs tractatur.

Postea consuetudine illa magis magisque inualescente, maior etiam doctrinæ inclinatio secuta est, vt Lyra in 11. c. 1. ad Cor. fatetur, Christum Sacramentum hoc instituisse in vtraq; specie. Et in 9. cap. Prou. testatur, in primitiua Ecclesia fideles hoc Sacramentum in vtraq; specie accepisse. Addit tamen, propter periculum effusionis ordinatum esse, vt laicis tantum sub vna specie daretur.

Thomas VValdensis. Et tamen ante Constantiense Concilium non simpliciter omnibus vbique laicis erepta fuit communio sub vtraque specie. Thomas enim VValdensis, qui sub tempus Constantiensis Concilij contra Vicleffum scripsit, licet defendat communionem sub vna specie, tamen Tomo 2. c. 88. & 94. testatur presbyteris, diaconis, ministris altaris, maioribus è populo, rectoribus insignium locorum & monasteriorum, & alijs dignitate præstantibus, fide fortibus, & discretis fidelibus, vt doctoribus, regibus, alijsque, qui tanta re digni iudicabantur, hoc donatum fuisse, vt ad sacrificium & eius libamentum, scilicet ad communicandum in vtraque specie assumerentur.

Concilium Constantiense. Imo ipsa petitio procuratorum Concilij Constantiensis testatur, visitatam tunc adhuc in multis locis fuisse communionem laicorum, sub v-

traque

vtraque specie. Duæ enim causæ in actis Constantiensis Concilij recitantur, propter quas factum sit interdictum calicis. Prima explicatur in petitione procuratorum Concilij, his verbis: Quia in nonnullis mundi partibus Sacerdotes laicos sub vtraque specie, panis scilicet & vini, communicare non cessant, contra Romanæ Ecclesiæ consuetudinem: petimus nos procuratores synodi, prouideri salubriter Ecclesiæ, &c. Secundam causam ipsum Decretum explicat: quia scilicet in nonnullis mundi partibus quidam docuerint, populum Christianum communicandum esse esse sub vtraque specie: & populum debere Sacramẽtum Eucharistiæ sub vtraque specie suscipere. Hoc vero Æneas Syluius in Bohemica historia ita declarat: quod scilic. Iacobellus quidam Misnensis, concionator Ecclesiæ Pragẽsis, admonitus à Petro quodam Dresensi ludimagistro, cum, perquisitis vetustis sanctorum doctorum codicibus, Dionysij præsertim & Cypriani, communionem calicis laudatam inuenisset, hortari cœpit populum ne deinceps communionem calicis quoquo pacto negligerent. Vera igitur causa fabricatæ Pontificiæ legis de mutilatione Cœnæ Dominicæ hæc fuit, ne scilicet à consuetudine Romanæ Ecclesiæ aliquid diuersum vel fieret, vel doceretur in vlla Ecclesia. Illud vero apud omnes obtineri non potuit, nisi ex praua consuetudine lex impia fabricaretur. Et tamen legem illam Græca Ecclesia nunquam recepit.

Æneas Syluius.

Ex hac historica commemoratione rectissime examinari & diiudicari potest, quãtum fidei & auctoritatis tribuendum sit illis, quæ in fine secũdi Tridentini capituli dicuntur, de latissima consuetudine communionis sub vna tantummodo specie: quam postea Pontificij grauibus & iustis de causis pro lege decreuerint habendam.

Postremum argumentum Tridentinæ Synodi, illud est, quod præcipuum fuit & in Constantiensi & in Basiliensi Concilio: quia scilicet causa, finis, effectus, & fructus communionis Eucharistiæ, est participatio corporis & sanguinis, imo totius Christi: illa vero fit sub vna etiam specie. Totus enim & integer Christus est sub vnaquaque specie: quia sanguis à corpore iam non est separatus in Christo. Ergo qui vnam speciem solam accipiunt, nulla gratia ad salutem necessaria defraudantur. Et sane si cœna Dominica esset opus physicum, aut si nostra ratione liceret sapiẽtiam filij Dei iustificare, aliquid valeret hoc argumentum: Peccatum enim esse vulgo dicitur, fieri per plura, quod fieri potest per pauciora.

Argumentum Tridentinæ synodi.

Sed in quem peccatum illud redundabit, nisi in ipsum filium Dei, qui Cœnam instituit sub duabus speciebus panis & vini, tunc cum nondũ separatus esset sanguis à corpore ipsius, cumq; sciret, post resurrectionem non fore vllam separationem? Certe si semel permissum fuerit, tali argumentatione contra manifestam Christi institutionẽ vti, in vniuersum abrogari poterit Cœna Dominica, fide enim in verbo participes efficimur Christi, Heb. 3. Christus per fidem habitat in cordibus, Ephes. 2. ita vt totus & integer ipse maneat in credentibus, & credentes in ipso, Ioan. 6. Præterea in Baptismo Christum induimus, Galat. 3. Quorsum igitur opus erit communione Cœnæ Dominicæ. Item, cur bis sumunt sanguinem Christi sacrificuli, semel sub specie panis, & iterum sub specie vini? Si respondeatur, Christum non frustra ita instituisse: hoc & nos volumus. Supra autem ostendimus, Christum non pro sacerdotibus tantum, sed pro vniuersa Ecclesia Cœnam suam instituisse. Respõdeo igitur: quia Sacramentum hoc non est opus naturæ, vel actio rationis & sensuum: sed est mysterium fidei, quæ ex verbo Dei concipitur & eo nititur: ideo institutio eius certo & manifesto verbo Dei tradita, non est reformanda, mutãda, aut mutilanda, ex argumentis rationis de naturali concomitantia: sed ad obedientiam fidei pertinet, vt verbo Dei inhæreat, & eius præscriptum

Refutatio argumenti Tridentinorum.

simpli-

simpliciter sine disquisitione sequatur. Ita ergo in hoc Sacramento ea, quæ Christus dixit, credamus, & quæ iussit, faciamus. Ratio enim captiuanda est in obsequium Christi, 2. Cor. 10.

Quod si voluerimus sapientiores esse Christo, accidet nobis, quod scriptum est Rom. 1. Vani facti sunt in ratiocinationibus suis; dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt. Sed aiunt: Quid maius est in Eucharistia, an Christus, an vero species vini? Cum igitur Christum integrum & totum accipiamus sub specie panis; quid de elemento vini litigamus? aut cur de accidentibus sine subiecto cohærentibus tam soliciti sumus? Respondeo: Non de substantia vel accidentibus vini, quatenus est in prædicamento substantiæ, pugnamus: sed quia scimus, Christum nobis se & beneficia sua communicare velle, non ἀμέσως sed per certa media diuinitus ad hoc instituta. Spretis autem & abiectis medijs illis nec possumus, nec debemus nobis, sicut Enthusiastæ faciunt, polliceri participationem Christi: sed medijs illis vtendum, & ita vtendum est, sicut ab ipso Deo instituta, præscripta & ordinata sunt, propter hanc causam merito in hac controuersia pugnamus, ne medium diuinitus ad participationem sanguinis Christi, & noui Testamenti in sanguine ab ipso Filio Dei in testamentaria institutione ordinatum, nobis humana præsumptione eripiatur. Sacramentorum enim efficacia ex verbo Christi pendet. Non autem de pane, sed de calice dixit: Hoc est nouum Testamentum in meo sanguine. Et quando poculum Domini vera fide accipio, tunc certus sum ex verbo, mihi donati, applicari, & obsignari nouum Testamentum in sanguine Christi. Pontificij dicunt, idem fieri in sumptione panis. Sed de efficacia Sacramentorum scimus ex verbo Dei iudicandum esse.

Alia obiectio.

Refutatio.

Vtilis vero & hæc est consideratio. Notum fuit antiquitati, Christum, vbicunq; adest, totum & integrum adesse: corpus eius non esse exangue, nec sanguinem extra corpus ipsius. Nemo tamē in veteri Ecclesia vel disputauit saltem, propterea mutari & mutilari posse testamētariam institutionem Christi de dispensatione & sumptione vtriusque speciei. Longobardus libro quarto, distinctione vndecima, proponit quidem hoc argumentum, non autem excudit inde dogma de abrogatione alterius speciei: Sed ex Ambrosio repetit, quare sub duabus speciebus Christus voluerit Sacramentum hoc accipi, cum sub alterutra totus sit. Eodem modo argumentum illud & proponitur & soluitur ab Hugone & Haymone. Imo ipsi Scholastici, quorum tempore iam cœperat Ecclesias inuadere consuetudo communicandi sub vna specie, non iudicarunt, hoc argumētum satis esse ad stabiliendam sumptionem sub vna sola specie. Respondent enim, Christum quidem perfectum, integrum, & totum esse, etiam sub vna specie: sed Sacramentum tamen non esse completum, perfectum, integrum & totum, si sub vna tantum specie sumatur. Sententiæ Longobardi, Hugonis, Haymonis, & Scholasticorum, in præcedentibus sunt adscriptæ. Durandus citat ex Innocentio III. Licet sub pane non sit corpus sine sanguine, nec sub vino sanguis separatus à corpore, non tamen sub pane sanguis Christi bibitur, nec in vino corpus Christi editur. Recens igitur est hoc Pontificiorum commentum; ideo posse laicis abrogari, prohiberi & eripi poculum Domini, quia Christus integer & totus sit etiam sub panis specie. Obiter vero & hoc monendum arbitror, vbi Constantiense & Basiliense Decretum habet, Christum integrum veraciter esse & contineri sub specie panis: ibi Tridentini dicunt, integrum sumi. Cumque non ausint contra Scholasticos dicere, perfectum Sacramentum sumi sub vna specie: dicunt tamen, verum Sacramentum sumi, si vna species sola sumatur, etiamsi scilicet non seruetur institutio Christi. Sed hæc in tanta verbi Dei luce facile diiudicari possunt. Hæc sunt

Totus Ecclesia.

Longobardus.

Scholastici.

quinque

quinque illa argumenta, quæ ex innumeris illis, quæ per annos iam 150. à tempore Constantiensis Concilij, singulari artificio anxie conquisita fuerunt, Tridentina Synodus, habito delectu, iudicauit talia esse, quibus hisce temporibus in tanta verbi Dei luce, Pontificia mutatio, mutilatio, abrogatio, & prohibitio testamentariæ institutionis filij Dei, iustificari & defendi posse videretur. Qualia vero sint, quid efficiant, & quantum valeant, satis, quantum in hac breuitate fieri potuit, ostensum est.

DECRETVM SVPER PETITIONE CONCESSIONIS calicis, publicatum in Sessione VI.

Insuper cum eadem sancta Synodus superiori Sessione duos articulos alias propositos, & nondum discussos: videlicet, an rationes, quibus sancta Catholica Ecclesia adducta fuit, vt communicaret laicos, atque etiam non celebrantes sacerdotes, sub vna tantum panis specie ita sint retinenda, vt nulla ratione calicis vsus cuiquam sit permittendus: & an si honestis & Christianæ charitati consentaneis rationibus concedendus alicui, vel nationi, vel regno, calicis vsus videatur, sub aliquibus conditionibus sit concedendus, & quænam sint illæ, in aliud tempus, oblata sibi occasione, examinandos atque definiendos reseruarit: nunc eorum, pro quibus petitur, saluti optime consultum volens decernit, integrum negotium ad S. D. N. esse referendum, prout præsenti Decreto refert: qui pro sua singulari prudentia id efficiat, quod vtile Reip. Christianæ, & salutare petentibus vsum calicis fore iudicauerit.

EXAMEN.

Inter postulata Regum & Principum, Concilio Tridentino proposita fuit & hæc petitio: vt vsus Dominici calicis iuxta institutionem Christi, & morem primitiuæ Ecclesiæ, sublata iniusta eius prohibitione, Ecclesiæ restitueretur. Patres vero Concilij, priusquam de petitione illa deliberent, probant, confirmant & stabiliunt impiam legem abrogati & prohibiti Dominici calicis, non secus ac si petita ab ipsis fuisset repetitio, confirmatio & ratificatio decreti Constantiensis. Illa vero hoc Concilio ita instructa sunt: 1. Vt petitionem illam Regum & Principum, oblique sugillent & damnent: vt qui hoc petant, quod nullo vel iure, vel præcepto diuino ad laicos pertinet: quodque Ecclesia grauibus & iustis causis adducta, olim non tantum abrogauit, sed lege synodica, tanquam temerariam præsumptionem, imo, tanquam hæresin, sub pœna excommunicationis, seuere prohibuit. Ita enim loquitur Constantiense Decretum. 2. Vt quicquid de concessione futurum sit, fiat illud sine detrimento regni Pontificij, & sine imminutione plenariæ potestatis Romanæ Ecclesiæ: imo vt hæc ipsa, si qua futura esset, concessio & impetratio petitionis, esset confirmatio & recognitio immanis istius priuilegij: quod, iuxta Pighium, Romanæ sedi ita indultum est, vt quicquid illa in causis fidei hic super terram figeret, refigeret, obligaret aut solueret, hoc ipsum ita fixum, refixum, obligatum solutumque haberetur & maneret. 3. Vt qui ex concessione siue Synodi, siue Romani Pontificis, vsuri essent communione sub vtraque specie, ipso tamen vero fructu priuarentur. Nam iuxta decretum 5. Sessionis Tridentini Concilij, non ex institutione, traditione, iure & præcepto Christi, sed ex misericordia, benignitate, & liberalitate Romani Pontificis, calicem ad se non pertinentem sumerent. Verba igitur calici addita, frustra laici sibi applicarent, cum ad solos sacerdotes pertineant: nec ex illa communione vllam gratiam ad salutem necessariam acciperent. Hæc enim sunt verba 3. Capituli.

Restitutio calicis efflagitata in Concilio Tridentino.

Et illis ita præmunitis, tamen petitio concessionis calicis ex vna Sessione in aliam fuit reiecta, donec tandem prorsus à Synodo ad sedem Pontifi-

ciam abiecta est. Et valde vtile esset scire: quæ in deliberationibus illis consultationes inciderint, quod ipsa Synodus noluerit aliquid de hac petitione definire, sed negotium integrum ad Romanum Pontificem retulerit. Sed quia illa forsan inter mysteria Concilij celata seruantur, breuem tantum annotationem ex ipso sinu Pontificiorum profectam annotabo, ex qua multa poterunt colligi.

Consultatio de communione sub vtraq. specie; Coloniæ edita.

Coloniæ anno 1564. edita est consultatio de communione Christiani populi sub vtraque specie: erudita sane, vtpote ab auctore Cassandro profecta. In eius præfatione, sub typographi persona narratur, Tridentinam synodum per totam æstatem anni 62. occupatam fuisse disputationibus, super petitione concessionis calicis. Quis vero disputationu illarum exitus fuerit, his verbis ibi describitur: Dum maior eruditorum Episcoporum, eaque potior pars in eam sententiam concors pedibus iret, vt laicis calicem esse concedendum iudicaret: alij vero magna contentione resisterent, ne quid incommodi tantus dissertationum ardor, cœptis de morum & opinionum reformatione rebus adferret: eam controuersiam Pij IV. Pontificis arbitrio dirimendam reliquerunt. Hæc ibi: ex quibus Lector multa huc pertinentia potest colligere.

Reiectum autem fuit illud negotium ad Romanum Pontificem, notatis certis conditionibus, quibus vsus calicis concedi posse videretur. Illæ publicatæ quidem sunt, sed editioni Decretorum non sunt insertæ. Adijciam igitur illas, & nihil prætereà addam, nisi vt Lector ex illis conditionibus discat, quanti Romanus Pontifex vendat concessionem calicis. Hactenus questa fuit Germania de expilationibus, quod nimis magna pecuniæ summa indulgentias & dispensationes suas Roma venderet. Nunc vero Pontifex concessionem calicis non auro nec argento vendit, sed quod multo carius est, abnegatione veræ doctrinæ, approbatione omnium abominationum regni Pontificij & defectione à capite Christo, ad hominem peccati, & filium perditionis, 2. Thess. 2. Videant igitur piæ consciétiæ, ne tanti emant, quod Christus gratis acceptum, gratis Ecclesiæ dari mandauit. Et perlectis hisce conditionibus, lector rectius intelliget, quare Lutherus dixerit: Quando Papa, vt Papa, ex plenitudine suæ potestatis concessurus esset communionem sub vtraque specie, tunc se ea non vsurum. Dictum illud Lutheri odiose sæpius exagitatum fuit à Pontificijs scriptoribus: sed res & experientia ipsa in hisce conditionibus affert iam veram interpretationem. Audiamus igitur, quid de conditionibus in concessione calicis Concilium suggerat Pontifici.

CONDITIONES, QVIBVS VSVS CAlicis concedi posse videtur.

Primo. Vt sub vtraque specie communicare volentes, in reliquis omnibus, tam quæ ad Sacramentum hoc, quam cætera Sacramenta, item in quacunq. materia, quo ad fidem, doctrinam, ritumque, conueniant corde & oris confessione, tum in ijs omnibus, quæ à S. Romana Ecclesia sunt recepta, nec non decreta omnia huius S. Synodi, tam promulgata, quam promulganda, religiose admittant & obseruent.

Secundo. Vt Pastores dictarum nationum, & concionatores credant & doceant, consuetudinem ab Ecclesia probatam, & diu obseruatam, videlicet communicandi sub altera tantum specie non esse alienam à diuino iure: imo laudabiliter, & tanquam legem obseruandam, nisi ab Ecclesia aliter statuatur: quodq. aliter pertinaciter sentientes, hæretici sint censendi: nec alijs dent hanc communionem sub vtraq. specie, nisi qui crediderint hanc veritatem, & confessi fuerint.

Tertio. Quod sanctissimo Domino nostro Papæ, vt legitimo vniuersalis Ecclesiæ Episcopo & Pastori, debeant fideli & sincero animo, vt reuerentes filij, omnem reuerentiam exhibere.

Quarto

Quarto. Quod Archiepiscopis, Episcopis, & aliis Prælatis suis similiter debitam obedientiam ac reuerentiam præstent.

Quinto. Vt hic vsus calicis eis tantum permittatur, qui confessi & contriti fuerint iuxta Catholicæ Ecclesiæ consuetudinem: item vt ordinarij quam diligentissime omnibus cautionibus prouideant, ne in administratione sanguinis aliquod sacrilegium aut prophanatio admittatur, super quibus omnibus prædictis eorum conscientia oneretur.

SESSIONIS V.
CAPVT IV.
PARVVLOS NON OBLIGARI AD COMMVnionem sacramentalem.

Denique eadem sancta Synodus docet, paruulos vsu rationis carentes, nulla obligari necessitate ad sacramentalem Eucharistiæ communionem: siquidem per Baptismi lauacrum regenerati, & Christo incorporati, adeptam iam filiorum Dei gratiam in illa ætate amittere non possunt. Neque ideo tamen damnanda est antiquitas, si eum morem in quibusdam locis aliquando seruauit. Vt enim sanctissimi illi Patres, sui facti probabilem causam, pro illius temporis ratione habuerunt, ita certe eos nulla salutis necessitate id fecisse sine controuersia credendum est.

CANON IV.

Si quis dixerit, paruulis, antequam ad annos discretionis peruenerint, necessariam esse Eucharistiæ communionem, anathema sit.

De hac quæstione nulla controuersia est inter nos & Pontificios. Non iudico igitur opus esse, totam illam disputationem retexere, cum de ijs, quæ controuersa sunt, potissimum instituta sit hæc tractatio.

SEXTA SESSIO.

VERA ET CATHOLICA DOCTRINA, quod in Missa verum sacrificium & propitiatorium offeratur.

PROOEMIVM.

Sacrosancta Synodus, &c. Vt vetus absoluta, atq; omni ex parte perfecta, de magno Eucharistiæ mysterio, in sancta Catholica Ecclesia fides atque doctrina retineatur, & in sua puritate (propulsatis erroribus atq; hæresibus) conseruetur: de ea, quatenus verum & singulare sacrificium est, Spiritus sancti illustratione edocta, & hæc quæ sequuntur, docet, declarat, & fidelibus populis prædicanda decernit.

CAPVT I.

Quoniam sub priori Testamento (teste Apostolo Paulo) propter Leuitici Sacerdotij imbecillitatem consummatio non erat: oportuit (Deo Patre misericordiarum ita ordinante) Sacerdotem alium secundum ordinē Melchisedech surgere, Dominum nostrum Iesum Christum, qui posset omnes, quotquot sanctificandi essent, consummare, & ad perfectum adducere. Is igitur Deus & Dominus noster, etsi semel seipsum in ara crucis, morte intercedente, Deo Patri oblaturus erat, vt æternā illic redemptionem operaretur, quia tamen per mortem sacerdotium eius extinguendum non erat, in cœna nouissima, qua nocte tradebatur, vt dilectæ suæ sponsæ Ecclesiæ, visibile (sicut hominum natura exigit) relinqueret sacrificium, quo cruentum illud, semel in cruce peragendum, repræsentaretur, eiusq; memoria in finem vsque seculi permaneret; atque illius salutaris virtus in remissionem eorum, quæ à nobis quotidie committuntur, peccatorū applicaretur; Sacerdotem secundum ordinem Melchisedech, se in æternum constitutū declarans, corpus & sanguinem suum sub speciebus panis & vini, Deo Patri obtulit;

Ac sub earundem rerum symbolis, Apostolis (quos tunc noui Testamenti Sacerdotes constituebat) ut sumerent, tradidit: & eisdem, eorumq; in sacerdotio successoribus, ut offerrent, præcepit per hæc verba. Hoc facite in mei commemorationem, uti semper Ecclesia Catholica intellexit & docuit. Nam celebrato veteri Pascha (quod in memoriam exitus de Ægypto, multitudo filiorum Israel immolabat) nouum instituit Pascha, seipsum ab Ecclesia per Sacerdotes, sub signis visibilibus immolandum, in memoriam transitus sui ex hoc mundo ad Patrem: quando per sui sanguinis effusionem nos redemit atque eripuit de potestate tenebrarum, & in regnum suum transtulit. Et hæc quidem illa munda oblatio est, quæ nulla indignitate aut malitia offerentium inquinari potest. Quam etiam Dominus per Malachiam nomini suo, quod magnum futurum esset in gentibus, in omni loco, mundam offerendam prædixit. Et quam non obscure innuit Apostolus Paulus, Corinthijs scribens, cum dicit, non posse eos qui participatione mensæ dæmoniorum polluti sunt, mensæ Domini participes fieri, per mensam altare utrobiq; intelligens. Hæc denique illa est, quæ per varias sacrificiorum naturæ & legis tempore similitudo figurabatur, utpote quæ bona omnia per illa significata, velut illorum omnium consummatio & perfectio complectitur.

CAPVT II.

Et quoniam in diuino hoc sacrificio, quod in Missa peragitur, idem ille Christus continetur, & incruente immolatur, qui in ara crucis semel seipsum cruente obtulit, docet sancta Synodus, sacrificium illud vere propitiatorium esse per ipsumq; fieri, ut si cum vero corde, & recta fide, cum metu & reuerentia contriti ac pœnitentes, ad Deum accedamus, misericordiam consequamur, & gratiam inueniamus in auxilio opportuno. Huius quippe oblatione placatus Dominus, gratiam & donum pœnitentiæ concedens crimina & peccata, etiam ingentia dimittit. Una enim eademq; est hostia, idemq; nunc offerens sacerdotum ministerio, qui seipsum tunc in cruce obtulit, sola offerendi ratione diuersa. Cuius quidem oblationis (cruentæ inquam) fructus per hanc incruentam uberrime percipiuntur, tantum abest, ut illi per hanc quouis modo derogetur. Quare non solum pro fidelium viuorum peccatis, pœnis, satisfactionibus, & alijs necessitatibus, sed & pro defunctis in Christo, nondum ad plenum purgatis, rite iuxta Apostolorum traditionem offertur.

CANON I.

Si quis dixerit, in Missa non offerri Deo verum & proprium sacrificium: aut quod offerri non sit aliud, quam nobis Christum ad manducandum dari, anathema sit.

CANON II.

Si quis dixerit, illis verbis: Hoc facite in mei commemorationem, Christum non instituisse Apostolos Sacerdotes aut non ordinasse, ut ipsi alijque Sacerdotes offerrent corpus & sanguinem, anathema sit.

CANON III.

Si quis dixerit, Missæ sacrificium tantum esse laudis & gratiarum acti[illegible] dam commemorationem sacrificij in cruce peracti, non autem propitiatoriu[illegible] prodesse sumenti, neq; pro viuis & defunctis, pro peccatis, pœnis, satisfactionibus[illegible] necessitatibus offerri debere, anathema sit.

CANON IV.

Si quis dixerit, blasphemiam irrogari sanctissimo Christi sacrificio in cruce [illegible] per Missæ sacrificium, aut illi per hoc derogari, anathema sit.

EXAMEN.

Accedimus iam ad Pontificium Sacrificium Missæ, quam Daniel 11. vocat Deum מעזים, propterea, quod sit præsidium, monumentum, ro-

bur,

bur, firmamentum, & arx regni Antichristi. De qua ipsi Pontificij sæpius in publicis Imperij conuentibus contestati sunt, se quiduis potius posse pati, quam Missæ sacrificium sibi eripi.

Non autem singula, quæ ad hanc disputationem pertinent, copiose persequemur: illud enim ab alijs integris & iustis tractationibus egregie præstitum est, & video, hanc scriptionem præter institutum & opinionem excrescere. Sed ea, quæ ad examen & explicationem Decretorum Tridentini Concilij pertinere videbuntur, qua fieri poterit breuitate, annotabimus.

Ante omnia autem constituendum est, Quis sit verus status disputationis de sacrificio Missæ. Quia enim vocabulum sacrificij πολύσημον est, & actio Missæ multas & varias habet partes, omnino igitur per viã diuisionis constituendũ est, quid in actione Missæ illud sit, de quo proprie & principaliter Pontificij disputant, quod sit sacrificium pro viuis & mortuis, & quale illud sit sacrificium, cum multæ sint sacrificiorum species? Hæc diligentia ideo necessaria est, quia video totam hanc disputationem hoc præcipue artificio turbari, obscurari & inuolui, quod status controuersiæ non explicate constituitur. Cum enim & scripturæ & veterum sententiæ de varijs sacrificiorum generibus loquantur: Pontificij scriptores omnes illas sententias, in quibus mentio fit sacrificij, ad probandum & stabiliendum Missæ sacrificium detorquent: & cumulatis huiusmodi multis sententijs, coram imperitis & incautis gloriantur: Propitiatorium Missæ suæ sacrificium habere suffragia Prophetarum, Christi, Apostolorum, & Ecclesiæ omnium temporum. *Status disputationis de Missa.*

Ita Vicelius, patrocinaturus Missæ Põtificiæ, collegit multas veterum sententias, in quibus administrationi seu celebrationi cœnæ Dominicæ, tribuitur appellatio sacrificij: Item, operose probat, in synaxi veteris Ecclesiæ semper vsitatum fuisse, aliquid recitari ex scriptis Propheticis, præcipue ex Psalmis, ex Euangelicis & Apostolicis scriptis, vsitatas fuisse preces cõmunes, & gratiarum actiones, decantatas fuisse laudes Dei, &c. Et quia illarum obseruationum vestigia quædam apud Pontificios in Missa reliqua sunt (licet, sicut ipse Vicelius fatetur, in plerisque vix vmbra antiquitatis supersit) statim attexit conclusionem multis parasangis ampliorem, quam est præmissa probatio: Propitiatorium scil. Missæ Pontificiæ sacrificium, pro viuis & pro mortuis, habere testimonia & suffragia Apostolicæ primæ & veteris Ecclesiæ, & totius purioris antiquitatis. Huiusmodi vero insidiæ simplicissime deteguntur, monstrato vero controuersiæ statu: quo posito, facilior erit explicatio argumentorum, quæ pro defensione Pontificiæ Missæ allegantur. Illustriora etiam erunt contraria argumenta, quibus Pontificiæ Missæ abominatio ostenditur. Multa etiam ex capitulis & Canonibus Tridentinis rectius intelligentur, constituto primum statu disputationis de Missa. *Vicelius.*

DE VOCABVLO SACRIFICII.

Dicemus igitur primo de vocabulo Sacrificij, quam late illud pateat: deinde ad singulas partes Missæ illud applicabimus, vt ita tandẽ verũ statum de sacrificio Missæ Pontificiæ inuenire & constituere possimus. Et in veteri quidem Testamento erant ceremonialia, externa & visibilia sacrificia, quorum variæ erant species. Differẽtia autem sumitur, primo à causa materiali: fiebant enim sacrificia, vel de certi generis animalibus, hæc sacrificia proprie dicebantur victimæ: vel de materia terrestri arida, vt panis, simila, granum, thus, sal, &c. hæc proprie vocantur immolationes: vel de materia liquida, vt vinum, oleum, hæc proprie vocãtur libamenta. Secundo sumitur differentia veterum sacrificiorum, à modo & causa ob- *Sacrificia in veteri Testamento, eorũque differentia.*

dauit, & sanguinem: seorsim enim panis & seorsim calicis commendatio memoratur. Et hoc modo tunc repressa fuit consuetudo intinctæ Eucharistiæ: postea tamen rursus pullulauit, circa annum Domini 580. Ideo enim in 3. Bracarensi concilio repetitum fuit decretum Iulii. Adeo crebro humana ingenia meditata sunt discessionem à forma communionis, ab ipso filio Dei præscripta. Sed melioribus Ecclesiæ temporibus fuerunt, qui contra omnes consuetudines & prætextus, testamentariam institutionem Filii Dei retinuerunt, & acriter defenderunt.

V. Mutatio.

Quinto, Cum subinde maior fieret inclinatio doctrinæ & rituum à puritate veteris Ecclesiæ, circa annum Domini 920. Cluniacensis ordo rursus instituit intinctionem: sed contra morem & vsum reliquarum Ecclesiarum. Ita enim Cassander citat ex institutis Cluniacensium, li. 2. ca. 31. Quantis ipsum corpus sacerdos dederit, singulis sanguini intingit, quanquam sit contra vsum aliarum Ecclesiarum: quia quidem, maxime nouitii nostri adeo sunt rudes, vt si sanguinem ita separatim accipiant, quandam negligentiam incurrerent. Vides licet tunc disputaretur de metu periculi effusionis & irreuerentiæ: non tamen ausi fuerunt judicare, ideo intermittendum aut abrogandum esse vsum calicis.

Concilium Turonense.

In Turonensi postea concilio, pro infirmis, etiam in aliis Ecclesiis, concessus est vsus intinctæ Eucharistiæ. Et ratio additur: Oblatio intincta debet esse sanguine Christi, vt veraciter presbyter dicere possit. corpus & sanguis Domini nostri Iesu Christi proficiat tibi in remissionem peccatorum, & vitam æternam. Notabit autem Lector, quanquam aliquantulum tunc discederetur à forma institutionis Christi, tamen adeo necessariam judicarunt vtramque speciem, vt potius intinctam Eucharistiam dare consulerent: præcipue vero notetur, non veraciter dici posse, corpus & sanguinem Christi dari & accipi sub vna tantummodo specie panis.

Tandem tempore Iuonis, circa annum Domini 1120. permissum fuit alicubi populum communicare intincto pane: idque non auctoritate, sed summa necessitate timoris sanguinis Christi effusionis. Ita enim Cassander allegat Iuonem de diuinis officiis. Hæc ideo recito, vt ostendam, cum motæ jam essent, & exaggerarentur disputationes de metu periculi effusionis & irreuerentiæ: non tamen judicatum fuit, ideo vel posse vel debere alteram speciem prorsus tolli & omitti ex communione: sed potius intinctione vsi fuerunt, vt tamen daretur vtraque species. Non tamen vniuersalis fuit tempore Iuonis consuetudo intinctæ Eucharistiæ: alibi enim data tunc fuit vtraque species seorsim: sicut ex illis, qui circa ea tempora vixerunt, præcipue vero ex Bernhardo & Longobardo colligitur.

VI. Mutatio

Sexto, Post Longobardum tempore Scholasticorum scriptorum, circa annum Domini 1250. primum manifeste incepit mentio fieri inuectæ alicubi particularis consuetudinis, communicandi populum sub vna specie, propter metum periculi effusionis. Et tamen in historia illorum etiam temporum multa ad hanc disputationem pertinentia obseruari possunt. Non enim ab omnibus tunc Ecclesiis recepta fuit illa consuetudo, nec omnes passi sunt sibi eripi vsum Dominici calicis. Thomas enim in 3. quartæ summæ, quæst. 80. art. 12. dicit, in quibusdam Ecclesiis proinde hoc seruari, ne sanguis Christi detur populo. Et in 4. Sententiarum dist. 11. artic. 2. quæst. 1. inquit: in quibusdam locis de consuetudine datur participatio sanguinis clericis: hoc est, ministris altaris, de quibus præsumitur, quod magis sint cauti. Ricardus de media Villa, & Petrus de Tarantasia, postea Innocentius IV. nominatus, testantur, sua tempestate non tantum ministris altaris, sed & maioribus è populo, à quibus pericula il-

Thomas.

la non

ia non timebantur, Eucharistiam sub vtraque specie datam fuisse. Petrus vero de palude in quarto Sententiarum distinct. 11. quæst, prima, auctor est, sua ætate in quibusdam Ecclesijs consuetudinem fuisse communicandi in genere sub vtraque specie: idq; ita caute, vt nihil effunderetur. Ex VVilhelmo de monte Lauduno, Cassander citat: Recipiendo corpus Christi, totam veritatem eius recipit, sed non totum Sacramentum. Et ideo in multis locis communicatur cum pane & vino, id est, cum toto Sacramento.

Durandus.

Durandus circa annum Domini 1280, in Rationali diuinorum libr. 4. cap. 24. narrat, sua ætate in quibusdam locis consuetudinem fuisse; quod post communionem Sacerdotis aliquid de sanguine in calice reseruatum fuit, & superinfusum vinum purum, vt communicantes inde aliquid possent de sanguine Christi sumere. Et rationem reddit in præcedentibus, ex Innocentio III. Quamuis sub specie panis sanguis sumatur cum corpore; non tamen sanguis sub specie panis bibitur. Particulariter igitur tunc in quasdam Ecclesias inuecta fuit consuetudo communionis sub vna specie.

Mutilatio cœna Dominica à multis sugillata & improbata.

Deinde, obseruatio historiarum illius temporis & hoc ostendit, quod recenti consuetudini communionis sub vna specie, à multis tunc contradictum fuit. Alexander enim Halensis refert, religiosos quosdam ægre tulisse, eripi sibi poculum Domini, & flagitasse restitutionem cōmunionis sub vtraq; specie. Sed illorum petitionem dicit repressam fuisse commento miraculi, quod ex hostia sacra sanguis emanasset. Et ipsi Scholastici scriptores, licet cedant consuetudini, recens à quibusdam receptæ propter vnicam rationem de periculo effusionis: tamen multis & palam disputant, communionem in vtraq; specie conuenientiorem, congruentiorem, perfectiorem, completiorem, & maioris efficaciæ esse. Ex quibus antiquissimus Alexander Alensis inquit, quæst. 32. membro 1. art. 2. Sumpto hoc Sacramento digne in vtraq; specie, maior est effectus vnius corporis mystici cum capite, quam sumpta sub altera. Quæst. 53. Licet illa sumptio, quæ est in accipiendo sub vna specie, sufficiat: illa tamen, quæ sub duabus est, maioris meriti, tum ratione augmentationis deuotionis, tum ratione fidei dilationis actualis, tum ratione sumptionis completioris. Item: Sumptio sub vtraq; specie, quem modum sumendi tradidit Dominus, est maioris efficaciæ & complementi. Quæst. 31. dicit, eum, qui accipit Sacramentum sub specie panis, non accipere perfecte Sacramentum, quantum ad Sacramentalem sumptionem.

Alexander Alensis.

Albertus Magnus.

Post Alensem proxime sequitur Albertus Magnus, qui in 4. Sent. dist. 8. art. 13. inquit: duplicem esse in hoc Sacramento perfectionem: Christi videlicet ipsius & Sacramenti, secundum quod venit in vsum fidelium. Priore modo dicit verum esse, Christum esse perfectum sub vtraque specie. Secundo modo videri sibi falsum, quia non perfecte signetur & causetur vsus fidelium, & vnitas corporis mystici, nisi duplici signo: & ideo virtute Sacramenti oportere vtrumque habere.

Thomas.

Post hunc Thomas 3. summæ quæst. 66. artic. 2. Quamuis totus Christus sit sub vtraque specie, non tamen frustra. Nam primo hoc valet ad repræsentandam passionem Christi, in qua seorsim fuit sanguis à corpore separatus. Secundo, hoc est conueniens vsui huius Sacramenti, vt seorsim exhibeatur fidelibus corpus Christi in cibum, & sanguis in potum. Idem contra Gentiles libr. 4. cap. 61. Quia, inquit, complementum nostræ salutis factum est per passionem Christi & mortem, per quam eius sanguis à carne separatus est, separatim nobis traditur Sacramentum corporis eius sub pane, & sanguis eius sub specie vini: vt sic in hoc Sacramēto passionis Dominicæ memoria & repræsentatio habeatur, & secundum

hoc impleatur, quod Dominus dixit: Caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus. Hæc testimonia non possunt referri ad solam sacrificulorum sumptionem: expresse enim loquuntur de exhibitione & traditione Sacramenti, quæ fit fidelibus.

Petrus de Palude.

Petrus de Palude dist. 11. art. 1. dicit, duplicem debere esse materiam huius Sacramenti, scilicet materiam cibi & potus; quia effectus Sacramenti debet perfecte repræsentari per materiam: Sacramenta enim efficiunt, quod figurant. Sed huius Sacramenti effectus est perfecta animi refectio: ergo materia repræsentans debet esse per perfectam corporis refectionem, quæ non est nisi per cibum & potum. Bonauentura distinct. 8. quæst. 2. tradit in hoc Sacramento ex duobus signis vnum & perfectum resultare Sacramentum: cuius integritatis ratio dispositiue veniat à natura, quia nec panis est per se plane reficiens, nec vinum, sed vtrumque est vna plena refectio. Completiue vero veniat ab institutione diuina, quæ institutio hæc duo signa ordinauit, ad significandum vnam perfectam refectionem.

Hæc ex Scholasticis scriptoribus, antiquitatis studiosissimus Georgius Cassander collegit.

Durandus.

Durandus in Rationali libr. 4. c. 54. dicit; Qui solam hostiam recipit, non plenum sacramentaliter recipit Sacramentum. Etsi enim in hostia consecrata Christi sanguis sit, non tamen est ibi sacramentaliter, eo quod panis corpus, non sanguinem, & vinum sanguinem significat, & non corpus: Ergo sub altera tantum specie non est completum Sacramentum, quoad Sacramentum. Et licet Durandus principaliter ibi loquatur de sumptione presbyteri, ratio tamen generalis est.

Hæc historica obseruatio valde vtilis est. Ostendit enim, cum primum cœpisset Ecclesias inuadere consuetudo communionis sub vna tantum specie, quod factum est post annos Domini 1200. quod non ab omnibus Ecclesijs recepta fuerit, sed quod multi ei contradixerint.

Et quidem quod doctrina veteris Ecclesiæ de sacramentali communione, non statim immutata & inflexa fuit ad consuetudinem illam: sed quod Scholastici, licet consuetudini illi cesserint, opposuerunt tamen doctrinam ex institutione Christi: quod scilicet communio sub vtraque specie, quia à Christo instituta, sit conuenientior, congruentior, completior, perfectior, maioris efficaciæ, & illustrioris repræsentationis. Et tota materia huius controuersiæ, ne Scholasticorum quidem tempore ita disputata fuit, sicut nunc à Pontificijs tractatur.

Postea consuetudine illa magis magisque inualescente, maior etiam doctrinæ inclinatio secuta est, vt Lyra in 11. c. 1. ad Cor. fatetur, Christum Sacramentum hoc instituisse in vtraq; specie. Et in 9. cap. Prou. testatur, in primitiua Ecclesia fideles hoc Sacramentum in vtraq; specie accepisse. Addit tamen, propter periculum effusionis ordinatum esse, vt laicis tantum sub vna specie daretur.

Thomas Valdensis.

Et tamen ante Constantiense Concilium non simpliciter omnibus vbique laicis erepta fuit communio sub vtraque specie. Thomas enim VValdensis, qui sub tempus Constantiensis Concilij contra Vicleffum scripsit, licet defendat communionem sub vna specie, tamen Tomo 2. c. 88. & 94. testatur presbyteris, diaconis, ministris altaris, maioribus è populo; rectoribus insignium locorum & monasteriorum, & alijs dignitate præstantibus, fide fortibus, & discretis fidelibus, vt doctoribus, regibus, alijsque, qui tanta re digni iudicabantur, hoc donatum fuisse, vt ad sacrificium & eius libamentum, scilicet ad communicandum in vtraque specie assumerentur.

Concilium Constantiense.

Imo ipsa petitio procuratorum Concilij Constantiensis testatur, vsitatam tunc adhuc in multis locis fuisse communionem laicorum, sub v-

traque

vtraque specie. Duæ enim causæ in actis Constantiensis Concilij recitantur, propter quas factum sit interdictum calicis. Prima explicatur in petitione procuratorum Concilij, his verbis: Quia in nonnullis mundi partibus Sacerdotes laicos sub vtraque specie, panis scilicet & vini, communicare non cessant, contra Romanæ Ecclesiæ consuetudinem: petimus nos procuratores synodi, prouideri salubriter Ecclesiæ, &c. Secundam causam ipsum Decretum explicat: quia scilicet in nonnullis mundi partibus quidam docuerint, populum Christianum communicandum esse esse sub vtraque specie: & populum debere Sacramētum Eucharistiæ sub vtraque specie suscipere. Hoc vero Æneas Syluius in Bohemica historia ita declarat: quod scilic. Iacobellus quidam Misnensis, concionator Ecclesiæ Pragēsis, admonitus à Petro quodam Dresensi ludimagistro, cum, perquisitis vetustis sanctorum doctorum codicibus, Dionysij præsertim & Cypriani, communionem calicis laudatam inuenisset, hortari cœpit populum ne deinceps communionem calicis quoquo pacto negligerent. Vera igitur causa fabricatæ Pontificiæ legis de mutilatione Cœnæ Dominicæ hæc fuit, ne scilicet à consuetudine Romanæ Ecclesiæ aliquid diuersum vel fieret, vel doceretur in vlla Ecclesia. Illud vero apud omnes obtineri non potuit, nisi ex praua consuetudine lex impia fabricaretur. Et tamen legem illam Græca Ecclesia nunquam recepit.

Æneas Syluius.

Ex hac historica commemoratione rectissime examinari & diiudicari potest, quātum fidei & auctoritatis tribuendum sit illis, quæ in fine secūdi Tridentini capituli dicuntur, de latissima consuetudine communionis sub vna tantummodo specie: quam postea Pontificij grauibus & iustis de causis pro lege decreuerint habendam.

Postremum argumentum Tridentinæ Synodi, illud est, quod præcipuum fuit & in Constantiensi & in Basiliensi Concilio: quia scilicet causa, finis, effectus, & fructus communionis Eucharistiæ est participatio corporis & sanguinis, imo totius Christi: illa vero fit sub vna etiam specie. Totus enim & integer Christus est sub vnaquaque specie: quia sanguis à corpore iam non est separatus in Christo. Ergo qui vnam speciem solam accipiunt, nulla gratia ad salutem necessaria defraudantur. Et sane si cœna Dominica esset opus physicum, aut si nostra ratione liceret sapiētiam filij Dei iustificare; aliquid valeret hoc argumentum: Peccatum enim esse vulgo dicitur, fieri per plura, quod fieri potest per pauciora.

Argumentum Tridentinæ synodi.

Sed in quem peccatum illud redundabit, nisi in ipsum filium Dei, qui Cœnam instituit sub duabus speciebus panis & vini, tunc cum nondū separatus esset sanguis à corpore ipsius, cumq; sciret, post resurrectionem non fore vllam separationem? Certe si semel permissum fuerit, tali argumentatione contra manifestam Christi institutionē vti, in vniuersum abrogari poterit Cœna Dominica, fide enim in verbo participes efficimur Christi, Heb. 3. Christus per fidem habitat in cordibus, Ephes. 2. ita vt totus & integer ipse maneat in credentibus, & credentes in ipso; Ioan. 6. Præterea in Baptismo Christum induimus, Galat. 3. Quorsum igitur opus erit communione Cœnæ Dominicæ. Item, cur bis sumunt sanguinem Christi sacrificuli, semel sub specie panis, & iterum sub specie vini? Si respondeatur, Christum non frustra ita instituisse: hoc & nos volumus. Supra autem ostendimus, Christum non pro sacerdotibus tantum, sed pro vniuersa Ecclesia Cœnam suam instituisse. Respōdeo igitur: quia Sacramentum hoc non est opus naturæ, vel actio rationis & sensuum: sed est mysterium fidei, quæ ex verbo Dei concipitur & eo nititur: ideo institutio eius certo & manifesto verbo Dei tradita, non est reformanda, mutāda, aut mutilanda, ex argumentis rationis de naturali concomitantia: sed ad obedientiam fidei pertinet, vt verbo Dei inhæreat, & eius præscriptum

Refutatio argumenti Tridentinorum.

simpli-

ſimpliciter ſine diſquiſitione ſequatur. Ita ergo in hoc Sacramento ea, quæ Chriſtus dixit, credamus, & quæ iuſſit, faciamus. Ratio enim captiuanda eſt in obſequium Chriſti, 2. Cor. 10.

Quod ſi voluerimus ſapientiores eſſe Chriſto, accidet nobis, quod ſcriptum eſt Rom. 1. Vani facti ſunt in ratiocinationibus ſuis; dicentes ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt. Sed aiunt: Quid maius eſt in Euchariſtia, an Chriſtus, an vero ſpecies vini? Cum igitur Chriſtum integrum & totum accipiamus ſub ſpecie panis; quid de elemento vini litigamus? aut cur de accidentibus ſine ſubiecto cohærentibus tam ſoliciti ſumus? Reſpondeo: Non de ſubſtantia vel accidentibus vini, quatenus eſt in prædicamento ſubſtantiæ, pugnamus: ſed quia ſcimus, Chriſtum nobis ſe & beneficia ſua communicare velle, non ἀμέσως ſed per certa media diuinitus ad hoc inſtituta. Spretis autem & abiectis medijs illis nec poſſumus, nec debemus nobis, ſicut Enthuſiaſtæ faciunt, polliceri participationem Chriſti: ſed medijs illis vtendum, & ita vtendum eſt, ſicut ab ipſo Deo inſtituta, præſcripta & ordinata ſunt, propter hanc cauſam merito in hac controuerſia pugnamus, ne medium diuinitus ad participationem ſanguinis Chriſti, & noui Teſtamenti in ſanguine ab ipſo Filio Dei in teſtamentaria inſtitutione ordinatum, nobis humana præſumptione eripiatur. Sacramentorum enim efficacia ex verbo Chriſti pendet. Non autem de pane, ſed de calice dixit: Hoc eſt nouum Teſtamentum in meo ſanguine. Et quando poculum Domini vera fide accipio, tunc certus ſum ex verbo, mihi donati, applicari, & obſignari nouum Teſtamentum in ſanguine Chriſti. Pontificij dicunt, idem fieri in ſumptione panis. Sed de efficacia Sacramentorum ſcimus ex verbo Dei iudicandum eſſe.

Alia obiectio. *Refutatio.*

Vtilis vero & hæc eſt conſideratio. Notum fuit antiquitati, Chriſtum, vbicunq; adeſt, totum & integrum adeſſe: corpus eius non eſſe exangue, nec ſanguinem extra corpus ipſius. Nemo tamē in veteri Eccleſia vel diſputauit ſaltem, propterea mutari & mutilari poſſe teſtamētariam inſtitutionem Chriſti de diſpenſatione & ſumptione vtriuſque ſpeciei. Longobardus libro quarto, diſtinctione vndecima, proponit quidem hoc argumentum, non autem excudit inde dogma de abrogatione alterius ſpeciei: Sed ex Ambroſio repetit, quare ſub duabus ſpeciebus Chriſtus voluerit Sacramentum hoc accipi, cum ſub alterutra totus ſit. Eodem modo argumentum illud & proponitur & ſoluitur ab Hugone & Haymone. Imo ipſi Scholaſtici, quorum tempore iam cœperat Eccleſias inuadere conſuetudo communicandi ſub vna ſpecie, non iudicarunt, hoc argumentum ſatis eſſe ad ſtabiliendam ſumptionem ſub vna ſola ſpecie. Reſpondent enim, Chriſtum quidem perfectum, integrum, & totum eſſe, etiam ſub vna ſpecie: ſed Sacramentum tamen non eſſe completum, perfectum, integrum & totum, ſi ſub vna tantum ſpecie ſumatur. Sententiæ Longobardi, Hugonis, Haymonis, & Scholaſticorum, in præcedentibus ſunt adſcriptæ. Durandus citat ex Innocentio III. Licet ſub pane non ſit corpus ſine ſanguine, nec ſub vino ſanguis ſeparatus à corpore, non tamen ſub pane ſanguis Chriſti bibitur, nec in vino corpus Chriſti editur. Recens igitur eſt hoc Pontificiorum commentum, ideo poſſe laicis abrogari, prohiberi & eripi poculum Domini, quia Chriſtus integer & totus ſit etiam ſub panis ſpecie. Obiter vero & hoc monendum arbitror, vbi Conſtantienſe & Baſilienſe Decretum habet, Chriſtum integrum veraciter eſſe & contineri ſub ſpecie panis: ibi Tridentini dicunt, integrum ſumi. Cumque non auſint contra Scholaſticos dicere, perfectum Sacramentum ſumi ſub vna ſpecie: dicunt tamen, verum Sacramentum ſumi, ſi vna ſpecies ſola ſumatur, etiamſi ſcilicet non ſeruetur inſtitutio Chriſti. Sed hæc in tanta verbi Dei luce facile diiudicari poſſunt. Hæc ſunt

Votus Eccleſia. *Longobardus.* *Scholaſtici.*

quinque

quinque illa argumenta, quæ ex innumeris illis, quæ per annos iam 150. à tempore Constantiensis Concilij, singulari artificio anxiè conquisita fuerunt, Tridentina Synodus, habito delectu, iudicauit talia esse, quibus hisce temporibus in tanta verbi Dei luce, Pontificia mutatio, mutilatio, abrogatio, & prohibitio testamentariæ institutionis filij Dei, iustificari & defendi posse videretur. Qualia vero sint, quid efficiant, & quantum valeant, satis, quantum in hac breuitate fieri potuit, ostensum est.

DECRETVM SVPER PETITIONE CONCESSIONIS calicis, publicatum in Sessione VI.

Insuper cum eadem sancta Synodus superiori Sessione duos articulos alias propositos, & nondum discussos: videlicet, an rationes, quibus sancta Catholica Ecclesia adducta fuit, vt communicaret laicos, atque etiam non celebrantes sacerdotes, sub vna tantum panis specie, ita sint retinenda, vt nulla ratione calicis vsus cuiquam sit permittendus: & an si honestis & Christianæ charitati consentaneis rationibus concedendus alicui, vel nationi, vel regno, calicis vsus videatur, sub aliquibus conditionibus sit concedendus, & quanam sint illæ, in aliud tempus, oblata sibi occasione, examinandos atque definiendos reseruarit: nunc eorum, pro quibus petitur, saluti optime consultum volens decernit, integrum negotium ad S. D. N. esse referendum, prout præsenti Decreto refert: qui pro sua singulari prudentia id efficiat, quod vtile Reip. Christianæ, & salutare petentibus vsum calicis fore iudicauerit.

EXAMEN.

Inter postulata Regum & Principum, Concilio Tridentino proposita fuit & hæc petitio: vt vsus Dominici calicis iuxta institutionem Christi, & morem primitiuæ Ecclesiæ, sublata iniusta eius prohibitione, Ecclesiæ restitueretur. Patres vero Concilij, priusquam de petitione illa deliberent, probant, confirmant & stabiliunt impiam legem abrogati & prohibiti Dominici calicis, non secus ac si petita ab ipsis fuisset repetitio, confirmatio & ratificatio decreti Constantiensis. Illa vero hoc Concilio ita instructa sunt: 1. Vt petitionem illam Regum & Principum, oblique sugillent & damnent: vt qui hoc petant, quod nullo vel iure, vel præcepto diuino ad laicos pertinet: quodque Ecclesia grauibus & iustis causis adducta, olim non tantum abrogauit, sed lege synodica, tanquam temerariam præsumptionem, imo, tanquam hæresin, sub pœna excommunicationis, seuere prohibuit. Ita enim loquitur Constantiense Decretum. 2. Vt quicquid de concessione futurum sit, fiat illud sine detrimento regni Pontificij, & sine imminutione plenariæ potestatis Romanæ Ecclesiæ: imo vt hæc ipsa, si qua futura esset, concessio & impetratio petitionis, esset confirmatio & recognitio immanis istius priuilegij: quod, iuxta Pighium, Romanæ sedi ita indultum est, vt quicquid illa in causis fidei hic super terram figeret, refigeret, obligaret aut solueret, hoc ipsum ita fixum, refixum, obligatum solutumque haberetur & maneret. 3. Vt qui ex concessione siue Synodi, siue Romani Pontificis, vsuri essent communione sub vtraque specie, ipso tamen vero fructu priuarentur. Nam iuxta decretum 5. Sessionis Tridentini Concilij, non ex institutione, traditione, iure & præcepto Christi, sed ex misericordia, benignitate, & liberalitate Romani Pontificis, calicem ad se non pertinentem sumerent. Verba igitur calici addita, frustra laici sibi applicarent, cum ad solos sacerdotes pertineant: nec ex illa communione vllam gratiam ad salutem necessariam acciperent. Hæc enim sunt verba 3. Capituli.

Restitutio calicis efflagitata in Concilio Tridentino.

Et illis ita præmunitis, tamen petitio concessionis calicis ex vna Sessione in aliam fuit reiecta, donec tandem prorsus à Synodo ad sedē Pontifi-

ciam

ciam abiecta est. Et valde vtile esset scire: quæ in deliberationibus illis consultationes inciderint, quod ipsa Synodus noluerit aliquid de hac petitione definire, sed negotium integrum ad Romanum Pontificem retulerit. Sed quia illa forsan inter mysteria Concilij celata seruantur, breuem tantum annotationem ex ipso sinu Pontificiorum profectam annotabo, ex qua multa poterunt colligi.

Consultatio de communione sub vtraq. specie; Coloniæ edita.

Coloniæ anno 1564. edita est consultatio de communione Christiani populi sub vtraque specie: erudita sane, vtpote ab auctore Cassandro profecta. In eius præfatione, sub typographi persona narratur, Tridentinam synodum per totam æstatem anni 62. occupatam fuisse disputationibus, super petitione concessionis calicis. Quis vero disputationū illarum exitus fuerit, his verbis ibi describitur: Dum maior eruditorum Episcoporum, eaque potior pars in eam sententiam concors pedibus iret, vt laicis calicem esse concedendum iudicaret: alij vero magna contentione resisterent, ne quid incommodi tantus dissertationum ardor, cœptis de morum & opinionum reformatione rebus adferret: eam controuersiam Pij IV. Pontificis arbitrio dirimendam reliquerunt. Hæc ibi: ex quibus Lector multa huc pertinentia potest colligere.

Reiectum autem fuit illud negotium ad Romanum Pontificem, notatis certis conditionibus, quibus vsus calicis concedi posse videretur. Illæ publicatæ quidem sunt, sed editioni Decretorum non sunt insertæ. Adijciam igitur illas, & nihil præterea addam, nisi vt Lector ex illis conditionibus discat, quanti Romanus Pontifex vendat concessionem calicis. Hactenus questa fuit Germania de expilationibus, quod nimis magna pecuniæ summa indulgentias & dispensationes suas Roma venderet. Nunc vero Pontifex concessionem calicis non auro nec argento vendit, sed quod multo carius est, abnegatione veræ doctrinæ, approbatione omnium abominationum regni Pontificij & defectione à capite Christo, ad hominem peccati, & filium perditionis, 2. Thess. 2. Videant igitur piæ consciētiæ, ne tanti emant, quod Christus gratis acceptum, gratis Ecclesiæ dari mandauit. Et perlectis hisce conditionibus, lector rectius intelliget, quare Lutherus dixerit: Quando Papa, vt Papa, ex plenitudine suæ potestatis concessurus esset communionem sub vtraque specie, tunc se ea non vsurum. Dictum illud Lutheri odiose sæpius exagitatum fuit à Pontificijs scriptoribus: sed res & experientia ipsa in hisce conditionibus affert iam veram interpretationem. Audiamus igitur, quid de conditionibus in concessione calicis Concilium suggerat Pontifici.

CONDITIONES, QVIBVS VSVS CAlicis concedi posse videtur.

Primo. Vt sub vtraque specie communicare volentes, in reliquis omnibus, tam quæ ad Sacramentum hoc, quam cætera Sacramenta, item in quacunq. materia, quo ad fidem, doctrinam, ritumque, conueniant corde & oris confessione, tum in ijs omnibus, quæ à S. Romana Ecclesia sunt recepta, nec non decreta omnia huius S. Synodi, tam promulgata, quam promulganda, religiose admittant & obseruent.

Secundo. Vt Pastores dictarum nationum, & concionatores credant & doceant, consuetudinem ab Ecclesia probatam, & diu obseruatam, videlicet communicandi sub altera tantum specie, non esse alienam à diuino iure, imo laudabiliter, & tanquam legem obseruandam, nisi ab Ecclesia aliter statuatur: quodq. aliter pertinaciter sentientes, hæretici sint censendi. nec alijs dent hanc communionem sub vtraq. specie, nisi qui crediderint hanc veritatem, & confessi fuerint.

Tertio. Quod sanctissimo Domino nostro Papæ, vt legitimo vniuersalis Ecclesiæ Episcopo & Pastori, debeant fideli & sincero animo, vt reuerentes filij, omnem reuerentiam exhibere.

Quarto

Quarto. Quod Archiepiscopis, Episcopis, & aliis Prælatis suis similiter debitam obedientiam ac reuerentiam præstent.

Quinto. Vt hic vsus calicis eis tantum permittatur, qui confessi & contriti fuerint iuxta Catholicæ Ecclesiæ consuetudinem: item vt ordinarij quam diligentissime omnibus cautionibus prouideant, ne in administratione sanguinis aliquod sacrilegium aut prophanatio admittatur, super quibus omnibus prædictis eorum conscientia oneretur.

SESSIONIS V.

CAPVT IV.

PARVVLOS NON OBLIGARI AD COMMVnionem sacramentalem.

Denique eadem sancta Synodus docet, paruulos vsu rationis carentes, nulla obligari necessitate ad sacramentalem Eucharistiæ communionem: siquidem per Baptismi lauacrum regenerati, & Christo incorporati, adeptam iam filiorum Dei gratiam in illa ætate amittere non possunt. Neque ideo tamen damnanda est antiquitas, si eum morem in quibusdam locis aliquando seruauit. Vt enim sanctissimi illi Patres, sui facti probabilem causam, pro illius temporis ratione habuerunt, ita certe eos nulla salutis necessitate id fecisse, sine controuersia credendum est.

CANON IV.

Si quis dixerit, paruulis, antequam ad annos discretionis peruenerint, necessariam esse Eucharistiæ communionem, anathema sit.

De hac quæstione nulla controuersia est inter nos & Pontificios. Non iudico igitur opus esse, totam illam disputationem retexere, cum de ijs, quæ controuersa sunt, potissimum instituta sit hæc tractatio.

SEXTA SESSIO.

VERA ET CATHOLICA DOCTRINA, quod in Missa verum sacrificium & propitiatorium offeratur.

PROOEMIVM.

Sacrosancta Synodus, &c. Vt vetus absoluta, atq; omni ex parte perfecta, de magno Eucharistiæ mysterio, in sancta Catholica Ecclesia fides atque doctrina retineatur, & in sua puritate (propulsatis erroribus atq; hæresibus) conseruetur: de ea, quatenus verum & singulare sacrificium est, Spiritus sancti illustratione edocta, & hæc quæ sequuntur, docet, declarat, & fidelibus populis prædicanda decernit.

CAPVT I.

Quoniam sub priori Testamento (teste Apostolo Paulo) propter Leuitici Sacerdotij imbecillitatem consummatio non erat: oportuit (Deo Patre misericordiarum ita ordinante) Sacerdotem alium secundum ordinē Melchisedech surgere, Dominum nostrum Iesum Christum, qui posset omnes, quotquot sanctificandi essent, consummare, & ad perfectum adducere. Is igitur Deus & Dominus noster, etsi semel seipsum in ara crucis, morte intercedente, Deo Patri oblaturus erat, vt æternā illic redemptionem operaretur, quia tamen per mortem sacerdotium eius extinguendum non erat, in cœna nouissima, qua nocte tradebatur, vt dilectæ suæ sponsæ Ecclesiæ, visibile (sicut hominum natura exigit) relinqueret sacrificium, quo cruentum illud, semel in cruce peragendum, repræsentaretur, eiusq; memoria in finem vsque seculi permaneret, atque illius salutaris virtus in remissionem eorum, quæ a nobis quotidie committuntur, peccatorū applicaretur: Sacerdotem secundum ordinem Melchisedech, se in æternum constitutū declarans, corpus & sanguinem suum sub speciebus panis & vini, Deo Patri obtulit;

bur, firmamentum, & arx regni Antichristi. De qua ipsi Pontificij sæpius in publicis Imperij conuentibus contestati sunt, se quiduis potius posse pati, quam Missæ sacrificium sibi eripi.

Non autem singula, quæ ad hanc disputationem pertinent, copiose persequemur: illud enim ab alijs integris & iustis tractationibus egregie præstitum est, & video, hanc scriptionem præter institutum & opinionem excrescere. Sed ea, quæ ad examen & explicationem Decretorum Tridentini Concilij pertinere videbuntur, qua fieri poterit breuitate, annotabimus.

Ante omnia autem constituendum est, Quis sit verus status disputationis de sacrificio Missæ. Quia enim vocabulum sacrificij πολύσημον est, & actio Missæ multas & varias habet partes, omnino igitur per viã diuisionis constituendũ est, quid in actione Missæ illud sit, de quo proprie & principaliter Pontificij disputant, quod sit sacrificium pro viuis & mortuis, & quale illud sit sacrificium, cum multæ sint sacrificiorum species? Hæc diligentia ideo necessaria est, quia video totam hanc disputationem hoc præcipue artificio turbari, obscurari & inuolui, quod status controuersiæ non explicate constituitur. Cum enim & scripturæ & veterum sententiæ de varijs sacrificiorum generibus loquantur: Pontificij scriptores omnes illas sententias, in quibus mentio fit sacrificij, ad probandum & stabiliendum Missæ sacrificium detorquent: & cumulatis huiusmodi multis sententijs, coram imperitis & incautis gloriantur: Propitiatorium Missæ suæ sacrificium habere suffragia Prophetarum, Christi, Apostolorum, & Ecclesiæ omnium temporum. *Status disputationis de Missa.*

Ita Vicelius, patrocinaturus Missæ Põtificiæ, collegit multas veterum sententias, in quibus administrationi seu celebrationi cœnæ Dominicæ, tribuitur appellatio sacrificij: Item, operose probat, in synaxi veteris Ecclesiæ semper vsitatum fuisse, aliquid recitari ex scriptis Propheticis, præcipue ex Psalmis, ex Euangelicis & Apostolicis scriptis, vsitatas fuisse preces cõmunes, & gratiarum actiones, decantatas fuisse laudes Dei, &c. Et quia illarum obseruationum vestigia quædam apud Pontificios in Missa reliqua sunt (licet, sicut ipse Vicelius fatetur, in plerisque vix vmbra antiquitatis supersit) statim attexit conclusionem multis parasangis ampliorem, quam est præmissa probatio: Propitiatorium scil. Missæ Pontificiæ sacrificium, pro viuis & pro mortuis, habere testimonia & suffragia Apostolicæ primæ & veteris Ecclesiæ, & totius purioris antiquitatis. Huiusmodi vero insidiæ simplicissime deteguntur, monstrato vero controuersiæ statu: quo posito, facilior erit explicatio argumentorum, quæ pro defensione Pontificiæ Missæ allegantur. Illustriora etiam erunt contraria argumenta, quibus Pontificiæ Missæ abominatio ostenditur. Multa etiam ex capitulis & Canonibus Tridentinis rectius intelligentur, constituto primum statu disputationis de Missa. *Vicelius.*

DE VOCABVLO SACRIFICII.

Dicemus igitur primo de vocabulo Sacrificij, quam late illud pateat: deinde ad singulas partes Missæ illud applicabimus, vt ita tandẽ verũ statum de sacrificio Missæ Pontificiæ inuenire & constituere possimus. Et in veteri quidem Testamento erant ceremonialia, externa & visibilia sacrificia, quorum variæ erant species. Differẽtia autem sumitur, primo à causa materiali: fiebant enim sacrificia, vel de certi generis animalibus, hæc sacrificia proprie dicebantur victimæ: vel de materia terrestri arida, vt panis, simila, granum, thus, sal, &c. hæc proprie vocantur immolationes: vel de materia liquida, vt vinum, oleum, hæc proprie vocãtur libamenta. Secundo sumitur differentia veterum sacrificiorum, à modo & causa ob- *Sacrificia in veteri Testamento, eorumque differentia.*

lationis. Ita quædam erant holocausta vel quotidiana, vel sabbati: quædam erant sacrificia propitiatoria, pro peccato, quædam pacifica, pro beneficijs, vel impetrandis, vel impetratis: quædam erant sacrificia professionis, vt decimæ, primitiæ, &c. Illa vero externa ceremonialia sacrificia, Augustinus recte dicit duo significasse, 1. sacrificiũ Christi in cruce, 2. vera interiora, inuisibilia & spiritualia sacrificia fideliũ, de Ciu. lib. 10. ca. 5. Et inde factum est, quod antiquatis iam ceremonialibus illis sacrificijs Apostoli tamen in nouo Testamento retinuerunt appellationem sacrificij. Ita enim appellarunt primo, passionẽ Christi, Ephes. 5. & ad Hebræos. Secundo, ministerium Euangelij. Rom. 15. Tertio, conuersionem gentiũ, & fidem amplectentium Euangelium, Rom. 15. & Philip. 2. Quarto, orationes, Hebr. 5. Apoc. 5. & 8. Quinto, sacrificium laudis, seu gratiarum actionis, Hebr. 13. Sexto, beneficentiam in pauperes, & pro sustentatione ministerij, Hebr. 13. & Philip. 4. Septimo, mortificationem veteris hominis, imo totũ hominem, quando Deo consecratur & deuouetur, vt mũdo moriatur, & Deo viuat, vocant sacrificium, Rom. 12. Octauo, totum cultum Christianorum in annuntiatione beneficiorum Dei, in abstinentia a peccatis, & studio nouæ obediẽtiæ. Petrus vocat spirituales hostias. Atq; ita etiã veteris Testamenti sententiæ loquuntur de spiritualib. sacrificijs. Psal. 4. Sacrificium iustitiæ est, sperare in Domino. Psal. 50. Immola Deo sacrificium laudis, & inuoca me. Psalm. 51. Sacrificium Domino, spiritus contribulatus, cor contritum & humilitatum. Psal. 145. Eleuatio manuũ mearum, sacrificium vespertinum. Oseæ 14. Reddemus vitulos labiorũ nostrorum. Mich. 6. Non holocausta, non vitulos non arietes, &c. sed facere iudicium, diligere misericordiam, & solicitum ambulare cum Deo. Propter hanc tam late patentem significationem appellationis sacrificij, Augustinus tradit generalem definitionem de Ciuit. Dei, lib. 10. c. 5. & 6. Verum sacrificium est omne opus, quod agitur, vt sancta societate inhæreamus Deo, & ad eundem finem proximo consulamus. Et c. 5. dicit, vera illa sacrificia consistere in dilectione Dei & proximi.

QVO SENSV ACTIO LITVRGIÆ IVXTA SCRIpturam recte possit sacrificium appellari.

His ita de vocabulo sacrificij constitutis accommodabimus illud ordine ad singulas partes Missæ. Ita enim remotis & sepositis illis, de quibus non est certamen, tandem verus status controuersiæ emerget. Illud vero postea explicabimus, qua ratione veteres celebrationi Cœnæ Dominicæ attribuerint appellationem sacrificij. In 5. etiam capitulo notãdum erit, quomodo Pontificij omnes & singulas partes Missæ deprauarint. Nunc tantum per viam diuisionis statum causæ inuestigabimus.

Et 1. Quia in Synaxi leguntur & explicantur scripta Prophetica & Apostolica, annuntiatur ibi mors Christi, proposita ex verbo Dei consideratione causarum & beneficiorum passionis Christi, hac ratione Missa posset vocari sacrificium, iuxta scripturam, Rom. 15. Philip. 2. & 1. Pet. 2. Sed hoc non est sacrificium illud, de quo Pontificij dimicant. Talia enim apud ipsos peraguntur, vel secreto murmure, vel boatu inarticulato, vel lingua peregrina.

2. In administratione Cœnæ Dominicæ celebrantur, dicuntur, & decantantur laudes Dei. Et sacrificium laudis testimonium habet scripturæ, Heb. 13. Psalm. 50. Sed nec hoc esse sacrificium, de quo Pontificij in Missa sua pugnant, manifeste explicat tertius Tridentinus Canon.

3. Propter publicas preces, & communes gratiarum actiones, posset Missæ, iuxta scripturæ sententiam, tribui appellatio sacrificij. Sed Tridentinum Concilium Canone tertio hoc non vult.

4. Quia

4. Quia in celebratione cœnæ Dominicæ semper vsitata fuit contributio eleemosynarum pro pauperibus, posset & inde iuxta scripturam toti actioni tribui appellatio sacrificij. Sed neque hoc est sacrificium illud, de quo controuersia est in Missa Pontificia.

5. In synaxi totus homo se consecrat Deo, & hoc agitur, vt sancta societate inhæreamus Deo. Est ibi, in vero cœnæ Dominicæ vsu exercitium pœnitentiæ & fidei, accenditur ibi dilectio Dei & proximi. Si quis hac ratione Missam appellaret sacrificium, & res ipsas recte explicaret, nil à scriptura, sicut ostensum est, alieni faceret. Sed neque hoc est Pontificiorum illud, de quo in Missa dimicant, sacrificium.

6. Benedictio seu consecratio Eucharistiæ, quia est actus ministerij Euangelici, hactenus & addita hac declaratione, posset admittere & ferre appellationem sacrificij: sicut Rom. 15. totum ministeriũ Euangelij, Paulus vocat sacrificium. Sed Pontificij distinguunt consecrationem ab oblatione, ea enim, quæ consecrata sunt, dicunt offerri.

7. Dispensatio & participatio, seu communio Eucharistiæ, quæ fit in commemorationem vnici sacrificij Christi, & quia ibi dispensatur & sumitur victima, quæ pro peccatis nostris semel in cruce oblata est, posset hac ratione, & addita hac explicatione, vocari sacrificium, licet Scriptura ita non appellet. Sed Pontificij expresse distinguunt sacrificium suum, à dispensatione & participatione Eucharistiæ. Et Gropperus in Concilio male acceptus fuit, eo quod assereret, communionem esse de substantia sacrificij Missæ.

QVID ILLVD SIT IN MISSA, QVOD PONTIFICii proprie intelligunt sacrificium.

His ita remotis & sepositis, manifestum iam euadet, quid illud sit in actione Missæ, de quo proprie & principaliter Põtificij dimicant, quod sit sacrificium Missæ. Illud vero omnium clarissime explicat & declarat Eccius, in primo libro de Missa, c. 10. Dicitur, ipsam celebrationem, dispensationem, & sumptionem Eucharistiæ posse dici sacrificium: quia sit imago quædam repræsentatiua passionis Christi, quæ fuit vera immolatio, sicut Augustin. inquit: Solent imagines earum rerum nominibus appellari, quarum imagines sunt. Sed quia inde sequeretur, Missam non esse vere & proprie sacrificium, sicut homo pictus, non est verus homo, item non alia ratione Missa esset sacrificium, quam figuræ veteris Testamenti: ideo Eccius dicit, Missam alio peculiari modo esse sacrificium: quia scil. ecclesia non modo Eucharistia, in memoriam passionis vtatur, sed quia tota actione gestuum, verborum, rituum & vestium in Missa repræsentet oblationem passionis Christi, & hac repræsentatione ipsum Christum denuo offerat, in odorem suauitatis Deo Patri. *Eccius de Missa.*

Et hanc sententiam Eccius declarat hac similitudine: Si alicuius regis triumphus esset insculptus monetæ, pictus in pariete aut in statua, placeret quidem regi (& ita est celebratio Eucharistiæ.) At si ageretur corã eo totius historiæ procursus, & ita repræsentaretur ei per singulas partes, ac si realem ipsum exhiberent triumphum: quantũ putas complacentiæ rex esset habiturus in illa repræsentatione, plus quam in altera picta aut sculpta. Et talem viuidam & solennem repræsentationem passionis Christi dicit esse coram Deo sacrificium Missæ in actione gestuum, verborum, rituum, vestium, &c. Missa enim, iuxta Innocentium & Durandũ in quarto, consistit in personis, operibus, verbis & rebus. Personæ sunt, celebrantes, ministrantes & circumstantes. Opera sunt gestus, actus & motus. Verba, sunt orationes, modulationes & lectiones. Res, sunt ornamenta, instrumenta & elementa. Sacrificium igitur Missæ, de quo Pontificij dimi- *Similitudo Eccii.* *Missa in quibus consistat.*

cant in eo consistit, quod sacrificulus certis ornamentis & instrumentis super panem & vinum Eucharistiæ, varijs vtitur gestibus, motibus & actibus, vt sæpius genicularí, inclinari, strictis manibus modo distendere, modo reducere brachia, subinde se conuertere, nunc esse clamosum, nūc magno silentio quædam demurmurare, suscipere in altum, esse pronum, consistere non vno loco, nunc in dextram, nunc in læuam partem altaris commigrare, micare digitis, inhalare in panem & calicem, ea tollere in sublime, postea reponere, panem frangere, & in calicem immittere, pectus ferire pugno, suspirare, clausis oculis repræsentare somnum, rursus expergisci, patellam deauratam auersum extenso brachio demonstrare populo, admouere eam fronti atq; pectori, deosculari nunc altare, nunc imagunculam metallo inclusam, &c. Ita Sleidanus totum drama sacrificij Missæ eleganti hypotyposi descripsit. His vero actibus, motibus, gestibus & ritibus, additis conceptis verbis, de sacrificio, oblatione seu hostia, fingunt se corpus & sanguinem Christi, imo Christum ipsum Filium Dei, denuo sacrificare & offerre Deo Patri, per talem historicam siue comicam, siue tragicam repræsentationem passionis Christi.

QVALE SACRIFICIVM PONTIFICII *Missam intelligant.*

Porro monstrato eo, quod in officio Missæ pro illo sacrificio habetur, de quo Pontificij tanquam pro aris & focis suis dimicant, videndum iam est, pro quali sacrificio illud venditent, ita enim integrum statum huius controuersiæ habebimus. Memorabile autem est, & dignum obseruatione, quomodo nostro tempore quidam ex Pontificijs, sacrificium illud nouis coloribus cœperint pingere. Vt Gropperus in institutione, & in antididagmate Coloniēsi, clamitat, Papistis fieri insignem iniuriam à nostris, quasi doceant, Missam esse propitiatorium sacrificium pro peccatis. Agnoscit enim & fatetur, clarissima verbi Dei luce conuictus, vnicum tantum esse verum propitiatorium sacrificium pro peccatis: quod scilicet ipse Filius Dei, traditione sui corporis, & effusione sui sanguinis, in ara crucis, semel in odorem suauitatis Patri obtulit: Missæ vero sacrificium esse repræsentatiuum, commemoratiuum, & applicatorium sacrificium. Hoc artificium imitati sunt, Vicelius, Sidonius, & Architecti formulæ interreligionis. Ita autem illud explicant: Quia in Missa totius Euangelij summam, præcipue vero de passione Christi, verbis, signis, ritibus, gestib. ornamentis, vasis, vestibus, &c. proponatur, & sensibus quasi ingeratur: ideo Missam esse visibilem repræsentationem sacrificij Christi, per quam fidelibus memoria passionis Christi renouetur, vt excitentur ad fidem, deuotionem, gratiarum actionem, timorem Dei, dilectionem, &c. Ita enim Vicelius Missam definit, quod sit sacrificium rememoratiuum, item laudis & gratiarum actionis: Et in examine Ordinandorū inquit: Missa est recordatio passionis Christi, in publico Christianorum conuentu, vbi à multis aguntur gratię ob pretium redemptionis. Illud vero sacrificium Gropperus dicit ita offerri Deo, & sisti in conspectum Patris, quando fides de nostris meritis diffidens, pretium redemptionis nostræ, corpus sc. Christi pro nobis traditum, & sanguinem eius pro nobis effusum, apprehendit, & Deo proponit, hoc est, inter iram ipsius, & peccata nostra interponit, ad consequendam remissionem peccatorum, quam Christus in cruce promeruit & impetrauit.

Missa quale sit sacrificium secundum Gropperum.

Applicatorium sacrificium Missæ ita declarat Gropperus, quod in missa totius propemodum Euangelij, præcipue de passione Christi, summa ita proponatur, vt quisque propria fide sibi applicet, & particeps fiat remissionis peccatorum, in cruento Christi sacrificio promeritæ. Et quia in

Applicatorium sacrificium quid.

Missa etiam orationis sacrificium offeratur, vt Deus omnes homines participes faciat redemptionis Christi, recte etiam absentibus, & non communicantibus Missam applicari σεφὰ νὴ Δία φάρμακα. Senserunt enim, quam crassæ abominationes hæreant in Sacrificio Pontificiæ Missæ, quia tamen illas taxare & damnare palam non audent, nouis colorib. Missam palliatam in theatrum produxerunt, qualem nec docti, nec vulgus in regno Pontificio hactenus agnouerant. Et multa quidem de coloribus istis dici possent: sed ideo tantum hæc recitaui, vt eo commodius ad constitutionem status perueniremus. Isti enim Pontificiæ Missæ incrustatores, de quibus jam diximus, obliq; & per indirectum significare voluerunt, non pauca in Pontificia doctrina de Missa desiderari, quæ ex verbo Dei reformanda essent, & viam aliquam monstrarunt. Quid vero Tridentina Synodus, quæ in sexta hac Sessione præfatur, de propulsandis erroribus atq; hæresibus? Num consilium illud arripit, vt vel saltem de crassis abominationibus sacrificii Missæ, aliquid præcidatur? Nihil certe minus. Sed articuli qui de sacrificio Missæ Theologis examinandi propositi sunt, ita conscripti fuerunt, vt quasi ex professo illis qualibuscunq; mitigationib. oppositi videantur. Primus enim articulus fuit: An Missa sit sola commemoratio sacrificii in cruce peracti, non autem verum sacrificium. 13. articulus: An missa sit tantum sacrificium laudis & gratiarum actionis, non etiam sacrificium propitiatorium, tam pro viuis quam pro defunctis. Et ipsa Synodus postea decernit. ca. 2. sacrificium Missæ esse vere propitiatorium. Et 3. Canon inquit: Si quis dixerit, Missæ sacrificium tantum esse laudis & gratiarum actionis, aut nudam commemorationem sacrificii in cruce peracti, non autem propitiatorium, pro peccatis & viuorum & defunctorum offerendum, anathema sit. Manifestum est ex iis, quæ paulo ante diximus, quæ & quorum sententiæ in illo capitulo & canone damnētur. Gropperus in Coloniensi antididagmate dixerat, Missam forte appellari posse propitiatorium sacrificium, nō quod vere sit tale, sed quod sit imago vnici propitiatorii sacrificii, semel in cruce oblati: sicut veteris Testamenti quædam sacrificia appellabantur propitiatoria, propterea quod vnicum, verum propitiatorium sacrificium Christi futurum figurabant. Sed huic mitigationi Tridentinum capitulum opponit decretum, sacrificium Missæ esse vere propitiatorium. Adeo scilicet tenera & delicata est Missa Pontificia, vt ferre non possit, si quis vel leuiter attingat, vel mollissime mitiget, etiam crassissimas abominationes.

Articuli de Missa Theologis examinandi propositi.

Porro non nudam tantum appellationem propitiatorii sacrificii, Missę attribuit Synodus, sed addit prolixā explicationem: illam scilicet Missæ actionem, quæ panem & vinum Eucharistiæ, certis illis verbis, ritibus & gestibus tractat, sicut supradiximus, esse tale propitiatorium sacrificium, quod offeratur pro peccatis, pœnis, satisfactionibus, & aliis necessitatibus, non tantum fidelium viuorum, sed & pro defunctis. Item, per illud propitiatorium Missæ sacrificium fieri, vt si in pœnitentia cum vera fide ad Deum accedamus, misericordiam consequamur, & gratiam inueniamus in auxilio oportuno: item oblatione sacrificii Missę placatus Dominus gratiam & donum pœnitentiæ concedens, crimina & peccata etiam ingentia dimittit. Primum capitulum dicit, sacrificio Missæ repræsentari cruentum sacrificium Christi, semel in cruce peractum, intelligit autem repræsentationem, sicut Eccius describit. Et talem mox dicit primum capitulum, salutarem virtutem sacrificii crucis, applicari per propitiatorium sacrificium Missæ in remissionem eorum peccatorum, quæ à nobis quotidie committuntur. Et secundum capitulū dicit, fructus cruentæ oblationis Christi, vberrime percipi, per propitiatorium Missæ sacrificium. Non igitur propositum fuit Tridentinæ Synodo, quicquam

vel minimum, in receptis Missæ abominationibus, vel mitigare, vel ad normam verbi Dei reformare. Sed damnatis illorum sententiis, qui in ipso Pontificiorum sinu, aliquid in persuasione de sacrificio Missæ sibi displicere mollissime significarunt, simpliciter repetunt, confirmant & stabiliunt, quęcunq; vnquam à Pontificiis de sacrificio Missę scripta & tradita fuerunt. Vt igitur Tridentina decreta de Missa plenius intelligantur, & status controuersiæ clarissime constituatur, traditiones quasdam Pontificiorum, de Missæ sacrificio, annotabimus. Alias enim clamitant, multa in hac disputatione sibi tribui, quæ ipsi non agnoscant.

Canon Missæ. Canon igitur dicit: Offerimus tibi hoc sacrificium pro redemptione animarum, pro spe salutis & incolumitatis: Hanc oblationem placatus accipias, diesq; nostros in pace tua disponas, atque ab æterna nos damnatione eripi, & in electorum tuorum jubeas grege numerari. Et tandem Canon ita concluditur: Hoc sacrificium, quod obtuli, sit tibi acceptabile: mihique & omnibus, pro quibus illud obtuli, sit te miserante propitiabile.

Cricio Polono illa secreta maxime probantur: Suscipe sancta Trinitas hanc oblationem, & præsta, vt in conspectu tuo placens ascendat, & meam ac omnium fidelium salutem operetur æternam, per eundem Christum Dominum nostrum. Innocentius de officio Missæ, explicans illa verba canonis, Pro redemptione animæ, pro spe salutis & incolumitatis dicit sacrificium missæ offerri. Primo pro bonis corporalibus, vt pro incolumitate. Secundo, pro bonis spiritualibus, vt pro redemptione animæ, quam interpretatur remissionem peccatorum. Tertio, pro æternis bonis, vt pro salute.

Item oblationem missæ, quæ in canone vocatur adscripta, rata & acceptabilis, Innocentius ita interpretatur: Adscripta, per quam nos Deus inter electos asscribat: rata, per quam ratum sit nostræ salutis promissum: acceptabilis, per quam nos Deus sibi reddat acceptos. Semper autem in animum reuocandus est status controuersiæ: Non communioni hæc tribui sed sacrificio missæ: sicut illud ex Eccio supra descripsimus.

Innocentius. Idem Innocentius, disputans de trina oblatione Sacerdotis in missa, dicit sacrificium missæ offerri ad purgationem & mundationem peccati originalis, criminalis & venialis: Item cogitationis, locutionis & actionis, vel peccati ignorantiæ, negligentiæ & contumaciæ. Et explicans particulam: Ite, missa est, inquit: Sacrificium illud vocatur missa, quasi hostia transmissa à nobis patri, vt intercedat pro nobis ad ipsum. Hæc enim sola sufficiens & idonea missio seu legatio est ad soluendum inter Dominum & homines inimicitias & offensas.

Thomas. Thomas in opusculo de venerabili Sacramento altaris: Secunda, inquit, causa institutionis, est sacrificium altaris contra quandam quotidianam delictorum nostrorum rapinam, vt sicut corpus Domini semel oblatum est in cruce, pro debito originali, sic offeratur jugiter, pro nostris quotidianis delictis in altari, & habeat in hoc Ecclesia munus ad placandum sibi Deum, super omnia legis sacrificia, pretiosum & acceptum.

Gabriel Biel. Gabriel Biel dicit, sacrificium missæ à sacrificio Christi in cruce, tantū differre modo oblationis incruento: Idem vero esse substantia & similium effectuum operatiuum, seu eundem esse finem sacrificii Christi in cruce & in altari, placationem scilicet offensæ patris, & impetrationem salutis æternæ. Et addit: Quicquid saluator noster meruit, se offerens in cruce, pro omnibus generaliter, tam in remotione mali quam in collatione boni, viatoribus, purgandis & beatis: hoc sacrificio missæ applicatur particulariter singulis. Tradit etiam, sacrificulū per missam posse applicare virtutem passionis Christi, quibus velit, generalissime Ecclesiæ ca-

tholi-

tholicæ, specialissime sacrificulo, specialiter fundatori, & cuius nomine missa peragitur. Et in Epitome sua dicit, sacerdotem in missa coram Christo supremo Iudice, tanquam mediatorem, causam nostram inter sponsum & sponsam, hoc est, inter Christum & Ecclesiam agere, & impetrare Ecclesiæ, oratione & sacrificio suo, multa dona corporalia, spiritualia & æterna.

Eccius.

Eccius de missa lib. 1. cap. 10. In missa offerimus Deo patri Eucharistiam, non tantum sicut donum Dominicæ passionis memoriale, sed etiam sicut munus Deo acceptissimum, quo & Deum valeamus placare super offensis, & gratiam eius cum spiritualibus bonis reportare. Item, ex missæ sacrificio, fideles Ecclesiæ fiunt participes multiplicium fructuum Dominicæ passionis. Nam sicut gratiæ & merita Saluatoris applicantur fidelibus per applicationem Sacramentorum, ita merita & fructus oblationis Dominicæ, applicantur fidelibus, per huiusmodi actionem repræsentationis in sacrificio missæ. Item: Per sacrificium missæ, effectus passionis Christi ad fideles influunt, perueniunt, & in eos descendunt. Et in fine 3. libri dicit: Per sacrificium missæ, & viuis & mortuis in variis necessitatibus subuenitur.

Doctor quidam Sorbonicus de Missa.

Doctor quidam Sorbonicus, recens edidit prolixum commentum de missa, vbi in principio statum disputationis ita format: In missa sacrificandum esse Deo, non tantum actu interiori, sed & exteriori: nec tantum sacrificio Eucharistico, sed & propitiatorio. Et ponit definitionem: Sacrificium propitiatorium seu expiatorium, est oblatio Deo facta, pro peccatorum expiatione, & Dei gratia, seu remissione peccatorum consequenda.

Lindanus.

Lindanus libro quarto Panopliæ, capite 46. ait: Missam esse proprii nominis sacrificium, non modo Eucharisticum aut commemoratiuum, sed etiam propitiatorium: & hoc tam pro mortuorum quam pro viuorum delendis peccatis, imo pro qualibet adeo Christiani populi necessitate. Et capite 50. dicit, Missam esse sacrificium propitiatorium, tam pro mortuis, quam pro viuis, veramque pro peccatis hostiam, pro impetrandis deniq; cuiusque generis à Deo beneficiis, tam corporalibus quam spiritualibus.

Et capite 5. inquit, sacrificium Missæ esse applicationem effusi in cruce sanguinis, & illam applicationem per sacrificium Missæ, facere nos participes redemptionis Christi.

Cap. 52. Ecclesia per quotidianum sacrificium Missæ, haurit ex fonte Dominicæ passionis, Christi merita, & ipsam tandem propitiationem. Et cap. 5. hoc ita explicat: Si scilicet quis propria fide expetat, desideret, & procuret pro se celebrari sacrificium Missæ.

Hic igitur est verus status controuersiæ de sacrificio Missæ, quem non meis, sed ipsorum Pontificiorum verbis exposui, ne quis existimet, talia ad prægrauandos aduersarios, à nobis fingi, & inuidiosis verbis exaggerari.

Iam vero statu disputationis constituto & explicato, multo facilior erit ratio examinis: qualia sint, quantum valeant, & quid efficiant argumenta illa, quæ ad extruendum, confirmandum & stabiliendum sacrificium Missæ, à Pontificiis produci solent. Et cum illa argumenta multa & varia sint, operæ pretiũ est obseruare, quomodo Tridentinum Conciliũ, habito quasi inter militares copias delectu, plerisq; reiectis, pauca quædam, quæ fortissima & firmissima judicata fuerunt, retinuerit, vt res missaria vere ad triarios jam rediisse videri possit. Quia vero non parum vtilitatis habet illa collatio, priusquam ad Tridentina argumenta accedamus, paucis annotabo, quam infirma, inepta & peregrina sint pleraque

argumenta, quibus hactenus Pontificii Scriptores, tanquam validissimis fundamentis & columnis, structuram sacrificii Missæ Pontificiæ impositam commiserunt. Id quod ipsum concilium Tridentinum suo delectu non dissimulat. Sed breuitatis gratia, argumenta illa non prolixe explicabimus, sed ordine recensebimus tantum.

ARGUMENTA SCRIPTORUM PONTIFICIORUM, pro Missa.

chatz-yer.

Schatzgeyer, hoc est, Thesaurauidus, fatali nomine exprimens ingenium patronorum Pontificiæ Missæ, hoc argumento vsus fuit. Isa. 53. de Christo dicitur: Oblatus est, quia ipse voluit. Hoc non potest intelligi de Iudæis crucifigentibus Christum. Illi enim non habuerunt offerendi, sed perdendi intentionem. Nec intelligi potest de ipso Christo, offerente se in ara crucis; dicitur enim ab Isaia: Oblatus est, scilic. non per seipsum, sed per alios. Ergo de sacrificio Missæ, vbi Christus per Sacerdotem offeratur patri, intelligenda est illa sententia, quæ simul affirmat, Christum velle talem oblationem, inquit enim: Oblatus est, quia voluit. Sed hoc argumentum ipsi etiam Eccio improbatur. Nam Heb. 9. de oblatione Christi in cruce, etiam passiue dicitur: Semel oblatus est. Et Isaias in sua lingua sententiam illam; Oblatus est, quia voluit, plane non habet, sed inquit: Mulctatus & afflictus est. Et forsan fato quodam locus ille Isaiæ, ad sacrificium Missæ accommodatus fuit, vt ostenderetur, quod Pontificia Missa sit mulctatio & afflictio Christi, quantum quidem in sacrificulis. 2

II. Inter principia huius controuersiæ, non postremum fuit & hoc argumentum, Hebr. 10. Voluntarie peccantibus non relinquitur amplius hostia pro peccato. Ergo pro quotidianis delictis amplius, hoc est, post sacrificium crucis, reliqua est hostia pro peccato. Illa vero nulla alia esse potest, quam sacrificium Missæ. Sed & hoc argumentum tale est, quod ab ipso Eccio repudiatur. 3

Monachus Augustanus.

III. Monachus Augustanus sacrificiũ Missæ probat ex 7. Danielis: Angeli in nubibus cœli filiũ hominis obtulerunt in conspectum antiqui dierum. Ergo quando Christus in Missa à Sacerdote sacrificatur, tunc simul etiam in nubib. cœli, ab ipsis Angelis sacrificatur. Et ideo Canon dicit: Iube hæc perferri per manum sancti Angeli, in conspectũ maiestatis tuæ. Sed quia manifesta est deprauatio sententiæ Danielis, ne ipsis quidẽ Pontificiis argumentum hoc probatur. Daniel enim ibi loquitur, quomodo pater filio mediatori, omnia dedit in manum, Ioan, 3. dederit nomen super omne nomen, Philip. 2. potestatem Iudiciũ facere, Ioan. 5. Regnũ Dauid, Lucæ primo, &c. Verbum vero quo Daniel ibi vtitur, aliquando sane de sacrificiis vsurpatur, sed plerumq; significat appropinquare, deferre, adducere. Et sacrificãdi significatio prorsus nõ cõuenit illi loco Danielis. 4

Eccius.

IV. Eccius inter cætera etiam hoc argumento vtitur. Psal. 71. Hieronymus ita reddidit: Erit memorabile triticum in terra, in capite montium eleuabitur. Et Rabbi Solomon explicat illum versum Psalmi, de genere placentarum in diebus Messiæ. Ergo Dauid vaticinatur ibi de sacrificio Missæ Pontificiæ, vbi super rasos sacrificulorum vertices, panis azymus eleuetur. Risum, quæso, teneatis amici, quod tam arduis fundamentis Pontificia Missa niti ostendatur.

V. Heb. 13. dicit Apostolus, nos in nouo Testamẽto habere altare, quod vocat θυσιαστήριον à sacrificiis, quasi dicas, sacrificatorium. Ergo oportet in nouo Testamento esse aliquod externum & ceremoniale sacrificium. Et nullum aliud inueniri potest, quam sacrificium Missæ. Huic argumento Eccius valde multum tribuit. Sed eadem ratione consequentiæ, idem 5

sacri-

sacrificium etiam in cœlo instituendum esset. Nam & ibi Apocalypsis in multis locis narrat esse θυσιαστήριον. c.6.8.9.11.14.16.&c. Ipse vero textus Hebr.13. diserte postea explicat, quæ sacrificia intelligat, scilicet laudis, gratiarum actionis, & beneficentiæ. Et altare interpretatur, quod per Christum tales hostias Deo placentes offeramus. Quale igitur artificium est, contra manifestam ipsius textus declarationem, peregrinam & falsam sententiam, verbis Apostoli affingere?

VI. Danielis cap. 8. & 11. dicitur de Antichristo, quod auferet iuge sacrificium. Illud vero non potest intelligi de orationibus, & alijs spiritualibus sacrificijs, quæ per externam vim pijs auferri non possunt, imo ardentiores fiunt orationes in persecutione. Ergo de Missæ sacrificio intelligendum est, quod in nouo Testamento Antichristus inueniet. Et qui abrogant sacrificium Missæ, illos Daniel pronuntiat esse ministros Antichristi.

Valde sana, ampla, liberalis & larga est hæc consequentia. Certum est, Danielem ibi proprie loqui de impia & scelerata tyrannide Antiochi. Et Chrysostomus orat. 2. aduersus Iudæos, refert vaticinium illud ad tempora Antiochi, & huius rei testem citat Iosephum. Antiochus vero non tantum illud iuge sacrificium abstulit, quod describitur Exod.29.& Numer.28. sed totum cultum Leuiticum in Ethnicas superstitiones commutauit: sicut Macchabæorum historia ostendit. Illud vero totum Daniel per Synecdochen iugis sacrificij complectitur. Quando igitur locus ille Danielis, de Antichristo explicatur, illud fit per allegoriam. Et notum est, ex allegorijs non esse facienda dogmata, quæ non habent certa, firma & perspicua testimonia in alijs scripturæ locis. Nihil aliud igitur ex illo loco Danielis confici potest, quam in nouo Testamento futurum sacrificium, quod ablaturus sit Antichristus. Et Scripturam aliquot genera sacrificiorum noui Testamenti expresse enumerare, supra ostensum est. Quæ vero audacia est, præteritis illis noui Testamenti sacrificijs, quæ scriptura diserte exprimit, locum Danielis, qui in genere de sacrificio loquitur, de Missa exponere, quam Scriptura nec ponit, nec exprimit, quãdo sacrificia noui Testamenti enumerat. Multo vero certior explicatio, quæ sacrificia, & quomodo ablaturus sit Antichristus, ex ipsa scriptura noui Testamenti sumi potest, 2.Thess.2. 1.Timoth.4. 1.Ioann.2. & in Apocalypsi. Per falsam enim doctrinam, per peregrinos, electitios & impios cultus obscurabit, deprauabit, & auferet puritatem ministerij verbi, Sacramentorum, & cultus diuini. Hæc vero proprie per Antichristum Romanæ sedis impleta sunt, sicut à multis perspicue ostensum est. Nobis hoc loco sufficit monstrasse, locum illum Danielis, nihil quicquam patrocinari sacrificio Pontificio Missæ. Nam primo proprie loquitur de Antiocho, per allegoriam vero transfertur ad Antichristum. Secundo, in genere loquitur de sacrificio, recte igitur intelligitur de sacrificijs, quæ expresse in nouo Testamento nominãtur. Tertio: Et ne quid relinquatur dubij, ipsa Scriptura noui Testamenti explicat, quæ sacrificia, & quomodo Antichristus in Ecclesia sit ablaturus. Et propter hanc causam Concilium Tridentinum, patrocinio illius loci apud Danielem, noluit vti. Nec quod Daniel. 12. ablatio iugis sacrificij, cum posita abominatione desolationis coniungitur, quicquam pro Missæ sacrificio facit. Intelligitur enim de abrogatione cultus Leuitici.

VII. Eccius ostentaturus cognitionem Hebrææ linguæ, philosophatur de cognatione vocabuli Missa, & סבפח Et vbicunq; in veteri Testamento nominatur Mincha, fingit stabiliri sacrificium Missæ Pontificiæ, Et vbi Leuit.21.& Num.28. dicitur de sacrificio panis Dei: Eccius לפם in-

terpre-

terpretatur carnem Dei. Et ex Rabinis testimonia multa allegat, de sacrificio panis & vini, tempore Messiæ. Sed hæc non tantum ridentur ab Hebraicæ linguæ peritis, sed & ipsi Pontificij argumentis illis vti verentur.

VIII. In Tridentino Concilio, in disputationibus Theologorum, quarum aliquas scripto notatas vidi, crebro à multis repetitum fuit hoc argumentum: Christus in institutione cœnæ verba, quæ extra controuersiã de sacrificio loquuntur, ponit non in futuro tempore: Tradetur, effundetur, sed in præsenti: Pro vobis traditur & effunditur. Ergo Christus non tantum in cruce, verum etiam in cœna Dominica sacrificauit corpus & sanguinem suum. Arrisit primo hoc argumentum multis. Ita enim nõ ex peregrinis scripturæ sententijs, sed ex ipsa institutione Cœnæ, tanquam ex propria sede, videretur probari posse sacrificium Missæ, hoc enim, quod Christus in Cœna illa fecit, postmodum faciendum mandauit. Sed cum argumentum hoc aliquanto diligentius examinaretur, deprehensum tandem est, illud non tantum non posse Pontificiam Missam, gladio spiritus quassatam & deiectam, vel subleuare, vel stabilire, sed ne per se quidem consistere posse: idq; propter multas rationes. Primo, quia si illa essent substantialia verba sacrificij Missæ, magnum scelus impingeretur ipsi Canoni, qui in prima parte institutionis prorsus omittit illa verba: Quod pro vobis traditur. In altera vero parte, Canon habet non præsens, sed futurum tempus, Effundetur. Neruus igitur huius argumenti, cui quidam multum tribuerunt, non tantum incisus, sed prorsus excisus est, per ipsum Canonem Missæ. Secundo, Quomodo sacrificium Missæ potest incruentum dici, si in eius oblatione in prima Cœna, in præsenti facta sit effusio sanguinis. Tertio, vbi & quando corpus Christi pro nobis ad redemptionem sit traditum, & sanguis ipsius in remissionem peccatorum effusus, Christianæ fidei non est ignotum. Scriptura enim in valde multis sententijs declarat, in passione & morte Christi hoc esse factum. Quarto, nec præsentis temporis vsurpatio, hoc, quod isti volunt, efficit. Vsitata enim & nota est enallage temporum in scriptura, non tantum præsentis, sed & præteriti pro futuro, propter certitudinem, Puer natus est nobis: Agnus occisus est ab origine mundi: Ecce Agnus Dei, qui tollit peccata mundi: Ego pono animam meam pro ouibus meis. Et in cœna Christus per præsens tempus locutus est, erat enim tunc in ipso actu passionis, quæ consummata postea est in cruce. Ita die Palmarum, inquit Ioannis c. 12. Veni in hanc horam, nunc iudicium est mundi. Post cœnam dicit, Ioannis 14. Venit Princeps mundi. Sicut mandatum dedit mihi pater, ita facio. Ioan. c. 17. Iam non sum in mundo, nunc ad te venio: Sanctifico me pro eis.

IX. Monachus Augustanus inquit: Christus in cœna sumens panem in manus, eleuatis oculis in coelum ad patrem, gratias egit. Ergo sacrificauit ibi corpus & sanguinem suum patri. Ratio consequentiæ est, quia תרומה in lege vocabatur oblatio, quæ inter offerendum in altum eleuabatur. Sed nullibi legitur, Christum acceptum panem & calicem, in altum eleuasse: Imo de sublatis in coelum oculis, nec Euangelistę, nec Paulus quicquam meminerunt, sed Canonis hæc additio est. Et vt maxime hoc concedatur, non statim ideo sacrificium inde excudetur. Nam & Christus quinque illos panes, & duos pisces benedicens, aspexit in coelum. Idem fecit in resuscitatione Lazari, & cum sanaret mutum & surdum. Quin igitur & inde fabricemus sacrificia, si tantum valet sublatio oculorum in coelum.

ARGVMENTA TRIDENTINÆ
Synodi pro Missa.

Talia pro defensione sacrificij Pontificiæ Missæ, à multis serio & magno conatu disputata, à Pontificia Ecclesia singulari applausu excepta, nostris opposita, & rudioribus, tãquam indubitata & immota fundamẽta, proposita hactenus fuerunt. Sed Tridentinum Concilium, vel inuitũ agnoscens, qualia sint, ne verbo quidem eorum mentionem facit. Illis igitur tanquam inter lixas & calones reiectis, propugnationem Missæ ad triarios reducunt, selectis & in aciem productis, certis quibusdam argumentis, quæ sine dubio iudicarunt esse validissima & firmissima. Illa igitur argumenta quæ Tridentinum Concilium ad probandum, confirmãdum & stabiliendum sacrificium Missæ producit, primo euoluemus; sæpe enim, iuxta artificium rhetorum, vno atq; altero verbo integrum argumentum complectuntur; deinde euoluta examinabimus, quid efficiãt, & quantum valeant. Compendiaria autem, simplex & certissima erit ratio explicationis, si omnia argumenta ad statum controuersiæ referantur & applicentur, hoc enim est, quod singula argumenta, certo, firmiter & perspicue probare & efficere debent. Primo, Corpus & sanguinem Christi in cœna Dominica, tractandum esse histrionica illa repræsentatione, verbis, ritibus, gestibus, actibus, sicut Missa Pontificia facit. Secundo, Talem repræsentationem esse sacrificium à Christo institutum, & Deo Patri acceptissimum. Tertio, Esse sacrificium propitiatorium, ad expianda & delenda peccata, ad consequendam remissionem peccatorum, ad impetranda omnis generis à Deo beneficia, & tandem pro peccatis, pœnis, satisfactionibus, & alijs necessitatibus viuorum & mortuorum. Quarto, Per illud sacrificiũ applicari merita passionis Christi, si quis curet pro se celebrari Missam, imo præsentibus, absentibus, viuis & mortuis, quibuscumque sacrificulus illud voluerit applicatione sua communicare. Hæc debet in singulis argumentis conclusio esse, ex bona, certa, firma & manifesta ratione consequentiæ. Quod si omnibus & singulis illis argumentis hoc non conficiatur, iudicium facile erit, quid de Tridentina Pontificiæ Missæ meditatione sentiendum & statuendum sit, ordine igitur argumenta recensebimus. *Arg. Trid pro Missa.*

I. Sacerdotium requirit sacrificium. Christi vero sacerdotium morte ipsius non erat extinguendum, est enim perpetuum, Psalm. 110. Ergo non tantum semel in cruce se debuit offerre, sed instituere sacrificium Missæ, vbi sæpius & quotidie pro viuis & pro mortuis offertur Deo Patri, vt hoc modo sit Sacerdos in æternum. *I. Arg. eiusque refutatio.*

Respondeo; Si absque Scripturæ luce ex consequentijs iuxta nostram rationem iudicandum esset, aliquid valeret & efficeret hoc argumentum. Sed Scriptura huius argumenti perspicuam explicationem, quasi ex professo tradit in Epist. ad Hebræos, quæ scilic. sit hostia Sacerdotij Christi, quomodo, quando, quoties & à quo oblata sit. Et quidem perpetuitatem sacerdotij Christi data opera & diserte describit; idq; negatiue & affirmatiue. Diserte enim dicit, Christum non ideo esse Sacerdotem in æternum, vt sæpius seipsum offerat; semel enim & vnica oblatione, vt Pontifex, ingressus est in sancta, Hebr. 9. item c. 7. Talis decebat, vt nobis esset Pontifex, qui non haberet necessitatem, quotidie pro peccatis populi offerre; hoc enim fecit semel se offerendo. Et quidem fundamentum ibi ponitur, oblationem Christi repeti non posse, nisi negetur id, quod semel factum est, fuisse perfectum & consummatum; quia repetitio sacrificij sit signum imbecillitatis, & sacerdotis & sacerdotij & sacrificij. Sed quomodo sacerdotium Christi potest perpetuum esse, si semel tantum, vnica oblatione, vt Pontifex, sacerdotij sui sacrificium perfecit & consummauit? *Epist. ad Hebraeos de sacerdotio Christi.*

Hoc

Hoc vero Epistola ad Hebræos dilucide explicat, mõstratis multis rationibus, vt cap. 7. Eo quod in æternum maneat, sempiternum habet sacerdotium: quia filius est in æternum perfectus. Sed quæ sunt sacerdotalia munera, quæ exercet post consummatam vnicam crucis oblationem? Num vero, vt sæpius & quotidie se offerat pro peccatis populi? Nequaquam, inquit, sed quia saluare in perpetuum potest accedentes per ipsum ad Deum, semper viuens ad hoc, vt interpellet pro nobis. Et c. 9. Christus Pontifex futurorum bonorum, per proprium sanguinem introiuit semel in sancta, æterna redemptione inuenta: Item, introiuit in ipsum cœlum, vt appareat nunc vultui Dei pro nobis, non vt sæpius offerat seipsum. Ca. 10. Pontifex Leuiticus easdem hostias sæpius & indesinenter offert, sed Christus, vna pro peccatis oblata hostia, in sempiternum sedet ad dextrã Dei, de cætero expectans, donec ponãtur inimici scabellum pedum eius. Vnica enim oblatione consummauit in sempiternum eos, qui sanctificantur. Habentes igitur sacerdotem magnum super domum Dei, accedamus cum vero corde, in plenitudine fidei aspersi corda, &c.

Hæc manifesta sunt, vt non opus sit pleniori vel explicatione, vel refutatione huius primi argumenti. Neque enim, quia Christi sacerdotium sempiternum est, inde efficitur, Christum ideo sæpius & quotidie sacrificandum esse Patri pro viuis & mortuis. Spiritus S. enim propter rationes lõge alias tradit, sacerdotium Christi perpetuum esse, quia scilicet, I. sacerdos in æternum viuat. II. quia virtus vnicæ oblationis ipsius in sempiternum duret & efficax sit. III. quia semper viuat, ad hoc vt apparens vultui Dei pro nobis, intercedat pro nobis. IV. quia per ipsum, vt sacerdotem magnum, habeamus accessum ad Patrem. V. quia in perpetuum saluare potest, & saluat, qui per ipsum ad Deum accedunt. Ex ipsa igitur Scriptura perspicue ostenditur, nullam prorsus esse rationem consequẽtiæ in primo hoc Tridentino argumento: imo si referatur ad statum controuersiæ de sacrificio propitiatorio, manifestum erit, conclusionem argumenti, vt scilicet Christus in missa quotidie offeratur pro peccatis viuorum & mortuorum, ex diametro pugnare cum expressa & sæpius repetita verbi Dei sententia ad Hebr. 7. & 10. Et hæc forsan causa est, quod argumentum illud in 1. cap. non integrum in sua forma proponitur, sed breuiter tantum attingitur, & cumulatis alijs rationibus sophistico artificio inuoluitur.

II. Argum. Pontificiorum.

II. Hominum natura exigit visibile sacrificium. Ergo Christus instituit histrionicam illam repræsentationem passionis suæ in missa. Hoc argumentum alij Pontificij scriptores clarius hoc modo formant & proponunt: omnibus scilicet gentibus a natura hoc dictari, vt in religionibus suis visibili aliquo sacrificio vtantur, ad impetrandam & promerendam Dei gratiam, pro donis huius vitæ, & pro salute æterna. Christum igitur, à lege naturæ admonitum, instituisse Missæ sacrificium. Sed facillima est huius argumenti refutatio. In causis enim religionis & fidei non est iudicandum aut aliquid statuendum ex eo, quod natura peccato excœcata & deprauata dictat, hic enim fons & origo est omnium superstitionum, & totius idololatrici cultus. Sed Lucerna pedibus meis est verbum tuum, Psal. 119. Et canon seu regula Fidei est, non dictamen corruptæ naturæ, sed sonus Apostolorum, Psal. 19. & quidem ratio captiuanda est in obsequiũ verbi, 2. Cor. 10. Quod si Tridentinum capitulum dixerit, se hoc tantum velle, imbecillitatem naturæ nostræ non posse aliter ad Deum subleuari, nisi visibile aliquod sacrificium habeat: respondeo simplicissime: Quid vtile & necessarium sit ad subleuandam & restaurandam infirmam & corruptam nostram naturam, non aliunde, quam ex medici nostri præscripto & ordinatione, iudicandum.

Refutatio.

III. Cer-

III. Argumentum.

III. Certum est Christum in vltima cœna instituisse memoriam cruenti sui sacrificij, quæ in finem vsq; seculi permaneret. Item, non est dubium, Christum cœnam suam instituisse, vt virtus passionis suæ in remissionem peccatorum fidelibus applicaretur. Iam Pontificii dicunt, sacrificium Missæ suæ esse repræsentatiuum & applicatorium: Ergo Christus in vltima Cœna instituit sacrificium Pontificiæ Missæ.

Respondeo, Referatur hoc argumentum ad statum controuersiæ, an scilicet Christus in vltima Cœna instituerit, memoriam suę passionis debere in Ecclesia fieri per histrionicam illam repræsentationem rituum, gestuum & actionum in Missa Pontificia. Item, an Christus ordinauerit & promiserit, si quis procuret pro se fieri talem Pontificiam repræsentationem, quod tunc & per hoc opus ipsi applicetur virtus passionis Christi, ad remissionem peccatorum.

Nihil certe horum in institutione cœnæ Dominicæ ostendi aut deprehendi potest: imo Christus in Cœna sua non tantum in genere instituit memoriam & applicationem passionis suæ, ita vt humanis constitutionibus commiserit, quomodo & qua ratione fieri debeat illa commemoratio: sed expressit & præscripsit, vt memoria passionis suæ in Cœna Dominica celebretur gratiarum actione, dispensatione, manducatione & potatione corporis & sanguinis, item annuntiatione mortis suæ. Ita etiam modum applicationis in Cœna definiuit & præscripsit, quod scilicet ipse Christus in Cœna sua, per ministerium, verbo, & dispensatione corporis sui & sanguinis sui, sub pane & vino credentibus velit applicare virtutem passionis suæ, vtque fideles in vsu Cœnæ, sumptione corporis & sanguinis Christi, vera fide sibi applicent merita & beneficia passionis. Quia igitur institutio cœnæ Dominicæ nihil habet de repræsentatione & applicatione Pontificiæ Missæ, eo modo, sicut in constitutione status huius disputationis dictum est; definit autem & præscribit alium certum modum & commemorationis & applicationis: tertium igitur Tridentinum argumentum nihil prorsus efficit ad stabiliendum sacrificium Pontificiæ Missæ. Imo quia institutio illa Christi forma testamenti tradita est: & scelus est vel hominis testamento aliquid superordinare: manifestum igitur est, conclusionem tertii huius argumenti in ipsam testamentariam Filii Dei institutionem impingere. eo quod fingat & instituat aliam commemorationem & applicationem, quam quæ in verbis institutionis à Christo tradita & præscripta est.

IV. Argumentum.

IV. Quartum argumentum tale est, in quo cardo totius Pontificiæ Missæ ita vertitur, vt nisi hoc argumento probetur & stabiliatur, actum & conclamatum sit: An scilicet Christus in vltima Cœna corpus & sanguinem suum non tantum discipulis dederit, verum etiam sub speciebus panis & vini Deo Patri obtulerit. Agnoscunt enim, si Christus in Cœna non obtulit corpus & sanguinem suum Deo Patri, Missæ Pontificiæ sacrificium non posse aliud esse, quam figmentum & abominationem. Si vero monstrari posset, Christum in Cœna se obtulisse Patri, vltro sequeretur, ex mandato Christi illud porro vsque ad consummationem seculi in Ecclesia fieri debere.

Variis igitur artificiis tentatum fuit, vt hoc probaretur, vel ex eleuatione oculorum Christi in cœlum, vel ex præsenti tempore, Traditur, Effunditur: vel ex verbo: Facite, quia scilicet Virgilius dicat:

Cum faciam vitula.

Sed Tridentinum Concilium deprehendit, illas probationes non posse hoc, quod in controuersia positum est, certo, perspicue & firmiter demõstrare: quod scilicet Christus in vltima Cœna corpus & sanguinem suum obtulerit Deo Patri. Ad extremum igitur decurrunt præsidium, & vnicam

huius

huius quæstionis demonstrationem proferunt, cui tantum etiam tribuunt, quod bis eam repetunt. Si ergo Tridentina hæc demonstratio non satis euidenter, certe & firmiter probauerit, quod Christus in cœna se obtulerit Patri: vacillabit, nutabit & concidet totum sacrificium Pontificiæ Missæ. Ita autem se habet Tridentina demonstratio. Figuram Melchisedech oportuit in veritate impleri, in Sacerdotio Christi: est enim Sacerdos secundum ordinem Melchisedech. Sed Melchisedech obtulit Deo Patri panem & vinum. Ergo oportuit & Christum offerre Deo Patri non tantum panem & vinum, sed vt veritas figuram impleret, sub speciebus panis & vini corpus & sanguinem suum. Illud vero non alibi, quam in cœna fieri potuit.

Ardua & de re magna quæstio est. Illa enim, quæ in nouo Testamento legimus Christum in Cœna sua fecisse, prorsus nihil ad Sacrificij rationem vel specie aliqua alludunt: Accepit siquidem panem, gratias egit, fregit, dedit discipulis, iussit accipere, manducare, dixit: Hoc est corpus meum. Item: Accepit calicem, dedit illis, iussit vt biberent, dixit: Hic est sanguis meus. Et hoc mandauit fieri in sui commemorationem. Nihil ibi vel legimus vel audimus, quod Christus in vltima cœna corpus & sanguinem suum sacrificauerit Deo Patri pro viuis & mortuis. Valde fortē igitur oportet esse demonstrationem, quæ persuadeat, Christum in cœna sua hoc fecisse, cuius nullum vestigium in descriptione cœnæ Dominicæ in nouo Testamento apparet. Sed inquis: Nonne omni demonstratione certius est, Christum esse Sacerdotem secundum ordinem Melchisedech? Est omnino: Scriptura enim hoc affirmat, Ps. 110. Hebręorum 9. & 10. Sed controuersia est non de hac propositione, sed de illis, quæ attexuntur. Primo, An Melchisedech sacrificauerit Deo Patri panem & vinum in illa historia, quæ Genesis 14. describitur. Secundo, An sacerdotium Christi, secundum ordinem Melchisedech, in eo consistat, quod in Cœna corpus & sanguinem suū, sub speciebus panis & vini sacrificarit Patri. Vetus quidem translatio habet: Melchisedech obtulit panem & vinum, erat enim Sacerdos altissimi, sed Moses ita non scripsit. Vtitur enim nō verbo sacrificatorio, sed inquit הוצא, quod simpliciter significat depromere, producere. Ita educitur gladius, Ezech. 21. educuntur venti. Psal. 135. producuntur pediculi. Exo. 8. educitur aqua de petra. Num. 20. coquitur farina, quam ex Ægypto exportarant, &c. Accedit, quod nec Chaldæus paraphrastes, nec Græci interpretes sententiam illam reddiderunt per verbum sacrificandi, sed per simplex verbum educere, seu proferre. Iosephus interpretatur, Melchisedechum ad refectionem exercitus Abrahæ protulisse panem & vinum. Chrysostomus explicat istum locum de prolato, non de oblato pane & vino. Veteres etiam Latini Patres in textu illius loci non legunt, Obtulit: sed, Protulit panem & vinum, sicut ex Cypriano constat. Neque hoc habet Moses. Erat enim Sacerdos, ideo obtulit panem & vinum: sed bis repetit copulam: Et erat Sacerdos, & benedixit: Græci etiam interpretes non habent particulam γὰρ: sed δὲ. Erat vero Sacerdos, & benedixit, vt sententia ita distribuatur: Quia Rex erat, ideo protulit panem & vinum, quia Sacerdos erat, ideo benedixit. Iam consideretur Tridentinum argumentum. Volunt probare, quod Scriptura noui Testamenti non habet, Christum scilicet in cœna se obtulisse Deo Patri. Quomodo vero illud probant? Quia Melchisedech, aiunt, obtulit Deo panem & vinum. Atqui hoc Scriptura non dicit, sicut ostensum est. Qualis igitur in re tam ardua & seria argumentatio est? Sed excipiunt: Licet verba Mosis hoc non exprimant, fieri tamen potuit, quod sacrificarit panem & vinum. Veteres enim plerumque, non nisi facta re diuina, ad solennes epulas accedebant. Vicelius dicit: Quia Moses non exprimit, cui Mel-

Disputatio de vero intellectu loci, Gen. 14.

Chrysostomi explicatio.

chise-

chisedech protulit panem & vinum, potest igitur intelligi, quod non Abrahæ ad refectionem, sed Deo ad rem diuinam faciendam protulerit. Nos vero non disputamus, quomodo vel hic vel ille locum Mosis interpretari, vel quid de sententia suspicari aut fingere, siue velit, siue possit: sed quæstio est, quid Moses scribat, quid Scriptura dicat. Illud enim vniuersaliter valet, cum in tota Scriptura, tum vero præcipue in historia Melchisedechi, quatenus est typus Christi. Quis enim, tacente Mose, non colligeret, Melchisedechum, quia non Deus, nec Angelus, sed homo fuit, habuisse patrem, matrem, principium dierum, & finem vitæ? Atqui in historia Melchisedech, quatenus est typus Sacerdotij Christi, ea tantum, quę expresse in Scriptura ponuntur, consectanda esse, Scriptura ostendit, ita vt in typo Sacerdotii Christi affirmat, Melchisedechum fuisse sine patre, matre, principio dierum, & fine vitæ, propterea quod Moses illa expresse non ponat, qui ideo hæc omisit, vt ipsa omissio seruiret typo Sacerdotii Christi, iuxta ordinem Melchisedech. Hæc contra omnes cauillationes sunt firmissima. Deinde etiamsi concederetur, Melchisedechum obtulisse panem & vinum, scimus tamen, ex figuris non esse fabricanda dogmata, sine certa & manifesta Scripturæ explicatione. Psalmus igitur 110. affirmat, Christum esse Sacerdotem, secundum ordinem Melchisedech. Quomodo vero, & qua in re conueniant Sacerdotium Christi & Melchisedech, non explicat. Illud vero Epistola ad Hebræos ex professo sumit declarandum, prolixa & iusta explicatione. Sed cum multas partes collationis sacerdotii Melchisedech & Christi recitet & explicet, nullam prorsus mentionem facit oblationis panis & vini, aut quod illam Christus impleuerit in cœna, offerendo corpus & sanguinem suum Patri. Nec valet, quod Osius dicit: Apostolum illam partē collationis omisisse, propterea quod mysteria Sacramentorum rudibus & nondum initiatis, quibus Epistolam illam scripserit, noluerit pandere. Nam cap. 6. dicit: Intermittentes sermonem inchoationis, ad perfectionem feramur. Postremo, typus sacerdotii Melchisedech consistit in iis, quæ non communia habet cum sacerdotio Aaronico, sed in quibus discernuntur Melchisedech & Aaron. Sed Sacrificium panis & vini quotidianum fuit in sacerdotio Aaronico Exod. 29. Num. 28. Quomodo igitur consisteret, Christi sacerdotium esse non secundum ordinem Aaron, sed Melchisedech, si sacrificium panis & vini præcipuum, atque adeo totum esset in sacerdotio Christi?

Epistola ad Hebræos non meminit, Christum in cœna panem & vinum obtulisse.

Certo igitur, firmiter & euidenter demonstratum est, figuram Melchisedech, quatenus illa in Scriptura ponitur & explicatur, nequaquam efficere & probare, quod Christus in Cœna corpus & sanguinem suum Deo Patri obtulerit. Quod vero Patres alicubi tali allegoria vtuntur, scimus Patres suis siue allegoriis, siue interpretationibus, sine scripturæ testimoniis, nec debere nec posse articulos fidei condere. Nec tale sacrificium Patres intelligunt, quomodocunque de oblatione panis & vini loquantur, quale Pontificii in sua Missa habent: sicut in constitutione status descriptum est. Sed de Patribus postea dicemus. Nunc satis est ostendisse, nec ex veteri nec ex nouo Testamento probari posse, quod Christus in cœna se obtulerit Patri. Et si ipse non fecit, nemo illud facere debebit: quod enim ipse in Cœna fecit, Apostolis postmodum faciendum mandauit.

V. Christus dixit; Hoc facite: Ergo præcepit, vt sacerdotes in Eucharistia offerrent corpus & sanguinem Christi. Rationem consequentiæ Tridentini hanc esse tradunt: quia scilicet Christus ipse in prima Dominica cœna corpus & sanguinem suum Patri obtulerit, sicut Melchisedech. Sed iam ostendimus, falso hoc affirmari. Non itaque sequitur inde conclusio illa, quam pontificii fingunt. *V. Argum.*

Sed excipiunt verbum עשה sæpe vsurpari pro sacrificare, vt Exod. 29 facere agnum iuuencum. Iudith. 6. facere hœdum. Psal. 66. facere boue cum hircis. Num. 16. facere holocaustum. Respondeo: Sicut apud Latinos verbum facere ex adiunctis varios sortitur modos significandi: ita Hebræis non absolute significat sacrificare, sed vbi textus manifeste loquitur de sacrificio. Considerentur itaque verba Cœnæ: Hoc facite. Contendunt autem, τοῦτο referri non ad totum complexum; sed antecedens vocabulum, corpus & calicem: vt sensus sit, Facite corpus & calicem, hoc est, sacrificate. Sed etiamsi hoc concederetur, prius certo demonstrandū esset, in prima illa Cœna fuisse actionem sacrificij. Iam vero Paulus certissimus est interpres, Relatiuum τοῦτο in mandato Christi, Hoc facite, referri ad totam actionem præcedentem, hoc scilicet, quod in prima hac Cœna factum est, vos in posterum facite. Mandatum igitur Christi, Hoc facite, nihil aliud efficit, quam ministros Ecclesiæ, in administratione cœnæ Dominicæ hoc debere facere, quod constat & certum est, Christum in institutione Cœnæ fecisse. Non autem legitur ibi, sacrificasse aut obtulisse Patri corpus & sanguinem suum. Ergo nec sacerdotes hoc facere debent, si nolunt παραπρεσβείας à Christo iudice accusari. Vide autem ingenium Thaidis Babylonicæ. Quæ Christum in Cœna sua fecisse certo constat, illa Pontificij vel negligunt vel prohibent: vt publicam annunciationem mortis Dominicæ, vt dispensationem vtriusque speciei. Quæ vero Christus in cœna sua fecisse non legitur, de illis solis Pontificij faciendis dimicant. Atqui testamentaria est institutio. Et in testamento non sine scelere aliquid vel mutatur vel superordinatur.

VI. Arg. VI. Christus Apostolos constituit noui Testamenti sacerdotes, ergo præcepit ipsis, vt offerrent corpus & sanguinem ipsius. Hoc argumentum multis rationib. amplificatur à Pontificijs scriptoribus, quia sc. Scriptura vaticinatur, abrogationi Leuitici sacerdotii successurum sacerdotium noui Testamenti, ita vt vetus sacerdotium figura fuerit noui. Esa. 66. Ier. 33. Mal. 3. Sed definitio sacerdotis ita traditur, Heb. 5. Omnis Pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur, in his quæ sunt ad Deum, vt offerat dona & sacrificia pro peccatis. Ergo sacrificiorum officium est, in Missa offerre Deo Patri corpus & sanguinem Christi pro peccatis viuorum & mortuorum, quia soli presbyteri sunt noui Testamenti sacerdotes. Hoc argumentum multa complectitur membra, quæ ordine paucis explicanda sunt: ita enim clarissime apparebit, quam crassus paralogismus sit in hoc argumento. Nam vt primo dicamus de sententia Heb. 5. certum est, textum ibi non loqui in genere, quod sit officium ministrorum verbi & Sacramentorum, in nouo Testamento, sed de sacerdotio veteris Testamenti, expresse vero & solum de summo Pontifice loquitur, qui figura fuit Christi. Illam vero figuram postea tradit impletam esse in sacerdotio & sacrificio Christi, non ita, vt in nouo Testamento per plures sacerdotes sibi succedentes, vnica & eadem illa hostia pro peccatis, sæpius & quotidie repeteretur & offerretur, hoc enim expressis verbis Apostolus negat, Heb. 7. 9. & 10. Sed figura illa, in vnica oblatione Christi semel in cruce facta, impleta est, Heb. 9. & 10. & quidem ita, vt in nouo Testamento, inuenta æterna redemptione, & acquisita consummata remissione peccatorum per vnicam oblationem, semel in cruce factam, non sit amplius oblatio pro peccato.

Explicatio partium huius argumenti.

Si vero præter vnicam illam, semel in cruce factam, alia vel eadem repetita oblatio pro peccato in nouo Testamento ponatur, sequetur, sacrificium Christi in cruce non fuisse consummatum, nec promeruisse remissionem peccatorum, & æternam redemptionem, hæc enim sunt ver-

Falsa detorta sententia Heb. 5.

ba, & hæc est sententia Epistolæ ad Hebræos. Falsissime igitur ad stabiliẽdum sacrificium Pontificiæ Missæ pro peccatis viuorum & mortuorum, detorquetur sententia illa Hebr. 5. Porro Leuiticum sacerdotium fuisse figuram sacerdotij noui Testamẽti, nullus dubitat. Sed quod sit illud sacerdotiũ noui Testamenti, quod abrogato veteri successerit, non possumus rectius & certius, quã ex ipsa noui Testamenti explicatione statuere. Primo igitur Epist. ad Heb. à 5. c. vsq; ad 10. prolixe explicat, quod Leuiticũ sacerdotium præfigurarit sacerdotium Christi, quodq; figura illa impleta sit vnica oblatione Christi, semel pro peccato in cruce facta: atq; ità per impletionem antiquatum & abrogatum sit Leuiticum illud sacerdotium. Præterea vero Scriptura noui Testamenti mentionem facit etiam regalis & sancti sacerdotij, 1. Petr. 2. & Apoc. 1. 5. & 20. Christus fecit nos reges & sacerdotes: in solis enim illis quatuor locis, præter vnicũ Christi sacerdotium, mentio fit sacerdotij regalis in nouo Testamento. Illi vero loci non de solis presbyteris, sed in genere de omnibus fidelibus loquuntur, quibus certe Pontificij missificationes suas nullo modo communes faciũt. Et hostias, quæ in illo noui Testamenti sacerdotio offerũtur, Scriptura diserte describit, quod sint spirituales, & quales sint, expresse & nominatim enumerat, sicut in principio huius disputationis testimonia illa Scripturæ annotauimus, Rom. 12. & 15. Philip. 2. & 4. Heb. 5. & 12. 1. Pet. 2. Nulla autẽ ibi mentio fit sacrificij Missæ. Vides igitur, quam ἀσυλλόγιστον, imo quam sophisticum sit, in conclusione sacerdotium restringere ad solos sacrificos: cum in præmissis Scriptura loquatur, vel de vnico Christi sacerdotio, vel de spirituali sacerdotio noui Testamenti, quod commune est omnibus fidelibus. Cumque Scriptura hostias sacerdotij noui Testamenti exprẽsse & nominatim enumeret: conclusio huius argumenti, ómissis illis, affingit propitiatorium sacrificium Pontificiæ Missæ, de quo Scriptura nullam mentionem facit in descriptione Sacerdotij noui Testamenti: imo quod Epistola ad Hebræos ostendit, pugnare cum vnica oblatione Christi, pro peccatis semel facta.

Sed excipiunt: Num igitur nullum vel cõstituitis vel seruatis discrimẽ inter ministros Ecclesiæ, & inter reliquos fideles? Omnino constituimus & seruamus discrimen, quod ad ministerium attinet. Sed inde non sequitur, ea quæ de Sacerdotibus noui Testamenti Scriptura tradit, ad solos Ecclesiæ ministros pertinere. Nam (quod memorabile est) cum Scriptura noui Testamenti varias appellationes tribuat ministerio, in nullo tamen noui Testamenti loco, ministri verbi & Sacramentorum sacerdotes appellantur. Omnino tamen verum est, ratione ministerij quædam ad ministros Ecclesiæ pertinere, quæ reliquis fidelibus peragenda non sunt mandata. Sed quæstio est, quæ & qualia illa sint; nec sufficit, si dicatur; In veteri Testamento actus sacrificij fecit discrimen inter sacerdotes & laicos, ergo idem etiam in nouo Testamento esse debet. Primo enim, notã est doctrina de abrogato Leuitico sacerdotio veteris Testamenti. Secundo, appellatio sacerdotum in nullo loco noui Testamenti tribuitur ministris verbi & Sacramentorum.

Tertio, sicut in veteri Testamento sacerdotes non propria auctoritatẽ sibi finxerunt, quæ ad ministerium suum pertinere vellent, sed habuerũt verbum præscriptum & mandatum Dei, quod in actionibus ministerij sui secuti sunt. Vt ergo de appellatione Sacerdotum, an ministris noui Testamenti tribui possit, non contendamus: hoc certe fundamentum firmum & immotum est, de officijs ministrorum noui Testamenti, iudicandum & statuendum esse ex verbo præscripto & mandato, quod id Scriptura noui Testamẽti, de ministerio traditum est. Loci autem illi extant Matthæi decimo, vigesimo sexto & vigesimo octauo. Marc. 16. Actor.

 1. & 6.

1.& 6.1.Cor.4.& 12.Item 14.2.Cor.5.Ephes.4.Actor.20. 1.Tim.3. Tit.1. Sed in illis locis nec oratio, nec dictio, nec syllaba, nec litera vlla extat, ministros noui Testamenti debere histrionica repræsentatione in Missa offerre Deo Patri corpus & sanguinem Christi in sacrificium propitiatorium, pro peccatis viuorum & mortuorum, imo illud pugnat cum sententia verbi Dei, in Epist.ad Hebręos. Manifestum igitur est, quid efficiat, & quantum valeat sextum Tridentini capituli argumentum: Christus Apostolos constituit noui Testamenti sacerdotes: ergo ipsis & eorum in sacerdotio successoribus mandauit, vt offerrent in Missa, &c.

VII. Argumentum.

VII. Agnus Paschalis fuit figura Christi. Sed Pascha in veteri Testamento, non tantum manducabatur, sed simul etiam immolabatur. Ergo Eucharistia non tantum dispensanda & sumenda, sed & in Missa immolāda est, in sacrificium propitiatorium pro peccatis viuorum & mortuorum. Animaduertit Lector, Pontificios in controuersia de re magna & ardua, non certis & perspicuis Scripturæ testimonijs, sed vmbris & figuris agere: cum maxime in hac disputatione locum habere deberet, quod Augustinus inquit contra Epistolam Petiliani, cap. 16. Non ea colligant & commemorent, quæ obscure, ambigue, vel figurate dicta sunt, quæ quisque, sicut voluerit, interpretetur secundum sensum suum: talia enim recte intelligi exponique non possunt, nisi prius ea, quæ apertissime posita sunt, firma fide teneantur. Sed aliquid proferte, quod non egeat interprete: nec vnde conuincamini, quod de alia re dictum sit, & vos aliud ad vestrum sensum detorquere conemini. Et c.19. inquit: Hæc mystica sunt, operta sunt, figurata sunt, aliquid manifestum, quod interprete nō egeat, flagitamus. Item, quid si ambigue posita, & pro nobis & pro vobis possunt interpretari: nihil vtique adiuuant causam vestram, sed plane talia malam causam vel moras faciendo sustentant. Ita Augustinus. Et ex figura Agni Paschalis multa possent extrui, ne ipsi quidem Pontificiæ Missæ tollerabilia. Sicut enim Agnus Paschalis non simpliciter oblatus, sed mactatus est: ita oportet Missam esse sacrificium valde cruentum: verbum enim שחט significat mactare cum effusione sanguinis. Nec à Sacerdotibus, sed à multitudine immolabatur agnus Paschalis; idque non in sacrificium propitiatorium pro peccato sed in memoriam liberationis Ægyptiacæ. Hæc certe non patientur Pontificij, ita ad suam Missam accommodari. Possemus igitur totum illud argumentum de vmbra & figura hoc modo declinare, sed de re ipsa respondebimus. Non negamus, mactationem Agni Paschalis fuisse figuram immolationis Christi. Paulus enim inquit: Pascha nostrum immolatus est Christus. Quæstio vero est, vbi & quādo figura illa mactationis Agni Paschalis à Christo impleta sit. Pontificij dicūt, non in cruce, sed in Cœna hoc factum esse. Sed Scriptura noui Testamenti contrarium affirmat. Nam Baptista, Ioannis primo, vocat Christum Agnum Dei, tollentem peccata mundi. Petrus vero diserte affirmat, Christum tulisse peccata nostra in corpore suo super lignum, 1. Petr.2. Apocal.5. Dignus est Agnus, qui occisus est, & redemit nos Deo in sanguine suo, &c. 1.Petr.1. Redempti estis, nō corruptibilibus, sed pretioso sanguine, quasi Agni immaculati. Et (quod testimonium omnium clarissimum est) Ioannis decimo nono, expresse scriptum est, figuram immolati Agni Paschalis, in Christo in cruce impletam esse. Os nō comminuetis ex eo. Et ita canit Ecclesia: Cum Pascha nostrum immolatus est Christus, ipse enim verus est Agnus, qui abstulit peccata mundi, qui mortem nostram moriendo destruxit, &c. Vtrumque igitur, in Christo impletum esse, & immolationem & manducationem Agni Paschalis, certum est. Quomodo vero, quando & vbi, non ex nostris allegorijs, sed ex declaratione Scripturæ noui Testamenti discendum est, quæ affirmat,

Augustin.

Quando figura mactationis Agni Paschalis à Christo completa sit.

Christum Pascha nostrum immolatum esse in cruce semel: dari vero ad manducandum in Cœna, quotiescunq; iuxta institutionem hoc fecerimus, quod in prima Cœna Christus fecit. Paulus 1. Cor. 5. manducationē quidem azymorum, per allegoriam transfert ad nouam vitam: immolationem vero non alibi, quam in mactatione Christi impletam esse dicit.

VIII. Malachias vaticinatur cap. 1. In omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda, quia magnum est nomen meum in gentibus. Illud sacrificium non potest intelligi de Leuiticis, de illorum enim abrogatione ibi dicit: Non suscipiam munus de manu vestra. Nec de sacrificio crucis, quod Hierosolymis factum est, intelligi potest, dicit enim: In omni loco sacrificatur. Nec de interioribus & spiritualibus sacrificijs fidelium intelligi potest: illa enim etiam tempore veteris Testamenti fuerunt. Propheta vero ibi vaticinatur de plane nouo sacrificio, quod antea non fuerit. Item, de iustitijs fidelium dicit Esaias, quod per se coram Deo sint tanquā pannus menstruatæ. Hanc vero oblationem vocat mundam. Reliquum igitur est, vt de sacrificio Missæ Pontificiæ intelligatur: ibi enim hostia, Christus scilicet, per se munda est, quæ nulla indignitate, aut malitia offerentium inquinari potest. Respondeo: In memoriam reuocetur, quis sit status controuersiæ: An scil. Malachias affirmet, sacrificulum in Missa debere certis illis mimicis gestibus, ritibus, & actibus, sicut apud Pontificios fit, repræsentare pane & vino, Deo patri passionem Filij sui: & illam actionem repræsentationis esse sacrificium Deo gratum, & quidem propitiatorium ad expianda & delenda peccata viuorum & mortuorum, & quæ præterea Pontificiæ Missæ tribui, supra ostendimus. Horum certe nihil Malachias vel vnico verbo meminit. Quantum igitur ad probandum & stabiliendum Missæ Pontificiæ sacrificium, hoc Malachiæ vaticinium conferat, ex sola collatione status controuersiæ ad sententiam Prophetæ, manifestum est.

VIII. Argumentum.

Sed inquiunt: Tamen vaticinatur de oblatione, quæ inter gentes in omni loco, hoc est, tempore noui Testamenti sacrificetur & offeratur. Lego hoc quidem in verbis Prophetæ, sed generaliter, sine declaratione, quodnam futurum sit illud sacrificium. In scriptura vero noui Testamenti lego explicationem, quæ sint sacrificia fidelium in nouo Testamento, spiritualia scilicet, sicut supra loca scripturæ notata sunt. Nec verum est, quod Pontificij dicunt, Prophetam vaticinari de nouo sacrificio, cuius nullus prorsus vsus fuerit apud fideles, tempore veteris Testamenti. Non enim loquitur de nouo, sed de mundo sacrificio: & antithesin facit, non inter spiritualia veterum sacrificia, & inter mundam illam oblationem inter gentes: sed nominat Leuitica sacrificia, quæ in vno saltem loco Iudææ offerebantur, & stomachatur, quod illa praue offerebantur: illis vero opponit mundam oblationem inter gentes.

Locus Malachiæ intel ligendus est de spirituali bus sacrifici noui Testamenti.

Et non obscure declarat, quid per illam intelligi velit, inquit enim: Nomen meum magnum est in gentibus. Quia igitur publica celebratio nominis diuini, quæ hactenus angustijs Palæstinę circumscripta fuerat, propaganda erat inter gentes, vt in omni loco nomen Domini magnificaretur prædicando, credendo, inuocando, gratias agendo, celebrando, &c. hanc magnificationem nominis Dei, vocat oblationem & sacrificium: sicut Prophetis vsitatum est, cultum noui Testamenti describere phrasibus ceremoniarum veteris Testamenti: vt ascendere in montem Domini, imponere vitulos super altare, &c. Ita cap. 3. idem Propheta dicit: Erunt offerentes sacrificia in iustitia: Psalmus vero tertius dicit, sperare in Domino, esse sacrificium iustitiæ.

Prophetæ in descriptione cultus noui Testamenti vtuntur phrasibus veterū Testamenti.

Habemus igitur ipsius Prophetæ interpretationem, cui accedit, quod nouum Testamētum inter spiritualia sua sacrificia numerat, 1. Pet. 2. an-

nuntiare virtutes eius, qui nos de tenebris vocauit in lucem, Rom. 15. ſacrificare Euangelium, Philipp. 2. ſacrificium fidei, Heb. 12. Vituli labiorum ſunt confiteri nomini Domini. Item, ſacrificium inuocationis, gratiarum actionis. &c.

xplicatio ci Malachiæ ex ſcriptura.

Et collatio oſtendit, Scripturam vſurpatione eorundem verborum monſtrare, quæ ſit vera ſententia loci Malachiæ. Prophetam enim ibi loqui de vocatione gentium, certū eſt. De illa vero etiam Paulus loquitur, Rom. 15. & Philip. 2. Malachias vocat ſacrificium & oblationem. Et iiſdem plane verbis Paulus Rom. 15. deſcribit vocationem gentium. Phil. 2. vocat ſacrificium fidei. Dauid Pſalm. 142. vbi eleuationem manuum vocat ſacrificium, plane illo vocabulo vtitur, quod extat in ſententia Malachiæ. Et 1. Tim. 2. Paulus dicit eleuari mundas manus. Quæ igitur ſit munda oblatio in Malachia, Scriptura non obſcure indicat. Et quando talem interpretationem ex ipſa ſcriptura deſumptam habemus, errare non poſſumus. De Pontificio vero ſacrificio Miſſæ pro viuis & mortuis nihil habet Scriptura vel veteris, vel noui Teſtamenti, imo cum ea ex diametro pugnat: ſicut oſtendit Epiſtola ad Hebræos. Quæ igitur dementia eſt, à ſimplici ſententia, quæ habet certa & manifeſta Scripturæ teſtimonia, diſcedere & comminiſci peregrinam explicationem de ſacrificio Miſſæ, quæ nullis ſcripturæ teſtimonijs nititur, imo quæ cum ſcriptura, aduerſa fronte pugnat? Quod vero Malachias vocat oblationem mundam, cum tamen iuſtitiæ piorum in hac vita ſint ſicut pannus menſtruatæ: non efficit, quo minus recte de ſpiritualibus Eccleſiæ ſacrificijs locus ille intelligatur. Petrus enim dicit: Offerentes ſpirituales hoſtias, acceptabiles Deo per Ieſum Chriſtum. Inde fideles in oratione dicuntur eleuare puras manus: 1. Tim. 2. Mundis enim omnia munda ſunt, Tit. 1.

Veterum ſententia de loco Malachiæ.

Et veteres etiam Eccleſiæ Scriptores, de ſpiritualibus noui Teſtamenti ſacrificijs ſententiam illam Malachiæ intelligunt & interpretantur, vt Tertullianus in libro contra Iudæos: Malachias ita vaticinatur, indubitate ideo, quod in omni terra exire debebat prædicatio Apoſtolorum. Nam quod non terrenis ſacrificijs, ſed ſpiritualibus Deo litandum ſit, legimus: Cor contribulatum, hoſtia eſt Dei. Et de ſpiritualibus addit, dicens: In omni loco ſacrificia munda offerentur nomini meo. Hæc ibi. Et contra Marcionem, libr. 3. intelligit per hoc vaticinium, gloriæ relationem, benedictionem, laudem & hymnum. Lib. 4. intelligit ſimplicem orationem, de conſcientia pura.

Chryſoſtom.

Chryſoſtomus Oratione 2. aduerſus Iudæos exponit de cultu ſpirituali, ita & Hieronymus in Commentarijs, exponit de orationibus, & de cultu ſpirituali.

Euſebius.

Euſebius de demonſtratione Euangelica, libr. 1. c. 6. dicit, Malachiam nihil aliud ſignificare, quam quod non definite vel Hieroſolymis, vel alio loco, ſed in omni regione gentes orationis incenſum, & ſacrificium, quod mundum dictum eſt, non per cruores, ſed pias actiones ſummo Deo eſſent oblaturæ.

Iuſtinus.

Iuſtinus in Triphone, interpretatur quidem locum illum Malachiæ de pane & poculo Euchariſtiæ: non quod ſentiat, corpus & ſanguinem Chriſti in Cœna offerri Deo pro viuis, & pro mortuis: ſed ipſe ſe explicat his verbis: præcepit panem facere Euchariſtiam, in memoriam paſſionis, vt gratias agamus: & quod mundum cum omnibus hominis cauſa condidit: & quod nos à peccatis liberauit, & poteſtates deleuit per paſſionem. Propter ſpiritualia igitur ſacrificia locum illum Malachiæ accommodat ad actionem cœnæ Dominicæ.

Irenæus.

Irenæus etiam libro 4. ſententiam illam Malachiæ de celebratione Euchariſtiæ interpretatur: non vero ita, quod ibi hiſtrionica repræſenta-

tione corpus & sanguis Christi, patri offeratur pro viuis & mortuis: sed ideo & inde (sicut ipse se explicat) quod tunc in celebratione Eucharistiæ moris erat Deo, qui alimenta nobis præstat, primitias munerum suorum seu creaturæ suæ offerre: non quasi indigenti, sed gratias agentes donationi eius, sicut Solomon inquit: Qui miseretur pauperis, fœneratur Domino. Item, Esuriui, & dedistis mihi manducare. Hæc sunt Irenæi verba: ex quibus planum fit, ipsum intelligere contributionem eleemosynarum pro pauperibus, quæ fiebat in actione Eucharistiæ. Et illam vocat sacrificium, ideo (sicut ipse inquit) quia per munus erga regem honos & affectio ostenditur: item, quia in omni simplicitate & innocentia, in conscientia pura, & fide sine hypocrisi, & spe firma, in dilectione feruenti, cum gratiarum actione, primitias creaturarum eius offerre debemus, in illum vsum, sicut Scriptura inquit: Qui miseretur pauperis. Item: Esuriui, & dedistis, &c.

Irenæus igitur non de Pontificio sacrificio, sed de spiritualibus sacrificiis, quæ cum alias semper, tum vero præcipue in administratione & vsu Eucharistiæ fieri debent, interpretatur locum Malachiæ. Et in fine 33. capitis subiungit: Altare est in cœlis, illuc preces nostræ & oblationes nostræ diriguntur.

Ita Augustinus contra aduersarium legis, lib. 1. cap. 20. vaticinium illud Malachiæ interpretatur de sacrificio secundum ordinem Melchisedech, & mentionem facit Eucharistiæ. Non autem de mimica repræsentatione Pontificiorum loquitur, sed inquit: Immolat Deo in corpore Christi, hostiam laudis, Psal. 50. Et addit: Incensum, de quo Malachias loquitur, Ioan. Apocal. 5. interpretatur esse orationes sanctorum. *Augustinus.*

Hæc loca Iustini, Irenæi, & Augustini ideo obseruentur, vt artificium Pontificiorum intelligatur. Quia enim veteres illi locum Malachiæ ad actionē Eucharistiæ accommodant, licet clarissime se explicent, quomodo hoc intelligi velint: Pontificii tamen illis omnibus dissimulatis, vbi mentionem Eucharistiæ audierint, mox veteribus affingunt Missam suam. Nec Scripturæ igitur, nec veterum interpretationes permittunt, locum Malachiæ de histrionico Pontificiæ Missæ sacrificio intelligere.

IX. Paulus 1. Corin. 10. confert mensam Domini, & mensam dæmoniorum: & per mensam vtrobiq; altare intelligit. Sicut ergo Ethnici habuerunt altaria, in quibus primum sacrificabant, & postea de sacrificatis comedebant: ita & in Missa altare esse debet, vbi corpus & sanguis Christi primum sacrificentur, & postea participentur. *IX. Arg. Pontificiorum pro Missa.*

Principio consideret Lector, qualia suffragia & patrocinia habeat Missa Pontificia. Ex vmbris & figuris veteris Testamenti anxie, quæcunque possunt, conquirunt, & huc detorquent. Cum vero illis non satis fidant, ex Ethnicorum sacrificiis, quæ dęmoniis offeruntur, deploratæ Missæ suæ subsidium accersere non verentur: non dissimili ratione, sicut ille apud Virgilium inquit:

--Vos mihi manes
Este boni, quoniam superis auersa voluntas.

Quod autem ad illam Pauli collationem attinet, si res ipsa, de qua Paulus loquitur, quomodo se habeat, consideretur: manifestum erit, quam falso ille locus Pauli ad stabiliendum Pontificiæ Missæ sacrificium detorqueatur. Mos erat apud Iudæos, post peractum in altari sacrificium, de partibus seu reliquiis sacrificii instruere mensas, seu solennes epulas, sicut exempla testantur, 1. Regum 1. & 16. Ita etiam gentes, post peracta in aris sua sacrificia, instruebant mensas seu solennes epulas, ad quas amicos inuitabant, sicut 8. Æneid. Euander post sacrificium Herculis, Æneam inuitat ad epulas. Iā apud Corinthios disputabatur, nō hæc quæstio, An *Explicatio loci Paulini*

Christianis liceret apud aras gentilium interesse ipsorum sacrificiis, & simul sacrificare dæmoniis, hoc enim vt manifestam idololatriam, non licere, manifestum est: sed hæc erat quæstio: Cum Ethnici post peracta in templis & in aris sacrificia, postea domi mensas seu epulas de idolothytis instruerent, & ad illas mensas, amicos & vicinos, etiam qui jam Christiani facti fuerant, inuitarent: quæstio, inquam, erat: an Christiani bona conscientia illis mensis seu epulis interesse possent: hoc est, quæstio erat non de aris, vbi sacrificabatur, sed de mensis, vbi sacrificata comedebantur. Et hinc patet Tridentina fallacia, per mensam intelligendum esse altare sacrificiorum: cum nec Iudæi, nec gentes in aris, sed in mensis ea, quæ sacrificata erant, comederint.

Ad illam igitur propositam quæstionem Paulus primo, cap. 8. ita respondet: Quia & idolum & idolothytum nihil sit, ideo extra casum scandali, si quis libertatem Christianam recte intelligat, sine læsione propriæ conscientiæ comedi atq; etiam emi posse idolothyta: habendam tamen esse rationem infirmorum. Deinde cap. 10. addit hanc commonefactionem, Quamuis liberum sit, non tamen conuenire, vt simul quis & mensæ Domini & mensæ dæmoniorum particeps sit. Et rationem addit, Quia, inquit, qui in Israel hostias sacrificatas comedunt, illa manducatione participes redduntur altaris, hoc est, sacrificii, quod in altari oblatum est. Et gentes, quia, quæ immolant, dæmoniis immolant, ergo participatio mensæ idolothytorum ostendit conuiuas cupere participes fieri sacrificii idololatrici, imo gratiæ & auxilii dæmoniorum, propter quæ sacrificium illud dæmoniis oblatum est. Christiani vero in mensa Domini eius sacrificii, quod à Christo in cruce oblatum est, participes redduntur. Ergo non decet, vt simul etiam mensæ dæmoniorum participes sint.

Hæc est simplex, vera, & genuina sententia Paulinæ collationis, inter mensam Domini, & mensam Israelitarum, item dæmoniorum. Et hęc collatio pulcerrime illustrat doctrinam de cœna Domini. Sicut enim Israelitæ sacrificii in altari oblati, participes reddebantur, communione non alterius cibi, sed partium seu reliquiarum de illo ipso, quod in sacrificio oblatū erat, ita Filius Dei sacrificii sui in cruce peracti participes nos facit, non communione frustuli panis, sed dispensatione & manducatione illius corporis, quod pro nobis in cruce traditum est. Et sicut Moses, Exo. 24. populo applicaturus & obsignaturus vetus Testamentum, hoc facit aspersione, non alterius, sed ipsius sanguinis, qui pro confirmatione fœderis sacrificatus erat, ita Christus illum ipsum sanguinem in Cœna bibēdum nobis tradidit, cuius effusione nouū Testamentū cōfirmatū est. Hęc collatio & cōfirmat doctrinā de vera & substantiali pręsentia corporis & sanguinis Domini in Cœna, & suauissimā cōsolationē ex eius vsu ostēdit.

His ita declaratis, facile jam erit videre, an ex illa Paulina collatione confirmetur & stabiliatur sacrificium Pontificiæ Missæ. Hactenus enim conuenit collatio, sicut Iudæi & gentes ea, quę sacrificata erant, in mensis illis, de quibus jam loquimur, comedebant; ita etiam oportet ea, quæ in mensa Domini sumimus, sacrificata esse, Sed vbi, & quando? Num necesse erat, vt in ipsis mensis illorum conuiuium fieret sacrificium? Minime: ita enim Paulus non dixisset, Christianos posse interesse mensis seu conuiuiis illis Ethnicorum. Nec necesse erat, si post vnum atq; alterum sacrificii diem mensa illa instrueretur, vt rursus in mensa repeteretur actio sacrificii, sed sufficiebat id, quod in illo conuiuio sumebatur, antea fuisse in altari sacrificatum. Ita cum Christus vnica oblatione semel corpus & sanguinē suum in cruce Patri pro peccatis nostris obtulerit, non necesse est, vt illa in mensa Domini iterū sacrificentur, quotiescunq; ea sumpturi sum⁹, sed sufficit, illa nos sumere, quæ antea oblata sunt, in cruce scilicet.

Vtque liberum sit, sacrificia Leuitica & Ethnica repetere: certe sacrificium Christi repeti nec posse nec debere, scriptura expresse sæpius contestatur, Hebr. 9. & 10. Illa igitur Pauli collatio, inter mensam Domini, mensam Iudaicam, & mensam dæmoniorum, nihil prorsus patrocinatur sacrificio Pontificiæ Missæ.

X. Veteris Testamenti figuras oportet in nouo compleri; ergo sacrificium Missæ, per varias sacrificiorum veteris Testamenti similitudines præfiguratum, oportet in nouo Testamento seruari. *X. Argum.*

Respondeo: antecedens concedimus: sed quod inde infertur, dicimus simpliciter falsum esse, & probari non posse. Neq; enim quia verum est, nouum Testamentum habere impletionem figurarum veteris Testamenti; ideo nostris vel allegoriis vel consequentiis liberum relictum est, quo modo & quibus in rebus figuras illas impletas esse quisq; fingere velit; sed impletionem illam quomodo sit facta, & in quibus rebus sita sit, scriptura noui Testamenti tradit & explicat; nec præter illam explicationem, alia quæ ex Scriptura demonstrari non possunt, fingenda sunt. Tradit autem Scriptura noui Testamenti, figuras sacrificiorum veteris Testamenti, impletas esse dupliciter. I. in vnico propitiatorio sacrificio Christi, in cruce. II. in spiritualibus sacrificiis fidelium, quæ nominatim in nouo Testamento enumerantur & explicantur. Atq; hoc modo Augustinus etiam de Ciui. lib. 10. ca. 5. & 6. tradit & explicat significationem & impletionem sacrificiorum veteris Testamenti. Nulla autem in Scriptura noui Testamenti mentio fit theatricæ repræsentationis, & propitiatorii sacrificii Pontificiæ Missæ. Falsum igitur est, propter impletionem figurarum veteris Testamenti instituendum & seruandum esse Pontificium sacrificium histrionicæ Missæ. *Augustinus.*

XI. Corpus & sanguinem Christi esse propitiatorium sacrificium pro peccatis, non est dubium. Sed in cœna Dominica adest Christus cum suo corpore & sanguine. Ergo Missa est sacrificium vere propitiatorium, eiusdem virtutis cum sacrificio crucis; eadem enim vtrobiq; est hostia. *XI. Argum.*

Respondeo. Multiplex est fallacia in hoc argumento; quæ si detecta fuerit, facilis erit explicatio. Vt enim corpus & sanguis Christi sint propitiatorium sacrificium, non sufficit existere & adesse substantiam illam; nam adfuit in vtero matris, in præsepi, in fasciis &c. Num vero ideo sacrificium propitiatorium pro peccatis fuit, quod Maria abiit per montana, quod primogenitum suum fasciis inuoluit; & in præsepe reclinauit, sedet ad dextram patris, habitat in credentibus? Num ideo sessio & inhabitatio est, propitiatorium illud, de quo Scriptura loquitur, sacrificium pro peccatis? Ouis certe in stabulo & in pascuis, erat ouis: non tamen statim erat sacrificium. Ad sacrificium enim requiritur, non tantum vt substantia sacrificii existat & adsit, sed requiritur actio aliqua certa, qua substantia illa offeratur. Num vero quæuis & qualiscunq; actio facit sacrificium? Minime gentium; neq; enim si ouis tondeatur, ideo illa actione sacrificatur. Sed ad verum, & Deo gratum sacrificium requiritur. I. ipsa substantia sacrificii. II. certa offerendi actio, non ab hominibus excogitata, sed ab ipso Deo præscripta. III. requiritur, vt illa actio fiat à persona ad hoc à Deo constituta & ordinata. IV. vt fiat ea intentione & ad illum finem, sicut à Deo in verbo præscriptum est. Distinctio enim Leuiticorum sacrificiorum, quæ à causa finali sumitur, vt alia sacrificia sint pro peccato, vel hoc vel illo, alia sint pacifica: pendet simpliciter ex præscripto verbi Dei. *Quæ ad verum sacrificium requirantur.*

His fundamentis, quæ simplicia, plana & firma sunt, ad propositum argumentum adhibitis, facilis erit explicatio. Corpus enim & sanguis Christi sunt sacrificium propitiatorium pro peccatis; non hac simpliciter ratione, quia existunt: sed quia filius Dei, vt verus Pontifex, ipse ad

hoc à patre constitutus, se obtulit Deo Patri, ita faciens, sicut mandatum acceperat à Patre, Ioan. 14. tradendo scilicet corpus, & effundendo sanguinem. Et Deus virtutem, dignitatem & efficaciam illius oblationis, ipse in verbo declarauit. Si hoc modo ponatur prima propositio argumenti, manifestum erit, quomodo attexatur altera propositio. In cœna enim Dominica adest quidem, juxta Christi verbum, corpus & sanguis ipsius; sed desiderantur ibi, quę ad rationem veri sacrificii requiri jam diximus. Actio enim cœnæ Dominicæ, sicut à Christo instituta & mandata est, non est actio sacrificii, sed Sacramenti. Adest ibi Christus, non vt sacrificetur, sed vt dispensetur & sumatur.

Sed excipiunt Pontificii, se actione suæ repræsentationis habere intentionem offerendi Deo corpus & sanguinem Christi; idq; in eum finem, vt sit sacrificium propitiatorium pro viuis & mortuis. Ego vero non ignoro, Pontificios hoc facere. Sed quæstio in hoc argumento est, I. An Deus instituerit, præscripserit & mandarit talem repræsentationem, per tales ritus, gestus & actus, sicut fit in Pontificia Missa. II. An voluntatem suam declararit, quod talem repræsentationem velit acceptare pro sacrificio gratissimo. III. An extet promissio diuina, quod talis actio repræsentationis, sit propitiatorium sacrificium pro peccatis. Quia vero ex verbo Dei hæc demonstrari non possunt, non itaq; conficitur hoc argumento, Missam esse tale sacrificium, & eiusdem virtutis cum sacrificio crucis, etiamsi concedatur adesse ibi corpus & sanguinem Christi. Ambrosius enim recte pronuntiat, eos, qui Eucharistiam aliter tractant & celebrant, quam à Domino traditum est, subiectos esse sententiæ Pauli de judicio Dei. Imo quia Christus in sacrificio Missæ, per plures sacerdotes, tanquam oblatio pro peccato, sæpius offertur, contra sententiam verbi Dei in Epist. ad Hebræos: horrenda igitur abominatio est.

XII. Arg.

XII. Ecclesia Catholica semper ita intellexit & docuit; ergo à tempore Apostolorum semper in Ecclesia fuit talis ritus, & talis doctrina de sacrificio Missæ, sicut nunc est in Ecclesia Pontificia. Huius argumenti mentio fit in medio primi Tridentini capituli; sed ordinis gratia ita distribui, vt explicatis prius ijs, quæ ex scriptura adducuntur, postremum locum haberent testimonia Patrum. Notum autem est, bonas mentes plurimum moueri consensu & testimoniis antiquitatis, eius præsertim, quæ fuit purioribus, optimis & florentissimis Ecclesiæ temporib. Ideo in hac disputatione Pontificii potissimam præsidiorum suorum partem collocant in cumulandis multis Patrum sententiis, vt fucum faciant simplicioribus; quasi & ritus & doctrina de sacrificio Missæ pro viuis & mortuis, sicut nunc vsurpatur & traditur à Pontificiis, sit vetustissimæ traditionis, omnium scriptorum totius antiquitatis, & catholicæ obseruationis in Ecclesia omnium temporum, inde vsq; ab Apostolorum temporibus.

Axioma.

Sed & illæ nebulæ non difficulter discutiuntur, si tota disputatio de veterum testimoniis referatur ad statum controuersiæ. Quando igitur multæ & variæ veterum sententiæ cumulantur, semper obseruandum est, an hoc, quod in controuersia positum est, certo, perspicue & firmiter inde probetur; veteres sc. omnes, consentientibus suffragiis, hæc dogmata tanquam catholica semper tradidisse, & ex verbo Dei defendisse. I. Esse à Christo institutum, ab Apostolis traditum, & in primitiua Ecclesia obseruatū, vt corpus & sanguis Christi in cœna, huiusmodi verbis, ritibus, gestibus, actibus & ornamentis, theatrica repræsentatione Deo patri sistatur & offeratur, sicut nunc fit in Missa Pontificia. II. Quod illa sacerdotis actio & repræsentatio corporis & sanguinis Christi sit sacrificiū propitiatorium ad expianda & delenda peccata, ad placandam offensam Dei, ad impetrandam gratiam Dei, remissionem peccatorum, & quæuis à Deo bene-

neficia. III. Sacrificulum per illam repræſentationem, ſpectatoribus non communicantibus, ſed tantum curantibus, vel pro ſe vel pro alijs fieri talem repræſentationis actionem, imo abſentibus mortuis, & quibuſcunq; velit. applicare omnia merita & fructus paſſionis Dominicæ. IV. Per illam actionem repræſentationis accedendum eſſe ad Deum, ſi velimus inuenire gratiam & auxilium: & quæ prætcrea Miſſæ Pontificiæ tribui, ſupra oſtendimus. Hæc ſunt, quæ patroni Pontificiæ Miſſæ, in vero & catholico conſenſu purioris antiquitatis, ex ſcriptis non ſuppoſititijs perſpicue demonſtrare debebant. Quod enim progreſſu temporis, quidam veterum ad ſingulares opiniones declinare cœperunt, non facit catholicum conſenſum totius antiquitatis. Sed illa hoc modo ex antiquitate probari non poſſe, certæ & manifeſtæ rationes oſtendunt. Primo extant deſcriptiones rituum veteris Eccleſiæ, in celebratione Cœnæ Dominicæ, apud Iuſtin. apologia 2. apud Dionyſium in Eccleſiaſtica hierarchia, apud Auguſtin. Epiſt. 59. & apud Chryſoſtom. homil. 18. in 2. ad Cor. ſed nihil ibi deprehenditur de hiſtrionica repræſentatione rituum, geſtuum, actuum, verborum, &c. Pontificiæ Miſſæ.

Secundo, ipſi Pontificij Scriptores teſtantur, illam panopliam verborum, rituum, geſtuum, actuum, ornamentorum, veſtium, qui nerui ſunt, atq; adeo ipſa ſubſtantia Pontificiæ Miſſæ, non fuiſſe tempore Apoſtolorum. Dicunt enim, Apoſtolos ad ſola verba Domini, addita ſolummodo Dominica oratione, conſecraſſe. Gregorius in Regiſtro lib. 7. c. 65. Platina in vita Sixti 1. Rupertus de diuinis officijs lib. 2. c. 21. Valafridus Strabo de rebus Eccleſiaſticis, c. 22. Durandus lib. 4. c. 1. & alij. Et quidem diſerte annotant, quibus temporibus poſt Chriſtum & Apoſtolos, & à quibus autoribus ſingulæ partes theatricæ iſtius repræſentationis inuentæ & inſtitutæ ſint: ita vt poſt annos ferme ſexcentos poſt Chriſtum natum, vix abſolutum ſit totum illud drama repræſentationis, quale nunc vſitatum eſt in Pontificia Eccleſia. *Miſſam Pontificiam non fuiſſe in vſu Apoſtolorum temporibus, ipſi Pontificij Scriptores probant.*

Quia igitur illud, quod iuxta Eccij deſcriptionem proprie Miſſa eſt, in vetuſtiſſima Eccleſia nondum fuit in rerum natura: poſtea enim primum inſtitutum fuiſſe, ipſi Pontificij ſcriptores teſtantur: ergo nec opiniones illæ, quæ Miſſæ nunc affinguntur, potuerunt eſſe in primitiua Eccleſia.

Tertio, vetuſtiſſimi ſcriptores ſacrificium expiatorium, propitiatorium & ſatisfactorium pro peccatis, iuxta ſcripturam, tribuunt vnicæ & ſoli oblationi Chriſti in cruce factæ: fidelium vero ſacrificia in nouo Teſtamento omnes vno ore affirmant eſſe ſpiritualia. Et quidem Lactantius expreſſe dicit in epitome diuinarum inſtitutionum, illa, quæ aut digitis fiunt, aut extra hominem fiunt, non eſſe vera ſacrificia. Ignota etiam eſt veteribus illa diſputatio: Quod abrogationi Leuiticorum ſacrificiorum, præter ſacrificium Chriſti in cruce, aliud ſucceſſerit ceremoniale ſacrificium, in nouo Teſtamento. *Lactantius.*

Quarto, ea quæ Pontificij nunc ſacrificio Miſſæ ſuæ arrogant, ea veteres tribuunt diſpenſationi & ſumptioni corporis & ſanguinis Domini in Cœna. Sed aduerſarij noſtri ſunt ſuaues, & quidem artificioſi rhetores. Cum de re ipſa eo modo, ſicut de ſtatu controuerſiæ ſupra dictum eſt, deberent teſtimonia ex vetuſtiſſimis ſcriptoribus proferre: quia vidēt illud cum commodo Miſſæ ſuæ fieri non poſſe, vocabula quædam ex veterum ſcriptis arripiunt, & quando illa in aliquot antiquorum ſententijs oſtenderint, exiſtimant, ſatis probatam & munitam eſſe Pontificiam Miſſam teſtimonijs & conſenſu antiquitatis. Duo autem talia ſunt vocabula, Miſſa ſcilicet & ſacrificium. Et vbicunq; illa vocabula apud veteres reperiuntur, ſtatim additur annotatio: Hoc eſt teſtimonium pro Miſſa. Et imperitiores, quādo audiunt talia allegata: Miſſa fuit in vſu tempore Ignatij, &

reliquo-

reliquorum vetustissimorum: Tota antiquitas sensit & docuit, Missam esse sacrificium, nihil aliud cogitant vel intelligunt, quam talem Missam & tale sacrificium, sicut apud Pontificios nunc vsurpatur.

De duobus igitur illis vocabulis, in quibus consistit tota congeries sententiarum, quas pro Missa sua Pontificij ex veteribus corradunt, pauca quædam dicenda sunt. Illis enim duobus vocabulis recte explicatis, discussæ erunt nebulæ, quas imperitioribus offundunt, strepitu testimoniorum ex veteribus. Faciemus autem illud quam breuissime: ab alijs enim copiose illa sunt demonstrata & explicata.

DE VOCABVLO MISSÆ.

Primi igitur patroni Missæ Pontificiæ, cum ex verbo Dei impugnari cœpisset, & Eccius, & post ipsum alij, soliciti inquisiuerunt vocabulum Missæ, & vbicunq; in Græcorum scriptorum interpretibus illud inuenerunt, statim exclamarunt: Adeo antiqua est Pontificia Missa, quod tempore Ignatij, Dionysij, & reliquorum vetustissimorum patrum, celebratæ fuerint Missæ. Ignatius enim ad Smyrnenses dicit: Celebrare Missam. Et Missam appellat Dionysius c.3. Eccles. Hierarchiæ. In historia Tripartita sæpissime repetitur, veteres Ecclesiæ patres Missas celebrasse, libr.3.c.11. Missas fecisse, lib.4.c.23. Missarum celebrasse solennia, libr.7.c.31. lib.9. c.9. Populus congregabatur ad Missas. His testimonijs serio triumphant. Sed certissimum est, vocabulum Missæ apud nullum ex Græcis auctorib. extare, sed interpretum illa sunt verba: vt interpres Dionysij, ἱερουργίαν reddidit nunc Missam, nunc salutis hostiæ oblationem: cum vocabulum significet sacræ actionis administrationem. Quod Ignatius scripsit δοχὴν ἐπιτελεῖν, conuiuium scil. Dominicum celebrare: hoc interpres reddidit, Missas celebrare. Ita vbi Sozomenus habet ἐκκλησιάζειν, & Socrates συνάγειν: quæ verba publicas congregationes, & solennes Ecclesiæ conuentus significant: Epiphanius Scholasticus reddidit, Missas facere, Missas celebrare. Et hæc cum ita se habeant, tamen (si Dijs placet) præcipua hæc probatio fuit antiquitatis Pontificiæ Missæ, cum ne vocabulum quidem Missæ veteri Græcæ Ecclesiæ notum fuerit. Non enim quid interpres reddiderit, sed quid auctores scripserint, quæstio est. Apud Latinos scriptores, non tamen vetustissimos, extat quidem vocabulum Missæ, vt apud Ambrosium, lib.5. epist.33. & apud Leonem in epistola ad Dioscorum Alexandrinum. Sed Missas illi appellabant, idem quod Hilarius in Psal.65. vocat officia diuinorum Sacramentorum, quando scilicet in Ecclesiasticis conuentibus vel Sacramenta administrabantur, dispensabantur, & participabantur, sicut ex epistola Leonis manifestum est: vel quando ad orationes conueniebatur. Ita apud Cassianum lib.2. de modo Psalmorum c.13. post Missam nocturnam non esse dormiendum, c.15. Post orationum Missam vnusquisque ad cellulam suam redeat, lib.2.c.8. Post vigiliæ Missam, somnus vsque ad lucis aduentum indulgetur. Cassander ex regula Benedicti, & ex Honorio ostendit, orationes, quæ vulgo collectæ dicuntur, appellari solitas Missas.

Missa vocabulum veteri Græcæ Ecclesiæ incognitum.

Ex Missæ igitur vocabulo, siue apud interpretes Græcorum scriptorum, siue apud Latinos scriptores legatur, nihil plane vel patrocinij, vel subsidij accedit Pontificiæ repræsentationi. Animaduertunt & sentiunt hoc, qui nunc eruditiores esse volunt in regno Pontificio: Ideo satius esse iudicant, hoc argumento de vocabulo Missæ prorsus supersedere, quod tamen principio huius controuersiæ, pro firmissima columna habebatur. Adeo scilicet certa & immota sunt fundamenta Missæ Pontificæ.

QVO

QVO SENSV VETERES LITVRGIAM APPELlarint sacrificium.

Alterum vero genus testimoniorum ex vocabulo sacrificij multo speciosius est. Negari enim non potest, veteres, quando loquuntur de celebratione Cœnæ Dominicæ, vsurpare vocabula sacrificij, immolationis, oblationis, hostiæ, victimæ: item vti verbis offerre, sacrificare, immolare. Nonne igitur totius antiquitatis vniuersalis consensus est, Missam esse sacrificium? Ego vero simplicissime respondeo, si de vocabulis, siue de appellationibus tantum certamen esset, elabi nulla ratione possemus, quin concedere cogeremur, veteres celebrationi cœnæ Dominicæ frequenter attribuisse appellationes sacrificij. Sed quia de re ipsa controuersia est, respondeo, non esse consequens, si veteres cœnam Dominicam appellarunt sacrificium, quod ideo docuerint & senserint esse tale sacrificium, sicut Pontificios fingere, supra in constitutione status ostēdimus. Vocabulum enim sacrificij late patet, & iuxta Scripturæ & veterum consuetudinem varijs rebus, exercitijs & actionibus tribuitur, sicut supra exemplis & scripturæ & antiquitatis planum fecimus.

Simplex igitur & compendiaria ratio explicandi veterum testimonia, quæ de sacrificio Missæ ab aduersarijs allegantur, hæc est: vt ob oculos ponatur status huius controuersiæ, quale scilicet sacrificium Pontificij intelligant, quando de Missa disputant, sicut supra ipsorum verbis explicatum est: & ex antithesi ostendatur, quod veteres, quando celebrationē cœnæ Dominicæ appellant sacrificium, non intelligant illud, de quo Pōtificij dimicant: sed quod appellationem illam tribuant alijs multis & varijs veræ pietatis exercitijs, quæ in actione cœnæ Dominicæ concurrunt, & apud veteres vsitata fuerunt. Ita enim manifestum euadet insignem esse fallaciam, quod vbicunque apud veteres, celebrationi Cœnæ Dominicæ tribuitur appellatio sacrificij: quod Pontificij statim commētum de suæ Missæ sacrificio affingunt. Ordine igitur & breuissime, genera sacrificiorum, quæ veteres in actione Cœnæ Dominicæ, appellatione sacrificij notare, & intelligi voluerunt, annotabimus.

Primo, in veteri Ecclesia vsitatum fuit, quando celebranda erat Cœna Dominica, quod pro sustentatione ministrorum & pauperum, panis, vinum, & alia munera in mensa Domini siue in altari offerebantur: & ex illis oblatis muneribus panis & vini, sumebantur partes, quæ consecrabantur in Eucharistiam. Hęc consuetudo videtur sumpta fuisse ex 1. Cor. 11. Huius consuetudinis meminit Pontius Paulinus de Gazophylacio: Irenæus lib. 4. Iustinus Apologia 2. & in Decretis de Consecrat. distin. 1. c. Omnis Christianus & 12. quæst. 2. cap. Vulturanæ, & sequentibus. Quia vero in Scriptura contributio eleemosynarum vocatur sacrificium, Phil. 4. & Hebr. 13. Inde veteres hoc exercitium pietatis in cœna Dominica vocarunt sacrificium & oblationes. Cyprianus sermon. de eleemosyna: Locuples matrona in Dominicum sine sacrificio venis, & partem de sacrificio, quod pauper obtulit, sumis. Irenæus lib. 4. c. 32. Offerimus Deo primitias creaturarum eius, cum gratiarum actione. Atque illud dicit fieri iuxta scripturæ dicta: Qui miseretur pauperis, fœneratur Domino. Esuriui, & dedistis mihi, &c. Et ex illis primitijs creaturæ Dei, ostendit sumptum fuisse, quod consecrabatur in corpus & sanguinem Christi. Atque inter cæteras rationes, etiam inde totam actionem vocat oblationem. Augustin. Epist. 122. dicit, mulieres offerre sacrificia ad altare Domini, vt per Sacerdotem Deo offerrentur. Nomen enim eorum, qui aliquid obtulerunt ad aram, recitabantur, & oratione Deo commendabantur: sicut Canon Gregorij testatur. Et multæ secretæ item testantur, vt quæ dicitur Dominica 5. 6. 7. post Pentecoste.

Cyprianus.

Augustinus.

II. Publi-

II. Publicæ illæ communes & solennes preces pro omnibus, quarum forma 1. Tim. 2. præscribitur, vsitatæ apud veteres fiebãt in actione cœnæ Dominicæ: sicut testatur Augustinus Epist. 59. ad Paulinum. Et quia fidelium orationes, in Scriptura vocantur sacrificia, Psal. 141. Heb. 5. Apoc. & 8. hinc Irenæus de oblatione noui Testamenti, in actione Eucharistiæ loquens, inter cætera inquit lib. 4. c. 33. Vult nos quoque sine intermissione offerre munus ad altare. Est ergo altare in cœlis, illuc enim preces & oblationes nostræ diriguntur. Chrysostomus Hom. 18. in 2. ad Corinth. Quia & in precibus viderit quis, populum simul offerre, cum pro energumentis, tum pro pœnitentibus: communes enim preces sunt, & omnes vnam dicunt orationem. Tertullianus ad Scapulam: sacrificamus Deo pro salute Imperatoris: sed, sicut ipse mandauit, preces. Et in Apologetico c. 30. Ego offero Domino sacrificium pingue, quod mihi mandauit, orationem scilicet.

III. Cœna Dominica à vetustissimis, Ignatio, Iustino, Irenæo &c. vocatur Eucharistia, ideo sicut Chrysostomus explicat, Hom. 16. in Matthæum, quia in eius celebratione proponitur consideratio de multis & varijs beneficijs Dei, principaliter vero de præcipuo opere dilectionis Dei erga nos, quod filiũ miserit, qui traditione corporis & effusione sanguinis sui, perditos nos redemit, vt ita inuitemur ad gratiarum actionem. Sacrificium vero laudis & gratiarum actionis, in Scriptura crebro celebratur, Psal. 50. 69. Syrach. 35. Hebr. 13. Et patres etiam hymnos, laudes & gratiarum actiones vocãt sacrificia: vt Augustinus Epist. 120. Eusebius de demonst. lib. 1. cap. 10. Tertullianus contra Marcionem lib. 4. Et Græcus canon expresse mentionem facit hymni, glorificationis, &c.

IV. Quia commemorationem Christi, Paulus interpretatur de annuntianda in cœna morte Domini: apud veteres igitur in celebratione cœnæ Dominicæ, semper seruata fuit publica prædicatio, & solennis annuntiatio passionis, mortis, resurrectionis & ascensionis Christi. Et Cyrillus in Epistola synodica ad Nestorium: Annuntiantes secundum carnem mortem, resurrectionem & ascensionem vnigeniti filij Dei celebramus incruentum sacrificium seu ἀναίμακτον λατρείαν. Nam Paulus Rom. 15. totum ministerium Euangelij, vocat sacrificium.

Cyrillus.

V. Multa veræ pietatis exercitia concurrunt in celebratione & vsu cœnæ Dominicæ, quæ 1. Pet. 2. vocantur spirituales hostiæ: vt pœnitentia, fides, spes, patientia, dilectio, bonum propositum, &c. Et fides, quæ principaliter obiectum suum habet in vsu cœnæ Dominicæ, vocatur sacrificiũ Phil. 2. Ita Irenæus lib. 4. c. 32. disputans de oblatione noui Testamenti in celebratione Eucharistiç, enumerat sententiam puram, fidem sine hypocrisi, spem firmam, dilectionem feruentem, misericordiam, obedientiam & iustitiam, bonas operationes cum gratiarum actione.

Irenæus.

VI. Ecclesia, & singuli fideles, in vero vsu Eucharistiæ, totos se corpore & anima vouent, consecrant, & dedicant Domino, & propter Dominum proximo. Item orationibus Ecclesia offertur, hoc est, commẽdatur Deo. Paulus vero Rom. 12. dicit, corpora nostra exhiberi Deo hostiam viuentem, sanctam, Deo placentem, cultum scilicet rationalem. Inde Augustinus de ciuitate, lib. 10. c. 6. Hoc est sacrificium Christianorum, multi vnũ corpus sumus in Christo, quod etiam Sacramento altaris, fidelibus notũ frequentat Ecclesia: vbi ei demonstratur, quod in ea oblatione, quam offert, ipsa offeratur. Et Epistol. 59. Vouentur omnia, quæ offeruntur Deo, maxime sancti altaris oblatio: quo Sacramẽto prædicatur nostrum illud votum maximum, quo nos vouimus, in Christo esse mansuros, vtique in compage corporis Christi: cuius rei Sacramẽtum est, quod vnus panis & vnum corpus multi sumus. Item: Cum populo benedicitur, & fiunt interpellatio-

Augustin.

pellationes, tunc antistites, velut aduocati, susceptos suos misericordissimæ offerunt potestati.

Vides, quam variis actionibus, & pietatis exercitiis, quæ apud veteres in celebratione cœnæ Dominicæ vsitata fuerunt, attributa sit appellatio sacrificii seu oblationis: Et inde tota actio nomen apud veteres accepit. Hæc vero cum Pontificiis non sint ignota, iudicet Lector, quale sit artificium, quod omnes veterum sententias de sacrificio, promiscue detorquent ad theatricum sacrificium Pontificiæ Missæ: cum veteres de longe aliis rebus actionibus & exercitiis loquãtur, quando celebrationem cœnæ Dominicæ vocant sacrificium. Sed excipiunt: Non illa tantum pietatis exercitia, quæ, veteris Ecclesiæ more, in actione cœnæ Dominicæ vsurpata fuerunt, à patribus vocari sacrificia: sed ipsam actionem cœnæ Dominicæ, & quidem ipsum corpus & sanguinem Christi in cœna à veteribus vocari sacrificium, oblationem, hostiam, victimam, &c. Ego vero non nego hoc: constat enim, veteres appellationem sacrificii, oblationis, victimæ, hostiæ, &c. transtulisse ad ipsam actionem Cœnæ Dominicæ, imo ad ipsum corpus & sanguinem Christi in Cœna.

Sed hoc nego, veteres appellatione sacrificii intellexisse theatricam illam repræsentationem, qua Pontificii Missæ suæ sacrificium definiunt: & quod histrionica illa actio Sacerdotis, certis gestibus & actibus tractans corpus & sanguinem Christi, sit sacrificium propitiatorium, ad expianda & delenda peccata, ad placandam offensam Dei, & ad impetranda quæuis à Deo beneficia; extant enim veterum declarationes, quomodo intelligi voluerint, quod & actionem Cœnæ Dominicæ, & ipsum corpus Christi in cœna, vocant sacrificium & victimam. Et sicut antea ostendimus, quomodo patres aliis pietatis exercitiis, quæ circa celebrationem Cœnæ Dominicæ concurrunt, tribuerint appellationem sacrificiorum: ita etiam distincte annotabimus, quo sensu veteres vocabula sacrificiorum tribuerint ipsi actioni Cœnæ Dominicæ, & corpori Christi in Cœna. Et hæc simul referantur ad statum controuersiæ; An scilicet Patres tale sacrificium intellexerint, sicut à Pontificiis in Missa fingitur, iuxta declarationem, supra ipsorum verbis expositam.

Primo igitur ipsam administrationem seu celebrationem Cœnæ Dominicæ, vt sanctificationem, consecrationem, & dispensationem, Patres vocant sacrificium, Dionysius vocat ἱερουργίαν, quia est sacra actio, aut sacræ actionis administratio: & dicit, sacerdotem tunc ἱερουργεῖν, quando id facit, quod Christus in prima Cœna fecit: &, ne qua sit dubitatio, quid per ἱερουργίαν intelligat, Pontifex orans vt idoneus reddatur ad hanc ἱερουργίαν, per partes enumerat, quid complectatur. I. ad imitationem Christi, diuina illa dona conficere, sanctificare, aut consecrare. II. sanctificata sancte distribuere. III. vt communicaturi sancte participent illis mysteriis. Et statim explicans, quomodo Pontifex sanctissimam ἱερουργίαν perficiat, inquit: Panem indiuisum diuidit, & vnum poculum omnibus distribuit. Dionysii igitur ἱερουργία non est Pontificiorum histrionica repræsentatio, sed nihil aliud est quã præparatio, sanctificatio, consecratio, dispensatio, & distributio Eucharistiæ: quam vocat θεομίμητον ἱερουργίαν, administrationem sacræ actionis, quæ fiat ad imitationẽ eius quod Christus Deus fecit. Illam vero ἱερουργίαν hoc est, sacram actionem, pertinentem ad ministerium Euangelii, Latini vocant sacrificium: & ἱερουργεῖν, reddunt sacrificare seu offerre. Nam & Paulus Rom. 15. actiones quæ ad ministerium Euangelii pertinent, cuius nõ postrema pars est administratio Sacramentorũ, describit per vocabula sacrificii & oblationis. Ita Au-

gustinus ad Paulinum, Epist. 5. 9. vocat sancti altaris oblationem, quę Deo offeratur: quando scilicet id, quod in mensa Domini est, benedicitur, sanctificatur, & ad distribuendum comminuitur & præparatur. Hæc enim sunt eius verba.

Cyprianus. Cyprianus lib. 7. 1. Epist. 3. vbi in principio totius Epistolæ argumentū ponit, de calice Dominico sanctificando, & plebi ministrando, subinde ingeminat vocabula sacrificij, & oblationis: & ꝙ Christus sumpsit calicem, non sola aqua, sed vino & aqua mixtum, illum benedixit, distribuit discipulis. Hoc Cyprianus ita effert: Christus obtulit Deo Patri non aquam solam, sed vinum aqua mixtum in calice (quod Transsubstantiatores de sua oblatione admittere non possunt.) Nec recte intellectum offendit, quod dicit, Deo Patri offerri. Nam & Actor. 13. de ministerio Euangelij, quod Chrysostomus interpretatur de prædicatione, Lucas dicit, cum ministrarent Domino. Et alibi Patres clarissime se explicant, cum dicunt, Christū in Cœna immolari populis. Augustinus Epist. 23. immolari nobis. Augustinus in Psal. 79. immolari fidelibus, Hieron. ad Damasum. Ita Paulus 2. Cor. 2. de prædicatione Euangelij dicit: Christi bonus odor sumus Deo, ad vitam illis, qui saluantur.

Cyrillus. Cyrillus in Epist. ad Nestorium vocat incruētum sacrificium seu λατρείαν, quando id, quod confectum est, nominamus corpus & sanguinē Christi: quando accedimus ad mysticas benedictiones, & sanctificamur, participes effecti corporis & sanguinis omnium redemptoris Christi. Secundo, Actio cœnæ Dominicæ veteribus vocatur sacrificium, oblatio, immolatio, &c. quia cœna Dominica celebratur & vsurpatur in memoriam seu commemorationem vnici sacrificij Christi

Augustinus. in cruce semel peracti. Ita Augustinus in lib. sent. Prosperi: Cum frangitur hostia, cum sanguis de calice in ora fidelium funditur; quid aliud, quam Dominici corporis in cruce immolatio, eiusq; sanguinis de latere effusio designatur. De fide ad Petrum, cap. 18. Et contra Faustum lib. 20. cap. 18. hæc tria inter se confert, sacrificia Leuitica, sacrificium Christi in cruce, & immolationem corporis eius in Cœna, & inter hæc talem ostendit differentiam: in cruce redditum fuisse in veritate, sacrificium corporis & sanguinis Christi, in veterum sacrificiis fuisse figuras & similitudines, promittentes futurum Christi sacrificium: in cœna Domini, per Sacramentum memoriæ, celebrari memoriam seu commemorationem, & gratiarum actionem perfecti & consummati sacrificii Christi in cruce. Et ad Bonifacium Epist. 23. Item Epistola 120. ad Honoratum, tractat exempla, quod illud, quod alicuius memoriale est, propter similitudinē sæpe eius rei, cuius memoriale est, nomen accipiat, vt appropinquāte Paschate, dicimus: Cras aut perendie est Passio Christi: cum semel tantū ante multos annos sit passus. Et die Dominica dicimus: Hodie Christus resurrexit, propter similitudinem enim dies ille id esse dicitur, quod tamē non est. Et postea subiungit: Nonne Christus semel oblatus est, & tamen in Sacramento quotidie populis immolatur? Nec mentitur, qui dicit, Christum immolari. Si enim Sacramenta non haberent similitudinem earum rerum, quarum sunt Sacramenta, nullo modo essent Sacramēta: sed ex similitudine sæpe nomina earum accipiunt. Eadem etiā similitudine, sicut dies Paschæ vocatur resurrectio Domini, eo quod sit memoria resurrectionis Domini. Ambrosius in Epistolam ad Hebræos declarat, quale sacrificium sit cœna Domini: Quod nos, inquit, agimus, recordatio est sacrificii. Ita Chryso-

Chrysostomus. stomus Homil. 17. ad Hebr. disputans de quotidiana oblatione in cœna Dominica, tandem inquit: Quod nos facimus, fit ad commemorationem eius, quod semel factum est, scilicet in cruce; non aliud sacrificium, sed id ipsum semper facimus; magis autem recordationem sacrificii operamur, quia ipse dicit; Hoc facite in mei commemorationem. Ita Cy-

prianus

prianus dicit: Passio Domini est Sacrificium, quod offerimus. Theophylactus in 10. ad Hebr. Quæret aliquis, num & ipsi sine sanguine immolemus? Ita quidem: sed Christi mortis tunc reminiscimur, eundem semper offerimus: quin potius oblationis illius memoriam facimus, perinde ac si esset hoc tempore immolatus. Augustinus in Psalm. 79. Ecce innouauit nos Christus, donauit nobis omnia peccata, & conuersi sumus. Si obliuiscamur, quid nobis donatum est, & à quo donatum est, obliuiscimur munus Saluatoris: cum autem non obliuiscimur munus Saluatoris, nonne quotidie nobis Christus immolatur? Et semel pro nobis Christus immolatus est: cum credidimus, tunc fuit nobis cogitatio: modo autem reliquiæ cogitationis sunt, qua meminimus, quis ad nos venerit, & quid nobis donauerit, ex ipsis reliquiis cogitationis, hoc est, ex ipsa memoria quotidie nobis sic immolatur, quasi quotidie nos innouet, qui prima gratia sua nos innouauit. Obseruet lector, quod Augustinus dicit, Christum immolari nobis, quando per vocem Euangelij ad fidem conuertimur, quando gratia Dei innouamur, in Baptismo scilicet. Nam & de Circumcisione Origenes in 2. ad Roman. dicit, sanguinem circumcisionis offerri: imo ex ipsa memoria beneficiorum Christi dicit Augustinus, Christum nobis immolari: hoc est, sicut alibi dicit: Tunc cuique Christus occiditur, cum credit in occisum.

Theophylactus.

Augustinus.

Hæ veterum declarationes considerentur. Expresse dicunt, Christum semel tantum vere, siue in veritate oblatum esse, in cruce scilicet; actionē vero cœnæ Dominicæ propter similitudinem vocari sacrificium, oblationem & immolationem: non quod vere ibi fiat immolatio Christi, sed quia instituta sit & vsurpetur in memoriam seu ad commemorationem immolationis Christi, semel in cruce factæ. Et ne hæc commemoratio ad commentitiam Pontificiorum repræsentationem detorqueatur, ipsi veteres se explicant, immolationem Christi designari, cum hostia frangitur, dum sanguis Domini de calice in ora fidelium funditur. De consecr. dist. 2. c. cum frangitur. Et de Trinitate inquit Augustinus: Qui Domini morte liberati sumus, huius rei memoriam edendo & potando, quæ oblata sunt, significamus. Item: Corpus Christi dicimus illud, quod ex fructibus terræ acceptum, & prece mysterio consecratum sumimus, in memoriam Dominicæ passionis.

Longobardus lib. 4. dist. 12. Quæritur, si, quod gerit sacerdos, proprie dicatur sacrificium vel immolatio? & si Christus quotidie immoletur, vel semel tantum immolatus sit? Ad hoc breuiter dici potest: illud, quod offertur & consecratur à Sacerdote, vocari sacrificium & oblationem, quia memoria est, & repræsentatio veri sacrificii, & sanctæ immolationis factæ in ara crucis. Et semel Christus mortuus est in cruce, ibique immolatus est in semetipso: quotidie autem immolatur in Sacramento: quia in Sacramento recordatio fit illius, quod factum est semel.

Longobardus.

Obseruabit autē Lector, huic Longobardi sententiæ, quam ex Patrum testimoniis probat & confirmat, sacrificium scilicet crucis esse verum sacrificium, actionem vero sacerdotis non proprie dici sacrificium, directe oppositum esse primum Canonem Tridentinum: Si quis dixerit, in Missa non offerri Deo verum & proprium sacrificium, anathema sit: vides Pontificiam Missam non posse consistere, nisi declarationes antiquitatis, quibus etiam Longobardi adhuc tempore Ecclesia vsa est, anathemate damnentur. Nam & Augustinus de Ciu. Dei lib. 10. inquit: Quod hominibus vocatur sacrificium, signum est veri sacrificii.

Tertio, Patres corpus & sanguinem Domini in Cœna præsentia, vocant victimam salutarem, hostiam puram, pretium nostrum, pretium redemptionis nostræ, pretium pro peccatis totius mundi, sacrificiū propi-

tiatorium, & propitiationem: non quod actione Sacerdotis, corpus & sanguis Christi in Missa offerantur, vt fiant pretium & propitiatio pro peccatis totius mundi, sed quia victima illa, quæ in cruce semel pro redemptione nostra, & pro peccatis totius mundi oblata est, corpus scilicet & sanguis Domini, in cœna Dominica adest, dispensatur, exhibetur & sumitur, ita vt virtus & efficacia illius oblationis, semel in cruce factæ, applicetur & obsignetur priuatim singulis fide sumentibus. Ita Cyprianus de cœna Domini inquit: Panis iste supersubstantialis, & calix benedictionis, solenni benedictione sacratus, ad totius hominis vitam proficit, simul medicamentum & holocaustum, ad sanandas infirmitates, & purgandas iniquitates existens.

Cyprianus de cœna Domini.

Mox vero addit explicationem de communione, poculum quod Christus nobis porrexit, tantæ virtutis esse. Et suauissima extat sententia apud Augustinum lib. 9. c. 13. de Monica matre sua: tantummodo memoriam sui, ad altare tuum fieri desiderauit: vnde sciebat dispensari victimā sanctam, qua deletum est chirographum quod erat contrarium nobis, quia triumphatus est hostis, computans delicta nostra, & quærens quod obijciat, & nihil inueniens in illo, in quo vincimus. Ad cuius pretij nostri Sacramentum, ligauit ancilla animam suam vinculo fidei. Nemo à protectione tua dirumpat eam. Non se interponat nec vi, nec insidijs, nec Leo, nec Draco, &c. Illa enim, quæ in cœna Christus exhibet, fides accepta interponit inter peccata nostra & iram Dei, tanquam satisfactionem & propitiationem. Ita Bernardus inquit, serm. 22. in cantica: Cum defecit virtus mea, non conturbor, non diffido: sciam quid faciam, calicem Domini accipiam. Et sermone 1. de Epiphania: Totum quod dare possum, miserum corpus istud est. Id si minus est, addo & corpus ipsius.

Augustinus

Nam illud de meo est, & meum est: paruulus enim natus est nobis, & filius datus est mihi. De te Domine suppleo, quod minus habeo in me. O dulcissima reconciliatio, ac satisfactio suauissima! Emissenus de Consecr. 2. c. Quia corpus: Consecrauit nobis Sacramentum corporis & sanguinis, vt coleretur iugiter per mysterium, quod semel offerebatur in pretium: vt quia quotidiana & indefessa currebat pro omnium salute redemptio, perpetua esset redemptionis oblatio: & perennis victima illa viueret in memoria: & semper præsens esset in gratia, vere vnica & perfecta hostia. Cum igitur reuerendum altare, cibis spiritualibus satiandus, ascendis, sacrum Dei tui corpus & sanguinem fide respice, cordis manu accipe, & totum Christum interioris hominis assume, &c. Quod vero Emissenus oblationem vocat perpetuam, hunc habet sensum, sicut Cyprianus de Baptismo Christi inquit: Oblatio Christi in cruce facta, non minus hodie in cōspectu Dei efficax est, quam eo die, quo de saucio latere sanguis & aqua exiuit. Semper enim reseruatæ in corpore plagæ, salutis humanæ exigunt pretium, & obedientiæ donatiuum requirunt. Hæ veterum sententiæ, de sacrificio corporis & sanguinis in Cœna, vt sunt analogæ fidei, ita nihil patrocinantur histrionico Pontificiorum sacrificio. Sed tamen simul in veterum lectione, etiam hoc obseruandum est, quomodo phrases illæ de sacrificando & immolando corpore & sanguine Domini in cœna, progressu temporis, verum vsum cœnæ Dominicæ paulatim cœperint obscurare, & peregrinas opiniones de merito actionis Sacerdotis inuehere. Anniuersaria die in memoriam fidelium defunctorum, munera seu eleemosynæ ad altare offerebantur, vt esset confessio, qua fide obdormijssent. Postea vero inde factę sunt propitiationes pro peccatis, etiam mortuorum. Horum vestigia in quibusdam veteribus reperiuntur: quod libere fatemur. Neque enim veterum quæcunque sententiæ, sed Scriptura Canonica, regula est & norma fidei & iudicij in hac controuersia.

Emissenus.

Cyprianus.

Et hæc consideratio de næuis quorundam veterum, ostendit, quare malimus Coenam Dominicam, Sacramentum potius quam sacrificium appellari. Primo enim Scriptura, quæ omnium rectissimas & commodissimas appellationes potest rebus ipsis tribuere, nullibi coenam Dominicam vocat sacrificium. II. Ipsa appellatio sacrificij non parum obscurat veram doctrinam & vsum coenæ Dominicæ. Sacrificium enim est actio, qua nos Deo aliquid reddimus & offerimus. Coenam Dominicam vero Christus instituit, vt in illa (quod proprium est Sacramētorum) nobiscum ageret, præbens, exhibens, applicans & obsignans pignore corporis & sanguinis sui, merita passionis suæ: & vult, vt ea quæ ibi nobis offert & donat, fide accipiamus. Appellatio vero sacrificij ab illis nos deducit ad ea, quæ nos in actione Coenæ Dominicæ Deo offerimus & reddimus. Rectius igitur & commodius vocatur Sacramentum, quam sacrificium. III. Quid incommodi catachreses appellationum sacrificij, si ad Coenam Dominicam accommodentur, afferant, theatricum Pontificiæ Missæ sacrificium, quod ex phrasibus illis non dextre intellectis extructum est, satis ostendit.

Et hæc sunt argumenta illa, quæ Tridentinum Concilium pro retinēdo, confirmando & stabiliendo sacrificio Pontificiæ Missæ, in aciem producit: quæ simplici explicatione non difficulter refutantur, si tantum instituatur collatio inter argumenta illa, & inter statum controuersiæ, quē ideo in principio pluribus exposuimus. Illa enim accommodatio manifeste ostendit, nihil veri, firmi & solidi, siue subsidij, siue patrocinij, ex omnibus illis argumentis Pontificiæ Missæ accedere.

ARGVMENTA OSTENDENTIA ABOMInationem Missæ Pontificiæ.

Nec vero hoc tantum in sacrificio Missæ Pontificię desideramus, quod scilicet destituatur veris, firmis, & solidis Scripturæ fundamentis: sed hoc est, quod præcipue querimur, quod sit abominatio, pugnans cum doctrina de verbo, Sacramentis & fide: imo quod contumeliosa in vnicum Christi sacrificium, & in perpetuum ipsius sacerdotium: sicut hæc prolixe à nostris iustis & integris scriptis sunt demonstrata. Ergo, ne ab instituti examinis ratione longius digrediar, præcipua tantum argumenta contra Pontificiam Missam, in pauca generalia capita conferam, & breuiter annotabo.

Argumenta contra Missam.

I. Instituere cultum extra verbum, & sine verbo Dei, & quidem talem, cui tribuatur propitiatio pro peccatis, placatio offensæ Dei, & impetratio gratiæ & aliorum beneficiorum à Deo: vanum est, Deo placere non potest, imo idololatria est. Frustra enim colunt me, doctrinis & mandatis hominum. Item: Sine fide impossibile est aliquid placere Deo. Fides autem est ex auditu, & auditus per verbum Dei reuelatum. Imo Prophetæ pronuntiant, idololatriam esse omnia sacrificia, non tantum gentium, verum etiam Iudæorum, quæ extra verbum, & sine mandato Dei instituebantur in lucis, in Excelsis, &c.

I. Argumentum.

Sed theatrica repræsentatio per verba, ornamenta, ritus, gestus, actus, &c. sicut in Pontificia Missa fit, nullum habet verbi testimonium. Christus enim in institutione Cœnæ Dominicæ, ne vlla quidem syllaba eius meminit. Fabulantur sane quidam, Pontificiam Missificationem Iacobum habere auctorem. Sed ipsi Pontificij Scriptores fatentur, Apostolis illa fuisse ignota: vt quos scribunt, solummodo Dominica oratione ad verba Cœnæ vsos in celebratione Cœnæ Dominicæ; sicut paulo ante loca auctorum notauimus. Et quidem ipsi Pontificij scriptores annotant,

Pontificia Missa falso Iacobo ascribitur.

qui Romani pontifices, & quorum tempore singulos actus & scenas Missifici dramatis inuenerint & instituerint, vnde postea tota illa repræsentatio composita est. Quia ergo Pontificia Missa, sine verbo Dei, sine traditione & exemplo Apostolorum, humanum inuentum est: cultus igitur vanus est, qui Deo placere non potest: imo abominatio & idololatria est, humano commento tribuere propitiationem pro peccatis, &c.

II. *Ambrosius.* II. Sacramenta, extra vsum à Christo institutum, in aliam actionem toto genere diuersam transferre, ingens est piaculum. Ambrosius enim tractans doctrinam de cœna Domini, inter indignos reponit illos, qui aliter hoc mysterium celebrant, quam à Domino institutum est. Christus autem Sacramenti, & non sacrificij actionem in verbis institutionis præscripsit, & mandauit; quod manifestissimum est. Et ipsi Pontificij tradunt, diuersas esse actiones Sacramenti & sacrificij. Contumelia igitur cœnæ Dominicæ est Missa Pontificia.

III. III. Administrationem & vsum Cœnæ Dominicæ, Christus moriturus testamenti forma instituit. Magnum autem scelus est, vel hominis testamento, quando ratum & confirmatum est, aliquid superordinare. Manifestum igitur est, quid sit Pontificia Missa, quæ testamento Filij Dei aliquid superordinat, quod in illo non continetur, non instituitur, non præscribitur.

IV. IV. Missa Pontificia, sicut eam in principio descripsimus, multis modis cum vnico propitiatorio sacrificio Christi in cruce pugnat, & in illud contumeliosa est. Vnicum enim solum est sacrificium propitiatorium, expiatorium & satisfactorium pro peccatis: oblatio scil. Christi semel in cruce facta Hebræorum 7. 9. & 10. Semel se obtulit pro peccatis, ad tollenda multorum peccata, æterna redemptione inuenta. Vnica enim oblatione consummauit in æternum eos, qui sanctificantur. Ergo fingere aliud propitiatorium sacrificium pro peccatis, abominanda contumelia est in sacrificium Christi. Nec releuat Pontificios, quod dicunt, se non aliam, sed eandem hostiam, quæ in cruce oblata est, iterato sæpius, & quidem quotidie pro peccatis offerre. Nam Epistola ad Hebræos diserte & expresse hoc agit, & sæpius repetit, Christum se ita semel pro peccatis obtulisse, vt non necesse habeat quotidie pro peccatis offerri, nec vt sæpius semetipsum offerat: sicut Leuiticus Pontifex per singulos annos intrabat in sancta. *Pighius.* Pighius dicit, Christum quidem seipsum non offerre sæpius: sed hoc non obstare, quominus per sacerdotes sæpius offeratur. Sed Hebr. 9. non tantum dicitur, Christum semetipsum semel tantum & non sæpius obtulisse, sed ibidem etiam scriptum est: Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata. Item Hebræorum decimo, in genere dicitur: vbi est peccatorum remissio, ibi non amplius oblatio pro peccato. Imo Apostolus affirmat, esse testimonium infirmitatis, imbecillitatis & imperfectionis, quando eadem hostia sæpius, & per plures Sacerdotes pro peccatis offertur. Et hanc ponit antithesin, inter sacerdotium Leuiticum & Christi. Ibi fuerunt plures sacerdotes, & iteratæ repetitiones eiusdem sacrificij, quod signum fuit, illis sacrificijs non auferri peccata. Christus vero vnicus & sempiternus est noui Testamenti Sacerdos, qui vnica pro peccatis hostia oblata, æternam redemptionem, & consummatam remissionem peccatorum inuenit. Qualis igitur abominatio sit Pontificia Missa, & quam contumeliosa in sacrificium Christi, scriptura clarissime sæpius repetita eadem sententia monstrat. Sed inquiunt; licet Christus vnica oblatione consummate meruit redemptionem, & remissionem peccatorum; tamen vt per illam saluemur, necesse est, vt applicetur & accipiatur. Concedit hoc Scriptura; sed non dicit, applicationem vnicæ oblationis Christi fieri per nouam & iteratam oblationem pro peccatis, sed

alia

alia ostendit media, ab ipso Filio Dei esse instituta: vt scilicet verbo & Sacramentis applicetur, & fide accipiatur. Pleriq; conantur claritatem testimoniorum Epistolæ ad Hebræos eludere hac distinctione, quod vnica cruenta oblatione semel Christus se obtulerit: & hoc modo ipsum non posse vel debere sæpius offerri, incruenta vero oblatione sæpius & quotidie per sacrificulos pro peccatis esse offerendum. Sed epist. ad Heb. sine omni distinctione & exceptione generaliter loquitur: Semel pro peccatis oblatus est. Non necesse habet quotidie pro peccatis offerri. Vbi est peccatorum remissio, ibi non est amplius oblatio pro peccato. Et text. Heb. 9. manifeste tria hæc ponit de oblatione pro peccatis: I. Sine sanguinis effusione non fit remissio. II. Si sæpius offeratur Christus, oporteret ipsum sæpius pati. III. Oportet mortem intercedere, vt per oblationem pro peccatis promissionem æternę hæreditatis accipiant, qui vocati sunt. Scriptura igitur non admittit, Christum sæpius pro peccatis offerendum esse, siue fiat cruenta siue incruenta oblatione. Patres vero, quando nominant incruentam oblationem, intelligunt spiritualia sacrificia. Fiat autem accommodatio harum sententiarum ad sacrificium Pontificiæ Missæ. Oblatio Christi pro peccato, non fit sine effusione sanguinis: sed oportet morte intercedente ipsum pati, quando fit hostia pro peccato. Hebr. 9. Ergo Pontificij qui fingunt, in Missa Christum iterato offerri pro peccatis, iterato ipsum crucifigunt & occidunt, quantum quidem in ipsis est. Christus enim amplius non moritur, mors amplius ipsi dominari non potest. Sed sunt, qui rursus sibi ipsis crucifigunt Filium Dei, ostentui ipsum habentes, Heb. 6. Talis igitur & tam horrenda est abominatio sacrificij pontificiæ Missæ.

Quomodo Pontificii testimonia Epist. ad Hebræ. eludere conentur.

V. Missa pontificia pugnat cum perpetuo sacerdotio Christi: Nemo enim potest Christum pro peccatis offerre, nisi ipse Christus semetipsum. Hebr. 5. Nemo sumit sibi honorem, &c. Heb. 9. Per Spiritum sanctum semetipsum obtulit Deo. Et quidem oblationem pro peccato in nouo Testamento affirmat Apostolus pertinere ad vnicum sacerdotium Christi: non ita vt per plures sacerdotes sibi succedentes sępius offeratur, sed quia semel semetipsum obtulit Deo. Pugnat vero & alia ratione pontificia Missa cum perpetuo sacerdotio Christi. Christus enim est Pontifex & Saluator noster, non tantum merito, verum etiam efficacia. Et Heb. 7. perpetuũ ipsius Sacerdotium ita describitur: Saluare in perpetuum potest, qui per ipsum accedunt ad Deum, semper viuens, vt interpellet pro nobis. He. 9. introiuit in ipsum cœlum, vt appareat nunc vultui Dei pro nobis. Item, Mediator noui Testamenti est, vt morte intercedente promissionem hæreditatis accipiant, qui vocati sunt. Heb. 10. Eos, qui sanctificantur, Christus consummat in sempiternum vnica sua oblatione. Item: Habentes sacerdotem magnum super domum Dei, habemus fiduciam ad introitũ in sancta: accedamus ergo cum vero corde, &c. Heb. 4. Habentes Pontificem, qui penetrauit cœlos, adeamus cum fiducia thronum gratiæ, vt misericordiam consequamur, & gratiam in auxilium, &c. Colligantur hæc in vnam summam, quæ scriptura testatur, pertinere ad perpetuum sacerdotium Christi: & ex opposito consideretur, quod omnia hæc pontificia Missa sacerdotio Christi detrahat, & ad se transferat. Vt enim Christus appareat vultui Dei pro nobis, vt per ipsum ad Deum accedentes saluemur, vt sanctificemur, vt promissionem hæreditatis accipiamus, vt habeamus accessum ad Deum, vt misericordiam consequamur, & gratiam inueniamus: Pontificij dicunt, sacrificulum, vt mediatorem, inter Deum & nos se interponere, cum theatrica sua repræsentatione, & per illam Christum sisti vultui Patris, vt ita per hanc sacrificuli actionem accedentes ad Deum inueniamus gratiam, & consequamur misericordiam.

Scriptura vero docet, hæc quærenda eſſe in perpetuo ſacerdotio Chriſti, ad dextram Patris per illa media, verbi ſcilicet, Sacramentorum & fidei, quæ ad hoc ab ipſo filio inſtituta ſunt. Manifeſtum igitur eſt, quod Pontificia Miſſa Chriſtum ex ſempiterno ſuo ſacerdotio proturbet, & in eius locum ſurroget ſæuiſſimos ſacrificulos; vt per ipſorum repræſentationem ea confidamus nos impetraturos, quæ ſolius ſacerdotij Chriſti ſunt.

VI. Pontificia Miſſa obſcurat & euertit media illa, quę ipſe filius Dei inſtituit & ordinauit: vt per illa applicaretur & acciperetur meritum, virtus & efficacia mortis & paſſionis ſuæ ad remiſſionem peccatorum, & ſalutem æternam. Sicut enim certum & ſufficiens meritum ſalutis à Deo ordinatum eſt, ſacrificium ſcil. Chriſti: ita quia oportet eius meriti applicationem fieri, filius Dei in hunc vſum inſtituit & ordinauit certa media, verbi ſcilicet & Sacramentorum. Et illa ita ordinauit, quod per ea in miniſterio ipſe, vt perpetuus ſacerdos, vult efficax eſſe, proponere, offerre, diſtribuere, donare, applicare & obſignare merita ſua ad vitam & ſalutem æternam. Et illa vult fide à nobis accipi: quam & ipſam efficacia ſua in nobis operatur & confirmat per verbum & Sacramenta, vt ita laus & gloria noſtræ reconciliationis & ſalutis, in ſolidum tribuatur vnico Pontifici noſtro, Chriſto. Sed illam gloriam Pontificia Miſſa Chriſto detrahit, & ad actionem ſacrificuli transfert, quem fingũt merita paſſionis Chriſti poſſe applicare, quibuſcunq; velit. Ita cum Chriſtus merita ſua in verbo & Sacramento nobis oblata & exhibita, velit à nobis fide, vtpote gratuita dona accipi, Pontificia Miſſa ex Sacramento facit ſacrificium: hoc eſt, ex actione Dei facit noſtrum opus, ex gratuita acceptatione facit opus meritorium & impetratorium. Sacrificium enim, iuxta Auguſtin. lib. 1. contra aduerſarium legis, & de Ciuit. libr. 10. eſt opus, quod Deo nuncupamus, reddimus & dedicamus, hoc fine, vt ſancta ſocietate ipſi inhæreamus. Sacramentum vero eſt ſacroſanctum ſignum, per quod Deus gratuita ſua beneficia nobis offert, exhibet, applicat & obſignat. Inſignis igitur eſt peruerſio cœnæ Dominicæ, ex Sacramento facere ſacrificium, eo modo, ſicut Pontificij de Miſſæ ſuæ ſacrificio loquuntur, quod ſcil. repræſentatoria illa ſacrificuli actio impetret nobis applicationem beneficiorum Chriſti: & qui curet pro ſe celebrari Miſſam, illum hoc opere impetrare gratiam, & quæ præterea Miſſæ tribuuntur. Paulus Rom. 3. inquit: Pater Filium nobis proponit (ſcilicet in verbo & ſacramentis) propitiatorium per fidem in ſanguine eius. Hebr. 9. Ipſe Chriſtus ſiſtit ſe vultui Dei pro nobis. Hæc omnia Pontificia Miſſa ad opus ſacrificuli transfert.

Sacrificium & Sacramentum Auguſtino quid.

Accedit & hæc peruerſio, quod, cum Chriſtus vſum cœnæ ſuæ inſtituerit, pro ſingulis ſumentibus, qui accipiunt, manducant & bibunt: Miſſa Pontificia vſum & fructum præſentis celebrationis cœnæ Dominicæ transfert ad ſpectatores, qui non communicant, imo ad abſentes, atque adeo ad ipſos mortuos.

Breuiter capita tantum argumentorum, ab alijs latius explicata annoto: ex quibus iudicari poteſt, quam horrenda ſit abominatio & idolomania Miſſæ Pontificiæ.

DE MISSIS IN HONOREM Sanctorum.

CAPVT III.

Et quamuis in honorem & memoriam Sanctorum nonnullas interdum Miſſas Eccleſia celebrare conſueuerit: non tamen illis ſacrificium offerri docet, ſed Deo ſoli, qui illos coronauit: vnde nec Sacerdos dicere ſolet: Offero tibi ſacrificium, Petre & Paule. ſed

lis: sed Deo de illorum victoriis gratias agens, eorum patrocinia implorat, vt ipsi pro nobis intercedere dignentur in cœlis, quorum memoriam facimus in terris.

CANON V.

Si quis dixerit, imposturam esse, Missas celebrare in honorem Sanctorum, & pro illorum intercessione apud Deum obtinenda, sicut Ecclesia intendit, anathema sit.

EXAMEN.

Nec difficile, nec obscurum est huius capituli & huius Canonis examen. Decimus enim articulus, qui de sacrificio Missæ Theologis in Tridentino concilio examinandus propositus fuit, sic habet: An abusus sit, certas Missas certis sanctis attribuere: Et tertium caput dicit, ideo Missas in honorem sanctorum celebrari, vt ita patrocinia eorum imploremus. Quod Canon Missæ interpretatur, vt Deus meritis & precibus sanctorum concedat, vt in omnibus diuinæ protectionis auxilio muniamur. Quæstio (*Quæstio.*) igitur est: An sacrosancta cœna Dominica ideo sit instituta, vt eius celebratione, administratione & vsurpatione implorentur & comparentur patrocinia sanctorum, ita vt in omnibus, in quibus indigemus diuinæ protectionis auxilio, Deus illud concedat propter merita & preces sanctorum. Hæc certe impia prophanatio cœnæ Dominicæ aduersa fronte repugnat institutioni eius: idq; non tam aperte, quam palpabiliter. Christus enim dicit: Hoc facite non in sanctorum, sed in mei commemorationem. Et quidem in vsu cœnæ Dominicæ ideo præbet nobis corpus & sanguinem suum, vt adituri thronum gratiæ, misericordiam consequamur, & gratiam inueniamus in auxilio opportuno, apprehendamus, & Deo fide proponamus merita vnicæ oblationis Christi & intercessionem ipsius, quod vultui Dei apparet pro nobis, semper viuens ad hoc, vt interpellet pro nobis, vt in perpetuum saluet, qui per ipsum accedunt ad Deum, Hebræor. 7 & 9.

His meritis & hac intercessione nitamur, propter hæc merita & hanc intercessionem petamus & confidamus in omnibus diuinæ protectionis auxilio muniri. Vtq: de exauditione & impetratione certi simus, ipse filius Dei in vsu coenæ se nobis coniungit, communicatione corporis & sanguinis sui. Hæc certe ex doctrina verbi Dei, de vsu coenæ Dominicæ, sunt manifestissima, & plenissima dulcis & necessariæ consolationis. Pontificii vero non tantum extra Missam, inuocationem sanctorum vsurpant & defendunt: sed & ipsam sacrosanctam coenam Domini, huic impietati seruire cogunt: vt scilicet ipsa actione coenæ Dominicæ hoc quæratur, vt sancti sua merita & preces interponant inter nostram dignitatem & inter Deum, ita vt ipsorum meritis & precibus concedatur, quo in omnibus diuinæ protectionis muniamur auxilio. Et Missis illis de sanctis, quas Votiuas nominant, adscribunt singulares effectus, & multo maiores prærogatiuas, quam aliis simplicibus Missis. Hoc erte non tantum est, Christo adiungere alios mediatores, per quorum merita & preces accedamus ad Deum, vt inueniamus misericordiam & gratiam ad auxilium: sed simpliciter est, Christum deturbare à dextra Dei. Ibi enim ipsum Scriptura affirmat in sempiternum sedere, vt apparens vultui Dei pro nobis, interpellet pro nobis & merito suo & intercessione: vt per ipsius merita & intercessionem accedentes ad Deum, consequamur misericordiam, & inueniamus gratiam in auxilium opportunum, & saluemur. Hæc vero Pontificii sanctis ita tribuunt, vt fingant, se ideo Missas celebrare in honorem sanctorum, vt ipsa actione coenæ Dominicæ, patrocinia sanctorum implorentur & obtineantur; ita vt propter ipsorum merita & intercessiones Deus concedat, vt consequamur misericordiam, & inueniamus gratiam

ad auxilium. Hæc certe impia & horrenda prophanatio est cœnæ Dominicæ. Et quis non putasset fore, vt palpabilis hæc impietas in Tridentino Concilio, si non penitus corrigeretur, aliqua tamen specie palliaretur? id quod alii patroni regni Pontificii facere tentarunt. Vt Augustini sententiam de Ciuit. l. 22. ca. 10. qua affirmat, in administratione cœnæ Dominicæ, à sacerdote sanctos quidem nominari, nullo modo autem à sacerdote inuocari: Coloniense antididagma ita conatur eludere, quod extra missam quidem liceat sanctos inuocare, non autem in ipsa actione cœnæ Dominicæ. Sed Concilium Tridentinum, cogitans quod scriptum est Apocaly. 17. Thaidem Babylonicam circumdatam (in Missa scilicet) purpura & coccino, auro & margaritis, debere in fronte gestare titulum, quod sit mater fornicationum & abominationum terræ; ideo sine dissimulatione, perfricta fronte palam profitetur, ideo celebrari Missas de sanctis, vt ipsa actione cœnæ Dominicæ, patrocinia sanctorum implorentur. Et Canon 5. dicit, Missas celebrari in honorem sanctorum, pro illorum intercessione apud Deum obtinenda; eo scilicet modo, sicut Canon Missæ, & collectæ de sanctis testantur.

Augustinus.

Et ad defensionem impiæ huius prophanationis ex doctrina Scripturæ de cœna Dominica ne in speciem quidem aliquid proferri potest. Tantum veterum quorundam exemplis impietatem illam excusare & defendere conantur. Sed insignem & luculentam iniuriam faciunt veræ & puriori antiquitati: quod paucis monstrabimus.

Historia antiquitatis de memoriis martyrum.

Hoc constat ex historia antiquitatis, cum in magnis illis primitiuæ Ecclesiæ persecutionibus pro confessione Christianæ fidei, multi quotidie martyres fierent, quod Ecclesia annuas illorum martyrum memorias solenniter celebrauit: & quidem in ipsis locis, vbi martyrum corpora sepulta erant, publicos celebrabant Ecclesiæ conuentus, tractabatur ibi verbum Dei, celebrabatur ibi administratio Cœnæ, sicut Paulus 1. Corin. 15. dicit, super mortuos celebratam fuisse administrationem Baptismi. Et quidem in ipsa synaxi, ante consecrationem panis & vini, suo loco & ordine nomina & certamina martyrum publice recitabantur. Progressu temporis etiam martyrum corpora sub ipsis mensis seu aris, in quibus celebrabatur cœna Dominica, reposita fuerunt, maxime Ambrosii & Augustini ætate, vt testatur Ambrosius lib. 10. epist. 85. De his ex historia antiquitatis constat. Mox vero Pontificii affingunt: Ergo antiquitas missas celebrauit de sanctis, vt ipsa actione cœnæ Dominicæ implorarent patrocinia sanctorum, vt propter ipsorum merita & preces consequerentur misericordiam, & inuenirent gratiam ad auxilium. Sed ipsi veteres non tantum expresse se declarant, quomodo, quare, quo fine, qua opinione & intentione hoc facerent, verum etiam cum à multis illa, quæ in memoriis martyrum fiebant, sinistre acciperentur, diserte negarunt illa ipsa quæ nunc Pontificii missis de sanctis tribuunt. Extat apud Eusebium lib. 4. cap. 15. Epistola Ecclesiæ Smyrnensis, vbi narratur, in illo loco, vbi ossa Polycarpi humata erant, pios solitos συνάγειν, hoc est, publicos Ecclesiæ conuentus celebrare, maxime in die passionis eius. Audi vero, quomodo hoc, quod tunc vsitatum erat in Ecclesia, aduersarii interpretati sint. Narrat enim Epistola Smyrnensis, & Iudæos suggessisse præfecto, ne corpus Polycarpi traderet humandum Christianis, fore enim, vt relicto crucifixo, martyrem illum colere inciperent. Quomodo vero Christiani Christum crucifixum colunt? Certe ita, sicut Epistola ad Hebræos perpetuum Christi sacerdotium describit: quod scilicet pro peccatis nostris crucifixus, jam in dextra Patris, merito vnicæ oblationis suæ, & intercessione sua apparens vultui Dei pro nobis, interpellet pro nobis apud Deum, vt per ipsum accedentes ad Deum, consequamur mi-

Epistola Ecclesiæ Smyrnensis.

scri-

ſericordiam,inueniamus gratiam ad auxilium, & ſaluemur,ad Hebræos ſeptimo & nono. Talem vero honorem & cultum, hac intentione,& in hunc finem arbitrabantur Iudæi Chriſtianos exhibere martyribus, quando ſuper monumenta ipſorum ſynaxes celebrabant. Sed Chriſtiani reſpondent: Ignorant miſeri, nos non poſſe vnquam Chriſtum,qui pro totius mundi ſalute mortem ſuſtinuit, relinquere, neq; alium quemquam colere. Qua vero intentione, & in quem finem ſynaxes celebrarunt ſuper monumenta martyrum? Reſpondet Epiſtola Smyrnenſis: Ad memoriam eorum, qui prius pro Chriſto certarunt, καὶ εἰς τῶν μελλόντων ἄσκησιν καὶ ἑτοιμασίαν. Quod Ruffinus non incommode reddidit: Vt ſequentium animi, ad præceſſorum viam inſignibus exemplis ſuſcitentur.

Memoria Martyrum in veteri Ecclesia.

Sed in orationibus Eccleſiæ, etiam martyrum mentio facta fuit. Audi vero,quomodo & illud Smyrnenſis Eccleſia explicet: Martyres, inquit, propter inſuperabilem erga regem & præceptorem ſuum beneuolentiam diligimus,tanquam diſcipulos Domini, & imitatores; & optamus, nos illorum conſortes fieri. Græce valde ſignificanter hoc dicitur: ὧν γένοιτο καὶ ἡμᾶς συγκοινωνοὺς γενέσθαι. Ita enim Paulus dicit, Philippenſes eſſe conſortes ſuos in gratia. Ruffinus relatiuum ὧν interpretatur de fide,charitate,& perſeuerantia martyrum. Orauit igitur Eccleſia, vt in vita æterna conſors & ſocia aliquando fieret martyrum, vtq; in hac vita illarum virtutum.quas in martyribus celebrabat,conſors redderetur,acceptis ex munificentia Dei ſimilibus virtutibus. Hoc teſtimonium veteris Eccleſiæ,de memoriis & veneratione martyrum, circa annum Domini centeſimum ſexageſimum, diligenter obſeruetur. Vtrumque enim oſtendit, & explicationem veræ ſententiæ, & refutationem eorum, quæ falſo ipſis tribuebantur de cultu martyrum: Apud Dionyſium,ex tabulis recitantur nomina eorum, qui in Chriſto obdormierunt. Sed Dionyſius rationem reddit, illud fieri non vel ob implorandum ipſorum patrocinium,vel ob purgatorium; ſed vt præſentes ad ipſorum imitationem vocentur: vtque prædicentur jam vere viuere,vt qui ex morte in vitam vere diuinam jam tranſlati ſint: & ita ſignificetur, mortuos in Chriſto adſcriptos eſſe in memoria Dei.

Ruffinus.

Iulianus.

Iulianus Chriſtianis apud Cyrillum lib. 6. obiicit: Colitis homines miſeros,vſos lege dura quadam, & aſpera. Cyrillus reſpondet: Martyres neq; Deos eſſe dicimus, neque adorare conſueuimus: ſed laudamus eos ſummis honoribus, quod pro veritate certarint,& fidei ſinceritatem ſeruarint. Et poſtea dicit,ſimile eſſe,ſicut apud Græcorum vetuſtiſſimos, ii qui in Marathone ceciderant, anniuerſariis laudibus coronabantur, cum apud eorum ſepulchra conueniretur. Hoc Lector obſeruet, vnde conſuetudo de anniuerſaria martyrum memoria,quæ nullum expreſſum in ſpecie,Scripturæ vel teſtimonium vel exemplum habet, originem traxerit.

Faustus Manichaus aduersus Augustinum.

Fauſtus Manichæus Auguſtino obiicit,lib.20.cap. 21. Idola vertiſtis in martyres,quos votis ſimilibus colitis: defunctorum vmbras vino placatis, & dapibus: Atqui vota gentilium ad idola,qualia fuerint,non ignotum eſt. Auguſtinus enim opiniones illas ita deſcribit, de ciuitate Dei, li.8.c.20. dæmones medios inter Deos & homines agere, & illa medietate hominibus apud Deos neceſſarios eſſe,ca.23. Atq; ideo donis inuitati, honoribus mulceri,religione coli,c.17. vt preces hominum ad Deos perferant, & inde ad homines conceſſa & impetrata, quæ poſcunt, referant & apportent,cap.18. Quibus igitur perſuaderi non potuit,eſſe Deos,ipſis perſuaſum fuit,eſſe inter Deos & homines internuntios,ac beneficiorum

impetratores, atq; ideo non omnino indignos honore diuino. Hæc ideo ex Auguſtino adſcripſi, vt propoſita diſputatio eo rectius intelligi, vtque eo facilius commentum illud Apulei, ad Pontificiorum figmenta de patrociniis Sanctorum conferri poſſit. Num igitur Auguſtinus in memoriis martyrum illa, quæ Fauſtus obiicit, agnoſcit, quod ſcil. ſimilibus votis à Chriſtianis colantur martyres, ſicut idola à gentibus? Nihil vero minus. Nam cap. 27. lib. 8. de ciuitate, dicit: Nos martyribus non conſtituimus templa, ſacerdotia, ſacra, & ſacrificia. Atqui hoc in Papatu & factum eſt, & adhuc defenditur. Sed quare, qua intentione, & quo fine veteres apud memorias martyrum celebrarunt actionem cœnæ Dominicæ? Reſpondet Auguſtinus: Vt ea celebritate, & Deo vero de ipſorum victoriis gratias agamus, & nos ad imitationem talium coronarum atq; palmarum, ex eorum memoriæ renouatione adhortemur. Num vero ad hæc conſequēda Sancti inuocabantur? Nequaquam, inquit Auguſtinus: ſed inuocato in auxilium eodem Deo vero, qui ipſos & homines & martyres fecit, & ſanctis Angelis cœleſti honore ſociauit. Sed tamen nomina martyrum in ſynaxi recitabantur: ergo fuit tunc inuocatio? Reſpondet Auguſtinus lib. 22. ca. 10. Martyres ad ſacrificium cœnæ, ſicut homines Dei, qui mundum in eius confeſſione vicerunt, ſuo loco & ordine nominantur, non tamen à Sacerdote, qui ſacrificat, inuocantur. Contra Fauſtum lib. 20. cap. 21. Offertur Deo apud memorias martyrum, vt ex ipſorum locorum admonitione maior affectus exurgat ad acuendam charitatem, & in illos, quos imitari poſſumus, & in illum, quo adiuuante poſſumus. Hactenus Auguſtinus antiquitatis ſententiam, Scripturæ conſentaneam, recte recitat. Non tamen nego, progreſſu temporis, Auguſtini præſertim ætate, peregrinas & vitioſas opiniones cœpiſſe memoriis martyrum affingi. Quia enim ad memorias martyrum quædam miracula edebantur, quæ ſine dubio Deus ipſe edebat, non alio conſilio, quam 4. Regnum 13. vt ſcilicet teſtaretur, doctrinam illam, in cuius confeſſione martyres vitam profudiſſent, veram & diuinam eſſe, vtque miraculis illis homines ad amplectendam & confitendam doctrinam illam inuitarentur & confirmarentur: Homines hæc non conſiderantes, cœperunt de ſingularibus martyrum, pro ſuis cultoribus, interceſſionibus, de meritis & operationibus martyrum diſputare. Vt de ciuit. lib. 8. cap. 27. Quidam epulas ad monumenta martyrum deferebant, & credebant eos ibi ſanctificari per merita martyrum. Sed hoc Auguſtinus dicit à melioribus Chriſtianis non fieri: & in infirmioribus tolerari.

Auguſtinus ad obiectionem Fauſti.

Cœptum vero etiam fuit Auguſtini tempore diſputari, de orationibus, meritis, operationibus, & adiumentis martyrum mortuorum, propter miracula, quæ fiebant ad memorias martyrum. Sed illa relicta tunc fuerunt in medio, tanquam opinio nec vetus, nec certa. Vt lib. 22. de Ciuita. cap. 10. inquit: Faciunt hæc martyres, vel potius Deus, vel orantibus, vel cooperantibus illis, vt fides confirmetur, qua eos non Deos eſſe noſtros, ſed vnum Deum habere nobiſcum, credamus. Et cap. 19. Siue Deus ipſe per ſeipſum hoc operetur, ſiue per ſuos miniſtros, ſiue quædam faciat etiam per martyrum ſpiritus, ſiue omnia iſta per Angelos operetur, vt quæ per martyres fieri dicuntur, eis orantibus tantum & impetrantibus, non etiam operantibus fiant: ſiue alia fiant iſtis, alia illis modis, qui nullo modo comprehendi à mortalibus poſſunt, &c. Idem de cura pro mortuis, cap. 16. An martyres ipſi præſentes ſint, quando ad memorias ipſorum miracula fiunt: an vero Deus per miniſteria Angelorum opituletur, & martyres generaliter orantes audiat: res hæc altior eſt quam vt à me poſſit attingi, & abſtruſior, quam vt à me valeat perſcrutari. Ita Origenes in 2. ad Roma. An ſancti, qui cum Chriſto ſunt, aliquid pro nobis

Auguſtinus de martyribus.

agant & laborent ad similitudinem Angelorum, qui salutis nostræ ministeria procurant: habeatur hoc quoque inter occulta Dei, nec chartulæ committenda mysteria. Ita primum sine asseuerationibus disputari cœperunt illæ opiniones.

Hieronymus vero in contentione aduersus Vigilantium, audacius aliquid de hac quæstione, sed sine Scripturæ & antiquitatis veris testimonijs asseuerauit. Basilius & Nazianzenus declamatorijs suis apostrophis non exiguam fecerunt inclinationem. Augustinus etiam opinionibus illis, licet eas in dubio relinqueret, aliquid tamen cœpit tribuere: vt de Ciuitate libr. 22. c. 9. dicit, martyres talia à Domino impetrare posse, & pro patientia etiam habere potentiam. Item contra Faustum, lib. 20. cap. 21. Populus Christianus memorias martyrum religiosa solennitate concelebrat, & ad excitandam imitationem, & vt meritis eorum consocietur, atque orationibus adiuuetur. Quod de imitatione dicit, illud ex sententia veterum dicit. Alterum de consociatione meritorum, non est illud, quod Pontificij tradunt, Sanctorum merita applicari alijs, sed merita Patres vocant ipsa bona opera, & virtutes Sanctorum, quibus Deus reddit præmia. Vt igitur in similibus virtutibus, & in virtutum coronis, socij Sanctorum efficiamur, ad hoc dicit prodesse celebrationem certaminum & victoriarum martyrum, sed inuocato in auxilium, & adiuuante vero Deo, qui ipsos fecit martyres. Hæc enim sunt Augustini verba. Et qualem consociationem intelligat, inde colligi potest, quod 8. de Ciuitate dicit, Deum martyres Angelis cœlesti honore sociasse. Et hoc loco dicit, nos martyrum meritis, hoc est, virtutibus consociandos esse. Et hæc phrasis de consociatione, plane reddit illam sententiam, quæ extat in Epistola Ecclesiæ Smyrnensis, vt scilicet optemus, nos fieri συγκοινωνοὺς, martyrum consortes & socios. *Hieronymus. Basilius. Nazianzen. Augustinus.*

Postremum vero apud Augustinum de adiumento orationum, ortum est ex illa opinione, quam Augustinus in dubio reliquit, sicut iam dictum est.

Postremis vero temporibus fabricatus est inde articulus fidei, de patrocinijs, meritis, intercessionibus, auxilijs, adiumentis & beneficijs sanctorum, de quo, si quis vel parū ambigat saltem, statim anathemati subijcitur, sicut quintus Canon ostendit. Et quidem (quod horrendum est) ipsa actio cœnæ Dominicæ eo detorquetur. Sed ex scriptura ostendi non potest, cœnam Dominicam in hunc vsum à Christo esse institutam: imo prophanatio est, pugnans cum institutione cœnæ, sicut supra demonstratum est. Quod ad antiquitatis exempla & testimonia attinet, ostendimus, quæ fuerit sententia vetustissimæ & purioris antiquitatis, & quomodo postea progressu tēporis irrepserint aliæ opiniones, quæ in medio tamen, seu potius in dubio relictę fuerūt, donec tandem sub regno Pontificio stabilitæ, in eam prophanationem Cœnæ Dominicæ, & cultus diuini exierunt, quæ omnium piorum querelis iam deploratur. Cumque æquum esset, vt ad ipsos primos fontes, iuxta Cypriani consilium, hæc reducerentur, sicut Augustinus inquit: Tridentini Patres, simpliciter præcisa omni spe emendationis, Missas de sanctis, cum annexis ipsis neruis superstitionum, sub anathematis interminatione stabiliunt. Sed de inuocatione Sanctorum peculiaris postea locus erit. Nunc de memorijs martyrum, qua illas ratione vetus Ecclesia celebrarit, quædam annotāda fuerunt. Ad illa enim exempla non obscure alludit 3. hoc capitulum, cum tamen Pontificia memoria sanctorum nihil commune habeat cum veterum memorijs. Illi enim publica prædicatione proponebant & celebrabant certamina & victorias martyrum ad imitationem. Pontificij vero tacito murmure somniant verius, quā celebrant memoriam sanctorum: *Memoria Martyrum in Pontificia Ecclesia.*

& ta-

& tamen huic dormiturienti speculationi tribuunt ea, quæ supra diximus. Hæc vero prorsus ignota sunt antiquitati.

DE CANONE MISSÆ.

CAPVT IV.

Et cum sancta sancte administrari conueniat, sitq; hoc omnium sanctissimum sacrificium: Ecclesia Catholica, vt digne reuerenterq; offerretur ac perciperetur, sacrum Canonem multis ante seculis instituit, ita ab omni errore purum, vt nihil in eo contineatur, quod non maxime sanctitatem & pietatem quandam redoleat, mentesq; offerentium in Deum erigat: Id enim constat, cum ex ipsis Domini verbis, tum ex Apostolorum traditionibus, ac sanctorum quoque Pontificum piis institutionibus.

CANON VI.

Si quis dixerit, Canonem Missæ errores continere, ideoque abrogandum, anathema sit.

EXAMEN.

Pontificiorum commentum de Canone Missæ.

Neruus, imo substantia, & quasi anima Pontificij sacrificij, est Canon Missæ, ideo de eo retinendo multo magis laborant, quam de ipso sacræ Scripturæ Canone, quem, intermixtis alijs non canonicis libris, vitiare non verentur. Vt autem maior esset apud omnes canonis illius auctoritas, sparsa fuit per Pontificios persuasio, esse traditionem Christi & Apostolorum: licet ex scriptura hoc ostendi non possit. Ita respondet Innocentius de celebratione Missarum, c. Cum Marthæ. Eccius ex Isidoro citat ordinem Missæ, sicut nunc in Ecclesia Pontificia celebratur, primum à sancto Petro ita esse constitutum. Decretum de Consecratione, dist. 1. fingit, Iacobum, fratrem Domini, edidisse celebrationem illam Missæ, sicut nunc vsitata est apud Pontificios. Et hæc persuasio quosdam inter Scholasticos Scriptores, ita dementauit, vt verba institutionis contenderent potius ita esse legenda, sicut in canone Missæ posita sunt, quam sicut apud Euangelistas & Paulum descripta extant.

Circius Polonus de Canone.

Tempore Bessarionis acris fuit disputatio: Ad consecrationem Eucharistiæ æque necessaria esse verba canonis, ac verba institutionis. Cumque in canone illo multa sint, in quorum commoda interpretatione multi scriptores nequicquam laborarint. Circius Polonus dicit, omnes expositiones canonis esse ineptas, non enim quærendam esse interpretationem canonis, sed quia sit mysterium à Christo & Apostolis traditum, ideo nõ intelligendum, sed adorandum esse. Sed primo ex scriptura doceri, nulla vel ratione vel specie potest, canonicam illam precem, quæ Pontificijs vsitata est, vel à Christo vsurpatam, vel ab Apostolis traditam. Deinde ipsi scriptores Pontificij, sicut supra ostendimus, aperte tradunt, sine canone illo, ad solam tantummodo Dominicam orationem, Apostolos per verba institutionis consecrasse oblationis hostiam.

Et extant multa Scriptorum testimonia, quod Canon ille à Romanis Pontificibus frustulatim, seu per patres compositus, & intra sexcentos à Christo nato annos, vix absolutus sit. Quartum igitur hoc Tridentinum Capitulum non audet simpliciter asserere, canonem Missæ à Christo & Apostolis compositum, sed ait: Ecclesiam Catholicam canonem illum instituisse. Ne tamen existimetur prorsus humana esse traditio, mox addunt, canonem constare ex ipsis Domini verbis, ex Apostolorum traditionibus, & ex Pontificum institutionibus. Secernantur itaque illa, quæ in canone sunt Christi & Apostolorum, vt agnosci possit, quæ sint Pontificum institutiones.

Verba autem institutionis Cœnæ sunt Christi. Et iuxta Gregorium

Aposto-

Apostolica traditio est, orationem Dominicam in celebratione cœnæ recitare. Exceptis igitur verbis institutionis Cœnæ, & oratione Dominica, Canon Missæ totus, quantus est, humanum inuentum, & humana compositio est siue (vt Tridentini loquuntur) Canon Missæ Romanorum Pontificum institutio est.

Sed addunt, Canonem illum multis ante seculis ab Ecclesia institutum esse, illa autem tam multa sæcula non numerant. Constat enim, sicut postea ostendemus, compositionem illam Canonis, quæ nunc apud Pontificios vsitata est, quingentis annis & amplius post Christum, nondum extitisse in Ecclesia.

De auctore Canonis.

De auctore etiam, seu consarcinatore potius, non satis constat. Quidam compositionem illam Canonis, Damaso tribuunt, circa annum Domini 370. alij Leoni, circa annum Domini 450. plerique Gelasio, circa annum 490. vt à Romanensi sede aliquid mutuetur auctoritatis. Sed Gregorius lib. 7. Epist. 63. loquens de compositore Canonis, sine dubio non omisisset, si is Romanus aliquis Pótifex fuisset, sed inquit: Precem illam Scholasticus composuit. Scholastici vero huius, nec Eusebius, nec Hieronymus, nec Sophronius meminerunt, imo ne Gimodius quidem, qui circa annum Domini quingentesimum catalogum scriptorum Ecclesiasticorum pertexuit.

Gregorij igitur ætate, circa annum Domini 590. vel paulò ante, vixit consarcinator ille Canonis. Nam Gregorij tempore, appellatio Scholastici, multis fuit proprium nomen, sicut Grammatici loquuntur. Ita iudex quidam in Campania, lib. 2. Epist. 54. & defensor Ecclesiæ lib. 9. Epist. 14. habent nomen Scholastici. Et tamen ne illa quidem Scholastici compositio, in Pontificia Ecclesia prorsus seruatur. Gregorium enim postea particulas quasdam, quæ nunc in Canone leguntur, addidisse, ex historijs notum est.

Innocentius de compilatore Canonis.

Innocentius igitur disputans de auctore Canonis, nunc Gelasio, nunc Scholastico, tandem inquit: nec ab vno auctore, nec vno tempore, sed particulatim à multis auctoribus & varijs temporibus compositum esse Canonem. Ita centonum instar, à multis auctoribus, & varijs temporibus consutum est infelix illud corpus Pontificij Canonis. Alexander primus circa annum Domini 110. addidit in Canone: Qui pridie quam pateretur. Siricius circa annum Domini 380. ordinauit in Canone: Communicantes: & memoriam venerantes. Leo primus circa annum Domini 450. instituit illam partem Canonis: Hanc igitur oblationem. Gregorius Magnus circa annum 590. addidit: Dies nostros in pace, &c. Item quam oblationem, &c.

Fumi igitur & nugæ sunt, quod de antiquitate instituti & compositi Canonis, Tridentini Patres fabulantur. Sed opponunt: Non hoc potissimum quæri, à quo auctore & quo tempore Canonica illa precatio in vnũ corpus, & in formam illam, quæ nunc vulgata & vsitata est, compacta sit: cum ostendi possit, eam sumptam & collectam esse ex Iustino, Dionysio, Basilio, Chrysostomo, Augustino & Ambrosio, apud quos & sententiæ, & verba Canonis legantur. Sed & hæc gloriatio vana & falsa est; & vtile est, scire antiquitatis historiam de precibus: quæ vsitatæ fuerunt in liturgijs, siue in celebratione Cœnæ Dominicæ. Inde enim multa iudicari possunt ex collatione, & de Pontificio Canone, & qua libertate ratio talium precum ad analogiam fidei, in nostris Ecclesijs recte instituta sit. Iustinus igitur Apologia 2. dicit, post lectionem & interpretationem Scripturæ, omnes consurgere ad orationem, & finitis illis precibus, afferri præposito panem & vinum, vt actionem Cœnæ Dominicæ inchoet. Et in illa actione meminit laudis, glorificationis, precum & gratiarum actionis, quibus

perfectis

perfectis populis ἐπευφημεῖ, dicens, Amen. Post communionem, inquit, commonefacimus nos inuicem de dilectione, & coniunctione fraterna, & contribuimus eleemosynas, quibus egentibus subueniatur. Et super illis, quæ ita offerentur, benedicimus Patrem factorem omnium, per Filium & Spiritum sanctum.

Irenæus. Apud Irenæum lib. 4. illæ oblationes pro pauperibus, cum gratiarum actione super illa dona, præcedunt actionem Cœnæ Dominicæ: ex illis enim muneribus, de primitijs frugum sumitur, quod per verba Christi accipit vocationem, vt sit corpus & sanguis Christi.

Dionysius. Apud Dionysium fiunt precationes & lectiones sacrorum librorum, & egredi iubentur catechumeni, energumeni, & pœnitentes. Postea proponitur panis & calix, & perficitur ἱερὰ εὐχὴ, sacra precatio: post quam sequitur communio, quæ desinit in gratiarum actionem.

Augustinus. Augustinus Epist. 59. ad Paulinum explicans illud Pauli 1. Tim. 2. de precationibus, orationibus, interpellationibus, & gratiarum actionibus dicit, in celebratione Sacramentorum fieri precationes, antequam illud quod est in mensa Domini, incipiat benedici: deinde fieri orationes, cum illud benedicitur, sanctificatur, & ad distribuendum comminuitur & præparatur: interpellationes vero fieri, cum ante communionem populo benedicitur, & post communionem dicit, omnia concludi gratiarum actione. Chrysostomus homil. 18. in 2. ad Corinth. Primum fiunt cōmunes preces à Sacerdote & populo. Secundo, post exclusos illos, qui non possunt interesse mysterijs alia facienda est oratio. Tertio, pax communicandis dicitur. Quarto, concluditur gratiarum actione.

Consuetudo in veterum Liturgiis. In veterum igitur liturgijs, I. factæ fuerunt preces, priusquam illud, quod in mensa Domini est, inciperet benedici. II. In ipsa benedictione, sanctificatione & præparatione panis & calicis Dominici habuerūt preces quasdam. III. Et post sanctificationem, ante communionem data fuit benedictio seu pax populo communicaturo. IV. Post communionem tota actio conclusa fuit gratiarum actione.

Sed iam quæstio est, quod fuerit argumentum, & quæ materia illarum precum, hæc enim obseruatio proprie pertinet ad hanc controuersiam. Illud vero ex veterum scriptis non obscure colligi potest.

Chrysostomus. Argumētum enim precationum, quæ post interpretationem Scripturæ, ante benedictionem Eucharistiæ fiebant, Chrysostomus luculenter explicat, 1. Tim. 2. vbi dicit, in obsequio quotidiano oblationis Sacramētorum, fieri ab Ecclesia obsecrationes & gratiarum actiones, non pro fidelibus solū, sed etiam infidelibus, pro regibus, & omnibus, qui in sublimitate positi sunt, vt illarum præsidio defensi, tranquillam vitam agamus in pietate & castitate, ipsosque facit ad agnitionem veritatis venire. Item, Referimus Deo gratias, pro felicibus omnium successibus, quod solem suum oriri faciat, & pluat super iustos & iniustos: Item, Præcipue agimus gratias pro his, qui nobis iunguntur, & pro beneficijs Dei, quæ nobis & illis contigerunt, & quotidie contingunt, siue clam, siue manifeste proueniant, siue læta sint, siue tristia. Idem homil. 26. in Matth. Altari sacerdos assistens, iubet nos Deo offerre gratias, pro vniuerso terrarum orbe, pro absentibus, atque præsentibus, pro ijs, qui ante nos fuerunt, & qui postea futuri sint.

Homilia 18. in 2. ad Corinth. In precibus viderit quis populum simul cum sacerdote offerre, pro energumenis & pro poenitentibus. Et idem confirmat Tertullianus in Apologetico: Oramus pro Imperatoribus, pro ministris eorū, pro statu seculi, pro rerum quiete, pro mora finis, &c. Ita Ambrosius de Consecr. 2. c. Panis est, per quē reliqua omnia, quæ in superioribus

tioribus ante consecrationem dicuntur, laus Deo refertur, oratione petitur pro populo, pro regibus, pro cæteris. Et Augustini sententia c. Vtrum, dicit: Reliqua omnia quæ ante consecrationem Sacerdos dicit, nihil aliud quam laudes & gratiarum actiones sunt, aut certe obsecrationes & petitiones fidelium.

Hoc igitur fuit argumentum, & hæc materia precationum, ante sanctificationem Eucharistiæ, & huc pertinent etiam illæ preces, quibus super munera à fidelibus oblata benedicebatur Pater, per Filium & Spiritum sanctum, sicut Iustinus inquit: & orabatur, vt Deus vellet munera illa populi sui accepta habere, sanctificare, & benedicere, sicut multæ secretæ, quæ ita vocantur, hoc testantur.

Iustinus de precibus in benedictione Eucharistiæ

Quod vero argumentum fuerit sacræ precis, sicut Dionysius illam vocat, in ipsa benedictione & præparatione Eucharistiæ, Iustinus ita notat: Præpositus accipiens panem & vinum, laudem & gloriam Patri in nomine Filij & Spiritus sancti tribuit: & diu gratias agit, quod Christus dignos nos iudicarit & fecerit, quibus institueret hæc mysteria. Hoc enim volunt Iustini verba: ὑπὲρ τοῦ κατηξιῶσθαι τούτων παρ' αὐτοῦ.

Dionysius argumentũ sacræ precis, in ipsa sanctificatione Sacramenti ita describit: Sacerdos stans ad altare celebrat diuinas operationes Iesu, pro salute generis humani, quas beneplacito patris in Spiritu sancto, iuxta scripturas perfecit. Deinde procedit ad symbolicam administrationẽ, vbi prius per apologiam excusans se, quod ausit sacram illam administrationem aggredi, exclamat: Tu dixisti, Hoc facite in mei commemorationem. Postea petit, vt idoneus fiat ad sacram hanc administrationem, qua Christum Deum imitari debet, perficiendam, hoc enim vocat ἱερουργίαν θεομίμητον, vtq; sancte possit distribuere, & vt illi, qui participaturi sunt, vt sanctos decet, participent. Ibi vero Patres, multa de vsu & fructu communionis cœnæ Dominicæ concionati sunt, quod ibi dispensetur sumẽtibus victima, quæ est satisfactio pro peccatis nostris, & pretium redemptionis. Cyrillus dicit, fieri annuntiationem incarnationis, mortis, resurrectionis, & ascensionis Christi, cuius pulcerrima extat formula in Liturgia Basilij. Et qualis ibi gratiarum actio de mysterio redemptionis celebrata fuerit, ostendit Chrysost. homil. 26. in Matt. In hac vero sacra prece, præcipua fuit recitatio verborum institutionis, sicut testatur Ambrosius de Sacramentis lib. 4. Et hanc orationem dicit Augustinus ad Paulinum, omnem ferme Ecclesiam concludere oratione Dominica.

Cyrillus.

Chrysostomus.

Porro in illa sacra prece oblatum etiam Deo fuit, sicut Augustinus inquit, votum nostrum, quo nos vouemus in Christo esse mansuros, vtique in compage corporis Christi: multi enim vnum corpus sumus in Christo. Atq; hoc modo tunc ad significandam communionem sanctorum, recitabantur nomina Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum, Martyrum, Sanctorum, & eorum qui pie in Christo obdormierant, sicut in præcedenti capitulo explicauimus.

Ad hanc precem pertinet etiam benedictio & pax data communicaturis: vt scilicet apti sint sacris mysteriis Christi, & digne communicare possint. Augustinus dicit: Antistites tunc velut aduocati, susceptos suos misericordissimæ offerunt potestati.

Hoc fuisse argumentum, & hanc materiam sacræ precis, cũ illud, quod in mensa Domini est, benedicitur, sanctificatur, & ad distribuendum præparatur & comminuitur, ex descriptionibus, quę apud veteres extant, certum est. Illas vero preces fuisse populo cum sacerdote communes, testatur Chrysostomus homil. 18. in secundam ad Corinthios. His vero peractis, inquit Augustinus, & participato tanto Sacramento, gratiarum actio

cuncta concludit. Eius vero argumentũ fuit, sicut Thomas notauit, quod populus exultauit pro sumptione mysterij, & sacerdos peroratione gratias Deo obtulit. Et hoc inde sumptum est, quia & Christus hymnum cecinit, post datam discipulis communionem, sicut annotat Chrysostomus hom. 83. in Matthæum.

Hactenus monstrauimus, quis ordo fuerit, quod argumentum, & quæ materia sacrarum precũ, apud veteres in liturgijs. Quæ obseruatio postea proderit ad examen Pontificij Canonis. Non autem conceptis verbis præscripta fuit vna quædã certa forma harum precum, ad quam sub peccati mortalis periculo omnes Ecclesię alligatę essent, sed liberum fuit, vti quacunque forma, modo analoga esset fidei. Ita tempore Augustini, in Concilio Aphricano, cap. 70. & in Mileuitano, cap. 12. de precibus seu orationibus Missæ statuitur, vt prius cum prudentioribus conferantur, ne aliæ dicantur, quam quæ à prudentioribus tractatæ, vel in Synodo comprobatæ sint, ne forte aliquid contra fidem sit compositum. Ita Græci aliam formam huiusmodi precum habuerunt in Ecclesia Dionysij, aliam in Basilij, aliam in Chrysostomi. Apud Latinos aliam formam habuit Ambrosius, aliam Isidorus, aliam Gregorius. Et tamen cum Augustinus Gregorio proponeret quæstionem, quod alia consuetudo Missarum in Romana Ecclesia, alia in Gallicanis Ecclesijs teneretur: Gregorius non vult, ad illam suam formam precum, omnes Ecclesias alligatas esse, sed respondet: In quacunq; Ecclesia inueneris, quod plus possit Deo placere, solicite eligas. Fit itaque præter & contra antiquitatis sententiam, quod ad recitationem Pontificij Canonis, tanquam necessariam, Ecclesias ita volunt cogere, quasi sine illo Canone non possit fieri consecratio & communio Eucharistiæ. Et iniuste damnantur nostræ Ecclesiæ, quod in celebratione cœnæ Dominicæ, libere, sicut veteres fecerunt, vtuntur formulis precationum, quæ sunt analogæ fidei, & pro ratione nostrorum temporum, ad ædificationem Ecclesiæ faciunt: in quibus tamen substantialia, quæ in veterum precationibus vsitata fuerunt, comprehenduntur.

Conciliũ Aphricanũ & Mileuitanum de precibus Missæ.

Vt autem ad Pontificium Canonem redeamus, falsum est quod dicunt, eius verba & sententiam extare in Iustino, Dionysio, & Augustino ad Paulinum. Sed inquiunt: in Basilij & Chrysostomi Missa, pleraq; quæ in Latino Canone sunt, inueniuntur: Ego vero, vt non negarim, Basilium & Chrysostomum suis Ecclesiis composuisse formam aliquam talium precum, ita affirmo, probari non posse, Missas illas, quæ Basilij & Chrysostomi titulo circumferuntur, ab illis auctoribus eo modo, sicut nunc habentur, conscriptas esse: magna enim, & valde dissentiens est exemplarium varietas. Vt in Basilij Missa vetus translatio cum Gręco exemplari, & noua versione non conuenit: & liturgia, qua Syri titulo Basilii vtuntur, nec cũ veteri, nec cum noua translatione conuenit: Ita in Chrysostomi missa magna diuersitas est exemplarium, Leonis Tusci, Erasmi & Pelargi, qui affirmat, suum exemplar, nec cum Tusci, nec cum Erasmi exemplari per omnia cõuenisse: & addit, se Romæ in Rota vidisse aliud exemplar, quod adhuc ab omnibus variet. Nõ igitur genuina, syncera & certa sunt omnia, quæ titulo Basilii & Chrysostomi, in liturgiis ipsorum nunc legimus, sed multa in illis sunt variata, transformata & assuta, quod vel inde colligitur quod ibi in commemoratione Sanctorum, etiam Basilii & Chrysostomi nomen legitur, quod sine dubio ab ipsis auctoribus ita non est scriptum. Ex iis igitur, quæ dubia & incerta sunt, res tanta, de qua in hac cõtrouersia agitur, definiri nec potest, nec debet. Ambrosius 1. Tim. 2. vocat regulam Ecclesiasticam, qua, inquit, Sacerdotes nostri vtũtur, vt pro omnibus applicent. Quale vero illud sit, iam ex Augustino & Chrysostomo osten-

Gloriatio Pontificiorum de antiquitate Canonis.

dimus. In libro de Sacramentis 4. cap. 5. & 6. extant quædam verba, quæ in Latino Canone nunc legimus. Sed nec de illis libris certo constat, quod sint Ambrosij, & alia ratione ibi ponuntur verba, quam Pontificius Canon ea accommodat ad suum propitiatorium sacrificium, sicut mox ostendemus.

Hæc ideo commemoraui, vt ostenderem, vanam esse gloriationem de antiquitate, auctoritate & certitudine Pontificii Canonis. Non enim sequitur: Veteribus vsitatæ fuerunt singulares quædam preces in liturgiis, ergo illa ipsa plane forma precum fuit, quæ nunc extat in Pontificio Canone, vel: Quædam verba Canonis reperiuntur apud veteres, ergo totus Pontificius Canon, ita sicut nunc extat, vetustissimos Patres auctores habet. Et quid opus est pluribus? Ipsi Pontificii scriptores annotant, quæ sententiæ Canonis, non ex quibus Patribus sumptæ, sed à quibus Romanis Pontificibus inuentæ & institutæ sint. Tridentinum etiam capitulum dicit: Canonem exceptis verbis institutionis & oratione Dominica, constare ex Pontificum institutionibus. Et iudico, hoc ideo positum esse in Tridentino decreto, vt ostenderent, se non probare disputationes, qui contendunt, Canonem Missæ non à Romanis Pontificibus, sed ex scriptis Patrum scriptum & collectum esse.

An Canon Missæ sit orthodoxus.

Sed largiamur sane hoc, particulas quasdam Pontificii Canonis, habere cognationem cum Canone, vel Basilii, vel Chrysostomi, vel Ambrosii, vel Augustini: non tamen statim inde conficietur, totum systema Pontificii Canonis propterea pium & salutare esse. Nam & alia multa assuta sunt: & quæ cum veterum precibus cognationem habent, in alium plane sensum & vsum transformata sunt, sicut mox ostendemus: vt ita infelix compositio Pontificii Canonis, consuta sit ex integro corrupto, & ex multis corruptis. Quando igitur audieris Pontificium aliquem vociferantem: Quid ni pius & salutaris sit totus noster Canon, cum eius sententiæ quædam, totidem ferme verbis, in Patribus quibusdam legantur? Opponito elegantissimam similitudinem Irenæi, qua lib. 1. c. 1. aduersus illos vtitur, qui scripturæ quasdam sententias excerpebant, & commentis suis, ne sine teste esse viderentur, accommodabant. Idem enim dicit esse, ac si quis imaginem regis, ex gemmis pretiosis à sapiente artifice fabricatam soluat, & materiam aliter componat, vt fiat inde imago canis vel vulpis, & postea gloriaretur, esse pulchram imaginem regis, quia illa ipsa materia sit. Vel qui ex variis Homeri versibus centones consuunt, si illi gloriari vellent, esse diuinum Homeri poema.

Elegans similitudo Irenæi.

Explicatio errorum qui continentur in Canone.

Quia vero Tridentinum capitulum decernit, Canonem missæ ab omni prorsus errore ita esse purum, vt anathema denuntient, si quis dixerit, ipsum errores continere, non sane prolixam instituemus tractationem, sed breuiter & ordine per capita tantum recitabimus, & tanquam in tabella spectandum proponemus, quos errores & quæ vitia Pontificius Canon contineat, monstrata antithesi, quomodo ea, quæ in precationibus veterum pie vsurpata fuerunt, impie nunc in Canone transformentur ad iteratum sacrificium Christi pro peccatis.

I. Olim super munera fidelium, quæ ad aram pro pauperibus offerebantur, sicut supra ostensum est, dicebatur talis oratio: Supplices petimus, vt accepta habeas, & benedicas hæc dona, hæc munera, hæc sacrificia. Iam vero collapsa & abolita illa consuetudine, accommodantur hæc verba ad histrionicum Pontificiæ Missæ sacrificium, cuius descriptio ex Eccio supra posita est. Et illud etiam ante consecrationem Canon dicit, se offerre Deo pro Ecclesia: Et per illud spondes fore, vt Deus Ecclesiam suam regat, pacificet, custodiat. Hæc omnia vero tribuuntur repræsentationi nudi & simplicis panis, quia longe ante consecrationem hæc dicuntur. Tam mul-

ta monstra abominationum, ipsum principium Canonis, sicut nunc à Pontificijs vsurpatur, complectitur.
II. Quod in Canone sequitur: Offerimus tibi hoc sacrificium laudis, pro redemptione animarum, pro spe salutis, manifestum est ex ipsis verbis, quod de spirituali sacrificio laudis, glorificationis, & gratiarum actionis, olim hæc verba dicta fuerint. Nam sicut antea ex Dionysio & Chrysostomo ostendimus, celebrabatur in Liturgia gratiarum actio, pro beneficio redemptionis à Christo nobis præstito, vnde habemus spem salutis. Et talis celebratio iuxta Scripturam recte vocari potest sacrificium laudis, pro redemptione animarum, facta scilicet per Christum in cruce: Pontificij vero hoc sacrificio laudis, per linguam peregrinam, & per silentiarium murmur sepulto, verba illa ad histrionicam sacrificuli repræsentationem accommodant: quam dicunt fieri pro redemptione animarum, non quæ in cruce facta sit, sed quæ per repræsentationem illam sit impetranda & consequenda. Et obseruet Lector, quam scelerate verba peruertantur. Sacrificium laudis pro redemptione animarum, acquisita scilicet & inuenta per crucem Christi, detorquetur ad repræsentationem sacrificuli pro impetranda & promerenda redemptione animarum.
III. Psal. 116. dicit: Quia pro beneficiis non possumus Deo gratias referre, beneficia ipsius, gratiarum actione esse celebranda: & hæc esse vera vota, quæ Deo reddenda sint coram omni populo.
Hæc igitur sententia de reddendis votis, olim non male accommodata fuit ad publicam & solennem, quæ in liturgiis vsitata erat, celebrationem beneficiorum redemptionis Christi. Sed sublata publica illa celebratione, Canon redditionem votorum, ad Missas votiuas refert: quando scilicet aliquis per nundinationem, data certa pecunia, curat pro se & suis celebrari talem theatricam repræsentationem, tunc impleri illud Psalmi: Vota mea reddam Domino in conspectu populi.
IV. Quomodo apud veteres publica prædicatione celebrata sit memoria martyrum, de certaminibus & victoriis ipsorum, in quem finem & vsum, in præcedenti capitulo ostendimus. Pontificij vero per silentium in Canone, non celebrant, sed venerantur memoriam: & huic silentiariæ memoriæ & nominationi tribuunt ea, quæ in Canone sequuntur.
V. Nominationi sanctorum, in vetustissima Ecclesia, nulla coniuncta fuit inuocatio: sicut ex Dionysio, & ex epistola Ecclesiæ Smyrnensis manifestum est. Postea circa Augustini tempora, disputari cœpit opinio, nos martyrum orationibus adiuuari. Sed illæ priuatæ cogitationes, tunc nondum insertæ fuerunt publicis liturgiæ precibus. Augustinus enim diserte dicit de illis precibus, de Ciuit. libr. 22. capite 10. Ad quod sacrificium, vt homines Dei, suo quidem loco & ordine, nominantur martyres: non tamen à sacerdote qui sacrificat, inuocantur. Pontificius vero Canon, in ipsa actione cœnæ Dominicæ, quærens Dei gratiam, opponit Deo & merita & preces Sanctorum, & quidem ita, vt spem faciat, Deum meritis & precibus Sanctorum, hoc concedere, vt in omnibus diuinæ protectionis muniamur auxilio. Et honoris (quod dicitur) gratia, additur per Christum, &c. quasi vero credentes per Christum non possint apud Deum auxilium inuenire, nisi hoc Deus concedat meritis & precibus sanctorum. Hoc certe directe pugnat cum sententia Scripturæ, Hebr. 4. 7. & 10. vbi per Christum docemur accedere ad Deum, & ad thronum gratiæ vt consequamur misericordiam, & inueniamus gratiam ad auxilium. Augustinus etiam dicit: Sancti Dei nominantur quidem ad altare, sed à Sacerdote non inuocantur. Pugnat igitur in hac parte Pontificius Canon, & cum scriptura & cum antiquitatis sententia. Quamuis enim oratio illa Canonis non dirigatur ad sanctos, sed ad Deum, est tamen

Canon pugnat cum vera inuocatione Dei.

men ipsissima inuocatio sanctorum. Nam orare Patrem in nomine Christi, proposito scilicet ipsius merito & intercessione, est inuocare Christum: ergo est inuocatio sanctorum, quando oro, vt Deus sanctorum meritis & precibus concedat, vt in omnibus protectionis ipsius muniamur auxilio. Quam horrenda vero abominatio sit in ipsa celebratione Cœnæ Dominicæ, Deo proponere merita & preces sanctorum, vt propterea inueniamus gratiam ad auxilium, in examine tertij Capituli diximus.

Et obseruet lector, ex quam dissimilibus centonibus consarcinatus sit Pontificius Canon, & quomodo progressu temporis impiæ opiniones veterum precibus assutæ sint. In altera enim commemoratione sanctorum, in Canone verba sunt pulcherrima: Nobis quoque peccatoribus, famulis tuis de multitudine miserationum tuarum sperantibus, partem aliquam & societatem dare digneris cum sanctis tuis, intra quorum nos consortium, non æstimator meriti, sed veniæ (quæsumus) largitor admitte per Christum Dominum nostrum. Hæc absque dubio fuit formula veteris commemorationis sanctorum, & pulchre congruit ad ea, quæ Smyrnensis Epistola de memoria martyrum recitat. Sed postea assutum fuit contrarium commentum: Quorum meritis & precibus concedas, &c. Et illud recens assumentum, positum fuit in priori parte Canonis. Vetus vero commemoratio sanctorum, post principia reiecta est in posteriorem partem. Hæc consideratio multa monet & illustrat.

VI. Vetus Ecclesia obtulit Deo in celebratione Eucharistiæ, preces pro impetrandis per Christum beneficijs temporalibus & æternis. Ad hoc sacrificium precum, commode, potuerunt referri hæc verba: Hanc oblationem placatus accipias, diesque nostros in tua pace disponas, atque ab æterna damnatione nos iubeas eripi. Pontificius vero Canon, hæc transfert ad mimicam sacrificuli repræsentationem panis nondum consecrati: & orat, vt Deus illam ita accipiat, vt propter illam dies nostros in pace disponat. & à damnatione nos eripiat.

VII. Quam oblationem benedictam, ascriptam, ratam, rationabilem, acceptabilemque facere digneris. De hac particula Canonis præcipue triumphant Pontificij, extat enim in libro Ambrosij 4. cap. 5. de Sacramentis. Et de consecrat. distinct. 2. cap. Vtrum, tribuitur Augustino. Sed instituatur collatio, quem sensum verba illa habeant apud Patres, & quorsum ea torqueant sacrificuli Pontificij. Augustinus dicit: Sacerdotem petere, vt verbo creatoris, & virtute Spiritus sancti, ex pane & vino fiat corpus & sanguis Christi.

Quis sit sensus eorum verborum apud Pontificios.

Et manifeste interpretatur de sumptione, cum inquit: Quia in Baptismo similitudinem mortis Christi accipimus, similitudinem quoq; carnis & sanguinis eius sumamus. Corpus igitur Christi crucifixum, & sanguinem effusum, quando in Sacramento sumuntur, vocat hostiam benedictam, per quam benedicimur: ascriptam, per quam in cœlo ascribimur: ratam, per quam de viscerib. Christi esse censeamur: acceptabilem, vt qui nobis ipsis displicemus, per hanc acceptabiles Deo simus. In hanc sententiam veteres non male orarunt: quia panis & vinum hæc præstare non possunt, vt fiant nobis corpus & sanguis Christi: illa enim hostia sumpta, fit nobis benedicta, rata, acceptabilis. Et hoc ipse contextus Canonis videtur velle, addit enim interpretationem, vt nobis fiat corpus & sanguis Christi: & vocabulum oblationis, non pro actione ibi accipitur, sed pro pane & vino, quæ à populo oblata erant. Ita enim præparatoria oratio, quæ Ambrosij titulum habet, inquit: Spiritus sanctus hanc nostram oblationē efficiat corpus & sanguinem Christi. Pontificij vero sacrificuli, hæc omnia ad gesticulatoriam suam repræsentationem accommodant & illam interpretantur esse oblationem ascriptam, per quam in cœlos a-

ſcribamur: acceptabilem, per quam Deo accepti ſimus: ratam, per quam rata ſit noſtri cum Deo reconciliatio. Hæc quantum diſtent à veterum ſententia, & qualia ſint, manifeſtum eſt.

VIII. De verbis inſtitutionis cœnæ, quomodo illa in Canone mutentur, antea dictum eſt, vbi de conſecratione egimus. Quod vero poſt verba inſtitutionis ſequitur: Vnde memores paſſionis, reſurrectionis, &c. hoc ſine dubio ſumptum eſt ex veteribus. Sed vide degenerationem. Cyrillus dicit: fuiſſe annuntiationem: Dionyſius vtitur verbo ὑμνεῖν. Sed Pontificius Canon lege cauet, vt ita murmuretur, ne quis exaudiat.

IX. Antiquitus de oblatis à populo donis & datis, ſumebatur, quod ſanctificabatur verbo Christi, vt fieret Euchariſtia corporis & ſanguinis Domini: & hæc ſumptio & ſanctificatio vocabatur oblatio. Nunc cum mos ille non ſeruetur, verba transferuntur ad repræſentationem ſacrificuli.

ratio ſa- rificuli poſt onſecratio- em. X. Poſt conſecrationem ſuper corpus & ſanguinem Christi, orat ſacrificulus, vt Deus pater accepta illa habere dignetur, ſicut Abelis brutum pecus, & Melchiſedech cibarium panem & vinum. Indigna profecto & horrenda eſt comparatio. Torquent ſe igitur expoſitores Canonis, vt abſurditatem illam aliquo modo mitigent & amoliantur. Sed centones ſunt in canone tranſpoſiti. In liturgia enim Baſilij, quando munera populi collecta ſunt, & compoſita à presbyteris, tunc Pontifex orat, vt Dominus hoc incruentum ſacrificium, acceptum habeat, ſicut ſuſcepit munera Abel, ſacrificium Noe, holocauſtum Abrahæ, &c. Secreta etiam, quæ Dominica ſeptima poſt Pentecoſte legitur, ita orat: Super munera populi, pari benedictione, ſicut munera Abel, ſanctifica. Hæc particula iam in Centonibus Canonis, poſt conſecrationem poſita, oratur ſuper ipſum corpus & ſanguinem Christi. Et tamen nihil vel erroris vel abſurditatis Canon continere decernitur.

XI. Poſt conſecrationem ſuper corpus & ſanguinem Christi, ſacrificulus orat, Iube hęc perferri per manus ſancti Angeli, in ſublime altare tuũ, in cõſpectu maieſtatis tuæ: Apoſtolus ad Hebræos dicit, Christum intro iuiſſe in ipſum cœlum, vt appareat nunc vultui Dei pro nobis. Et ſacrificulus (quod horrendum eſt) orat, vt per manus Angeli primum eo deferatur. Sed quem ſenſum illa antiquitus habuerint, ex Irenæo colligi poteſt, qui de oblatione munerum, quibus miſeremur pauperum, & de precibus, inquit lib. 4. cap. 14. Eſt ergo altare in cœlis: illuc preces noſtræ & oblationes noſtræ dirigũtur. Et miniſterium Angelorum in orationibus deſcribitur, Apoc. 5. & Tob. 12. Hæc vero particula in centonibus Canonis, non ſuo loco poſita, peperit abſurdam & impiam hanc ſententiam. De conſec. 2. cap. Vtrum, Auguſtini ſententia oſtendit, hæc verba ante conſecrationem ſolita fuiſſe dici, quæ ipſe interpretatur, de ſanctificatione panis, vt fiat corpus Christi.

XII. De memoria defunctorum in Christo, extant alicubi quædam veterum exempla. Sed Dionyſius dicit, illam memoriam propter imitationem celebratam fuiſſe, vtq; eſſet teſtimonium, quod mortui apud Deum viuant. Poſtea ex illa memoria factæ ſunt preces & orationes, quibus animæ defunctorum Deo commendabantur. Pontificius vero Canon fingit, opus illud repræſentationis Miſſificæ, eſſe ſacrificium propitiatorium pro peccatis, pœnis & ſatisfactionibus, quod defunctis in purgatorio applicetur ad liberationem. Ita ſenſim degenerarunt veterum inſtituta, donec tandem vſus cœnæ Dominicæ, qui pro viuis inſtitutus eſt, vt manducent, bibant, & mortem Domini annuntient, ad mortuos translatus eſt, per modum ſacrificij. Sed de purgatorio, & quæ huc pertinent, peculiaris poſtea locus erit.

...ſus cœnæ ...minica ... mortuos ...nſlatus.

XIII. Olim

XIII. Olim super munera fidelium, inter cæteras precationes etiam hæc dicta fuit: Per quem Christum hæc omnia nobis semper bona creas, sanctificas, benedicis, & præstas nobis, per ipsum est Deo patri, in vnitate Spiritus sancti, omnis honor & gloria. Hæc recte conueniunt ad illud Iustini, super eleemosynas fidelium, Deum benedici in nomine Filij & Spiritus sancti, & quod Paulus dicit, creaturas per verbum Dei & orationem sanctificari: Postea rhapsodia canonis post consecrationem verba illa ad corpus Christi transtulit, quasi illud in cœna Dominica semper de nouo creetur.

XIV. Tempore Gregorij, circa annum Domini sexcentesimum, alia & noua adhuc inuocatio sanctorum, canoni assuta fuit, vt scil. intercedentibus sanctis, Deus propitius det pacem in diebus nostris, vtque à peccato simus liberi, & ab omni perturbatione securi. Et hæc inuocatio sanctorum ita posita est in canone, vt postquam dictum est in oratione Dominica, Libera nos à malo, & priusquam cantetur: Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, dona nobis pacem, inseratur inuocatio sanctorum, vt & liberatio à malis, & donatio pacis, sanctorum intercessioni accepta feratur, ne scilicet soli Christo hæc tribuantur, sicut oratio Dominica, & inuocatio agni Dei sonant, sed vt per Christum quidem, non tamen, nisi intercedentibus sanctis, hæc nobis donari persuadeamur.

XV. Intinctio Eucharistiæ pronuntiata est à Iulio Pontifice, non esse consentanea institutioni Christi, traditioni Apostolorum, & Ecclesiasticæ consuetudini, De Consecrat. 2. c. Cum omne. Et tamen in canone Sacerdos non tantum partem hostiæ consecratæ in calicem mittit, sed addit: Hanc commixtionem fieri sumentibus salutem mentis & corporis ad vitam æternam. Adeo canoni Missæ, nec cum scriptura, nec cum patribus, nec cum ipsis veteribus Romanis Pontificibus conuenit. *Intinctio Eucharistiæ.*

XVI. Conclusio canonis, id, quod nullæ veterum preces faciunt, proponit Deo repræsentationem illam Sacerdotis, pro sacrificio propitiatorio. Et fingit Sacerdos, se illud applicare, quibus velit, inquit enim: Hoc sacrificium, quod obtuli, sit mihi & omnibus, pro quibus illud obtuli, propitiabile. Quantum vero abominationum, commentum illud de propitiatorio sacrificio contineat, supra explicatum est.

XVII. Cum in priuatis Missis, contra morem veteris Ecclesiæ, solus sacrificulus sumat, manducet & bibat, tamen per ludibrium in canone subinde ingeminat illas voces: Quotquot ex hac altaris participatione sumpserimus, fiat nobis omnibus sumentibus salus. Habete vinculum pacis, vt apti sitis sacrosanctis mysterijs Christi. Item: Quæ ore sumpsimus. Cumq; vnam tantum speciem communicantibus dispenset, tamen orat: Quotquot ex hac altaris participatione corpus & sanguinem Christi sumpserimus, &c. Nolui hæc copiosa oratione amplificare & exaggerare, sed tantum capita errorum breui annotatione signare, & consideranda proponere volui: idque ex illa antithesi, quomodo quæ in veterum precationibus non male vsurpata fuerunt, impie nunc ad Pontificium sacrificium Missæ accommodentur & detorqueantur. Illam enim iudico simplicissimam rationem esse declarandi Canonem Missæ.

DE CEREMONIIS MISSÆ.

CAPVT V.

Cumque natura hominum ea sit, vt non facile queat sine ipsis adminiculis exterioribus ad rerum diuinarum meditationem sustolli; propterea pia mater Ecclesia ritus quosdam, vt scilic. quædam submissa voce, alia vero elatiore, in missa pronunciarentur, instituit: ceremonias item adhibuit, vt mysticas benedictiones, lumina, thy-

mata, veste, aliaq; id genus multa, ex Apostolica disciplina & traditione, quo & maiestas tanti sacrificij commendaretur, & mentes fidelium per hæc visibilia religionis & pietatis signa, ad rerum altissimarum, quæ in hoc sacrificio latent, contemplationem excitarentur.

CANON VII.

Si quis dixerit, ceremonias, vestes & externa signa, quibus in Missarum celebratione Ecclesia Catholica vtitur, irritabula impietatis esse magis quam officia pietatis, anathema sit.

EXAMEN.

Ceremoniæ Missæ quadruplices.

Ceremoniæ Missæ, non omnes vnius sunt generis. Quædam enim habent mandatum diuinum, & exempla Scripturæ, vt fiant in celebratione Cœnæ Dominicæ, quæ quasi substantialia sunt; vt in publico conuentu accipere panem & calicem, benedicere, distribuere, manducare, bibere, mortem Domini annuntiare. Quædam vero non habent quidem expressum mandatum Dei, vt necessario ita fiant, in celebratione Cœnæ Dominicæ: sunt tamen sua natura res bonæ & piæ, si recte & ad ædificationem vsurpentur: vt Psalmi, lectiones scripturæ, piæ preces, & gratiarum actiones, confessio Symboli, &c. Quædam per se sunt superstitiosa & impia: vt sacrificium Missæ pro viuis & mortuis, inuocatio Sanctorum, satisfactio pro animabus in purgatorio, priuata Missa, consecratio salis, benedictio aquæ, &c. Quædam vero ceremoniæ sunt adiaphoræ: vt vestitus, vasa, ornamenta, verba, ritus, quæq; verbo Dei non repugnant. Et quæ primi sunt generis, necessario obseruanda sunt: pertinent enim ad substantiam cœnæ Dominicæ. Ex ijs vero, quæ secundi & quarti generis sunt, in Ecclesijs nostris pleraq;, quæ ad ædificationem fidelis populi faciunt, salua Christiana libertate seruantur.

Tertium vero genus superstitiosum & impium, merito recte & necessario abrogatum & explosum est. Sed examinemus quintum hoc capitulum. Primum autem hæc consideratio se offert, quod sine distinctione de ceremonijs Missæ loquuntur, & ex vna fidelia omnes dealbant. Hæc enim sophistice ipsis vsitata est, quod ea, quæ per se pia & bona sunt in Missa, exaggerare solent, dissimulatis interea alijs, vt quia quædam pia & bona sunt, existimentur reliqua omnia vnius & eiusdem esse generis. Aut si quis reprehendat manifeste superstitiosa & impia in Missa, statim clamitant, omnia salubria pietatis exercitia, & quæcunque decoro & ordini seruiunt, labefactari & tolli. Omnino igitur in hac disputatione, adhibenda est distinctio illa, quam in principio exposui.

Quomodo Christus, quomodo itidem Apostoli cœnam Dominicam celebrarint.

2. Dicunt, omnes illas ceremonias, quas in celebratione Missarum adhibent, esse ex traditione & disciplina Apostolica, quod manifeste falsum est. Quomodo enim Christus celebrarit cœnam Dominicam, Euangelistæ describunt. Apostolicam vero synaxin Paulus describit, 1. Cor. 11. Nec satis est, quod dicunt, verisimile esse, ab Apostolis ceremonias illas traditas & institutas esse, quia Paulus dicit: Cætera, cum venero, disponam: ostendendum enim esset certis documentis, quæ illa sint, quæ D. Paulus tunc voluerit disponere, & postea disposuerit: quodq; voluerit illa esse Catholicæ & necessariæ obseruationis. Sed non opus est huiusmodi coniecturis: Ipsi enim Pontificij Scriptores prolixe testantur, Apostolos nude & simpliciter celebrasse Cœnam Dominicam, recitata solummodo ad verba Cœnæ, oratione Dominica, & addita commemoratione mortis Christi. Atque ideo ad Apostolicam Missam, propter nudam simplicitatem, accommodant illud Prudentij:

---Agresti turbida vultu, *Prudentius.*
Nuda humeros, intonsa comas, exerta lacertos.

Annotant autem iidem Pontificii scriptores, quo tempore, & à quibus Pontificibus singulæ ceremoniæ Missæ, institutæ sint: falsum igitur est totam πανοπλίαν, & integrum apparatum Pontificiæ Missæ, esse traditionis & disciplinæ Apostolicæ.

3. Quo consilio, in quem finem & vsum, Patres tales aliquas ceremonias adiecerint celebrationi Sacramentorum; supra in loco de Sacramentis in genere, in explicatione 13. Canonis annotauimus. In celebratione vero cœnæ Dominicæ tales seruarunt ceremonias, quæ annunciationem mortis Domini, quæ publica prædicatione verbi fiebat, adiuuarent & illustrarent: quæq; vna cum verbo, de doctrina & vsu Sacramenti, vtiliter aliquid monerent & excitarent homines, vt attentius ad doctrinam verbi, & ad ea, quæ de substantia sunt cœnæ Dominicæ, animaduerterent. Et tales ritus liberæ fuerunt obseruationis, non enim vbiq; fuerunt iidem & similes, nec alii alios ad suorum rituum obseruationem cogebant. Tali vero libertate, bonos & vtiles ritus, non inuiti probamus & seruamus. Sed Pontificii veterum ceremonias, admixtis multis ociosis, ineptis & superstitiosis ritibus cumularunt, ita vt doctrina & verus vsus cœnæ Dominicæ multitudine talium rituum paulatim obscurari & obrui cœperit, donec tandem in aliud plane genus, sacrificii scilicet, transformata est actio Cœnæ Dominicæ: Nec ad illustrationem doctrinæ, Pontificii vtuntur suis illis ceremoniis: sed verba coram plebe vel peregrina lingua, vel ita secrete pronunciant, vt nemo exaudire possit. Interea vero foris, externis signis gesticulantur, & illis humanis ritibus, sepulto vsu verbi, tribuunt hanc virtutem & efficaciam, quod spectatores excitent & subleuent ad contemplationem, meditationem, & fidem rerum diuinarum. Atqui verbum & Sacramenta diuinitus instituta, sunt organon illud, per quod Spiritus vult efficax esse, mentes illuminare, fidem & pietatem in illis excitare, fouere, confirmare, augere, & conseruare. Ingens igitur discrimen est & inter ceremonias & inter vsum earum, qualis fuit in veteri Ecclesia, & qualis nunc est in Missa Pontificia.

Ceremoniæ Patrum in Cœna Domini.

Vanitas ceremoniarũ in Missa.

4. Obseruationem illarum ceremoniarum ita faciunt necessariam, vt pronuncient, mortaliter peccare eum, qui aliquid in illis neglexerit: & vix credunt recte celebrari Coenam Dominicam, si non adhibeatur totus ille ceremoniarum apparatus. Et quod diligenter considerandum est, quæ in celebratione Coenæ Dominicæ sunt iuris & mandati diuini, vt scilicet ea, quæ consecrata sunt, aliis dispensentur, & quidem sub vtraque specie, vt mors Domini publice annuncietur, lingua, quæ ab idiotis intelligi possit, 1. Corinth. 14. ea libere negligunt, mutant, & sepeliunt. Pro humanis vero ritibus retinendis, ferro & flamma pugnant. Ita relinquentes mandatum Dei, tenent traditiones hominum, imo irritum faciunt mandatum Dei, vt hominum traditiones seruent, Marci 7.

5. Ceremoniis illis & ritibus per se absolutis tribuunt peculiaria merita. Et pleraq; ceremoniæ in Pontificia Missa eo referuntur, vt homines abducant a vero vsu coenæ Dominicæ: vtq; stabiliant superstitiosas & impias opiniones, de opere operato sacrificii Missæ, pro viuis & mortuis. Propter hanc vero causam, & propter hunc abusum, de Papisticis Missæ ceremoniis, non male dictum est, esse magis iritabula impietatis, quam officia pietatis. Plura vero ad hanc disputationem pertinentia annotauimus in 13. Canone de Sacramentis in genere: & de submissa voce, dicemus in octauo capite.

DE PRIVATIS MISSIS.

CAPVT VI.

Optaret quidem sacrosancta Synodus, vt in singulis Missis fideles adstantes, non solum spirituali affectu, sed Sacramentali etiam Eucharistiæ perceptione communicarent, quo ad eos huius sanctissimi sacrificii fructus vberior proueniret, nec tamen si id non semper fiat propterea Missas illas, in quibus solus Sacerdos sacramentaliter communicat, vt priuatas & illicitas damnat, sed probat, atque adeo commendat. Siquidem illæ quoque Missæ, vere communes censeri debent, partim quod in eis populus spiritualiter communicet, partim vero quod à publico Ecclesiæ ministro, non pro se tantum, sed pro omnibus fidelibus, qui ad corpus Christi pertinent, celebrentur.

CANON VIII.

Si quis dixerit, Missas in quibus solus Sacerdos sacramentaliter communicat, illicitas esse, ideoque abrogandas, anathema sit.

EXAMEN.

Origo priuatæ Missæ. Vtile est, originem priuatæ Missæ, qualis jam apud Pontificios est, vbi solus Sacerdos celebrans communicat, nosse, & recte considerare, hæc enim obseruatio totam hanc disputationem illustrabit. Principio igitur feruente populi deuotione, quæ persecutionum procellis magis inflammabatur, quotidie cœtus Ecclesiasticus conueniebat ad celebrationem & communicationem cœnæ Dominicæ: sicut hoc exemplis ostendimus in examine 13. Canonis, de Eucharistia. Postea refrigescente populi ardore, generalis populi conuentus, propter secularium occupationes, non potuit, nisi Dominicis festis, & solenniorbus diebus celebrari. Ibi vero clerici & religiosi, quotidie tamen frequentabant sacra officia. Non quod Missas celebrarent sine communicantibus, sed ipsi clerici inter se retinebant quotidianam communionem. Ita enim ex Vualafrido citat Cassander: Cum maxime clericis omnes dies in ferias deputentur, videtur ratione plenissimum, vt per singulos dies sacris occupemur officiis, panem ac sanguinem Dominicum, sine quibus viuere non possumus, jugiter ambiamus. *Missa peculiaris seu solitaria.* Tunc igitur cœpit distinctio Missarum publicarum & priuatarum, quas Gregorius vocat peculiares, Odo Cameracensis solitarias. Quando enim in generali & solenni fidelis populi conuentu, communio cœnæ Dominicæ celebrabatur: quod fiebat Dominicis festis & solenniorbus diebus, in publico Ecclesiæ loco: appellabatur publica & solennis Missa. *Missa publica & solennis.* Quando vero priuatis diebus (ita enim Cassander notat ex libro Exodii Cisterciensis cœnobii) soli clerici & religiosi ad communionem congregabantur, appellabatur non publica, sed priuata Missa.

Gregorius. Ita Gregorius ad Castorium Episcopum Ariminensem inquit: Missas publicas in cœnobiis fieri, omnino prohibemus: ne in Dei seruorum recessibus, & eorum receptaculis, vlla popularis præbeatur occasio conuentus. Odo Cameracensis in canonem: Cum primitus Missæ sine cœtu populi non fierent, postea mos inoleuit Ecclesiæ, solitarias, maxime in cœnobiis, fieri Missas. Ita quando vel pro ægrotis, vel pro peregrinis, vel aliis extra publicam & solennem populi congregationem communio cœnæ Dominicæ celebrabatur, vel quando illud fiebat in loco priuato, appellabantur Missæ priuatæ. Ita de consecratione distinctione prima capite: Et hoc attendendum, Gregorius dicit: Omnes qui in vrbe, vel in circuitu sunt, siue Sacerdotes, siue populi, in vnum ad publicam Missarum celebrationem conuenient. Peculiares vero Missæ non per altaria, nec in publico, nec tempore publici conuentus fiant, ne populus à publicis solennibus abstrahatur. Ita Nazianzen. in paruo oratorio sacra celebrabat.

Tripart. 9. cap. 8. Et Victor de persecutione Vandalica, lib. 3. narrat pios propter Arrianorum sæuitiam in priuatis domibus & conuentus habuisse, & Sacramentis legitime fuisse vsos. De consecr. 1. cap. Clericos, permittitur sacerdotibus, vt in oratoriis, quæ intra priuatas domos sunt, celebrare possint. Hæ vero priuatæ Missæ non fuerunt sine communicantibus. Nam Gregorius homil. 37. in Euang. inquit: Tunc ille compulsus in Episcopi oratorio Missas fecit, & manu sua corpus Dominicum, pacemq; omnibus dedit.

Cum vero & illa, de qua jam dixi, quotidiana clericorum & religiosorum communio non amplius frequentaretur: sacerdotes tamen quotidie pro more veteri aras instruebant. Ibi tunc alicubi, quando non aderant communicantes, preces, lectiones, & cæteri ritus ad synaxin pertinentes, excepta consecratione & communicatione celebrabantur: sicut Socrates lib. 5. c. 22. de Alexandrina Ecclesia scribit. Et hæc Missa dicebatur sicca. Alicubi vero sacerdotes celebrantes, quando neminem alium habebant, soli communicare cœperunt, ne populi oblationibus, si tantum siccam Missam celebrarent, fraudarentur. Vt autem populum ad oblationes, quæ quæstui ipsis erant, inuitarent, cœperunt modum præparationis & periculum indignæ manducationis vltra veritatem exaggerare, & econtra paulatim multa comminisci de vtilitate & efficacia, quæ ex priuato illo opere & actione sacerdotis, ad illos etiam, qui non communicarent, modo oblationes afferrent, rediret: donec tandem ex illa sacerdotis actione sine communicantibus, fabricatum est sacrificium propitiatorium pro peccatis, applicatorium omnium meritorum Christi, & impetratorium omnium, quæ à Deo postulamus. His vero opinionibus instillatis hominum animis, cumulatæ sunt sine modo nundinationes & emptiones talium priuatarum Missarum. Nam judicata fuit via esse valde compendiaria sine magna præparatione, & sine periculo indignæ manducationis, ex opere operato priuatæ Missæ sacerdotis, posse consequi illa omnia, imo multo plura & præstantiora, quam quæ ipsa communio cœnæ Dominicæ pollicetur. Hæc vera est origo priuatæ Pontificiæ Missæ: quam Tridentina Synodus non damnat, sed probat atq; adeo commendat, nec iniuria. Vna enim & potissima quæstura regni Pontificii, est cauponatio & nundinatio priuatarum Missarum. Res ipsa autem non est obscura: an scili. vera & legitima sit celebratio cœnæ Dominicæ sine communicantibus, vbi ille qui celebrat, nemini Sacramentum dispensat, sed solus tantum illud sumit: reliqui vero tantum sunt spectatores. Christus enim, cum Sacramentum hoc institueret, non solus ipse, discipulis tantũ vel spectantibus vel auscultantibus, illud sumpsit, nec ex illo opere discipulis, si non communicarẽt, sed tantum cum deuotione astarent, spectarent, & auscultarent, promisit impetrationem gratiæ Dei, imo ne legitur quidem ipse Sacramentum hoc sumpsisse, sed dispensasse, dedisse discipulis & jussisse, vt illud manducarent & biberent in sui commemorationẽ. Hoc vero, quod ipse in prima cœna fecit, mandauit in futurum fieri, donec veniat ad judicium. Contra omnes igitur cauillationes, certissimum & manifestissimum est, Christum celebrationem Cœnæ suæ non ita instituisse, vt ille qui benedicit, solus sumat, reliquis tantum spectantibus, & quod ex illa vnius actione fructus Eucharistiæ propter spectaculum redundet ad alios, qui non cõmunicant. Sed institutio Christi, quando hoc, quod in prima cœna factum est, rite & legitime facere volumus, requirit, vt in celebratione cœnæ Dominicæ sit, qui gratias agat & dispenset, adsint etiam, quibus detur, qui accipiant, manducent & bibant. Hoc enim in prima cœna factum est, &, vt in futurum fieret, mandatum est. Ita quando Apostolorum synaxis, per fractionem panis describitur, satis ostenditur,

Missa sicca.

Missa vnica quæstura Pontificiorum.

An legitima cœna Dominica celebratio censenda sit quæ fit absq; communicantibus.

Paulus. fuisse dispensationem & distributionem. Omnium vero clarissime Paulus describit, qualis fuerit celebratio cœnæ Dominicæ in Apostolica Ecclesia. Non tantum enim repetit verba institutionis, sed 1. ad Cor. 10. dicit, corpus Christi in cœna Dominica, cum omnib. illis, quæ traditione sui corporis promeruit & acquisiuit, communicari, non spectando, quomodo vnus sumat: sed panis, inquit, quem frangimus, hoc est, dispensamus, & manducandum distribuimus, est cõmunicatio corporis Christi. Item, dicit, fideles participes esse mensæ Domini, non spectando, sed manducando: vnum, inquit, corpus multi sumus, non quia spectamus vnum manducantem, sed quia omnes ex vno illo pane, qui frangitur, hoc est, dispensatur & distribuitur, participamus. Imo 1. ad Corinth. 11. opponit inter se Dominicam cœnam & priuatam cœnam, & quidem ita, vt confirmet, vbi priuata cœna agitur, ibi non posse Dominicam cœnam celebrari. Et priuatam cœnam definit, vbi quis priuatim, quod cœnæ Dominicæ est, manducat, & præoccupat, non simul participantibus aliis, & dicit, non dissimile esse, ac si instrueretur talis cœna, vbi vnus saturetur, alter vero cogeretur esurire. Coniunctim autem loquitur & de sumptione cœnæ Dominicæ, & de conuiuiis, quæ more tunc visitato subsequebantur. Hic certe locus, tanquam fulmen, prosternit priuatas Pontificiorum Missas, in quibus solus sacerdos celebrans sacramentaliter communicat.

Chrysostomus. Et clarissima est Chrysostomi sententia in illum Pauli locum: Quod Dominicum est, priuatum fecerant. Cœna enim Domini debet esse communis. Nam quæ Domini sunt, non huius sunt serui, non alterius, sed omnibus communia. Quod enim Dominicum est, idem & commune est. Nam si Domini est, non debes tanquam proprium tibi assumere, sed tanquam res Domini, communiter omnibus proponere: siquidem hoc est, Dominicum. Nunc autem non sinis esse commune, sed tibi comedis.

Institutum veteris Ecclesiæ. Vetus etiam Ecclesia Christi institutionem, Apostolorum traditionem, & Apostolicæ Ecclesiæ exemplum secuta, semper in celebratione cœnæ Dominicæ seruauit dispensationem & distributionem Sacramenti: id quod testantur omnes descriptiones liturgiarum, quæ apud Patres extant. In veteri & puriori antiquitate prorsus ignota fuit talis priuata Missa, vbi sacerdos id, quod consecrauit, nemini communicat, sed solus sumit. Commentum vero, quod celebratio cœnæ Dominicæ prosit illis, qui non communicant, sed tantum intersunt, audiunt, & cum deuotione spectant, quod solus sacerdos agit, non tantum ignotum est antiquitati, sed serio & grauiter reprehensum & damnatum fuit priscis Ecclesiæ temporibus. Chrysostomus homilia 3. in primum caput ad Ephesios: Frustra, inquit, habetur oblatio quotidiana, cum nemo sit, qui simul participet. Communicabat sine dubio Chrysostomus cum sacerdotibus & diaconis suis, sicut forma liturgiæ ipsius ostendit. Cum autem ex populo nemo esset, qui simul participaret, non dicit, prodest vobis quod ego facio, modo cum deuotione intersitis actioni, auscultetis & spectetis, sed inquit: Frustra habetur quotidiana oblatio. Et illud mox clarius explicat: Quisquis mysteriorum consors non est, imprudens & improbus astat. Item: Si quis ad conuiuium vocatus, manus quidem lauerit & accubuerit, & tamen nihil ciborum gustauerit, nonne infert contumeliam conuiuatori à quo fuerat vocatus? an non satius fuerit, eum qui talis est, prorsus non comparuisse? Audis non verba, sed fulmina contra Pontificiam persuasionem de spectaculo priuatarum Missarum. In 2. ad Corinth. homil. 18. dicit, in celebratione Eucharistiæ non esse, sicut in veteri Testamento, vbi solus sacerdos quædam comedebat.

Chrysostomus.

Et persuasio priuatarum Missarum, qualis est apud Pontificios, Ecclesiasticis Canonibus seueriter repressa fuit priscis Ecclesiæ temporibus.

Inter

Inter Canones, qui Apostolici vocantur, decimus ita habet: Omnes fideles, qui conueniunt in solennibus sacris ad Ecclesiam, Scripturas audiant. Qui vero non permanserint in oratione, vsque dum Missa peragitur, nec sanctam communionem percipiunt, velut ἀταξίας Ecclesiæ mouentes, conuenit communione priuari. Et ille canon in Antiocheno Concilio, capit. 2. repetitur & confirmatur. De Conscer. distinct. 2. cap. Peracta consecratione omnes communicent, qui noluerint Ecclesiasticis carere liminibus. Sic enim Apostoli statuerunt, & sancta Romana tenet Ecclesia.

Imo cum iam irrepsissent priuatæ Missæ, multi tamen persuasionem illam reprehenderunt. Humbertus contra Nicetam Monachum, dicit esse imperfectam Missam, in qua non simul sit consecratio, fractio seu distributio & communicatio. *Humbertus*

Vualafridus de rebus Ecclesiasticis cap. 22. Quamuis cum soli sacerdotes Missas celebrant, intelligi possit, illos eiusdem actionis cooperatores esse, pro quibus tunc ipsa celebrantur officia, & quorum personam in quibusdam responsionibus sacerdos exequitur: tamen fatendum est, illam esse legitimam Missam, cui intersunt Sacerdotes, respondentes, offerentes atque communicantes: sicut ipsa compositio precum euidenti ratione demonstrat. *Valafridus.*

Regino citat ex Concilio Nannetensi, ridiculosum esse, muris aut parietibus insusurrare, quæ ad populum pertinent. Et vere ludibria sunt, quod in priuatis Missis, vbi nemini dispensatur Eucharistia, sacrificulus tamen in canone ingeminat: Quotquot ex hac altaris participatione sumpserimus, fiat nobis omnibus sumentibus salus. Sacramenta, quæ sumpsimus, &c.

Impudentius vero ludibrium est, quod in priuatis Missis, vbi nulla fit distributio, hostia tamen frangitur: hoc est, sicut August. inquit, ad distribuendum comminuitur. Et loco distributionis, à Christo institutæ & mandatæ, prodigiosa finguntur de fractis particulis in priuata Missa, quæ legi possunt apud Durandum in Rationali, li. 4. c. 51. Tres partes fractæ de Christi corpore signant: Prima, suam carnem, sanctosque secunda sepultos, Tertia viuentes, &c. vel prima pars significat sanctos in cœlo: secunda, Ecclesiam militantem in terra: tertia, defunctos in purgatorio. Item, vna pars offertur pro illis, qui non sancte viuunt in terra; sed in peccatis voluuntur. secunda, pro sanctis in cœlo: tertia, pro animabus in purgatorio. Hi scilicet sunt fructus priuatæ Missæ, & ex huiusmodi fructibus figmentorum cognoscitur, qualis arbor sit priuata Missa. *Fractio hostiæ in priuatis Missis.*

Hæc vero cum ita se habeant, cumque manifestum sit, priuatam Pontificiam Missam pugnare cum testamentaria institutione filij Dei, cum Apostolorum scriptis traditionibus, cum exemplo Apostolicæ Ecclesiæ, cũ testimonijs veteris Ecclesiæ, & cum Canonib. Ecclesiasticis: quid quæso Tridentinum Concilium de priuatis Missis statuit? Audi vero: Optaret, aiunt, Synodus, vt in singulis Missis fideles adstantes sacramentali etiam perceptione communicarent. Quare vero hoc optant? Sine dubio, quia vel inuiti agnoscere & fateri coguntur, non esse consentaneum vel scripturæ, vel antiquitati, quod in priuata Missa solus sacerdos communicat. Sed si serio hoc optant, deberent hominib. eximere falsam persuasionem de virtute & efficacia spectaculi priuatæ Missæ, & ex veris fundamentis, deberent homines hortari ad crebriorem communionem: quod scilicet fructum cœnæ Dominicæ, hac sola ratione, & nõ alia, quam quæ à Christo instituta & præscripta est, consequi posint: vtque ad regulam institutionis Christi, & ad formam primitiuæ Ecclesiæ commodius rediretur, abrogandæ essent priuatæ Missæ: vt scil. nulla Missa celebraretur, si non *Missa priuata contra quæ pugnet.*

a des-

adessent, quibus dispensaretur Sacramentum. Sed meminerunt Patres, se congregatos esse, vt prospiciant, ne quid detrimenti capiat respublica pontificia, præsertim quod ad quæsturam, & ad officium publicanorum pertinet. Ideo votum, quod ipsa rei euidentia ipsis expressit, mox interuertunt: se scilicet, hoc non obstante, probare, atque adeo hominibus commendare illas Missas, in quibus solus sacerdos sacramentaliter communicat. Ne igitur optãdum quidem esset, vt in singulis Missis essent, qui simul communicarent. Audiamus vero rationes: Non sunt, inquiunt, priuatæ Missæ, sed communes, etiam vbi solus sacerdos tantum communicat. Atqui ipsi per multas annorum centurias eas ita nominarunt. Apud Gregorium in registro crebra est appellatio priuatæ Missæ. Glossa de Consecrat. distinct. 1 cap. & hoc attendendum, nominat eas priuatas: & omnino vulgata est illa appellatio. Gratias vero agimus Concilio, quod concedit & fatetur, Missam non debere esse priuatam, sed communem. Nec de appellatione, sed de re ipsa certamen est: Qualis scilicet communio sit, cœna Dominica. Illa vero ita describitur, 1. Cor. 10. Quia omnes ex vno pane participamus. Quando igitur vnus ad se hoc rapit, & nemini communicat, certe non communis, sed priuata est Missa, iuxta Chrysostomi sententiam. Nec vero sentimus, nunquam celebrandam esse cœnam Dominicam, nisi totus Ecclesiæ cœtus in vnum collectus fuerit: Aut omnes fideles necessario semper in singulis Missis singulos teneri ad communicandum. Christus enim duodecim tantum adhibuit ad primam cœnam, & inquit: Quotiescunque biberitis. Sed hoc est, quod agimus, nunquam celebrandam esse cœnam Dominicam, nisi adsint, quibus dispensetur Sacramentum.

Duo autem argumenta habent, quibus mundo persuadere conantur, quod priuatum est, commune esse. Primum est de spirituali communione: vtq; eo rectius intelligatur, conferemus illud in iustam formam. Celebratio cœnæ Dominicæ requirit communicationem corporis & sanguinis Domini: & quando ea fit, tunc satisfit institutioni Christi. Sed qui audit & spectat Missam, si doctrinam de passione & resurrectione Christi meditetur, & fide apprehendat, spiritualiter communicat corpori & sanguini Christi, Ioan. 6. Ergo in priuata Missa satisfit institutioni Christi, etiamsi nullus ex populo, sed tantum solus sacerdos sacramentaliter communicet. Quid si igitur etiam sacerdos celebrans spiritualiter tantum communicet: certe eadem consequentia, egregie scilicet satisfieret institutioni Christi, etiamsi nec ipse sumat, nec alijs dispenset, quæ consecrata sunt. Hoc vero artificium, vt illo modo satisfieret institutioni cœnæ Dominicæ, ignotum fuit antiquitati, neque enim opus fuisset, canones illos, quos supra notauimus, de sacramentali communione tanta seueritate condere, si verum esset, quod argumentum hoc conatur efficere. Merito igitur in exilium eiectus esset Chrysostomus, qui tam duriter reprehendit eos, qui adstant, & non simul participant: cum iuxta Pontificios spirituali communione potuerint institutioni Christi satisfacere.

Sed de re ipsa dicemus. Certum est, extra celebrationem & vsum cœnæ Dominicæ fidem apprehendentem in verbo Christum pro nobis crucifixum, spiritualiter communicare, seu manducare carnem Christi, & bibere ipsius sanguinem, Ioan. 6. Et quando haberi non potest vsus cœnæ Dominicæ, iuxta institutionem Christi, sufficit ad salutem spiritualis cõmunicatio, iuxta vulgatum Augustini dictum: Crede, & manducasti. Nec nego, eum, qui adsistat, & non paratus est ad communionem, ex auditu & consideratione verborum institutionis cœnæ, & totius actionis, & posse & debere deduci in meditationem mysterij redemptionis & iustificationis.

Augustinus de casu necessitatis.

his. Constat etiam hoc in ipso vsu cœnæ Dominicæ, accedere debere spiritualem communicationem, sine illa enim sacramentalis communicatio iudicium sibi manducat. Sed quæstio est, qualem communicationem Christus in cœna instituerit, præscripserit & mandarit, ea enim satisfieri institutioni, notum est. Inquit autem: Accipite, mãducate, bibite: &, Hoc facite in mei commemorationem, hoc est, Christi mandatum est, in Cœna Dominica debere fieri simul & sacramentalem & spiritualem communicationem. Paulus dicit, in Cœna fieri communicationem corporis Christi. Quomodo vero? Quando, inquit, ex vno pane participamus. In celebratione igitur Cœnæ Dominicæ non satis fit institutioni, sola spirituali communione, sine sumptione Sacramenti. Et peruersio est Testamenti Christi, loco sacramentalis sumptionis proponere spectaculum: & spectaculo illud tribuere, quod filius Dei sua institutione tribuit sacramentali manducationi & bibitioni.

Christi mandatum tam pertinet ad sacramentalem communionem, quam spiritualem.

Alterum argumentum est: Sacerdos est publicus Ecclesiæ minister, & liturgia est publicum ministerium. Ergo non pro sese tantum, sed pro omnibus fidelibus celebrat Cœnam Dominicam: Quomodo vero? Num vt solus ea vtatur, & hoc proficiat Ecclesiæ ad remissionem peccatorum? Certe prædicatio Euangelij etiam est publicum ministerium: & concionator est publicus Ecclesiæ minister, prædicans Euangelium, non pro se tãtum, sed pro tota Ecclesia. Num vero ita, vt ipse solus audiat & credat, & Ecclesiæ hoc prosiciat ad vitam æternam, etiamsi ipsa nec audiat, nec credat? Certe iustus ex sua fide viuet, & qui non crediderit, condemnabitur. Sicut igitur publicus Ecclesiæ minister doctrinam Euangelij toti Ecclesiæ proponit, vt eam audiat & accipiat: ita etiam Cœnam Dominicam pro tota Ecclesia celebrat, non vt solus ea vtatur, sed vt per eius ministerium reliqui accipiant, manducent & bibant, iuxta Christi institutionẽ. Actionem Baptismi publicus Ecclesiæ minister celebrat non pro se, sed pro Ecclesia. Num vero, vt ipse se baptizet, & hoc opus illis, qui non baptizantur, proficiat ad salutem? Nihil certe minus. Manifestum igitur est, quale sit hoc argumentum. Sed bene intelligo, quid sacrosancta Synodus velit: sacrificium scilicet, sua priuata actione facere sacrificium propitiatorium, applicatorium, & impetratorium, pro viuis & mortuis: sicut supra hæc explicata sunt. Et hæc est illa Helena, de qua Tridentina Synodus dimicat: vt scilicet iuxta Gabrielem sacrificulus sit os Ecclesiæ: & quod ille sumit, id proficiat Ecclesiæ non sumenti, ad remissionem peccatorum, & vitam æternam. Hæc vero est emendatio illa abusuum, quam multi sibi promiserunt futuram in Concilio.

DE AQVA MISCENDA IN calice.

CAPVT VIII.

Monet deinde sancta Synodus, præceptum esse ab Ecclesia Sacerdotibus, vt aquam vino in calice offerendo miscerent: tum quod Christum Dominum ita fecisse credatur, tum etiam quia e latere eius aqua simul cum sanguine exierit, quod Sacramentum hac mixtione recolitur, & cum aquæ in Apocalypsi beati Ioannis populi dicantur: ipsius populi fidelis, cum capite Christo, vnio repræsentatur.

CANON IX.

Si quis dixerit, aquam non miscendam vino, in calice offerendo, quod sit contra Christi institutionem, anathema sit.

EXAMEN.

Vide quæso præposteram istorum hominum religionem; Ecclesia

aiunt

aiunt, præcepit Sacerdotibus, aquam vino in calice offerẽdo miſcendam eſſe. Huic præcepto tantum tribuunt, vt eos, qui illud non ſtricte ſeruant non vereãtur anathemate damnare. Vſum vero calicis Dominici, totum & in vniuerſum adimunt, interdicunt, & prohibent laicis: cum tamen de calice extent Chriſti verba præceptiua: Bibite ex hoc omnes, Hoc facite, quotieſcunque biberitis. Iam vero de mixtione calicis ideo dicunt ſe pugnare, vt vnio fidelis populi cum capite Chriſto repræſentetur. Noba hæc religio eſt, quod de vnione populi cũ Chriſto ſoliciti ſunt. Sed quomodo? Chriſtus vſum integri Sacramenti ideo inſtituit, vt hæc accepta & hauſta efficiant, vt nos in Chriſto, & Chriſtus in nobis ſit. De calice Paulus dicit, 1. Cor. 12. Omnes in vnum Spiritum potati ſumus. Et Chriſtus inquit: Hic calix nouum Teſtamentum eſt in meo ſanguine, qui pro multis effunditur, in remiſſionem peccatorum. Quare igitur vſum integri Sacramenti non concedunt populo? Quare calicem noui Teſtamenti, cuius mediator Chriſtus eſt, fideli populo denegant? Quare prohibent, ne in vnum ſpiritum potentur, ſi de vnione fidelis populi cum Chriſto ſoliciti ſunt? Sed non ignorãdum eſt myſterium huius capituli: Aqua mixta vino in calice, repræſentat vnionem populi cum Chriſto. Quando igitur hunc mixtum calicem ſacrificulus Deo patri in propitiatorium ſacrificium offert, populus ſimul cum Chriſto patri ſiſtitur. Ita ſcilic. actio ſacrificuli populo fideli multo vtilior eſt, quam ipſa cõmunio Dominici calicis. Primo enim ſacerdos mixtione aquæ cum vino in calice offerendo, populum vnit cum Chriſto. Secundo, vtrumque, & Chriſtum, & populum in calice ſiſtit Deo Patri. Hoc reuera eſt myſterium illud, propter quod Põtificij de mixto calice pugnant. Quod autem ad rem ipſam attinet, diſputatio facile & paucis poteſt expediri: neque enim fidei aliquem articulũ attingit. In Regionibus Orientalibus, vbi fortia vina ſunt, vſitatum fuit, quod homines temperantes & ſobrij non merum biberunt, ſed vinum aqua temperatũ, adeo vt infundere ſeu proponere vinum, vocetur miſcere vinum, Prouerb. 9. מסך quod vocabulum inter merum & vinum temperatum, diſcrimen facit, Eſa. 5. & Prouerb. 23.

Myſterium huius capituli.

Vini mixti vſus in primitiua Eccleſia.

Græcis etiam infundere vinum, verbo miſcendi deſcribitur κιρνᾶς αἴθοπα οἶνον. Vnde Latinis etiam pincerna ἀπὸ τοῦ κιρνᾶν τὸ πίνειν dicitur. Veriſimile igitur eſt, Chriſtum vinum non merum, ſed temperatum bibiſſe. Et quia in primitiua Eccleſia poſt communionem conuiuia, quæ ἀγάπας appellabant, magna ſobrietate de pane & vino, quæ ad menſam Domini oblata fuerant, celebrabãtur: non merum, ſed mixtum ſeu temperatum vinum obtulerunt. Et ne gentes calumniarentur, Chriſtianos Cœnam Dominicam celebrare, crapulæ aut ebrietatis gratia: veteres ſumpſerunt vinum mixtum, ſeu temperatum; imo, quidam prætextu illo ſobrietatis, nudam & ſolam aquam ſumpſerunt, quos Cyprianus recte repræhendit. Hæc de conſuetudine veteris Eccleſiæ, ex Patrum ſcriptis nota ſunt, quamquam nec apud veteres vniuerſalis fuerit ea cõſuetudo. Durandus enim lib. 4. c. 42. dicit, in Græca Eccleſia vniuerſaliter hoc non fieri. Poſtea vero paulatim diſputari cœpit, eſſe traditionem, quæ à Chriſto ipſo profecta ſit, licet in Scriptura non extet. Ita Cyprianus, cui valde placet hæc allegoria: illa ſcilicet mixtione ſignificari & oſtendi, quod in vſu cœnæ Dominicæ fiat adunatio populi tanquam membrorum cum Chriſto capite. Emiſſenus poſtea conatus fuit, traditionem illam ex Scriptura probare: quia ſcilic. ex latere Chriſti crucifixi, profluxerit aqua & ſanguis. Romani vero Pontifices fecerunt inde legem prorſus neceſſariam; vt Canon Alexandri, de Conſecrat. diſtinct. 1. ſancit, Deberi non vinum ſolum, ſed cum aqua mixtũ offerri. Iulius, c. Cum omne, dicit iuxta

Durandus.

Cyprianus.

Emiſſenus.

præce-

præceptum Canonum hoc fieri debere, ita vt, si vinum solum sit in calice, etiamsi consecretur, non possit esse calix Domini: & si secus fiat, vocat errorem peruersorum. Addit etiam, quando in calice aqua vino miscetur, tunc populum Christo adunari, & credentium plebem ei, in quem credit, copulari & iungi: item, si solum vinum offeratur seu consecretur, sanguinem Christi esse sine nobis. Varias etiam disputationes, mixtura illa peperit: an scilicet aqua illa simul cum vino mutetur in sanguinem Christi: an vero vinum in sanguinem, aqua in phlegma mutetur. Quidam disputarunt, aquam sine mutatione accidentibus vini circumfusam in aere pendere. Illæ disputationes extant *Extra*, de celebrat. Missarum, cap. cum Marthæ.

Disputationes ex mixtura.

Hæc recitaui, vt candidus lector intelligat, quid hoc loco in controuersia positum sit. Si enim *Pontificij* mixtionem illam, vt consuetudinem adiaphoricã, quæ verbo Dei nec mandata, nec prohibita sit, sed rationem habeat vero non dissimilem, seruarent & proponerent: nulla, vt de re indifferenti, esset controuersia. Falso enim IX. *Canon* nostros insimulat, quasi omnes illos damnemus, vt pugnantes contra *Christi* institutionem, qui vinum aqua temperatum in celebratione *Cœnæ* Dominicæ vsurpant. Ita enim damnaremus totam ferme antiquitatem. Mixti enim calicis antiquissimi scriptores, Iustinus & Irenæus, meminerunt.

Sed quia Pontificij vrgêt, 1. esse de necessitate præcepti, vt in ipsa actione *Cœnæ* Dominicæ mixtio illa fiat. 2. Non posse calicem Domini esse, si vinum solum sumatur, & verbis Christi benedicatur. 3. Quia ea, quæ sunt sumptionis Eucharistiç, tribuunt huic mixtioni, quod scilicet tunc populus *Christo* adunetur, quando in calice aqua vino miscetur: Nostri igitur, vt hæ falsæ opiniones taxarentur, & animis hominum eximerentur, exemplo & facto recte ostenderunt, Christianam libertatem in illis, quæ nõ sunt iuris & præcepti diuini, non debere iugo seruitutis subiectam esse: cum præsertim tales, sicut iam dictum est, opiniones huic obseruationi affingantur. De vino enim siue de genimine vitis, quod in Dominico calice fuerit, *Euangelistæ* expresse scribunt: nullam vero aquæ mentionem faciunt. Et etiamsi concedatur, verisimile esse, vinum illud antea fuisse temperatum: nullæ tamen circumstantiæ institutionis speciem aliquam præbent, quod in ipsa actione *Cœnæ* Dominicæ Christus tunc cum calicem benedicendum acciperet, aquam in ipso calice vino miscuerit. Ineptum enim est, quod ex hospitis hydria quidam illud probare voluerũt: cum ex peluí, vnde Christus pedes discipulorum lauit, propior fuisset probatio. Vinum igitur, siue genimem vitis, est de substantia Dominici calicis, quod ad externum elementum attinet: an vero debeat esse vel merum vel mixtum, rubrum vel album, non est de necessitate. Et tota hæc disputatio ex altera specie, omnium rectissime diiudicari potest. *Panem* enim esse de substantia *Cœnæ* Dominicæ, certum est. An vero debeat esse triticeus an fermentatus, an azymus; magna quondam contentione disputatum fuit: collectis etiam ex scriptura argumentis, de grano tritici, & de die *Cœnæ* Dominicæ. Sed Ecclesia recte iudicauit, hæc esse libera, & non de necessitate *Sacramenti*. Et eadem plane est ratio an vinum sit merum, an vero mixtum, rubrumne an album, præcipuum enim argumentũ non necessario, sed probabiliter tantum concludit: temperatum scilicet seu mixtum vinum fuisse, quo *Christus* in postrema *Cœna* cum discipulis vsus est. Et tamen neque inde conficitur, in ipsa actione cœnæ Dominicæ, Christum tunc, quando calicem benedicturus sumebat, aquam miscuisse vino; nihil enim tale apud *Euangelistas* animaduertitur.

Euangelistæ solius vini non aquæ meminisse.

Alterum argumentum, quod ex latere *Christi* sanguis & aqua profluxit, non probat, in calice Dominico necessario debere aquam vino misceri.

Refutatio 2. argumenti.

ſceri. Quæ enim ad ſubſtantiam Cœnæ Dominicæ pertinent, quæque in eius celebratione facienda ſunt, ex iis, quæ Chriſtus in inſtitutione in ea nocte, qua tradebatur, fecit, ſumenda & oſtendenda ſunt. Et vetuſti Patres omnes, quando interpretantur & tractant hiſtoriam illam de ſanguine & aqua profluentibus ex latere crucifixi Chriſti, accommodant eam ad gemina Eccleſiæ Sacramenta: & per aquam, Baptiſmum, per ſanguinem Euchariſtiam intelligunt: quæ interpretatio non male conuenit ad illud, quod 1. Ioan. 5. ſcriptum eſt, de Chriſto veniente ad nos per aquam & ſanguinem. Manifeſtum igitur eſt, neceſſitatem mixtionis aquæ cum vino in Dominico calice ex illa hiſtoria non demonſtrari. Romani enim quidam Pontifices, & poſteriores quidam Scriptores, vt Emiſſenus, cœperunt illam hiſtoriam torquere ad mixtionem aquæ cum vino in calice Domini. Poſſem vero multa abſurda Pontificiæ transſubſtantiationi non ferenda oſtendere, quæ ex illa interpretatione ſequantur: Sed contentus ero, fundamenta rerum monſtraſſe.

Illa vero allegoria, quod aquæ in Apocalypſi populos ſignificant, oppido quam infirma probatio eſt. Certum eſt, Chriſtum in vſu cœnæ ſe coniungere membris ſuis: ſed vt illud fiat, non opus eſt mixtione aquę & vini. Facit enim hoc Chriſtus exhibitione corporis & ſanguinis ſui: ad quam exhibitionem, pane & vino, iuxta inſtitutionem ſuam vtitur. Nec vero humanæ conſtitutioni, de mixtura calicis cum aqua, hoc tribuẽdum eſt, quod proprium eſt coniunctionis corporis & ſanguinis Chriſti. Et ſi allegoria illa vrgeatur, quia aquæ multæ ſunt populi multi, plus ſumendum eſſet de aqua, quam de vino. Vnum enim eſt caput, membra vero multa ſunt: & parum aquæ, valde parum de populo adunaret Chriſto: imo ſi allegoriis liberet ludere, mixtio aquæ cum vino de adulteratione Cœnæ Dominicæ exponi poſſet. Notum enim eſt, quid Eſaias intelligat, quando inquit: vinum tuum mixtum eſt aqua. Simpliciſſimum igitur & certiſſimum eſt, inhærere manifeſtis verbis inſtitutionis cœnæ: & ea, quæ neceſſaria & ſubſtantialia ſunt in Sacramentis, diſtinguere ab aliis vel accidentibus, vel circumſtantijs.

DE SACRIS LINGVA PEREGRINA *peragendis.*

CAPVT VIII.

Etſi Miſſa magnam contineat populi fidelis eruditionem, non tamen expedire viſum eſt Patribus, vt vulgari lingua paſſim celebraretur. Quamobrem retento vbiq; cuiuſque Eccleſiæ antiquo, & à ſancta Romana Eccleſia, omnium Eccleſiarum matre & magiſtra, probato ritu, ne oues Chriſti eſuriant, neue paruuli panem petant, & non ſit, qui frangat eis: mandat ſancta Synodus Paſtoribus, & ſingulis curam animarum gerentibus, vt frequenter inter Miſſarum celebrationem, vel per ſe, vel per alios ex iis quæ in Miſſa legunt, aliud exponant: atq; inter cætera ſanctiſſimi huius ſacrificij myſterium aliquod declarent, diebus præſertim Dominicis & feſtis.

CANON IX.

Si quis dixerit, Eccleſiæ Romanæ ritum, quo ſubmiſſa voce pars Canonis, & verba conſecrationis proferuntur, damnandum eſſe: aut lingua tantum vulgari Miſſam celebrari debere: aut aquam non miſcendam vino in calice offerendo, quod ſit contra Chriſti inſtitutionem: anathema ſit.

EXAMEN.

Si qua ſpes reformationis de Tridentino Concilio eſſe potuiſſet, ipſa rei æquitas & euidentia hoc impetrare debuiſſet; vt quod in Eccleſia-

ſticis

sticis conuentibus, lingua fideli populo, peregrina & ignota agitur, in lectionibus scripturæ, in precationibus, gratiarum actionibus, benedictionibus & præcipue in administratione Sacramentorum corrigeretur. Lectiones enim ideo recitantur, vt populus erudiatur: Psalmi & Hymni canuntur, vt per verbum deuotio populi excitetur. Publicæ preces & Eucharistiæ debent Sacerdoti communes esse, non tantum cum clericis, sed cum omni fideli populo: sicut ostendit Chrysostomus, hom. 18. in secundam ad Corinthios, ita vt sacerdote verba præeunte, vere respondere possint, Amen. Et celebrationem Cœnæ Christus expresse fieri mandauit in sui commemorationem, ita vt mortem Domini simul annuntient, qui de pane Domini edunt, & de poculo bibunt: iuxta Pauli interpretationem. Iam vero Christus ea lingua vsus est, quæ tunc erat popularis, & ab omnibus intelligi poterat. Et quidem in Pentecoste, ideo Apostolis datum est donum linguarum, vt omnibus sub cœlo populis, doctrinam Euangelij proponere, & Sacramenta administrare possent, ea lingua, quæ singulis populis nota esset, & ab omnibus intelligeretur. Et locus extat manifestissimus apud Paulum, 1. Corint. 14. vbi ex professo & multis quæstionem illam in vtramque partem tractat: qua scilicet lingua Ecclesiæ proponendæ sint Scripturæ lectiones & explanationes, publicæ preces, gratiarum actiones, Hymni seu Psalmi, & benedictiones seu Sacramentorum administrationes. Vbi enim Paulus εὐλογίαν nominat & εὐχαριστίαν, veteres recte intelligunt administrationem Cœnæ Dominicæ: illam enim veteres Eucharistiam vocarunt, & 1. Corint. 10. Paulus inquit: Poculum benedictionis, quod benedicimus. Ostendit autem Paulus, fuisse suo tempore, qui donum linguarum coram Ecclesia ostentare voluerunt, ita vt lectiones Scripturæ, publicas preces, Psalmos, gratiarum actiones, & Sacramentorum administrationem, lingua idiotis peregrina & ignota tractarent. Et memorabile est, quod Ambrosius annotauit, illos quos Paulus perstringit, fuisse præcipue ex Hebræis: qui apud homines Græcos & alios, in tractatibus aut oblationibus aliquando Syra lingua, plerunque Hebraica vsi sint ad commendationem: quia scilicet lingua sancta sit, qua primitus ipse Deus, Patriarchæ, & Prophetæ vsi sint. Et certe magnificus hic fuit prætextus, de lingua sancta. Sed Paulus simpliciter pronuntiat: quia in conuentibus Ecclesiasticis omnia debent fieri ad ædificationem Ecclesiæ: ideo vtendum esse ea lingua, quæ intelligi possit, ab illis etiam, qui locum idiotarum implent: populum enim non posse ædificari, nec recte Amen dicere, nisi intelligat, quid dicatur. Et illam sententiam multis argumentis probat: diuersum vero sentientes & facientes taxat, reprehendit; vtque inutilia illa, quæ Ecclesiam non ædificant, sed in aerem funduntur, emendentur, flagitat. Et hoc modo confirmat, omnia in Ecclesia fieri ordine, cum decoro, & ad ædificationem. Nihil igitur est, quod Pontificij prætendunt, ex vsu latinæ linguæ apud eos, quibus ignota illa est, conciliari & addi sacris ornatum, decorum & maiestatem. Illud enim de lingua sancta, plausibiliori specie Apostolorum tempore dici potuit. Sed Paulus affirmat, ideo in sacris conuentibus vtendum esse lingua idiotis nota: vt omnia in Ecclesia fiant cum decoro, ordine & ad ædificationem. Et in conclusione Paulus de illa sua disputatione duo ponit. 1. Ita in omnibus Ecclesiis sanctorum doceo. 2. Si quis spiritualis est, cognoscat, quæ scribo vobis, quia Domini mandata sunt. Habemus igitur, quæ sit de hac quæstione Domini sententia, quæ Apostolorum doctrina, & quæ fuerit Apostolicæ Ecclesiæ obseruatio. Et de diuersum sentientibus, Paulus magna vehementia addit: Si quis ignorat, ignoret.

Christus vsus lingua populari.

Pauli præceptum de vsu eiusmodi linguæ, quæ in publicis conuentibus intelligi possit.

Hanc Pauli doctrinam tota antiquitas magno consensu diligenter ob-

rioris antiquitatis exemplum.

seruauit, vtens in sacris ea lingua, quæ singulis in locis, si non popularis erat, tamen ab Ecclesia intelligebatur, qualis ratio fuit Latinæ linguæ in Aphrica Augustini tempore. Et si qui diuersum tentabant, serio reprehendebantur. Sicut Ambrosius in 14. caput 1. ad Cor. reprehendit, quod quidam Latini homines soliti fuerint suo tempore Græce cantare, oblectati sono verborum, cum, quæ dicerent, nec ipsi, nec alij intelligerent. Ita vsus peregrinæ linguæ in sacris, iuxta Ambrosium, primum tentatus fuit apud Græcos in Hebræa lingua: postea apud Latinos in Græca lingua. Sed fuerunt tunc, qui illud institutum ex verbo Dei reprehenderunt, & repræsserunt. Postea vero cum nemo esset, qui ex verbo Dei resisteret, vsus Latinæ linguæ in sacris, apud illos, quibus lingua illa non est nota, paulatim inualuit, quod tamen non est vetustissimum. In Pontificiali enim Lectoribus in ordinatione dicitur: Studete, lectiones sacras distincte & aperte, ad intelligentiam & ædificationem fidelium proferre. Et circa annum Domini 1200. Innocentius III. in Concilio generali ita decreuit: Quoniam in plerisq; partibus permixti sunt populi diuersarum linguarum, habentes sub vna fide varios ritus & mores: districte præcipimus, vt Pontifices huiusmodi ciuitatum siue diœcesium, prouideant viros idoneos, qui secundum diuersitatem rituum & linguarum, diuina illis officia celebrent, & Ecclesiastica Sacramenta ministrent, instruendo eos verbo pariter, & exemplo. 1

...ua occasione vsus Latinæ linguæ in Ecclesias irrepserit.

Et de Cyrillo, Morauorum præsule, qui fuit circa annum Domini 900. Æneas Syluius in historia Bohemica, c. 13. scribit: Ferunt, Cyrillum cum Romæ ageret, Pontifici supplicasse, vt Sclauorum lingua eius gentis hominibus, quam baptizauerat, rem diuinam faciens vti posset. De qua re, dum in sacro senatu disputaretur, essentque non pauci contradictores, auditam vocem tanquam de cœlo in hęc verba missam: Omnis spiritus laudet Dominum, & omnis lingua confiteatur ei. Indeq; datum Cyrillo indultum, &c. Hodie etiam idem seruant populi, qui Romani Pontificis tyrannidi non sunt subiecti: vt Syri, Æthiopes, Armenij, Moscouitæ, &c. 2

Æneas Sylvius de Cyrillo Morauorum præsule.

Quid vero Tridentinum Concilium de hac quæstione decernit? Concedit, Missam continere magnam fidelis populi eruditionem, non tamen visum fuisse Cōcilio, expedire, vt vulgari lingua passim celebraretur. Atqui iuxta Ambrosij dictum docere & erudire nemo potest, nisi intelligatur: intelligi autem lingua non potest, nisi nota sit. Contraria igitur sunt, Missa debet seruire populi eruditioni: & tamen celebranda est lingua populo peregrina & ignota, nisi hoc forsan velint, Missam quidem continere eruditionem, sed eam non esse populo communicandam, sed per ignotam linguam occultandam. Sed quas rationes afferunt? Ritus, inquiunt, antiquus est. Atqui antiquior & antiquissimus est diuersus ritus, de lingua vulgari & nota, sicut ostendimus. Sed trecentorum annorum pręscriptio, Pontificijs (vt video) tota antiquitas est: ita vt ad antiquitatem non pertineat, quod à Domino mandatum, ab Apostolis traditum, & in Ecclesia à mille quingentis annis obseruatum fuit. Quid vero opponunt manifestissimis Pauli sententiis. 1. Cor. 14. Hoc sane operæ pretium est audire. Romana, inquiunt, Ecclesia, omnium Ecclesiarum mater & magistra, ritum peregrinæ & populo ignotę linguę probauit. Hoc igitur magisterium Romana Ecclesia sibi sumit, vt contra ea, quæ Dominus mandauit, quæ Apostoli tradiderunt, quæ Apostolicæ & primitiuæ Ecclesiæ seruarunt, possit diuersum statuere, & contrarium approbare: vt scilicet impleat, quod scriptum est, 2. Thess. 2. In templo Dei, tanquam Deus, sedet, extollens se super omne, quod dicitur Deus. 3 4

Quomodo Pontificij defendant vsum peregrinæ linguæ in Ecclesia.

Aliquam tamen libertatem Synodus ostendit, vt scilicet aliquando aliquid ex iis, quæ in Missa leguntur, exponatur. Quod si ita intelligerent, 5

vt lectionibus & precibus, Latine primum pro ijs, qui intelligunt, recitatis, statim subiungeretur interpretatio in vulgari lingua, vt etiam populus posset Amen dicere: aliqua esset species reformationis, & aliqua congruentia ad illud, quod 1. Cor. 14. Paulus dicit: Si lingua quis loquitur, fiat hoc ἀνὰ μέρος hoc est, per vicissitudinem, vt sit vnus, qui interpretetur: vt ita tota Ecclesia, quæ & ex doctis & ex idiotis constat, ædificetur. Et hanc consuetudinem Ioannes Billet dicit fuisse in quibusdam Ecclesijs, vt pronuntiato Latine Euangelio, statim in vulgari populo exponeretur.

Hæc certe vicissitudo Latinæ & vulgaris linguæ in nostris Ecclesijs, vbi scholæ frequentiores sunt, seruatur, vt & docti & idiotæ ædificentur. Sed hæc non est Tridentina mens, vt ipsæ lectiones, conciones, & orationes vulgari lingua recitētur: sed illis simpliciter deputant Latinam linguam. Alias vero non prorsus prohibent, quin aliquando aliquid, quantum libuerit, declaretur: quid scil. fiat & agatur in Latinis illis lectionibus, concionibus & orationibus, exceptis tamen mysterijs Canonis. Paulus vero dicit: Qui lingua loquitur, si non sit, qui interpretetur, taceat in Ecclesia: sibi ipsi vero priuatim loquatur, & Deo. Et Ambros. inquit: Si vtique ad ædificandam Ecclesiam conuenitis, ea debet dici, quæ intelligant audiētes. Nam quid prodest, vt quis lingua loquatur, quam solus scit, vt qui audit, nihil proficiat? ideo tacere debet in Ecclesia, vt ij loquantur, qui prosint audientibus. Huc etiam pertinet illud, cuius mentionem faciunt in 5. capit. & quod in 9. Canone anathematis fulmine defendunt, recte fieri, quod scilicet pars Canonis, & verba consecrationis summissa voce proferuntur, vt illi etiam, qui intelligere possent, non exaudiant. Christus certe in celebratione cœnæ suæ mandauit fieri sui commemorationem: non per silentium, aut tacito modo: sed sicut Paulus explicat, per annuntiationem. Neq; enim Christus ita instituit Sacramenta, vt actio quidem esset visibilis & publica: verbum vero, quæ est præcipua pars Sacramētorum, occultetur, & silentio sepeliatur. Et Paulus 1. Cor. 14. diserte distinguit hæc duo: in Ecclesia loqui de ijs scilicet, quæ ad publicum ministerium pertinēt, & priuatim sibi ipsi & Deo loqui: ideo tota antiquitas, exclusis illis, qui non poterant interesse mysterijs, voce, quæ à circumstantibus & exaudiri & intelligi poterat, preces, gratiarum actiones, præcipue vero verba Cœnæ pronuntiauit, ad quæ populus respondit, Amen.

Ita Dionysius apud Eusebium, lib. 7. c. 9. scribit de quodam ab hæreticis baptizato, cum & gratiarum actionem in Ecclesia audisset, & ad illam vna cum alijs Amen accinisset, τὴν εὐχαριστίας ἐπακούσαντα, συνεπιφθεγξάμενον τὸ ἀμήν. *Dionysius apud Eusebium.*

Bessarion de Sacramento Eucharistiæ dicit, sacerdotem in Orientali Ecclesia alta voce verba illa pronuntiare: Hoc est corpus meum, hic est sanguis meus. *Bessarion.*

Augustinus ad Orosium, quæst. 49. Qualem clamorem faciat vniuersa Ecclesia, dum potatur sanguine Christi & dicit, Amen, tu ipse, si potes cōsidera. Et breuiter omnes descriptiones liturgiarum, quæ extant apud veteres, idem testantur. In liturgia quidem, quæ Chrysostomi titulum præfert, aliquoties occurrit: Sacerdos μυστικῶς, secreto; & concludit ἐκφώνως, alta seu sublata voce. Sed mystica illa recitatio precum non facta fuit sub silentio, vt nemo exaudire posset, sed quia opponitur τῷ ἐκφώνως; significat, quod quædam preces non tam alta & sublata voce decantatæ fuerint. Nam Homilia 18. in 2. ad Corinth. dicit, & preces, & gratiarum actiones, in celebratione Eucharistiæ, populo cum Sacerdote *Augustin.*

 commu-

communes fuisse. Expresse igitur & aperte, ita vt audiri & intelligi pos-
sent etiam, quæ non alta voce cantabantur, pronuntiata fuerunt tempo-
re Chrysostomi. Non enim sibi & Deo, sed Ecclesiæ, iuxta Pauli dictum,
in precibus illis sacerdos loquitur. Extat hac de re constitutio Iustiniani,
quæ in Nouellis est 123. in hæc verba: Iubemus, vt omnes Episcopi, pari-
ter & presbyteri, μὴ κατὰ τὸ σεσιωπημένον, ἀλλὰ μετὰ φωνῆς τῷ πιστοτάτῳ
λαῷ ἐξακουομένης, hoc est, non sub silentio, vel tacito modo, sed clara
voce, quæ à populo exaudiri possit, sacram oblationem & preces in san-
cto Baptismate adhibitas celebrent: quo maiore exinde deuotione, in
depromendis Domini Dei laudibus, audientium animi efferantur. Ita 1
enim Apostolus docet 1. Cor. 14. &c. His igitur de causis conuenit, vt in-
ter cæteras preces & ea, quæ in sancta oblatione dicuntur, clara voce Deo
proferantur, scituris sacerdotibus, quod si quid horum neglexerint, & in
horrendo iudicio magni Dei de his rationem reddent. Neque nos, cum
hæc cognoscemus, conquiescemus, relinquemusque inulta. Hæc Iusti-
nianus.

Tridentini vero patres, cap. 5. contra totius antiquitatis sententiam
decernunt, mentes fidelium ad rerum diuinarum meditationem & con-
templationem excitari & sustolli, si tacita voce verba cõsecrationis pro-
ferantur: cum Paulus fidem pronuntiet esse non ex silentio, sed ex auditu 2
verbi Dei. Et operæ pretium est obseruare, quod ipsi Pontificij scriptores
fatentur, non vetus esse illud secretę institutum, cuius rationem hanc fu-
isse recitant. Dicunt, olim publice & alta voce precem Canonicam reci-
tatam. Sed cum verba illa per vsum etiam à laicis scirẽtur, pastores quos-
dam in agro super panem & vinum illa recitasse, & repẽte carnem & san-
guinem ante se inuenisse: atque ita diuinitus percussos interijsse. Inde
vero sub anathemate præceptum est, de cætero sub silentio dicendum
Canonem. Ita Honoratius & Billet: quasi vero magica esset illorum ver-
borum ratio. Innocentius causam hanc assignat: Ne sacrosancta verba vi-
lescerent, si omnibus etiam laicis nota essent. Hoc certe periculum spiri- 3
tus sanctus non præuidit, cum Paulus commemorationem Christi inter-
pretaretur annuntiationem. Sed & hoc Pontificiorum institutum Deus
electis in bonum vertit: ne scilicet aures ipsorum, abominatione Cano-
nis contaminarentur.

Quia vero Iustinianus damnat eos, qui verba consecrationis, & preces
Tridentini contra ipsum Iustinianum. Eucharistiæ tacita voce, quæ à populo non exaudiatur, proferunt; Tri-
dentina igitur synodus illam Iustiniani constitutionem anathemate iu-
gulat, in 9. Canone: Si quis dixerit, ritum, quo submissa voce pars Cano-
nis, & verba Consecrationis proferuntur, damnandum esse, anathema
sit. Ita scilicet compendiose se expediunt, vbi vident sibi & Scripturæ & 4
antiquitatis sententiam obstare.

DE POENITENTIA EX SESSIONE IV. sub Iulio tertio.

CAPVT I.

De necessitate & institutione Sacramenti Pœnitentiæ.

*Si ea in regeneratis omnibus gratitudo erga Deum esset, vt iustitiam in Baptismo
ipsius beneficio & gratia susceptam, constanter tenerent: non fuisset opus, aliud ab i- 5
pso Baptismo Sacramentum, ad peccatorum remissionem esse institutum. Quoniam
autem Deus diues in misericordia, cognouit figmentum nostrum, illis etiam vitæ re-
medium contulit, qui sese postea in peccati seruitutem, & dæmonis potestatem tradi-
dissent: Sacramentum videlicet poenitentiæ, quo lapsis post Baptismum beneficium*

mortu

mortis Christi applicatur. Fuit quidem pœnitentia vniuersis hominibus, qui se mortali aliquo peccato inquinassent, quouis tempore ad gratiam & iustitiam assequendam necessaria, illis etiam, qui Baptismi Sacramento ablui petiuissent, vt peruersitate abiecta & eliminata, tantam Dei offensionem cum peccati odio, & pio animi dolore detestarentur. Vnde Propheta ait: Conuertimini, & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris, & non erit vobis in ruinam iniquitas. Dominus etiam dixit: Nisi pœnitentiam egeritis, omnes similiter peribitis. Et princeps Apostolorum Petrus, peccatoribus Baptismo initiandis pœnitentiam commendans dicebat: Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisq; vestrum. Porro nec ante aduentum Christi pœnitentia erat Sacramentum, nec est post aduentum illius cuiquam ante Baptismum. Dominus autem Sacramentum tunc præcipue instituit, cum à mortuis excitatus insufflauit discipulos suos dicẽs: Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt. Quo tam insigni facto, & verbis tam perspicuis, potestatem remittendi & retinendi peccata, reconciliandos fideles post Baptismum lapsos, Apostolis & eorum legitimis successoribus fuisse communicatam, vniuersorum Patrum consensus semper intellexit: & Nouatianos, remittendi potestatem olim pertinaciter negantes, magna ratione Ecclesia Catholica, tanquam hæreticos, explosit atq; condemnauit. Quare verissimum hunc illorum verborum Domini sensum, sancta hæc Synodus probans & recipiens, damnat eorum commentitias interpretationes, qui verba illa ad potestatem prædicandi verbum Dei, & Christi Euangelium annuntiandi contra huiusmodi Sacramenti institutionem falso detorquent.

CANON I.

Si quis dixerit, in Catholica Ecclesia pœnitentiam non esse vere & proprie Sacramentum, pro fidelibus, quoties post Baptismum in peccata labuntur, ipsi Deo reconciliandis, à Christo Domino nostro institutum, anathema sit.

CANON II.

Si quis dixerit, verba illa Domini Saluatoris: Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt, non esse intelligenda de potestate remittendi & retinendi in Sacramento poenitentiæ, sicut Ecclesia Catholica ab initio semper intellexit: detorserit autem contra institutionem huius Sacramenti, ad auctoritaem prædicandi Euangelium, anathema sit.

EXAMEN.

Doctrina de pœnitentia præbet illustre testimonium bonitatis & misericordiæ Dei, erga miseram & corruptam hanc nostram naturam. Quia enim propter naturæ corruptionem, in hac vita in multis sæpe labimur omnes: imo septies in die cadit etiã iustus. Propter Diaboli enim insidias & mundi scandala, etiam qui renati fuerãt, aliquando ex carnis infirmitate lapsibus præoccupantur: sæpe etiam ex malitia carnis, in atrocia scelera se præcipitant. Deus igitur vsq; adeo ostendit, se nolle mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat, vt etiam lapsis post Baptismum, si conuertantur, voluerit reditum patere in gratiam. Et quidem ipse instituit, ordinauit & præscripsit certum modum & rationem, quomodo post lapsus conuersio ita fieri, & pœnitentia ita agi debeat, vt certi simus ex diuina promissione, nos rursus reconciliari Deo, & consequi remissionem peccatorum: imo ipse spiritu suo per verbum inchoat, efficit & operatur in nobis ea, quæ ad poenitentiam seu conuersionem pertinent. Omnino igitur in Ecclesia necessaria est explicatio veræ & sanæ doctrinæ, ex verbo Dei, de salutari poenitentia. Illa vero à nostris, Dei beneficio, ex fontibus

Propheticis & Apostolicis, à confusionibus & corruptelis Scholasticæ doctrinæ feliciter repurgata, & iustis tractationibus explicata est. Et quia instituti nostri non est, iusta methodo & integra tractatione, totum locum de pœnitentia repetere & retexere: cum quidem videam, præter opinionem scriptionem hanc excrescere: ea tantum annotabimus, quæ ratio examinis Tridentinorum Decretorum, requirere videbitur.

In primo igitur capitulo ostendendum est, quid proprie illud sit, quod hoc loco in controuersia positum est, quando disputatur, an pœnitentia sit vere & proprie Sacramentum. Et quia Pontificij verum statum huius controuersiæ solent turbare mixtione & confusione aliarum quæstionum, quæ ab Anabaptistis & alijs phanaticis disputantur: principio igitur quæstiones illas, monstrata Ecclesiarum nostrarum sententia, remouebimus & seiungemus, vt eo commodius ad illud, quod proprie in controuersia positum est, perueniamus.

Opiniones, quæ vt impiæ damnari solent ab Ecclesijs Augustanæ confessioni addictis.

Primo igitur nostri expresse docent; baptizatos in hac vita, si admittant actiones contra conscientiam, non retinere, sed excutere fidem & Spiritum sanctum, amittere gratiam iustificationis, & vitam æternam: ac reos fieri iræ Dei, & æternæ damnationis, nisi rursus conuertantur, & agant pœnitentiam. Et quæ illa peccata sint, ex scriptura declarant: vt Rom. 8. 1. Corint. 6. Galat. 1. & 5. Ephes. 5. Coloss. 3. & ex alijs locis. Duodecimus itaque articulus Augustanæ confessionis damnat illos, qui vel fingunt, quibusdam tantam perfectionem in hac vita contingere, vt peccare non possint: vel qui blasphemant, semel iustificatos non posse amittere Spiritum sanctum, in quantiscunque sceleribus se volutent.

Secundo. Nequaquam sumus Nouatiani, qui semel iustificatis si post Baptismum lapsi essent, omnem spem veniæ & reconciliationis cum Deo vel prorsus negabāt, vel in dubium reuocabant, etiamsi rursus conuerterentur, & pœnitentiam agerent. Summa enim gratitudine celebramus immensum illud beneficium misericordiæ Dei, quod promisit, lapsos post Baptismum, se rursus in gratiam velle recipere, quocunque tempore, & quotiescunque conuertuntur.

Tertio. Est & hoc extra controuersiam apud nos, neminem posse Deo reconciliari, & remissionem peccatorum consequi, nisi agat pœnitentiam. Nam cor impœnitens cumulat sibi iram Dei, Rom. 2. & Luc. 13. Nisi pœnitentiam egeritis, omnes peribitis.

Quarto. Nec quisque sibi fingere debet peculiarem modum agendæ pœnitentiæ, vt Deo reconcilietur: sed illa est vnica & vera ratio salutaris pœnitentiæ, quæ in verbo Dei traditur & præscribitur.

Quinto. Hoc etiam apud nos extra dubitationem est, Deum in Scriptura instituisse & ordinasse certa media, per quæ lapsis post Baptismum, si conuertantur, beneficium mortis Christi vult applicare & obsignare, ad reconciliationem & remissionem peccatorum. Damnantur itaq; Enthusiastæ & Epicurei, qui fingunt, Deum ἀμέσως, sine vsu ministerij, sine pœnitentia & fide, donare lapsis reconciliationem & remissionem peccatorum. Et illud ordinarium medium seu organon, per quod Deus in hac vita nobiscum agit in ijs, quæ ad salutem nostram pertinent, nostri docent esse ministerium verbi & Sacramentorum. Ministerio enim legis peccata arguuntur, conscientiæ timore iræ & iudicij diuini terrentur. Deinde sic territis & contritis, Deus gratiam & remissionem peccatorum, per ministerium Euangelij offert & proponit: ac vult, vt apud Deum, per & propter Christum, fide in verbo & Sacramentis, reconciliationem quæramus, apprehendamus & accipiamus.

Constantinus aduer-

Merito itaque improbatur Acesij Nouatiani dictum, qui Tripart. li. 1. c. 13. ad Constantinum Imperatorem inquit: Inuitandos quidem lapsos

ad pœ-

ad pœnitentiam, ſpem vero remiſſionis non à ſacerdotibus, ſed à Deo ſolummodo expectandam, qui ſolus poteſtatem habeat remittendi peccata. Prudenter enim & pie reſpondit Conſtantinus; Scalam igitur admoue Aceſi, & in cœlos aſcende quia miniſterii vſum tollis. Ambroſius Nouatianorum opinionem ita deſcribit: *Pœnitentibus poſt lapſum, non ſimpliciter ſane præcidendam eſſe omnem ſpem veniæ: ſed Sacerdotes nec poſſe nec debere illis miniſterio Euangelii remiſſionem peccatorum annuntiare, vel abſolutionem impertiri ne Dei, ſicut ſimulabant, partes audaci temeritate ſibi vſurparent.* Illos igitur, qui extra & præter miniſterium verbi & Sacramentorum, vel quærunt, vel quærendam docent reconciliationem cum Deo, & remiſſionem peccatorum, ſerio improbat Auguſtana confeſſio.

ſus Nouatianos.

Hæc principio recitanda fuerunt vt ſtatus controuerſiæ, quæ de pœnitentia eſt, inter Pontificios & inter Auguſtanam confeſſionem, clare & diſtincte, remotis & ſepoſitis aliis quæſtionibus, conſtitui & monſtrari poſſet: ne quis vel exiſtimet vel cauilletur, nos phanaticas illas opiniones, quas jam oſtendi, à noſtris damnari, fouere & tueri, quando cum Pontificiis diſputamus, an pœnitentia ſit vere & proprie ſacramentum. Nam in eo quidem controuerſia poſita eſt, quod Pontificii aſſeverant, pœnitentiam, qua lapſi Deo reconciliantur, eſſe peculiare ſacramentum, quo lapſis poſt baptiſmum, beneficium mortis Chriſti applicatur. Sed addenda eſt declaratio, quis ſit ſenſus, & quæ ſit cauſa huius certaminis. Apologia igitur Auguſtanæ confeſſionis, ne videatur præter neceſſitatem, de verbis potius quam de rebus ipſis contendere, aliquoties diſerte declarat: Cum voce & miniſterio abſolutionis, id quod proprium eſt Sacramentorũ, ſingulis credentibus applicetur generalis promiſſio Euangelii, de recõciliatione cum Deo, & remiſſione peccatorum, propter meritum Chriſti, ſe non pugnare quo minus hac ratione, hoc reſpectu, propter hanc cauſam, & in hunc ſenſum pœnitentia appelletur Sacramentum.

Status controuerſiæ. Quo reſpectu confeſſio Auguſtana pœnitentiã vocet Sacramentum.

Et licet ex diuina inſtitutione, non habeat tale externum & materiale elementum, quale eſt in Baptiſmo & in Euchariſtia, quod ad integram definitionem, & genuinam proprietatem Sacramenti requiritur: tamen quia appellatio Sacramenti eſt ἄγραφος, & valde late patet, ſi res ipſæ ſaluæ eſſent, de vocabulis facile poſſe conſenſionem conſtitui, inter illos qui non amant λογομαχίας.

Sed hac declaratione, Pontificii in hac diſputatione non patiuntur ſibi ſatisfieri. Aliud igitur eſt, propter quod tam pertinaciter dimicant, pœnitentiam eſſe vere & proprie Sacramentum. Et hæc obſeruatio monſtrabit verum ſtatum huius controuerſiæ: & ſimul etiam oſtendet, non eſſe contentionẽ de vocabulis, ſed certamen de re longe grauiſſima, quando Pontificii diſputant, pœnitentiã eſſe vere & proprie Sacramentum. Quia enim Sacramentum, iuxta ipſorum definitionem, eſt inuiſibilis gratiæ viſibilis forma, ita vt eius & ſimilitudinem gerat & cauſa exiſtat: quærunt igitur, quodnam ſit materiale elementum in pœnitentia, quod accedente verbo abſolutionis fiat ſacramentum, non tantum ſignificans, ſed cauſans (ſicut ipſi loquuntur) gratiam pœnitentiæ, hoc eſt, reconciliationem cum Deo & remiſſionem peccatorum. Reſpondet autem compendium Theologiæ materiam ſeu Elementum, hoc loco large accipiendum eſſe, pro omni re, ſiue ſit ſubſtantia externa, ſiue actio humana. Atq; ita in pœnitentiæ Sacramento, dicit Elementum eſſe exteriores actiones ſeu operationes hominis pœnitentis: cordis ſcilicet contritionem, oris confeſſionem, & operis ſatisfactionem. Et ſi verbum abſolutionis, à Sacerdote prolatum, ad illud elementum, hoc eſt ad operationes huma-

nas accedat, tunc fieri inde Sacramentum, quod ſit cauſa efficiens & conferens gratiam, hoc eſt, reconciliationem cum Deo, & remiſſionem peccatorum. Peccatorem igitur poſt Baptiſmum lapſum, quando quærit & ambit reconciliationem cum Deo, & remiſſionem peccatorum, *P*ontificii per Sacramentum ſuum pœnitentiæ, deducunt ad humana ſeu propria opera: vt illa, accedente verbo abſolutionis, fiant & ſint Sacramentum, hoc eſt, cauſa efficiens & conferens gratiam reconciliationis cum Deo, & remiſſionis peccatorum. Ideo in compendio Theologiæ talis traditur differentia: Baptiſmus & Euchariſtia conſiſtunt in paſſione eius qui ſanctificatur, & non in actione, niſi per accidens; hoc eſt, ſunt Dei actiones offerentis & exhibentis beneficia mediatoris. Et nos tantum ea ad nos recipimus, quæ Deus ſua actione in illis Sacramentis exhibet. *P*œnitentiæ vero Sacramentum conſiſtit eſſentialiter in actu eius, qui ſanctificatur. Atq; ideo ipſe actus noſter eſt materia Sacramenti. In aliis, vt Baptiſmo & Euchariſtia, quæ ſine actu noſtro operantur, requiritur exterior materia. Hæc ibi.

Vt autem manifeſtius euadat, de re neceſſaria & longe grauiſſima certamen eſſe, quando diſputatur, an pœnitentia tale ſit Sacramentum, ſicut Pontificii contendunt: opponamus recitatæ jam *P*ontificiorum ſententiæ, de Sacramento pœnitentiæ, antitheſin: quam viam & rationem reconciliationis cum Deo, ſcriptura, & doctrina & exemplis peccatori poſt lapſum monſtret & proponat. Scriptura igitur duo genera doctrinæ proponit, legem ſcilicet & Euangelium. *E*t lex quidem arguens peccata, & proponens grauiſſimas comminationes Dei, eſt malleus ille Ieremiæ 23. per quem Deus conterit petras, hoc eſt, ſpiritum contribulat, cor conterit & humiliat, vt vera & ſeria agnitione multitudinis & magnitudinis peccati, & iræ Dei aduerſus peccatum, animus incipiat peccatum odiſſe & deteſtari, iram & judicium Dei timere, ita vt nollet in æternum ſub illis perire, ſed gemitu ſuſpirat & luctatur, vt ab illis liberetur. Ibi lex habet quidem & proponit promiſſiones vitæ: ſed ſub conditione perfectæ impletionis: ſed ſcriptura addit declarationem: Quia lex ſpiritualis eſt, & de eius impletione, hæc eſt Dei ſententia: Qui non in omnibus permanſerit, maledictus eſto, ideo coram Deo, ex operibus legis, nulla caro juſtificatur, Roman. 3. Sed qui ex operibus legis ſunt, ſub maledicto ſunt, Galat. 3. Ita per legem agnitio peccati, Romanorum tertio, & lex iram operatur, Romanorum quarto. Scriptura igitur omnia concludit ſub peccatum, Galat. 3. Euangelium vero docet, id quod legi propter carnem noſtram impoſſibile erat, Deum præſtitiſſe miſſo filio, Romanorum 8. Monſtrat igitur Chriſtum agnum Dei, factum pro nobis ſub lege, vt obedientia & paſſione ſua pro nobis, judicio Dei in lege patefacto ſatisfaceret. Et illum mediatorem *P*ater in Euangelio proponit propitiationem, fide in ſanguine ipſius per remiſſionem peccatorum, Rom. 3. Hæc enim eſt voluntas Patris, vt omnis, qui credit in filium, non pereat, ſed habeat vitam æternam, Ioan. *6*. Atque ita Euangelium, contritis & territis conſcientiis annuntiat, offert & proponit gratiam Dei, reconciliationem & remiſſionem peccatorum, gratis propter meritum Chriſti: & vult, vt illud beneficium Mediatoris, fide quiſque apprehendat, & ſibi applicet. Miniſterium vero priuatæ abſolutionis, generalem illam Euangelii promiſſionem ad ſingulos petentes applicat, vt fides eo firmius ſtatuere poſſit, ſibi certo à Deo donari applicari & beneficia paſsionis Chriſti. Et in vſu cœnæ Dominicæ, nouum Teſtamentum, quod ſcilicet Deus propitius vult eſſe peccatis noſtris, & iniquitatum noſtrarum obliuiſci, ſingulis fide ſumentibus Chriſtus exhibet, applicat & obſignat pretioſo pignore corporis & ſanguinis ſui. Et tunc recte dicitur: Confide fili, remittuntur tibi peccata

tua. Omnes enim Prophetæ testimonium perhibent, per Christum remissionem peccatorum accipere omnes, qui credunt in nomen eius. Et hæc est illa ratio reconciliationis cum Deo: cui obscurandæ, labefactandæ & euertendæ opposita est Pontificiorum disputatio de Sacramento pœnitentiæ, eo modo sicut dictum est: vt scilicet peccatorem post lapsum quærentem reconciliationem cum Deo, & remissionem, abducant à fide obedientiæ passionis & satisfactionis Christi ad fiduciam actionis, propriæ contritionis, confessionis, & satisfactionis: vt si ad illa nostra opera accedat verbum absolutionis, tunc habeamus causam efficientem & conferentem reconciliationem, & remissionem peccatorum. Et hic est verus status controuersiæ, quando disputatur, an pœnitentia tale sit Sacramentum, sicut Pontificii volunt.

Operæ pretium autem est obseruare, quomodo & vnde probent & confirment, suam illam pœnitentiam esse tale Sacramentum. Et primo ante aduentum Christi in carnem, hoc est, tempore veteris Testamenti, fuit pœnitentia, per quam lapsi post circumcisionem, Deo rursus reconciliati fuerunt. Sed illam poenitentiam, Tridentinum capitulum negat fuisse Sacramentum: tale scilicet, sicut ipsi de sua poenitentia loquuntur. Atqui valde hoc mirabile est. In poenitentia enim veteris Testamenti, fuerunt illustria externa signa contritionis, leguntur exempla publicæ confessionis peccatorum. Sorori Mosis & Dauidi, post reconciliationem impositæ fuerunt à Deo castigationes.

Et ex illis exemplis, Pontificii suam satisfactionem probare conantur. Potestas etiam remittendi peccata fuit in veteri Testamento, eius enim illustre exemplum, extat in historia Dauidis. Et hæc est tota definitio Sacramenti poenitentiæ: contritio scilicet, confessio, satisfactio & absolutio. Et tamen negant, poenitentiam tempore veteris Testamenti fuisse Sacramentum: ideo forsan, quia ibi confessio etiam quæ coram Ecclesia fiebat, non sacerdoti in aurem, sed Deo facta fuit. Et castigationes post reconciliationem, non à Sacerdote, sed ab ipso Deo impositæ fuerunt. Nathan etiam Dauidem absoluit, non sua judiciaria aliqua potestate, sed ministerio, ita quod Deus per Prophetæ ministerium remitteret Dauidi peccata. Et sicut Petrus inquit Actorum 10. Prophetæ docuerunt, remissionem peccatorum in conuersione accipi, nec propter nec per poenitentium opera, sed propter promissum benedictum semen per fidem in ipsum. Quia igitur Patriarcharum & Prophetarum poenitentia, in multis cum Pontificia non conuenit: ideo merito negant, poenitentiam tempore veteris Testamenti, fuisse tale Sacramentum, sicut ipsi de sua poenitentia disputant.

Nos vero illam aduersariorum confessionem libenter accipimus, quod scil. per annos quater mille à condito mundo, poenitentia non fuerit tale Sacramentum, sicut Pontificii disputant: & quod toto tempore veteris Testamenti, non fuerit talis ratio, & talis modus reconciliationis cum Deo post lapsum, qualem pontificii in Sacramento suæ poenitentiæ præscribunt. Apostoli vero, vt Petrus Act. 10. & Paulus Act. 26. affirmant, se de poenitentia in Deum, & de accipienda remissione peccatorum non aliter docuisse quam Prophetas. Hæc obseruatio postea habebit vsum. Quando enim Pontificii ad Sacramentum suæ poenitentiæ comprobandum, afferunt testimonia & exempla ex veteri Testamento: recte possumus respondere, nihil inde probari, quia Tridentinum capitulum pronuntiat, poenitentiam in veteri Testamento non fuisse Sacramentum.

Secundo, Baptista prædicauit poenitentiam in remissionem peccatorum. Summa etiam prædicationis Christi, ita describitur: Poenitentiam agite, & credite Euangelio, appropinquauit enim regnum cœlorum. Sed

Tridentinum capitulum pronunciat, ante resurrectionem Christi, pœnitentiam non fuisse Sacramentum: nec pœnitentiam ante Baptismum esse Sacramentum. Docuit autem & Baptista & Christus, de contritione: Baptistæ auditores confessi sunt peccata sua, Matth. 3. vbi etiam de faciendis fructibus dignis pœnitentia grauiter concionatur. Christus etiam priuatam absolutionem impertiit, Matth. c. 9. & Luc. c. 7.

Quare igitur iuxta definitionem, pœnitentia illa Pontificiis non est Sacramentum? Respondeo: Quia contritio fuit interior & confessio non habuit enumerationem singulorum delictorum, Christus etiam absolutionem impertiit, non præmisso processu iudiciali, & imposita mulcta: sed gratis iis qui peccata agnoscebant, iram Dei timebant, & fide propter ipsum petebant & quærebant reconciliationem. Et summa, quia in illa pœnitentia, gratis, sine operibus, fide propter Christum remittebantur peccata: quia etiam tam Baptista quam Christus, fidem in filium mediatorem, partem conuersionis, necessariam ad consequendam remissionem prædicarunt. Propter has causas, talis pœnitentia Pontificiis non est Sacramentum, id quod diligenter expendatur. Concedit itaq; & fatetur Tridentinum Concilium, Sacramentum suæ pœnitentiæ non habere fundamentum, testimonium vel exemplum, sicut non in veteri Testamento, ita nec in concionibus Baptistæ & Christi ante resurrectionem.

Tertio, Vnicum monstrant in Scriptura fundamentum. Tridentinum enim capitulum dicit, Sacramentum pœnitentiæ, sicut illud Pontificii describunt, à Christo institutum post resurrectionem, cum insufflans in discipulos, diceret: Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, &c. Expendendum igitur est, an illa Christi sententia, hoc quod Pontificii volunt efficiat: ad remissionem scilicet peccatorum, necessariam esse cordis contritionem, oris confessionem, & operis satisfactionem: ita vt externæ illæ operationes pœnitentium, sint materia: ad quas, si verbum absolutionis accedat, fiat inde Sacramentum, quod sit causa efficiens, & conferens reconciliationem & remissionem peccatorum: hic enim est status controuersiæ. Nouatianos igitur, qui extra ministerium Euangelii, docebant quærendam & expectandam esse reconciliationem & remissionem peccatorum, iure damnatos esse fatemur. Et ministris Ecclesiæ datam esse à Christo potestatem, remittendi & retinendi peccata, si dextre intelligatur, nemo nostrum negat. Nam Matth. 10. Marc. 3. & 6. Luc. 10. Christus eligens & emittens Apostolos ad prædicandum, dat ipsis ἐξουσίαν καὶ δύναμιν, potestatem & virtutem. Et Paulus prima Corinth. 10. & 13. dicit sibi à Domino datam potestatem, non ad destructionem, sed ad ædificationem.

Illa vero potestas remittendi peccata, non ita intelligenda est data Sacerdotibus, quasi Deus ea se abdicarit, & eã prorsus transtulerit in Sacerdotes, ita vt in absolutione non Deus ipse, sed Sacerdos remittat peccata. Paulus enim diserte distinguit inter potestatem & efficaciam reconciliationis, quæ Dei propria est, & inter ministerium, quod Apostolis datum est: ita quod Deus est, qui mundum sibi reconciliat, 2. Corinth. 5. & peccata remittit, Esai 43. non autem sine medio, sed in ministerio, & per ministerium verbi & Sacramentorum. Ministri vero dicuntur soluere & remittere peccata, propter claues, hoc est, quia habent ministerium, per quod Deus mundum sibi reconciliat, & peccata remittit. Ita 2. Corinth. 1. Paulus dicit, se, qui potestatem habeat, non tamen dominari fidei, sed esse tantum ministrum & œconomum mysteriorum Christi, 1. Corint. 4. ita vt qui plantat, & qui rigat, non sit aliquid, sed qui incrementum dat, Deus, 1. Corint. 3. Et tamen ministerii vsum vtilem & necessarium osten-

lit: Dei, inquit sumus συνεργοί, hoc est, administri, quorum opera Deus utitur in eo, vbi tamen omnis efficacia ipsius est. Ministri, inquit, sumus per quos credidistis. Item, ego per Euangelium vos genui in Christo, 1. ad Corint. 4. Omnium vero clarissime distinctionem hanc Paulus tradit, 2. Corint. 5. Deus est, qui reconciliat nos sibi per Christum, non imputans nobis peccata. Apostolis vero dedit διακονίαν, ministerium reconciliationis. Quomodo vero hoc? Posuit, inquit, in nobis verbum reconciliationis. Nos igitur pro Christo legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos, obsecramus pro Christo: Reconciliamini Deo. Ita hæc distinctio Deo seruat & tribuit illam gloriam, quæ ipsius propria est: ministerio etiam asserit eam, quam secundum verbum Dei habet, dignitatem & auctoritatem. Sicut enim Christus est, qui per ministerium baptizat, corpus etiam & sanguinem suum exhibet: ita Christus est, qui per ministerium absoluit, & peccata remittit. Et huc pertinet Augustini sententia. De consecratione distinct. 4. Aliud est baptizare per ministerium, aliud baptizare per potestatem.

Item. Per hanc potestatem, quam Christus solus tenuit sibi, & in neminem ministrorum transfudit, quanquam per ministros baptizare dignatus sit, per hanc, inquam, potestatem, stat vnitas Ecclesiæ. Si enim à Domino transferretur ad ministros, tot Baptismi essent, quot ministri. Hæc Augustinus. Per Christum igitur & propter Christum, apud Deum quærimus, & à Deo accipimus remissionem peccatorum: sed in ministerio, & per ministerium. Hæc necessaria distinctio, quare in Tridentino capitulo pretereatur, mox ostendemus: prius enim pertexemus reliqua, quomodo scilicet ministerium Euangelij remittat peccata, seu potius, quomodo Deus per ministerium remittat peccata. In eo enim caput controuersiæ consistit. Non aliunde autem, sed ex ipso contextu, sumenda est declaratio. Christus enim declaraturus remissionem & retentionem peccatorum, hæc verba præmittit: Sicut misit me Pater, & ego mitto vos. Et hoc dicens, insufflauit, &c. Quomodo vero Christus missus fuerit, vt esset minister circumcisionis, ipse explicat, Luc. 4. ex Propheta Esaia cap. 61. Misit me euangelizare pauperibus, sanare contritos corde, prædicare captiuis remissionem, & clausis apertionem, consolari lugentes, prædicare annum placationis, & diem vltionis Deo nostro. Clarior autem, & adhuc certior est hæc declaratio, quod Lucas describens eandem historiam pro eo, quod Ioannes habet, Quorum remiseritis, &c. Lucas narrat, Christum locutum de prædicanda pœnitentia, & remissione peccatorum, in nomine suo. Remissio igitur & retentio peccatorum, per ministerium, Ioann. vigesimo, fit annunciatione verbi, Lucæ 24. Et alterum declaratur per alterum. Non enim historice tantum recitanda est doctrina legis de peccato, & doctrina Euangelij de remissione peccatorum propter Christum: sed facienda est accommodatio seu applicatio, & Legis & Euangelij, ad auditores: vt scilicet ex Lege, monstratis peccato & ira Dei aduersus peccatum, denuntietur peccatoribus iudicium damnationis, nisi cum Deo reconcilientur. Ex Euangelio vero formetur Paulina illa exhortatio: Reconciliemini Deo, & quod Ezechiel habet: Quare moriemini domus Israel? Et ostendatur, voluntatem Dei esse, vt beneficia passionis Christi, quæ voce Euangelij proponuntur & offeruntur, quisque fide accipiat, & sibi applicet. Et qui ita credunt, eos Euangelium pronuntiat Deo reconciliari & accipere remissionem peccatorum. Vt vero hæc annuntiatio sit efficax ad remissionem peccatorum, ideo Christus ministerio per insufflationem, Ioann. vigesimo, addit Spiritum sanctum. Euangelium enim est potentia Dei, ad salutem credenti.

Romano-

Romanorum primo, hoc est, arma ministerij, per efficaciam spiritus, sunt valida & potentia, 2. Cor. 10. Qui vero non credunt, hoc est, qui applicationem reconciliationis, quæ fide fit propter Christum, apprehensa voce Euangelij, vel Epicurea securitate, vel Pharisaica persuasione contemnunt: illis denuntiatur ira Dei, & æterna damnatio. Atque hoc modo publica & generali annuntiatione, pœnitentiæ & remissionis peccatorum, ministerium, imo Deus ipse per ministerium & in ministerio soluit & ligat, remittit & retinet peccata.

Porro sicut doctrina arguens peccata, & denuntians iram Dei impœnitentibus, non tantum in genere proponenda est, sed sicut exigit cura pastoralis, Ezechielis trigesimo quarto, singulis priuatim, vbi necessitas flagitarit, retinenda & liganda sunt peccata denuntiatione iudicij Dei ex verbo: ita etiam promissio Euangelij non tantum efficax est, quando in genere annuntiatur, & quando in generali prædicatione fide apprehēditur, sed pastoris est, si quam ouem cognouerit ægrotam seu confractam, vt illam alliget, & sanet, applicato priuatim ministerio verbi & Sacramētorum. Priuata igitur absolutio contritis, & fide petentibus consolationem, remittit peccata, non aliter quam quod priuatim seu singulis, voce Euangelij annuntiat remissionē peccatorum: id quod ipse Christus suo exemplo ostendit. Matt. 9. Luc. 7. Illa vero annuntiatio, siue peculiaris, singularis, specialis, siue priuata nominetur, efficax est ad remissionē peccatorum, quia est ministeriū spiritus, per quod Deus fidem confirmat & peccata remittit. Idem enim Euangelium, & eiusdem efficaciæ est, siue in genere multis, siue priuatim, vel vni vel paucis annūtietur. Et propter fidei infirmitatem, ad pleniorem & firmiorem consolationem, Deus vult promissionem gratiæ non tantum in genere proponi, sed priuatim etiam ad singulos petentes applicari: non Sacramentis tantum, verum etiam per annuntiationem Euangelij, sicut Christus ostendit Matth. 9. Luc. 7. vt fides mea eo firmius statuere possit, promissionem Euangelij generalem priuatim ad me etiam pertinere: Deum me etiam in illa comprehendere, & mihi in specie donare & applicare beneficia passionis Christi. Ita sententia Christi, Ioan. 20. de remittendis peccatis, siue intelligatur de publica seu generali annuntiatione Euangelij, siue de priuata absolutione, nihil aliud habet, quam ministerium remittere & retinere peccata, voce seu annuntiatione verbi Dei.

Errant autem illi, qui simpliciter tollunt & damnant vsum priuatæ absolutionis. Errant vero & illi, qui contendunt, generali annuntiatione Euangelij, nulli credentium remitti peccata, sed remissionem tantum in priuata absolutione fieri.

Posita igitur vera declaratione sententiæ Christi Ioan. vigesimo, videamus iam, quam feliciter Pontificij inde Sacramentum suæ pœnitentiæ extruant.

Principio autem hoc consideretur, quod Tridentinū capitulum dicit, sententiam illam Christi, nō esse intelligendam de potestate seu auctoritate annuntiandi Euangelium Christi. Et quidem si eos taxarent, qui vel historice tantum, sine accōmodatione & applicatione (sicut dictum est) Euangelium prædicant, vel qui prorsus ex Ecclesia tollunt vsum priuatæ absolutionis, recte dicerent. Sed ipsi intelligunt in dicto Christi, talem potestatem remittendi peccata, quæ non consistat in annuntiatione Euangelij Christi, siue fiat in genere, siue priuatim. Andrad. enim, in Concilio Tridentino scribens, dicit, valde distincta & diuersa esse in ministerio Apostolorum, annuntiare Euangeliū & remittere peccata. Sed iam ex verbis Christi ostendimus, potestatem remittendi peccata, quam Christus discipulis dedit, consistere in ipso ministerio annuntiandi Euangelium.

Forsan igitur talem potestatem remittendi peccata fingunt, sicut Simon magus, Actor. 8. petit sibi vendi hanc potestatem, vt cuicunque manus imponat, ei statim detur Spiritus sanctus. Nam & Pontificij docent, potestatem illam remittendi peccata, non in annunciatione vocis Euangelij, sed in charactere sacerdotali fundatam esse. Qualem vero potestatem Tridentinum Concilium intelligat, Colonienses Iesuitæ ita explicant: Christum illa sententia, Ioan. 20. sacerdotes constituisse Christianorum iudices, vt, causis explicatis & discussis, vel remittant peccata, vel retineant, atq; ideo idem requiri in Sacramento pœnitentiæ, quod forum politicum requirit in reo: vt scilicet, primo externis signis ostẽdat, se duci peccatorum pœnitudine: secundo, vt peccata illa, quæ vult remitti, per enumerationem confiteatur: tertio, vt iniunctam sibi à sacerdote, tanquam à iudice, mulctam, æquo animo sustineat. Quod si ad has operationes peccatoris & sacerdotis, accedat verbũ absolutionis: tunc confici inde Sacramentum, quo lapsi Deo reconciliantur, & remissionem accipiunt. Et in hoc sacerdotum iudiciũ, Iesuitæ dicunt, Christum promisisse, Ioan. 20. vbi dixit: Quorum remiseritis peccata. Idem dicit secũdum Tridentinum capitulum: Sacramentum pœnitẽtiæ in eo consistere, vt lapsi pœnitentes ad sacerdotum tribunal sistantur, & per ipsorum sententiam, ab admissis peccatis liberentur. Ita illi.

Simon magus, Act. 8.

Iesuitæ Colonienses.

Argumentum Pontif. ex loco Ioan. 20.

Sed Christus certe horum nihil dicit in sententia illa, Ioan. 20. de tali enim iudiciario processu, nulla syllaba ibi extat. Extat autem in illa historia Luc. 24. expressa declaratio de prædicãda remissione peccatorum. Nulla fit Ioan. 20. mentio enumerationis peccatorum, nec iniungendæ mulctæ: imo iubentur Apostoli prædicare non persolutionem peccatorum, quæ per nostra opera fiat, sed remissionẽ peccatorum propter Christi satisfactionem. Non igitur ex illa Christi sententia, Ioan. 20. deducitur & sumitur Sacramentum Pontificiæ pœnitentiæ: sed contra simplicitatem verborum, & contra manifestam Christi interpretationem, peregrinum commentum in illam Christi sententiam ingeritur & intruditur, quod vel inde intelligi potest. Generalis enim est sententia illa, Ioan. 20. de ministerio Apostolorum: quæ complectitur etiam pœnitentiam, & remissionem ante Baptismum, sicut Luc. 24. in eadem historia Christus de prædicanda inter omnes gentes non baptizatas pœnitentia, & expresse de remissione peccatorum loquitur.

Sed iuxta Concilium ante Baptismum, pœnitentia non est Sacramentum, nec requirit processum iudiciarium. Qua igitur certitudine ex sententia Ioan. 20. Sacramentum Pontificiæ poenitentiæ probari poterit? Quod si potestas remittendi peccata, necessario faceret Sacramentum poenitentiæ: sequeretur etiam, quod Pontificij negant, in veteri Testamento poenitentiam fuisse Sacramentum, fuit enim ibi potestas remittendi peccata, qua vsus est Nathan in absolutione Dauidis. Sacramentum igitur poenitentiæ, sicut à Pontificijs traditur, non habet fundamentum certum, firmum & solidum, in sententia Christi, Ioan. 20. Quarto, Nec ex Apostolorum doctrina & exemplis, Sacramẽtum Pontificiæ poenitentiæ probari potest. Paulus enim Act. 26. recitans summam doctrinæ suæ de poenitentia, affirmat, se nihil docuisse extra ea, quæ Prophetæ locuti sunt. Petrus etiam Act. 10. affirmat, se illam rationem consequendæ remissionis peccatorum tradere, quæ à Prophetis testimoniũ habet. Sed Tridentinum capitulum negat, poenitentiam veteris Testamenti fuisse Sacramentum. Et in tota Scriptura Apostoli nusquam leguntur exegisse enumerationem peccatorum, ad remissionem necessariam: nec leguntur imposuisse mulctam, quibus peccata remittebant: sed reconciliatos hortabãtur, vt post acceptam remissionem, facerent fructus dignos poe-

niten-

nitentia. Vanum etiam & falsum est, Apostolos aliam docuisse pœnitentiam, quod ad substantialia attinet, qua impij ante Baptismum ad Deum conuertuntur: & aliam diuersam, qua lapsi post Baptismum cum Deo in gratiam redeant. Non enim aliam legem, non aliud Euangelium, non alium Christum, nec aliam fidem, lapsis post Baptismum proposuerunt.

Contritio. Sed contritio, quam Apostoli docent, siue ante Baptismum, siue in lapsis post Baptismum, est agnitio, odium, & detestatio peccati, timor iræ, & iudicij Dei, terrores conscientiæ, cum desiderio effugiendi iram Dei, recõciliationem cum Deo, & remissionem peccatorum, docuerunt Apostoli non in nostris operibus, sed in obedientia, satisfactione & merito Christi mediatoris, fide quærendam & apprehendendam esse, siue ante Baptismum, siue in peccatis post Baptismum.

Apostoli de reconciliatione.

Et in his, quæ substantialia sunt pœnitentiæ, Apostoli nullam faciunt differentiam; siue ante Baptismum, siue in peccatis post Baptismum, agẽda sit pœnitentia, sed quando tradunt doctrinam de pœnitentia in genere loquuntur de pœnitentia. Extant vero in scriptis Apostolorum exempla cõuersionis eorum, qui post Baptismum lapsi fuerant, vt Galatarum. Illos vero Paulus non ad aliam nouam & diuersam rationem reconciliationis cum Deo deducit: sed vehementissime contra persuasionem de iustificatione operum concionatur, concludens omnia sub peccato: & propter solius Christi meritum, fide apprehensum, docet ipsos coram Deo iustificari, quæ pœnitentia seu conuersio, in substantialibus eadem est cũ illa, qua primum ab idolis ad Deum conuersi fuerant. In incestuoso Corinthiaco quem Paulus excommunicarat, est exemplum publicæ pœnitentiæ, in qua requiruntur publica externa signa tristitiæ & pœnitentiæ. Sed illas operationes, Paulus non docet causam esse remissionis peccatorum, sed vtitur verbo χαρίζεσθαι 2. Cor. 2. Et perpetua est Pauli sententia: Si ex operibus, iam non ex gratia, sed exinanita est fides & abolita promissio. Quinto. Dicunt quidem Tridentini, vniuersorum Patrum cõsensum & Ecclesiam Catholicam ab initio intellexisse tale Sacramentũ pœnitentiæ quale ipsi docent. Sed toti antiquitati ignota est illa disputatio: Sicut in Baptismo & Eucharistia est externum elementum, quod accedente verbo fit Sacramentum: ita etiam in pœnitentia requiri externam materiam siue elementum, vnde accedente verbo absolutionis, fiat Sacramentum pœnitentiæ. Ignotum est & hoc veteribus, actiones esse elementum seu materiam.

Exempla pœnitentiæ.

Illud vero vtile est in antiquitatis historia obseruare, vnde, & ex qua origine facta paulatim inclinatione, tandem deuentum sit ad Pontificias disputationes, & opiniones de Sacramento poenitentiæ. Extra omnẽ autem dubitationem prima origo fuit ex spectaculis publicæ poenitentiæ, quam magna seueritate vetus Ecclesia in manifestis & atrocibus criminibus seruabat. In illa enim requirebãtur externa signa contritionis, requirebatur exomologesis, seu confessio criminum: & priusquam rursus reciperentur in communionem Ecclesiæ, imponebantur certæ quædam externæ castigationes, cum exempli causa propter alios, tum vero explorationis gratia, an seria esset poenitentia. Duæ vero commonefactiones additæ leguntur à veteribus. Primo, illos ritus non esse vniuersaliter necessarios omnibus, qui post Baptismũ agnoscentes peccata & lapsus suos, per poenitentiam cuperent cum Deo reconciliari, gratiam & remissionẽ peccatorum obtinere. Fuit enim distinctio inter publicam poenitẽtiam & inter priuatam. Secundo monuerũt & hoc veteres, externos illos poenitentiæ ritus non mereri remissionem peccatorum, sed tantum esse externa signa & testimonia: sicut multæ sententiæ veterum de poenitentia, distinct. 1. hoc testantur. Paulatim vero à quibusdam assui coeperunt su-

perili-

perstitiosæ opiniones, ritus illos promereri & impetrare veniam. Cœperunt etiam ex Patribus quidam, vt Origenes & alii, populum hortari, vt etiam alia peccata, etiam quę non essent notoria crimina, seu excommunicationi subiecta, sacerdoti per confessionem aperirent, consilii & medicinæ gratia, quomodo scilicet curanda essent peccata. Quidam etiam pro occultis peccatis patiebātur publicas sibi irrogari Ecclesiasticas castigationes seu mulctas, quas satisfactiones vocabant. Inde vero cœpit regula & doctrina generalis fieri. Ad pœnitentiam, qua lapsi in qualiacunq; peccata, post Baptismum Deo reconcilientur, pertinere præter cordis contritionem & fidem amplectentem Christum, etiam oris confessionem sacerdoti faciendam, & operis satisfactionem. Dissimiles vero extiterunt disputationes, quibusdam asserentibus, confessionem & satisfactionem pertinere, non ad impetrationem veniæ, sed ad ostensionem pœnitentiæ: aliis contra disputantibus, ad impetrādam remissionem peccatorum, hæc facere. Dissimiles illas veterum sententias Gratianus collegit in Decreto de pœnitentia. Postea tempore Gratiani, circa annum Domini 1150. fortiter disputatum fuit de necessitate confessionis & satisfactionis. Sed tamen Gratianus dist. 1. de pœnitent. cap. Quamuis plenitudo: expositis diuersis sententiis, ita concludit: Cui autem harum potius adhærendum sit, Lectoris iudicio reseruatur: vtraque enim fautores habet sapientes & religiosos viros. Et glossa de pœnitentia, dist. 5. recitat, varia quæsita fuisse argumenta, quibus probaretur, confessionem Sacramentalem esse iuris diuini, vt cum Deus ad Adamum dicit, Adam, vbi es? Item ad Cain: Vbi est Abel frater tuus? vel Ios. 7. vbi Achan confitetur delictum suum: vel Iacob 5. Confitemini alterutrum. Sed quia glossa infirmitatem illorum argumentorum agnoscit, tandem concludit: Melius dicitur, confessionē institutam fuisse à quadam vniuersalis Ecclesiæ traditione, potius quam ex noui vel veteris Testamenti auctoritate. Et addit: Apud Græcos confessio non est necessaria, quia non emanauit ad illos traditio talis.

Bonauentura etiam dicit, per interiorem pœnitentiam, quæ consistat in agnitione culpæ, & obligationis ad pœnam, deinde in cognitione misericordiæ diuinæ, remitti culpam, illam vero pœnitentiam, quæ consistit in confessione & satisfactione, esse institutionem Ecclesiæ. Tandem vero ex dissimilibus & incertis illis disputationibus & opinionibus fabricatus est articulus fidei, confessionem scilicet, & satisfactionem, tanquam de iure diuino ad consequendam remissionem peccatorum necessariam esse. Quod dogma Tridentinum Concilium sola anathematis interminatione confirmat. Tale igitur nunc est Sacramentum pœnitentiæ, de quo Pontificii dimicant. Vnde vero, & ex quam dissimilibus & incertis disputationibus, ante Gratiani tempora inchoatum, & post Gratiani tempora conflatum sit, vtile est considerare. Ita enim rectissime refutatur, quod gloriantur de vniuersorum Patrum consensu.

DE DISCRIMINE SACRAMENTI Pœnitentiæ & Baptismi.

CANON II.

Ceterum hoc Sacramentum multis rationibus à Baptismo differre dignoscitur. Nam præterquam quod materia & forma, quibus Sacramenti essentia perficitur, longissime dissident, constat certe. Baptismi ministrum iudicem esse non oportere, cum Ecclesia in neminem iudicium exerceat, qui non prius in ipsam per Baptismi ianuam fuerit ingressus. Quid enim mihi, inquit Apostolus, de his qui foris sunt, iudicare? Secus est de domesticis, quos Christus Dominus, lauacro Baptismi, sui corporis mebra se-

mel effecit. Nam hos, si se postea crimine aliquo contaminauerint: non iam repetito Baptismo ablui, cum id in Ecclesia catholica nulla ratione liceat, sed ante hoc tribunal tanquam reos sisti voluit, vt per sacerdotum sententiam non semel, sed quoties ab admissis peccatis ad ipsum pœnitentes confugerint, possent liberari. Alius est præterea Baptismi, & alius pœnitentiæ fructus. Per Baptismum enim Christum induentes noua prorsus in illo efficimur creatura, plenam & integram peccatorum omnium remissionem consequentes, ad quam tamen nouitatem & integritatem, per Sacramentum pœnitentiæ, sine nostris magnis fletibus & laboribus, diuina id exigente iustitia, peruenire nequaquam possumus, vt merito pœnitentia, laboriosus quidam Baptismus à sanctis Patribus dictus fuerit. Est autem hoc Sacramentum pœnitentiæ, lapsis post Baptismum ad salutem necessarium, vt nondum regeneratis, ipse Baptismus.

CANON II.

Si quis Sacramenta confundens ipsum Baptismum, Pœnitentiæ Sacramentum esse dixerit, quasi hæc duo Sacramenta distincta non sint, atque ideo pœnitentiam non recte secundam post naufragium tabulam appellari, anathema sit.

EXAMEN.

Si hoc tantum dicere voluissent Tridentini Patres, pœnitentiam aliquid aliud esse, quam Baptismum, & eos, qui post Baptismum lapsi sunt, si conuertantur, non repetito Baptismo abluendos, sed per pœnitentiam Deo reconciliandos esse, non sane opus fuisset tam prolixo capitulo, nec tam operoso anathemate. Sed longe aliud est, quod ipsis prolixum hoc capitulum expressit.

Qualem intelligant Pœnitentiam Pontificij.

Sentiunt enim ac docent, per peccata, quæ post Baptismum committuntur, ipsam virtutem, efficaciam ac gratiam fœderis illius, quod in Baptismo Deus nobiscum init, prorsus amitti & irritum fieri, ita vt in vera pœnitentia fides ad gratiam Baptismi reuerti nullo modo, & nullo vnquam tempore possit: sed iam circumspicienda sit alia tabula, nostræ scilicet operationis, in contritione, confessione & satisfactione, cuius virtute, ex peccatorum vndis enatemus, & ad portum salutis vehamur. Quia igitur hoc modo efficacia & vsus Baptismi, tantum ad vnicum illud momentum quando baptizamur, restringitur: & alia ratio reconciliationis cum Deo, & remissionis peccatorum proponitur, diuersa ab ea, quæ fidei, in gratuita promissione Euangelij, propter meritum Christi offertur, & in Baptismo obsignatur, nostri falsam hanc opinionē reprehenderunt, & ex verbo Dei ostenderunt, nos per Baptismum, in participationem promissionis Euangelij, & in communionem meritorum Christi, fœdere perpetuo ita assumi, vt in eo vel perseueremus, vel si per peccata inde exciderimus, vt per pœnitentiam fide ad fœdus illud in Baptismo nobis obsignatum redeamus, vt ita pœnitentia non sit noua ratio promerendæ remissionis peccatorum, per nostra opera, sed tantum sit reditus ad gratuitam promissionem remissionis peccatorum, propter satisfactionem Christi mediatoris, quæ in Baptismo nobis donata & obsignata est, ita vt ad eum reditum habeamus, post quemcunq; lapsum, non septies, sed septuagies septies.

Effectus Baptismi.

Promissio enim Baptismi, saluos nos facit per Iesum Christum, vt ipsius gratia iustificati, hæredes simus vitæ æternæ, Tit. 3. facit stipulationem bonæ conscientiæ erga Deum, per resurrectionem Christi, 1. Pet. 3. Iam vero in vera pœnitentia, post quemcunque lapsum, fides hoc quærit, vt conscientia Deo reconcilietur per mortem & resurrectionem Christi, vt ipsius gratia iustificati, hæredes simus vitæ æternæ. Ita pœnitentia nihil aliud est, quam reditus ad promissionem gratiæ Baptismi, non vt iterum baptizemur, sed vt ad illam gratiam, ex qua per peccata excideramus, per fidem in pœnitentia redeamus.

Hæc vero est sententia illa, quam hoc loco Tridentini damnare voluerunt.

luerunt. Et obseruetur, quæso antithesis, de qua Pontificii dimicant. In Baptismo donatur gratuita reconciliatio, & remissio peccatorum, sine nostris operibus, propter meritum & satisfactionem Christi, iis qui pœnitentiam agunt, & credunt Euangelio. Qui vero post Baptismum lapsi sunt, iis (sicut Osius inquit) non tam facilis, tam liberalis, & gratuita via patet ad remissionem peccatorum; sed, sicut Tridentinum capitulum inquit, per Sacramentum pœnitentiæ, ad reconciliationem cum Deo, sine magnis nostris fletibus & laboribus, diuina id exigente iustitia, peruenire nequaquam possumus. Et quidem grauius peccatum est, post Baptismum Spiritum sanctum cōtristare, & templum eius prophanare, posteriora enim redduntur peiora prioribus, 2. Pet. 2. Maiorem itaq; dolorem habet contritio, & grauior lucta est conscientiæ, quærentis reconciliationem in lapsibus post Baptismum. Sed aliud est, quod Tridentinum capitulum quærit, in Baptismo scilicet remissionem peccatorum gratis sine nostris operibus, propter meritum Christi, donari, & fide accipi, in lapsibus vero post Baptismum, pœnitentiam impetrare veniam, non fide gratis, & sine operibus, sed per & propter opera pœnitentiæ. Atq; ideo absolutionem in pœnitentia non esse administrationem & exhibitionē gratuiti beneficii reconciliationis, propter meritum Christi, sicut in Baptismo, sed esse iudicium, in quo facta collatione peccatorum, & laboris pœnitentiæ, imposita etiam insuper certa mulcta ad recompensationem, hoc respectu pœnitenti, promittatur reconciliatio cum Deo. Hæc est summa sententiæ secundi huius capituli. Et idem est, quod alibi dicunt, duplicem esse iustificationem: quarum prior fit, gratis, fide, sine operibus, propter Christum, altera non gratis, sed per & propter opera fiat. Sed hæc & explicata & refutata sunt in prima parte examinis, in loco de iustificatione, & in secunda parte, in 6. & 9. Canone de Baptismo. De tribunali vero iudicii pœnitentialis, tunc commodius dicemus, vbi ad confessionem ventum fuerit. Sufficit igitur hoc loco ostendisse, quid Tridentinum Concilium velit, quod de differentia Sacramenti pœnitentiæ & Baptismi tam operose disputat. Pertinet autem hoc ad pleniorem declarationem, qualis sit pœnitentia illa, ex qua Pontificii Sacramentū faciunt: quæ scilicet quærat & impetret reconciliationem & remissionem peccatorum, non fide gratis, sine meritis nostrorum operum, propter Christi merita, sicut in Baptismo fit, sed per & propter labores, & opera nostræ pœnitentiæ. Qui vero sint illi labores, & quæ opera, mox sequens Capitulum explicat.

Summa huius capituli.

DE PARTIBUS ET FRUCTU SACRAmenti Pœnitentiæ.

CAPUT III.

Docet præterea sancta synodus, Sacramenti pœnitentiæ formam, in qua præcipue ipsius vis sita est, in illis ministri verbis positam esse: Ego te absoluo, &c. Quibus quidem de Ecclesiæ sanctæ more, preces quædam laudabiliter adiunguntur: ad ipsius tamen formæ essentiam nequaquam spectant, neq; ad ipsius Sacramenti administrationem sunt necessariæ. Sunt autem quasi materia huius Sacramenti, ipsius pœnitentis actus: nempe contritio, confessio, & satisfactio: qui quatenus in poenitente ad integritatem Sacramenti, ad plenamq; & perfectam peccatorum remissionem, ex Dei institutione requiruntur, hac ratione partes poenitentiæ dicuntur. Sane vero res & effectus huius Sacramenti, quantum ad eius vim & efficaciam pertinet reconciliatio est cum Deo: quam interdum in viris piis, & deuotione hoc Sacramentum percipientibus, conscientiæ pax & serenitas cum vehementi spiritus consolatione consequi solet. Hæc de partib. & effectu huius Sacramenti, sancta Synodus tradens, simul eorum sententias damnat, qui poenitentiæ partes, incussos conscientiæ terrores, & fidem esse contendunt.

CANON IV.

Si quis negauerit, ad integram & perfectam peccatorum remissionem requiri tres actus in pœnitente, quasi materiam Sacramenti pœnitentiæ: videlicet contritionem, confessionem & satisfactionem, quæ tres pœnitentiæ partes dicuntur: aut dixerit, duas tantum esse pœnitentiæ partes, terrores scilicet incussos conscientiæ agnito peccato, & fidem conceptam ex Euangelio, vel absolutione, qua credit quis, sibi per Christum remissa peccata, anathema sit.

EXAMEN.

[S]umma capitis.

Duo in hoc capitulo tractantur, quæ examinanda sunt. Primum, quæ sit materia, & quæ forma in pœnitentia, vnde fiat Sacramentum, cuius effectus, vis & efficacia sit reconciliatio cum Deo, & perfecta peccatorum remissio. Secundo, quæ sint partes pœnitentiæ, quæ in pœnitente ad plenam perfectamque peccatorum remissionem requiruntur. De re autem grauissima agitur: Quomodo scilicet, & vnde in vera pœnitentia illi qui lapsi sunt, cum Deo rursus reconcilientur, & remissionem peccatorum accipiant, vnde pœnitentia vim & efficaciam illam habeat, remissionis scilicet peccatorum, quid illud sit, quo conscientia in pœnitentia niti debeat, vt non dubitet, se rursus à Deo in gratiam recipi. Quia igitur Longobardus primus ex pœnitentia Sacramentum fecerat, cœperunt postea Scholastici quærere, quæ sit materia, & quæ forma, vnde pœnitentia rationem Sacramenti habere, & definitionem tueri posset. Vt enim aliquid sit Sacramentum, requiritur, vt habeat ex diuina institutione, elementum externum, tanquam signum & verbum diuina ordinatione elemento annexum, cum promissione de vi & efficacia. Irenæus vocat rem terrenam & cœlestem: Augustinus vocat elementum, seu visibilem speciem, verbum vel visibilem gratiam. Prorsus autem, sicut antea etiam dixi, antiquitati ignota est hac disputatio, an in pœnitentia sit materia & forma Sacramentalis. Augustinus de fide ad Petrum, Baptismum appellat Sacramentum fidei & pœnitentiæ. Impositionem etiam manuum, qua publice pœnitentes Ecclesiæ reconciliabantur, alicubi inter Sacramenta numerat, ipsam vero pœnitentiam, qua homini peccata remittuntur, in vera antiquitate Sacramentum appellatam fuisse, ostendi non potest. Ideo etiam, vt in re noua, cum nullæ apud Patres sententiæ extarent, de hac quæstione varie disputatum fuit a Scholasticis, quæ in pœnitentia esset talis materia, quæ, accedente verbo, pœnitentiam faceret Sacramentum. Quidam vt proprietatem materiæ retinerent, ipsa peccata finxerunt esse materiam huius Sacramenti. Alii dixerunt, ipsum peccatorem confitentem esse materiam. Postea facta metamorphosi, elementum seu materiam ex prædicamento substantiæ, transtulerunt in prædicamentum actionis, disputantes, actus pœnitentiæ posse materiam Sacramenti esse. Et ad speciem seu formam visibilem, quam Augustinus in Sacramentis requiri dicit, finxerunt sufficere, modo sit aliquid sensibile, siue visu, siue auditu, forsan etiam siue gustu siue odoratu percipiatur. Nec tamen consentiunt, quæ actio in pœnitentia sit materia Sacramenti pœnitentiæ: an actio sacerdotis, proferentis certis ritibus absolutionem, an vero actiones pœnitentis & quænam. Quidam contritionem, confessionem & satisfactionem, ponunt partes materiales Sacramenti pœnitentiæ. Sed quia contritio non est visibilis, & satisfactio in opere sequitur susceptionem ipsius Sacramenti: ideo solam confessionem quidam ponunt pro materia. Formam vero Sacramenti pœnitentiæ quidam ponunt verba absolutionis. Sed quia non est in verbo Dei determinata forma verborum absolutionis, vt in Baptismo & Eucharistia: ideo alii, ne certitudo efficaciæ Sacramenti fluctuet, si forma esset incerta, dixerunt, ipsos actus sacerdo-

[Q]uæstio de [m]ateria & [fo]rma Sacra[m]enti pœni[te]ntiæ varie [d]isputata.

cerdotis absoluentis esse pro forma, & sufficere, si actus ille exprimatur, etiamsi non fiat per limitata & determinata verba: sicut iudex politicus in sententia siue absolutoria siue damnatoria, non est alligatus ad certam formam verborum: Ita actus in pœnitente est materia: in sacerdote vero est forma. Quid vero est, vnde non Sacramentum fabricari poterit, si hoc modo de materia & forma ludere libeat? In oratione adhibentur sæpe externi gestus: prædicatio Euangelij, est actio quædam: quin igitur & inde fiant Sacramenta.

Sed de re ipsa dicamus. Magnum & arduum quiddam est, aliquid proponere & habere pro Sacramento. Sunt enim Sacramenta quasi diuina quædam vascula, in quæ merita Christi gratia Dei, remissio peccatorum, &c. diuina ordinatione quasi deposita sunt, vt per hæc quasi organa Deus beneficia illa distribuat credentibus, applicet & obsignet. Ideo necesse est, vt materia Sacramentorum ab ipso Deo in verbo sit instituta, ordinata & præscripta. Requiritur certum verbum ab ipso Deo traditum: quo ad materiam illam seu elementum accedente, fiat Sacramentum, quod habeat promissionem diuinam, de spirituali gratia & efficacia. In disputatione autem de pœnitentia de re magna agitur de reconciliatione scilicet cum Deo, & remissione peccatorum: Illa gratia, vis & efficacia tribuitur humanis operib. seu actibus in pœnitentia. Sed vbi in verbo Dei traditum & institutum est, actus illos pœnitentis esse materiam ex qua accedente verbo, fiat Sacramentum, cuius effectus sit reconciliatio & remissio peccatorum? vbi præscriptum est certum verbum? vbi tradita extat promissio, si materia illa & forma coniungantur, adesse vim & efficaciam remissionis peccatorum? Et profecto audax impietas & impia audacia est, fingere Sacramentum, cuius nec materia nec forma, nec promissio in verbo Dei extat. Consideretur autẽ mysterium iniquitatis, quod sub commentitia illa materia Sacramenti pœnitentiæ occultatum & absconditum est. Antiquissimum est Satanæ artificium, homines, quando quærunt reconciliationem cum Deo, & remissionem peccatorum, deducere ad propria opera, vt illa opponant iudicio Dei, ad consequendam remissionem peccatorum. Illa vero Pharisaica persuasio Paulino fulmine grauissime repressa, & ex Ecclesia Dei proturbata est. Variis vero modis ille qui mille artifex est, postea tentauit fiduciam operum, ad iustitiam coram Deo, Ecclesiæ obtrudere. Et aliquando hoc ipsi successit, sæpe vero gladio spiritus repressus fuit. Tandem vero, vlciscente Deo veritatis contemptum, & mundi ingratitudinem, 2. Thessal. 2. humana opera in pœnitentia, non tantum vt merita, sed quod maius est, vt Sacramentum, proposita fuerunt ad consequendam reconciliationem cum Deo, & remissionem peccatorum. Sacramenta autem sunt diuinæ actiones. Ergo quando ex humanis operibus contritionis, confessionis & satisfactionis, Sacramentum fabricatur, iam humanis operibus diuinitas quædam arrogatur: vt scilicet solium ipsorum iuxta astra Dei exaltetur, sicut de rege Babylonico Esaias inquit. Thomas enim disputat in 4. dist. 19. art. 1. ideo in Sacramento pœnitentiæ, loco materiæ esse actum humanum, quia per quandam recompensationem tollat offensam culpæ præcedentis.

Impostura Satanæ.

Animaduertit hoc Gropperus, ideo in institutione Coloniensi, quærit talem mitigationem, pœnitentiam vocat Sacramentum ratione absolutionis, quia illa explicet promissionem generalem, ad singulos petentes: & materiam vocari posse externam illam actionem sacerdotis, qua impertit absolutionem: quia sit signum externum, quemodo Deus interius animam à peccati nexibus absoluat, sed de externis ritibus & gestibus in absolutione nullum in verbo DEI extat mandatum, nullum institutum, nulla promissio. Nec statim diuinum Sacramentum est, quicquid

Gropperus.

spirituale aliquid significare potest. Quod ad ipsam autem absolutionem attinet, notæ sunt declarationes Augustanæ confessionis & Apologiæ.

Tridentinum vero Concilium ne hanc quidem mitigationem, nec illam quæ in Augustana formula interreligionis proposita fuit, admittit & recipit, sed simpliciter decernit, ex humanis pœnitentium operibus, & ex verbo absolutionis, conflari Sacramentum pœnitentiæ, cuius effectus, vis & efficacia sit reconciliatio cum Deo, & remissio peccatorum. Addit autem, ex Dei institutione hoc fieri. Sed falsum est, de enumeratione singulorum peccatorum, & de Pontificia satisfactione vllum in verbo Dei extare mandatum. Antiquitati etiam prorsus ignotum est, illas pœnitentium actiones esse materiam Sacramentalem. Et tempore Scholasticorum Doctorum, imo tempore Gabrielis Bielis, ante centum adhuc annos, dubium & incertum fuit, quæ esset vera materia Sacramenti pœnitentiæ. Quæ igitur potest certitudo esse de effectu Sacramenti, cum materia & forma sit incerta, & promissio sit nulla. Atque ideo forsan Tridentinum capitulum dicit, actus pœnitentium esse materiam Sacramenti pœnitentiæ. vel quasi. Erit igitur etiam Sacramentum, vel quasi: erit etiam eius effectus remissio peccatorum, vel quasi. Et hæc ipsa causa est, quare de Sacramento pœnitentiæ dimicent, vel reconciliationem & remissionem peccatorum dubiam & incertam reddant. Non quidem dubium est, priuatam absolutionem efficacem esse: quia est vox Euangelii, quod est potentia Dei, ad salutem omni credenti. Atque ideo probatur mihi Gersonis sententia, absolutionem non in optatiuo modo, forma imprecationis impertiendam, sed ita vt qui absoluitur, audiat & intelligat, Deum per illud ministerium annunciationis Euangelii, sibi priuatim applicare meritum ac beneficia Christi ad remissionem peccatorum. Sed & ipsa absolutio in Pontificio hoc Sacramento peruertitur: Non enim permittitur Euangelica esse, sed redditur mere legalis. Non enim gratis, fide, sine nostris operibus, propter Christi meritum impertitur, sed sub conditione actuum, contritionis, confessionis & satisfactionis, quæ Tridentinum Concilium, tanquam materiam Sacramenti, ad perfectam peccatorum remissionem in pœnitente requirit. Quia vero nemo certus esse potest, an actiones illas in debito gradu habeat: semper conscientia dubia & incerta manet de reconciliatione. Imo si ex operibus est iustificatio, hoc est, remissio peccatorum: exinanita est fides, & abolita promissio, Rom. 4. Et qui ex operibus legis sunt, sub maledicto sunt, Galat. 3. Vere igitur carnificina conscientiarum est, Sacramentum Pontificiæ pœnitentiæ.

Cur de Sacramento pœnitentiæ dimicent Papistæ.

De partibus pœnitentiæ.

Altera quæstio tertii huius capituli, est de partibus pœnitentiæ. Atque planior sit disquisitio, Tridentinum capitulum inquit, partes pœnitentiæ intelligi, quæ in pœnitente ad plenam, perfectamque remissionem peccatorum consequendam requiruntur. Iterum de re magna, complectente salutem omnium nostrum, disputatio est. Certum enim est, Deum velle lapsos recipere: sed si pœnitentiam agant. Ardua igitur quæstio est, quomodo pœnitentia ita agi posit, vt certi simus, nos consequi reconciliationem & remisionem peccatorum. Si enim pœnitentia non recte agitur, peccator licet quærat, non tamen assequitur remisionem peccatorum. Hic vero Scriptura & testimoniis & exemplis viam nobis monstrat, propositis duobus generibus doctrinæ, Legis scilicet & Euangelii. Et lex quidem arguit peccata, & proponit comminationes Dei; atque ita agnito peccato, incutit conscientiæ terrores, vt incipiat iram Dei timere, atque ita peccatum detestari. Atque hic est primus gradus pœnitentiæ: non quidem promerens remisionē peccatorum: sed quia hic ordo à Deo est institutus vt iuxta Bernardi dictum, oleum misericordiæ non infundat, nisi in vas contritum

& con

& contribulatum. Lex vero est pædagogus ad Christum. Quia enim vera pœnitentia habet desiderium effugiendi iram Dei & damnationem, lex vero pronunciat, ex operibus nullam carnem coram Deo iustificari: eo ipso igitur peccatorem territum, & quærentem reconciliationem cum Deo, lex a se ablegat. Ibi vero Euangelium monstrat nobis obedientiam & satisfactionem Christi mediatoris, pro nobis præstitam, & propter hoc meritum Christi, offert nobis gratiam & remissionem peccatorum. A nobis vero hoc requirit, vt illud beneficium Christi fide accipiamus, & nobis applicemus: & pronuntiat eos, qui credunt in Christum, remissionem accipere per mortem eius. Reconciliatos vero, qui beneficium remissionis acceperunt, hortatur, vt postea faciant fructus dignos pœnitentia. Ita iuxta Scripturam vt in pœnitentia consequamur reconciliationem, requiritur in pœnitente contritio, & fides apprehendens meritum Christi: fructus vero post reconciliationem sequuntur. Hæc ratio agendæ pœnitentiæ, plana & certa est; in scriptura enim tradita est, & habet promissionem remissionis peccatorum.

Sed Tridentinum Concilium sine dissimulatione ostendens, qualem hactenus promiserit emendationem, sonora voce profitetur: se damnare illorum sententiã, qui pœnitentiæ partes, incussos conscientiæ terrores, & fidem esse contendunt. Et terrores quidem à Deo, voce legis, cõscientiæ incussos, ideo nolunt esse partem pœnitentiæ: quia contritionem volunt esse dolorem voluntarie pro peccatis, tanquam vindictam, assumptum, qui hoc opere promereatur misericordiam Dei, sicut proximum capitulum explicabit. Fidem vero operæ pretium est obseruare, quare & quo sensu ex pœnitentia, quærente remissionem peccatorum, excludant & proscribant, cum tamen Scholastici doceant, fidem esse radicem & fundamentum, vnde oriatur pœnitentia. Et in quarto capitulo Tridentinum Concilium dicit, contritionem debere cum fiducia diuinæ misericordiæ coniunctam esse. Num igitur in eo tantũ controuersia consistit, quod Pontificii dicunt, fidem esse fundamentum pœnitentiæ: nostri vero docent, esse partem? Certe si vtrinque consensio esset, fidem in pœnitentia esse necessariam ad consequendam remissionem peccatorũ, non esset ideo turbanda Ecclesia, si alius fidem fundamentum, alius partem pœnitentiæ appellaret, cum quidem maius sit, aliquid esse fundamẽtum, quam partem. Animum vero, quæso, bone Lector aduerte. Tertium Capitulum simpliciter nominat fidem, quam à partibus pœnitentiæ excludit. Quartus vero Canon explicat & declarat, qualem fidem Pontificii in sua pœnitentia nolint ferre, quæ scilicet ex voce Euangelii seu absolutionis concipitur, & quia pœnitens credit, sibi per & propter Christum remitti, & remissa esse peccata. Quando igitur dicunt, fidem fundamentum esse pœnitentiæ, intelligunt talem persuasionem, si actiones illas pœnitentiæ, à Pontificiis præscriptas, quis susceperit & præstiterit, quod illis actionibus impetret veniam peccatorum, & reconcilietur Deo. Hac enim persuasione dicunt suscipiendas esse actiones pœnitentiæ, & hoc est, quod dicunt, fidem esse fundamentum pœnitentiæ. Quando igitur quartus Canon anathemate damnat eos, qui dicunt, fidem conceptam ex Euangelio vel absolutione, qua credit quis sibi per Christum remissa esse peccata, necessariam partem esse pœnitentiæ, ad consequendam remissionem peccatorum: quid aliud facit, quam quod totum Euangelium ex pœnitentia tollit, & ipsam vocem Euangelii propriam, sicut à Prophetis, Christo & Apostolis tradita est, damnat? De Prophetarum enim doctrina inquit Petrus, Act. 10. Christo omnes Prophetæ testimonium perhibent, quod remissionem peccatorum per nomen eius accipiant, quotquot credunt in ipsum. Summam doctrinæ ministerii Christi

Cur Pontificii fidem ex pœnitentia excludant.

Qualem fidem Pontificii intelligant in loco pœnitentiæ.

Marc. cap. 1. ita explicat: Pœnitentiam agite, & credite Euangelio. Et post resurrectionem, iubet Apostolos prædicare pœnitentiam, & remissionem peccatorum, in suo nomine, Lucæ 24. Post ascensionem Paulo legationem Euangelicam ita iniungit, vt cõuertantur à tenebris ad lucem, & accipiant remissionem peccatorum per fidem, quæ est in me, Actor. 26. Ipse etiam Paulus, Act. 20. cum sciret captiuitatem sibi imminere, summam prædicationis suæ inter Iudæos & gentes, in hæc capita colligit, testificans pœnitentiam in Deum, & fidem in Christum. Reconciliatis vero proponit doctrinam, vt digna pœnitentiæ opera faciant, Actor. 26. Audis vbique fidem, & illam fidem, quæ per nomen Christi remissionem peccatorum accipit, coniungi pœnitentiæ. Et ne plura testimonia coaceruemus, quid reliquum erit Euangelio, si tollas inde Christum, fidem in Christum, & remissionem peccatorum, quæ fide per Christum accipitur? Et tamen Tridentinum Concilium non veretur anathemate damnare, si quis dixerit, partem pœnitentiæ esse fidem ex Euangelio conceptam, qua quis credit, sibi per Christum peccata remissa. Hoc quidem ante cogitare potui, Tridentinum Concilium in doctrina de pœnitentia non recte aut explicate traditurum fidem, quærentem & accipientem in voce Euangelii, per & propter Christum, remissionem peccatorum. Nunquam vero persuaderi mihi passus fuissem fore, vt in tanta verbi Dei luce, publico anathemate damnarent, si quis dixerit, partem salutaris pœnitentiæ esse fidem, conceptam ex Euangelio, qua quis credit, sibi per Christũ remissa peccata. Sed his nodis & indiciis, Dei iudicio, coram toto mundo reuelatur, qualis Ecclesia sit cœtus Pontificius. Ad perpetuam igitur rei memoriam, notum sit veræ Ecclesiæ Dei, Concilium Tridentinum promittere pœnitentiæ reconciliationem cum Deo, & remissionem peccatorum sine fide, quæ quidem ex Euangelio concepta sit, & qua quis credat, per Christum sibi peccata remissa. Ita enim sonora voce decernit 4. Canon. Audiamus vero, quas ipsi partes pœnitentiæ assignent, q̃ ad remissionem peccatorum sine fide illa, necessariæ & sufficientes sint. *Contritionem* numerant, *Confessionem*, & *Satisfactionem*. Et quia illas pœnitentiæ partes, etiam materiam Sacramenti faciunt, quam oportet externam & visibilem seu sensibilem esse: non igitur de contritione interiori, nec de confessione, quæ Deo fit, nec de proposito interiori emẽdationis, partes illæ intelligi debent, sed de externis actibus contritionis, de externa confessione, quæ per enumerationem omnium delictorum proprio sacerdoti fit, & de externis operibus satisfactionis, iniunctæ à Confessionario. Atqui externa signa contritionis, Scriptura nullibi docet, ad remissionem peccatorum esse necessaria. Enumeratio specialis omnium delictorum sacerdoti facienda, in verbo Dei nec mandatum, nec exemplum habet. Satisfactionis vero opera, ipsi Pontificii definiunt esse indebita, hoc est, verbo Dei non mandata. Habent igitur partes pœnitentiæ sine Scriptura, & quidem tales, quales hypocritæ etiam simulare & præstare possunt. Et tamen illis tribuunt remissionem peccatorum, cum interea fidem ex Euangelio conceptam, qua quis credit sibi per Christum peccata remissa, sub anathemate in pœnitentia damnent. Iudas vero fide illa destitutus, cum partes Pontificiæ pœnitentiæ haberet, contritionem scilicet, confessionem, & satisfactionem, laqueo tamen se suspendit. Tanta scilicet in illis partibus pœnitentiæ est consolatio, exclusa fide in Christum.

Partes pœnitentiæ Pontificiorum.

Enumeratio singulorum peccatorum.

Trina vero illa enumeratio partium pœnitentiæ, ex publicæ pœnitentiæ ritibus sumpta, postea ritibus illis partim abrogatis, partim mutatis, indocte ad generalem pœnitentiæ doctrinam accommodata est.

Accessit, quod veteres in multis sententiis loquuntur de pœnitentia

non quatenus quærit & accipit remissionem peccatorum, sed quatenus est vitæ mutatio & emendatio. Et tunc Augustinus & Chrysostomus solēt ita loqui: Sicut tres sunt peccatorū differentiæ, & tribus modis Deum offendimus corde scilicet, ore, & opere: ita veram emendationē per contrarium instituendam esse, in animo, in verbo, & opere. Hæc non attendentes Monachi, fecerunt inde tres partes pœnitentiæ, quibus acquiratur remissio peccatorum, & quidem exclusa fide, quæ ex Euangelio cōcepta credat per Christum peccata remitti. Et vbi Chrysostomus ponit operis humilitatem, Augustinus operis sanctificationem, substituerunt postea operis satisfactionem. Et tamen anathema sit oportet, nisi quis omnia illa, vndecunq; orta, tanquam oracula Spiritus sancti, adoret.

Augustinus. Chrysostomus.

DE CONTRITIONE.

CAPVT IV.

Contritio, quæ primum locum inter dictos pœnitentis actus habet, animi dolor, ac detestatio est de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cætero. Fuit autem quouis tempore, ad impetrandam veniam peccatorum, hic contritionis modus necessarius, & in homine post Baptismum lapso, ita demum præparat ad remissionem peccatorum, si cum fiducia diuinæ misericordiæ, & voto præstandi reliqua coniunctus sit, quæ ad rite suscipiendum hoc Sacramentum requirūtur. Declarat igitur sancta Synodus, hanc contritionem non solum cessationem à peccato, & vitæ nouæ propositum & inchoationem, sed veteris etiam odium continere, iuxta illud: Proiicite à vobis omnes iniquitates vestras in quibus præuaricati estis. & facite vobis cor nouum, & spiritum nouum. Et certe, qui illos sanctorum clamores considerauerit: Tibi soli peccaui, & malum coram te feci. Laboraui in gemitu meo, lauabo per singulas noctes lectum meum. Recogitabo tibi omnes annos meos, in amaritudine animæ meæ, & alios huiusmodi generis, facile intelliget, eos ex vehementi quodam anteactæ vitæ odio, & ingenti peccatorū detestatione manasse. Docet præterea, etsi contritione hanc aliquando charitatem perfectam esse contingat, hominemque Deo reconciliare, priusquam hoc Sacramentum actu suscipiatur: ipsam nihilominus reconciliationem ipsi contritioni, sine Sacramenti voto, quod in illa includitur, non esse adscribendam. Illam vero contritionē imperfectam, quæ attritio dicitur, quoniam vel ex turpitudinis peccati consideratione, vel ex gehennæ & pœnarum metu communiter concipitur, si voluntatem peccandi excludat cum spe veniæ, declarat non solum non facere hominem hypocritam, verum etiam donum Dei esse, & Spiritus sancti impulsum, non adhuc quidem inhabitantis, sed tantum mouentis, quo pœnitens adiutus, viam sibi ad iustitiam parat, & quamuis sine Sacramento pœnitentiæ, per se ad iustificationem perducere peccatorem nequeat: tamen eum ad Dei gratiam in Sacramento pœnitentiæ impetrandam disponit. Hoc enim timore vtiliter concussi Niniuitæ, ad Ionæ prædicationem, plenam terroribus, pœnitentiam egerunt, & misericordiam à Domino impetrauerunt. Quamobrem falso calumniantur Catholicos Scriptores, quasi tradiderint, Sacramentum pœnitentiæ absque bono motu suscipientium gratiam conferre, quod nunquam Ecclesia Dei docuit, nec sensit: sed & falso docent, contritionem esse extortam & coactam, non liberam & voluntariam.

CANON V.

Si quis dixerit, eam contritionem quæ paratur per discussionem, collectionem & detestationem peccatorum, quæ quis recogitet annos suos, in amaritudine animæ suæ ponderando peccatorum suorum grauitatem, multitudinem, fœditatem, amissionem æternæ beatitudinis, & æternæ damnationis incursum, cum proposito melioris vitæ non esse verum & vtilem dolorem, nec præparare ad gratiam, sed facere hominem hypocritam: & magis peccatorem, demum illam esse dolorem coactum, & non liberum ac voluntarium, anathema sit.

E X A M E N.

Omnino in iis, qui veram & seriam agunt pœnitentiam, necessaria est
contritio. Neque enim vera pœnitentia esse potest in iis, qui persuasione
sanctitatis somniant, se esse sine peccato, vel qui peccata contemnũt, ex
tenuant, excusant, palliant, & defendunt: item, qui comminationes diui-
nas vel contemnunt, vel irrident, iram Dei non curãt, iudicio & indigna-
tione eius non mouentur: atque ideo in peccatis contra conscientiam
perseuerant & pergunt, peccatis delectantur, quærunt & arripiunt occa-
siones peccatorum, atque ea sine timore Dei ex proposito cumulant: in
in iis, inquam, nulla vera potest esse pœnitentia, nec serio aut recte quæ-
ret remissionem peccatorum, qui iram & iudicium Dei aduersus peccata
vel non intelligit, vel non considerat, vel non curat. Nequaquam igitur
docemus pœnitentiam sine contritione. Pertinet autem ad contritio-
nem, I. vt mens peccatoris ex iudicio legis intelligat, agnoscat, & serio
consideret multiplicem immunditiem, magnitudinem & abominatio
nem peccati coram Deo. II. Ex doctrina de ira, indignatione, & iudicio
Dei aduersus peccata, conscientia intelligens, quam serio & horribiliter
Deus peccatis irascatur, & ea punire velit, agnoscit, se propter peccata ir-
retitam teneri nexibus iræ & iudicii Dei ad æternam condemnationem.
III. Inde oritur in conscientia timor, terror, & pauor iræ & iudicii Dei ad-
uersus peccata. IV. Hinc sequitur dolor conscientiæ, grauiter dolentis, se
peccasse, & peccatis offendisse Deum; incipit igitur peccatum odisse &
detestari, atque eius propositum abiicere. V. Hæc vera agnitio, hic pauor
& dolor excitat & vrget conscientiam, vt cogitet & quærat, an & quomo-
do effugere possit iram Dei, & iudicium damnationis, sicut Baptista in-
quit: Quis sub monstrauit vobis fugere à ventura ira? VI. Ad hos terrores
necesse est accedere consolationem, fidem scilicet, quæ statuat, nobis re
mitti peccata propter filium Dei, & tantæ misericordiæ agnitione rursus
erigat nos, ne oppressi desperatione, ruamus in æternam exitium. Nisi e- 3
nim hæc fides accedat, cõtritio est fuga Dei, & fremitus aduersus Deum,
quibus tandem ruitur in æternum exitium. Et hic gradus discrimen facit
inter contritionem Petri & Iudæ.

Contritio, an ex nostra voluntate proficiscatur.

Est autem vera contritio, non opus liberi arbitrii, seu viriũ humana
rum, sed Spiritus sanctus per verbum prædicatum, auditum, & cogita-
tum, illam in nobis excitat, inchoat, operatur, & efficit. Atque ideo pœni-
tentiam acturi, proponant sibi legem Dei, monstrantem agnitionem pec
catorum, iram Dei, pœnas præsentes & futuras, spirituales & corporales,
temporales & æternas, publicas & priuatas, & exempla pœnarum. Et
qui post Baptismum lapsi sunt, immensa beneficia Dei considerent, vt a- 4
gnoscant, quam fœda & horrenda ingratitudine Deum offenderint.
Sunt autem multiplicia testimonia bonitatis Dei erga nos, in creatione
& sustẽtatione mundi, in nutritione & defensione corporis & animæ, in
gubernatione politica, œconomica, & priuata. Præcipue vero in spiritua-
libus beneficiis cõsideretur patefactio verbi, donatio Euãgelii, missio fi-
lii, donatio Spiritus sancti, depulsio Diaboli, promissio vitæ æternæ, &c.

Inter hæc tanta Dei beneficia, Spiritum sanctum lapsibus contristare,
& Deum offendere, horrendum profecto scelus est. Per verbum igitur
Dei prædicatum, auditum, & cogitatum Spiritus sanctus efficax est, exci-
tans, inchoans, & efficiens veram contritionem, quæ in seriis pœnitentiæ 5
exercitiis crescere quidem debet, nunquam tamen in hac vita sufficiens
& perfecta esse potest. Delicta enim quis intelligit? Psalm. 19. Quis nouit
potestatẽ iræ Dei? Quis metuit furorem eius? Psal. 90. Ad dolorem igitur
contritionis, pertinet etiam hoc dolere, quod non possumus de peccatis
satis dolere. Remissio vero peccatorum non pendet ex magnitudine,
sufficientia

sufficientia & merito contritionis, sed ex obedientia & satisfactione Christi, fide apprehensa.

Necessaria igitur est contritio non autem meritum est, impetrans remissionem peccatorum. Illa enim propter solum Christum datur, & fide accipitur, Act. 10. Contritio vero nihil aliud est, quam quod agnoscimus, sentimus & fatemur, nos propter peccata irretitos teneri nexibus iudicii diuini, ad æternam damnationem. Et nisi ex illis pauoribus & doloribus animus agnitione & fiducia misericordiæ, propter Christum mediatorē, eluctetur, ruit in desperationem, & in æternum exitium. Vsq; adeo contritio non est meritum remissionis peccatorum. Quare igitur necessaria est? Respondeo: Sicut illi, qui morbum nec agnoscunt nec sentiũt, medicinam nec curant, nec quærunt, nec applicant: ita gratuitã misericordiam Dei, quæ in Christo proponitur, nemo satis curat, nemo serio & recte quærit & amplectitur, nisi qui agnitione, sensu & pauore peccatorum & iræ Dei aduersus peccata, contritus & perterrefactus est. Lex enim pædagogus est, vrgens & impellens ad quærendam gratiam Dei, in Christo. Et ordo diuinus est, quod vult quidem Euangelizare, sed pauperibus, vult sanare, sed cõtritos, vult prædicare dimissionem, sed captiuis, vult educere & liberare, sed vinctos, hoc est, sub peccatis conclusos, vult consolari, sed contristatos & lugentes, vult respicere, sed ad cõtritum spiritu, beneplacitum est Domino, sed super timentes eum, & in eis, qui sperant super misericordia eius, vult reficere, sed laborantes & oneratos, vult coronare misericordia & miserationibus, sed caput humiliatum non turgidum, vult infundere oleum misericordiæ, sed vulneratis, &c.

An nostra contritione impetremus remissionem peccatorum.

Hanc de contritione sententiam, quæ à nostris ex scripturæ fundamẽtis extructa, & iustis tractatibus explicata est, ideo breuiter hoc loco repetere volui, ne quis existimet, nos contritionem prorsus vel negare, vel ex pœnitentia tollere: vtque antithesis seu collatio clarius ostendat, quæ sint potissima capita controuersiæ de contritione, in hoc Tridentino capitulo, quæ ordine nunc & breuiter examinabimus.

Et primo, quod ad descriptionẽ cõtritionis attinet, nemo pugnat, quin contritio continere doceatur, nõ tantum cessationem à peccato, & nouæ vitæ propositum & inchoationem, sed veteris etiam odium, & peccatorũ detestationem. Nec de definitione certamẽ esset, nisi insidiæ laterent sub vocabulis. Contritio, inquiunt, animi dolor ac detestatio est de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cætero. Hæc verba ego simpliciter & candide acciperem in eam sententiã, sicut iam de contritione dixi, sed insidiæ, vt monui, latent in vocabulis. Scholastici enim docẽt, contritionem, vt habeat vigorem & valorem ad deletionem & remissionem peccati, debere esse talem detestationem peccati, quæ ad punitionẽ commissi peccati, voluntarie suscipiatur aut assumatur. Voluntariam enim pœnam remittere & delere peccatum, sicut in humanis pœna voluntarie assumpta, magis placat offensum. Ita Gabriel. Thomas vero dicit: Sicut peccatum per cõsensum voluntatis consummatur, ita per dissensum deletur & remittitur. Et addit, Baptismum in virtute meriti Christi, habere virtutem ad delenda peccata: In contritione vero ad remissionem peccatorum cum Christi merito requiri etiã nostrum actum displicentiæ peccati, qui sit meritorius, quia cadat sub libero arbitrio: Et sicut offensa cõmittitur in Deum, vel externis membris, vel concupiscentia, vel voluntate, ita contritionem inferre dolorem corpori, parti sensitiuæ, & volũtati, ad reconciliandam offensam, quæ in Deum commissa est, membris concupiscentia & voluntate. Hæc Thomas.

Scholastici de contritione.

Et ex hac consideratione intelligi potest, quæ sit causa, quod tertium Tridentinum capitulum nolit, contritionem esse terrores, à Deo consci-

Scholasticorum definitio.

entiæ, voce legis incussos, ita enim contritio non posset esse meritoria recōciliationis & remissionis peccatorum. Scholastici vero, vt contritionē meritoriam faciant, ita eā definiunt, quod sit dolor assumptus, & voluntarie assumptus, & quidem pro peccatis assumptus. Et quia ad illas scholasticorum disputationes, Tridentinum Concilium sua definitione respexit, breuem hanc commonefactionem addere volui.

Secundo. in hoc capitulo principaliter obseruandum est, quid & quātum contritioni tribuant. Hic motus, inquiunt, præparat ad remissionem peccatorum, si cum fide in misericordiæ diuinæ coniunctus sit. Possent hæc verba commode intelligi, contritionem scilicet ita præparare ad remissionem peccatorum, quia agnitione & sensu iræ Dei aduersus peccatum, hominē excitet & impellat, vt de suis operibus & meritis desperās, in Euangelio, fide gratis propter meritum Christi, quærat & accipiat remissionem peccatorū: sed hoc Tridentina congregatio nullo modo vult. Et ne videamur verbis ipsorum peregrinum sensum affingere, audiamus, quomodo hoc ipsum Capitulum, præparationem illam per cōtritionem ad remissionem peccatorū, interpretetur & declaret. Motus, inquiunt, contritionis necessarius est, ad impetrādam veniā peccatorum. Et postea dicunt contritionem charitate perfectam, hominem Deo recōciliare, etiam ante absolutionē, modo adsit votū confessionis & satisfactionis. Impetrationē igitur veniæ, & reconciliationē cum Deo, manifeste tribuunt actui seu operi contritionis nostræ, & quidem ante absolutionē, quæ est vox Euangelii, gratis propter meritum Christi annuntians, & impertiens fidei reconciliationem cum Deo, & remissionem peccatorum. Quid vero aliud hoc est, quam reconciliationem cum Deo, & remissionem peccatorum, adimere Euangelio & fidei, imo gratuitæ misericordię Dei, & merito Christi, & transferre illā in merita nostrorū operum? Sed inquis: Tamen Tridētinum capitulum contritioni coniungit fiduciam diuinæ misericordiæ & votum absolutionis, & Scholastici addunt meritum Christi. Verba sane audio, sed video, quomodo illa Pontificii intelligant: Pœnitētiam scilicet debere de diuina misericordia cōcipere talē fiduciam, si voluntarie ex dilectione Dei assumat dolorē pro peccatis, & habeat propositū, se velle Sacerdoti enumerare omnia peccata, & obediēter exequi satisfactiones, quas Sacerdos iniūcturus sit, fore vt his motibus & actibus impetret veniam peccatorū, & reconcilietur Deo. Et illa pœnitentiū opera, dicunt ex merito Christi habere talem virtutem, remissionis scilicet peccatorum.

Fides Pontificia pœnitentiæ.

Talis fides est Pontificiæ pœnitentiæ, in nostra scilicet opera, non in Christum, talem misericordiam Dei volunt, nō quæ sit gratuita, & gratis propter Christi meritum peccata remittat, sed quæ operibus nostris tribuat mercedem, reconciliationem scilicet cum Deo & remissionem peccatorum. Hæc quia simpliciter euertunt doctrinam Euangelii, miris tergiuersationibus inuoluta, & variis pigmētis fucata hactenus sunt à multis nostri temporis Pontificiis scriptoribus. Sed Tridentinum Concilium sine tergiuersatione & dissimulatione, manifeste, qd velit & sentiat, declarat. Simpliciter. n. repetit & confirmat, quæ à Scholasticis Doctoribus de contritione tradita sunt: quod scilicet virtute cōtritionis, iuxta distributionem Thomæ, remittatur & deleatur culpa, auferatur pœna, & conferatur gloria. Vtque ea quæ in hoc capitulo de contritione decernuntur, rectius examinari & planiꝰ intelligi possint, paucis notabo dogma scholasticorum, quod Concilium hoc decreto repetere & confirmare voluit. Scotus igitur dicit, peccatorem ex suis naturalibus cū communi seu generali influentia Dei, posse considerare peccatum à se commissum, vt contra legem Dei, vt offensam Dei, vt iræ inductiuum, & æterni supplicii,

& vo-

& voluntatem sub his rationibus, posse detestari peccatum. Et hunc motum vocant attritionem, quæ sit insufficiens & remota dispositio ad remissionem peccatorum. Si vero peccator consideret summam & infinitam Dei dignitatem, bonitatem & misericordiam, & quod dictante ratione super omnia bona finita & creata diligendus sit, posse voluntatem huic dictamini rationis se conformare, & ex naturalibus elicere actum dilectionis Dei super omnia, atque ita posse peccatum detestari, quatenus est offensiuum summi boni, sic à se super omnia dilecti. Et hãc dispositionem ex naturalibus, esse sufficientem, immediatam & vltimatã, ad infusionem & susceptionem gratiæ quæ sit charitas Dei: Deum enim nemini sufficienter disposito, subtrahere suam gratiam. Et quando hoc modo charitate diligente Deum super omnia, contritio perfecta fuerit: quia charitas sit gratia illa, qua peccata remittuntur, ita & hac ratione, contritionem delere peccata, impetrare veniam peccatorum, & reconciliationem cum Deo, quia vel ex charitate diligente Deum super omnia, oriatur, vel charitas motui illi cõtritionis coexistat, cõsistat, & concomitetur. Et hoc est dogma illud scholasticorum ad quod stabiliendnm, factum est hoc decretum, quod ex hac collatione Scholastici dogmatis, rectius intelligetur, vt scilicet doceamur, pœnitentia, propter nostram dilectionem non fide propter meritum Christi, impetrare veniam peccatorum, & reconciliationem cum Deo. Impietas autem huius dogmatis, & per se & ex iis, quæ in prima parte Examinis annotata sunt, adeo manifesta est, vt ad refutationem satis sit monstrasse, quale mysterium iniquitatis, in hoc capitulo contineatur.

Tertio est & hoc obseruandum, quod quartum hoc capitulum dicit, contritionem tunc impetrare delictorum veniam, & reconciliationem cum Deo, si charitate perfecta fuerit Scholastici vocant sufficientem contritionem. Et Scotus dicit, ad hanc sufficientiam & perfectionem requiri certam intentionem detestationis peccati, quæ per certum tempus à Deo determinatum, continuetur, in cuius temporis termino, & non ante, deleatur peccatum. Alii disputant, ad sufficientiam & perfectionem contritionis, requiri tantum, vt formata sit charitate: sicut in præcedentibus dictum est. Sed illa charitas debet diligere Deum, super omnia, ad quã perfectionem nullus sanctorum in hac vita peruenire potest. Et de ipsa contritione, Scriptura testatur: Delicta quis intelligit? Item, quis nouit potẽtiam iræ tuæ? Impossibilis igitur est sufficientia & perfectio contritionis. Et eius persuasio vel facit pharisæos, vel desperabundos Conscientia .n. quia nunquam potest certa esse de sufficientia & perfectione contritionis semper dubia & incerta manebit de remissione peccatorum, & reconciliatione cum Deo. Et hoc ipsum propositum est Tridentinæ Synodi, vt dogma dubitationis de remissione peccatorum, confirmet & stabiliat. Eius vero refutatio, in prima parte huius examinis explicata est. *Contritio quando iuxta Pontificios impetret delictorum veniam.*

Quarto, Lutheri propositionem, à Leone X. damnatam, repetito anathemate damnant, attritionem scilicet facere hominem hypocritam & magis peccatorem, nec esse dolorem voluntarium, sed coactum. Facilis vero & breuis est explicatio. Lutherus nequaquam sensit, verbum Dei, quod arguit peccata, & monstrat grauitatem, multitudinẽ & fœditatem peccatorum, non pertinere vel requiri ad pœnitentiam, nec docuit, prædicationem, auditum, cogitationem, & meditationẽ illius verbi, non esse vtilem ad pœnitentiam. Est enim (sicut supra dixi) organon, per quod Spiritus sanctus cor lapideum aufert, & dat cor carneum. Neque vnquam Lutherus dixit, agnitionem, detestationem peccatorum, quam Spiritus sanctus, per auditum & meditationẽ verbi illius operatur in homine, non esse verum contritionis dolorem. Sed Scholasticas disputatio- *Explicatio sententiæ Lutheri.*

nes de

nes de attritione, iure & merito ex verbo Dei taxauit. Docent enim, liberum arbitrium naturalibus suis viribus, ex solo dictamine legis naturæ, sine operatione Spiritus sancti posse inchoare, concipere & assumere verum dolorem & detestationem peccatorum, hoc est, attritionē, & illā esse dispositionem ad gratiam: quam dispositionem vocant facere, quod in se est, quod sit meritum congrui. Hoc est dogma illud de attritione, quod Lutherus impugnauit: quia pœnitentiam quā scriptura affirmat Dei donum esse, Actor. 5 & 11. 2. Timoth. 2. tribuit naturalibus corruptæ naturæ viribus; cum Christus affirmet, malam arborem non posse bonos fructus facere. Quia vero experientia testatur, animalem hominem sæpe metu 1
pœnarum, dolorem aliquem & detestationem peccatorum suscipere & assumere; respondet Lutherus, idem quod Augustinus disputat. de Spiritu & litera. Quando liberum arbitrium sine Spiritu sancto, metu pœnæ, seu spe commodi, aliquid vel facit vel omittit, esse tantum externam hypocrisin: interitus vero, ipsum peccatum magis augeri. Et ad Bonifacium l. 3. c. 4. Qui carnali metu pœnæ aliquid facit, procul dubio inuitus facit, ac per hoc in animo nō facit; mauult enim omnino non facere, si permittatur impune, atque per hoc in ipsa voluntate intus reus est, vbi ipse, qui præcipit, inspicit Deus.

De attritione igitur, sicut Scholastici eam tradunt, Lutherus recte dixit, quod sit, coactum quiddam, quod non præparet ad gratiam, sed faciat hominem hypocritam, & magis peccatorem; peccator enim addens ad peccata, Pharisaicam persuasionem de naturalibus suis viribus, operibus & meritis, magis redditur peccator. Vide autem artificium Tridentinum. Scholasticam illam opinionem de attritione, palam pelagianizantem, defendere non audent, vt tamen Bullæ Leonis, specie aliqua patrocinentur: dicunt, contritionem quæ ex agnitione peccati, & ex gehennæ metu, ex impulsu Spiritus sancti concipitur, & donum Dei est, si coniunctam habeat spem veniæ, & excludat propositum peccandi, viam & gradum esse ad conuersionem. Sed ita pugnant sine aduersario; quis enim hoc negat, nisi quod contritionem illam causam facere videntur impetrationis gratiæ. 2

Scio autem, magnas & longas disputationes apud Scholasticos extare, de contritione & attritione: hoc est, quando dolor in pœnitentia oriatur ex metu gehennæ, & quando ex dilectione Dei oriatur. Et vtrunque sane fieri in iis, qui post baptismum lapsi sunt, non est dubium. Nam & expauescunt metu iræ & iudicii Dei: & dolent, se tam benignum patrem offendisse: Mediatori tam optime de nobis merito, adeo ingratos fuisse: & Spiritum sanctum pignus hæreditatis nostræ contristasse. Sed illæ Pontificiæ disputationes periculosæ sunt, & vere laquei conscientiarū: quod 4
contritio expauescens consideratione iræ & iudicii Dei, si non oriatur ex dilectione Dei, etiamsi accedat fides, petēs & statuens remitti nobis peccata propter Christum, tamen sit non salutaris, sed Iudæ pœnitentia. In magnis enim seriis & veris terroribus, qui in Psalmis & apud Prophetas describuntur, resonant querelæ de grauitate & de multitudine peccatorum, de ira & furore Dei. Et tamen accedente fide in Christum, quæ erigat conscientiam, vera & salutaris est pœnitentia. Vtilius igitur est, quæstiones illas præcidere, & contritionem definire ex verbo Dei, arguente peccata, & reuelante iram Dei super peccata, per quod verbum Spiritus sanctus excitat contritionem in pœnitentibus, vtque fides apprehendēs consolationem, voce Euangelii in Christo propositam, discrimen faciat inter timorem seruilem & filialē, inter dolorem Iudæ, & inter salutarem tristitiam Petri.

Hæc sunt præcipua capita controuersiæ, de contritione, quæ quidem

in hoc

in hoc quarto Tridentino capitulo tractantur, quæ notare magis, quam explicare volui. Fundamenta enim in præcedentibus monstrata sunt.

DE CONFESSIONE.
CAPVT V.

Ex institutione Sacramenti pœnitentiæ iam explicata, vniuersa Ecclesia semper intellexit, institutam etiam esse à Domino integram peccatorum confessionem, & omnibus post Baptismum lapsis, iure diuino necessariam existere. Quia Dominus noster Iesus Christus e terris ascensurus ad coelos, Sacerdotes sui ipsius vicarios reliquit, tanquam præsides & iudices, ad quos omnia mortalia crimina deferantur, in quæ Christi fideles ceciderint: quo pro potestate clauium, remissionis aut retentionis peccatorum sententiam pronuntient. Constat enim, Sacerdotes iudicium hoc, incognita causa, exercere non potuisse, neque æquitatem quidem illos in pœnis iniungendis seruare potuisse, si in genere dumtaxat, & non potius in specie, ac sigillatim sua ipsi peccata declarassent. Ex his colligitur, oportere a pœnitentibus omnia peccata mortalia, quorum post diligentem sui discussionem, conscientiam habent, in confessione recenseri, etiamsi occultissima illa sint, & tantum aduersus duo vltima Decalogi præcepta commissa, quæ nonnunquam animum grauius sauciant, & periculosiora sunt his, quæ in manifesto admittuntur. Nam venialia, quibus a gratia Dei non excludimur, & in quæ frequentius labimur, quanquam recte & vtiliter, citraque omnem præsumptionem, in confessione dicantur, quod piorum hominum vsus demonstrat, taceri tamen citra culpam, multisque aliis remediis expiari possunt. Verum cum vniuersa mortalia peccata, etiam cogitationes, homines iræ filios, & Dei inimicos reddant, necesse est, omnium etiam veniam cum aperta & verecunda confessione a Deo quærere. Itaque dum omnia, quæ memoriæ occurrunt, peccata, Christi fideles confiteri student, procul dubio omnia diuinæ misericordiæ ignoscenda exponunt. Qui vero secus faciunt, & scienter aliqua retinent, nihil diuinæ bonitati per Sacerdotem remittendum proponunt. Si enim erubescat ægrotus, vulnus medico detegere, quod ignorat, medicina non curat. Colligitur præterea etiam, eas circumstantias in confessione explicandas esse, quæ speciem peccati mutant, quod sine illis peccata ipsa, neque a pœnitentibus integre exponantur, nec iudicibus innotescant, & fieri nequeat, vt de grauitate criminum recte censere possint, & pœnam, quam oportet, pro illis, pœnitentib. imponere. Vnde alienum a ratione est, docere, circumstantias has ab hominibus otiosis excogitatas fuisse, aut vnam tantum circumstantiam confitendam esse, nempe peccasse in fratrem. Sed & impium est, confessionem, quæ hac ratione fieri præcipitur, impossibilem dicere, aut carnificinam illam conscientiarum appellare. Constat enim, nihil aliud in Ecclesia a pœnitentibus exigi, quam vt, postquam quisque diligentius se excusserit, & conscientiæ suæ sinus omnes & latebras explorauerit, ea peccata confiteatur, quibus se Dominum & Deum suum mortaliter offendisse meminerit. Reliqua autem peccata, quæ diligenter cogitanti non occurrunt, in vniuersum eadem confessione inclusa esse intelliguntur, pro quibus fideliter cum Propheta dicimus: Ab occultis meis munda me Domine. Ipsa vero huiusmodi confessionis difficultas, ac peccata detegendi verecundia, grauis quidem videri posset, nisi tot tantisque commodis & consolationibus releuaretur, quæ omnibus digne ad hoc Sacramentum accedentibus per absolutionem certissime conferuntur. Cæterum quo ad modum confitendi secreto apud solum Sacerdotem, etsi Christus non vetuerit, quin aliquis in vindictam suorum scelerum, & sui humiliationem, cum ob aliorum exemplum, tum ob Ecclesiæ offensæ ædificationem, delicta sua publice confiteri possit, non est tamen hoc diuino præcepto mandatum, nec satis consulte humana aliqua lege præciperetur, vt delicta, præsertim secreta, publica essent confessione aperienda. Vnde cum a sanctissimis & antiquissimis Patribus, magno vnanimique consensu secreta confessio sacramentalis, qua ab initio Ecclesia sancta vsa est, & modo etiam vtitur, fuerit semper commendata, manifeste refellitur inanis eorum calumnia, qui eam a diuino mandato alienam, & inuentum humanum esse, atque a Patrib. in

Con-

Concilio Lateranensi congregatis, initium habuisse, docere non verentur. Nec enim per Lateranense Concilium Ecclesia statuit, vt Christi fideles confiterentur, quod iure diuino necessarium esse intellexerat, sed vt præceptum confessionis saltem semel in anno, ab omnibus & singulis, cum ad annos discretionis peruenissent, impleretur. Vnde iam in vniuersa Ecclesia, cum ingenti animarum fructu fidelium, obseruatur mos ille salutaris confitendi, sacro illo, & maxime acceptabili tempore Quadragesimæ: quem morem hæc sancta Synodus maxime probat & amplectitur, tanquam pie & merito retinendum.

CANON VI.

Si quis negauerit, confessionem sacramentalem vel institutam, vel ad salutem necessariam esse iure diuino: aut dixerit, modum secrete confitendi soli sacerdoti, quem Ecclesia catholica ab initio semper obseruauit & obseruat, alienum esse ab institutione & mandato Christi, & inuentum esse humanum, anathema sit.

CANON VII.

Si quis dixerit, in Sacramento poenitentiæ, ad remissionem peccatorum necessarium non esse iure diuino, confiteri omnia & singula peccata mortalia, quorum memoria, cum debita & diligenti præmeditatione habeatur, etiam occulta, & quæ sunt contra duo vltima Decalogi præcepta, & circumstantias, quæ peccati speciem mutant, sed eam confessionem tantum esse vtilem, ad erudiendum & consolandum pœnitentem, & olim obseruatam fuisse tantum ad satisfactionem canonicam imponendam: aut dixerit, eos qui omnia peccata confiteri student, nihil relinquere velle diuinæ misericordiæ ignoscendum, aut demum non licere confiteri peccata venialia, anathema sit.

CANON VIII.

Si quis dixerit, confessionem omnium peccatorum, qualem Ecclesia seruat, esse impossibilem, & traditionem humanam à piis abolendam, aut ad eam non teneri omnes & singulos vtriusq; sexus Christi fideles, iuxta magni Concilii Lateranensis constitutionem, semel in anno, & ab id suadendum esse Christi fidelibus, vt non confiteantur tempore Quadragesimæ, anathema sit.

EXAMEN.

Longa est disputatio de confessione, quæ magna contentione agitatur, cumulatis multis scripturæ sentētiis, & coaceruatis variis antiquitatis testimoniis & exēplis. Id quod eo artificio fit, vt imperitiorum mentes turbentur, & existiment, illam, & prorsus talem confessionem, & quidem tali opinione, sicut Pontificiis nunc in vsu est, semper fuisse in veteri Ecclesia, tanquam iure diuino mandatam & necessariam. Simplicissima igitur & commodissima ratio explicationis erit, si per distributionem ostendatur, quam varia sint genera, & quam multæ rationes confessionis, cuius & in scriptura, & in veterum scriptis mentio fit: deinde ad singula hæc genera instituatur antithesis, quæ & qualis sit confessio, de qua Pontificii dimicant, quæ scilicet, vt ad remissionem peccatorum necessarium, exigit, vt omnia & singula delicta, quæ à Deo nobis remitti volumus, in specie & sigillatim, secundum omnes circumstantias sacerdoti patefaciamus & enumeremus, ita vt quicquid sacerdoti non enumeretur, illud non remittatur à Deo.

Hoc modo enim perspicue ostendi poterit, Pontificiam confessionem nec scripturæ, nec antiquitatis vera & consentientia habere testimonia. Loquimur autem hoc loco non de confessione laudis, in qua significatione aliquoties vocabulum confessionis, in scriptura vsurpatur, sed de confessione fraudis, sicut Augustinus vocabuli æquiuocationem eleganter distinguit de verbis Euangelii, Homil. 8. hoc est, de agnitione & confessione peccati loquimur.

Primo

Prima species confessionis.

Primo igitur est confessio quædam, quæ soli Deo fit, qua peccata nostra agnoscentes coram Deo cor nostrum effundimus, confitentes & deplorantes, cum vero cordis dolore, quam multipliciter Deum offenderimus, nosque reos fatemur iræ & damnationis æternæ, petimusque misericordiam. Hæc confessio pertinet ad veram contritionem, ne vel fingamus, nos esse sine peccato, vel ne peccata contemnamus, extenuemus, excusemus, palliemus seu defendamus, sed ingenue coram Deo agnoscamus & fateamur, tum culpam, tum reatum. Hæc confessio coniuncta est cum spe & fiducia veniæ, sicut Chrysostomus inquit ad Theodor. lapsum: Quid proderunt lacrymæ & confessio, si nulla adsit abolitionis fiducia? Coniuncta etiam est cum proposito emendationis, sicut Hilarius inquit, in Psalm. centesimo trigesimoquinto: Quid aliud est confessio erroris, quam confessio desinendi ab errore? De huius confessionis necessitate & vtilitate populus diligenter erat commonefaciendus, vt iuxta cautionem debiti nostri, hoc est, iuxta doctrinam Decalogi, inquiramus in totam naturam & vitam nostram excutientes & examinantes eam iuxta singula præcepta vt aliquo modo agnoscamus, (semper enim manet illud Psalmi. Delicta quis intelligit?) multitudinem, grauitatem & foeditatem peccati, & quam multipliciter rei simus coram Deo. Hac enim ratione vera generatur contritio, fides excitatur & acuitur, vt serio quærat, cum gratitudine accipiat, & in filiali timore Domini retineat misericordiam Dei, & remissionem peccatorum.

Chrysostom.

Frangitur etiam ita superbia humani ingenii, ne Pharisaicam persuasionem induat iustitiæ, sanctitatis & innocentiæ. Cautiores etiam in posterum reddit nos illa confessio, vt maiori diligentia mores gubernemus & lapsus caueamus.

Hæc populo ex verbo Dei erant proponenda, & diligenter inculcanda. Sed Pontificii de sua tantum confessione dimicant, ad quam etiam ea, quæ de hac confessione, siue in scriptura, siue in veterum scriptis dicta sunt, detorquent; & quæ propria sunt huius confessionis, ea transferunt & tribuunt auriculari suæ enumerationi. Loquuntur autem de hac confessione, dicta scripturæ: Psal. trigesimus secundus: Quoniam tacui, inueterauerunt ossa mea. Delictum meum cognitum tibi feci. Dixi, confitebor aduersus me iniustitiam meam Domino, & tu remisisti impietatem peccati mei. Prima Epist. Ioannis capite primo: Si confiteamur peccata nostra, fidelis & iustus est, vt remittat. Si dixerimus, quod non peccauimus, verbum eius non est in nobis. Prouerbiorum 28. Qui abscondit scelera sua, non dirigetur: qui autem confessus fuerit & reliquerit ea, misericordiam consequetur.

Hæc confessio vel interius in corde, vel publica voce Deo peccata confitetur, vt Leuit. 16. Daniel 9. Item vel in genere peccatorem reum sistit Deo, vt Publicanus inquit: Deus propitius esto mihi peccatori: vel inquirit in totam vitam, atque adeo in totam hanc corruptam naturam: vt Psalm. 19. 25. 51. &c. De hac confessione Patres etiam loquuntur, vt Origenes lib. tertio, περὶ ἀρχῶν capite primo: Si quis non prius animæ suæ vitia cognouerit, ac proprii oris confessione prodiderit, purgari ab iis, absoluiq; non poterit. Hoc dictum Pontificii ad suam confessionem detorquent. Sed in præcedentibus prolixe se explicat Origenes, & sunt hæc eius verba: Quid à Deo consequantur, ignorant, nisi prius ad beneficia consequenda, per desiderium venerint, quod ita demum fiet, si quis ante semetipsum cognoscat & sentiat, quid sibi desit: & quod sibi deest, à quo quærere vel debeat vel possit, intelligat: qui enim non intellexerit prius ægritudinem suam, medicum quærere nescit, vel sanatus non aget gratias. Ne igitur ignoret sibi per gratiã concessum, agnoscenda & confitenda sunt peccata. Idem in

Verba Origenis.

Psalm.

Psalm.37.Homilia prima dicit: Conuenit post peccatum confiteri peccatum. Id vero declarat exemplo publicani. Lucæ decimooctauo, & Dauidis: Quæ, inquit, deliqui, quæ concupiui, quæ commisi, omnia ante te profero, & in orationibus meis ante conspectum tuum pono: & gemitus meus non est abs te absconditus.

Chrysostom. Chrysostomus in Psalm. 50. Quanti sunt peccatores, secure degentes, qui nolunt intelligere, quod inique agunt, nec agnoscere volunt superuenturam sibi calamitatem, insuper fiducialiter, quæ mala sunt, agunt, & sic nec ingemiscunt, nec lacrymam proferunt, nec confitentur, quos saluari est impossibile: quod nec agnoscunt facinora sua, nec Dei iudicium præ oculis habent.

Et Homilia 3. in Matth. Confessio peccatorum, testimonium est conscientiæ timentis Deum, qui enim timet iudicium Dei, peccata sua non erubescit confiteri: qui autem erubescit, non timet. Illic enim turpitudo confessionis aspicitur, vbi futuri iudicii pœna non creditur. Nunquid nescimus, quia confessio peccatorum habet pudorem: & quod hoc ipsum erubescere, pœna grauis est. Sed ideo magis iubet Deus confiteri peccata, vt verecundiam patiamur pro pœna.

Idem in Genes. Hom. 4. Quando in præsenti vita per confessionem peccata abluere, & remissionem a Domino assequi poterimus: tunc abibimus hinc, à peccatis puri, & magnam fiduciam habebimus. Et Hom. 20. Qui hæc fecit, si voluerit ad confessionem facinorum festinare, & medico ostendere vlcus, qui curet & non exprobret: atque ab illo remedia accipere, & soli ei loqui, nullo alio conscio, & omnia dicere cum diligentia: facile sua peccata emundabit. Confessio enim peccatorum, abolitio est delictorum. De hoc loco Lindanus exultat: quod ad verbum tradat secretam Pontificiorum confessionem. Sed quam veteratorie agat, Lector consideret. In illa ipsa enim Homilia dicit; Si Lamech non refugit, mulieribus suis peccatum confiteri: quali erimus nos venia digni, si ei qui omnia nostra nouit delicta, confiteri non volumus peccata? Et subinde ingeminat, medicum illum esse Dominum nostrum.

Tales igitur veterum sententias Pontificii ad suam enumerationem detorquent: Sed ipse Chrysostomus se clarissime explicat, in Epistolam ad Hebræ cap. 12. Homil. 31. inquit: Non dico tibi, vt te prodas in publicum, neq; vt te apud alios accuses: sed obedire te volo Prophetæ dicenti; Reuela Domino viam tuam. Ante Deum ergo confitere peccata tua. In Psal. 59. Peccata tua dicito, vt deleas illa. Si confunderis alicui dicere, quia peccasti, dicito ea quotidie in anima tua, non dico, vt confitearis conseruo tuo, vt exprobret: dicito Deo, qui curat ea. Nec enim si non dixeris, ignorat ea Deus; Dicito in hac vita, vt in illa requiem habeas.

Idem sermone de pœnitentia & confessione: Nunc autem neque necessarium est, præsentibus testibus confiteri: solus te Deus confitentem videat. De incompræhensibili Dei natura, Homil. 5. Rogo & oro, vt crebrius Deo immortali confiteamini, & enumeratis vestris delictis, veniam petatis. Non te in theatrum conseruorum duco, non hominibus peccata tua detegere cogo. Regere coram Deo conscientiam tuam, te explica: ostende medico præstantissimo vulnera tua, & pete ab eo medicamentum.

De Lazaro, concione quarta: Caue, homini dixeris peccata, ne tibi opprobret. Neque enim conseruo confiteris, vt in publicum proferat, sed ei, qui Dominus est. De hac interiori confessione, Deo facienda, multa alia egregia sunt veterum dicta. Sed has Chrysostomi sententias ideo hoc loco adscripsi, inde enim colligi potest, quomodo & ex quibus veterum sententiis, non recte intellectis, posteritas fabricarit Pontificiam enumera-

tionem

tionem & necessitatem eius. Dicunt veteres peccata confessione reuelanda, in specie expendenda, curiosius discutienda, explicanda, detegenda, enumeranda, &c. dicunt, peccata solui per confessionem, impossibile esse saluari citra confessionem. Sed Chrysostomus addit interpretationem, hæc intelligenda esse non de externa confessione homini facienda, sed de interiori, quæ Deo fit.

II. Species

Secundo, est confessio fraterna, quę proximo fit, quando scilicet is, qui offendit proximum, pœnitentia ductus fatetur se peccasse, & petit sibi ignosci. Luc. 17. Si septies in die peccauerit in te, & conuersus fuerit ad te, dicens: Pœnitet me, dimitte illi. De hac confessione Augustinus tractatu in Ioannem 56. quod etiam Beda allegat in Paulum ad Colossenses, interpretatur illud Iacobi 5. Confitemini inuicem delicta vestra, & orate pro inuicem. Ad hanc confessionem, serio exhortandi sunt homines. Christus enim dicit, Matt. 5. illum non posse munus ad altare offerre, qui non prius reconciliatus fuerit fratri suo. Et alteri parti Christus etiam grauiter concionatur, Matt. 6. Si non dimiseritis hominibus, nec pater vester dimittet vobis peccata.

Et illam fraternam reconciliationem Deus promittit se in cœlo ratam habiturum, Matt. 18. In quem locum Theophylactus inquit: Si tu offensus, habes eum, qui te iniuria affecit, post trinā admonitionem sicut publicanum, erit ille in cœlo talis: si autem solueris eum, hoc est, confitenti & deprecanti ignoueris, erit ei & in cœlo condonatum. Non solum enim quæ Sacerdotes soluunt, sunt soluta, sed quæcunque & nos iniuria affecti, vel ligamus vel soluimus, & ipsa erunt ligata vel soluta. Sub hac confessione comprehenditur & hoc, quando fraterna correptione, ad agnitionem & confessionem alicuius peccati, etiamsi in nos non sit commissum, frater commouetur & adducitur. Ita enim lucratus es fratrem tuum, inquit Christus. Et propter mutuam interpellationem, Iacobus dicit vtilem esse hanc confessionem: Orate pro inuicem, vt saluemini.

III. Species

Tertio, est in Scriptura confessio quædam peccatorum generalis, quā peccator non tantum interius coram Deo, sed & coram ministris verbi & Sacramentorum, non quidem in specie omnia & singula peccata, secundum omnes circumstantias enumerat: sed vel in genere, siue voce, siue re ipsa profitetur, se agnoscere peccata, & iram Dei aduersus peccata, vel certa aliqua delicta grauantia conscientiam, confitetur, & petit impertiri sibi remissionem. Talis confessio in veteri Testamento erat, quando aliquis ad Sacerdotem adducebat hostiam offerendam pro peccato, pro delicto, pro ignorantia, pro contumacia, &c. nec exigebatur, vt peccatum illud in specie & sigillatim cum omnibus circumstantiis Sacerdoti exponeretur. Talis confessio erat Dauidis coram Propheta Nathan, qua confitetur peccatum adulterij & homicidii, sine enumeratione circumstantiarum, 2. Reg. 12. Et addit generalem confessionem: Ecce in iniquitatibus conceptus sum, &c. Omnes iniquitates meas dele, Psalm. 51. Vbi obseruetur quod Dauid quidem confessionem illam coram Propheta facit, iuxta titulum Psalmi, sed tamen ad Deum confessionem dirigit. Et illi generali confessioni, quæ non est integra singulorum peccatorum, secundum omnes circumstantias enumeratio, Nathan impertit absolutionem: Dominus abstulit peccatum tuum. Et ratio talis generalis confessionis, pulcre describitur in historia Nehemiæ. Nam capite 8. Esdras cum Leuitis, prælegunt populo in volumine legis, & interpretantur. Inde populus agnoscens peccata, quibus Deum offenderat, incipit dolere, & flere, capite 9. separant à se semen alienigenum, & confitentur coram Leuitis & tota Ecclesia, peccata sua, & patrum suorum. Et Leuitæ, repetita populi confessione, implorant Dei misericordiam: quod sit loco

Confessio in veteri Testamento.

absolutionis, & obligant se ad emendationem, inito & quasi conscripto publice fœdere: id quod pertinet ad fructus pœnitentiæ. Hoc exemplum ideo adscripsi, quia monstrat totum processum (vt sic loquar) confessionis. Ita peccatrix, Luc. 7. externis signis & gestibus in genere sine specifica enumeratione profitetur, se multorum peccatorum ream esse, præcipue vero eius quod notorium erat, & petit absolutionem.

Exempla huius confessionis in nouo Testamento.

Et Christus huic generali confessioni impertit absolutionem: Remittuntur tibi peccata tua, fides tua te saluam fecit: vade in pace. Eodem modo filius hominis potestatem remittendi peccata in terra exercet, Matth. 9. Intelligens enim, paralyticum consideratione peccatorum territum, & videns fidem eius, inquit: Confide fili remittuntur tibi peccata tua. Ibi est verbum remittendi, quod extat Ioannis vicesimo, describitur ibi expresse potestas remittendi peccata. Et tamen ad absolutionem non requiritur integra singulorum peccatorum enumeratio. Non aliter autem Christus Apostolos misit, quam ipse missus fuerat. Ioan. 20. Non igitur debent ministri ab ijs, qui absolutionem petunt, exigere quod Christus non exegit. Ita Matthæi 3. qui à Ioanne baptizantur, confitentur peccata sua: eo ipso enim, quod Baptismum pœnitentiæ suscipiunt, profitentur, se esse peccatores. Et ex historia Baptistæ colligi potest processus, quo vsus fuit Ioannes: prædicauit pœnitentiam, ita sicut scriptum est, Isaiæ quadragesimo, arguens valles, montes & colles, quod sint praua & aspera.

Omnis caro fœnum: & omnis gloria eius, quasi flos agri: fœnum exiccatur flos cadit, spiritu Domini sufflante in eo. Quando vero accedebant turbæ, Pharisæi & Sadducæi vt baptizarentur, concionabatur ipsis de ira Dei, & de effugienda ira Dei, Matt. 3. Luc. 3. dicebat ipsis, vt crederent in venturum, hoc est, in Christum Actorum 19. Illi vero ad hanc doctrinam confitebantur peccata sua, hoc est, in genere fatebantur, & significabant, se agnoscere peccata, timere iram Dei, & dolere quod Deum offendissent, petebantque Baptisma, in remissionem peccatorum. Et Ioannes quidem grauiter ipsos monet, ne simulatam, sed veram & seriam agant pœnitentiam: idque dignis fructibus ostendant. Non tamen exigit specificam enumerationem singulorum delictorum, sed iudicat sufficere, quod ea exponunt, quibus præcipue conscientiam grauatam sentiunt, petentes instructionem. Ita publicani & milites dicunt: Quid faciemus? Actorum 19. confitentur & annuntiant acta sua. Sed Lucas dicit fecisse hoc illos, qui iam crediderant: sicut Paulus post conuersionem, fatetur peccatum persecutionis: & sicut Augustinus suas confessiones edidit: Et non fit ibi, vel exigitur specifica enumeratio singulorum delictorum, sed agnoscunt & fatentur, actiones suas ad normam verbi Dei non congruere: præcipue vero magicos libros exurunt, ita ipso facto promittentes emendationem. Ita Zachæus Lucæ decimonono fatetur, se multos fraudasse & pollicetur emendationem. Christus vero non exigit in specie & sigillatim enumerationem, per singulas circumstantias, sed contentus est generali confessione, cum Zachæus inquit: Si quem fraudaui. Et ad hanc confessionem Christus absolutionem pronuntiat. Hodie salus facta est huic domui, quoniam & ipse est filius Abraham. Venit enim filius hominis, quærere & saluare, quod perierat. Filius etiam perditus, Luc. 15. generali confessione peccati, & promissione emendationis, recipitur.

Hæc ideo annotaui, vt ostenderem morem confessionis, quę in nostris Ecclesiis seruatur, consentaneum esse Scripturæ quæ generali confessione contenta, non exigit specificam enumerationem. Ea tamen, quæ conscientiam pręcipue grauant, exponere consuluit, instructionis & consola-

tionis

tionis gratia. De hac confessione loquitur Basilius in quæstionibus compendio explicatis 288. cum inquit: Necessariũ videtur ijs quibus dispensatio mysteriorum Dei commissa est, confitenda esse peccata, addit enim: Sic & hi, qui antiquitus pœnitebant, inueniuntur apud Sanctos confessi esse peccata sua. Scriptum est enim in Euangelio: quia Baptistæ confitebantur populi peccata sua, & in Actibus confitebantur ipsis Apostolis, à quibus postea baptizabantur. Has vero & similes sententias quam recte & dextre Pontificij ad integram suam enumerationem detorqueant, hæc obseruatio plane ostendit.

IV. Species.

Quarto, veteri Ecclesiæ in multo & frequenti vsu fuit publica confessio quam ἐξομολόγησιν vocarunt. Illis enim qui deprehensi essent in publicis criminibus, quæ excommunicatione (sicut Augustinus loquitur) plectenda erant, publice erat confitendum hoc est, rei manifestorum criminum, coram Ecclesia quasi in publico iudicio accusabantur. Ibi tum mẽ erat apud pastorem & Ecclesiam agnoscendum: & externis signis ostendendum erat, ipsos vere dolere, quod Deum offendissent, & Ecclesiam polluissent: ibi vsitata erat quædam recitatio criminum. Tales enim non recipiebãtur nisi coram ministris & Ecclesia professi essent se delicta agnoscere de ijs dolere, petere veniam & promittere emendationem. Et illis interposito iudicio Ecclesiæ, imponebatur publica satisfactio: vt innotesceret omnibus, eos vere & serio pœnitere: sicut inquit Hieronymus in 16. Math. Erat autem hæc publica confessio, vel voluntaria: vt cũ criminosi seipsos sponte apud Ecclesiæ præsides prodebant, deferebant & publicabant: vtque illud facerent, Patres diligenter exhortationibus instabant. Si vero peccatum totam Ecclesiam offendisset, & tamen rei nollent illud publice agnoscere & confiteri, Ecclesia illos compellebat ad publicam exomologesin. I. publica correptione. II. quando correptus recusabat crimẽ agnoscere & fateri excommunicabatur, & non recipiebatur, nisi prius publica confessione crimen agnouisset. III. quando priuatam fraternam correptionem frater recusabat audire, tunc per denuntiationẽ deferebantur crimina ad Ecclesiam, quæ reos vel publica correptione, vel excommunicatione compellebat ad exomologesin. Et hæc seueritas in publicis criminib. ideo adhibebatur: multa enim talia crimina à magistratu qui tunc nondum erat Christianus, non puniebantur. Ne igitur Ecclesia, ob quosdam manifestarios peccatores male audiret inter gentes, & ne mala illa exempla vel infirmioribus offendiculo essent, vel contagio totum gregem inficeret: Item, vt alij spectaculis illis moniti & absterriti, cauerent à similibus criminibus; vtque animus illorum qui ad Ecclesiam redibant, exploraretur, an serio resipiscerent (multorum enim leuitate & simulatione, decepta fuerat Ecclesia) ideo morem publicæ confessionis & pœnitentiæ, magna seueritate seruabant. Et Scripturæ exemplis hæc consentanea sunt vt Luc. 7. peccatrix publice externis signis crimen fatetur, reatum agnoscit, petit veniam, & pollicetur emendationem. Et 1. Cor. 5. 2. Cor. 2. & 7. lapsus publica correptione & excommunicatione compellitur ad agnitionem & confessionem peccati. Iosu. 7. cum Achan iam deprehensus esset, Iosue tamen ab illo flagitat publicam confessionem criminis, & reus fatetur: Vere ego peccaui Domino & sic & sic feci.

Hieronym.

Irenæus.

De hac publica confessione loquitur Irenæus, lib. 1. cap. 9. de mulieribus quibusdam, quæ à Marco hæretico seductæ & corruptæ cum conuertebantur, in manifesto faciebant exomologesin, plangentes & lamentantes corruptelam. Quædam vero ad exomologesin illam non accedebant, in silentio desperantes de vita Dei. Ita Irenæus. Tertullianus exomologesin vocat actum pœnitentiæ; quando scilicet pœnitentia non

absolutionis, & obligant se ad emendationem, inito & quasi conscripto publice fœdere: id quod pertinet ad fructus pœnitentiæ. Hoc exemplum ideo adscripsi quia monstrat totum processum (vt sic loquar) confessionis. Ita peccatrix, Luc. 7. externis signis & gestibus in genere sine specifica enumeratione profitetur, se multorum peccatorum ream esse, præcipue vero eius quod notorium erat, & petit absolutionem.

Exempla huius confessionis in nouo Testamento.

Et Christus huic generali confessioni impertit absolutionem: Remittuntur tibi peccata tua, fides tua te saluam fecit: vade in pace. Eodem modo filius hominis potestatem remittendi peccata in terra exercet, Matth. 9. Intelligens enim, paralyticum consideratione peccatorum territum & videns fidem eius, inquit: Confide fili remittuntur tibi peccata tua. Ibi est verbum remittendi, quod extat Ioannis vicesimo, describitur ibi expresse potestas remittendi peccata. Et tamen ad absolutionem non requiritur integra singulorum peccatorum enumeratio. Non aliter autem Christus Apostolos misit, quam ipse missus fuerat Ioan. 20. Non igitur debent ministri ab ijs, qui absolutionem petunt, exigere quod Christus non exegit. Ita Matthæi 3. qui à Ioanne baptizantur, confitentur peccata sua: eo ipso enim, quod Baptismum pœnitentiæ suscipiunt, profitentur, se esse peccatores. Et ex historia Baptistæ colligi potest processus, quo vsus fuit Ioannes: prædicauit pœnitentiam, ita sicut scriptum est, Isaiæ quadragesimo, arguens valles, montes & colles, quod sint praua & aspera.

Omnis caro fœnum: & omnis gloria eius, quasi flos agri: fœnum exiccatur flos cadit spiritu Domini sufflante in eo. Quando vero accedebant turbæ, Pharisæi & Sadducæi vt baptizarentur, concionabatur ipsis de ira Dei, & de effugienda ira Dei, Matt. 3. Luc. 3. dicebat ipsis, vt crederent in venturum, hoc est in Christum Actorum 19. Illi vero ad hanc doctrinam confitebantur peccata sua, hoc est, in genere fatebantur, & significabant, se agnoscere peccata timere iram Dei, & dolere quod Deum offendissent, petebantque Baptisma, in remissionem peccatorum. Et Ioannes quidem grauiter ipsos monet, ne simulatam, sed veram & seriam agant pœnitentiam: idque dignis fructibus ostendant. Non tamen exigit specificam enumerationem singulorum delictorum, sed iudicat sufficere, quod ea exponunt, quibus præcipue conscientiam grauatam sentiunt, petentes instructionem. Ita publicani & milites dicunt: Quid faciemus? Actorum 19. confitentur & annuntiant acta sua. Sed Lucas dicit fecisse hoc illos, qui iam crediderant: sicut Paulus post conuersionem, fatetur peccatum persecutionis: & sicut Augustinus suas confessiones edidit: Et non fit ibi vel exigitur specifica enumeratio singulorum delictorum, sed agnoscunt & fatentur, actiones suas ad normam verbi Dei non congruere: præcipue vero magicos libros exurunt ita ipso facto promittentes emendationem. Ita Zachæus Lucæ decimonono fatetur, se multos fraudasse & pollicetur emendationem. Christus vero non exigit in specie & sigillatim enumerationem, per singulas circumstantias, sed contentus est generali confessione, cum Zachæus inquit: Si quem fraudaui. Et ad hanc confessionem Christus absolutionem pronuntiat. Hodie salus facta est huic domui, quoniam & ipse est filius Abraham. Venit enim filius hominis, quærere & saluare, quod perierat. Filius etiam perditus, Luc. 15. generali confessione peccati, & promissione emendationis, recipitur.

Hæc ideo annotaui, vt ostenderem morem confessionis, quę in nostris Ecclesiis seruatur, consentaneum esse Scripturæ quæ generali confessione contenta, non exigit specificam enumerationem. Ea tamen, quæ conscientiam pręcipue grauant, exponere consuluit, instructionis & consola-

tionis

tionis gratia. De hac confessione loquitur Basilius in quæstionibus compendio explicatis 288. cum inquit: Necessariũ videtur ijs quibus dispensatio mysteriorum Dei commissa est, confitenda esse peccata, addit enim: Sic & hi qui antiquitus pœnitebant, inueniuntur apud Sanctos confessi esse peccata sua. Scriptum est enim in Euangelio: quia Baptistæ confitebantur populi peccata sua, & in Actibus confitebantur ipsis Apostolis, à quibus postea baptizabantur. Has vero & similes sententias quam recte & dextre Pontificij ad integram suam enumerationem detorqueant, hæc obseruatio plane ostendit.

Quarto, veteri Ecclesiæ in multo & frequenti vsu fuit publica confessio, quam ἐξομολόγησιν vocarunt. Illis enim qui deprehensi essent in publicis criminibus, quæ excommunicatione (sicut Augustinus inquit 1) plectenda erant, publice erat con[..]tendum hoc e[..], rei manifestorum criminum, coram Ecclesia quasi in publico iudicio accusabantur. [..]bi [..] m[..] erat apud pastorem & Ecclesiam agnoscendum: & externis signis ostendendum erat, ipsos vere dolere, quod Deum offendissent, & Ecclesiam polluissent: ibi vsitata erat quædam recitatio criminum. Tales enim non recipiebãtur nisi coram ministris & Ecclesia professi essent se delicta agnoscere de iis dolere, petere veniam & promittere emendationem. Et illis interposito iudicio Ecclesiæ, imponebatur publica satisfactio: vt innotesceret omnibus eos vere & serio pœnitere: sicut inquit Hieronymus in 16. Matth. Erat autem hæc publica confessio, vel voluntaria: vt cu[..] criminosi seipsos sponte apud Ecclesiæ præsides prodebant, deferebant & publicabant: vtque illud facerent, Patres diligenter exhortationibus instabant. Si vero peccatum totam Ecclesiam offendisset, & tamen rei nollent illud publice agnoscere & confiteri, Ecclesia illos compellebat ad publicam exomologesin. I. publica correptione. II. quando correptus recusabat crimẽ agnoscere & fateri excommunicabatur, & non recipiebatur, nisi prius publica confessione crimen agnouisset. III. quando priuatam in fraternam correptionem frater recusabat audire, tunc per denuntiationẽ deferebantur crimina ad Ecclesiam. quæ reos vel publica correptione, vel excommunicatione compellebat ad exomologesin. Et hæc seueritas in publicis criminib. ideo adhibebatur: multa enim talia crimina à magistratu qui tunc nondum erat Christianus, non [..]niebantur. Ne igitur Ecclesia ob quosdam manifestarios peccatores male audiret inter gentes. & ne mala illa exempla vel infirmioribus offendiculo essent, vel contagio totum gregem inficeret: Item, vt alij spectaculis illis moniti & absterriti, cauerent à similibus criminibus; vtque animus illorum qui ad Ecclesiam redibant, exploraretur, an serio resipiscerent (multorum enim leuitate & simulatione, decepta fuerat Ecclesia) ideo morem publicæ confessionis & pœnitentiæ, magna seueritate seruabant. Et Scripturæ exemplis hæc consentanea sunt vt Luc. 7. peccatrix publice externis signis crimen fatetur reatum agnoscit, petit veniam, & p[..]l[..]icetur emendationem. Et 1. Cor. 5. 2. Cor. 2. & 7. lapsi s publica correptione & excommunicatione compellitur ad agnitionem & confessionem peccati. Iosu. 7. cum Achan iam deprehensus esset, Iosue tamen ab illo flagitat publicam co[..]ssionem criminis, & reus fatetur: Vere ego peccaui Domino & sic & sic feci. *IV. Species.* *Hieronym.*

De hac publica confessione loquitur Irenæus, lib. 1. cap. 9. de mulieribus quibusdam, quæ à Marco hæretico seductæ & corruptæ cum conuertebantur, in manifesto faciebant exomologesin, plangentes & lamentantes corruptelam. Quædam vero ad exomologesin illam non accedebant, in silentio desperantes de vita Dei. Ita Irenæus. Tertullianus exomologesin vocat actum pœnitentiæ; quando scilicet pœnitentia non *Irenaus.*

sola conscientia profertur, sed actu aliquo administratur. Et omnes ferme illos actus, quos publica pœnitentia complectitur, Tertullianus tribuit exomologesi; & manifeste dicit, illam exomologesin fieri non tantum presbyteris, verum etiam omnibus fratribus. Atque ideo talem exomologesin, publicam scilicet, vnam tantum concedit.

Eusebius. Ita apud Eusebium lib. 6. cap. 25. cum Philippus Gardiani filius, vellet in Ecclesia populo precibus communicare, ab Episcopo loci non est permissus, ἢ ἐξομολογήσασθαι, hoc est, nisi confiteretur. Non autem flagitauit ab ipso Episcopus, vt secreto in aurem omnia occulta peccata sibi recenseret, sed iubet, vt inter publice pœnitentes se sistat: quos vocat ἐξεταζομένους: quod vocabulum forense est, quando scilicet causa criminis, instituta inquisitione, in iudicio agitatur. Atque ideo etiam dicit, διὰ πολλὰς κατ' αὐτοῦ αἰτίας, propter multas aduersus ipsum accusationes: erant enim publica crimina.

Ita lib. 5. 28. Natalis lapsus in hæresin cilicio se induit, cinere conspergit, ad pedes Episcopi se prosternit, vestigijs clericorum & laicorum prouolutus, multis lachrymis errorem suum deflet. Talis publica confessio, non pro quibusuis peccatis, sed pro illis, quæ vel publica erant, vel excōmunicationem merebantur, sicut Augustinus inquit, imponebatur & suscipiebatur. Et si quando de alijs etiam peccatis fiebat, publica tamen professione, & voce, & gestibus seu signis fiebat, non tātum coram sacerdotibus, sed & coram laicis, & omnibus fratribus sicut Tertullianus & Eusebius de confessione illa scribunt. Ex illa publica confessione, postea fieri cœpit secreta, de illis peccatis, quæ ad publicam pœnitentiam pertinebant. Tandem vero secreta illa confessio, ad quæuis occulta peccata, in interiori pœnitentia detorta est. Id quomodo sensim & paulatim factum fuerit, ostendemus, vtilis enim erit hæc obseruatio.

Disciplina igitur illa publicæ confessionis & pœnitentiæ, eo vsq; processit, vt si quis in animo propositum habuisset, patrādi publici criminis, etiamsi non subsecutum fuisset ipsum facinus, multi tamen voluntarie sacerdotibus primum hoc indicabant, & postea publicæ confessioni ac poenitētiæ se subijciebant. Cyprianus. Ita Cyprianus sermone 5. de lapsis: Qui & fide maiore & timore meliore sunt: quamuis nullo maleficij aut libelli facinore constricti, quoniam tamen de hoc vel cogitauerunt, hoc ipsum apud Sacerdotes Dei dolenter & simpliciter confitentur, exomologesin conscientiæ faciunt, animi sui pondus exponunt, salutarem medelam, paruis licet & modicis vulneribus exquirunt. Audis, non fuisse vel præceptum necessarium, vel consuetudinem vniuersalem: dicit enim, fuisse exempla quorundam, qui fide maiore, & timore meliore erant. Non igitur omnes hoc fecerunt: nec damnati fuerunt illi, qui soli Deo talia cōfessi sunt. Sed tamen talia exempla coeperunt alijs commendari, & ad imitationem proponi. Obseruet autem Lector, Cyprianum ibi non loqui de omnibus, singulis & quibusuis peccatis cogitationum & voluntatis, sacerdoti confitendis: sed diserte explicat, illa se intelligere, quæ de publicis criminibus perpetrandis, voluntate cōcepta fuerant: vt de proposito abnegationis in persecutione. Pertinent igitur & hæ sententiæ ad publicam poenitentiam, & ad publica crimina: nec sunt generalia dogmata de quibusuis occultis peccatis, sacerdoti confitēdis, quorum renati se reos esse agnoscunt coram Deo.

V. Species. Quinto, quando admissa erant enormia crimina, ita tamen, vt non essent publica Ecclesiæ nota & manifesta, rei non poterāt compelli ad publicam confessionem & poenitentiam: tanta tamen erat seueritas disciplinæ, vt multi seipsos publicarent publica confessione. Maledicæ vero

linguæ

linguæ arripiebant inde occasionem obtrectandi pœnitentibus: sicut inquit Origenes Homil. 2. in Psalmum trigesimum septimum. Qui lapsus est, procedit in medium, & exomologesin fecit. Multi vero audientes vel exprobrant, vel irrident, vel male loquuntur. Vt igitur talis publica confessio fieret ad ædificationem, consuluerunt Patres, prius hoc sacerdoti, vel erudito medico exponendum esse, & eius consilium exquirendum, an publica confessione sit Ecclesiæ manifestandum. Ita Origenes in Psal. 37. Circumspice, cui debeas confiteri peccatum tuum, proba prius medicum. Si intellexerit & præuiderit, talem esse languorem tuum, qui in conuentu totius Ecclesiæ exponi debeat, & curari, ex quo fortassis & cæteri ædificari poterunt, & tu ipse facile sanari: periti illius medici consilio obtemperandum est. Hoc modo peccata pertinentia ad publicam pœnitentiam, quando non erant manifestaria, primum sacerdoti priuatim indicabantur, postea sequebatur publica confessio & pœnitentia. Quod enim Origenes in illo loco, non in genere de omnibus & singulis peccatis sacerdoti confitendis loquatur, inde manifestum: in prima enim Homil. loquitur de delictis, concupiscentijs & commissis, quæ ante Deum proferuntur, & in conspectu ipsius per gemitum exponuntur. Deinde in secunda Homilia loquitur in principio de lapsibus, qui olim ad publicam confessionem pertinuerunt. Quia vero inde sequebantur obtrectationes, suadet Origenes, vt tales lapsus primum sacerdoti exponantur, vt de eius consilio vel suscipiatur publica confessio, vel omittatur.

Origenes.

Sexto, cum ardor ille remissior factus esset, & non inuenirentur, qui vel sponte per seipsos, delicta sua enormia quidem, non tamen manifestaria & notoria, coram Ecclesia, publica confessione manifestare, vel consilio Sacerdotis ea in publico Ecclesiæ conuentu exponi vellent: imo in notoriis etiam criminibus propter confusionem publicæ confessionis multi omnem potius poenitentiam spernebant; remissa igitur tandem, & prorsus ferme abrogata fuit seueritas publicæ confessionis, & commutari coepit in priuatam, ita vt talia crimina priuatim & secreto confiterentur Sacerdoti, qui licet crimen illud in specie Ecclesiæ non proderet, iniungebat tamen delinquenti publicam poenitentiam: vt ipso facto in genere coram Ecclesia confiteretur, & declararet, se graue aliquid commisisse. Testatur hoc Leo, Epistola sexagesima nona. Et Sozomenus in Tripartita historia, libr. 9. capite trigesimoquinto. Ita Augustinus inquit, de Symbolo ad catechumenos, libr. 1. cap. 6. Illi, quos videtis agere poenitentiam, scelera sua commiserunt, aut adulteria, aut alia immania facta. Et vtile est obseruare, quando, quomodo, & qua de causa facta sit mutatio illa publicæ confessionis in priuatam seu secretam. Extat autem descriptio in Epistola Leonis 78. vbi constituit, submouendam esse consuetudinem, qua de singulorum peccatorum genere libellis scripta confessio publice recitabatur: cum sufficiat reatus conscientiarum solis sacerdotibus indicare confessione secreta. Quamuis enim plenitudo fidei videatur esse laudabilis, quæ propter Dei timorem apud homines erubescere non veretur: tamen quia non omnium huiusmodi sunt peccata, vt ea, quæ poenitentiam poscunt, non timeant publicare: remouenda erat improbabilis consuetudo, ne multi à poenitentiæ remedijs arcerentur, dum aut erubescũt, aut metuunt inimicis suis facta sua reserare, quæ possunt legum constitutionib. percelli. Sufficit ergo illa confessio, quæ primum Deo offertur, tunc etiam Sacerdoti, qui pro delictis poenitentium precator accedit: quod tum demum plures ad poenitentiam poterunt prouocari, si populi aurib. non publicetur conscientia confitentis. Hanc Leonis sententiam ideo adscripsi, quia manifeste ostendit, ea, quæ de cõfessione hominibus facienda, apud veteres leguntur, non esse necessaria

VI. Species confessionis.

Sozomenus.

Augustinus.

Leonis Epistola 78.

præcepta, nec iuris diuini, sed disciplinam esse externam, quæ pro ratione ædificationis Ecclesiæ mutari possit. Illam enim cõsuetudinem, quod crimina enormia quidem, sed vel proposito tantum, vel facto non toti Ecclesiæ notorio commissa, publica confessione Ecclesiæ manifestabantur, quam Tertullianus, Cyprianus & Origenes laudant, & imitandam proponunt: Leo pronuntiat esse improbabilem & remouendam. Illis ipsis enim fere verbis vtitur, quibus genus illud confessionis Cyprianus & Tertullianus commendant: ob fidem scilicet maiorem, & timorem meliorem non fugiendam esse publicationem sui.

Est & illud obseruandum in Leonis sententia, quod non loquitur de 1
generali omnium occultorum delictorum enumeratione, quãdo inquit: reatus conscientiarum sacerdotibus secreta confessione indicari, sed ostendit, se loqui de huiusmodi criminibus, quæ si publicarentur possent legum constitutionibus percelli, hoc est, quæ olim publicæ confessioni, & pœnitentiæ, & subiecta fuerunt.

II. Species. historia Tripartita.

Septimo, in Græca Ecclesia longe ante Leonem facta fuerat mutatio illa publicæ confessionis in secretam. In historia enim Tripart. lib. 9. c. 35. dicit Sozomenus, ab initio Ecclesiæ visum fuisse sacerdotibus, vt peccata, tanquam in theatro, sub testimonio cœtus Ecclesiastici panderentur, quod de publica confessione dictum est. Socrates vero addit: Cum post 2
persecutionem sub Decio factam Nouatiani ab Ecclesia propterea quod pœnitentes in persecutione lapsos recipiebat, discessionem fecissent: quod factum est circa annu Domini 260. Episcopus antiquo Canoni Ecclesiastico, de publica scil. confessione & pœnitentia, adiecisse hanc additionem (vocat enim προσθήκην Canonis) vt presbyter bonæ conuersationis, prudens & ἐχέμυθον hoc est, seruans secreti, sicut Sozomen. inquit, ad hoc ordinaretur, vt lapsi ad illum accederent, ipsi confiterentur peccata. Ille vero secundum vniuscuiusque culpam, mulctam indicebat. Et Sozomenus illud de iniuncta mulcta expresse dicit idem fuisse, quod tunc Romana Ecclesia in publica & solenni pœnitentia seruabat. Ita enim ferme morem illum recitat, sicut describitur distin. 50. in c. Quadragesimæ. 3
Fuit igitur noua hæc προσθήκη ad antiquum de publica confessione Canonem, vt lapsus suos peccatores non amplius, tanquam in theatro, corã toto Ecclesiæ cœtu publicarent, sed secreta & priuata confessione presbytero pœnitentiario indicarent. Et quia erat ἐχέμυθος confessionem nõ prodebat in publicum, nisi forsan in certis casibus: vt de stupro Diaconi. Sed tamen iniungebat mulctam, seu satisfactionem publicam.

Obseruet autem Lector id, quod Origenis tempore seruatum fuit, vt scilicet lapsus priuatim sacerdotibus indicati, postea in conuentu totius

...ra Ecclesia.

Ecclesiæ exponerentur, mox post annos triginta in Græca Ecclesia mutatum esse, vt confessio scilicet esset & seruaretur secreta, satisfactio vero iniungeretur publica. 4

Occidentalis vero seu Latina Ecclesia seueritatem publicæ confessionis, per ducentos ferme annos diutius retinuit, vsq; ad Leonem scilicet circa annum Domini 450. sicut in præcedentib. diximus. Indicat autem Socrates, solitos fuisse quosdam apud pœnitentiarium illum presbyterũ confiteri non tantum publica & notoria crimina, sed & alia delicta post Baptismum perpetrata. Sozomenus inquit: τὰ βεβιωμένα confitebantur. Non tamen fuisse mandatum, obligans omnes ad enumerationem 5
omnium & singulorum delictorum inde colligitur. Vnus enim tantum presbyter ad has confessiones audiendas constitutus fuit in amplissima Constantinopolitana Ecclesia, in qua 60. presbyteri tempore Iustiniani fuerunt. Et Socrates dicit, nobilem quandam mulierem presbytero illi

con-

confessam peccata κατὰ μέρος hoc est, ex parte. Et ad hanc confessionem nec integram, nec specialem presbyterum eam absoluisse iniuncta hac satisfactione vt vna cum confessione ostenderet jeiunio & orationibus opus dignum pœnitentia: illam vero progressam cœpisse, & alium suum la sum accusare diaconum scilicet Ecclesiæ secum concubuisse. Non igitur omnib. necessitas confessionis illius imposita fuit: alias enim non suffecisset vnus presbyter: nec integra omnium & singulorum peccatorum enumeratio, tanquam iure diuino ad remissionē necessaria exacta fuit sicut cōfessio mulieris κατὰ μέρος facta ostendit. Sed præcipue instituta fuerat pro publicis & notoriis lapsibus vsurpari vero cœpit etiam ad confessionem aliorum peccatorum, sicut jiam diximus. Nostra vero quæstio est, an cofessio illa, siue publica, siue priuata, tanquam iure diuino ad remissionem peccatorum necessaria tunc in Ecclesia habita fuerit. Et publicam quidem confessionem non iudicatam fuisse iure diuino ad remissionem peccatorum necessariam, mutatio & abrogatio eius ostendit. Iam vero illam constitutionem, priuatim & secreto audiendi lapsorū confessiones historia hæc dicit, in Constantinopolitana Ecclesia à Nectario abrogatam & sublatam esse propter facinus illud diaconi, confessione publicatu in magnum Ecclesiæ scandalum. Sed quomodo abrogatio illa per Nectariū facta est: Gropperus dicit non ipsam secretam confessionem abrogatam, sed illum tantum morem sublatū, quo secreto confessis publica imponebatur pœnitentia peragenda. Sed historia simpliciter dicit, desiisse tunc morem illum quod scilicet certus quidam presbyter ad hoc ordinatus erat vt audiret confessiones pœnitentium. Gropperus

Lindanus fingit, Nectarium hoc tantum abrogasse, quod vnus certus presbyter ad audiendas confessiones constitutus erat. mansisse autem omnino necessariam priuatam seu secretam confessionem, sed liberum permissum esse, cui quis vellet ex presbyteris confiteri. Sed historia manifeste ostendit, figmentum hoc esse. Sozomenus enim dicit, post Nectarii illam abrogationem quemque iudicio propriæ conscientiæ relictum. Num vero ita, vt confiteretur, cui vellet? Hoc certe non dicit, sed inquit, permissum fuisse quemque μετέχειν τῶν μυστηρίων, ὡς ἂν ἑαυτῷ συνειδείη καὶ θαῤῥεῖν δύναιτο hoc est, post illam abrogationem, ad communionem mysteriorum quisq; admissus est, prout sibi conscius erat, & iudicare poterat se bona conscientia, non ad iudicium communicare posse mysteriis. Antea igitur ad communicationem non admittebantur, nisi prius confessi fuissent peccata. Sed per Nectarii abrogationem quisque permissus est πρὸς ἰδίαν συνείδησιν quod manifeste opponitur iudicio, quod fiebat in confessione. Et multo manifestius argumentum est, ipsam secretam confessionem per Nectarium abrogatam: quod Socrates conqueritur abrogatione illius disciplinæ sublatam mutuam illam correptionem, de qua Paulus inquit: Nolite communicare operibus illorum infructuosis sed magis arguite. Et quod Sozomenus clarius dicit, per illam Nectarii abrogationem cœpisse antiquam grauitatem & seueritatem, in morem arbitrarium & negligentiorem degenerasse. Et addit: prius, hoc est, ante illam abrogationem, minora & pauciora peccata fuisse, præ verecundia & pudore confitendi propria peccata, & propter seueritatem illorum, qui ad hanc rem, vt iudices ordinati erant. Quid igitur Nectarius abrogarit, vel ex hac querela manifestum est. Sed inquis: abrogationem illam nec Socrates, nec Sozomenus laudant. Respondeo: Disciplinam illam & vtilitatem eius commendant, quæ nec nobis improbatur. Sed tamen neuter illorum affirmat, confessionem iure diuino ad remissionem peccatorum necessariam esse. Nec asseuerant, eius abrogationem iuri di- Lindanus

uino contrariam esse. Sed Sozomenus commendans antiquam illam disciplinam, inquit: ὡς οἶμαι vt arbitror. Et Socrates dicit: Quid consilium illius abrogationis Ecclesiæ contulerit, Deus viderit.

Nobis vero illud veteris Ecclesiæ judicium sufficit, confessionem, vtut vtilitas disciplinæ eius laudetur & commendetur, non esse juris diuini, nec ad remissionem peccatorum necessariam. Alias enim propter nullas turbas abrogari vel potuisset, vel debuisset.

Colligamus igitur in summam, quæ ex hac Nectarii Historia conficiuntur. Omnino verum est, quod Sozomenus inquit, Deum mandasse, peccatoribus veniam νέμειν: sed illis, qui poenitentiam agunt, peccata agnoscunt & confitentur. Qui vero recusant peccata confiteri, illos majus onus, quasi auctæ peccati vsuræ, sibi acquirere. Sed quæstio est, cui necessario confitenda sint peccata. Et primum quidem in vsu fuit publica confessio. Sed eam non esse necessariam, eius abrogatione ostensum est. Deinde vsurpata aliquandiu fuit confessio, quæ priuatim seu secreto sacerdoti fiebat. Sed nec illam jure diuino ad remissionem esse necessariam, licet disciplina sit vtilis, Ecclesia Nectarii tempore, eius abrogatione ostendit. Sola igitur illa peccatorum confessio, quæ Deo fit, jure diuino ad remissionem peccatorum necessaria est: sicut Chrysostomus, Nectarii successor, multis & sæpissime hoc ostendit. Sed contra hæc omnia *Pighius* obiicit, quod in vna Constantinopolitana Ecclesia, ab vno Nectario, paucorum consilio, vt furori tumultuantis populi succurreretur, factum est, non statim pertinere ad judicium & consensum catholicæ Ecclesiæ. Sed tamen abrogationem illam nemo etiam ex illis, qui eam non satis probabant, vel ausus fuit, vel potuit, vt scripturæ seu verbo Dei repugnantem, reprehendere aut damnare. Imo Sozomenus expresse dicit: Nectarius primus abrogauit presbyterum, super poenitentes ordinatum: ἐπηκολούθησαν δὲ σχεδὸν οἱ πάντες ἐπίσκοποι hoc est, exemplum illius abrogationis secuti sunt omnes ferme Episcopi. Socrates dicit, in aliis hæresibus mansisse Canonem illum de audiendis confessionibus: in Ecclesia vero τῶν ὁμοουσίων, antiquatum fuisse.

Et ex Chrysostomo, qui proxime post abrogationem illam, Constantinopolitanæ Ecclesiæ administrationē suscepit, manifeste colligitur, quod Ecclesia illius temporis senserit, confessionem peccatorum, quæ sacerdoti fit, non esse jure diuino, ad remissionem peccatorum necessariam.

Et ex hac Nectarii historia intelligi potest, qua occasione, qua de causa, & in quem sensum Chrysostomus sententias illas, quas supra annotauimus (quod scilicet non necessarium sit, homini confiteri peccata, sed sufficiat Deo ea confiteri) sæpissime repetiuerit. In recenti enim memoria tunc adhuc erat Nectarii abrogatio.

Lindanus.

Lindanus contendit, Chrysostomum tantum hoc disputare, quod publica peccatorum confessio non sit necessaria, quia dicit: Non in theatrum te duco: non dico, vt prodas te in publicum. Non necesse est præsentibus testibus confiteri, &c. Sed idem etiam dicit: Non dico, vt confitearis conseruo tuo: Solus Deus te confitentem audiat. Item, Soli Domino, nullo alio conscio, confitearis. Nec publicam igitur, nec priuatam confessionem Chrysostomus vult in re diuina, ad salutem necessariam esse.

[V]III. Spe[c]ies.

Octauo, vt ad ordinem historicæ obseruationis redeamus. Hactenus ostendimus, in veteri Ecclesia morem fuisse publicæ confessionis, in grauioribus seu manifestis criminibus. Quæ consuetudo, postea, vt improbabilis iudicata, remota fuit & mutata in secretam confessionem, quæ publicam tamen mulctam, seu satisfactionem iniungebat. Sed priuata illa in Græca Ecclesia sub Nectario abrogata fuit. Latina vero Ecclesia secre-

tam

tam illam confessionem retinuit: sed sicut antea publica confessio in secretam erat mutata: Ita postea etiam antiquata fuit seueritas iniungendæ publicæ pœnitentiæ, pro grauioribus criminibus secreto confessis: atq; ita etiam mulcta seu satisfactio publica, in priuatam seu secretam commutari cœpit. Inde vero posterioribus temporibus auricularis Pontificiorum confessio generata est: quæ omnium & singulorum delictorum enumerationem, vt ad salutem necessariam, exigit.

IX. Species.

Nono. Et illa quidem, quæ hactenus ex Patribus annotauimus, ad ea potissimum crimina spectant, propter quæ excommunicari aliquis merebatur, sicut Augustinus inquit: siue illa essent palam, siue clam, siue tantum voluntatis proposito commissa. Non dissimulandum tamen est, extare præterea apud veteres multas sententias, quibus exhortantur populum, vt alia etiam peccata Sacerdoti per confessionem exponant. Ita Cyprianus lib. 5. Epist. 14. & 16. dicit, in minoribus etiam peccatis, quæ quidem non in Deum committantur, veniendum esse ad exomologesin. Sed considerandum est, qua ratione, quo sensu, & in quem finem priuatam illam confessionem commendarint. Nullo modo enim senserunt, jure diuino ad remissionem peccatorum necessarium esse, omnia peccata in specie & sigillatim, Sacerdoti, juxta omnes circumstantias, enumerare, ita vt ea, quæ Sacerdoti in specie non exponuntur, remitti non possint, etiamsi vere pœnitens Deo ea confiteatur. Alias vero habuerunt rationes, propter quas & seruarunt & commendarunt priuatam confessionem: quia scilicet vtilis sit disciplina: primo, ad rudiorum informationem, de vera agnitione, de gradibus, de grauitate peccatorum, item de vera & salutari ratione agendæ pœnitentiæ. Secundo, ad medicinam: quomodo scilicet quælibet peccata curanda & mortificanda sint, vt in posterum caueantur & vitentur, quæ vitæ emendatio, quibus peccatis opponenda sit. Tertio, consilii gratia, vt in casibus dubiis pastoris consilio ouiculæ ex verbo Dei instruantur. Quarto, propter consolationem, quando scilicet peccatum aliquod præcipue conscientiam grauabat & perturbabat, vt ex generali prædicatione conscientia non posset consolationem concipere, tunc consulebant, pastori hoc esse exponendum, propter priuatam absolutionem. Quinto, quia absolutio non est impertienda, nisi qui pœnitentiam agit, impoenitens vero ligandus est, ideo Sacerdotem ex aliqua poenitentis professione oportet intelligere, an ille, qui absolutionem petit, sit absoluendus, an vero ligandus. Ad illam vero discretionem non opus esse integra seu speciali enumeratione omnium delictorum, postea ostendemus. Ita Chrysostomus, qui præ cæteris acriter contendit, non necessarium esse ad remissionem peccatorum, Sacerdoti peccata exponere & manifestare: tamen lib. 2. de Sacerdotio inquit: Multa arte opus est, vt qui laborant Christiani, vltro sibi persuadeant, Sacerdotum curationibus se submittere oportere: imo, vt curationis & medicinæ nomine gratiam illis habeant. Et hoc est, quod Sozomenus dicit post Nectarium, confessionem sacerdotalem factam fuisse ἀδιάφορον. Ita Origenes in Psal, 37. dicit: *Proba prius medicum, cui debeas languoris causas exponere: vt si quid ille dixerit, si quid consilii dederit facias & sequaris.* Idem in 2. cap. Leuitici dicit, Sacerdoti indicari peccatum, & quæri medicinam secundum eum, qui ait: Pronunciabo aduersus me iniustitiam meam Domino, & tu remisisti. Ita homilia 1. in Psalm. 37. Deus sicut corpori medicamenta præparauit, ita & animæ, in his sermonibus, quos per diuinas Scripturas seminauit, vt quæramus medicinam. Archiatros Christus est: Medici sunt ministri verbi, quibus curandorum vulnerum disciplina commissa est. Et huc refert publicas Episcoporum correptiones. Ibidem: Si in corpore macula vel vulnus oriatur, solicitus es, & per-

Chrysostomus.

Origenes.

Cyprianus. quiris, quid curæ debeas adhibere, quomodo corpori sanitas antiqua restituatur. In eandem sententiam Cyprianus sermone 5. de lapsis dicit, peccatores per confessionem animi sui pondus Sacerdotibus exponere, salutarem medelam, paruis scilicet & modicis vulneribus exquirere. Basilius in quæst. compendio explicatis, quæst. ducentesima octogesima octaua: Quia modus conuersionis debet esse οἰκεῖος τοῦ ἁμαρτήματος, accommodatus ad rationem peccati: & debet fructus ostendere dignos pœnitentiæ: ad hoc aptus est modus confessionis, quæ fit illis, quibus dispensatio mysteriorum Dei commissa est. Et ca. 98. dicit, confessionem peccatorum hanc habere rationem, quam vulnus habet aliquod corporis, 1
vel passio, quæ medico monstranda est, qui testimonium habet curæ & medelæ. Ita Hieronymus in 6. c. Matthæi: Sicut in veteri Testamento Sacerdotes notitiam habebant leprosi & non leprosi, vt possent discernere, qui mundus, quiue immundus esset: ita in nouo Testamento Sacerdotem non debere temere sibi arrogare clauem potestatis, absque claue scientiæ & discretionis, sed pro varietate peccatorum debere nosse qui ligandus sit quiue soluendus. In Ecclesiasten, ca. 10. Si quem serpens Diabolus occulte momorderit, &, nullo conscio, eum peccati veneno infecerit: si tacuerit qui percussus est, & non egerit pœnitentiam, nec vulnus suum fratri & magistro voluerit confiteri: magister, qui habet linguam ad 2
curandum, facile ei prodesse non poterit. Si enim erubescat ægrotus vulnus suum medico confiteri, quod ignorat medicina, non curat.

Hieronymus. Augustinus. Idem vult aliud Hieronymi dictum: Vulnus non intellectum, tardius sanatur.

Augustinus eleganter hoc describit, Epist. 111. ad Iulianum Comitem: Si transgredimur in aliquo peccato post Baptismum, ordinauit nobis pœnitentiam propter fragilitatem nostram. Ideo debemus confessiones nostras veraciter confiteri, & fructus dignos facere: id est, præterita ne iteremus, secundum jussionem Deum timentis sacerdotis: qui sacerdos, vt sapiens medicus, primum sciat curare peccata sua, & postea aliena vulnera 3
detergere & sanare, non publicare. Nos sequamur, perquiramus, & cum talibus consilium salutis nostræ ineamus. Ita Ambrosius in historia Tripartita, lib. 9. c. 30. ad Theodosium pœnitentem inquit: Quibus pharmacis curasti vulnera illa? Respondet Imperator: Tuum opus est, & ostendere & miscere pharmaca: meum vero suscipere.

Historia Tripart.

Hanc tamen disciplinam non fecerunt simpliciter jure diuino necessariam ad remissionem peccatorum.

Apud Cassianum enim de fine pœnitentiæ Pynusius Abbas dicit: Si verecundia retrahente, reuelare peccata coram hominibus, erubescis, illi quem latere non possunt, confiteri ea jugi supplicatione non desinas, ac 4
dicere: Tibi soli peccaui, &c. qui absq; vlla verecundiæ publicatione curare, & sine improperio peccata donare consueuit.

Origenes etiam homilia 2. in Leuit. vbi dicit, medicinæ gratia Sacerdoti peccata indicanda, enumerat prætereа alios modos, quibus ad remissionem perueniatur.

Pontif. confess. Ad hæc nouem capita, omnes veterum sententiæ commode referri possunt. Longe aliud vero est, de quo præcipue Pontificia confessio dimicat: confessionem scilicet, quæ sacerdoti fit, jure diuino ad remissionem peccatorum esse necessariam, & quidem ita, vt nullum peccatum dimittatur, quod per confessionem sacerdoti non fuerit expositum: item, ad 5
remissionem peccatorum necessariam esse omnium & singulorum peccatorum secundum omnes circumstantias enumerationem, quæ sacerdoti fiat in specie, & sigillatim: & si vnum reticeatur, etiamsi Deo quis illud confiteatur, tamen non valere absolutionem.

Et hæc sunt, quæ nec ex scriptura, nec ex veteribus liquido ostendi & probari possunt. Licet enim inueniantur alicubi apud veteres sententiæ duriores inclinantes ad necessitatem confessionis: possunt tamen opponi aliæ dissimiles veterum sententiæ sicut Gratianus in vtramq; partem sententias collegit. Et quæ fuerit veteris Ecclesiæ de confessione sententia, Nectarii historia, & conciones Chrysostomi liquido ostendunt.

Et hæc cum ita se habeant, intelligit Lector, quale sit Pontificiorum artificium, quod vbicunque in veterum scriptis vocabulum confessionis inueniunt statim exclamant auricularem suam confessionem, totius antiquitatis testimonio probari & stabiliri. Hanc vero simplicem distributionem de varijs generibus confessionis veteris Ecclesiæ ideo institui, vt veterum sententiæ rectius & commodius intelligi & explicari possint: vtq; ostendatur confessionem, de qua veteres loquuntur, non patrocinari auriculari illi, pro qua Pontificij dimicant. Quę vero ex supposititijs quibusdam scriptis, quæ Augustino tribuuntur, allegant, nihil nos mouent: vt de vera & falsa pœnitentia: item, de visitatione infirmorum, vbi dicitur, non sufficere si soli Deo confiteamur peccata, sed sacerdotem faciendum esse penitus participem conscientiarum nostrarum illi aperienda penetralium nostrorum abditissima latibula & conscientiarum penitiora reuelanda repagula, &c. Talia enim à posteriorib. sub veterum nominibus conficta sunt: vt prætextu antiquitatis rudioribus facilius imponere possent. Prodest etiam ad hoc distributio illa vt bonis viris ostendi possit, nostras Ecclesias ea quæ in veterum scriptis de confessione vera, vtilia, & Scripturæ consentanea extant non reijcere vel damnare quando Pontificias superstitiones taxamus. Publicæ enim pœnitentiæ exempla quædam apud nos seruantur. Et quidem optamus posse in hoc genere plura quædam ex veteris Ecclesiæ disciplina in vsum reuocari quæ in Pontificia Ecclesia vel prorsus collapsa, vel in superstitiones & ludibria conuersa sunt. Priuatæ confessionis vsus apud nos seruatur vt generali professione peccati, ex significatione pœnitentiæ petatur absolutio. Cumque non sine iudicio vsurpanda sit clauis vel soluens, vel ligans in priuato illo colloquio pastores explorant auditorum iudicia an recte intelligant doctrinam de peccatis exterioribus & interioribus, de gradibus peccatorum, de stipendio peccati de fide in Christum deducuntur ad considerationem peccatorum explorantur an serio doleant de peccatis, an iram Dei timeant, & cupiant illam effugere, an habeant propositum emendationis: interrogantur etiam si in certis quibusdam peccatis hærere existimantur. Traditur ibi doctrina & exhortatio de emendatione: quæritur vel consilium, vel consolatio in grauaminibus conscientiæ: & tali confessioni impertitur absolutio. Hæc certe sunt substantialia confessionis de qua veteres loquuntur, quę cum à nobis sine conscientiarum laqueis Christiana libertate ad ædificationem retineantur & vsurpentur, iniuste accusantur, quasi totam antiquitatem conuellamus, conculcemus & damnemus.

Pontificiorum impostura.

His ita explicatis, facilius iam & breuius expediri poterit examen Tridentini Decreti de Confessione. Principio autem ex ipsis verbis Decreti ostendemus, qualem confessionem intelligant, de qua dimicant. Et hæc obseruatio vtilis est ad veram controuersiæ explicationem. Conati autem hactenus fuerunt multi Pontificij Scriptores, in Germania præsertim, acerbitatem legis Pontificiæ de confessione, varijs pharmacis mitigare. Sed Concilium sine misericordia, durissimas conditiones Pontificiæ confessionis renouat, confirmat, & stabilit.

Vocatur autem hæc confessio secreta, arcana, clancularia, priuata, & auricularis: quam Concilium ita describit, vt peccator post Baptismum

lapsus

lapsus omnia & singula peccata mortalia, etiamsi occultissima sint, non in genere dumtaxat, sed in specie ac sigillatim, sacerdoti integra, aperta, & verecunda confessione, explicatis singulorum circũstantijs, quæ speciem peccati mutare possunt, declaret, recenseat, exponat, explicet, & detegat, excussis & explicatis omnibus conscientiæ sinibus & latebris. Hæc omnia sunt verba Tridentini Decreti. Et talem confessionem volunt sub poena anathematis credi, à Christo esse institutam.

Declarant etiam in VII. Canone, se non velle confessionem, quæ ad erudiendum & consolandum poenitẽtem vtilis sit, sed enumerationem, quæ iure diuino necessaria sit ad remissionem peccatorum: ita vt qui non omnia hoc modo confessus fuerit, illi diuinam bonitatem, per ministerium seu absolutionem nihil remittere. Absolutionis enim commoda, consolationes, efficaciam & certitudinem, ex integra & specifica illa enumeratione suspendunt, sicut in speculo exemplorum, multas fabellas recitant de ijs, qui Deo peccata sua reuelant. Sacerdoti vero in genere confessi fuerunt peccata, multis etiam in specie enumeratis: sed quia vnicum aliquod reticuerant, de quo tamen vere pœnitentiam agebant, nullam ipsis remissionem per absolutionem collatam fuisse.

[...]quas cau[...] [...]Pontifi[...] [...] confessio orthodo[...] [...] Ecclesiis explosa.

Hæc vero est vetus illa carnificina conscientiarum, quam gladio spiritus, Ecclesiæ nostræ excusserunt, propter multas grauissimas causas. I. Quia imponitur conscientijs, cum nec Christi, nec Apostolorum vel præceptum, vel exemplum habeat. II. Nullam in verbo Dei habet promissionem. III. Euangelium transformat in legem: statuit enim, remissionem pendere ex enumeratione. IV. Gratuitæ condonationi substituit meritum enumerationis & satisfactionis. Confessionem enim meritoriam esse ad culpæ remissionem, pœnæ diminutionem, Paradisi apertionem, & salutis fiduciam, Scholastici expresse tradunt. V. Conscientiam adducit in dubitationem, & desperationem, scrupulosa illa enumeratione. Videns enim, se non posse omnia delicta colligere, numquam acquiescit, dubitatio vero extinguit fidem. VI. Exigit rem impossibilem, constat enim, plurima peccata nos nec intelligere, nec meminisse iuxta illud: Delicta quis intelligit? ab occultis meis munda me. Dicunt quidem, illa tantum enumeranda esse, quorum post diligentem discussionem, memoriam & conscientiam habemus. Sed si semel admissum fuerit, remissionẽ pendere ex enumeratione, conscientia semper dubia erit de occultis: & semper hæsitabit, an iustam adhibuerit diligentiam discussionis. Licet igitur disciplinam priuatæ explicationis retineamus, nolumus tamen conscientijs laqueos injici, quasi iure diuino necessaria sit enumeratio corã sacerdote, omnium & singulorum delictorum, quæ à Deo nobis remitti volumus: vt quæ sacerdoti non enumerentur, à Deo non remittantur.

Operæ pretium vero est considerare, quibus argumentis talem confessionem, sicut eam describunt, probent & confirment: Duo autem præcipua vi[illegible] argumenta esse, quibus Tridentinum Capitulum confessionem il[illegible]n superstruit.

[...]rgum.

Primum est ab antiquitate, & à testimonio vniuersæ Ecclesiæ. Dicunt enim, vniuersam Ecclesiam semper intellexisse talem, sicut eam describunt, confessionem à Christo institutam, & iure diuino ad remissionem peccatorum necessariam esse. Sed profecto nimis impudens hoc est mendacium. In scriptura enim nullum extat mandatum, nullum testimoniũ, nullum exemplum de tali integra & specifica enumeratione. Nec veteribus talis enumeratio nota est: imo & Nectarij exemplum, & Chrysostomi conciones ostendunt, ne illam quidem confessionem, quæ in veteri Ecclesia vsitata fuit, necessariam aut iuris diuini iudicatam fuisse, sicut ostendimus. Et quidem Gratiani adhuc tempore cum acriter quidem

dispu-

disputaretur de confessionis necessitate, nondum tamen fuit articulus fidei, prolixam enim recitationem diuersarum sentētiarum, quarum quædam affirmant, confessionem esse necessariam, quædam negant, ita concludit: Quibus auctoribus, vel quibus rationum firmamentis, vtraq; sententia nitatur, in medium exposuimus: cui autem harum potius adhærēdum sit, Lectoris iudicio reseruatur, vtraque enim harum astipulatores habet sapientes & religiosos viros. Non itaque verum est, quod Tridentinum capitulum affirmat, vniuersam Ecclesiam semper intellexisse, confessionem illam iure diuino necessariam esse ad remissionem peccatorum. Ante annos quadringentos, Gratiani tempore, pij & religiosi viri habiti fuerunt, qui cēsuerunt, confessionem non esse necessariam. Nunc vero anathema est, qui dixerit ad remissionem peccatorum necessariam non esse de iure diuino Pontificiam confessionem. Et tamen non verentur, de vniuersæ antiquitatis testimonio gloriari, Similis impudentiæ est, quod dicunt, vniuersam Ecclesiam semper intellexisse, talem confessionem à Christo institutam esse, ita vt ideo iure diuino ad remissionē peccatorum necessaria sit. Preterquam enim, quod ex Scriptura illud ostendi non potest, Glossa de pœnitentia distinct. 5. cum recitasset, multos varijs modis & argumentis conatos fuisse, vt ostenderent confessionem illam habere fundamentum in Scriptura, tandem concludit: Sed melius dicitur, eam institutam fuisse à quadam vniuersalis Ecclesiæ traditione, potius quam ex noui vel veteris Testamenti auctoritate. Et traditio Ecclesiæ obligatoria est, sicut præceptum. Ergo necessaria est confessio in mortalibus apud nos: apud Græcos non, quia non emanauit ad illos traditio talis. Hæc Glossa.

Notæ sunt etiam Scholasticorum disputationes. Bonauentura sentit, confessionem à Christo esse insinuatam, ab Apostolis institutam, à Iacobo promulgatam. Sed Sacramēta non possunt institui, nisi à solo Christo. Ideo Scotus dicit: Maxime conueniens esset, si præceptum confessionis posset euidenter haberi ex Euangelio. Et si aliquid in Euangelio ad hoc valeret, videretur esse illud Ioan. 20. Sed animaduertit, hoc non satis firmum esse: ideo sumit dictum Iacobi: Confitemini alterutrum, &c. *Bonauentura.* *Scotus.*

Sed inquit: Nec per hoc videtur mihi, quod Iacobus præceptum hoc vel dederit, vel à Christo præceptum promulgarit. Videns igitur hanc disputationem destitui veris & firmis Scripturæ testimonijs, tandem concludit, præceptum confessionis à Christo promulgatum esse Apostolis, Ecclesiæ vero per Apostolos, absque omni Scriptura. Sed Hieronymus dicit: Quod de Scriptura Canonica auctoritatem non habet, eadem facilitate contemnitur, qua probatur.

Panormitanus etiam disputat, Pontificiam confessionem non esse iuris diuini, sed humani. Falsum igitur est, quod Tridentinum Decretum affirmat, vniuersam Ecclesiam semper intellexisse, confessionem sicut Pōtificijs vsitata est, à Christo institutam, & iure diuino necessariam esse. Nam liberæ fuerunt opiniones de hac disputatione, etiam Panormitani tempore. Nunc vero factus est inde articulus fidei, ita vt anathema sit, si quis dixerit, confessionem illam non esse institutam iure diuino. *Panormitanus.*

Alterum argumentum pro stabilienda sua confessione, ex ipsa Scriptura deducunt. Et obseruetur, quam varijs modis tentatæ fuerint probationes Pontificiæ confessionis, ex Scriptura. Quidam ex ipso paradiso vsque petierunt probationes, vt cum Deus inquit: Adam vbi es? vel cum ad Cain dicit: Vbi est Abel frater tuus. *II. Argum.*

Ex nouo Testamento proferūt, quod Matthæi tertio scriptum est: Veniebant, & confitebantur peccata sua. Matthæi 16. Tibi dabo claues, &c. Matthæi 8. Vade, ostende te Sacerdoti. 1. Ioan. 1. Si confiteamur peccata

nostra

nostra Iacobi 5. Confitemini alterutrum peccata. Sed Tridentinum concilium agnoscit, iniuriam fieri illis Scripturæ dictis, si ad Pontificiam confessionem intorqueantur: Ideo sumit tantum sententiam Christi Ioan. 20. Scotus enim monuit, si aliquid in Euangelio ad hanc probationem valeret, esset illa Christi sententia.

Supra autem in primo capitulo, de explicatione & vera sententia illius dicti Ioan. 20. quædam annotauimus: ideo nunc tantum examinabimus quomodo hoc capitulum quintum ex illis verbis demonstret, auricularem confessionem ibi esse institutam, vt iure diuino ad remissionem peccatorum necessaria sit. Christus, inquiunt his verbis Sacerdotes iudices constituit, vt pro potestate clauium, pronuntient sententiam vel remissionis, vel retentionis peccatorum.

II. Argum. Pont. pro confessione, ex verbo Ioan. 20.

Sed nullū iudicium recte exerceri potest incognita causa: Ideo omnia peccata Sacerdoti vt iudici, in confessione, quando petitur absolutio sigillatim enumeranda exponenda & detegenda sunt. Dupliciter autem actus ille iudicialis in absolutione à Pontificijs intelligitur. Primo sicuti politico iudicio audita causa fit examen & exploratio, quid & quantum voluntariæ pœnæ reus afferat: & deliberatur, quanta præterea mulcta imponenda sit. vt ita, facta recompensatione delicti reus absoluatur. Ita quidam volunt, Sacerdotem in confessione, audita explicatione omnium peccatorum, & singularum circumstantiarum, debere explorare, qualis & quanta adsit in poenitente contritio: debere præterea deliberare, qualis poena pro grauitate delictorum, poenitenti iniungenda & imponenda sit: vt facta recompensatione peccatorum cōtritionis & satisfactionis, peccator iuste & merito, tanquam in iudicio, absoluatur. Ad hanc sententiam non obscure alludit Tridentinum capitulum, bis enim repetit, propter iniungendas poenas pro peccatis, necessariam esse illam enumerationem. Sed hæc sententia manifeste, & quasi ex professo pugnat cum sententia Christi. Non enim iussit annuntiare persolutionem peccati, vt scilicet tunc & hoc respectu pronuntient sententiam remissionis, si viderint in poenitente recompensationem pro peccatis: sed iussit prædicari remissionem peccatorum, in suo nomine, Luc. 24. hoc est, non ex nostris operibus, sed gratis, propter meritum & satisfactionem Christi, ijs qui credunt in ipsum Roman. 3. & 5. Actor. 10. Alij vero argumentum illud subtilius & speciosius ita formant: Potestas remissionis & retentionis peccatorum non recte potest administrari sine cognitione & iudicio, an remittenda, an vero retinenda sint alicui peccata. Illud vero non potest fieri sine enumeratione peccatorum. Ergo absolutionis processus instituendus est, ad formam iudicij forensis. Sed recte respondetur discrimen esse inter iudicium, & functionem ministerij Euangelici. In iudicio enim iuxta causæ cognitionem pronuntiatur, prout vel bona vel mala est, vel prout reus affert compensationem pro delicto. Ministerium vero Euangelij, mandatum habet annuntiandi & impertiēdi alienum beneficium: Christi scilicet, ad remissionem peccatorum illis qui laborant & onerati sunt & petunt refocillari. Et qui petit absolutionem duo sibi proponit. Primo, ipsum Deum, vtpote à quo petit & quærit remissionem peccatorum: atque ideo coram ipso totum cor suum effundit deinde proponit sibi ministerium cuius voce seu ministerio, tanquam legati nuntij seu interpretis, Deus vtitur, ad impertiendam & obsignandam absolutionem. Quando igitur Deo delictum meum cognitum feci, non necessaria est scrupulosa enumeratio coram ministro, qui tantum dispensator est alieni beneficij.

Idem Argumentum subtilius formatum.

Sed inquis: Omnino tamen ministro necessaria est clauis discretionis quæ sine cognitione & iudicio esse non potest: ne scilicet ei peccata re-

Alia obiectio pro

mittat

mittat cui retinenda sunt; aut ei retineat, cui soluenda sunt: nō enim pro arbitrio sed certo mandato ministris commissa est administratio clauiū. Respondeo: Hoc concedimus, sed quæstio est, quomodo iudicium illud in ministerio instituendum & exercendum sit. In generali prædicatione enim pœnitentiæ & remissionis peccatorum multis qui pœnitentiam agunt, & fide promissionem accipiunt, virtute Dei peccata remittuntur, etiamsi de illorum siue peccatis siue pœnitentia, siue fide, ministro nihil constet. Sed de impertienda priuata absolutione, alia ratio est. Si enim aliquem absoluerem de quo plane ignorarem an ex verbo Dei esset prius institutus, de peccato, pœnitentia, fide in Christum, gratia Dei, & remissione peccatorum: non recte administrarem potestatem remittendi peccata. Item, si ignorarem an quis pœniteret, vel crederet; vel si scirem, esse quem impœnitentem & incredulum, & tamen ipsi pronuntiarem sententiam remissionis, non recte facerem. Tale igitur iudicium, & talis cognitio requiritur, vt minister intelligat, eum qui absolutionem petit, doctrinam intelligere, peccata agnoscere, pœnitentiam agere, & in Christum credere. Iam quęritur, an ad hanc cognitionem opus sit specifica illa enumeratione omnium peccatorum, & circumstantiarum eius. Certissima autem est quæstionis huius explicatio & solutio, ex Baptistæ, Christi & Apostolorum exemplo. Nam & in Baptismo, priuatim singulis, qui baptizantur, remittuntur peccata: & requiritur iudicium & cognitio in ministris, quos ex adultis ad Baptismum admittere & recipere debeant, qui scilicet pœnitentiam agunt, & credunt Euangelio. Iam vero Baptista, Christus & Apostoli, non flagitarunt integram enumerationem singulorum peccatorum, sed contenti fuerunt generali professione pœnitentiæ & fidei. Et quidem Christus, quando priuatam absolutionem, Matth. 9. & Lucæ septimo impertit, non requirit enumerationem in specie & sigillatim omnium peccatorum. Apostoli etiam quando potestate remittendi peccata, quam à Christo acceperant, vtuntur, non leguntur exegisse talem enumerationem. Ergo ad iudicium illud, & ad illam cognitionem, quæ in absolutione requiritur, non necessaria est enumeratio illa, quam Pontificij flagitant. Extra omnem enim controuersiam, ita rectissime administratur potestas clauium, si fiat iuxta exemplum Baptistæ, Christi & Apostolorum. Illos enim in ministerio remisisse peccata, certum est: & tamen non flagitarunt integram enumerationem omnium peccatorum, sed contenti fuerunt generali professione & significatione pœnitentiæ & fidei.

enumeratione. Refutatio.

Sed inquiunt: Generali confessione peccator potest ministrum fallere. Respondeo: Idem fieri potest, & sæpe factum fuit in petitione Baptismi: imo vt maxime flagitetur integra enumeratio, manet tamen id, quod Augustinus inquit libr. 10. Confess. cap. 53. Vnde sciunt cum à meipso, de meipso audiunt, an verum dicam; quandoquidem nemo scit hominum, quid agatur in homine, nisi spiritus hominis, qui est in homine. Monendi igitur sunt illi, qui absolutionem petunt, non cum homine, sed cum ipso Deo sibi negotium esse in cuius conspectu illa agantur. Et Deus qui corda scrutatur & cogitationes intelligit non irridetur. Ministri vero tantum legatione funguntur, & sunt dispensatores alieni beneficij; quibus non mandatum est, vt corda scrutentur, sed vt ijs, qui significant se pœnitentiam agere, & Euangelio credere annuntient remissionem peccatorum. Ita Leo ad Theodorum Foroiuliensem Episcopum scribit; decumbentibus in agone, impertiendā esse absolutionem etiamsi nō verbis sed signis tantum petant absolutionem, aut si amici testetur, ipsos antea hoc petiisse. Quantum igitur iudicij & cognitionis ministro in absolutione opus est, ad illud non est necessaria Pontificia illa enumeratio.

Quo-

Quomodo vero vtiliter in priuato illo confeßionis colloquio, explorari & examinari poßint illi, qui abſolutionem petunt, ſupra dictum eſt. Atq; ita præcipuum argumentum, quod aliquam ſpeciem habet pro enumeratione, ſimpliciter & clare explicatum & ſolutum eſt.

Chryſoſtomus.

Et quidem Chryſoſtomus expreſſe diſputat, ad remißionem peccatorum non eſſe opus tali forma iudicij, ſicut Pontificij contendunt, vt de confeßione & pœnitentia inquit: Non neceſſarium eſt, præſentibus teſtibus confiteri, cogitatione fiat delictorum exquiſitio, abſque teſte ſit hoc iudicium: ſolus te Deus confitentem audiat, qui non exprobrat, ſed ſaluat peccata propter confeßionem.

Homil. 9. de pœnitentia: Medicinæ locus hic eſt, non iudicij, non pœnas, ſed remißionem peccatorum tribuens, &c.

Eſt præterea hoc in præſenti capitulo obſeruãdum, quod tantum mortalia peccata confitenda eſſe docent: eo quod ad remißionem venialium, non opus ſit abſolutione, ſed aliis remediis poßint expiari. Vbi obſeruabit Lector, Pontificios, qui enumerationem omnium peccatorum flagitant, maximam partem eorum, quæ coram Deo vere ſunt peccata, à confeßione & abſolutione excludere. Primo enim interiorem immunditiem & malum habitans in carne, niſi conſenſu & opere impleantur, non volunt comprehendi in confeßione: quia malam concupiſcentiam, quæ in renatis reliqua eſt, docent non habere rationem peccati. Deinde, multa delicta actualia adeo iudicant eſſe leuia, vt ad eorum remißionem non opus ſit abſolutione.

Nihil vero aliud eſt abſolutio, quam vox Euangelij, annuntiantis remißionem peccatorum, propter meritum Christi. Docet igitur Concilium, venialia peccata non abſolutione, hoc eſt, non propter Christum remitti, ſed alijs remedijs poſſe expiari: tunſione ſcilicet pectoris, & aſperſione aquæ benedictæ, ſicut Thomas docet.

Quod vero dicunt, publicam confeßionem non eſſe iuris & præcepti diuini, ſupra etiam oſtendimus. Sed quod addunt, confeßionem, quæ ſecreto apud ſolum ſacerdotem fit, eſſe antiquiorem, non poteſt conſiſtere, ſiue Scripturę, ſiue antiquitatis exempla, conſiderentur, imo ſupra oſtendimus, ex publica confeßione ortam fuiſſe priuatam ſeu ſecretam. Nec filia matre prior, ſeu antiquior eſſe poteſt.

Quod ad Decretum Lateranenſe, circa annum Domini 1200. editum, attinet, certum eſt, ante illud tempus non extitiſſe præceptum in Eccleſia, de enumerandis ſacerdoti omnibus delictis, quorum quis remißionem à Deo quæreret. Nam & Gratiani tempore, hoc eſt, annis quinquaginta ante Lateranenſe decretum, nihil adhuc ſtatutum fuit de neceßitate confeßionis: ſed fuerunt tunc multi pij & religioſi viri, qui iudicarunt non neceſſariam eſſe talem confeßionem, ſicut Gratianus fatetur diſt. 1. de pœnitentia, cap. quamuis.

Qua occaſione cõfeßio Pontificia ſit ſtabilita.

Et vtile eſt obſeruare, quomodo ſenſim facta ſit progreßio, ad Pontificiam confeßionem ſtabiliendam. Apud Patres extant exhortationes ad confeßionem, diſciplinæ illius gratia, de qua in præcedentib. dictum eſt. Gratiani & Lombardi tempore, cœptum fuit diſputari, an neceſſaria ſit confeßio. Et Gratianus quidem Lectori liberum permittit iudicium, vtrã ſententiam amplecti velit: Longobardus vero diſputatione ſua magis inclinat ad neceßitatem. Et tamen tunc nondum diſputatum fuit de ſpecifica enumeratione ſingulorum delictorum, cum omnib. circumſtantiis, ad remißionem neceſſaria. Annis vero quinquaginta poſt, Innocẽtius decreto mandauit, omnia peccata ſacerdoti eſſe confitenda, ſub pœna excommunicationis. Secuti vero Scholaſtici & Summiſtæ, duriores adhuc ſuperaddiderunt conditiones: Innocentii decretum dicit, ſacerdotem

debere inquirere circumſtantias peccati: hæc inquiſitio poſtea confitentium conſcientiis impoſita eſt. Et quod Lateranenſe decretum dicit, omnia peccata fideliter eſſe confitenda: huic poſtea additum eſt, non in genere, ſed in ſpecie ſigillatim, ſecundum omnes circumſtantias, nude, integre & diſerte, omnia peccata eſſe Sacerdoti enumeranda. Additum etiam eſt, ſi quid in hac enumeratione omittatur, non tantum illa peccata, quæ in ſpecie & ſigillatim Sacerdoti non enumerantur, non remitti, ſed ne illorum quidem, quæ enumerata ſunt, remiſſionem accipi, niſi integra ſit confeſſio, ſecundum omnes circumſtantias. Atque inde tandem complicati ſunt laquei confeſſionales, qui extant in Summiſtis.

Quando per confeſſionem petenda ſit Abſolutio.

De tempore, quando per confeſſionem petenda ſit abſolutio, noſtri docent, non præſcribendum eſſe certum tempus, quia non omnes pariter eodem tempore idonei ſunt: nec ordine poſſunt audiri & inſtitui confitentes, ſi eodem tempore omnes accurrant. Sed ita tradenda eſt doctrina ex verbo Dei, de dignitate & vtilitate abſolutionis & Cœnæ Dominicæ, vt homines ad crebriorem vſum inuitentur: non autem mandatis cogendi ſunt, vt quando non ſunt idonei, Sacramentis vtantur.

Chryſoſtomus.

Apud veteres diſciplina confeſſionis & abſolutionis publice pœnitentium, tempore Quadrageſimæ potiſſimum vſurpata fuit diſt. 50. in c. Quadrageſimæ. Et Chryſoſtomus in Geneſin, ſæpe hortatur, ieiunii tempore peccata Deo confitenda. Et quia frequentiores tempore ieiunij ad communionem accedebant, præmiſſa fuit etiam ante communionem confeſſio illa apud Sacerdotem, de qua veteres loquuntur, vt inquit Origenes in Pſal. 37. Et Auguſtinus Epiſt. 111. Inde vero poſtea facta eſt Lex, de confeſſione in Quadrageſima, ſub pœna excommunicationis Sacerdoti facienda. Et Tridentinum Concilium decernit, morem illum ideo eſſe retinendum, quia tempus illud maxime ſit acceptabile: hoc eſt, quia ratione temporis plus valeat, & magis accepta ſit coram Deo confeſſio & abſolutio, contra expreſſam doctrinam Pauli, Romanorum 14. Coloſſenſ. 2. Galat. 4.

DE ABSOLVTIONE.

CAPVT VI.

Circa miniſtrum autem huius Sacramenti, declarat ſancta Synodus falſas eſſe, & à veritate Euangelij penitus alienas doctrinas omnes, quæ ad alios quoſuis homines, præter Epiſcopos & Sacerdotes, clauium miniſterium pernicioſe extendunt, putantes verba illa Domini: Quæcunque alligaueritis ſuper terram, erunt alligata & in cœlo: & Quæcunque ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta & in coelo: Et, Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta ſunt: ad omnes Chriſti fideles indifferenter & promiſcue, contra inſtitutionem huius Sacramenti, ita fuiſſe dicta, vt quiuis poteſtatem habeat retinendi peccata: publica quidem per correptionem, ſi correptus acquieuerit: ſecreta vero per ſpontaneam confeſſionem, cuicumque factam.

Docet quoque, etiam ſacerdotes, qui peccato mortali tenentur, per virtutem Spiritus ſancti in ordinatione collatam tanquam Chriſti miniſtros, functionem remittendi peccata exercere: eoſque praue ſentire, qui in malis Sacerdotibus hanc poteſtatem non eſſe contendunt. Quamuis autem abſolutio ſacerdotis, alieni beneficij ſit diſpenſatio, tamen non eſt ſolum nudum miniſterium, vel annuntiandi Euangelium, vel declarādi, remiſſa eſſe peccata, ſed ad inſtar actus iudicialis, quo ab ipſo, velut à iudice, ſententia pronuntiatur. Atque ideo non debet poenitens, adeo ſibi de ſua ipſius fide blandiri, vt etiamſi nulla illi adſit contritio, aut ſacerdoti animus ſerio agendi, & vere

absoluendi desit, putet tamen se propter suam solam fidem, vere & coram Deo esse absolutum. Nec enim fides sine pœnitentia, remissionem illam peccatorum præstaret: nec is, nisi salutis suæ esset negligentissimus, qui sacerdotem, ioco se absoluentem cognosceret, non alium serio agentem, sedulo inquireret.

CANON IX.

Si quis dixerit, absolutionem Sacramentalem Sacerdotis, non esse actum iudicialem, sed nudum ministerium pronunciandi & declarandi, remissa esse peccata confitenti, modo tantum credat esse absolutum: aut Sacerdos non serio sed ioco absoluat, aut dixerit, non requiri, confessionem pœnitentis, vt Sacerdos eum absoluere possit, anathema sit.

CANON X.

Si quis dixerit, Sacerdotes, qui in peccato mortali sunt, potestatem ligandi & soluendi non habere: aut non solos Sacerdotes esse ministros absolutionis, sed omnibus & singulis Christi fidelibus esse dictum: Quæcunque ligaueritis super terram, erunt ligata & in cælo: & Quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cælo. Et: Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt. Quorum verborum virtute, quilibet absoluere possit peccata: publica quidem per correptionem duntaxat, si correptus acquieuerit, secreta vero, per spontaneam confessionem, anathema sit.

EXAMEN.

Duas partes habet hoc Capitulum. Prior disputat de ministro absolutionis, ad quem pertineat ordinarium ministerium clauium: altera vero pars tractat, quid sit absolutio. Quod ad priorem partem attinet, res paucis potest expediri. In Examine enim 10. Canonis, de Sacramentis in genere, ea quæ huc pertinent, explicata sunt. Licet enim claues traditæ sint ipsi Ecclesiæ, sicut veteres recte tradunt: nullo modo tamen sentimus, quemuis Christianum promiscue, sine legitima vocatione, debere, vel posse vsurpare aut exercere ministerium verbi & Sacramentorum. Sicut vero in casu necessitatis, veteres dicunt, quemuis Christianum aicum posse Sacramentum Baptismi administrare: idem etiam de absolutione dixit Lutherus, in casu necessitatis, vbi non adest Sacerdos: & nihil aliud dixit, quam quod ex veterum sententia, de casu necessitatis dicunt. Longobardus lib. 4. dist. 17. & Gratianus de pœnitentia, dist. 5.

Antea etiam Theophylacti sententiam annotauimus, quod ea quæ in correptione & reconciliatione fraterna soluuntur vel ligantur, sint soluta & ligata in ipso cœlo. Nec dubium est, per vocem Euangelij annunciatam, Deum efficacem esse, à quocunque annuntietur. Quare igitur Tridentinum capitulum, tam multis de hac quæstione tumultuatur? Respondeo: Quia integritatem, veritatem & efficaciam Sacramentorum, non simpliciter & in solidum in verbis Christi constituunt: sed ex parte etiam in charactere, quem fingunt in ordinatione sacerdotibus imprimi. Ita ergo etiam consolationem absolutionis, non tam ex verbo Euangelij, quam ex persona absoluentis pendere volunt. Et hoc Lector intelligat, quando legit primam partem huius Capituli. Qui vero vsum priuatæ absolutionis quæ voce Euangelij per ministrum verbi annuntiatur, ex Ecclesia prorsus tollunt, cum ijs nostræ Ecclesiæ nihil commune habent. Quæ igitur contra illos dicuntur, ad nos non pertinent. Verbi etiam & Sacramentorum efficaciam non pendere ex dignitate aut sanctitate ministrorum, modo verbo & Sacramentis sua constet & maneat puritas, in XII. Canone, de Sacramentis in genere explicatum est.

Accedemus igitur ad alteram huius capituli partem, in qua disputatur de re longe grauissima: quid scilicet sit absolutio, quæ sit eius efficacia, quæ inde consolatio, & quomodo accipiatur: in quo cōsistat, & quo quasi fundamento nitatur efficacia & consolatio absolutionis. De his grauissimis quæstionibus, traditæ sunt à nostris ex verbo Dei, dilucidæ explicationes: cum prius res necessariæ, Scholasticorum disputationib. obrutæ, sepultæ & deprauatæ essent: absolutionem scilicet nihil esse aliud quam ipsam vocem Euangelij, annuntiantem remissionem peccatorum gratis propter Christum, in genere omnibus, qui pœnitentiam agunt & credunt Euangelio, quæ vox Euangelij propter firmiorem & certiorem consolationem per priuatam absolutionem applicatur singulis, eam petentibus: quæ & fide accipienda est, vt singuli voci Euangelij in absolutione credāt, & certo statuant, sibi gratis propter Christum, à Deo per ministerium donari, applicari & obsignari remissionem peccatorum, & hac fide vere se Deo reconciliari: ita pauidæ & perterrefactæ conscientiæ, ex absolutione consolationem accipiunt, vt non dubitent, ad se priuatim quoque pertinere, sibi priuatim à Deo donari & applicari beneficia mediatoris, quæ in genere omnibus credentibus in Euangelio promittuntur. Euangelium enim est potentia Dei, ad salutem omni credenti: siue in genere multis, siue priuatim paucis aut vni annuntietur. Fidem igitur vsu absolutionis confirmari, non est dubium. Et licet necesse sit, in illis qui petunt absolutionem, adesse contritionem, & bonum propositum, efficacia tamen, & consolatio absolutionis non nititur nostra vel contritione, vel obedientia: offert enim & annuntiat remissionem peccatorum, non ex operibus, nec secundum opera nostra, sed gratis propter Christum. Nec fides in absolutione eò deducenda est, vt pro quantitate & qualitate contritionis suæ de remissione peccatorum statuat: sed vt apprehendat vocem promissionis quæ gratis propter Christum offert & exhibet remissionem peccatorum. Si enim ex operibus hæreditas, euacuata est fides, & abolita promissio. Ideo vero ex fide, vt secundum gratiam, vt sit firma promissio. Roman. 4. Nec solicita debet esse conscientia de ministri intentione: sed si vox Euangelij annuntiatur, fides eam apprehendens, statuat, se coram Deo absolutum, quicquid sit de sacerdotis animo.

Hæc ideo recitaui, vt clarius intelligi possit, quæ sit illa sentētia, quam in altera parte Tridentinum capitulum damnat. Absolutionem non volunt esse ministerium annuntiandi Euangelij quo scilicet priuatim voce Euangelij, peccata pronuntientur & declarentur gratis propter Christū remitti ei, qui voci Euangelij in absolutione credit. Sed fidem quærētem in absolutione remissionem peccatorum, volunt niti nostra contritione & pœnitentia, ita vt sententia absolutionis pronuntietur, non ex voce Euangelij gratis propter Christum, sed tanquam à iudice: scilicet pro ratione contritionis & satisfactionis nostræ. Et hoc est illud, quod dicere volunt. Sed more suo calumnias miscent, quasi nos doceamus, propter solam fidem peccatorem coram Deo absolui, etiamsi nulla adsit contritio, etiamsi peccator sit sine pœnitentia, etiamsi tota actio ludo & ioco suscipiatur: cum non ignorent, quid Augustana confessio de pœnitentia de contritione, de fide & absolutione doceat.

Quia vero 9. Canon damnat illos, qui dicunt, absolutionem esse nudum ministerium, declarandi, remissa esse peccata: iudico addendam esse aliquam declarationem. Inter Sacramentarios enim quidam disputant, per absolutionem non remitti peccata; cum homines non possint peccata remittere, id quod solius Dei est. Ideo disputant, in absolutione credentes nihil accipere, sed tantum esse externam declarationem, quid iam ante habeant. Sed Deus, qui solus peccata remittit, nō facit hoc sine me-

dio, sed per ministerium verbi & Sacramentorum, priuata vero absolutio annuntiat vocem Euangelij, per quam non dubium est, Deum efficacem esse, & peccata remittere illis, qui vocem Euangelij in absolutione fide apprehendunt. In absolutione igitur Deus ipse per ministerium Euangelij remittit peccata, singulis credentibus: atque hoc modo absolutio ministri, testimonium est diuinæ absolutionis, vnde conscientia testimonium habet, sibi vere à Deo remissa esse peccata.

Annotandum vero & hoc est, quid sibi velit, quod sine pleniori explicatione nudam ponunt antithesin: absolutionem scilicet non esse ministerium annunciandi priuatim vocem Euangelij, illis qui petunt absolutionem, sed esse actum iudicialem, quo velut à iudice sententia pronuntietur. Sine dubio autem hac generalitate, voluerunt complecti Scholasticorum disputationes de absolutione. Vt igitur plenius hæc antithesis intelligatur, paucis notabo sententiariorum apophthegmata, quæ Tridentinum capitulum in sinu actus iudicialis cōprehendere voluit. Scholastici igitur, qui ante Scotum fuerunt, sentiunt, per ipsam contritionem, propter dilectionem, ex qua oriatur, deleri & remitti peccatum. Atque ideo dicunt, potestatem clauium, seu absolutionem, non extendere se ad remissionem culpæ, aut reatus pœnæ æternæ, nec vt causam principalem, nec vt causam sine qua non, nec vt causam instrumentalem. Ne tamen nullus sit absolutionis vsus, dicunt, sacerdotem cognitis rei delictis, & per confessionem examinata eius contritione, cum voto satisfactionis: instituta deinde collatione peccati & contritionis: cum iniuncta satisfactione, suo iudicio per absolutionem ostendere, decernere, & pronuntiare, peccatorem esse solutum: propter suam scilicet contritionem, & susceptam satisfactionem. Atque ideo quidem dicunt: remissionem illam in absolutione, fieri non coram Deo, sed in facie Ecclesiæ.

Thomas, & post illum alij disputant: quando contritio sufficiens est, tunc remitti peccatum per contritionem, ante absolutionem: quando vero est attritio, quæ est dispositio insufficiens, tunc per absolutionem infundi gratiam, hoc est, charitatem, per quam attritio formetur, vt fiat contritio, quæ virtute charitatis delere possit peccatum. Quidam sentiunt, pœnam æternam virtute absolutionis mutari in temporalem. Alij disputant, quia post remissam culpam, quod per contritionem fieri sentiunt, remanet obligatio ad pœnam temporalem, quæ ob rigorē diuinæ iustitiæ, virib. nostris sit improportionabilis, & nostræ cognitioni ignota, pro qua tamen satisfaciendum sit Deo: datam igitur esse sacerdoti potestatem, arbitrandi pœnam illam, & partem eius virtute clauium in absolutione remitti, reliquam partem per satisfactiones expiari: vt ita ligare, sit satisfactionem imponere: soluere vero, sit de pœna temporali aliquid remittere. Et hic est actus ille iudicialis in absolutione, quem Tridentinum capitulum intelligit. Hæc igitur obseruatio clarissime ostendit, quid quærant & agant Pontificij, quando contendunt, absolutionem suam, non esse ministerium annuntiandi vocem Euangelij pœnitentibus, sed esse actum iudicialem. Et ne Lector illa generalitate, quam Tridentinum capitulum de industria sectatur, turbetur, volui hanc declarationem ipsis Scholasticorum verbis huic capitulo addere: vt videant, quibus oculos videndi Deus dedit, quomodo ipsum absolutionis beneficium à Pontificiis fermentetur, adulteretur & deprauetur.

DE CASVVM RESERVATIONE.
CAPVT VII.

Quoniam igitur natura & ratio iudicii illud expoſcit, vt ſententia in ſubditos duntaxat feratur, perſuaſum ſemper in Eccleſia Dei fuit, ac veriſsimum eſſe, Synodus hæc confirmat, nullius momenti abſolutionem eam eſſe debere, quam Sacerdos in eum profert, in quem ordinariam aut ſubdelegatam non habet iuriſdictionem. Magnopere vero ad Chriſtiani populi diſciplinam pertinere, ſanctiſsimis patribus noſtris viſum eſt, vt atrociora quædam & grauiora crimina, non a quibuſuis, ſed à ſummis duntaxat ſacerdotibus abſoluerentur. Vnde merito Pontifices maximi, pro ſuprema poteſtate ſibi in Eccleſia vniuerſa tradita, cauſas aliquas criminum grauiores ſuo potuerunt peculiari iudicio reſeruare. Neq; dubitandum eſt, quando omnia, quæ à Deo ſunt, ordinata ſunt, quin hoc idem Epiſcopis omnibus in ſua cuique diœceſi, in ædificationem tamen, non in deſtructionem liceat, pro illis in ſubditos tradita, ſupra reliquos inferiores Sacerdotes auctoritate, præſertim quo ad illa, quibus excommunicationis cenſura annexa eſt. Hanc autem delictorum reſeruationem conſonum eſt diuinæ auctoritati non tantum in externa politia, ſed etiam coram Deo vim habere. verantamen pie admodum, ne hac ipſa occaſione aliquis pereat, in eadem Eccleſia Dei cuſtoditum ſemper fuit, vt nulla ſit reſeruatio in articulo mortis: atq; ideo omnes Sacerdotes, quoslibet pœnitentes, à quibuſuis peccatis & cenſuris abſoluere poſsint, extra quem articulum Sacerdotes, cum nihil poſsint in caſibus reſeruatis ad vnum, pœnitentibus perſuadere nitantur, vt ſuperiores & legitimos iudices, pro beneficio abſolutionis accedant.

CANON IX.

Si quis dixerit, Epiſcopos non habere ius reſeruandi ſibi caſus, niſi quo ad externam politiam: atque ideo caſuum reſeruationem non prohibere, quo minus Sacerdos à reſeruatis vere abſoluat, anathema ſit.

EXAMEN.

Quam impotens dominandi conſcientijs libido ſit in Romanis Pontificibus, vel hoc ſolum capitulum oſtendere poteſt. Ordinis & diſciplinæ gratia olim conſtitutum fuit, vt quiſque à ſuo paſtore abſolutionem peteret & acciperet: propterea quod paſtori notior ſit vita auditorum ſuorum, quam alteri: vultum enim ſui pecoris paſtor debet noſſe. Ne igitur ſcelerati, ab alijs miniſtris, quibus vita ipſorum nota non eſt, ſine vera pœnitentia abſolutionem ſuffurarentur, non inutilis, etiam ordinis gratia fuit coſtitutio de proprio paſtore. Accedit, quod nemo in aliqua Eccleſia miniſterium verbi & Sacramētorum exercere debet, niſi legitime ad eam vocatus ſit. Sed Pontifices Romani vlterius progreſſi ſunt, & finxerunt, ad hoc, vt abſolutio valeat, & ſit efficax, non ſufficere verbum abſolutionis, nec poteſtatem ordinis: hoc eſt, vt miniſter habeat legitimam vocationem: ſed præterea requiri poteſtatem iuriſdictionis, ſuper aliquam plebem vel perſonam. Et illam ita deſcribunt, quod in Papa, vt ſummo hierarcha & Principe Eccleſiæ, plene reſideat tota poteſtas iuriſdictionis, à quo ad inferiores præſidentes, vel mediate vel immediate, omnis Eccleſiaſtica iuriſdictio, iuxta ſummi illius Principis arbitrium, ſine tamen ſuæ poteſtatis detrimento deriuetur. Atque ideo quia Papa non habet poteſtatem iuriſdictionis in aliquem, eum nec ſoluere nec ligare poſſe. Ita Gabriel lib. 4. diſtinct. 17. quæſt. 1. Et hoc eſt, quod præſens capitulum decernit, nullius momenti eſſe abſolutionem, quam ſacerdos in eum profert, in quem ordinariam aut ſubdelegatam non habet iuriſdictionē, hoc eſt, licet abſolutio habeat verbum Dei, & fiat à miniſtro legitime vocato: hoc tamen non obſtante, nullius momenti eſſe abſolutionem, niſi ſacerdos habeat poteſtatē iuriſdictionis ſuper illum, quem abſoluit. à Papa, in

ſe deriuatam. Quid vero eſt, ſi hoc non eſt in templo Dei ſedere, & extollere ſe ſuper omne, quod dicitur Deus? 2. Theſſal. 2. Ambroſij præclarum dictum eſt: Verbum Dei dimittit peccata: Sacerdos miniſter eſt exhibens quidem officium ſuum, nullius vero poteſtatis iura exercens. Romanus vero Papa inquit: Etiamſi abſolutio aliqua habeat verum Dei verbum, & miniſter abſoluens ſit à filio Dei, ſedente ad dextram patris, per legitimam vocationem miſſus; nullius tamen momenti abſolutio illa eſſe debet, ſi non ex plenitudine poteſtatis, reſidentis in ſcrinio pectoris Papalis, deriuata ſit. Et hanc manifeſtam Antichriſti notam, Tridentinum Concilium confirmare non veretur.

Eadem ratio etiam eſt de caſibus reſeruatis. in veteri enim Eccleſia, enormia crimina, quibus cenſura excommunicationis annexa eſt, referebantur ad Epiſcopos, vt de ipſorum conſilio certa ratio publicæ pœnitentiæ reis ad ipſorum emendationem, & Eccleſiæ ædificationem imponeretur. Innocentij conſtitutio, cap. omnis vtriuſq; dicit: Si Confeſſionarius opus habuerit, vt in enormi aliquo crimine ſe maiores & doctiores conſulat, vt illud abſq; vlla expreſſione perſonæ caute requirat. Inde poſtea facti ſunt caſus reſeruati, in quibus verbum Dei, peccatorem pœnitentiam agentem, per nullum miniſtrum, quãtumuis legitime vocatum, abſoluere poſſit, niſi id faciat vel Epiſcopus, vel Romanus Pontifex: idq; non diſciplinæ vel ordinis gratia, ſed ideo, quod plenitudo poteſtatis remittendi peccata, reſideat in Papa, iuxta cuius arbitrium illa deriuetur in inferiores miniſtros. Quaſi verbum Dei non poſſit remittere peccata, niſi vbi, in quantum & in quibus caſib. ipſi aſſiſtat poteſtas ex ſcrinio pectoris Pontificij deriuata. Verbi igitur Dei vis & potentia pro differentia eorum à quibus adminiſtratur, variabitur, ita vt per quoſdam tantum parua peccata remittere poſſit, per Papam vero poſſit quæuis & maxima. Cyprianus vero inquit & citatur 24. quæſt. 1. Hoc vtique erant cæteri Apoſtoli, quod Petrus fuit, pari conſortio præditi, & honoris & poteſtatis. Item, Epiſcopatus vnus eſt, cuius à ſingulis in ſolidum pars tenetur. Et Chriſtus ex æquo omnibus Apoſtolis dixit: Quorum remiſeritis peccata, &c. Ipſum etiam Tridentinum Capitulum fatetur, in articulo mortis, quemuis ſacerdotem in caſibus reſeruatis poſſe abſoluere. Falſum igitur eſt, reſeruationes illas non tantum in politia Eccleſiaſtica, ſed & coram Deo, talem vim habere, vt in illis nullus Sacerdos, per verbum Dei vere abſoluere poſſit, niſi ſolus Papa. Sed ad ſtabiliendam Antichriſti tyrannidem, illa conficta ſunt.

DE SATISFACTIONIS NECESSItate & fructu.

CAPVT VIII.

Demum, quod ad ſatisfactionem (quæ ex omnibus pœnitentiæ partibus, quemadmodum à patribus noſtris Chriſtiano populo fuit perpetuo tempore commendata, ita vna maxime noſtra ætate, ſummo pietatis prætextu impugnatur ab his, qui ſpeciem pietatis habent, virtutem autem eius abnegarunt) ſancta Synodus declarat, falſum omnino eſſe, & à verbo Dei alienum, culpam à Domino nunquam remitti, quin vniuerſa etiam pœna condonetur. Perſpicua enim & illuſtria in ſacris literis exempla reperiuntur quibus præter diuinam traditionem, hic error quàm manifeſtiſſime reuincitur. Sane & diuinæ iuſtitiæ ratio exigere videtur, vt aliter ab eo in gratiam recipiantur, qui ante Baptiſmum per ignorantiam deliquerint, aliter vero qui ſemel à peccati & dæmonis ſeruitute liberati, & accepto Spiritus ſancti dono, ſcientes templum Dei violare, & Spiritum ſanctum contriſtare non formidarunt. Et diuinam clementiam decet, ne ita nobis abſque vlla ſatisfactione peccata dimittantur, vt occaſione accepta, peccata leuiora putantes, velut iniurij, & contumelioſi Spiritui ſancto, in grauiora

labamur

labamur, thesaurizantes nobis iram in die iræ. Proculdubio enim magnopere a peccato reuocant, & quasi freno quodam coercent hæ satisfactoriæ pœnæ, cautioresq; & vigilantiores in futurum pœnitentes efficiunt, medentur quoque peccatorum reliquiis, & vitiosos habitus male viuendo comparatos contrariis virtutum actionibus tollunt. Neq; vero securior vlla via in Ecclesia Dei, vnquam existimata fuit ad amouendum imminentem à Domino pœnam, quam vt hæc poenitentiæ opera homines, cum vero animi dolore frequentent. Accedit ad hæc, quod dum satisfaciendo patimur pro peccatis, Christo Iesu, qui pro peccatis nostris satisfecit, ex quo omnis nostra sufficientia est, conformes efficimur, certissimamque inde arrham habentes, quod si compatimur, & conglorificabimur. Neque vero ita nostra est satisfactio hæc, quam pro peccatis nostris exoluimus, vt non sit per Christum Iesum. Nam quod ex nobis, tanquam ex nobis, nihil possumus eo cooperante, qui nos confortat, omnia possumus. Ita non habet homo vnde glorietur. sed omnis gloriatio nostra in Christo est, in quo viuimus, in quo morimur, in quo satisfacimus, facientes fructus dignos poenitentiæ, qui ex illo vim habent ab illo offeruntur patri, & per illum acceptantur à patre. Debent ergo Sacerdotes Domini, quantum Spiritus & prudentia suggesserit, pro qualitate criminum & poenitentium facultate, salutares & conuenientes satisfactiones iniungere ne si forte peccatis communicent, & indulgentius cum poenitentibus agant, leuissima quædam opera pro grauissimis delictis iniungendo, alienorum peccatorum participes efficiantur. Habeant autem præ oculis, vt satisfactio quam imponunt, non sit tantum ad nouæ vitæ custodiam, & infirmitatis medicamentum, sed etiam ad præteritorum peccatorum vindictam & castigationem. Nam claues Sacerdotum non ad soluendum duntaxat, sed & ad ligandum concessas, etiam antiqui patres & credunt, & docent. Nec propterea existimarunt, Sacramentum pœnitentiæ esse forum iræ vel poenarum, sicut nemo vnquam Catholicus sensit, ex huiusmodi nostris satisfactionibus, vim meriti & satisfactionis Domini nostri Iesu Christi, vel obscurari, vel aliqua ex parte imminui, quod dum nouatores intelligere nolunt, ita optimam poenitentiam, nouam vitam esse docent, vt omnem satisfactionis vim & vsum tollant.

DE OPERIBVS SATISFACTIONIS.
CAPVT X.

Docet præterea, tantam esse diuinæ munificentiæ largitatem, vt non solum poenis sponte à nobis pro vindicando susceptis, aut Sacerdotis arbitrio pro mensura delicti impositis, sed etiam (quod maximum amoris argumentum est) temporalibus flagellis à Deo inflictis, & à nobis patienter toleratis, apud Deum patrem, per Christum Iesum satisfacere valeamus.

CANON XII.

Si quis dixerit, totam poenam simul cum culpa remitti semper à Deo, satisfactionemque poenitentium non esse aliam, quam fidem qua apprehendunt Christum pro eis satisfecisse, anathema sit.

CANON XIII.

Si quis dixerit, pro peccatis, quo ad poenam temporalem, minime Deo per Christi merita satisfieri poenis ab eo inflictis & patienter toleratis, vel à Sacerdote iniunctis, sed neque sponte susceptis, vt ieiuniis, orationibus, eleemosynis, vel aliis etiam pietatis operibus, atque ideo optimam poenitentiam esse tantum nouam vitam, anathema sit.

CANON XIV.

Si quis dixerit, satisfactiones quibus poenitentes per Christum Iesum peccata redimunt, non esse cultus Dei, sed traditiones hominum, doctrinam de gratia, & verum Dei cultum, atque ipsum beneficium mortis Christi obscurantes, anathema sit.

CANON XV.

Si quis dixerit, claues Ecclesiæ esse datas tantum ad soluendum, non etiam ad ligandum, & propterea sacerdotes, dum imponunt pœnas confitentibus, agere contra finem clauium, & contra institutionem Christi, & fictionem esse, quod virtute clauium sublata pœna æterna, pœna temporalis plerumque exoluenda remaneat, anathema sit.

EXAMEN.

Copiosa sane & ampla est doctrina, quę ad hunc locum pertinet: sed dabo operam, vt in pauca eam contraham, idque vt eo facilius fieri possit, prius veram sententiã, in aliquot capita distributam, breuiter explicabo.

Primo igitur certissimum est, Deum peccata remittere, non ex aliqua leuitate, quasi sublata lege, non curet iam amplius peccata, nec irascatur illis. Ipse enim proprijs digitis legem conscripsit, ipse sua voce promulgauit cōminationes de ira sua, aduersus peccata, de reatu & supplicijs peccatorum. Et illa legis sententia, vsq; adeo firma & immota est, vt facilius sit cœlum & terram ruere, quam vnum legis vel minimum apicem cadere, quin impleatur vel obedientia, vel pœna, Matt. 5. Deus igitur peccata, in legem suam commissa, non remittit sine intercedente satisfactione, qua legi suæ & obedientia & pœna plenissime & perfectissime ita satisfiat, vt per eam & ira eius propitietur, & suppliciū peccatis debitum tollatur. Talem vero satisfactionem propitiatoriam & reconciliatoriam pro peccatis, meritoriam remissionis peccatorum, & abolitoriam mortis æternæ, nullus homo peccator pro se, nec vlla creatura præstare potuit. Ne igitur totum genus humanum in æternum periret, factum est mirabile illud diuini consilii decretum, de incarnatione filii Dei, vt is mediator noster, in assumpta sine peccato nostro natura, pro nobis legi subderetur, peccatum, reatum peccati, iram Dei, & supplicia peccatorum totius mundi, in se deriuata portaret, & pro illis perfectissima sua obedientia, & sanctissima passione, Deo patri satisfaceret, atq; ita impetraret redemptionem, propitiationem, reconciliationem, remissionem peccatorum, liberationem ab ira Dei, à condemnatione, & morte æterna.

Hanc vero redemptionem per Christum gratia Dei proponit pœnitentiam agentibus, vt sit nostrum propitiatorium, per applicationem seu apprehensionem fidei, ad remissionem peccatorum, Roman. 3. Et hæc sola, nulla vero alia est satisfactio pro peccatis propitiatoria, & abolitoria mortis æternæ. 1. Ioan. 2. Ipse est propitiatio pro peccatis, nō nostris tantum, sed totius mundi. 1. Timoth. 2. Vnus est mediator Dei & hominum, qui dedit semetipsum ἀντίλυτρον pro omnibus Gala. 3. Factus est sub lege, vt eos qui sub lege erant, à maledicto legis redimeret. Heb. 7. 9. & 10. Vna pro peccatis victima semel oblata, æternam redemptionem inuenit, & consummauit in æternum eos, qui sanctificantur. 1. ad Corinth. 15. per Christum dedit nobis victoriam, contra mortem & infernum. Ad Rom. 5. per vnius obedientiam, iusti constituuntur multi. Actor. 4. Non est in alio salus, nec aliud nomen datum est hominibus, in quo oportet ipsos saluari, &c. Hæc in pœnitentia, proponenda sunt hominibus, ne vel Epicurea leuitate, de reconciliatione cum Deo, & remissione peccatorum ludant, vel Pharisaica persuasione, proprias suas satisfactiones iræ Dei, ad propitiationem & expiationem peccatorum, opponant. In reconciliatione igitur peccatoris cum Deo, omnino necessarium est, Deo offerre, & iræ eius opponere satisfactionem pro peccatis, sed illa non consistit in nostris vel actionibus, vel passionibus, vel ex toto, vel ex parte: sed in solidum est vnica satisfactio obedientiæ & passionis filii Dei mediatoris, pro nobis præstita. Illam fides apprehendit, & ponit inter iram Dei, & inter peccata

nostra, sicut Anshelmus inquit: petens, credens & statuens, propter illam satisfactionem peccata sibi remitti. Deum reconciliari, se in gratiam recipi, & ab æterna damnatione liberari. Ad hanc satisfactionem pœnitentium animi, quærentes reconciliationem cum Deo, deducendi erant. Sed regnantibus monachis in actu pœnitentiario, cum multa de satisfactione disputarentur, plane sepulta erat vnica hæc Christi pro peccatis satisfactio, opponenda iræ Dei ad propitiationem & reconciliationem.

Tridentinum vero capitulum, cum titulum posuisset de satisfactionis necessitate & fructu, non prorsus potuit in hac verbi Dei luce Christi satisfactionem silentio præterire, facit igitur eius mentionem: sed ita tamen, vt ei adiungat nostras satisfactiones, quas ipsi pro peccatis exoluamus, vt nos pro peccatis patiamur, sicut Christus pro peccatis passus est. Et 12. Canon, disputans de remissione peccatorum, anathemate damnat illos, qui dicũt non esse aliam pœnitentium satisfactionem pro peccatis, quam fidem, qua apprehendunt Christum pro ipsis satisfecisse. De rebus igitur magnis & necessariis agitur, in hac de satisfactione controuersia, quam scilicet satisfactionem fides pœnitentium, ad Deum afferre, & iræ ipsius opponere debeat, ne damnentur, sed à peccatis absoluti, & à damnatione liberati, Deo reconcilientur, & acceptentur ad vitam æternam.

Satisfactio in veteri Ecclesia.

Secundo. In veteri Ecclesia vsitata fuit satisfactio Canonica, seu disciplinaris. Eos enim, qui vel fidem in persecutione abnegarant vel in manifesta & atrocia crimina prolapsi fuerant, vetus Ecclesia non leuiter recepit ad primam significationem pœnitentiæ, sed prius certis Ecclesiasticis mulctis castigatos explorabat. Stabant in certo loco separato à communione seu cœtu fidelium, cum certis externis signis reatus: cibo, potu, vestitu, gestibus, gemitu, lamentis & supplicationibus, fatentes reatum, & publice petentes absolutionem, sicut ritus illi publicæ pœnitentiæ describuntur apud Tertullia. de pœnitentia, apud Eusebium lib. 5. c. 28. lib. 6. c. 25. apud Sozomenum in Tripartita lib. 9. ca. 35. apud Nicephorum lib. 6. cap. 2. & distinctio. 50. in ca. 14. Illas publicas pœnitentium castigationes Sozomenus vocat ἐπιτίμια ϗ τιμωρίας, mulctas & pœnas: Latini suo quodam modo vocarunt satisfactiones. Et quia vocabulum satisfactionis, propter monachorum disputationes, aliud videtur jam auribus ingerere, quam veteribus significauit: vtile est considerare, quibus Græcis vocibus respondeat. Has vero publicas castigationes vetus Ecclesia lapsis imposuit, non hac opinione, quod essent compensationes coram Deo pro peccatis, aut satisfactiones propitiatoriæ, & meritoriæ remissionis peccatorum, & abolitoriæ stipendii peccati, sed alios habuerunt fines, vt scilicet his ritibus pœnitentium animi explorarentur, an pœnitentiam simularent, an vero serio agerent. 2. Vt Ecclesiæ, scandalis criminum offensæ, tali externa poenitentiæ declaratione rursus satisfieret. 3. Vt huiusmodi spectaculis reliqui admoniti, & à leuitate peccandi absterriti maiori cura lapsus vitarent. 4. Vt ipsis lapsis hæc disciplina esset incitamentum ad veram peccati considerationem, ad serium & non simulatum de peccatis dolorem, ad timorem iræ Dei, ad fidem serio ambientem misericordiam Dei propter Christum, ad firmum & constans emendationis propositum. 5. Vt hæc spectacula publicum præberent testimonium, Ecclesiam non docere libertatem seu impunitatem peccandi, ne propter lapsos verbum Dei male audiret inter gentes, Rom. 2. Ita 2. Corinth. 5. Paulus dicit Corinthiacam Ecclesiam publica increpatione incestuosi ostendisse solicitudinem, apologiam, indignationem, timorem, desiderium, æmulationem, vindictam. Ita Augustinus inquit in Enchiridio, cap. 65. Plerumque dolor alterius occultus est alteri, cum sit coram illo, cui dicitur; Gemitus meus à te non est absconditus. Recte igitur constituuntur ab

Augustinus.

his, qui præsunt Ecclesiæ, tempora pœnitentiæ vt fiat etiam satis Ecclesiæ, in qua remittuntur ipsa peccata. Hieronymus in 16. capit. Matth. Alia est ratio de criminum pœnitentia & satisfactione, de qua Ecclesia, quando læsionem accepit & offensa est, publice suum judicium interponit, indicens satisfactionem publicam & grauiorem, vt innotescat omnibus, vere pœnitere, qui prompto animo suscipiant, quicquid Ecclesia decreuerit. Tertullianus in li. de pœnitentia inquit: confessio satisfactionis, consilium est. Item, Satisfactio confessione disponitur: inde nascitur pœnitentia, qua Deus mitigatur.

Hieronymus.

Et quia experientia ostendebat, multos sæpe frigide & leuiter ea, quæ ad veram de peccatis pœnitentiam pertinent, curare & agere, multos etiam simulatione pœnitentiæ receptos, postea turbare Ecclesiam: magna igitur seueritate vsi fuerunt veteres, in iniungendis canonicis illis satisfactionibus. Certæ enim Ecclesiæ mulctæ certo tempore exoluendæ, & pro grauioribus peccatis duriores & diuturniores imponebantur. Ita Euseb. l.6.c.34. dicit, Dionysium Corinthiacum ad Ægyptios scripsisse de lapsis: τάξεις τῶν πλημμελημάτων διαγράψας. Per certos etiam gradus sensim recipiebant. Primum constituebantur inter audientes, quibus eruditioni verbi licebat interesse: Deinde expleto certo tempore, in ordinem pœnitentium recipiebantur, quibus orationibus Ecclesiæ licebat interesse. Tertio, ad communionem admittebantur, sed sine oblatione. Postremo, per impositionem manus, quasi in integrum restituebantur sicut hæc in canonibus Ancyranis & Nicenis describuntur. Cumulati vero & nimium exacerbati postea fuerunt pœnitentiales illi canones, & quod ad mulctas & quod ad diuturnitatem temporis attinet: ita vt Episcopi de impositis illis satisfactionibus, per indulgentiam non pauca remittere cogerentur. Inuentum etiam fuit artificium redimendi impositas satisfactiones, per commutationem, vt scilicet ieiunium redimi possit eleemosyna, aut oratione. Postea pecunia redimi cœperunt indulgentiæ satisfactionum, donec tandem exoletis prorsus, & antiquatis canonicis satisfactionibus, pecuniariæ redemptiones indulgentiarum ad aliud genus nundinationis transferrentur.

Hæc ideo recitaui: monstrandum enim est in hac disputatione, discrimen inter satisfactiones, de quibus veterum sententiæ loquuntur, & de quibus nunc Pontificii dimicant. Non igitur vbicumque in veterum scriptis vocabulum satisfactionis occurrit, statim probantur & stabiliuntur Pontificiæ satisfactiones. Differentia autem est & in ipsa satisfactionum substantia, & in fine, sicut collatio ostendet, vbi ad pontificias satisfactiones peruenerimus. Et vtilis est obseruatio, quod Pontificii, qui veterum sententiis pro satisfactionibus pugnant, antiquas satisfactiones nec habent nec habere curant, tantum præstigias obiiciunt hominibus, citandis veterum de satisfactione testimoniis. Optandum sane esset, ex ritibus illis veteris Ecclesiæ, aliquid posse in vsum reduci sine superstitione & falsis opinionibus, disciplinæ & exempli gratia. Sed tamen certum est, ritus illos, conscientiæ gratia, ad remissionem peccatorum coram Deo non esse necessarios, quod satis ostendit, & comprobat ipsa mutatio & antiquatio: Item, quod in articulo mortis, pax per absolutionem & communionem Eucharistiæ, dari præcepta fuit, vel nondum impletis illis satisfactionibus, vt testatur exemplum apud Eusebium lib. 6. ca. 34.

Tertio. A publico illo satisfactionum ritu vocabulum etiam ad emendationem vitæ pœnitentium, & ad fructus pœnitentiæ translatum est. Nam de dogmatibus Ecclesiasticis, capite 53. mentio fit secretæ satisfactionis per vitæ correctionem, iugi & perpetuo luctu, vt contraria pro his, quæ pœnitet, agat. Ad ipsos vero fructus pœnitentiæ, ideo trans-

latum

iatum videtur vocabulum satisfactionis: quia post remissionem peccatorum remanent in carne lubrica quædam peccati vestigia, sicut Chrysostomus inquit in 50. Psalm. siue languor quidam tanquam fomes nouorum lapsuum, præsertim quando peccatum per diuturnam consuetudinem, quasi radices egit. Illæ reliquiæ contrarijs remedijs in pœnitentia purgandæ, curandæ & extirpandæ sunt, ne pullulent ex illa radice noua peccatorum germina. Ita Augustini sententia habet de pœnitent. distinct. tertia, Satisfactio pœnitentiæ est, causas peccatorum excidere nec eorum suggestionibus aditum indulgere. Et Chrysostomus in capite tertio Matthæi: Quomodo poterimus fructus dignos pœnitentia facere? vtique si peccatis aduersa faciamus. Aliena rapuisti, incipe iam donare propria: iniuriam cuipiam fecisti, refer iam benedictionis verba conuitijs, &c.

Neque enim vulnerato sufficit ad salutem, tantummodo spicula de corpore euellere, sed etiam remedia adhibere vulneribus. In hanc sententiam Leo recte dicit, sermone Quadragesimali: Christiana anima cordis sui interna diligenter discutiat: videat, ne quid ibi discordiæ hæserit, ne quid cupiditatis insederit, incontinentiam castitas pellat, mendacij tenebras lux abigat veritatis, detumescat superbia, humilitas assumatur: Omnis denique plantatio, quam non plantauit pater cœlestis, radicitus auferatur. Tunc enim virtutum semina in nobis bene nutriuntur, quando ab agro cordis nostri omne germen externum euellitur.

Augustinus

Augustinus in Psalm. 37. Non securus sis, cum confessus fueris peccatum, tanquam semper paratus ad confitendum & committendum peccatum, sic pronuntia iniquitatem tuam, vt curam geras pro peccato tuo. Quid est curam gerere pro peccato? semper niti, semper intendere, semper studiose & sedulo agere, vt sanes peccatum. Hæc quia vera, vtilia & necessaria sunt, ex manifestis scripturæ fundamentis extructa, nullo modo vel negamus, vel reijcimus: sed fatemur, illa pertinere ad opera seu fructus veræ pœnitentiæ, & ad illud præceptum Pauli, Rom. 6. Sicut exhibuistis membra vestra seruire immunditię ad iniquitatem: ita nunc exhibete membra vestra serua iustitiæ, in sanctificationē. Talia vero opera non docentur in scriptura suscipi, opinione meriti remissionis peccatorum, sed sequuntur reconciliationē, juxta dictum Christi: Ecce iam sanus factus es, noli amplius peccare. Et Ro. 6. Liberati à peccato, serui facti estis iustitiæ. Nec sunt opera indebita seu supererogationis, extant enim de mortificatione mandata in scriptura. Quomodo vero illis etiam operib. titulo satisfactionis, assui cœperit opinio expiationis peccatorum, postea exponemus. Nunc volui peculiari loco illas veterum sententias recitare, quia Pontificij illas insidiose miscent suis satisfactionibus, quasi illi, qui pontificias satisfactiones impugnant, reijciant etiam ea, quæ in scriptura tradita & mandata sunt, vt conuersos quasi freno quodam à peccato reuocent & coerceant, reddant pœnitentes in futurum cautiores & vigilantiores, medeantur peccatorum reliquijs, & vitiosos habitus male viuēdo comparatos, contrarijs virtutum actionibus tollant. Et hoc artificium lector etiam in Tridentino decreto reperiet. Illa igitur, quæ vera sunt, & scripturæ testimonium habent, separanda sunt: vt eo explicatius ostendi possit, quid in cōtrouersia positum sit in hac disputatione de satisfactionibus. Quarto. His ita distinctis & explicatis, poterimus iam ad examen decreti de satisfactionibus progredi: sed vt planior sit ratio explicationis, paucis prius expediemus disputationem de pœnis temporarijs, quæ post remissionem aliquando quibusdam in hac vita à Deo imponuntur. Mors igitur Christi satisfactio est, & pro culpa & pro poena æterna, & fide pro-

pter Christum, accipimus simul remissionem culpæ, & pœnæ æternæ. Os. 13. Ero mors tua, ò mors, 1. Corint. 15. Dedit nobis victoriam contra mortem propter Christum. Ioan. 3. Qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam. Sed quod ad pœnas temporales in hac vita attinet, post acceptam remissionem peccatorum subijciuntur in hac vita vel communibus calamitatibus vel peculiarib. pœnis, propter certa seu priuata quędam peccata, vt Adam, Gen. 3. Dauid, 2. Reg. 12. & 24. item populus Israel, Exod. 32. Nu. 12. Miriam, Nu. 12. Testantur idem calamitates baptizatorum post Baptismum. De hoc igitur non est controuersia, an post reconciliationem credentes in hac vita subiecti sint communibus calamitatib. id enim & scriptura & experientia testatur. Ostendunt etiam scripturæ exempla, Deum aliquando & post reconciliationem seu remissionem, quibusdam singulares pœnas ob peccata in hac vita imponere: quãquam hoc non sit vniuersale: nec enim semper, nec omnib. Deus singulares pœnas, quibus peccata remittit, in hac vita imponit: testantur exempla paralytici, Magdalenæ, Publicani, Zachæi, Petri, de quo Ambros. inquit: Lacrymas eius lego, satisfactionem non lego. Sed hæc est quæstio, quare, propter quas causas, & in quem finem tales pœnæ, reconciliatis post remissionem culpæ, in hac vita à Deo imponantur. Et licet de vocabulis nolim pugnare, an afflictiones illæ reconciliatorum vocandæ sint pœnæ peccatorum, an vero paternæ correptiones & castigationes. Scriptura enim etiam dicit de reconciliatis: Corpus mortuum est propter peccatum, Romanor. 8. & 2. Reg. 12. Quia fecisti hoc, &c. Omnino tamen statuendum est discrimen inter pœnas seu afflictiones, quæ infliguntur impijs, & quæ imponuntur reconciliatis: In impijs enim sunt signa offensæ Dei, & personam illam esse sub ira Dei, & sunt testimonia secuturæ æternæ pœnæ. Hanc causam & rationem non habent in reconciliatis, quasi Deus illis nondum satis sit reconciliatus, sed aliquid offensæ retinuerit, etiam post datam remissionem peccatorum. Sed illis imponuntur ad castigationem sui, & ad exemplum aliorum. Ne enim, accepta reconciliatione, obliuiscantur, quanta sit abominatio peccati, & quæ magnitudo iræ Dei aduersus peccatum, atq; ita lapsus extenuent, negligant aut defendant, gratiam vel securitate amittant, vel noua petulantia excutiant, & tandem ad vomitum reuertantur: ideo subijciuntur post reconciliationem, vel communibus calamitatibus, vel peculiaribus pœnis: vt hac commonefactione subinde magis accendatur, & crescat in ipsis odium & detestatio peccati, timor Dei, fides solicite curans, vt gratiam retineat, & in bonitate Dei permaneat, diligentia cauendi peccata, vt reprimantur & mortificentur prauæ inclinationes. Et in summa, vt his exercitijs conseruetur & confirmetur poenitentia, quæ perpetua esse debet, fides, obediẽtia in cruce, spes, petitio & expectatio auxilij, liberationis seu mitigationis, vtque semper circumferamus testimonium, nobis propter peccatum pereundum esse, nisi propter Filium reciperemur: item, ne arrogemus nobis laudem propriæ iustitiæ, ne efferamus nos super cæteros peccatores, sed Deo vera & humili infirmitatis confessione nos subijciamus. Deniq; quando reconciliati vel communibus miserijs subijciuntur, vel propter certa peccata insignibus calamitatibus onerantur, Deus vult in illis, tanquam in publico spectaculo, conspici exempla, admonentia & nos & alios de iudicio suo aduersus peccata: vt cogitent id, quod Petrus monet: Si à domo Dei iudicium incipit, quis finis eorum erit, qui non credunt Euangelio? 1. Pet. 4. Ita Num. 12. Moses orans pro sorore sua, cum ob peccatum lepra fuisset percussa, & agnosceret peccatum suum, audit à Domino: Si pater eius spuisset in faciem eius, nonne debuerat saltem septem diebus rubore suffundi?

Tales igitur temporariæ pœnæ, quas Deus reconciliatis in hac vita imponit, nequaquam ita sunt interpretandæ, quasi sint vel merita remissionis peccatorum, vel compensationes pœnæ æternæ, sed alias habent longe grauissimas causas.

Porro de pœnis illis temporariis ex scriptura & hoc constat, Deum pro bona sua erga reconciliatos voluntate, quam propter Filium Mediatorem omnia ita dispensat, vt ipsis in bonum cedant, Rom. 8. nec semper, nec omnibus reconciliatis singulares pœnas pro peccatis in hac vita imponere, nec æqualiter illas omnibus imponere: impositas etiam à Deo sæpe mitigari aut tolli: aliquando vero eas manere, & in hac vita non tolli. Et inde reconciliati sumunt occasionem pulcerrimorum exercitiorum pœnitentiæ, fidei, inuocationis, humilitatis, patientiæ, obedientiæ, spei, &c. Petunt sane mitigationem & liberationem, sed tamen ita, vt humiliter & patienter ex agnitione peccatorum se subiiciant flagellis Dei, iuxta bonam ipsius voluntatem. Petunt, vt sint paternæ castigationes, agnoscunt, Deum in illis pœnis non accendere totam iram suam, & nobis in bonum cedere castigationes illas, quia reconciliati sumus. Et summa, in temporariis illis pœnis petunt, vt Deus vel ab illis custodiat, vel mitiget, vel liberet: vel si pœnas manere velit, vt det patientiam, & tandem saluet. Ita Micheas inquit: Iram Domini portabo, quia peccaui. Et Thren. 3. Bonum est viro, cum portauerit iugum ab adolescentia: sedebit solitarius, & tacebit, ponet in puluere os suum, si forte sit spes. Item, Misericordiæ Domini, quod non consumpti sumus: non accendit totam iram suam. In ira misericordiæ recordabitur. Ne in furore tuo arguas me. Corripe me Domine, inquit Ieremias: veruntamen in iudicio, & non in furore tuo, ne forte ad nihilum redigas me. Dauid inquit: Libera me de sanguinibus, quia tu es Deus salutis meæ, &c.

Illas etiam temporales pœnas scriptura tradit, reconciliatis propter filium mediatorem sæpe vel mitigari, vel prorsus tolli, quando vera humilitate peccata agnoscunt, fide Deum inuocant, veterem hominem mortificant, & serio nouam vitam meditantur, hoc est, non indebitis humanarum traditionum operibus, sed tota pœnitentia, quæ habet mandatum Dei, pœnæ illæ propter Christum mitigantur. 2. Paralip. 7. Si pluuia non fluxerit, si venerit locusta, pestis, &c. conuersus autem populus meus deprecatus me fuerit, & exquisierit faciem meam, & egerit pœnitentiam à viis suis pessimis: ego exaudiam de cœlo, & propitius ero peccatis ipsorum, & sanabo terram. Ierem. 15. Repente loquar, vt destruam. Si vero pœnitentiam egerit gens illa à malo suo, agam & ego pœnitentiam super malo, quod cogitaui, vt facerem. Psal. 91. Inuoca me in die tribulationis, & eripiam. Ioel. 2. Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, in fletu, & in planctu. Scindite non vestimenta, sed corda vestra, &c. Obseruandum vero est, pœnas temporarias mitigari tota pœnitentia, nõ quod opera eius sint vel compensationes, vel merita remissionis peccatorum, sed quia castigationib. illis Deus in reconciliatis aliud nihil quærit, quam vt conseruetur, magis accendatur, crescat & augeatur vera humilitas, agnitio, odium & detestatio peccati, exercitium fidei, mortificatio veteris hominis, patientia, spes, &c. Quando igitur in ipsis pœnis Deus talia pœnitentiæ exercitia in reconciliatis videt, tunc habet id, quod castigationibus istis quærere solet. Atque ita pœnæ illæ vel mitigantur, vel tolluntur, propter filium mediatorem. Et hoc est, quod Paulus docet, 1. Corinth. 11. Si nos ipsos iudicaremus, non vtique iudicaremur. Quando vero iudicamur, à Domino castigamur, ne cum mundo damnemur. Delectatus fuit in illa sententia Paulus paronomasia verborum forẽsium, κρίνειν, διακρίνειν, & κατακρίνεσθαι. Nam per verbum κρίνεσθαι intelligit eo loco

pœnas

pœnas temporarias, quia mox per παιδεύεσθαι illud interpretatur, quæ à Deo propter peccata immittuntur, quibus, tanquam pædagogus flagellis, admonet nos de peccato, & ira sua aduersus peccata, vt ita flectat, excitet & impellat nos ad pœnitentiam & emendationem: κατακρίνεσθαι complectitur vltimas & æternas pœnas damnatorum in futura vita. Quando vero inquit: Si nos ipsos iudicaremus, non vtitur verbo κρίνειν sicut Pontificij interpretantur de electitiis pœnis, quæ tanquam satisfactiones aut compensationes pro peccatis, vel voluntarie suscipiuntur, vel à confessionario iniunguntur, sed vtitur verbo διακρίνειν quod sæpe in forensi significatione vsurpatur, vt 1. Cor. 16. & in Græcis interpretibus sæpissime, Exod. 18. Leu. 24. 3. Reg. 3. Psal. 81. quando scilicet instituitur inquisitio causæ. Hoc igitur Paulus vult dicere: Si nos ipsos diiudicaremus, hoc est, si, excussa securitate, perpetua pœnitentia inquireremus in naturam & vitam nostram, mortificantes radicem peccati, reprimentes prauas cupiditates, &c. tunc non opus esset, Deum per flagella nos horum admonere. Quando vero securi, peccatum inhabitans negligimus, & sensim ipsi indulgemus, tunc Deus per castigationes nos reuocat ad pœnitentiam, ne cum mundo in peccatis damnemur.

Nec tamē ipsa pœnitentia cum fructib. suis, Deo præscribere vel potest vel debet terminum aut modum, seu mitigationis seu liberationis in pœnis illis castigatoriis: sed totum hoc humilis fidei obedientia resignat & commendat paternæ Dei erga nos voluntati, cum quidem certi simus, diligentibus Deum omnia in bonū cooperari, Rom. 8. Ita Ioel. 2. cum in vera pœnitentia petunt à Deo mitigationem & liberationem in pœnis temporariis, addunt: Quis scit si conuertatur & relinquat benedictionem. Et 1. Reg. 12. Cum Nathan dixisset, Paruulus morietur: Dauid ieiunans & pernoctans in terra, deprecatur Dominum, sed tamen moritur infans, septem diebus percussione Domini afflictus. Dauid vero non ob hoc irascitur Deo, sed surgens, deposita lugubri veste, ingreditur domum Domini, licet pœna illa non fuisset sublata, quia, inquit, ita oraui: Quis scit, si forte misereatur mei Dominus, vt infans viuat, &c.

Hæc vtilissima doctrina, continens pulcerrima pietatis exercitia, Pontificiis satisfactionibus misere & fœde obscurata & deprauata est, sicut mox ostendemus. Volui autem hoc loco, priusquam ad examen Tridentini Decreti de satisfactionibus accederemus, veram Scripturæ sententiam de castigationibus temporariis, quæ vel communibus calamitatib. vel aliquando singularib. flagellis, post reconciliationem in hac vita credentibus à Deo imponuntur, explicare, vt expeditior, & minus intricata esset ratio examinis. Video enim, à Pontificiis, in hac de satisfactionibus disputatione, quædam misceri, quæ per se recte intellecta, vera sunt, vt de reliquiis peccatorum mortificandis, & de pœnis temporariis: vt ita speciem aliquam veritatis commentis suis circumdent, vtque nos prægrauent, quasi illa etiam, quæ vera & vtilia sunt, negemus & abiiciamus. Indicaui igitur, prius veram sententiam de his quæstionibus exponendam esse. Ita enim ex collatione rectius considerari & intelligi poterit, quomodo vera & vtilis doctrina commentis Pontificiarum satisfactionum obscurata & deprauata sit.

Sed explicata vera sententia ostendendum est, quomodo paulatim ritibus & operibus illis satisfactionum, quas veteres ita vocarunt, cœperint adiici peregrinæ & superstitiosæ opiniones, quæ subinde magis cumulatæ sunt. Veteres enim, vt ritus illos satisfactionum hominibus magis commendarent, sæpe cohortatorie magis, quam vere, iuxta Chrysostomi dictum, de ritibus illis per hyperbolen locuti sunt, peccata scilicet

& pœnas, peccatis debitas, purgari, compensari, tegi, iudicem placari, & reconciliari operibus illis satisfactionum. Ita Origenes opera illa vocat pretium, quo peccata redimuntur, homilia 15. in Leuit. Cyprianus libro 1. Epist. 3. dicit, satisfactionibus delicta redimi. Epist. 8. Dominum placari. Libr. 3. Epist. 14. dicit, pœnitentes operibus suis Deo satisfacere ad misericordiam. Ambrosius ad virginem lapsam dicit, peccata satisfactione expiari. Augustinus in Enchiridio, cap. 70. dicit, Deum propitiandum esse per eleemosynas. Gregorius dicit, Qui se illicita meminit commisisse, à quibusdam studeat licitis abstinere, quatenus per hoc conditori suo satisfaciat. Et Cyprianus in illis hyperbolicis satisfactionum commendationibus eo vsque progreditur, vt affirmet, peccatum non dimitti, nisi absolutis & completis prius Canonicis illis satisfactionibus. Et in sermone de eleemosyna excidit ipsi hoc inconsiderate dictum: Delicta, quæ ante Baptismum contracta fuerunt, Christi sanguine & satisfactione purgari: sordes vero postmodum contractas eleemosynis ablui. Et addit, remedia propitiando Deo, in lapsibus post Baptismum, hæc esse, operationibus iustis Deo satisfacere, misericordiæ meritis delicta purgare, &c. Hæc profecto, nimium transcendens veritatem, est oratio. Ioannes enim illis, qui post baptismum peccant, dicit: Hæc scribo vobis, vt non peccetis. Sed etsi quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem, Iesum Christum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris, nec pro nostris tantum, sed pro totius mundi.

Postea collapsis vetustis illis satisfactionum ritibus, quorum impletio ante absolutionem flagitabatur, ortum fuit aliud genus satisfactionum, operum indebitorum, seu supererogationis. Illæ vero nouæ & secretæ satisfactiones, post perceptam demum absolutionem, implendæ iniungebantur. Et ad illa opera indebita cœperunt Scholastici accommodare magnificas veterum de satisfactionibus declamationes, quas nouis etiam hyperbolis auxerunt. Ita Scotus definit satisfactionem, quæ sit redditio æquiualentis, esse operationem exteriorem, laboriosam seu pœnalem, voluntarie assumptam, ad puniendum peccatum commissum à se, & ad placandam diuinam offensam: vel esse passionem, aut pœnam voluntarie toleratam in ordine ad peccatum vel peccati remissionem.

Thomas disputat, satisfactionem esse actum iustitiæ, quia peccator satisfactione ipsemet vindicat offensam diuinam commissam, vt hoc modo restituatur sibi amicitia diuina. Et format tale argumentum, probaturus, hominem posse Deo pro peccato satisfacere: Quia homo potest homini satisfacere, & ei reconciliari: Deus vero incomparabiliter magis est misericors, quam aliquis homo, ergo multo magis homini possibile est satisfacere Deo. Quia vero in satisfactione requiritur æquiualentia ad peccatum, dicit Thomas esse æquiualentiam, non quantitatis, sed proportionis, & hominem ita posse satisfacere Deo, si homo faciat, quicquid potest ex sua parte, & Deus illud acceptet ex sua parte, tanquam si esset æquale: item satisfactionem nostram habere quandam infinitatem ex charitate, qua informetur, & ex bonitate Dei, qua acceptetur: atque ita fieri correspondentiam nostræ satisfactionis ad peccatum, quod infinitum est.

Idem dicit, satisfactionem ideo debere fieri per opera afflictiua; quia scilicet sit recompensatio diuinæ offensæ.

Bonauentura dicit, nullum opus peccatoris vel passionem esse satisfactionem æquiualentem peccato nisi per fidem coniungatur passioni satisfactoriæ mediatoris. Thomas vero contra disputat, etiamsi non interuenisset meritum Christi, tamen hominem habentem gratiam seu charitatem posse Deo pro peccatis satisfacere. Porro posito hoc, quod homo

possit & debeat Deo pro peccatis satisfacere, varie disputatum fuit, quid sit in peccato, pro quo homo satisfaciat.

Thomas simpliciter dicit, satisfactionem pœnitentis esse recompensationem diuinæ offensæ. Bonauentura distinguit, in peccato duo esse, auersionem seu offensam, deinde conuersionem seu libidinem deordinatam.

Pro primo, nullum hominem posse satisfacere, pro secundo posse hominem satisfacere. Gabriel dicit, reatum culpæ, & offensam Dei, remitti vel sola contritione, vel contritione simul & absolutione, opera vero satisfactionis ordinari ad remissionem pœnæ. Ibi vero quidam disputant, remissa culpa, pœnam æternam virtute clauium mutari in temporalem, quod pro ea in hac vita satisfacere possumus.

Alij sentiunt, & culpam & pœnam æternam remitti per contritionem, remanere vero obligationem ad aliquantulam pœnam temporalem, & Deum compromisisse in rectores Ecclesiæ, vt partem eius remittant virtute clauium, pro altera parte imponant satisfactiones: opera vero, per quæ fiat satisfactio, definiunt esse indebita, seu non mandata, quæ sunt supererogationis. Richardus enim dicit, Deum constituisse certam mensuram eorum, ad quæ homo de necessitate tenetur: Obseruantiam scilicet præceptorum, vt de reliquo, hoc est, de operibus supererogationis posset satisfacere de commisso peccato.

Hoc est totum commentum Pontificiæ doctrinæ de satisfactionibus, quod breuiter hoc loco ipsorum verbis recitare volui. Primum, vt ex ipsa antithesi consideretur, quam fœde à Scholasticis adulterata & deprauata sit doctrina illa, quam paulo ante ex scripturæ sententia exposuimus. Secundo, vt verba Tridentini decreti rectius intelligi possint, quid velint & quo respiciant. Paucis igitur iam absolui potest examen huius capituli. Quod enim dicunt de peccatorum reliquiis sanandis, de malis habitibus tollendis, vt cautiores & diligentiores reddantur pœnitentes, ne in similia vel grauiora labantur: quomodo doctrina illa recte & vtiliter iuxta verbi Dei prescriptũ tradi & vsurpari possit supra explicauimus. Hoc vero merito reprehenditur, quod Pontificij doctrinam illam transferunt ad opera indebita, seu supererogationis, quæ non sunt mandata à Deo, & tales intelligunt fructus pœnitentiæ, quos non tantũ ad nouæ vitæ custodiam, & ad reliquæ infirmitatis medicamentum pertinere volunt, sed ad præteritorum peccatorum vindictam, quod, quale sit, ex Scholasticis ostensum est, vt scilicet sint recompensatio diuinæ offensæ. Item, quod attinet ad pœnas temporarias, quibus credentes in hac vita, etiam post hanc vitam subiecti sunt, quæ sit vera sententia, in præcedentibus explicauimus.

Hoc vero obseruet lector, quam timido & suspenso gradu Tridentinum Capitulum incedat, inter illas Scholasticorum disputationes, an per nostras satisfactiones redimatur culpa peccati, an pœna æterna, an vero tantum temporaria pœna. Item an temporalis pœna, intelligenda sit ea, in quam commutata sit æterna pœna, an vero à remissione culpæ & pœnæ æternæ distinguant pœnam temporariam? Multi nostri temporis Pontificij Scriptores diserte dicunt, culpam & pœnam æternam solius Christi satisfactione tolli, nostras vero satisfactiones pertinere tantum ad temporarias pœnas. Sed Tridentinum Concilium singulari artificio verba ita moderari voluit, ne quid videretur in Scholasticorum disputationibus reprehendere vel damnare.

Ita vero Concilium sententiam suam explicat. Eos, qui ante Baptismũ deliquerunt, dicit in gratiam à Deo recipi, sine propriis satisfactionibus, propter meritũ & satisfactionẽ Christi: qui vero post Baptismũ lapsi sunt, illis, ait, diuinam clementiam non dimittere peccata, absq; vlla propria

ipsorum

ipsorum satisfactione, quam pro peccatis ipsi exoluant. Hoc Lector bene notet, Tridentinum Concilium ideo de satisfactionibus dimicare, ne lapsis post Baptismum, si conuertantur, credantur peccata dimitti, propter solius Christi meritum & satisfactionem, sed hoc contendunt, nostras etiam satisfactiones ad hoc necessarias esse, vt peccata post Baptismum commissa nobis remittantur, atque ideo debere nos pro peccatis nostris satisfactiones exoluere. Hactenus inter Pontificios multi, quia animaduerterunt, quam blasphemum sit, nostras satisfactiones referre ad remissionem peccatorum, ideo clamitarunt, falso sibi hoc tribui, quasi doceāt, ad ipsam remissionem peccatorum satisfactiones nostras pertinere, cum tantum de pœnis quibusdam temporarijs illas intelligi velint. Sed Tridentinum Conciliū loquitur quidem etiam de pœna temporali: apertis tamen verbis dicit: peccata post Baptismum pœnitentibus à Deo non dimitti, absque aliqua ipsorum satisfactione. Et mox addunt, nobis pro peccatis nostris exoluendam esse satisfactionem. Illud vero Lector ita intelligat: Scholastici dicunt, ad perfectam remissionem peccatorum pertinere remissionem culpæ, & vniuersæ pœnæ, siue sit æterna, siue temporaria. Quando igitur culpa & pœna æterna dimissa sunt, nondum perfecta est remissio peccatorum. restat enim adhuc pœna temporalis: & quia ad eius remissionem necessaria sint opera satisfactoria, cum quidem pœna æterna tradatur commutari in temporalem: hoc modo nostras satisfactiones dicunt pertinere ad remissionem peccatorum, & ad eam necessarias esse: intelligunt igitur, Deum non totam offensam remittere in remissione culpæ, sed aliquid de offensione retinere, quod effundat in pœna temporaria, quam post condonationem culpæ imponit, & pro remissione illius offensæ nostris operibus satisfaciendum esse. Sed quæ sit ratio pœnarum temporalium, quæ post reconciliationem à Deo immittuntur, supra diximus. Neque enim Deus credentibus peccata ita remittit, sicut homines solent, qui sæpe condonationem simulant, & interim tamen offensam retinent, & data occasione eam effundunt.

Illud vero emblema dignum est peculiari obseruatione, imo perpetua memoria, quod Tridentinum Capitulum de nostris satisfactionibus ita loquitur: Sicut Christus passione sua pro peccatis nostris satisfecit: ita & nos satisfaciendo patimur pro peccatis.

Nos miseri hactenus Paulo credidimus, solum Christum Iesum pro peccatis passum esse. Vnus enim, inquit, pro omnibus mortuus est. Vna victima consummauit omnes, qui sanctificātur. Vnus mediator, qui animam suam dedit in redemptionem pro omnibus. Iam vero ex Tridentino Concilio discimus, sicut Christus satisfecit pro peccatis, ita & nos debere satisfaciendo pati pro peccatis. Non fideliter itaque Ioannes baptizatos instituit, cum inquit. Si peccauerimus, Christus est propitiatio nostra, 1. Ioan. 2. debuisset enim iuxta Tridentinum Capitulum dicere: Si post Baptismum peccaueritis, non solus Christus est propitiatio pro peccatis nostris: sed sicut Christus satisfecit pro peccatis, ita & vos debetis satisfaciendo pati pro peccatis vestris. Et vehementer miror, cum singulari calliditate, multa in his decretis tecta & inuoluta sint, quod tam crassa impudentia in hoc capitulo ipsis exciderit. Sed non dubito, singulari iudicio Dei hoc factum esse, vt extaret manifestissima nota Antichristi: non solum scilicet Christum passum esse pro peccatis nostris, non solum satisfecisse pro peccatis nostris, sed & nos satisfaciēdo pati pro peccatis nostris. Eant nunc & protestentur, se nulla ex parte suis satisfactionibus obscurare aut imminuere vim meriti & satisfactionis Christi. Operæ pretiū vero est audire, quibus argumentis hoc probent: quia scilicet Paulus, Roman. 8. dicit, nos passionibus conformes effici Christo. Sed nullo modo

Paulus affirmat, illam conformitatem in eo consistere, vt sicut ipse passus est pro peccatis nostris, ita & nos satisfaciendo patiamur pro peccatis. Ita Petrus inquit: Christus passus est pro nobis, relinquēs nobis exemplum: sed in quo exemplum illud consistat, diserte ibi explicat. Et ne videatur satisfactoriam passionē pro peccatis diuidere inter nostras & inter Christi passiones, addit; Christum tulisse peccata nostra, vt nos liuore eius sanati, & peccatis mortui, iustitiæ viueremus. Alterum Tridentini capituli argumentum est: Omnia, inquit Paulus, possum in eo, qui confortat me: ergo possum etiam satisfaciendo pro peccatis pati. Num igitur Paulus potest mundum redimere, mortem destruere, vitam reducere? Si omnia potest, vt nullum iam amplius discrimen sit inter caput & membra; nec verum amplius sit, quod Colossens. 1. scriptum est, Christum in omnibus πρωτεύειν quare igitur 1. Cor. 1. dicit: Num Paulus pro vobis crucifixus est? Vides vt arbitror, quomodo Scripturæ sententijs ludat Tridentinum conciliabulum. Eiusdem generis est, quod dicunt: In Christo viuimus: ergo in Christo meremur & satisfacimus pro peccatis: quin igitur in Christo etiam creamus & gubernamus cœlum & terram? Ea certe, quæ ad officium redemptoris, mediatoris, & saluatoris pertinent, solius Christi ita sunt propria, vt nemini communicentur. Vnus enim est mediator, vnica victima pro peccatis consummati sumus: Non est aliud nomen hominibus ad salutem datum.

Illa vero plus, quam Magistralis & vere Pontificia est demonstratio: Olim in publica pœnitentia non dabatur absolutio, nisi completa prius satisfactione imposita: nunc vero Pontificij iniungunt satisfactiones, post acceptam absolutionem demum conficiendas. Audi vero, vbi in Scriptura hoc mandatum sit. Claues, inquiunt, Sacerdotum non tantum ad soluendum, sed & ad ligandum concessæ sunt. Item: Apostoli iubentur non tantum remittere, sed retinere peccata.

Scio hoc, sed verba illa simpliciter, sicut sonant, intelligo, Christus iubet Apostolos peccata soluere & remittere illis, qui pœnitentiam agunt, & credunt Euangelio: qui vero vel nolunt agere pœnitentiam, vel reconciliationem, quæ in Euangelio offertur, nolunt quærere & accipere, illorum peccata iubet ligari & retineri, hoc est, iubet illis denuntiari: tu iuxta cor tuum impœnitens, thesaurizas tibi iram in die iræ, Rom. 2. Qui non credit in filium, ira Dei manet super eum, Ioan. 3. Qui non crediderit, cōdemnabitur, Marc. 16. Et hanc denuntiationem Christus pronuntiat ratam fore in cœlo. Hanc vero Christi sententiam Tridentini satisfactores ita ludificant: Quia potestas clauium debet peccata soluere & ligare, remittere & retinere: ergo in absolutione non est propter Christum perfecta peccatorum remissio annuncianda; sed iniungendum est illis, qui absoluuntur, vt & ipsi satisfaciendo pro peccatis patiantur, vt ita in absolutione peccata simul & soluantur & ligentur, remittantur, & retineantur: & quidem ligare & retinere peccata significet, ijs, qui absoluuntur, imponere satisfactiones, quibus & ipsi pro peccatis suis aliqua ex parte satisfaciant, hoc est peccata hac ratione nobis remittuntur, si & ipsi satisfaciendo pro peccatis patiamur. Iusserit igitur Christus ita annuntiare remissionem peccatorum in suo nomine, vt voluerit illis ipsis, quibus peccata suo nomine remittuntur, ligari etiam & retineri peccata hoc modo, vt pro illis satisfaciendo & ipsi patiantur, sicut Christus pro peccatis passus est. Remittet igitur minister credentibus peccata propter Christum, ita vt ex illis aliquid retineat, pro quo ipsi satisfaciendo patiantur. Et tales non tam deprauationes, quam ludificationes Scripturæ in ipso Tridentino concilio, & quidem cum anathemate proponuntur.

Quod dictum est, optimam & aptissimam pœnitentiam esse nouam

vitam,

vitam, hanc habet sententiam: Post acceptam fide propter Christum remissionem peccatorum, non requiri prætereа aliam satisfactionem, aut expiationem pro peccatis, cum in Christo simus consummati, sed requiri illud, quod Scriptura præscribit, Desine à malo & fac bonum. Expoliate veterem hominem, mortificate concupiscentias & actiones eius, & induite nouum, vt in nouitate vitæ ambuletis, mortui peccatis, viuite iustitiæ, deponite opera tenebrarũ, & induite arma lucis, &c. Iam vero ad talem nouitatem vitæ pertinent ieiunium, eleemosyna, oratio, tolerantia afflictionum, & alia pietatis exercitia, verbo Dei præscripta. Sed Pontificij hæc non requirunt, quatenus ad nouitatem vitæ pertinent, & quatenus habent mandatum Dei, sed quatenus sunt opera indebita seu supererogationis, vt hac ratione sint satisfactiones pro peccatis. Intelligũt autem certas leges ieiuniorum præscriptam formam eleemosynarum, numeratam precum recitationem, non sicut verbo Dei mandantur, sed sicut vel sponte suscipiuntur, vel à sacerdote iniunguntur. Quatenus enim à Deo mandata sunt, pertinent ad nouitatem vitæ: quatenus vero vel sponte suscipiuntur, vel à sacerdote iniunguntur, fiunt satisfactiones pro peccatis. Atque ita non tantum amplius aliquid facere poterimus, quam lex Dei requirit sed opera indebita, hoc est, quæ nõ sunt mandati diuini, sed traditionum humanarum: præstantiora, digniora, maioris efficaciæ & meriti erunt, quam quæ diuinitus mandata sunt. Et hoc est, quod inter se tanquam diuersa opponunt, satisfactionem & nouitatem vitæ, cum antea ex Hieronymo & Augustino ostenderimus eadem esse.

DE EXTREMA VNCTIONE.

CAPVT I.

Visum est autem sanctæ Synodo, præcedenti doctrinæ de pœnitentia, adiungere ea, quæ sequuntur, de Sacramento extremæ vnctionis, quod non modo pœnitentiæ, sed etiam totius Christianæ vitæ, quæ perpetua pœnitentia esse debet, consummatiuum existimatum est à Patribus. Primum itaq; circa illius institutionem declarat & docet, quod clementissimus Redemptor noster qui seruis suis quouis tempore voluit de salutaribus remediis aduersus omnia omnium hostium tela esse prospectum, quemadmodum auxilia maxima in Sacramentis aliis præparauit, quibus Christiani conseruare se integros, dum viuerent, ab omni grauiori spiritus incommodo possint: ita extremæ vnctionis Sacramento finem vitæ, tanquam firmissimo quodam præsidio, muniuit. Nam etsi aduersarius noster occasiones per omnem vitam quærat & captet, vt deuorare animas nostras quoquo modo possit, nullum tamen tempus est, quo vehementius ille omnes suæ versutiæ neruos intendat, ad perdendos nos penitus, & à fiducia etiam, si possit, diuinæ misericordiæ deturbandos, quam cum impendere nobis exitum vitæ prospicit. Instituta est autem sacra hæc vnctio infirmorum, tamquam vere & proprie Sacramentum noui Testamenti, à Christo Domino nostro, apud Marcum quidem insinuatum, per Iacobum autem Apostolum, ac Domini fratrem fidelibus commendatum ac promulgatum. Infirmatur inquit quis in vobis, inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent supra eum, vngentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus, & si in peccatis sit, dimittentur ei. Quibus verbis, vt ex Apostolica traditione per manus accepta, Ecclesia didicit, docet materiam, formam, propriam ministrum, & effectum huius salutaris Sacramenti. Intellexit enim Ecclesia, materiam esse oleum ab Episcopo benedictum. Nam vnctio aptissime Spiritus sancti gratiam, qua inuisibiliter anima ægrotantis inungitur, repræsentat. Formam deinde esse illa verba: Per istam vnctionem, &c. Res porro, & effectus huius Sacramenti illis verbis explicatur: Et oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus, & si in peccatis sit, dimittentur ei. Res etenim gratia est Spiritus sancti, cuius vnctio delicta, si quæ sint adhuc expianda, ac peccati reliquias abstergit, & ægroti animã alle-

uiat & confirmat, magnam in eo diuinæ misericordiæ fiduciam excitando, qua infirmus subleuatus & morbi incommoda, ac labores leuius fert, & tentationibus dæmonis calcaneo insidiantis facilius resistit, & sanitatem corporis interdum, vbi saluti animæ expedierit, consequitur. Iam vero, quod attinet ad præscriptionem eorum, qui & suscipere & ministrare hoc Sacramentum debent, haud obscure fuit illud etiam in verbis prædictis traditum. Nam & ostenditur illic, proprios huius Sacramenti ministros esse Ecclesiæ presbyteros, quo nomine, eo loco non ætate seniores, aut primores in populo intelligendi veniunt: sed aut Episcopi, aut Sacerdotes ab ipsis rite ordinati, per impositionem manuum presbyteri. Declaratur etiam esse hanc vnctionem infirmis adhibēdam, illis vero præsertim, qui tam periculose decumbunt, vt in exitu vitæ constituti videantur, vnde & Sacramentum exeuntium nuncupatur. Quod si infirmi post susceptam hanc vnctionem conualuerint, iterum huius Sacramenti subsidio iuuari poterunt, cum in aliud simile vitæ discrimen inciderint. Quare nulla ratione audiendi sunt, qui contra tam apertam & dilucidam Apostoli Iacobi sententiam docent, hanc vnctionem vel figmentum esse humanum, vel ritum à Patrib. acceptum, nec mandatum Dei, nec promissionem gratiæ habentem, & qui illam iam cessasse asserunt, quasi ad gratiam curationum, duntaxat in primitiua Ecclesia referenda esset, & qui dicunt, ritum & vsum, quem sancta Romana Ecclesia in huius Sacramenti administratione obseruat, Iacobi Apostoli sententiæ repugnare, atq; ideo in alium commutandum esse, & deniq; qui hanc extremam vnctionem à fidelibus sine peccato contemni posse affirmant. Hæc enim omnia manifestissime pugnant cum perspicuis tanti Apostoli verbis. Nec profecto Ecclesia Romana aliarum omnium mater & magistra, aliud in hac administranda vnctione quantum ad ea, quæ huius Sacramenti substantiam perficiunt, obseruat, quam quod Beatus Iacobus perscripsit. Nec vero tanti Sacramenti contemptus, absq; ingenti scelere, & ipsius Spiritus sancti iniuria esse posset.

CANON I.

Si quis dixerit, extremam vnctionem non esse vere & proprie Sacramentum à Christo Domino nostro institutum, & à Beato Iacobo Apostolo promulgatum, sed ritum tantum acceptum à Patribus, aut figmentum humanum, anathema sit.

CANON II.

Si quis dixerit, sacram infirmorum vnctionem non conferre gratiam, nec remittere peccata, nec alleuiare infirmos, sed iam cessasse, quasi olim tantum fuerit gratia curationum, anathema sit.

CANON III.

Si quis dixerit, extremæ vnctionis ritum & vsum, quem obseruat sancta Romana Ecclesia, repugnare sententiæ beati Iacobi Apostoli, ideoque eum mutandum, posseque à Christianis absq; peccato contemni, anathema sit.

CANON IV.

Si quis dixerit, presbyteros Ecclesiæ, quos beatus Iacobus adducendos esse ad infirmum vngendum hortatur, non esse Sacerdotes ab Episcopo ordinatos, sed ætate seniores in quauis communitate, ob idque proprium extremæ vnctionis ministrum non esse solum sacerdotem, anathema sit.

EXAMEN.

Non dubium est id, quod Decretum Tridentinum affirmat, aduersarium nostrum diabolum, qui per omnem vitam occasionem deuorandi animas nostras quærit & captat, illo potissimum tempore, cùm impendere nobis exitum vitæ prospicit, omnes versutiæ suæ neruos intendere, ad perdendos nos penitus, & à fiducia, si posit, diuinæ misericordiæ deturbandos. Accedunt in hac infirmitate carnis terriculamenta & trepidatio-

nes instantis mortis in conspectu peccatorum. Vnde oritur extrema & grauissima lucta fidei, aduersus peccata, carnis & Satanæ tentationes, cateruatim & solito grauiores tunc ingruentes, aduersus ipsam denique mortem. Et si tunc, succumbente fide, aduersarius noster præualuerit, actum est de salute nostra. Neque enim post hanc vitam restat locus vel pœnitentiæ vel reconciliationi. Certum igitur & hoc est, clementissimū redemptorem nostrum, qui seruis suis quouis tempore, de salutarib. remedijs aduersus omnia salutis discrimina, prospectum esse voluit, non tantum præparasse auxilia, quibus Christiani dum viuunt, & incolumes sunt, in gratia conseruentur: sed præcipue, vt in extremo actu vitæ, vbi discrimen maximum & periculosissimum est, firmo præsidio, & efficaci titubantis fiduciæ fulcimento muniantur & corroborentur, vt possint resistere in die malo, & omnibus perfectis stare, Ephes. 6. Deoque gratias agere, qui dat nobis victoriam contra mortem, & stimulum eius, 1. Corinth. 15.

De his duobus capitibus nulla est controuersia, vtrumque enim pleno ore fatemur. Sed quæstio est, quæ sint illa remedia & auxilia, seu potius antidota. Illa enim vt sint efficacia, aduersus mortem & stimulum eius oporteret esse non ab hominib. excogitata, vel præsumpta, sed ab ipso filio Dei, qui est verus medicus noster, instituta & præparata, & quidem addita promissione, de virtute & efficacia. In ipsa igitur medica animarum officina, sicut sacram Scripturam eleganter & vere vocat Basilius, inquirenda sunt remedia & antidota illa, in media morte ad vitam valitura. Falsa autem est illa distributio, quam Tridentinum decretum videtur quasi pro fundamento ponere: alia scilic. salutis remedia & auxilia Christum præparasse pro viuentibus, alia pro morituris, quasi ea, per quæ, dum in hoc seculo incolumes viuimus, Deus gratiam nobis confert, & in ea nos conseruat, non amplius vel valeant, vel sufficiant, quando ad terminum huius vitæ peruentum, & iam per mortem ad aliam vitam transeundum est, sed tunc circumspicienda sint alia remedia & præsidia. Christus certe, qui est resurrectio & vita, imo mors mortis, & antidotum contra mortem, sicut Irenæus inquit, de verbo Euangelij, per quod vita illa nobis offertur & communicatur, & de fide, qua in verbo Christus vita nostra apprehenditur & accipitur, ita loquitur, vt non tantum dum hic viuimus, vis & efficacia Euangelij & fidei, ad salutem valeat, sed diserte complectitur & ipsum articulum mortis, resurrectionem mortuorum, & vitam venturi seculi.

Ioan. 5. Amen dico vobis, qui verbum meum audit, & credit ei, qui misit me, habet vitam æternam, & in iudicium nō venit, sed transiet de morte ad vitam. Item, Mortui audient vocem filij Dei, & qui audierint, viuēt. Ioann. 6. Hic est panis de cœlo descendens: vt si quis ex ipso manducauerit, non moriatur, sed viuat in æternum. Ioan. 8. Amen dico vobis, si quis sermonem meum seruauerit, mortem non videbit in æternum. Ioan. 11. Qui credit in me, etiamsi mortuus fuerit, viuet: & omnis, qui viuit, & credit in me, non morietur in æternum. Audis vbiq;, non aliud verbum, nec aliam fidem proponi morientibus, quam viuentibus, sed illud verbum, quod fide apprehendimus, dum viuimus, affirmat efficaciam habere & exerere in ipsa morte ad vitam, imo ideo dum viuimus, verbum illud fide apprehendimus, vt in hora mortis, efficacia eius per mortem transeamus ad vitam. Si enim tantum in hac vita in Christo spem haberemus, miserabiliores essemus omnibus hominibus, 1. Cor. 15. Ideo Paulus in Epistolis suis orare solet, vt credentes in eo, quod in hac vita apprehenderunt, conseruentur & confirmentur, vsq; ad diem Christi, 1. Cor. 1. & Philip. 1. Confido, quod qui incepit in vobis communicationem in Euangelio

Christi, perficiet vsque ad diem Christi. Ephes. 4. Spiritu sancto signati estis in die redemptionis. Hebr. 3. Participes facti estis Christi, si tamen initium fiduciæ vsque ad finem firmum retinueritis.

Apocalyp. 2. Esto fidelis vsque ad mortem. Item: Tantum quod habetis, tenete, donec veniam. 1. Corinth. tertio. Si Christi estis, omnia vestra sunt, siue vita, siue mors. Rom. 8. Deus iustificat, Christus mortuus & resuscitatus intercedit pro nobis, ergo nec mors, nec vita separabit nos, &c. Non igitur alia vel remedia vel præsidia salutis quærenda sunt in morte, quam quæ dum viuimus, fidei in verbo accipienda offeruntur. Vnicum enim verum & sufficiens antidotum contra mortem est Christus, vita nostra. Ille vero in verbo Euangelij nobis se offert & communicat, cum omnibus suis bonis, & per fidem non tantum accipitur, sed habitat in cordibus nostris, ad Ephes. 3. Est autem verbum Euangelij, non tantum in simplici seu nuda promissione, verum etiam in Sacramentis illis, quibus voce & institutione diuina annexa est promissio gratiæ. Et in terroribus mortis maxime opus est ad corroborationem fidei, illa applicatione & obsignatione promissionis gratiæ: quæ in vsu Sacramentorum singulis fidelibus exhibetur. Ita Baptismus semel susceptus consolationem præbet in ipsa morte. Ideo enim olim quidam super mortuos baptizabantur, prima Corinth. 15. & 1. Petri 1. Regenerauit nos in spem viuam, in hereditatem incorruptibilem conseruatam nobis in cœlis, qui in virtute Dei, per fidem custodimur ad salutem. Paulus ad Eph. 6. describit generalem armaturam Dei, qua aduersus omnes insidias Diaboli, in quouis die malo stare possimus, veritatem scilicet, iustitiam, Euangelium, fidem, salutem, verbum Dei, orationem & obsecrationem. Et prima Thessal. quinto, dicit, illius armaturæ vsum esse, vt siue vigilemus, siue dormiamus cum ipso viuamus.

Philipp. primo, adiungit communes Ecclesiæ preces: Per vestram orationem, & subministrationem spiritus Christi, proueniet mihi hoc ad salutem, vt sicut semper, ita & nunc magnificetur Christus in corpore meo, siue per vitam, siue per mortem. Mihi enim viuere, Christus: & mori, lucrum.

His accedit veteris etiam Ecclesiæ consuetudo, quæ ægros de peccato & ira Dei admonitos, verbo Euangelij consolabatur, & pro eorum salute precabatur. Proponebat etiam & adhibebat illis absolutionem, voce Euangelij, & communicationem corporis & sanguinis Christi, his enim modis, iuxta scripturæ traditionem, promissio gratiæ, remissionis peccatorum, salutis, & vitæ æternæ, applicatur & obsignatur, per efficaciam Filij Dei, singulis credentibus, ad fidei contra omnes tentationes sustentationem & corroborationem. Ita Dionysius Corinthiacus apud Eusebium lib. 6. c. 34. dicit, se præcepisse, vt etiam lapsis in exitu vitæ, si peterent, ea adhiberentur remedia & præsidia, quibus bona cum spe, ex hac vita migrare possent. Nominat autem remissionem seu absolutionem, & communionem corporis & sanguinis Christi.

Canon Nicenus inquit: de his, qui recedunt ex corpore, antiquæ legis regula obseruabitur, vt si quis forte recedat ex corpore, necessario vitæ suæ non defraudetur viatico. Illud vero explicat Carthagin. Concilium 4. inquiens. Si continuo creditur moriturus, reconcilietur per manus impositionem, & infundatur ori eius Eucharistia. Arausicanus canon dicit, communionem congrue nominatam fuisse viaticum in illis, qui de seculo recedunt. Vide plures huius generis sententias, 26. quæstion. 6. Ignatius Epistol. ad Ephes. coenam Dominicam dulcissimis verbis appellat φάρμακον ἀθανασίας, ἀντίδοτον τοῦ μὴ ἀποθανεῖν, ἀλλὰ ζῆν ἐν Θεῷ διὰ

Ἰησοῦ

Ἰησοῦ χριστοῦ καθαρτήριον ἀλεξίκακον, hoc eſt, pharmacum immortalitatis, antidotum contra mortem ad vitam in Deo, per Ieſum Chriſtum, medicamentum purgatorium, auertens & depellens mala.

Hæc remedia & ſubſidia in articulo mortis, habent mandatum & promiſſionem Dei, & non eſt dubium, filium Dei illis ſua efficacia adeſſe, vt ſint virtus & potentia Dei ad ſalutem omni credenti. Et quia per illa media, filius Dei mediator ſe totum cum omnibus ſuis beneficiis, fidei offert & communicat, & quidem applicationem ſingulis credentibus obſignat: habet igitur fides, in vſu illorum ſatis præſidii & fulcimenti, in ipſa hora mortis habet etiam armaturam ipſius Dei, qua poſſit in die malo, in colluctatione contra ſpiritualia nequitiæ, & aduerſus inſidias diaboli reſiſtere & in omnibus perfecta ſtare, ad Eph. 6. Atq; ita clementiſſimus redemptor noſter, Eccleſiæ ſuæ quouis tempore, maxime vero vbi grauiſſimum ingruit periculum circa finem vitæ, de ſalutaribus remediis, aduerſus omnia omnium hoſtium tela proſpectum eſſe voluit, & finem vitæ ſatis firmo muniuit præſidio.

Sed aiunt: Quid ſi Chriſtus melius quam nos expendens extrema animarum noſtrarum in agone mortis pericula, voluiſſet, præter remedia illa hactenus commemorata, peculiare inſtituere Sacramentum, quo tanquam firmiſſimo præſidio, finem vitæ aduerſus ſatanæ impetus, tum ſolito grauiores, & aduerſus horrorem mortis, firmiter & efficaciter muniret: Reſpondeo: ſi filius Dei, medicus noſter, iudicaſſet, hoc vtile & neceſſarium eſſe, ſine dubio inſtituiſſet peculiare Sacramentum pro morituris. Quos enim diligit, eos in finem vſq; diligit. Ioann. 13. Ac ſi ex verbo Dei conſtaret, Chriſtum tale Sacramentum, præſcripta certa forma, dato expreſſo mandato, & addita peculiari promiſſione, generaliter omnibus fidelibus, vſq; ad finem ſeculi, in articulo mortis adminiſtrandum inſtituiſſe: omnino fidei obedientia requireret, illud fideli reuerentia, & deuota gratitudine recipere & vſurpare.

Et Pontificii quidem aſſeuerant, extremam vnctionem eſſe tale Sacramentum. Sed hæc ipſa quæſtio eſt, de qua in hac diſputatione controuertitur: an Chriſtus inſtituerit illam vnctionem, vt eſſet tale Sacramentum.

Vt autem ſimplicius, manifeſtius & certius hæc quæſtio ex verbo Dei determinari & diiudicari poſſit, breuiter repetendum eſt, quomodo Pontificii Sacramentum extremæ ſuæ vnctionis deſcribant. Ita enim planior erit inquiſitio, an tale Sacramentum à Chriſto ſit inſtitutum, & ab Apoſtolis Eccleſiæ traditum.

Materia vnctionis Pontificiæ.

Primo igitur dicunt, materiam huius vnctionis debere eſſe oleum: non commune ſeu vulgare, ſed quod prius ſit conſecratum: non à quouis ſacerdote, ſed à ſolo Epiſcopo: idque certo anni die, feria ſcilic. quinta cœnæ Dominicæ, & certis exorciſmis, vt ſcilicet ampullam olei infirmorum, ita exorcizet; Exorcizo te immundiſſime ſpiritus, omniſque incurſio Satanæ, & omne phantaſma, in nomine Patris & Filii & Spiritus ſancti, vt recedas ab hoc oleo, vt poſſit effici vnctio Spiritualis, ad corroborandum templum Dei viui, vt in eo poſſit Spiritus ſanctus habitare, per nomen Dei Patris omnipotentis, & filii eius, &c. deinde benedicat ipſum oleum his verbis; Emitte quæſumus Domine Spiritum ſanctum, paracletum de cœlis in hanc pinguedinem oliuæ, quam de viridi ligno producere dignatus es, refectionem mentis & corporis, vt tua ſancta benedictione ſit omni, hoc vnguento cœleſtis medicinæ peruncto, tutamen mentis & corporis, ad euacuandos omnes dolores, omnes infirmitates, omnemque ægritudinem mentis & corporis, &c. Et niſi oleum hoc modo ab Epi-

scopo sit exorcizatum & consecratum, tunc dicunt, non posse materiam esse huius Sacramenti.

Secundo, illo oleo tradunt linienda & inungenda esse illa membra, quæ sunt organa quinq; sensuum, vt sunt oculi, aures, nares, labia, manus, pedes & renes.

Forma vnctionis.

Tertio, de forma huius Sacramenti non inter omnes conuenit. Quidam enim tradunt, formam esse hæc verba: Per istam sanctam vnctionem & suam piissimam misericordiam, indulgeat tibi Dominus, quicquid occulorum vitio deliquisti, in nomine Patris, &c. Et sic de cæteris sensibus. Alii vtuntur hac forma verborum: In nomine Patris, Filii, & Spiritus sancti, vngo te oleo sacrato, vt per hanc vnctionem accipias plenam remissionem peccatorum.

Effectus.

Quarto, effectum huius vnctionis Tridentinum decretum dicit esse gratiam spiritus, cuius vnctio delicta, si quæ sint adhuc expianda, ac peccati reliquias abstergat, ægroti animam alleuiet, & confirmet, &c. Canon 2. dicit illam vnctionem conferre gratiam, & remittere peccata.

Innocentius.

Innocentius de sacra vnctione dicit, vnctionem illam exteriorem, si digne suscipiatur, vel agere vel augere gratiam Spiritus sancti: quæ est inuisibilis vnctio. Aureolus ponit 7. fructus huius vnctionis; quorum primus sit deletio peccatorum venalium. 2. diminutio pœnæ peccato mortali debitæ. 3. gratiæ augmentatio, quæ vi huius vnctionis augetur, nō tantum deuotione ministrantis & suscipientis, sed etiam ex virtute operis operati. Aucta vero gratia, augetur & gloria. 4. robur contra dæmonis insidias. 5. arctatio diabolicæ potestatis, quæ non est ita potens, sumpto isto sacramento. 6. sanatio corporis, si expedit. 7. protestatio morientis, quod permanserit in fide Ecclesiæ. Thomas addit 8. effectum, deletionem scilicet peccati mortalis, quantum ad culpam.

Fructus vnctionis.

Qui vngendi sint.

Quinto, tradunt hanc vnctionem illis esse adhibendam, qui tam periculose decumbunt, vt in exitu vitæ constituti videantur: quia nuncupetur Sacramentum exeuntium. Ita Tridentinum capitulum, hoc est, sicut alii dicunt: Non omnibus infirmis danda est illa vnctio, sed illis tantum, qui existunt in periculo & articulo mortis, de quibus probabiliter dubitatur de morte. Imo Florentinum Concilium decernit extremam illam vnctionem non debere dari, nisi infirmo, de cuius morte timetur.

An vnctio à Christo sit instituta.

Hæ sunt præcipuæ Pontificiorum traditiones de extrema sua vnctione, in decreto Tridentino repetitæ, de quibus controuersia est. Iam videndum est, an talis vnctio à filio Dei instituta sit, vt esset tale Sacramentum. Scholastici disputant, quia nullus Euangelistarum dicit, Christum instituisse extremam illam vnctionem; ideo probabilius esse, ab Apostolis illam esse institutam. Et quia Apostoli materiam non potuerunt sanctificare, ideo non debere simplex elementum esse, sed oleum exorcizatum & consecratum. Et Eccius quidem censet, non esse absurdum, Iacobum Apostolum, auctoritate Christi, & iussu Spiritus sancti, instituisse illud Sacramentum. Sed ipsi Scholastici agnoscunt & fatentur, eius esse Sacramenta instituere, qui potest Sacramentis dare efficaciam. Accedit, quod Epistola Iacobi non est tantæ auctoritatis, vt possit Ecclesiæ, sine aliis Scripturæ canonicæ testimoniis, nouum Sacramentum instituere. Notum enim est, quod Hieronymus annotauit, veteres iudicasse Epistolam illam non esse à Iacobo Apostolo scriptam, sed ab aliquo alio sub ipsius nomine editam. Eusebius etiam de illo dicit; Sciendum, ὡς νοθεύεται. Ideo alii dixerunt, extremam illam vnctionem à Iacobo tantum esse Ecclesiæ promulgatam, institutam vero esse ab ipso Christo. Eorum vero qui ita sentiunt, quidam dicunt, in Scriptura non extare, vbi, quando, & quomodo Christus extremam illam vnctionem instituerit,

sed

sed esse vnam ex tacitis traditionibus. Tridentinæ vero Synodo, neutra illarum opinionum probatur. Veteres enim affirmant, vnam & eandem esse vnctionem, apud Marcum & apud Iacobum. Dicit igitur Tridentinum Capitulum, vnctionem infirmorum, tanquam vere & proprie Sacramentum noui Testamenti, à Christo Domino nostro apud Marcum esse insinuatam. Habemus igitur sedem huius disputationis in Scriptura: nec difficile jam erit statuere: an extrema illa vnctio, sicut à Pontificiis describitur & vsurpatur, sit à Christo, tanquam Sacramentum noui Testamenti, instituta. Ad institutionem enim Sacramenti, requiritur, vt verbo Dei, per modum mandati & promissionis, præscripta sit materia, forma, actio & efficacia Sacramenti; idque ita, vt non sit aliquid vel personale, vel temporale, sed vt mandatum idem faciendi, & promissio efficaciæ, pertineat ad vniuersam Ecclesiam noui Testamenti omnium temporum, vsq; ad consummationem seculi, donec CHRISTVS ad judicium veniat, talis enim est ratio Baptismi & cœnæ Dominicæ. Ita Circumcisio habet quidem mandatum & promissionem diuinam, sed ad nos illa non pertinent. Apostoli habuerunt mandatum, de imponendis super ægrotos manibus, & promissionem restituendæ sanitatis. Christus lutum imposuit super oculos cæcorum. Paulus incubuit super mortuum. Sudaria eius imposita fuerunt ægrotis, &c. sed illa sunt personalia & temporalia: nec sine peculiari verbo ad nos pertinente, sunt in exemplum, & ad imitationem trahenda.

Probatio vnctionis ex loco Marc. 6.

Locus igitur, in quo fundatum debet esse Sacramentum extremæ vnctionis, extat Marci. 6. & sic habet: Apostoli exeuntes prædicabant, vt pœnitentiam agerent, & dæmonia multa eiiciebant, & vngebant oleo multos ægros, & sanabant. Ad hunc locum ordine accommodabimus descriptionem Pontificiæ vnctionis, ita enim id quod quærimus, manifestum euadet. Nam valde magnum quiddam est, aliquid pro Sacramento noui Testamenti proponere & habere, præsertim in summo discrimine imminentis jam mortis, ita vt tunc à verbo, & à reliquis Sacramentis discedatur, & vltimum præsidium in exitu vitæ constituatur in extrema vnctione. Primo igitur videbimus, an Apostoli vnctionem illam contulerint morituris, in hunc finem & vsum, vt hoc tanquam firmissimo præsidio, finis vitæ contra peccata, diabolum & mortē munitus esset. Sed qualis fuerit illa vnctio Apostolorum, de qua Marcus scribit, certo constat ex descriptionibus Euangelistarum. Matthæus inquit: Dedit ipsis potestatem sanandi omnem morbum & infirmitatem. Lucas dicit: Dedit ipsis virtutem & potestatem languores curare. Ipse etiam Marcus cap. 3. inquit: Dedit ipsis potestatem curandi infirmitates, & eiiciendi dæmonia. Et Marc. 6. nihil aliud describitur, quam quomodo Apostoli, in prima legatione illud perfecerint, sanasse scilicet infirmos, adhibito externo symbolo vnctionis olei. Marcus igitur in illo loco prorsus non dicit, Apostolos, eos qui in agone mortis erant, vnxisse, hac opinione, vt in illa vnctione haberent vltimum & firmissimum præsidium contra peccata, diabolum & mortem: multo minus præscribit, quod talis inunctio olei, in vniuersa Ecclesia noui Testamenti, omnibus temporibus vsq; ad consummationem seculi, fieri & seruari debeat: sed describit donum sanationis, quod, sicut alia etiam miraculorum dona, temporale fuisse, & post propagatum per totum orbem Euangelium, desiisse manifestum est.

Secundo. Nec de illo ipso dono sanationis Marcus dicit, Christum Apostolis mandato suo præscripsisse materiam olei, in omnibus sanationibus infirmorum, necessario adhibendam: sed hoc tantum dicit, Christum dedisse ipsis virtutem & potestatem sanandi ægros: ipsos vero adhibuisse externum symbolum vnctionis olei. Testatur autem historia Apostolica,

ipsos non eadem semper externa symbola in curationibus adhibuisse: aliquando enim solo verbo, aliquando impositione manuum, aliquando contactu, vmbra, sudariis, semicinctiis, ad sanandos infirmos vsi leguntur. Nec arbitror, Marci sententiam esse, Apostolos in prima illa legatione, neminem sanasse, nisi quem oleo vnxissent, dicit enim: Multos infirmos oleo vngebant. Ac vt maxime in prima legatione, externum illud symbolum doni sanationis, fuerit generale: certe post resurrectionem Christus Marci 16. non dicit: Infirmos oleo vngent, & sanabuntur: sed, Super infirmos manus imponent, & melius habebunt. Non igitur generale & necessarium symbolum sanationis fuit tempore Apostolorum vnctio olei. Sed Marcus cap. 6. in prima emissione Apostolorum, cum in solam Iudæam emittebantur, in qua legatione multa fuerunt temporalia & personalia, ponit narrationem facti, de solis duodecim Apostolis: quo scilicet externo symbolo donum sanationis administrarint. Sed capite 16. cum iubentur ire in vniuersum mundum, & prædicare Euangelium omni creaturæ, Christus non tantum de Apostolis, sed & de iis qui crediderint, loquitur, cum inquit: Super infirmos manus imponent, &c. Quare igitur non potius ex impositione manuum, quæ habet verbum Christi, pertinens non tantum ad Apostolos, sed etiam ad credentes, facimus generale Sacramentum pro infirmis? Responsio in promtu est: Quia loquitur de signis, hoc est, de donis miraculorum, quæ temporalia fuerunt. Et tamen ne tunc quidem, cum maxime vigebat donum miraculorum, Apostoli generaliter, semper & necessario impositionem manuum adhibuerunt in dono sanationis. Multo magis igitur hæc responsio valebit in vnctione olei, quæ in prima & particulari legatione Apostolorum, non tam expresse à Christo mandata, quam ab Apostolis facta legitur.

Vnctio olei tempore Apostolorum.

Tertio. Nihil dicit Euangelista vel de mandato Christi, vel de facto Apostolorum, quod oleum illius vnctionis debeat prius esse conceptis verbis exorcizatum & consecratum.

Quarto. Apostoli non leguntur eos vnxisse, de quibus probabiliter præsumebant, quod mox essent morituri: sed vnctione sua sanabant ægrotos, ne tunc illa infirmitate morerentur.

Quinto. De adhibita illa forma verborum, quam Pontificii præscribunt, nulla vel litera vel syllaba, in Euangelica historia legitur.

Sexto. Nec quicquam vel de Christi mandato, vel de Apostolorum facto legitur, quod organa quinq; sensuum inunxerint.

Septimo. Finem & effectum illius vnctionis, Marcus non dicit fuisse, vt per eam peccata delerentur, insidiæ diaboli in morituris reprimerētur, &c. sed vt hoc externo symbolo, donū corporalis sanationis administrarent. Manifestissimum igitur est ex sola anithesi: Christum, Marci sexto, nec instituisse, nec insinuasse (sicut Tridentinum capitulum loquitur) talem vnctionem, vt esset tale Sacramentum, pro illis qui in exitu vitæ constituti sunt: sicut Pontificiorum descriptio & praxis habet. Et quia ipsum Decretum Tridentinum refert se ad sextum caput Marci, ostensum jam est, Pontificiam vnctionem, in illo loco nec institutionem, nec mandatū, nec promissionem, nec exemplum habere, vt possit esse noui Testamenti Sacramentum, sicut ipsorum descriptio habet. Sed cum obscurior sit descriptio apud Marcum (factum enim Apostolorum tantum narrat, mandatum vero Christi, ex quo illud fecerunt, non recitat) dicunt, pleniorem eius explicationem sumendam esse ex Iacobo: quem non dubium est, vt Apostolum, & quidem fratrem Domini, optime sciuisse, quid Christus de vnctione instituerit, quid, quomodo, & in quem finem Apostoli fecerint. Audiamus igitur, an Iacobus affirmet, Christum instituisse talem vnctionem, vt esset tale vniuersale Sacramentum pro morituris, sicut

An ex Iacobo probari possit vnctio olei.

pontifi-

pontificiorum descriptio habet.*Et conati quidem hoc sunt Pontificij ostendere, inde quod verbum alleuare, quo vetus interpres vsus fuerat, à Monachis mutatum fuit in alleuiare, quod postea exposuerunt de terriculamentis diaboli & mortis, in extremo actu vitæ. Item, quia Iacobus dicit: Vt saluemini. sicut interpres reddidit: Ergo non de corporali sanatione, sed de saluatione in hora mortis, contendunt Iacobum suam vnctionem intellexisse. Sed veteres interpretes dicunt, & quidem etiam Tridentinum decretum illud concedit, Iacobum non de alia, sed de illa eadem vnctione loqui, quæ Marci 6. descripta est. Illam autem pertinere ad donum sanationis, Euangelistæ manifeste ostendunt. Et Grammatica ostendit, falsam esse pontificiorum interpretationem. Iacob. enim vtitur duobus verbis, quæ extra controuersiam, ad corporalem sanitatem referuntur. Primum est, ἐγείρειν: quod Christus vsurpat, quando decumbentes, & lecto affixi ita restituuntur, vt surgere & incedere possint, Matth. 9. Marci 1. & 9. Ioan. 5. Hoc vetus interpres dixit alleuare, vnde postea fecerunt alleuiare. Alterum verbum est, ἰᾶσθαι: quod de sanationibus frequentissime vsurpatur: & quidem donum sanationis, quod fuit in primitiua Ecclesia, hoc ipso vocabulo describitur, 1. Corinth. duodecimo. Vnde etiam intelligi potest, quod tertium verbum σώζεσθαι intelligendum sit, sicut sæpius vsurpatur, de corporalibus sanationibus, Matth. 9. Marci 5. & 6. Luc. 8. Loquitur itaq; Iacobus, sicut & Marcus, de dono sanationis, quod etiam 1. Corinth. 12. describitur, & quidem eodem vocabulo, quo Iacobus vtitur.

Nec Iacobo, vt Apostolo, licuit, vnctionem illam ad aliam actionem, ad alium finem, vsum & effectum transferre, quam à Christo, Marci 6. insinuata, & ab Apostolis vsurpata fuerat. *Obiectio.* Sed inquis: Iacobus ibi non præscribit aliquid Apostolis, qui donum sanationis habebant, sed alijs ecclesiæ presbyteris. Et quidem expresse ibi mentionem facit remissionis peccatorum. Respondeo: Christus loquens Marci 16. de signis seu miraculis, consecuturis prædicationem Euangelij, dona illa non tantum ad Apostolos refert, sed ad alios etiam credentes. Tunc igitur, quando adhuc donū sanationis in ecclesia non tantum penes Apostolos, sed & penes alios presbyteros erat: Iacobus illis prescripsit, quomodo dono illo pie, salutariter, & ad ædificationem vti deberent tam administrantes, quam recipientes, quamdiu mansurum esset in Ecclesia illud donum. Non igitur inde extruendum est præceptum vniuersale & perpetuum, de adhibenda vnctione, etiam postquam donū sanationis, cuius symbolum fuit vnctio, desijt, sicut inde hoc intelligi potest. 1. Corinth. 14. Quidam donis linguarum & Prophetiæ abutebantur. Paulus igitur præscribit modū & formā, quomodo donis illis, quamdiu erant in primitiua Ecclesia, salutariter & ad ædificationē vti deberent. Atqui defecerunt iam illa. Ita cum in primitiua Ecclesia donum sanationis, quod tunc extabat, multi vel abuterentur vel nō recte vterentur: Iacobus præscribit modum & formam, quomodo pie, salutariter, & ad ædificationem dono illo vtendum sit: ne scil. vsurpetur, tanquam chirurgicum aut medium aliquod artificium, sed vt mentem subleuet ad considerationem peccati & miseriæ nostræ, hoc est, ad poenitentiam & ad agnitionem beneficiorum spiritualium Filij Dei. *Summa sententiæ Iacobi.* Hic enim vsus fuit omnium miraculorum. Docet igitur Iacobus, infirmum quādo vnctione sanandus erat, cōmonefaciendum esse de causa morbi, vt agnosceret peccata. De fide etiam vult doceri, vt per remissionē peccatorum, causa morbi, h. e. peccatum tolleretur. Adiungi etiam vult cōmunes preces, vtq; infirmus etiam ex fide simul oret: neq; .n. incredulo aut maledicēti, alijs pro se orantib. peccata dimittuntur. Hoc modo significat donū

sanatio-

ſanationis, in quo externum ſymbolum vnctionis adhibeatur, ſalutariter vſurpari poſſe. Remiſſionem vero peccatorum non externo ſymbolo vnctionis, ſed diſerte orationi fidei tribuit, id quod etiam Lyranus intellexit. Et mox exemplo Eliæ oſtendit, per orationes iuſtorum ſolita miracula fieri, quale tunc etiam erat donum ſanationis.

Hæc eſt ſumma ſententiæ Iacobi. Et ſi hodie adhuc in Eccleſia extaret donum ſanationis, doctrina hæc & regula Iacobi, eſſet vtilis & omnino ſeruatu neceſſaria. Sed quia donum illud iam in Eccleſia ceſſaſſe, manifeſtum & notorium eſt, quæſtio eſt, an externum eius ſymbolum, cui res ipſa, reſtitutio ſcilicet ſanitatis per miraculum, non amplius ſubeſt, in eccleſiæ vſu retinendum & vſurpandum ſit: & quidem ita, vt ad aliud genus actionis, ad alium finem, vſum & effectum transferatur: ſcilicet vt per iſtam vnctionem morituri conſequantur remiſſionem peccatorum, cuſtodiantur ab inſidijs ſatanæ, & à terroribus mortis, vt in Domino moriantur? Iacobus certe non dicit, vnctionē illam vel inſtitutam eſſe pro morituris, vel vſurpādam eſſe in articulo mortis: vt finis vitæ, peculiari aliquo præſidio munitus ſit: & quas præterea cauſas & effectus, vnctioni ſuæ Pōtificij tribuunt. Sed dicit eam adhiberi, ad reſtituendam per donum ſanationis, incolumitatem. Quo igitur mandato, qua promiſſione, vnctio illa, cui iam non amplius annexum eſt donum ſanationis, transfertur ad alium finem, ad alium vſum & effectum? Mandatum enim & promiſſio, quam vnctio illa habuit, pertinet & iuxta Marcum, & iuxta Iacob. ad donum ſanationis. Et idem eſt, ac ſi iam vellem vnctionem ſacerdotum ac regalem, quæ in veteri Teſtamento mandatum & promiſſionem habuit, morituris applicare. Pontificiorum igitur extrema vnctio, quia poſtquā donum ſanationis ceſſauit, ad alium iam vſum transfertur: nec mandatum, nec promiſſionem diuinam, imo nec exemplum habet vel in Marco, vel Iacobo. Nec ipſa vel materia vel forma, vel actio Pontificiæ vnctionis, vel Marci vel Iacobi deſcriptiones, auctores habet. De oleo enim per exorciſmos excantato, & conceptis verbis conſecrato, nihil habet Iacobus; nihil habet de inungendis organis ſenſuum exteriorum. Formam etiam illam verborum Iacobus non præſcribit, qua Pontificia vnctio vtitur. Iacobus vnctionem adhibet, vt infirmus per donum ſanationis reſtituatur bonæ valetudini. Pontificij vero eum, de quo aliqua ſpes vitæ eſt, prohibent inungere: ſed cum præſumitur iam eſſe in exitu vitæ, & mox moriturus, tunc inungitur, non vt conualeſcat, niſi per accidens, ſed vt bene moriatur. Extrema igitur Pontificiorum vnctio non eſt illa, de qua Marcus loquitur: nec eſt illa, quam Iacobus deſcribit, ſiue materiam, ſiue formam, ſiue actionem, ſiue vſum, finem & effectum ſpectes. Nec fidei oratio, de qua Iacob. loquitur, eſt in Pontificiorum vnctione. Petunt enim, per iſtam vnctionem dari plenam remiſſionem peccatorum, cum nulla talis extet diuina promiſſio. Et quia fides non eſt ſine promiſſione: ergo non poteſt eſſe oratio fidei. Adhibent etiam inuocationem mortuorum: quæ quia mandato & promiſſione Dei caret, non poteſt eſſe fidei oratio.

Pontificiorum vnctio nec ex Marco nec ex Iacobo probari potest.

Vnctio humanum figmentum.

Recte itaque dicitur, extremam illam vnctionem humanum figmentum eſſe, nec mandatum Dei, nec promiſſionem gratiæ habens. Quæ enim ad donum ſanationis pertinent, non ſunt ſine peculiari verbo ad alios vſus transferenda. Et falſum eſt, quod Andradius dicit, in ægrotis fidem & orationem nihil valere ſine vnctione olei. Nam illud ne tunc quidem, cum donum ſanationis adhuc eſſet in Eccleſia, verum fuit. Multos enim Apoſtoli oratione ſanaſſe leguntur, ſine vnctione olei. Et Iacobus vnctioni olei, etiam tunc, quando vt externum doni ſanationis ſymbolum adhibebatur, non vult tribui vel ſanitatem vel remiſſionem peccatorum: ſed fidei & orationi illa tribuit.

Et iam in promptu erit responsio ad argumentum illud, quod aliquam speciem habet: Ceremonia vnctionis infirmorum habet verbum Dei, & promissionem gratiæ, Marc. 6. Iac. 5. Ergo (ex loco definitionis) est vere & proprie Sacramentum noui Testamenti. Respondeo. Quatenus vnctio est externum symbolum doni sanationis, eatenus habet verbum Dei, & promissionem. Non autem habemus mandatum verbi Dei, vt post cessationem doni sanationum, externum symbolum vnctionis in Ecclesia vel ociose retineatur & vsurpetur, vel in alium finẽ & vsum transferatur. Nec habemus promissionem de effectu gratiæ, si vnctio illa in aliam actionem & in alium vsum transformetur: sicut ostendimus apud Pontificios fieri. Non igitur vere & proprie est Sacramentum noui Testamenti, extrema Pontificiorum vnctio. Cessante enim re ipsa, hoc est, dono sanationis, merito etiam externum eius symbolum cessat: vnctio scilicet olei. Interim tamen in morbis Christianorum ea, quæ verbi sunt, manent: agnitio peccatorum, fides, oratio, & remissio peccatorũ, quæ nullo Dei mãdato nunc, postquam donum sanationis cessauit, ad vnctionem alligata sunt: imo ne ipsum quidem donum sanationis tunc etiam temporis ad vnctionem alligatum fuit: sicut testantur omnia exempla sanationum, in actis Apostolicis, in quorum nullo legitur vnctio olei adhibita. Quod vero obijcitur, ministerium Apostolorum non fuisse vel medicinale, vel corporale, sed spirituale: ideo vnctionem illam non pertinuisse tantum ad donum sanationis. Respondeo: ideo vero adhibita fuerũt externa seu corporalia miracula, vt illis doctrina de spiritualibus beneficiis Christi confirmaretur: vtque essent ἀναγωγή, ad agnoscenda, desideranda, quærenda & amplectenda spiritualia & æterna bona, quæ in Euangelio offeruntur. Interea vero multis exhibita fuerunt externa miracula, qui spiritualia beneficia Christi non acceperunt: sicut econtra multi, in quorum corporibus nullum signum exhibitum fuit, gratiam Dei fide in verbo Euangelij acceperunt. Neque enim externa miracula fuerunt organon illud, per quod offeruntur & applicantur spiritualia bona: sed tantum viam præpararunt Euangelio, quod est ministerium spiritus, in quo fides quærit & accipit gratiam, remissionem, &c.

Adhibuerunt ergo Apostoli in dono sanationis externum symbolum, vnctionem olei: non quod vel ipsum oleum, vel actio vnctionis, aliquam haberet vel afferret vim & efficaciam ad sanationem, erat enim miraculosa, multo minus ad remissionem peccatorum, quam Iacobus orationi fidei tribuit. Sed quia vsitatum & notum tunc erat ex veteri Testamento, oleum habere significationem donorum supernorum & cœlestium: adhibuerunt igitur in dono sanationum vnctionem olei: vt ipsum externum symbolum homines moneret, sanationes illas non conferri, vel humana vel magica aliqua ratione, sed esse dona cœlestia, ex diuina virtute & operatione. Secundo, quia oleum in Scriptura significat spiritualia beneficia Dei; adhibuerunt igitur in dono sanationis vnctionem olei, vt externo illo symbolo monerent, non debere sanatos in corporalibus illis beneficiis subsistere, sed mentem subleuare ad agnoscenda, quærenda & accipienda spiritualia beneficia mediatoris Christi, ad quæ per corporalia illa miracula inuitabãtur & manu ducebantur. Tertio, oleum in illis regionibus fuit præstantissimum, & in quotidiano vsu; non tantum ad cibum & hilaritatem, 4. Reg. 4. & Psalm. 103. verum etiam ad curationes, Esa. 1. Ezech. 16. Lucæ 10. Sicut igitur Esaias sumpsit ficus ad curandam pestem Ezechiæ; ita Apostoli, ne viderentur magicam exercere, oleum adhibuerunt ad sanationes, quæ tamen longe excedebant naturalem vim & efficaciam olei; erant enim miracula. Atque ita postquam desiit donum illud sanationum, posset locus Iacobi pie & vtiliter accommodari ad

In quem finem Apostoli vnctionẽ olei adhibuerint.

vsum

vſum medicamentorum in morbis Chriſtianorum: vt ſcilicet prius admonerentur de cauſa morbi, hoc eſt, vt peccata diſcerent agnoſcere, fide Deo reconciliari, & oratione Deo valetudinem commẽdare. Deinde pie poſſent medicamentis vti inuocato nomine Domini, adiunctis etiam precibus communibus. Hæc vtiliter conſiderari poſſunt de cauſis adhibitæ vnctionis olei in miraculoſis Apoſtolorum ſanationibus.

Non igitur, quia Marcus & Iacobus dicunt, Apoſtolos vnxiſſe infirmos oleo, ideo extrema Pontificiorum vnctio ibi vel inſtituta vel promulgata eſt. Nam nec materia, nec forma, nec actio Pontificiæ vnctionis ex Apoſtolica vnctione probari poteſt. Vſus vero, finis & effectus, quem Pontificij extremæ ſuæ vnctioni tribuunt, plane diuerſus & alius eſt ab Apoſtolica vnctione, ſicut ipſa antitheſis oſtendit.

Accedit, quod in vera & puriori antiquitate de hoc Sacramento exeũtium nihil legitur. Extant apud veteres deſcriptiones viſitationis ægrotorum: extant hiſtoriæ, quomodo multi pij in Domino feliciter obdormierint: extant Canones antiqui, quib. præſidiis muniendi, & quo viatico inſtruendi ſint exeuntes de hoc ſeculo ἵνα εὐέλπιδες ἀπαλλάττωνται, ſicut inquit Dionyſius Corinthiacus: vt bona cum ſpe feliciter hinc migrent. Et recenſentur conſolatio, verbi fides, oratio, abſolutio, communio corporis & ſanguinis Domini. Nulla vero mentio fit peculiare Sacramentum vnctionis eſſe in Eccleſia, pro iis, qui in exitu vitæ conſtituti, per mortem hinc migrare debent: & illam vnctionem eſſe firmiſſimum præſidium in articulo & diſcrimine mortis, contra peccata, contra infirmitatem carnis, contra horrorem mortis, contra inſidias & potentiam Diaboli, vt vnctione illa muniti, per mortem tranſire poſſimus ad vitam: hoc inquam, in tota hiſtoria veræ & purioris antiquitatis oſtendi non poteſt. De Romanis enim Pontificibus iam non loquimur.

Vnctio ignota veteri Eccleſiæ.

Sed obiiciunt: Certe Hieronymus in 6. cap. Marci, huic vnctioni teſtimonium præbet. Quis vero eſt ille Hieronymus? Ipſi enim ſciunt, Commentaria in Marcum non eſſe à Stridonenſi illo, ſed longe poſt ipſius ætatem conſcripta.

Obiectio Põtificiorum.

Ita iactitant etiam: Nonne Auguſtinus diſerte vnctionem numerat inter neceſſarias conſolationes decedentiũ à ſeculo? Vbi vero hoc facit? in lib. 2. inquiunt, de viſitatione infirmorum: item, de rectitudine catholicæ conuerſationis. Atqui ipſi non ignorãt, hos libros non eſſe Auguſtini, ſed poſt ipſius tempora ab aliis conſcriptos, qui poſtea falſo Auguſtino inſcribi cœperunt. Et vel hinc Lector æſtimare poteſt, qualis ſit cauſa extremæ illius vnctionis, ad cuius comprobationem, ex ſuppoſititiis ſcriptis emendicanda ſunt ſuffragia. Et tamen illo tempore, quando libri iſti ſcripti ſunt, vnctio infirmorum nondum habuit tales appendices, quæ iam ſunt ſubſtantia, & quaſi anima Pontificiæ vnctionis.

Non iubentur inungi organa quinque ſenſuum, non traduntur per illam vnctionem dimitti peccata, non docetur, vnctionem illam eſſe firmiſſimum præſidium morientium contra mortem & diabolum: nondum vſitata tunc fuit in vnctione inuocatio Angelorum, Patriarcharum, Prophetarum, Apoſtolorum, martyrum, virginum, viduarum, &c. quæ nunc præcipua pars actionis eſt in extrema vnctione. Sed deducebantur tunc adhuc infirmi ad mediatorem Chriſtum. Et lib. 2. cap. 2. extant hæc dulciſſima verba. Tutius & iucundius loquor ad meum Ieſum, quam ad aliquem ſanctorum ſpirituũ Dei. Plus debet mihi Chriſtus, quam alicui cœleſtium ſpirituum. Quod ego ſum, fieri dignatus eſt Deus: non factus eſt, quod eſt Angelus. Ad curiam Dei ſui, Dei tui, præceſſit Deus tuus, homo tuus, tunica tua polymita indutus: ille aſſiduꝰ interpellat pro nobis. Quẽ igitur habes interceſſorem, habes mediatorem: conſtitue tibi proprium

Verba Auguſtini.

adit-

adiutorem: Et si Deus pro te, quis contra te? Et lib. 1. c. 6. describitur hæc morituri oratio: Deus meus, misericordia mea, refugium meum, te desidero, ad te confugio, ad te venire festino: ne despicias me sub tremendo discrimine positum: adesto mihi propitius in his meis magnis necessitatibus, non possum me redimere meis operationibus, sed tu redime me, & miserere mei: diffido de meis meritis, sed confido de miserationibus tuis: & plus confido de tuis miserationibus, quam diffidam de malis actibus meis. Tu es spes mea, Deus meus: tibi soli peccaui mea culpa. Qui fui tibi charus ad redimendum, non sum vilis ad perdendum. Et nunc ad te venio, qui nulli dees, cupio dissolui, & esse tecum. In manus tuas commendo spiritum meum Domine: respice me, Domine Deus veritatis, vt in pace dormiam & requiescam. Hęc adscripsi, vt Lector consideret, quam recens sit drama Pontificiorum in extrema vnctione.

An Theophylactus vnctioni patrocinetur.

Sed Theophylactum etiam proferunt, qui ex veteribus Græcis interpretationes suas sumpsit. Quid vero ille? Num dicit, in Græca Ecclesia vnctionem fuisse peculiare Sacramentum exeuntium, vt constituti in exitu vitæ, si oleo vngerentur in organis quinque sensuum, haberent firmissimum præsidium contra peccata, contra mortem & Diabolum? Nihil certe horum dicit. Sed explicans 6. c. Marci, dicit, Apostolos oleo vnxisse illos, quos per donum sanationis curabant. Et addit, idem etiam Iacobum in sua Epistola dicere. Mox vero subiungit, propter quam significationem oleum adhibitum fuerit, pro externo symbolo doni sanationis: quia scilicet significet misericordiam Dei, & gratiam spiritus, per quam à labore liberamur, lucem & hilaritatem spiritualem accipimus.

Ita Oecumenius explicans locum Iac. 5. nihil aliud dicit, quam hoc etiam Apostolos fecisse, quando Dominus adhuc inter homines versabatur, dum vngerent oleo ægrotantes & sanarent.

Chrysostomus.

Non ergo fuit Sacramentum exeuntium in Græca Ecclesia, sed Chrysostomus lib. 3. de Sacerdotio, locum Iacobi, ad illud extremæ vnctionis Sacramentum pertinere interpretatur, inquit Lindanus. Quomodo vero? Num dicit, suo tempore in Ecclesia fuisse peculiare Sacramentum vnctionis pro morituris, illa materia, forma & actione, ad illum finem, vsum & effectum administratum, sicut Pontificiæ vnctionis descriptio habet: vt discedentibus ex hac vita, sit munimentum & præsidium contra peccata, mortem & diabolum? Nihil certe horum dicit Chrysostomus: sed recensens prærogatiuas Christiani sacerdotis, enumerat prædicationem Euangelij, administrationem Baptismi & cœnæ Dominicæ, & potestatem remittendi peccata per absolutionem. Addit vero etiam, in morbis sacerdotes plus prodesse, quam naturales parentes. Et illud per distributionem explicat. Primo, sæpe laborantem iam, & morti vicinam animam saluti restituerunt. Secundo, τοῖς μὲν πρᾳοτέραν τὴν κόλασιν ἐργασάμενοι. hoc est, efficientes, vt flagellum morbi mitigaretur. Tertio, τοὺς δὲ οὐδὲ παρ᾽ ἀρχὴν ἀφέντες ἐμπεσεῖν: hoc est, quosdam à principio obseruarunt, ne in morborum flagella, quæ sunt peccatorum pœnæ, inciderent. Ita enim reddendus est locus ille Chrysostomi, vbi interpres prorsus peregrinam reddit sententiam.

Quomodo vero sacerdotes hoc in morbis efficiunt? Respondet Chrysostomus: Quia non tantum, quando nos regenerant, sed & postea potestatem habent remittendi peccata, quæ vero & qualis sit illa potestas, in præcedentibus explicat, quæ scilicet Ioan. 20. descripta est. Addit etiam, sacerdotes hoc, quod de morbis dicit, efficere docendo, monendo, καὶ τῷ διὰ εὐχῶν βοηθεῖν, auxilio orationũ. Et post illa omnia subijcit locũ Iac. 5. Non autẽ diserte dicit, solitam tunc adhiberi externã vnctionẽ, sed

doctri-

doctrinæ, admonitionis, orationum, & absolutionis expresse meminit; Et etiamsi diserte diceret, adhibitam externam vnctionem; nihil tamen locus ille patrocinaretur Pontificiorum extremæ vnctioni. Non enim de morientibus disputat, quo præsidio muniendi sint, vt in Domino obdormire possint, sed expresse agit de præseruatione, mitigatione, & liberatione à morbis corporalibus; sicut ex Græco textu manifestum est. Nec materia igitur, nec forma, nec actio, nec finis, nec vsus, nec effectus extremæ vnctionis Pontificiorum, ex illo Chrysost. loco probari potest. Non enim satis est ad probationem Pontificiæ vnctionis, ostendisse, quod veteres mentionem faciāt vnctionis, quæ in Marco & Iacobo describitur; sed hoc monstrandum est, veterem Ecclesiam vnctionem agnouisse & vsurpasse pro peculiari Sacramento illorum, qui in exitu vitæ constituti erant, tali materia, forma, actione, tali opinione, in eum finem & vsum, sicut Pontificij de sua extrema vnctione tradunt. Hoc vero ex nullis fide dignis veræ antiquitatis scriptis docere possunt.

Hoc vero ostendi potest, non diu post Apostolorum tempora, Apostolicam infirmorum vnctionem, extra donum sanationis, in alium vsum transformatam & deprauatam fuisse ab hæreticis. Irenæus enim libro 1. cap. 18. dicit, ex Valentinianis quosdam morientes suos ad finem defunctionis inungere, mittentes capitibus eorum oleum & aquam, cum inuocationibus; idque ex opinione, quod illa vnctione redimantur. Notabilis est historia, quod actio Apostolicæ vnctionis, extra donum sanationis, ad morientes transferri cœpit ab hæreticis, ea opinione, quod morientes in fine defunctionis per illam vnctionem redimerentur. Illud vero Irenæi tempore inter hæreses computatum fuit. Consideret autem Lector, quantum illa Irenæi descriptio absit ab extrema Pontificiorum vnctione. Dionysius cap. 7. hierarchiæ, super mortuum iam sepeliendum, fundit oleum; id quod simpliciter ex Ethnicorum consuetudine sumptum fuit, sicut Virgilius inquit:

Irenæus.

Corpusq; lauant frigentis, & vngunt,

Et notus est Ennij versiculus:

Tarquinij corpus bona fœmina lauit & vnxit.

Apuleius illud vocat vltimum lauacrum, de asino aureo, lib. 9. Hæc historica ideo obseruanda sunt, vt consideretur, mature irrepsisse in Ecclesiam superstitiones, circa vnctiones morientium & mortuorum. Sed Irenæi tempore tales vnctiones inter hæreses reiectæ fuerunt. Dionysij vero mortuorum vnctionem, ex reliquiis ethnicæ superstitionis seruatam, Ecclesia non recepit.

Vtilis est & hæc obseruatio, quomodo tandem deuentum sit ad extremam Pontificiorum vnctionem, pro exeuntibus. Quamdiu in Ecclesia extitit donum sanationis, mansit etiā vsus vnctionis, simplici oleo. Postea oleo sanctificato, quidam miraculosas ediderunt sanationes, vt de discipulis Antonij Ruffinus in Ecclesiastica historia, libro 11. cap. 4. scribit: Cum illis oblatus fuisset homo, iam pridem membris omnibus, & præcipue pedibus aridus, vnxerunt eum oleo in nomine Domini: statimque confirmatæ sunt plantæ eius. Sulpitius Seuerus cap. 21. scribit, sanctum Martinum puellam quandam paralysis ægritudine ita correptam, vt nullo iam ad humanos vsus corporis officio fungeretur: oleo sanctificato sanitati restituisse. In Tripart. lib. 8. c. 1. Socrates scribit, Monachum Beniamin habuisse gratiam, solo tactu manus, aut oleo sanare morbos. Cū vero ad oleum sanctificatū, nulla amplius miracula sanationis sequerentur: ne tamen nullus eius esset vsus, Felix IV. circa annum Domini 528. instituit, infirmos ante obitum oleo esse inungendos. Postea progressu temporis subinde alia atque alia addita sunt, donec tandem Sacramentum

Ruffinus.

Sulpitius Seuerus.

Felix IV.

illud

illud Pontificium, cum omni sua paratura, inde extructum est, quod nūc, tanquam à Christo insinuatum, à Iacobo Apostolo promulgatum, tanti venditatur, vt absque ingenti scelere, & ipsius Spiritus sancti iniuria, contemni non posse affirmetur.

DE SACRAMENTO ORDINIS, &c.

CAPVT I.

Sacrificium & Sacerdotium ita Dei ordinatione coniuncta sunt, vt vtrumq; in omni lege extiterit. Cum igitur ex nouo Testamento sanctum Eucharistiæ sacrificium visibile, ex Domini institutione catholica Ecclesia acceperit: fateri etiam oportet, in ea nouum esse visibile & externum sacerdotium, in quod vetus translatum est. Hoc autem ab eodem Domino Saluatore nostro institutum esse, atque Apostolis, eorumque successoribus in sacerdotio, potestatem traditam consecrandi, offerendi & ministrandi corpus & sanguinem, nec non & peccata dimittendi & retinendi, sacræ literæ ostendunt, & catholicæ Ecclesiæ traditio semper docuit.

CANON I.

Si quis dixerit, non esse in nouo Testamento sacerdotium visibile & externum, vel non esse potestatem aliquam consecrandi, & offerendi verum corpus & sanguinem Domini, & peccata remittendi & retinendi, sed officium tantum & nudum ministerium prædicandi Euangelium, vel eos qui non prædicant, prorsus non esse sacerdotes, anathema sit.

EXAMEN.

Breuis & facilis est explicatio, si ostendatur, qua de re controuersia sit. Clamitant enim, eos qui Pontificium sacerdotium non probant, omnem ordinem ex Ecclesia tollere: infinita confusione cuiuis ex plebe ministeriū prostituere: ac (quod Tertullianus hæreticis tribuit) ex sacerdotibus laicos facere, & sacerdotalia munera laicis iniungere, vt nulla sit ministerij vel auctoritas vel dignitas, &c. Principio igitur hæc calumnia remouēda est: Et merito improbantur Anabaptistæ & Enthusiastæ, qui vsum externi ministerij verbi & Sacramentorum, vel prorsus ex Ecclesia tollunt, vel fingunt, inutile & non necessarium esse, docent enim, potius sine vsu externi ministerij verbi & Sacramentorū, nouas & peculiares reuelationes & illuminationes à Deo petendas & expectandas esse: & hanc rationem vocationis, illuminationis, & conuersionis, multo præstantiorem & augustiorem esse, quam si voce ministerij vtantur: & Deus quidem est, cuius virtute, operatione, efficacia, instinctu & afflatu ea, quæ ad vocationem, illuminationem, conuersionem, pœnitentiā, fidem, nouitatem, & breuiter, quæ ad negotium salutis nostræ pertinent, in hominibus inchoantur, efficiuntur, augentur & conseruantur. Sed certo suo consilio Deus constituit, se velle illa dispensare, non infusis in hominum animos, nouis & peculiaribus, reuelationibus, illuminationibus & tractatibus, sine aliquo medio, sed per externum ministerium verbi. Illud vero ministerium non Angelis commendauit, vt illorum apparitiones petendæ & expectandæ sint: sed in hominibus posuit verbum reconciliationis, & per illos vult sonare vocem Euangelij, diuinitus patefacti.

Anabaptistæ & Enthusiastæ.

Sunt quidem omnes Christiani Sacerdotes, 1. Petr. 2. Apocalyp. 1. eo quod spirituales hostias Deo offerant: quisque etiam domi suæ, verbum Dei docere potest & debet, Deut. 6. 1. Cor. 14. Non tamen quiuis Christianus publicum verbi & Sacramentorum ministerium sibi sumere & arrogare debet. Non enim omnes sunt Apostoli, non omnes Doctores, 1. Corinth. 12. sed qui peculiari & legitima vocatione à Deo ad hoc ministe-

rium segregati sunt, Act.13. Ierem.23. Rom. 10. idque fit vel immediate, vel mediate. Et quæ sit legitima ratio vocationis, quæ fit voce Ecclesiæ, Paulus 1.Timoth.3.& Tit.1.præscripsit. Et quidem ipse Christus immediate quosdam ad hoc ministerium vocauit, vt ostenderet se probare eorum ministerium, qui voce Ecclesiæ, iuxta regulam ab Apostolis præscriptam eliguntur & vocantur: quod postea latius explicabitur. Addita vero est etiam promissio, Deum vere efficacem esse per hoc ipsum ministerium docentium Euangelium: quod ipse Filius Dei perpetua vocatione vult in Ecclesia conseruare, sicut Paulus inquit, Ephes.4. Ascendit, dedit dona hominibus, & ipse dedit quosdam Apostolos, quosdam Prophetas, alios Euangelistas, alios autē Pastores & Doctores, ad consummationem sanctorum in opus ministerij, in ędificationem corporis Christi. Ad huius igitur ministerij vsum, quod Deus instituit, & in Ecclesia conseruat, deducendi sunt homines: & docendi, per hoc ministerium exhiberi nobis æterna bona, & quod hoc modo Deus nos recipiat, ac à peccato & potestate diaboli, & æterna morte nos eripiat, ac iustitiam & vitam æternam nobis restituat. Hoc vero ministerium potestatem habet diuinitus concessam, 2.Cor.10.&13. sed illam certis officijs & limitibus circumscriptam: prædicare scilicet verbum Dei, errantes docere, peccantes corripere, segnes hortari, anxios consolari, infirmos erigere, contradicentibus resistere, falsam doctrinam taxare & damnare, vitia morum arguere, Sacramenta diuinitus instituta dispensare, peccata remittere & retinere, esse exemplar gregis, orare pro Ecclesia, & priuatim & publice precibus Ecclesiæ praire, pauperum curam agere, contumaces publice excommunicare, & vicissim resipiscentes recipere, & Ecclesiæ reconciliare: instituere ministros Ecclesiæ, iuxta Pauli præscriptum: constituere cum consensu Ecclesiæ ritus seruientes ministerio, qui non pugnent cum verbo Dei, nec onerent conscientias, sed faciant ad ordinem, grauitatem, decorum, tranquillitatem, ædificationem, &c. Hæc enim sunt quæ ad duo illa capita pertinent, ad potestatem scilicet ordinis, & ad potestatem iurisdictionis.

Nec vero de vocabulis dimicamus. Paulus generali appellatione vocat ministros, Doctores, Pastores. In Scriptura noui Testamenti, appellatio sacerdotum & sacerdotij, nusquam tribuitur ministerio noui Testamenti. Sed Ecclesiasticorum scriptorum vsu inualuit, ministerium vocare sacerdotium, & ministros sacerdotes. Ita Chrysostomus ἱερωσύνην vocat, quicquid ad ministerium noui Testamenti pertinet. Augustinus de Ciuit. Dei, lib. 20. inquit: *Episcopi & presbyteri proprie iam in Ecclesia sacerdotes vocantur.* Si igitur hoc tantum vellent Pontificij, in nouo Testamento esse externum sacerdotium, hoc est, externum ministerium verbi & Sacramentorum, sicut tamen explicauimus: nulla esset controuersia nec propter appellationem sacerdotij mouerentur turbæ, modo res, quæ veræ & necessariæ sunt, saluæ essent. Sed quid velint & quærant, non obscurum est. Nam in primo hoc Canone expresse dicunt, se per sacerdotium, de quo dimicant, non intelligere ordinem & ministerium prædicandi Euangelium: sed in primo capitulo declarāt se propter sacrificium Missæ, de externo & visibili suo sacerdotio pugnare, quod definiunt, principaliter esse potestatem sacrificandi Christum in Missa. Et tale sacerdotium ideo fingunt necessarium esse, vt Ecclesia habeat mediatores, qui causam eius coram summo iudice Christo agant: & actione illa sacrificij offensam Patris placent, & impetrent Ecclesiæ propitiationem, & alia cum spiritualia dona ad salutem necessaria, tum etiam corporalia ad hāc vitam pertinentia: imo liberationem animarum ex purgatorio. Sed hoc sacrificium non tantum commentitium, sed contumeliosum & blasphemum esse in Christum, supra in loco de Missa ostendimus.

Chrysostomus. *Augustinus.* *Pontificiorum sacerdotium.*

Non

Non igitur opus est, peculiarem hoc loco instituere refutationē. Quale enim sacrificium est, tale etiam est sacerdotium. Hanc tantum commonefactionem addam, quod primus Canon sacerdotium ipsorum ita sacrificio deuouet, vt à ministerio verbi liberet: id quod alias multo apertius profitentur: ministerium scilicet docendi, dispensationem Baptismi, & distributionem Eucharistiæ, quæ per diaconos fieri potest, non esse de substantia sacerdotii Pontificii. Instituatur itaq; collatio. Christus dicit: Ite, docete, prædicate, baptizate, Matth. 28. Mar. 16. Paulus dicit: Episcopus tenax sit fidelis sermonis, ac potens exhortari per sanam doctrinam, & contradicentes conuincere. Tit. 1. sit aptus ad docendum. 1. Timoth. 3. attendat lectioni & doctrinæ, cap. 4. peccantes coram omnibus arguat, cap. 5. &c. Apostoli ideo aliis officiis se exonerant, vt possent instare doctrinæ & orationi, Actor. 6. Paulus dicit: Non misit me Christus baptizare, sed euangelizare, 1. Cor. 1. Hæc vero, quæ ad ministerium verbi, hoc est, ad sacerdotium pertinere, Christus & Apostoli affirmant, Pontificii a substantia sacerdotii remouent. Dispensationem etiam Baptismi, & distributionem Eucharistiæ, non volunt proprie ad suum sacerdotium pertinere. Omnia igitur & singula, in quibus Scriptura ministerium noui Testamenti consistere tradit, Pontificii à suo sacerdotio remouent & separant. Ex sacrificio vero corporis & sanguinis Christi in Missa, quod præter, imo contra Scripturam in Ecclesiam inuectum est, sicut in loco de Missa ostensum est, constituunt substantiam sui sacerdotii. Addunt etiam remissionem & retentionem peccatorum. Sed illam nolunt nisi voce & annunciatione Euangelii, sicut Christus eam instituit, sed actu illo iudiciali, de quo in præcedenti loco dictum est. Pontificium igitur sacerdotium non est ministerium noui Testamenti, sed vere abominatio Antichristi, stans in loco sancto. Veteres quidem aliquando dicunt, sacerdotem quotidie offerre corpus & sanguinem Christi: sed quod illud intelligant de administratione Cœnæ Dominicæ, iuxta Christi institutionem, supra in loco de Missa ostensum est. Nam & Paulus prædicationem Euangelii vocat sacrificium. Multi, qui hactenus inter Pontificios aliquid moderationis præ se tulerunt, significarunt se optare talem sacerdotii reformationem, vt ministerium docendi, quod iuxta Scripturæ traditionem ad ministerium noui Testamenti pertinet, sacerdotibus rursus curandum iniungeretur. Sed Tridentinum Concilium simpliciter definit sacerdotiu, actione sacrificii, & Canon 1. anathema denuntiat illi, qui dixerit, eos qui non exercent ministerium verbi & Sacramentorum, non esse sacerdotes. Vnicum vero fundamentum habent, quia scilicet in veteri Testamento fuit sacerdotium ad offerendas victimas: & in nouo Testamento est impletio vmbrarum veteris. Sed inde non conficitur Pontificiorum sacerdotium. Sacrificia enim veteris Testamenti impleta & consummata esse in nouo, vnica victima veri Pontificis nostri Christi, Epistola ad Hebræos prolixe docet. Sed inquiunt: Paulus tamen disputat 2. Cor. 3. si ministerium veteris Testamenti fuit in gloria, multo amplior erit gloria ministerii noui Testamenti. Respondeo: Quid sit ministerium illud noui Testamenti, & quæ officia ad illud pertineant, non est constituendum ex κακοζηλία ceremoniarum veteris Testamenti, sed discendum est ex descriptionibus Christi & Apostolorum in nouo Testamento.

Obiectio Pontificiorum.

CAPVT II.

Cum autem diuina res sit sancti sacerdotii ministerium, consentaneum fuit, quo dignius, & maiori cum veneratione exerceri posset, vt in Ecclesia ordinatissima dispositione, plures & diuersi essent ministrorum ordines qui sacerdotio ex officio deseruirent: & ita distributi, vt qui iam clericali tonsura insigniti essent, per minores ad maiores

ascenderent. Nam non solum de sacerdotibus, sed & de Diaconis sacræ literæ apertam mentionem faciunt: & quæ maxime in illorum ordinatione attendenda sunt, grauissimis verbis docent: & ab ipso Ecclesiæ initio, sequentium ordinum nomina atq; uniuscuiusq; eorum propria ministeria, Subdiaconi scilicet, Acoluthi, Exorcistæ, Lectoris & Ostiarij, in vsu fuisse cognoscuntur, quamuis non pari gradu. Nam subdiaconatus ad maiores ordines, à Patribus & sacris Conciliis refertur: in quibus & de aliis inferioribus frequentissime legimus.

CANON II.

Si quis dixerit, præter sacerdotium non esse in Ecclesia catholica alios ordines & maiores & minores per quos velut per gradus quosdam in sacerdotium tendatur, anathema sit.

EXAMEN.

Hoc loco de septem suis ordinibus, hoc est, de vmbra potius & larua inanium titulorum, quibus res ipsæ in ipsorum Ecclesia nec subsunt amplius nec adsunt, dimicant Pontificij. Illud tamen non gratis faciunt, sed propter pingues illas præbendas: quæ titulis illis tunc, cum vera adhuc ministerij officia ipsis coniuncta erant, annexæ sunt. Illa præbendarum beneficia, vt reiectis & collapsis officijs, specie aliqua retinere possent, ex ociosis titulis fecerunt totidem Sacramenta: atque ideo de hac sua Helena pugnant.

Origo graduum seu ordinum ministerij.

Res autem ita se habet: Quia ad ministerium Ecclesiæ multa pertinent officia, quæ in magna credentis populi frequentia non possunt commode omnia & singula ab vno vel à paucis expediri: vt igitur ordine, decēter, & ad ædificationem omnia fierent, cœperūt multiplicato Ecclesiæ cœtu officia illa ministerij, in gradus quosdam ministrorum distribui, quos τάξεις seu τάγματα postea appellarunt: vt quisque haberet designatam certam quasi stationem, in qua certis ministerij officijs Ecclesiæ inseruiret. Ita Apostoli principio curarunt ministerium verbi & Sacramentorum, & simul etiam eleemosynarum contributionem & dispēsationem. Postea vero crescēte numero discipulorum, partem illam ministerij, quæ ad eleemosynas pertinet, alijs, quos diaconos nominabant, commendarunt. Et rationem, qua illud faciunt, assignant, vt scilicet ipsi ministerio verbi & orationi diligentius, sine auocamentis, instare possent, Actor. 6. Et hæc prima origo graduum seu ordinum ministerij, in Ecclesia Apostolica, ostendit, quæ causa, quæ ratio, quis finis & vsus debeat esse huiusmodi seu graduum seu ordinum: vt scilicet pro ratione cœtus Ecclesiastici, singula officia, quæ ad ministerium pertinent, commodius, rectius, diligentius, & ordine, cum aliqua grauitate, ad ædificationem obeantur. Et quia Apostoli ex diaconis postea, qui probati erant, assumpserunt ad ministerium docendi, vt Stephanum & Philippum: colligitur, hunc etiam vsum esse horum seu graduum seu ordinum, vt in minoribus prius præparentur & probentur, vt postea grauiora ministerij officia, tutius & cum vtilitate ipsis commendari possint. Et hoc est quod Paulus dicit, 1. Timot. 3. Probentur primum, & sic ministrent. Item, qui in diaconatu bene ministrauerint, gradum bonum sibi acquirent. Ita in Liturgia Antiochenæ Ecclesiæ, Actor. 13. fuerunt Prophetæ & Doctores: quorum illi vel de futuris vaticinabantur, vel difficiliora Scripturæ loca interpretabantur, 1. Corinth. 14. hi elementa doctrinæ Christianæ populo proponebant, Heb. 5. Paulus & Barnabas assumunt Marcum in ministrum, Acto. 13. non vt corporalia tantum ipsis ministeria exhiberet, sed vt partes quasdam ministerij verbi ipsi commendare possent: sicut expresse dicit Paulus Actor. 15. In Corinthiaca Ecclesia fuerunt Apostoli, Prophetæ, Doctores,

quidam linguis loquebantur, quidam interpretabantur, quidam habebant Psalmos, quidam orationes, benedictiones, & gratiarum actiones, non in priuatis exercitijs, sed in publicis Ecclesiæ conuentibus, 1. Corin. 12. & 14. Ad Ephesios 4. recensentur hi ministerij gradus: I. Apostoli, qui non erant ad certam aliquam Ecclesiam, nec per homines, sed immediate à Christo vocati: & habebant mandatum vbique docendi, & ornati erant testimonio spiritus & miraculorum, quod in doctrina non errarent, sed quod diuina & cœlestis esset ipsorum doctrina, ad quam reliqui Doctores omnes alligati essent. II. Prophetæ, qui vel reuelationes habebant de futuris, vel qui linguas & Scripturas interpretabantur pro prouectioribus: hæc enim 1. Cor. 14. tribuuntur Prophetis noui Testamenti. III. Euangelistæ, qui non erant Apostoli, & tamen non erant ad vnam certam aliquam ecclesiam destinati, sed mittebantur ad diuersas ecclesias, vt ibi Euangelium docerent, præcipue vero, vt prima fundamenta iacerent. Talis Euangelista fuit Philippus, Act. 21. Timotheus, 2. Timot. 4. Tychicus, Syluanus, &c. Tales etiam Euangelistas post Apostolorum tempora fuisse, testatur Eusebius, lib. 3. cap. 37. &c. IV. Pastores, qui certo gregi Ecclesiæ præfecti erant, sicut ostendit Petrus, 1. Petri 5. & non tantum docebant, sed & Sacramenta administrabant, & habebant inspectionem auditorum, sicut Ezechiel cap. 35. officium pastoratus describit. V. Doctores, quibus non erat commẽdata præcipua ecclesiæ gubernatio vel inspectio, sed tantum doctrinam simpliciter populo proponebant: quales postea fuerunt κατηχηταί. Ita Roman. 2. Paulus vocat διδάσκαλον νηπίων. Et in hac significatione expresse vsurpatur verbum διδάσκειν Hebr. 5. Hos vero gradus omnes Apostoli complectuntur appellatione Presbyterij & Episcopatus: aliquando etiam generali appellatione vocant diaconos, quibus ministerium verbi & Sacramentorum commissum est, Coloss. 1. 1. Thessal. 3. 2. Corinth. 3. & 11. Ephes. 3. Ipse etiam Paulus aliquando ministerium verbi ita curauit, vt Sacramentorum administrationem alijs commendaret, 1. Corinth. 1. Non misit me Christus baptizare, sed euangelizare. Et 1. Timoth. 5. meminit duplicium presbyterorum: quorum alij laborabant in verbo & doctrina, alij censuris Ecclesiasticis præpositi erant: cuius presbyterij etiam Tertul. meminit in Apologetico, cap. 39. Hi ferme gradus sunt, in quos distributa leguntur officia ministerij Ecclesiastici tempore Apostolorum. Et habet illa distributio exempla veteris etiam Testamenti. Dauid enim 2. Par. 23. & sequentibus, ministerium templi in certos gradus seu ordines distribuit. Fuerunt etiam in synagoga Lectores, qui tantum textum scripturæ legebant. Fuerunt vero præterea Doctores, qui interpretabantur Scripturam, & accommodabant textum ad exhortationes, Luc. 2. Act. 15. Et hæc fuit differentia inter Scribas & Pharisæos. Addenda vero est propter præsentem disputationem hæc commonefactio. I. Non esse verbo Dei mandatum, qui vel quot tales gradus seu ordines esse debeant. II. Non fuisse tempore Apostolorum, in omnibus ecclesijs, & semper, eosdem & totidem gradus seu ordines, id quod ex Epistolis Pauli ad diuersas ecclesias scriptis, manifeste colligitur. III. Non fuit tempore Apostolorum talis distributio graduum illorum, quin sæpius vnus & idem omnia illa officia, quæ ad ministerium pertinent, sustineret & exequeretur, id quod ex Apostolica historia manifestum est. Liberæ igitur fuerunt tempore Apostolorum tales ordinationes, habita ratione ordinis, decori, & ædificationis: nisi quod tunc peculiaria quædam dona, vt linguarum, Prophetiæ, Apostolatus & miraculorum certis quibusdam personis à Deo collata fuerunt. Illi vero gradus, de quibus hactenus diximus, non fuerunt aliquid præter &

extra ministerium verbi & Sacramentorum: sed ipsa & vera officia ministerij in gradus illos distributa fuerunt, propter causas iam expositas.

Illud Apostolorum exemplum primitiua Ecclesia eadem ratione & simili libertate imitata est. Gradus enim officiorum ministerij distributi fuerunt: non autem eadem plane ratione, sicut in Corinthiaca, vel in Ephesina ecclesia, sed pro ratione circumstantiarum cuiusque ecclesiæ. Vnde colligitur, quæ fuerit in distributione illorum graduum libertas.

Dionysius c.5. suæ hierarchiæ, expresse tres tantum ordines numerat: [illegible] cui tribuit summum & perfectissimum docendi officium, in declaratione omnium mysteriorum Christi, & administrationem Sacramentorum. II. τῶν ἱερέων Sacerdotum, qui in Catechesi institutum plenius erudiunt, & ad Pontificem ducunt, adiuuant in ijs, quæ ad sacramentorum administrationem pertinent. III. τῶν λειτουργῶν ministrorum, quibus tribuit officium purgandi & præparandi initiandos, hoc est, catechizandi. Et c.3 Ministrorum, inquit, officio, sacrarum Scripturarum lectio suo ordine recitatur. Item: Ministrorum alij pro claudendis templi foribus adstant, quando eijciuntur catechumeni, pœnitentes, energumeni: alij aliud officium habent, exuunt baptizandum, &c. Vides, numerat multa ministerij officia, nec tamen singulis peculiares ordines attribuit, sed tres tantum ordines numerat. Canones Apostolorum nominant Episcopum, Presbyterum, Diaconum, Lectorem & Cantorem: non autem ibi mentio fit Ostiarij, Exorcistæ, Acoluthi. Ambrosius in 4. cap. ad Eph. describens gradus officiorum ministerij sui temporis, recēset Episcopos, Presbyteros, Diaconos, Lectores, Exorcistas. In libello, qui Hieronymo inscribitur, de septem gradibus ecclesiæ non recensentur Exorcistæ & Acoluthi. Non igitur catholicum dogma est, de septem illis ordinib. Quidam vero veterum plures, vltra septem illos numerant ordines. Ignatij epistola annumerat τοὺς κοπιῶντας, quos Epiphanius vocat κοπιάζοντας. Hieronymi libellus vocat fossores, qui scilicet mortuorum funera curabant, & sepeliebant. Græcis est peculiare officium syngelorum. Ignatius ordinibus annumerat confessores: Clemens, catechistas. Canonistæ numerant 9. ordines: Psalmistas enim & Episcopos annumerant. Multiplicatio vero Ecclesiasticorum ordinum inde postea orta est. Cyprianus enim lib. 3. epist. 22. ostendit, talem fuisse disciplinam, vt nihil, quod in ecclesia & rebus ecclesiæ, etiamsi non proprie ad ministerium verbi pertineret, agendum esset, per alios exequeretur, quam per clericos. Atq; ita pedisequos seu famulos Episcoporum & Presbyterorum oportebat esse clericos: Inde postea ex clericis sumpti sunt œconomi, defensores, vicedomini, maiores domus. Erant igitur clerici, qui peculiari & arctiori disciplina formabantur & præparabantur ad ministerium ecclesiæ. Atque illi primum ad minora quædam officia adhibebantur, vt in illis studium, diligentia, fides & grauitas ipsorum probaretur, an idonei futuri essent ad maiora & grauiora ministerij officia. Et in frequentiorib. ecclesijs, cum præsertim vndique ex agris, vicis & oppidulis ad Metropolitanam ecclesiam, præsertim in solennioribus festis conueniendum esset, sicut multi veteres Canones hoc præcipiunt, vnus vel pauci, non potuerunt omnia & singula ministerij officia obire. Distincti igitur fuerunt gradus seu ordines non otiosis titulis, sed certis officijs, ad ministerium ecclesiæ pertinentibus. Erat Episcopus tractans verbum Dei, & curans disciplinam ecclesiæ. Erant Presbyteri docentes & administrantes Sacramenta. Erant diaconi præfecti thesauris ecclesiæ, vt inde pauperum, & præcipue ministrorum ecclesiæ sustentationem curarent. Postea diaconi etiam ad subleuandam partem aliquam ministerij Episcopi & Presbyterorum, adhi-

beri

beri cœperunt: sicut testatur etiam Hieronymus ad Rusticum: vt ad prælegendum aliquid ex Scriptura, ad docendum exhortandum, &c. monere populum, vt intenti essent, corda haberent ad Dominum, pacem annunciare, parare ea, quæ pertinent ad administrationem Sacramentorũ, distribuere populo Sacramenta, ordinandos deferre ad Episcopum de iis, quæ ad disciplinam pertinent monere Episcopos, &c. Conqueritur autem Hieronymus ad Rusticum Narbonensem, talia multa diaconis in Romana præsertim Ecclesia, imposita fuisse præter Apostolicam disciplinam & præter morem aliarum Ecclesiarum: ita vt primum & verum diaconorum officium, in diaconis ferme obliteratum fuerit. Quia enim nouis illis officiis diaconi occupabantur, substituti fuerunt illis subdiaconi, qui oblationes fidelium, quæ pro sustentatione pauperum & ministrorũ contribuebantur, colligebant. Erant præterea Lectores, qui ex Scriptura præsertim ex veteri Testamento publice populo prælegebant, noui enim Testamenti lectio postea diaconis attributa est. Erant psalmistæ seu Cantores qui præcinebant, quæ totus populus canere solebat: Erant Ostiarii seu ianitores, qui tempore mysteriorum, post denuntiationem diaconi, templo eiiciebant gentiles, catechumenos, pœnitentes, energumenos, hæreticos, & excommunicatos: ita enim Dionysius hoc officium describit. Episcopi, presbyteri & diaconi habebant suos famulos, ministros comites, seu assectatores, quorum opera, si necessitas exigebat, vtebantur: sicut Paulus Onesimi opera vsus fuit. Illos nominarunt [illegible]: vnde postea inscitia fecit ceroferarios. Erant præterea Exorcistæ, qui donum habebant eiiciendi aut compescendi dæmonia.

Hæc distributio graduum, in frequentioribus Ecclesiis, ratione officiorum, quæ ad ministerium pertinent, vtilis fuit ordinis gratia, ad decorum & ad ædificationem. In minoribus vero, seu rarioribus Ecclesiis, non necessaria judicata fuit talis graduum distributio: & in frequentioribus etiam, non vbique similis & eadem fuit graduum illorum distributio. Hac vero ratione, in hunc vsum, & ea libertate pleriq; illi veteris Ecclesiæ gradus, apud nos etiam seruantur.

Hæc recensui, vt eo commodius ostendi possit, quid in hoc capitulo, de gradibus seu ordinibus Ecclesiasticis, in controuersia positum sit. Neque enim distributionem illorum graduum, qualis fuit in Apostolica & in veteri Ecclesia, simpliciter reiicimus aut damnamus: sed pro ratione necessitatis & ædificationis, in nostris Ecclesiis illa vtimur eo modo, sicut dictum est. Hoc vero iuste & merito in Pontificiis ordinibus reprehendimus: I. quod titulos sine re, & beneficia titulorum sine officiis, retineant & vsurpent. Cum enim Canonici officia ministerii verbi & Sacramentorum, ex suis amplissimis templis, ad angustas & humiles parochiarum ædiculas, vbi vnus vel duo omnia ministerii officia obire cogebantur, reiecissent: retinuerunt ipsi otiosos quidem titulos, quia sine ministerii officiis, non tamen inanes titulos, propter pingues enim præbendas titulos ordinũ retinuerunt. Episcopi non amplius docebant, presbyteri nõ administrabãt populo Sacramenta, nõ contribuebãtur amplius oblationes, cũ Ecclesiæ satis dotatæ essent. Ad quid igitur opus fuit vel diaconis, vel subdiaconis? disciplina eiiciendi catechumenos, pœnitẽtes, & energumenos, jamdudum collapsa est. Quis igitur vsus est ostiariorum? vt enim fores templi occludantur, vt canes expellantur, vt pauimentum purgetur, ad illud non est opus peculiari ordinis Sacramento. Lectores non legunt, vt populus intelligat: Cantores non præcinunt, vt populus simul canat. Non igitur habent vel Lectores vel Cantores, quales in veteri Ecclesia fuerũt non habent donum expellendi dęmonia, qualis igitur apud ipsos ordo est Exorcistarum? Ministri Episcoporum & Presbyterorum, equites & mi-

lites sunt: & tamen de Sacramento ordinis acoluthorum multa disputant. Prorsus nullus igitur veri ministerii Ecclesiastici gradus seu ordo in eo officio, sicut in Apostolica & veteri Ecclesia fuit, apud Pontificios reperitur, sed vacuos tantum titulos habent. Hoc etiam in ludibrium verterunt, quod iuxta veteres Canones nemo ad superiores ordines assumi debet, nisi prius in minoribus probatus fuerit. Vel enim simul, vel exiguo interuallo, conferunt omnes minores ordines, & in illis ipsis tamen nullas veras ministerii functiones exercent, quibus ad verbi & Sacramentorum ministerium præparari possent. II. Titulis illis adulterina supposuerunt officia, reiecto vero & legitimo ministerio verbi & Sacramentorum. Ex Episcopatu enim fecerunt politicam dominationem, ex presbyteris fecerunt sacrificulos, ex acoluthis fecerunt ceroferarios. Quia enim veteres alicubi dicunt fuisse ministros luminarium, in nocturnis conuentibus, Pontificii finxerunt acoluthum Græcis significare, Latinis ceroferarium, solem in media luce facibus illuminantem: interpretatione prorsus falsa, inepta, & barbara. Ex ostiariis fecerunt thesaurarios. Lectores & Cantores, quantum à forma veteris Ecclesiæ degenerarint, sola collatio ostendit. Et postremo, omnes ordines, maiores & minores, tandem transformati sunt in lectores & Cantores: quid enim aliud quotidie agunt? idque contra ipsos Canones, distinct. 92. In sancta Romana, Exorcistas transformarunt in magicos incantatores. Olim enim fuit peculiare donum, voce humana & potestate diuina flagellare, vrere, torquere, & de corporibus exigere diabolum, vel certe compescere. Fuisse donum illud suo adhuc tempore in Ecclesia, Tertull. testatur in Apologetico. Et Cyprianus lib. 4. Epist. 77. Quod hodie, inquit, etiam geritur per Exorcistas. Ambrosius etiam lib. 1. cap. 44. Alius exorcizandis, qui malo laborant spiritu, sollicitior Augustini etiam tempore donum illud adhuc fuisse, colligitur lib. 10. de Ciuit. ca. 22. Chrysostomi vero & Prosperi ætate obsessi in templum adducebantur, & sæpe communibus Ecclesiæ precibus liberabantur: Postea cum donum illud desiisset, vt tamen Exorcistarum ordo retineretur, aliud exogitatum fuit, quod ipsis tribueretur officium vt scilicet catechumenos baptizandos, exorcismis & exsufflationib. præpararent ad Baptismum: sicut testatur liber de Ecclesiasticis dogmatibus, ca. 51. Et Nazianzenus inquit: Ne ægre feras exorcismi culturam longiorem, neq; ob illius prolixitatem defatigeris. Sed non fuit talis peculiaris exorcizandi actio in Apostolica Ecclesia, nec exorcistarum veteris Ecclesiæ hoc fuit officium, & nunc illud ne apud Pontificios quidem seruatur. Ostendit autem hoc exemplum, quid faciat κακοζηλία. Cum donum eiiciendi dæmonia desiisset, & tamen vellent ordinem exorcistarum retineri re, aliud & nouum, quod ipsis tribueretur, exogitatum est officium. Quidam vero recitationem excorcismorum retinuerunt, cum tamen donum eiiciendi dæmonia non haberent. Inde tandem ad superstitiosos exorcismos, & ad magicas verius incantationes κακοζηλία illa transiit. Cumq; ipsi dæmones exorcismis illis iam illudant, nihil reliqui nunc est apud Pontificios de exorcistarum officio, præter nudum titulum: qui enim exorcismis apud ipsos vtuntur, non sunt illi, qui peculiariter ad hoc ordinati sunt. Quomodo igitur functionem exorcistarum, qualis fuit in veteri Ecclesia, restituere pollicentur Tridentini Patres? cum donum illud eiiciendi dæmonia, nec habeant, nec conferre possint. In veteri Ecclesia fuerunt Prophetæ seu Vates, fuerunt etiam Euangelistæ, sicut testatur Eusebius, lib. 3. cap. 37. Quam ineptum vero esset, cum dona illa desierint, velle iam inde peculiares ordines in Ecclesia facere: *Et idem est* de Excorcistis etiam.

Tertium, quod in Pontificiorum doctrina de Ordinibus improbamus, illud est, quod fingunt, ex institutione & mandato Christi, & ex Apostolorum traditione, necessarium esse, vt tot ordines sint in singulis Ecclesiis. Antea enim diuersum ostendimus ex Apostolica historia. Et Patres, quorum ætate fuit talis graduum ministerii Ecclesiastici distributio expresse fatentur illam non esse vel mandati diuini, vel traditionis Apostolicæ. Ambrosius enim in 4. cap. ad Ephes. cum ordines suæ Ecclesiæ recensuisset, subiicit, olim Episcopum omnia officia Ecclesiæ, in ministerio fidelium impleuisse: sed postquam omnibus locis Ecclesiæ sint constitutæ, & officia ordinata, aliter compositam rem fuisse, quam cœperat. Et mox addit: Ideo non per omnia conueniunt scripta Apostoli, ordinationi, quæ nunc est in Ecclesia, quia hæc inter ipsa primordia sunt scripta. Et Hugo dicit: Ordines istos diuersis locis disponi, non solum voluntaria ordinatione spiritualium Patrum, sed ex ipso quoq; gentilitatis vsu conuenienti ratione assumpta. Quam bellum igitur figmentum est, Christum ipsum per omnes illos ordines transiisse, fuisse Ostiarium, quando ementes & vendentes templo expulit: Lectorem, cum in Isaia legeret ex libro: Exorcistam, quando dæmones expulit: Acoluthum, quando dixit: Ego sum lux mundi: Subdiaconum, quando discipulorum pedes lauit. Diaconum, quando distribuit Eucharistiam: Presbyterum, quando in ara crucis se obtulit, & Eucharistiam consecrauit.

Postremo, ideo de ordinibus illis dimicant Pontificii, vt ex singulis peculiaria faciant Sacramenta, etiamsi otiosi tantum prætendantur tituli. Atqui augustum est Sacramenti nomen in Ecclesia: nec ita prostituendum est, vt ad ceroferarios deiiciatur, vel ad illos, qui canes ex templis nunc abigunt.

CAPVT III.

Cum Scripturæ testimonio, Apostolica traditione, & Patrum vnanimi consensu perspicuum sit, per sacram ordinationem (quæ verbis & signis exterioribus perficitur) gratiam conferri: dubitare nemo debet, ordinem esse vere & proprie vnum ex septem sanctæ Ecclesiæ Sacramentis, inquit enim Apostolus: Admoneo te, vt resuscites gratiam Dei, quæ est in te, per impositionem manuum mearum. Non enim dedit nobis Deus spiritum timoris, sed virtutis, & dilectionis & sobrietatis.

CANON III.

Si quis dixerit, ordinem siue sacram ordinationem non esse vere & proprie Sacramentum, à Christo Domino institutum: vel esse figmentum quoddam humanum excogitatum à viris rerum Ecclesiasticarum imperitis: aut esse tantum ritum quendam eligendi ministros verbi Dei & Sacramentorum, anathema sit.

CANON IV.

Si quis dixerit, per sacram ordinationem non dari Spiritum sanctum, ac proinde frustra Episcopos dicere: Accipite Spiritum sanctum, aut per eam non imprimi Characterem, vel eum qui sacerdos semel fuit, laicum rursus fieri posse, anathema sit.

CANON V.

Si quis dixerit, sacram vnctionem, qua Ecclesia in sancta ordinatione vtitur, non tantum non requiri, sed contemnendam & perniciosam esse, similiter & alias ordinis ceremonias, anathema sit.

EXAMEN.

Hoc loco quæstio illa disputatur, An ordinatio sit vere & proprie sacramentum noui Testamenti? Et de re ipsa prius dicendum est, vt post-

ea de appellatione Sacramenti facilius & rectius constitui possit. Ministerium igitur verbi & Sacramentorum, sicut supra illud descripsimus, institutum esse à filio Dei in nouo etiam Testamento, nullum est dubium. Habet etiam Ecclesia mandatum, de vocandis & constituendis ministris. Et addita est promissio. I. Deum approbare ministerium illorum, qui voce Ecclesiæ vocati, & ad ministerium segregati sunt. Ita Actorum 20. Paulus dicit, eos qui mediate vocati erant, à Spiritu sancto constitutos esse, ad pascendam Ecclesiam Dei. Et Ephes. 4. scribitur, filium Dei dare dona, non tantum Apostolos, verum etiam Pastores & Doctores, qui mediate vocantur. II. Addita est promissio, Deum daturum gratiam & dona, quibus ea quæ ad ministerium pertinent, recte, fideliter & vtiliter præstare & exequi possint, qui legitime vocati sunt: Ioannis 20. Accipite Spiritum sanctum. Item: Tunc aperuit illis mentem, vt intelligerent Scripturas. Matth. 28. Ecce ego sum vobiscum, &c. 1. Timoth. 4. Noli negligere donum quod in te est, per Prophetiam, cum impositione manuum presbyterii, 2. Timoth. 1. Resuscita donum, quod est in te per impositionem manuum mearum. Lucæ 21. Dabo vobis os & sapientiam. Matth. 10. Dabitur vobis in illa hora, quid loquamini. Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis. III. Addita est & hæc promissio, Deum adesse ministerio, dare sua benedictione plantationi & rigationi incrementum, & vere efficacem esse, per ministerium vocare, illuminare, conuertere, dare pœnitentiam, fidem, regenerationem, renouationem: & breuiter totum negotium salutis dispensare per ministerium Matth. 28. Ecce ego vobiscum sum. Ioann. 20. Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, &c. Matth. 16. Tibi dabo claues regni cœlorum, quæ solueritis in terra, soluta erunt in cœlo 2. Corinth. 3. Est ministerium non literæ, sed Spiritus, qui viuificat, tollit velamen à cordibus, vt conuertantur & liberentur, vt releuata facie gloriam Domini contemplantes in imaginem eius transformemur. 2. Corint. 5. Posuit in nobis verbum reconciliationis. legatione igitur pro Christo fungimur. Deo exhortante per nos. 1. Corint. 13. An experimentum quæritis eius, qui in me loquitur Christus? Ephes. 4. Dedit dona hominibus, Apostolos, Pastores. Doctores, ad coagmentationem sanctorum, in opus ministerii, ad ædificationem corporis Christi: vt omnes occurramus in vnitatem fidei & agnitionis Christi, ne fluctuemus & circumferamur omni vento doctrinæ, &c. 1. Cor. 3. Deus incrementum dedit. 1. Corint. 15. Non erit labor vester inanis in Domino. Roman. 1. Dedit mihi gratiam & Apostolatum, ad obedientiam fidei. Impertior vobis aliquid gratiæ spiritualis. Euangelium est potentia Dei, ad salutem omni credenti. 1. Tim. 4. Attende doctrinæ: hoc faciens te ipsum saluum facies, & eos qui te audiunt. 1. Corin. 4. In Christo per Euangelium ego vos genui.

Hæ amplissimæ & dulcissimæ promissiones de ministerio, quasi in illustri loco positæ extare debent in Ecclesia, vt dignitas ministerii ornetur contrà phanaticos: vtque illi quibus ministerium commendatum est, maiori alacritate labores obeant, & difficultates tolerent, & homines reuerenter discant ministerio vti; Sine prædicatione enim & auditu verbi, non est fides, inuocatio & salus, Rom. 10. Nemo autem potest prædicare, vt ex auditu fides sequatur, nisi missus sit, Rom. 10. Deinde constat & hoc, vocatione ad ministerium Euangelii, debere publicum testimonium, & publicam testificationem Ecclesiæ habere, propter illos qui currunt, & non sunt missi, Iere. 23. Ideo Apostoli eorum vocationem, qui legitime ad ministerium verbi & Sacramentorum electi erant, publico aliquo testimonio, & publica testificatione Ecclesiæ declarabant, & quasi designabãt. Nam & Paulum immediate vocatum Sacrosanctæ publica Ecclesiæ testi-

ficatio-

ficatione renuntiari & designari voluit, quod esset gentium Apostolus. In illa vero vocationis publica approbatione, testificatione, seu renuntiatione, cum esset publica actio. Apostoli externum ritum impositionis manuum, qui illo tempore, in illo populo vsitatus erat adhibuerunt: cum propter publicam vocati designationem, tum vero propter preces & orationes, quæ ab vniuersa ecclesia, super personam vocatam fiebant. Ad hanc actionem valde accommodatus fuit ritus impositionis manuum: vt persona illa ecclesiæ publice designaretur & renuntiaretur, legitime esse electa & vocata. Hoc enim ritu Moyses Deuteron. 34. populo designat & renuntiat vocationem Iosuæ, successoris sui. II. Vt hoc ritu ille, qui vocatus erat, de legitima & diuina sua vocatione confirmaretur: & simul admoneretur, se destinari, addici, & quasi deuoueri ad ministerium & cultum Dei. Ita victimis imponebantur manus: Et ita Iosua confirmatur in sua vocatione. III. Vt esset quasi publica & solennis Ecclesiæ coram Deo protestatio, in electione & vocatione seruatam esse formam & regulam à Spiritu sancto præscriptam.

Ideo Paulus inquit 1. Timoth. 5. Manus cito nemini imposueris, nec communices peccatis alienis. IV. Vt illo visibili ritu significetur, Deum approbare vocationem, quæ fit voce Ecclesiæ: sicut enim voce Ecclesiæ Deus ministros eligit, ita etiam testificatione Ecclesiæ, vocationem approbat. Ita Diaconorum vocatio approbatur, Actor. 6. Et inde fit, quod Deus largitur gratiam per impositionem manuum. V. In orationibus, quando super personam aliquam peculiariter inuocabatur nomen Domini adhiberi solebat impositio manuum: quia persona illa quasi offerretur Deo, & sisteretur in conspectu ipsius, additis supplicationibus, vt Deus gratiam & benedictionem suam illi largiri dignaretur. Ita Iacob imponit manum pueris, quibus benedicit, Gen. 48. Ita presbyteri orant super ægrotos, Iacob. 5. Ita Christus imponens manus, benedicit paruulis, Marc. 10. Et quia multum valet deprecatio iusti, si fuerit ἐνεργουμένη hoc est, actuosa seu operosa. Vt igitur in ordinatione ministrorum, considerata muneris illius vtilitate & difficultate, propositis etiam impedimentis satanæ, mundi & carnis, significaretur, quã necessaria sit peculiaris gratia & benedictio diuina, atq; ita oratio ecclesiæ accenderetur, & iuxta Iacob. redderetur actuosa seu operosa: ideo adhibitus fuit externus ritus impositionis manuũ. Additum etiam fuit ieiunium orationi, Act. 13. Et hæc seria oratio in ordinatione ministrorum, quia nititur mandato & promissione diuina, non est irrita. Hoc vero est, quod Paulus dicit: Donum, quod est in te, per impositionem manuum.

Si hoc modo intelligatur ordinatio, de ministerio verbi & Sacramentorum, iam dudum Apologia Augustanæ confessionis, nostrarum Ecclesiarum sententiam declarauit: nos non grauatim ordinem vocaturos Sacramentum. Et additur ibi: Neq; impositionem manuum, vocare Sacramentum grauabimur. Late enim vocabulum Sacramenti patere, supra ostendimus. Ita Augustinus libr. 2. contra Parmenianum dicit, ordinationem Sacramentum esse, quia consecratione quadam homini conferatur.

Addenda vero est hæc commonefactio, ritum ordinationis discernendum esse à ceremonia Baptismi & cœnæ Dominicæ, non enim eadem ratione ordinatio est Sacramentum, sicut Baptismus & Cœna Domini. Et discrimen manifestum est: Baptismus & Cœna Domini sunt media seu organa, per quæ Deus promissionem reconciliationis seu remissionis, applicat & obsignat singulis credentibus, qui Baptismo & Cœna Dominica vtuntur. Tale vero remediũ seu organon non est ritus ordinationis: neq; enim omnes ordinandi sunt, qui cupiunt & petunt sibi applicari & obsignari remissionem peccatorum. Multi etiam, vt Iudas, accipiunt quidem

& habent

& habent gratiam ordinationis, non autem habent gratiam reconciliationis, seu remissionis peccatorum. Est igitur discrimen inter promissiones, quæ additæ sunt ordinationi, & quæ Baptismo & Cœnæ Dominicæ additæ sunt.

Deinde etiam in ipsa ceremonia seu ritu externo discrimen est. In Baptismo enim & Cœna Dominica ipse filius Dei instituit, præscripsit & mandauit certum externum elemētum, certam ceremoniam seu ritum. In ordinatione vero, sicut eā nunc intelligimus, Christus semel adhibuit externum symbolum, cum die resurrectionis insufflaret in discipulos, Iohan. 20. Non a. addit mandatum, vt ecclesia ritum illum insufflationis, in ordinatione ministrorum imitaretur. Et Marc. 3. Mat. 10. Luc. 9. & 10. dedit virtutem & potestatem Apostolis, & 70. discipulis, cum ministerium ipsis commendaret: sed ad illam collationem, nullo externo vel symbolo vel ritu vsus legitur. Ante ascensionem in Galilæa, Matth. 28. Mar. 16. cum dicit: ite in orbem vniuersum, prædicate, baptizate, &c. ibi addit quidem promissionem: Ego vobiscum sum, sed nullum visibile signum, seu ritum externum adhibet. Ita in vltima Cœna, cum dicit: Hoc facite, nullum externum ritum ordinationis adhibuisse legitur. Et dignum est consideratione, quod Apostoli, cum vellent adhibere externum aliquem ritum in ordinatione, non sumpserunt symbolum insufflationis, quo tamen Christus vsus fuit: ne scilicet existimaretur, Christum dedisse mandatum de vsurpando ritu illo insufflationis. Sumpserunt igitur alium ritum indifferentem & liberum, impositionis scil. manuum, neq; enim necessitatem voluerunt Ecclesijs imponere, de qua ipsi nullum habebant Christi mandatum. Habet igitur ministerium verbi & Sacramentorum promissiones diuinas, & illis nititur oratio in ordinatione: sed illæ promissiones non sunt alligandæ ritui impositionis manuum, de quo nec mandatum Christi, nec talis promissio extat, sicut de ritu Baptismi & Cœnæ Dominicæ. Hæc commonefactio propterea addenda est: Pontificij enim contendunt ordinationem vere & proprie esse Sacramentum noui Testamenti, sicut est Baptismus & Cœna Domini.

Hanc sententiam ideo explicare volui, vt constet, quid Augustana confessio de ordinatione ministrorum verbi & Sacramentorum sentiat. Tridentina vero congregatio in III. Canone expresse dicit, se per ordinationem, de qua dimicat, non intelligere ritum eligendi ministros verbi Dei & Sacramentorum, h. e. Pontificij sacramentum Ordinis, non intelligunt de ministerio verbi & Sacramentorum, ita sicut iam scripturæ sententiā exposuimus, sed intelligunt de sacrificio pro viuis & mortuis, per quod Sacerdotes impetrent viuis gratiam Dei, & omnia necessaria dona, mortuis vero liberationem ex purgatorio. Et hoc volunt, quando disputant, in ordinatione conferri gratiam & dari Spiritum sanctum. Secundo exterioribus signis & ritibus, de quibus nullum extat vel mandatū vel promissio Dei, ita alligant gratiam Dei, vt fingant eum, cui omnes ritus Pontificiæ ordinationis adhibiti non sunt, non posse habere gratiam, quæ ad ministerium necessaria est, non posse peccata remittere, non consecrare Sacramentum corporis & sanguinis Christi: eum vero, qui ipsorum ritibus ordinatus est, etiamsi nunquam exerceat vel exercere cogitet ministerium verbi & sacramentorum, habere tamen propter ritus illos, perpetuo impressam ordinis gratiam, & Spiritum sanctum. Tertio in ipsis exteriorib. ritibus ordinationis, ab exemplo Apostolorum procul recesserunt. Diximus de Apostolorum modestia, quod noluerint symbolum insufflationis, in ordinationib. vsurpare, quo tamen Christus vsus fuit, cum non haberent mandatum Christi: nec sine promissione diuina voluerunt sibi hoc sumere, quasi afflatu suo possent cōferre Spiritum sanctum. Sed

suffraganeus apud Pontificios, sine pudore hoc sibi arrogat. Insufflans enim in ordinatos, inquit: Accipite Spiritum sanctum. Sed vbi mādatum? vbi promissio? Et blasphemia est fingere, in fœtido suffraganei anhelitu inclusum esse Spiritum sanctum, vt insufflādo dicere possit: Accipite Spiritum sanctum. In Concilio Affricano 4. describuntur ritus, quomodo externa traditione certorum instrumentorum, additis verborum admonitionibus, soliti tunc fuerint vocatis commendari gradus ministerij Ecclesiastici. Et vtilis fuit disciplina, vt de officio suo admonerentur vocati. Sed hæc ita interpretari, vt accedētibus verbis illis ad ritus istos, fiat inde sine mandato & promissione Dei, tale Sacramentum, sicut quando in Baptismo & Cœna Domini, verbum accedit ad elementum, & fit Sacramentum: hoc profecto est prophanare & nomen, & actiones Sacramentorum noui Testamenti: quorum fundamentum est mandatum & promissio Dei. Ioas 2. Paral. 23. ritu pulcherrimo, additis imprecationibus, ordinatur in Regem. In scholis in promotionibus adhibentur externi ritus, & certa quædam verba. Num vero ideo hæc Sacramenta erunt?

Sed vnctio est, de qua præcipue Pontificij pugnant, quando de Sacramento ordinis disputant, id quod non dissimulat V. Canon. Manifestissimum vero est, nec Christum, nec Apostolos externam vnctionem exhibuisse in ordinatione ministrorum verbi & Sacramentorum. Dionysius in sua Hierarchia dicit, Episcopum quidem vti vnguento ad omnem ferme Sacerdotalis officij functionem, sed in ordinatione, nullam facit mētionem vnctionis, adhibet autem tantum ritum impositionis manuum, sicut manifestum est ex 5. cap. Ambrosius de dignitate Sacerdotali, nō vnctionis, sed tantum impositionis manuum meminit, c. 5. Homo imponit manus, Deus largitur gratiam, Sacerdos imponit supplicem dexteram, & Deus benedicit potenti dextera. Augustini etiam tempore in Affricano Concilio, vbi ritus ordinationis describuntur, non vnctionis, sed tantum impositionis manuum, & aliorum rituum mentio fit.

Et in tota Ecclesiastica historia, item in Tripartita, vbi multa exempla ordinationis describuntur, nusquam mentio fit adhibitæ vnctionis in ordinationibus, sed tantum impositionis manuum.

Sed Cyprianum opponūt, qui in sermone de Chrismate, dicit, reliquis ritibus veteris Testamenti antiquatis, vnctionis honorem mansisse in regibus, in Sacerdotibus, & in omni populo. Inde vero Lector colligat, quo candore veterum testimonia allegent Pontificij, sciunt enim, sermonem illum de Chrismate, non esse Cypriani: & tamē titulo Cypriani conantur simplices fallere, cū veræ antiquitatis testimonijs destituātur: quæ enim ex suppositititijs Romanorū Pontificum Epistolis afferuntur, mendaciorū auctoribus relinquimus. Ipse vero Cyprianus, in veris suis scriptis, cū sæpius de ordinatione scribat, vnctionē fuisse adhibitam non meminit. Imo Innocentius de sacra vnctione fatetur, circa annū Domini 1200. in Græca Ecclesia nondum fuisse morem vnctionis, in ordinandis presbyteris, & consecrandis Episcopis. Et quidem addit, fuisse antiquos quosdā, qui dixerunt, Ecclesiam iudaizare, cum vnctionis celebrat Sacramentum. De hac igitur vnctione in ordinatione, quæ & Scripturæ & veræ antiquitatis testimonijs destituitur, Tridentinus Canon solā anathematis affert probationem: Si quis dixerit, Sacram vnctionē in ordinatione non requiri, anathema sit. Longobardus dicit, inde sumptam esse, quia in veteri Testamēto, in ordinationibus Sacerdotū adhibita legatur vnctio. Quare igitur nō restituimus totum cultum Leuiticum? Scriptura certe manifeste tradit, de abrogatione ceremoniarum Leuiticarum. Non igitur ex Leuiticis ceremonijs, aliquid in Ecclesiam noui Testamenti inuehendum est, de quo nullum extat vel Christi mandatum, vel Apostolorum exemplum &

traditio. Operæ pretium vero est audire, quid Pighius respondeat ad illam obiectionem, quod in Apostolicis literis non legitur vnctio Chrismatis, sed tantum impositio manuum, in ordinatione ministrorum adhibita. Ita autem inquit: In rudi illo Christianitatis, nondum videlicet ordinata constitutaq; hierarchia, & disciplina Ecclesiastica, plurima perfunctorie, ex quadam spiritus dispensatione peracta fuisse ab Apostolis, quæ postea præscriptam certamq; formam receperunt. De hac vero vnctione figmentum Anacleto attributum, inquit, ideo inungendos esse, qui ordinantur, quia inuisibilis virtus Spiritus sancti chrismati permixta sit. Et quæ præterea vnctioni huic tribuant, consecratio seu potius excantatio chrismatis ostendit. Recte itaque dicitur, vnctionem illam non tantum contemnendam, sed & perniciosam esse. Nec sufficit, si solus anathematis strepitus sine vlla probatione opponatur, sicut Tridentinus Canon facit.

CAPVT IV.

Quoniam vero in Sacramento ordinis, sicut & in Baptismo & Confirmatione, character imprimitur, qui nec deleri nec auferri potest: merito sancta Synodus damnat eorum sententiam, qui asserunt, noui Testamenti Sacerdotes, temporariam tantummodo potestatem habere, ac semel rite ordinatos, iterum laicos effici posse si verbi Dei ministerium non exerceant. Quod si quis omnes Christianos promiscue noui Testamenti sacerdotes esse, aut omnes pari inter se potestate spirituali præditos affirmet, nihil aliud facere videtur, quam Ecclesiasticam hierarchiam (quæ vt castrorum acies ordinata) confundere, perinde ac si contra beati Pauli doctrinam, omnes Apostoli, omnes Prophetæ, omnes Euangelistæ, omnes Pastores, omnes sint Doctores. Proinde sacrosancta Synodus declarat præter cæteros Ecclesiasticos gradus, Episcopos (qui in Apostolorum locum successerunt) ad hunc hierarchicum ordinem præcipue pertinere, & positos (sicut idem Apostolus ait) à Spiritu sancto regere ecclesiam Dei, eosque presbyteris superiores esse ac Sacramentum Confirmationis conferre, ministros ecclesiæ ordinare, atque alia pleraque peragere ipsos posse, quarum functionum potestatem reliqui inferioris ordinis nullam habent. Docet insuper sacrosancta Synodus in ordinatione Episcoporum, Sacerdotum, & cæterorum ordinum, nec populi, nec cuiusuis secularis potestatis & magistratus consensum, siue vocationem, siue autoritatem ita requiri, vt sine ea irrita sit ordinatio: quin potius decernit eos, qui tantummodo a populo aut seculari potestate, ac magistratu vocati & instituti ad hæc ministeria exercenda ascendunt, & qui ea propria temeritate sibi sumunt, omnes non ecclesiæ ministros, sed fures & latrones per ostium non ingressos, habendos esse. Hæc sunt, quæ generatim sacræ Synodo visum est Christi fideles, de Sacramento Ordinis docere.

CANON VI.

Si quis dixerit, in Ecclesia catholica non esse hierarchiam, diuina ordinatione institutam, quæ constat ex Episcopis, presbyteris & ministris, anathema sit.

CANON VII.

Si quis dixerit, Episcopos non esse presbyteris superiores, vel non habere potestatem confirmandi & ordinandi, vel eam quam habent, illis esse cum presbyteris communem, vel ordines ab ipsis collatos, sine populi vel potestatis secularis consensu aut vocatione, irritos esse, aut eos, qui nec ab Ecclesiastica & Canonica potestate, rite ordinati, nec missi sunt, sed aliunde veniunt, legitimos esse verbi & Sacramentorum ministros, anathema sit.

CANON VIII.

Si quis dixerit, Episcopos, qui auctoritate Romani Pontificis assumuntur, non esse legitimos ac veros Episcopos, sed figmentum humanum, anathema sit.

EXAMEN.

Quæ in prima parte huius Capituli, de Charactere, qui in Sacramento Ordinis imprimitur, & de sacerdotio, quod omnibus Christianis commune est, tractantur, de ijs nihil hoc loco annotabo. De charactere enim Sacramentorum diximus in 9. Canone, de Sacramentis in genere. Quod vero non quiuis Christianus, propria temeritate, sine legitima vocatione ministerium verbi & Sacramentorum sibi sumere debeat, licet omnes sint spirituales Sacerdotes, in 10. Canone de Sacramentis in genere, & in primo Capitulo huius Sessionis explicauimus. Restant igitur duæ quæstiones: de Episcopis scilicet, & quæ sit legitima vocatio. De illis quædam dicenda sunt.

Vt autē ea, quæ de Episcopis hoc loco decernuntur, rectius intelligantur, prius quædam ex scriptura, & ex veris antiquitatis testimoniis, paucis repetenda sunt. Vocabula igitur τὸ ἐπισκοπεῖν, καὶ τῆς ἐπισκοπῆς, in literis Apostolicis de ministerio Ecclesiastico vsurpata legūtur. Act. 1. & 20. Philip. 1. Tit. 1. 1. Tim. 5. 1. Pet. 5. Sumpta autē sunt illa vocabula ex vsu linguæ vulgaris, & propter curam administrationis & inspectionis, ad ministerium Ecclesiæ accommodata. Suidas dicit, in Atheniensi republica vocatos fuisse Episcopos & φύλακας qui ad subditas ciuitates mittebantur, non vt mero cum imperio præsiderent, sicut Lindanus interpretatur, sed ἐπισκέψασθαι τὰ παρ᾽ ἐκείνοις, hoc est, (sicut Budæus ex Liuio reddidit) ad res sociorum inspiciendas. Plutarchus in Pericle: Phidias erat omnium operum ἐπίσκοπος, hoc est, inspector. Apud Homerum Iliad. ι. & ω Hector vocatur Episcopus vrbis. Apud Demosthenem in verbis Solonis, Pallas vocatur ἐπίσκοπος Athenarum. Apud Plutarchum in Numa, nominatur Vestalium ἐπίσκοπος.

Ibidem Venus est ἐπίσκοπος super mortuos, Cicero ad Atticum libro 7. Vult me Pompeius esse, quem tota Campania, & maritima ora habeat Episcopum, ad quem delectus & negotij summa referatur. In Pandectis sunt Episcopi præfecti rebus venalibus. Et Apostoli illa vocabula eo libentius accommodarunt ad ministerium Ecclesiasticum, quia ex Græca veteris Testamenti versione nota tunc vulgata erant. Vocabula enim פקרים א תקודה תקר quæ significant visitationem, inspectionem, munus, curam, administrationem commissam, officium demandatum, Græci reddiderunt ἐπισκοπεῖν, ἐπισκοπὴν, & ἐπισκόπους. Num. 13. Episcopi exercitus. Iudic. 9. Abimelech habet Episcopum Zebul. 4. Regum 11. Episcopi, qui sunt super exercitum. Ibidem, custodiæ positæ super domum Domini, ita à Græcis exponuntur: Constituit Episcopos super domum Domini. 2. Paralip. 34. Inspectatores operantium vocantur Episcopi. Num. 4. Munus seu officium Eleazar in tabernaculo Domini. vocatur ἐπισκοπή. Ita Psal. 109. functio Iudæ vocatur ἐπισκοπή. Hæc exempla, quæ obseruaui ideo recensui, vt consideretur, vnde Apostoli vocabulum illud sumpserint cuius etiam emphasis ex illis locis colligi & intelligi potest. Hieronymus reddit superattendentem, Ambrosius superinspectorem. Sed quæstio est, qualis gradus in ministerio Ecclesiastico sit Episcopatus, quæ sint officia Episcopi. Et explicatio huius quæstionis ideo breuius potest absolui, est enim ab Hieronymo ex professo pertractata. Ostēdit autem, & probat, tempore Apostolorum eosdem fuisse Episcopos & presbyteros, seu eundem fuisse presbyterum, qui & Episcopus: quorum alterum sit officij & dignitatis nomen, alterū ætatis. Paulus enim Phil. 1. dicit, in vna illa Ecclesia fuisse Episcopos & Diaconos. Act. 20. Lucas dicit, euocatos fuisse presbyteros Ephesinæ Ecclesiæ. Illos vero Paulus cōpellans,

vocat

vocat Episcopos. Tit. 1. Paulus loquitur de constituẽdis per ciuitates presbyteris. Et explicans, qualis debeat presbyter ordinari, infert: Oportet enim Episcopum irreprehensibilẽ esse. 1. Pet. 5. Petrus alloquens presbyteros, vocat se compresbyterum, & presbyterorum officio tribuit τὸ ἐπισκοπεῖν. Ipsam etiam ordinationem, communem fuisse presbyteris, Hieronymus ostendit ex loco 1. Tim. 4. de impositione manuum presbyteri. Et illa sententia Hieronymo non obiter, aut aliud agenti, excidit, sed ex professo eam disputat, & in aliquot locis repetit, vt in Epistola ad Titum, in Epistola ad Euagrium, item ad Oceanum. Sequuntur hanc sententiam Ambrosius, Beda etiam in Epistola ad Philippenses, item Isiodorus dist. 21. cap. Cleros. Idem vero Hieronymus & hoc explicat, quæ sit causa & origo differentiæ, quæ postea facta est, inter Episcopum & presbyteros, quo fine & vsu, differentia illa ab Ecclesia recepta fuerit, ita autem inquit in primum caput ad Titum: Antequam diaboli instinctu, studia in religione fierent, & diceretur in populis: Ego sum Pauli, ego Apollo, ego Cephæ, communi presbyterorum consilio, Ecclesiæ gubernabantur: Postquam vero vnusquisq; eos, quos baptizauerat, suos putabat esse, nõ Christi, in toto orbe decretũ est, vt vnus de presbyteris electus, præponeretur cæteris, ad quem omnis Ecclesiæ cura pertineret, & vt Schismatum semina tollerentur. Item, apud veteres ijdem fuerunt presbyteri, qui & Episcopi, paulatim vero vt dissensionum plantaria euellerentur, ad vnum omnis solicitudo est delata. Idem in Epistola ad Euagrium, & citatur dist. 93. cap. legimus, inquit: Quod autem postea vnus electus est, qui cæteris præponeretur, in schismatis remedium factum est, ne vnusquisque ad se trahens Ecclesiam Christi, rumperet. Nam & Alexandriæ à Marco Euangelista vsque ad Dionysium, presbyteri semper vnum ex se eligebant, & in excelsiori gradu collocabant, quem & Episcopum vocabant, quomodo si exercitus sibi imperatorem faciat, &c.

Porro paulo ante Hieronymi ætatem, Aerius æqualitatem illam presbyterorum & Episcoporum, quæ tempore Apostolorum fuerat, ita cœpit vrgere, vt Ecclesię consuetudinem, quę in remedium dissensionum, ordinis & concordiæ gratia, Episcopum presbyteris & inspectioni totius Ecclesiæ præponebat & præficiebat, simpliciter damnaret. Cum igitur illa Aerij opinio videretur ad confusiones & dissensiones occasionem dare, reiecta & improbata fuit. Ibi vero Episcopi, erigentes supercilium, presbyteros præ se contemnebant, & prærogatiuam illam iure diuino sibi deberi existimabant. Hieronymus igitur, feruentibus adhuc suo tempore illis certaminibus, sententiam suam ex Scriptura, sicut profitetur, interponit; & ostendit, tempore Apostolorum, & apud veteres, nullum fuisse discrimen, sed eosdem fuisse presbyteros & Episcopos, quorum communi consilio Ecclesiæ gubernatæ fuerint. Deinde exponit, propter q̃ causam, in quem finẽ & vsum vnus Episcopus cæteris ministris præpositus & præfectus fuerit, ad tollenda scilicet seminaria dissensionum & schismatum. Et hactenus Hieronymus probat illam ordinationem. Supercilium vero Episcoporum, his verbis reprimit: Sicut ergo presbyteri sciunt, se ex Ecclesiæ cõsuetudine ei, qui sibi præpositus fuerit, esse subiectos, ita Episcopi nouerint, se magis consuetudine quam dispositionis Dominicæ veritate, presbyteris esse maiores, & in commune debere Ecclesiam regere. De officio vero Episcoporum Hieronymus ad Euagrium, dicit, idem facere Episcopum, quod presbyter facit. Ministerium igitur verbi & Sacramentorum, & cura disciplinæ Ecclesiasticæ, commune tunc officium fuit Episcopi & presbyterorum. Atque adeo Episcopi non abhorruerunt à ministerio presbyterorum, vt Hieronymus ad Rusticum Narbonensem distinctione 9. cap. 3. Diaconi, conqueratur: Solus Episcopus vtitur ministerio,

ſolus vindicat ſibi omnia, ſolus partes inuadit alienas. Ordinatio vero peculiariter attributa tunc fuit Epiſcopis, ſicut inquit Hieronymus: Quid enim facit, excepta ordinatione, Epiſcopus, quod presbyter non facit? Et Chryſoſtomus in priorem ad Timotheum dicit, Epiſcopum ſola ordinatione presbytero eſſe maiorem. Poſtea plura cœperũt Epiſcopis peculiaria officia attribui, ſicut diſtinct. 98. Leo recitat, clericorum ordinationẽ, conſtitutionem altaris, benedictionem & vnctionem, Eccleſiæ conſecrationem, hæreticos & pœnitentes per impoſitionem manuum reconciliare, chriſma conficere, frontem chriſmate ſignare, formatas Epiſtolas mittere, &c. Illis igitur actionibus, remiſſo paulatim miniſterio verbi & Sacramentorum, cœperunt ſe totos dedere Epiſcopi. Tandem vero, poſt abiectum verbi & Sacramentorum miniſterium, illa etiam officiola ad ſuffraganeos reiecta ſunt, & conuerſi ſunt Epiſcopatus in dominationes. Et tales nunc ſunt Epiſcopi, qui à Romano Pontifice creantur, de quibus recte dicitur, quod non ſint veri & legitimi Epiſcopi, ſed figmentum humanum, quia prorſus à ſe reiecerunt Epiſcopale officium, quod fuit tempore Apoſtolorum, tempore Hieronymi, & Leonis etiam tempore, factiq; ſunt principes gentium, qui dominantur, quia Chriſtus Apoſtolis quidem dixit: Vos autem non ſic: ſucceſſoribus vero Apoſtolorum, hoc eſt, noſtris Epiſcopis forſan dixit: Vos autem ſic. Cumque in Concilio hæc eſſent reformanda, Tridentinus Canon hoc tantum ſtatuit: *Si quis dixerit, Epiſcopos, qui auctoritate Romani Pontificis aſſumuntur, non eſſe legitimos & veros Epiſcopos, ſed figmentum humanum, anathema ſit.* Et ita Epiſcoporum ordo bene ſcilicet reformatus eſt.

His explicatis, plana erunt, quæ Tridentinum Concilium de Epiſcopis ſtatuit. Quod enim præter cæteros eccleſiaſticos gradus Epiſcopos numerant, videntur definire velle controuerſiam illam, quæ de ordinibus ſeu gradibus Eccleſiaſticis eſt inter Scholaſticos & Canoniſtas, his pro Epiſcopis peculiarem ordinem fabricantibus, illis annumerantibus Epiſcopos presbyterorum ordini. Quod dicunt, Epiſcopos presbyteris ſuperiores eſſe, ſi de veris loquerentur Epiſcopis, & ita intelligerent, ſicut Hieronymus explicat, tolerari poſſet. Sed VI. Canon affirmat, hierarchiam, quæ conſtat ex Epiſcopis, presbyteris & miniſtris, eſſe diuina ordinatione inſtitutam, & qui ſecus ſentiat, ei anathema dicunt. Sed iam recitauimus, quid Hieronymus ex ſcriptura de hac quæſtione ſtatuat, quem reliqui veteres ſequuntur. Illis igitur anathema dicit Tridentinum Concilium.

Hoc verò peculiare eſt artificium, quod cum de Epiſcoporum poteſtate dicendum ſit, nullam prorſus mentionem faciunt miniſterij verbi & Sacramẽtorum, ſed nominata chriſmatione & ordinatione generali clauſula addunt: Epiſcopos pleraque etiam alia poſſe peragere, equos ſcilicet & canes, ſi non etiam ſcorta, alere, regiam dominationem exercere, & ſimilia Epiſcopalia officia. Anathema etiam dicunt, ſi quis ſentiat, poteſtatem ordinandi eſſe Epiſcopis cum presbyteris communem, cum Hieronymus ad Euagrium ex Paulo probet, qui 1. Tim. 4. dicit, Timotheum ordinatum per impoſitionem manuum presbyterij. Tanta eſt Tridenti anathematum profuſio.

Poſtrema vero huius Capituli quæſtio eſt: Quæ ſit legitima vocatio miniſtrorum verbi & Sacramentorum. Et hac appendice, noſtras ex profeſſo Eccleſias non tam ſugillare, quam ſemel iugulare, & funditus euertere conantur. Illorum enim clamores hac appendice ſtabilire voluerũt, qui contendunt, in noſtris Eccleſiis nullum eſſe verum & legitimum verbi & Sacramentorum miniſteriũ, Deum per noſtrum miniſterium nõ eſſe efficacem, nullam eſſe veram abſolutionem, aut remiſſionem peccato-

rum, in nostro ministerio: non posse nostras Ecclesias habere verum Sacramentum corporis & sanguinis Christi, sed omnes esse fures & latrones, non per verum ostium ingressos, qui in nostris Ecclesijs, ministerio verbi & Sacramentorum funguntur. Atrox sane comminatio. Sed eius nullam aliam addunt rationem, quam quod nostrarum Ecclesiarum ministri non sunt à Pontificijs Episcopis vocati, missi, ordinati, rasi & vncti.

Quia vero ministerium verbi & Sacramentorum ordinarium illud medium seu organon est, per quod Deus negotium salutis dispensat, omnino necessarium est, Ecclesiæ ex Scriptura monstrare certa & firma quæstionis huius fundamenta, quæ scilicet sit vera, legitima & ordinaria, atque adeo diuina vocatio ministrorum verbi & Sacramentorum. Paucis igitur pro ratione instituti nostri, illa perstringemus.

Et principio certum est, neminem esse legitimum verbi & Sacramentorum ministrum, nec posse ministerio recte & vtiliter, ad Dei gloriam, & Ecclesiæ ædificationem fungi, nisi missus sit, hoc est, nisi legitimam habeat vocationem, Ierem. 23. Rom. 10. Nec vero vocationis huius ratio talis est, sicut quando politica & œconomica ministeria constituuntur, vel à patrefamilias, vel ab illis, penes quos Reipublicæ summa est, vt eodem modo etiam illi, qui dominationem in Ecclesia sibi sumunt, suo arbitratu & auctoritate Ecclesiastica ministeria possint constituere: Sed Deus auctor, conseruator, gubernator, & αὐτουργὸς (vt ita loquar) ministerij Ecclesiastici ius & auctoritatē vocationis & missionis eorum, quos συνεργοὺς in hoc ministerio vult adsciscere, sibi reseruauit, & ad se, tanquam ad dominum messis, voluit pertinere. Ideo Christus inquit, Matthæi 9. Orate dominum messis, vt ipse emittat operarios in messem suam. Ieremiæ vigesimotertio: Currebant, & ego non mittebam eos. Ephes. quarto: Christus dat Apostolos, Euangelistas, Pastores, Doctores. Actorum 20. Spiritus sanctus posuit vos Episcopos, pascere Ecclesiam Dei. Actorum 13. Emissi erant à Spiritu sancto: Ad legitimam igitur ministerij Ecclesiastici vocationem requiritur, vt à Deo sit vocatus & missus, qui legitimus debet esse verbi & Sacramentorum minister, vt & minister & Ecclesia vere possit statuere, sicut scriptum est, Esaiæ 59. Verba mea, quæ posui in ore tuo. 2. Corinth. 5. Posuit in nobis verbum reconciliationis. Loco Christi, legatione fungimur, Deo exhortante per nos. Lucæ 10. Qui vos audit, me audit. Ioan. 20. Sicut misit me Pater, ita ego mitto vos.

Quid requiratur ad legitimam vocationem.

Hæc necessario consideranda sunt in vocatione Ecclesiastica, vt certo statuere possint, & ministri, & ipsa etiam Ecclesia, Deum huic ministerio adesse, & per illud efficacem esse, sicut inquit Matthæi 28. Ego vobiscum sum. Ioannis 20. Accipite Spiritum sanctum. 2. Corinth. 3. Idoneos nos fecit, vt simus ministri, non literæ, sed spiritus. 1. Corinth. 3. Ecclesia est Dei agricultura, & ædificatio, nos sumus Dei administri. Paulus plantat, Apollo rigat, Deus dat incrementum. Ioannis 20. Quorum remiseritis peccata, remissa erunt; quorum retinueritis, retenta erunt. Matth. 16. Tibi dabo claues regni cœlorum, quicquid solueris in terra, solutum erit in cœlo, & quicquid alligaueris in terra, alligatum erit in cœlo. Ideo Rom. 10. Paulus inquit, illos qui non sunt à Deo missi, non posse prædicare, ita vt ex illa prædicatione fides concipiatur, quæ inuocet nomen Domini, vt iustificemur & saluemur. Hæc ex Scriptura certa sunt. Iam vero quando Deus ipse immediate hominibus locutus est & propria voce voluntatem suam patefecit: sicut sæpe fecit in veteri Testamento, & postremis temporibus in nouo Testamento, per filium locutus est, Heb. 1.

Immediata vocatio.

tunc

tunc nullum dubium est de efficacia verbi. Non autem voluit Deus, semper ecclesiæ sine medio, propria voce verbum suum proponere, sed certo consilio constituit, voce ministerij, tanquam ordinario medio seu organo vti. Et tamen in illo etiam medio manet, quod Prophetis familiare est. Hæc dicit Dominus: Quia posui verba mea in ore tuo, Deo exhortante per nos, 2. Corinth. 13. An experimentum quæritis eius, qui in me loquitur Christus? Et hæc quidem in illis vera & rata esse, qui immediate voce diuina non per homines, sed ab ipso Deo, vt Prophetæ in veteri Testamento, Baptista & Apostoli vocati sunt: nemo sanus dubitare potest. Sed paucos Deus tali Immediato modo vocauit. Qui enim tempore Apostolorum fuerunt Prophetæ, Euangelistæ, Pastores, Doctores, Episcopi, Presbyteri, Diaconi, non immediate, sed voce ecclesiæ, ad ministerium vocati fuerũt. Num vero in mediata vocatione, dubia, incerta aut falsa sunt illa, quæ de præsentia & efficacia Dei per ministerium, Scriptura tradit? Hæc certe maxima & dulcissima est promissio, quod etiam illam vocationem, quæ voce Ecclesiæ fit, Scriptura affirmat esse diuinam, siue à Deo. Ephes. 4. Filius Dei dat Pastores, Doctores, qui certe non erant vt Apostoli immediate vocati. Et Actorum 20. Presbyteros, qui Ephesi, vel à Paulo vel à Timotheo erant constituti, Paulus ita alloquitur: Spiritus sanctus posuit vos Episcopos. Atque ideo Paulus in subscriptione coniungit sibi Sosthenem, in prima ad Corinthios, Timotheum, in 2. ad Corinthios, Syluanum, prima Thessal. Ad illos ergo etiam, qui mediate vocati erant, Paulus accommodat hæc dicta. Sumus συνεργοὶ Dei. Posuit in nobis verbum reconciliationis, Deo exhortante per nos. Item affirmat, Deum efficacem esse, etiam per illorum ministerium, qui voce ecclesiæ vocati sunt: Apollo rigat, Deus dat incrementum. Et 1. Timoth. 4. ad Timotheum inquit: Saluum facies te, & alios. Ephes. 4. Dat Pastores, Doctores, in ædificationem corporis Christi, vt occurramus in vnitatem fidei, & veritatem facientes, crescamus in Christo. Hæ promissiones suauissimæ, & maxime necessariæ sunt: quod scilicet illorum etiam vocatio diuina sit, qui voce Ecclesiæ vocati sunt, quod illorum ministerio Deus adsit, & per illud efficax sit. Ideo Paulus dicit in Timotheo inesse gratiam & donum per impositionem manuum. Nec tantum dicit, Mearum manuum, sed addit, Etiam presbyteri, 1. Timoth. 4. ne existimetur discrimen esse, siue ab Apostolis, siue à presbyteris quis ordinetur. Vt autem mediata illa vocatio, hisce priuilegijs gaudere possit, oportet eam esse legitimã, hoc est, vt fiat eo modo, & ab illis, sicut Scriptura tradit. Et de modo quidẽ, hoc est, quales debeant esse, qui ad ministerium vocandi sunt præscripta est certa regula Acto. 6. Tit. 1. 1. Timoth. 3. Hoc vero loco, quæritur, quorum voce & suffragiis electio & vocatio illa fieri debeat, vt statui possit, esse diuinam, hoc est Deum ipsum per illa media eligere, vocare, & mittere operarios in messem suam. Et sunt huius rei exempla in Scriptura, certa & manifesta. Actorum 1. cum in locũ Iudæ substituendus esset alius, Petrus negotium illud proponit in medio, non Apostolorum tantum, sed & reliquorum discipulorum, ita enim tunc vocabantur credentes, quorũ numerus, qui simul congregati erant, quasi 120. erat. Et ibi Petrus ex Scriptura, proponit, quales & quomodo eligere debeant, & adiunguntur orationes. Sortes vero mittuntur, quia nõ debebat esse simpliciter mediata, sed Apostolica vocatio, ideo postea in vocationibus non sunt sortibus vsi. Actorum 6. cum eligendi & vocandi essent Diaconi, nolunt Apostoli soli jus vocationis sibi arrogare, sed conuocant Ecclesiam. Non autem prorsus se abdicant cura vocationis, & vulgi aut multitudinis cœcæ & confusæ libidini eam permittũt, sed sunt quasi gubernatores & moderatores electionis & vocationis: proponunt enim doctrinã & regulã, quales & quomodo eligere debeant,

Scriptura de mediata vocatione.

Exempla vocationis ministrorum in Apostolica historia.

& electi ſiſtuntur coram Apoſtolis, vt illorum iudicio electio probetur, an rite facta ſit, illi vero orantes, impoſitione manuum electionem approbant: Act. 14. Paulus & Barnabas in ſingulis Eccleſiis, quibus euangelizauerant, conſtituunt presbyteros. Non autem ſibi ſolis ius & auctoritatem electionis & vocationis ſumpſerunt, ſed Lucas vtitur vocabulo χειροτονήσαντες, quod 2. Cor. 8. de electione, quæ fit voce ſeu ſuffragijs Eccleſiæ, vſurpatur: ſumptum enim eſt à Græca conſuetudine, qua ſuffragia porrectis manibus ferebantur, & ſignificat, ſuffragijs aliquem creare, deſignare, aut conſenſum oſtendere. Non igitur ſine conſenſu Eccleſiæ Paulus & Barnabas inuitis obtruſerunt presbyteros. Et Actor. 15. cum eligendi eſſent, qui cum mandatis ad Antiochenam eccleſiam mitterentur, inquit Lucas, viſum eſt Apoſtolis & presbyteris cum vniuerſa eccleſia, eligere Barnabam & Silam.

Hiſtoria Apoſtolica de vocatione miniſtrorum.

Illud vero in hiſtoria Apoſtolica vtile eſt obſeruare, quod aliquando ſimul & miniſtri, & reliqua eccleſia coniunctim proponebant & eligebant, quos iudicabant idoneos, vt Act. 1. Aliquando eccleſia proponebat & eligebat, Apoſtolorum vero iudicio ſubijciebatur electio approbanda, Act. 6. Sæpe vero Apoſtoli, qui de his rebus melius iudicare poterant, eccleſijs proponebant, quos iudicabant ad miniſteriũ idoneos eſſe, & cum accederent ſuffragia & conſenſus eccleſiæ, rata erat vocatio. Ita Paulus ad eccleſias mittit Timotheum, Titum, Syluanum, &c. Ita Actorum decimoquarto, proponuntur presbyteri, in quos eccleſia per χειροτονίαν conſentit. Interdum etiam quidam operam ſuam eccleſiæ offerebant. Prima ad Timotheum tertio: Qui Epiſcopatum deſiderat, bonum opus deſiderat. Semper tamen in legitima vocatione, tempore Apoſtolorum, aderat & requirebatur conſenſus eccleſiæ, iudicium & approbatio presbyterij. Ita Titus in Creta præfectus fuit gubernandæ & moderandæ electioni presbyterorum, vt rite illa fieret, vtque ordinatione approbaret & confirmaret electionem rite factam. Vtitur enim Paulus Tit. primo, de conſtituendis presbyteris, eodem verbo, quod extat Actorum 14. vbi ſimul mentio fit & χειροτονίας & conſtitutionis presbyterorum. Et Tito præcipit, vt eos, qui in doctrina non ſunt ſani, nec docent, quæ oportet, ſeuere arguat, hoc eſt, ſicut clarius inquit prima ad Timotheum quinto. Ne cito manus alicui imponas, ne communices peccatis alienis, approbando ſcilicet electionem aut vocationem, non rite factam.

Hæc exempla Apoſtolicæ hiſtoriæ clare oſtendunt, electionem ſeu vocationem pertinere ad vniuerſam Eccleſiam, certo quodam modo, vt ſuæ in electione ſeu vocatione, ſint partes & presbyterii & populi. Et hæc Apoſtolica forma electionis & vocationis, retenta & vſurpata eſt etiam poſtea in Eccleſia. Diſtinctione 24. extat Canon III. Concilii Carthaginenſis: Nullus ordinetur clericus, niſi probatus vel examine Epiſcoporum, vel populari teſtimonio. Diſtinct. 62. Leo dicit, nulla ratio ſinit, vt inter Epiſcopos habeantur, qui nec à clericis ſunt electi, nec à plebibus ſunt expetiti, nec à comprouincialibus Epiſcopis, cum Metropolitani iudicio conſecrati. Diſtinct. 67. Reliqui Sacerdotes à proprio ordinentur Epiſcopo, ita vt ciues & alii Sacerdotes aſſenſum præbeant. Diſtinct. 24. Ex Carthaginenſi Concilio IV. Epiſcopus ſine conſilio clericorum ſuorum clericos non ordinet, ita vt ciuium conniuentiam & teſtimonium quærat. Diſtinct. 23. ex eodem Concilio. cap. Qui Epiſcopus: Cum in his omnibus examinatus, inuentus fuerit plene inſtructus, tunc cum omni conſenſu clericorum & laicorum, & conuentu totius prouinciæ Epiſcoporum, maximeq; Metropolitani vel auctoritate, vel præſentia ordinetur Epiſcopus.

VIII

De populi præsentia in ordinando sacerdote.

VIII. Quæstio 1. citatur ex Hieronymo, sed est Origenis, cap. licet. Requiritur ergo in ordinando sacerdote, etiam populi præsentia, vt sciant omnes & certi sint, quod qui præstantior est in omni populo, ille eligitur ad sacerdotium, & hoc attestante populo, ne qua postea retractatio cuiquam, ne quis scrupulus resideret. Distinct. 67. c. Plebs: Presbyteros, Diaconos, & vniuersam turbam, vos Episcopos oportet sæpius conuocare, quatenus non prout cuilibet libuerit, sed concordantibus animis, vobis admonentibus, talem quærant personam, quam nulla contrarietas à constitutis possit reuocare rescriptis. Item Episcopos per Emilion non consecres, nisi post electionem vel consensum cleri & populi. Cap. Metropolitano: Omnium clericorum atq; ciuium voluntate discussa, optimus ordinetur, cap. Si in Plebibus: Archidiaconus cum clericis & populis ipsius plebis electionem faciat. Cap. Sacrorum Canonum: Carolus & Ludouicus Imperatores statuunt, vt Episcopi per electionem cleri & populi, secundum statuta Canonum eligantur, Hieronymus ad Rusticum Monachum: Ita viue in Monasterio, vt clericus esse merearis. Cum ad perfectam ætatem perueneris, & te vel populus vel Pontifex ciuitatis in Clericum elegerit, age quæ clerici sunt.

Hieronymus.

Ambrosius.

Ambrosius lib. 10. Epist. 82. Merito vir tantus euasit, quem omnis elegit Ecclesia, & merito creditum, quod diuino esset electus iudicio, quem omnes populi postulauissent.

In electione etiam principum auctoritas adhiberi cœpta.

Postea, cum Imperatores & Reges Christianam religionem amplexi essent, illorum etiam voluntas, iudicium & auctoritas, ad electionem & vocationem adhiberi & requiri cœpit, quia debent esse nutricij Ecclesiæ, & exemplo Iosaphat, Ezechiæ & Iosiæ, inspectio ipsis mandata est, vt ministeria Ecclesiæ recte constituantur & administrentur. Hac de re extant multi Canones dist. 63. Apud Sozomenum lib. 7. c. 7. Imperator in Synodo dat primum Nazianzeno, & suffragantur ei omnes Episcopi. Et pulcerrimum modestiæ exemplum in c. Valentinianus describitur: vbi Synodus petit, vt Imperator sapiens & pius existens, eligat seu proponat aliquem. Imperator vero respondet: Super vos est talis electio. Vos enim gratia diuina potiti, & illius splendore fulgentes, melius poteritis eligere. Et electioni postea præbuit assensum.

Quod vero quædam exempla veteris Ecclesiæ videntur ab hac forma aliquantulum discedere, inde factum fuit. Pulcerrima enim hæc symphonia Episcoporum, clericorum, Christiani magistratus, & populi in electione & vocatione ministrorum Ecclesiæ, sæpissime turbata fuit. Clerici vel hæretici, vel schismatici, vel alijs affectibus deprauati, iure electionis sæpe abutebantur, vel illud sibi solis arrogabant. Ibi & Magistratus & populus Christianus coacti fuerunt se interponere. Ita cum post mortem Æluri clerus sua auctoritate Episcopum elegisset Petrum Monachum, Imperator Zenon adeo offensus est, vt quosdam etiam supplicio afficeret. Euagrius lib. 3. c. 11. Cum Antiochiæ in absentia populi Porphyrius à paucis Episcopis ordinatus fuisset Episcopus, secutus fuit atrox tumultus. Nice. lib. 13. c. 30. Aulici etiam illo quasi iure suo sæpius abutebantur. Et ibi clerici se opposuerunt, cuius generis aliquot statuta extant, distinctio 63. Omnium vero modestissima est Caroli & Ludouici constitutio, quæ sic habet: Sacrorum Canonum non ignari, vt Dei nomine sancta Ecclesia suo liberius potiatur honore, assensum ordini Ecclesiastico præbemus, vt Episcopi per electionem cleri & populi, secundum statuta Canonum eligantur.

Caroli & Ludouici constitutio de electione.

Populus etiam sæpissime iure suo ad tumultus, seditiones & varias confusiones abusus fuit. Ibi Episcopi & Christianus magistratus se opposuerunt, vt in electione Ambrosij. Et inde Canon Laodicenus dicit: Non

est permittendum turbis, electionem eorum facere, qui sunt ad sacerdotium promouendi. Apud Sozomenum lib. 7. c. 8. cum contraria essent Episcoporum & plebis suffragia, Imperator Nectarium elegit, & postea electio illa à Synodo est rata habita. Non autem ideo vel populus, vel magistratus Christianus simpliciter ab electione & vocatione exclusi fuerunt, sed addita fuit hæc moderatio, dist. 62. Docendus est populus, non sequendus. Nos quoque, si nesciant, quid liceat, quidue non liceat, commonere eos, non his consensum præbere debemus. Decretum Leonis inquit: Vota ciuium, testimonia populorum, arbitrium honoratorum, electio clericorum, in ordinationibus sacerdotum constituantur. Item, per pacem & quietem, sacerdotes, qui futuri sunt, postulentur, teneatur subscriptio clericorum, honoratorum testimonium, ordinis consensus, & plebis. Item Cleri plebisq; consensus & desiderium requiratur. Et c. Nosse: Conuocato clero & populo, talis ibi eligatur, cui sacri non obueniant Canones. Sacerdotum quippe est electio, & fidelis populi consensus adhibendus est, quia docendus est populus, non sequendus. In historia Trip. plebs potuit eligere, & sua petitione aliquem offerre. Cyprian. vt Episcopus. l. 3. epist. & l. 4. Saturum, Optatum & Celerinum proponit ecclesiæ. Valerius Augustinum optans sibi coadiutorem & successorem, proponit illud populo. Et Augustin. ipse epist. 110. Eradium se cupere successorem, proponit populo, oratione suauissima. Quia scio, inquit, post obitus Episcoporum, per ambitiosos aut contentiosos solere ecclesias perturbari, debeo, quantum ad me attinet, ne contingat, huic prospicere ciuitati. Et Augustini illa electio à populo confirmatur, & illud insinuatur Theodosio & Valentiniano Augustis. Narrat etiam ibi Augustinus exemplum de Seuero Mileuitano, qui putarat sufficere, vt successorem suum apud clericos designaret, & apud populum exinde non locutus erat. Inde vero orta fuit postea perturbatio. Et Augustinus de hoc facto inquit: Minus tamen aliquid factum erat. Cyprianus formam electionis, quæ suo tempore fuit, ita describit lib. 1. epist. 4. Propter quod plebs obsequēs præceptis Dominicis, & Deum metuens, à peccatore præposito separare se debet, nec se ad sacrilegi sacerdotis sacrificia miscere, cum ipse maxime habeat potestatem vel eligendi dignos sacerdotes, vel indignos recusandi. Quod & ipsum videmus de diuina autoritate descendere, vt sacerdos plebe præsente sub omnium oculis deligatur, & dignus atq; idoneus publico iudicio ac testimonio comprobetur. Et paulo post: Coram omni synagoga iubet Deus constitui sacerdotem, id est, instruit & ostendit, non nisi sub populi assistentis conscientia, fieri oportere, vt plebe præsente vel detegantur malorum crimina, vel bonorum merita prædicentur, & sit ordinatio iusta & legitima, quæ omnium suffragio & iudicio fuerit examinata, quod postea secundum diuina magisteria obseruatur in actis. Ibidem: Ordinari nonnunquam videmus indignos, non secundum Dei voluntatem, sed humanam præsumptionem, & hæc Deo displicere, quæ non veniant ex legitima & iusta ordinatione, Deus ipse manifestat per Oseam Prophetam, dicens: Sibimet ipsi regem constituerunt, & non per me. Propter quod diligenter de traditione diuina & Apostolica obseruatione seruandum est, & tenendum, quod apud nos quoque, & fere per prouincias vniuersas tenetur, vt ad ordinationes rite celebrandas, ad eam plebem, cui præpositus ordinatur, Episcopi eiusdem prouinciæ, proximi quinque conueniant, & Episcopus deligatur plebe præsente, quæ singulorum vitam plenissime nouit, & vniuscuiusque actum de eius conuersatione perspexit, &c. Idem lib. 1. epist. 3. dicit, populi suffragium, & coepiscoporum consensum esse diuinum iudicium.

Augustinus.

Cyprianus de forma electionis sui temporis.

Quia vero non commode poterat vniuersa populi turba semper conuoca-

uocari, & singulorum suffragia exquiri, obseruatus fuit mos ille apud Christianos, annotante Lampridio in vita Alexandri, quod eorum nomina, qui eligendi & vocandi propositi erant, ante ordinationem publice proponebantur, & monebatur populus, vt si quis quid haberet contra ordinandum, id proferret & proponeret. Et breuiter juxta Georgij sententiam, semper grauis abusus judicatus fuit, si quis inuitis & non petentibus detur. Hæc est Apostolicæ primitiuæ & veteris Ecclesiæ sententia, de legitima electione & vocatione ministrorum verbi & Sacramentorũ, quæ sententia locum habet in illis Ecclesiis, quæ jam verbo Dei constitutæ sunt, vbi presbyterium est, amplectens eum, qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem, Magistratus pius, populus intelligens doctrinam, & amãs pietatis. Vbi vero tempore Apostolorum sacerdotes erant idololatræ, Magistratus impius, populus ambulans in tenebris, ibi primo per talem electionem non potuit constitui ministerium, sed eo proficiscebantur vel Apostoli, vel mittebant alios alibi rite electos, vt primum fundamenta ponerent. Ita Actor. 13. Paulus & Barnabas mittuntur ad gentes. Et Act. 11. vsque ad *Phœnicen* & Cyprum ita propagatur Euangelium & quidem Antiochiæ gentib. ita primum proponitur. Ita *Paulus* plures circa se habuit, quos huc illuc mittebat ad Ecclesias. Vbi vero aliquantulum fundatæ erant Ecclesiæ, mox eo, quem iam diximus, modo ministeria in Ecclesiis constituebantur, Actor. 14. Et cum ibi Magistratus & sacerdotes manerent in idololatria, nihilominus legitima erat vocatio, quæ fiebat à synceris Doctoribus vna cum fideli populo. Ita Iosaphat, Pontificibus & sacerdotibus partim cessantibus, partim lucos, excelsa, &c. colentibus, populo ambulante in tenebris, ipse ministeria constituit, secundo Paralipomenon 17. & 19. Hanc recitationem ideo institui, vt ostenderem, nostras Ecclesias restituisse veram & legitimam formam electionis & vocationis, quæ vsitata fuit in Apostolica, primitiua & veteri Ecclesia, vtque ex antithesi eo clarius perspiceretur, qualis sit Pontificiæ Ecclesiæ ordinatio. Ex his enim, quæ jam diximus planum erit examen Tridentini Decreti de legitima vocatione & missione ministrorum verbi & Sacramentorum. Statuit igitur quartum capitulum, & 7. Canon, eos legitimos esse verbi & Sacramentorum ministros, qui vocati, ordinati, & missi sunt à solis Põtificis Episcopis, & ipsorum suffraganeis, nec requiri vel fidelis populi, vel pii magistratus consensum, siue vocationem siue auctoritatem. Imo anathema denuntiant, si quis dixerit, ad legitimam vocationem requiri fidelis vel populi vel magistratus consensum. Atqui jam clare ostendimus, illam ipsam legitimæ electionis seu vocationis formam, quæ Tridenti anathemate damnatur, esse Apostolicæ, primitiuæ & veteris Ecclesiæ. Sed meminerimus, Tridentinis Patribus à Romano Pontifice commissam esse hanc curam, non vt Apostolicæ & veteris Ecclesiæ disciplinã restituant, sed vt præsentem statum regni Pontificii quoquo modo conseruent & stabiliant. Hoc igitur quod hactenus factitarunt, volunt in posterum impune sibi licere, vt scilicet homines qualescunq; fauore, prece vel precio habiles redditos, sine petitione, consensu & vocatione, vel fidelis populi, vel pii Magistratus, Ecclesiis præficere, & populo incognitos obtrudere possit. Suffraganei vero ne quidem quærere dignantur de vocatione, modo quis præbendam sibi compararit, & suffraganeo pecuniam offerat pro ordinatione. Et non pudet bonos scilicet illos Patres ea, quæ manifestissime & aduersa fronte pugnant cum ipsa Scriptura, & cum vera antiquitate, verbo saltem confirmare, & mox anathema subiicere. In nostris vero Ecclesiis ministri verbi & Sacramentorum non tantummodo à populo & seculari magistratu vocantur & instituuntur, sicut Tridentinum Capitulum fingit, sed accedit grauissimum judicium, examen

4. cap. & 7. Canon de ordinatione.

Suffragane Pontificii.

& comprobatio veri presbyterii. Et hanc esse legitimam vocationem, multis jam ostendimus. Sed quare, inquiunt, non petitis ordinationem à nostris Episcopis? Respondeo: Si veri essent Episcopi, & profiterentur sanam doctrinam, recte hoc sibi arrogarent. Iam vero sunt hostes & persecutores veræ doctrinæ. Num igitur à lupo pastor petet sibi committi curam gregis? Et neminem ordinare volunt, qui sit sanæ doctrinæ, nisi prius eam abiiciat & abiuret, nec eos, qui legitime, juxta formam Apostolicam, vocati sunt, ad ordinationem admittunt, ne inde regno ipsorum præiudicium generetur, nec ad ministerium verbi & Sacramentorum, sed ad impium Missæ sacrificium suos ordinant. Impiis etiam obligationibus ordinatos suos illaqueant, & blasphemum suum Chrisma adhibent. Grauissimas igitur & justissimas habemus causas, quod ab hostibus sanæ doctrinæ non petimus ordinationem. Sed inquiunt: Fures & latrones sunt, qui non sunt ab ordinaria Ecclesiastica potestate vocati, ordinati & missi. Erunt ergo fures & latrones, Apostoli, Euangelistæ, Pastores, Doctores, Presbyteri, Diaconi Apostolicæ Ecclesiæ, qui non à Pontificibus, penes quos tunc erat ordinaria Ecclesiastica potestas, ordinati sunt, & eadem illa quæstio est, qua Pontificii olim exagitarunt ministerium Baptistæ, Ioan. 1. & ipsius Christi, Matth. 21. Quis tibi dedit hanc potestatem?

DE MATRIMONIO, SESSIO VIII.
sub Pio IV. 1563.

Matrimonii perpetuum indissolubilemq; nexum primus humani generis parens diuini spiritus instinctu pronuntiauit, cum dixit: Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea. Quamobrem relinquet homo patrem suum & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Hoc autem vinculo duos tantummodo copulari & coniungi, Christus Dominus apertius docuit, cum postrema illa verba, tanquam à Deo prolata, referens dixit: Itaq; iam non sunt duo, sed vna caro, statimque eiusdem nexus firmitatem, ab Adamo tanto ante pronuntiatam, his verbis confirmauit: Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet.

Gratiam vero, quæ naturalem illum amorem perficeret, & indissolubilem vnitatem confirmaret, coniugesque sanctificaret, ipse Christus venerabilium Sacramentorum institutor atque perfector, sua nobis passione promeruit. Quod Paulus Apostolus innuit, dicens. Viri diligite vxores vestras, sicut Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, mox subiungens: Sacramentum hoc magnum est. Ego autem dico, in Christo & in Ecclesia.

Cum igitur matrimonium in lege Euangelica, veteribus connubiis per Christum gratiam præstet, merito inter noua legis Sacramenta annumerandum sancti Patres nostri, Concilia, & vniuersalis Ecclesiæ traditio semper docuerunt. Aduersus quam impii homines huius seculi insanientes, non solum perperam de hoc venerabili Sacramento senserunt, sed de more suo, prætextu Euangelii libertatem carnis introducentes, multa ab Ecclesiæ Catholicæ sensu, & ab Apostolorum temporibus probata consuetudine aliena, scripto & verbo asseruerunt, non sine magna Christi fidelium iactura. Quorum temeritati sancta & vniuersalis Synodus cupiens occurrere, insigniores præfatorum schismaticorum hæreses & errores, ne plures ad se trahat perniciosa eorum contagio, exterminandos duxit, hos in ipsos hæreticos, eorumque errores decernens anathematismos.

CANON I.

Si quis dixerit, matrimonium non esse vere & proprie vnum ex septem legis Euangelicæ Sacramentis, à Christo Domino institutum, sed ab hominibus in Ecclesiam inuectum, neque gratiam conferre, anathema sit.

EXAMEN.

Principalis huius Decreti quæstio est, an matrimonium sit Sacramen-

tum

tum noui Testamenti. Omnium autem & simplicissima & rectissima est ratio explicationis, si prius de re ipsa dicatur. Postea enim de appellatione facilis erit ratio. Mirum autem est, quod Pontificii propter appellationem Sacramenti, quam contendunt matrimonio tribuendam esse, sicut Baptismo, & Cœnæ Dominicæ, videri volunt dignitatem status coniugalis magis ornare, quam nos, cum extent publicæ ipsorum querelæ & criminationes, quod nimium magnificis encomiis matrimonium à nostris ornetur. Ipsi vero ad coniugium accommodare non verentur has sententias: Qui in carne sunt, Deo placere non possunt. Atq; ideo fingunt, Spiritum sanctum in ministris verbi & Sacramentorum ferre non posse honestum matrimonium, quia scil. scriptum sit: Sancti estote, quoniam ego sanctus sum. Item, Mundamini, qui fertis vasa Domini. Et tamen fortiter disputant, matrimonium esse vnum ex septem Sacramentis. Tales scilicet matrimonium, dignitatis suæ patronos sortitum est, qui sacerdotibus suis centum potius prostibula, successiue tamen, sicut Coloniensis ille inquit, quam vnicam legitimam coniugem concedunt.

De dignitate matrimonii.

Quia igitur prætendunt, se matrimonium inter Sacramenta Ecclesiæ numerare: propter asserendam & illustrandam eius dignitatem, breuiter recitabo præcipua capita de eius dignitate & sanctitate, quæ ex verbo Dei Ecclesiæ nostræ & discunt & docent. Fuit igitur coniugium etiam inter gentes, sicut & hodie inter fideles verum constat matrimonium, sed illi politicam tantum constitutionem esse existimant, licet lex naturæ, monstrans vagos concubitus, stupra, & adulteria esse contra naturam, ostendat, quamquam valde obscure, & aliquid maius, quam humanum inuentum. Ecclesia vero ex verbo Dei discit & intelligit, ipsum Deum esse auctorem coniugii, quod in ipso paradiso, quando natura humana ante lapsum, sine peccato & miseriis, integra & beata adhuc erat, instituit. Quam institutionem & eius benedictionem, statim post lapsum, & postea post diluuium repetiuit, & naturæ etiam lapsæ confirmauit, Genes. 4. & 9. Filius etiam Dei in nouo Testamento primam illam institutionem nec abrogat, nec mutat, sed repetit & confirmat, nec verbis tantum, Matth. 19. sed præsentia sua, & primo miraculo in nuptiis edito, Ioan. 2. Postea Apostoli doctrinam illam multis sententiis & concionibus illustrarunt.

Deus copulator coniugum.

Secundo, Deus non tantum instituit matrimonium, vt homines ipsi coniugii illa coniunctione se consocient, sed sicut Deus primus paranymphus fuit, qui Euam adduxit ad Adamum, & primos coniuges ipse copulauit, Genes. 2. Ita Christus affirmat, Deum adhuc hodie esse, qui coniuges legitimo matrimonio coniungit & copulat, quando iuxta verbum ipsius conueniunt. Quod Deus, inquit, coniunxit, homo non separet. Et vtitur verbo, quod proprie de coniugali coniunctione dicitur. Ita Tobiæ 7. Raguel tradens Tobiæ filiam suam, inquit: Deus Abraham, Deus Isaac, & Iacob vobiscum sit, & ipse coniungat vos, impleatque benedictionem suam in vobis. Et Genes. 24. Abraham mittens seruum, vt Isaac vxorem adducat, verbis dulcissimis inquit: Dominus cœli & terræ, qui locutus est mihi, &c. ipse mittet Angelum suum ante te, & accipies inde vxorē filio meo. Et seruus postea orat: Domine Deus, Domini mei Abraham, occurre, obsecro, mihi hodie, fac misericordiam, & ostende, quam præparasti seruo tuo Isaac, &c. Hæc proponenda sunt in Ecclesia, vt in timore Domini, eius fide & inuocatione matrimonia contrahantur, quia Deus non tantum auctor, sed & conciliator est matrimonii. Ita Prouerb. 19. Domus & diuitiæ à parentibus, à Domino vero vxor prudens datur. Et Syrach. 26. Pars bona, mulier bona, quasi pro hæreditate timentium Dominum dabitur. Donum Dei est mulier bona, &c. Eccl. 7. Inueni amariorem morte mulierem: qui placet Deo, effugiet illam: qui autē peccator est, capietur

ab illa. Malach. 2. ex hoc fundamento coniuges grauissime admonet debitæ beneuolentiæ: Non accipiam placabile quid de manu tua. Quam ob causam? quia Dominus testificatus est inter te & vxorem tuam, & hæc socia tua, & vxor fœderis tui. Significat autem עודד testificando aliquid confirmare & stabilire. Ideo non quæuis coniunctio, sed quæ verbo Dei non repugnat, legitima est, & Deo probatur. Ita Leuit. 18. Genes. 6. Esdr. 10. Nehem. 13. Luc. 17. Marc. 6. improbantur coniunctiones etiam coniugales, quæ non sunt legitimæ.

Tertio, ex illa diuina coniunctione, coniugium non est vt reliquæ politicæ societates, quæ sicut mutuo consensu contrahuntur, ita mutuo dissensu rursus dissoluuntur: sed est coniunctio indiuidua, & nexus indissolubilis. Quod enim Deus coniunxit, homo non separet. Et quidem Scriptura affirmat, esse coniunctionem multo arctiorem, quam sit parentum & liberorum, dicit enim: Relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ: vt qui duo sunt, fiant vna caro. Significat autem דבק adhæsionem seu coniunctionem, quæ fit per complexum amoris, affectu ardentissimo, vt Gen. 34. de Sichem amante Dinam. 3. Regum 11. de amore Salomonis. Psalm. 63. Adhæsit anima mea post te. Dicitur autem proprie verbum illud de coniunctione cutis, carnis, ossium. Iob. 19. Cuti meæ & carni meæ adhæsit os meum. 29. Lingua adhæret palato. Psal. 102. Adhæret os meum cuti meæ. Atque ex illa verbi significatione intelligi potest, quod Deus affirmat, esse talem adhæsionem: Vt qui sunt duo, fiant vna caro. Et Paulus dicit: Nemo carnem suam odio habet. Ierem. 13. inquit Dominus: Sicut adhæret cingulum ad lumbos viri, ita faciam adhærere ad me omnem domum Israel. Sed Deus non ex cingulo Adæ, sed ex costa formauit vxorem, vt ostendatur coniunctio arctissima. Solomon Prou. 16. dicit, amicum sæpe arctius adhærere, quam fratrem. Sed in coniugio arctior est copulatio, quam parentum & liberorum. Relinquet enim patrem & matrem, &c. Græci reddiderunt per verbum προσκολλᾶσθαι: quod vsurpatur, quando duo quædam glutino ita committuntur, vt quasi vnum fiant. Ita vsurpatur Esa. 41. Hinc Paulus docet, neutrum coniugum habere potestatem sui corporis, 1. Corinth. 7. Item, Qui vxorem diligit, seipsum diligit.

Quarto, Scriptura etiam explicat causas, quare Deus societatem illam coniugalem instituerit. Angelorum enim agmina simul condidit: sed certo consilio voluit conseruationem & multiplicationem humani generis, fieri per propagationem generationis, vt in ea præsentiam, sapientiam, & bonitatem ipsius conspiceremus. Et in pia educatione liberorum voluit esse prima Ecclesiæ plantaria: vnde domesticæ Ecclesiæ apud Paulum nominantur. Exercitia etiam fidei, inuocationis, charitatis, patientiæ & totius deniq; pietatis, quasi in rudimentis exerceri voluit, in domestica societate, vt inde latius propagaretur. Qui enim domui suæ non bene præest, quomodo is Ecclesiam Dei gubernaret? 1. Tim. 3. Item: Qui domesticorum curam non habet, infideli deterior est. Et ipsa coniugii institutione ostendit, se esse mentem castam, & vagas libidines odisse. Ideo enim illis, qui donum continentiæ non habent, certas leges coniugii tradidit & præscripsit. Deinde aliam causam instituti coniugii Deus ipse dulcissimis verbis exponit, Genes. 2. Non est bonum, hominem esse solum, faciamus ei adiutorium, quod sit quasi coram ipso, & circa ipsum. Erant quidem omnia animalia creata ad ministerium hominis: sed non inueniebatur adiutorium, quod esset coram ipso. Propter mutuum igitur obsequium, & mutuam subleuationem Deus instituit coniugium, vt communia essent, siue læta, siue tristia.

Ephes. 4. Melius est esse duos, quam vnum, habent enim emolumen-

tum

tum societatis suæ. Væ soli, quia cum ceciderit, non habet subleuantem se. Eccles. 9. Perfruere vita cum vxore, quam diligis, cunctis diebus vanitatis tuæ, hæc enim est pars in vita, & in labore tuo, quo laboras sub sole. Syrach. 26. Gratia mulieris delectabit virum suum, & ossa illius impinguabit. Genes. 3. Desiderium vxoris ad virum. Eph. 5. Maritus vxorem diligit & fouet, vxor virum reueretur.

Postremo, vsum coniugij in natura lapsa Deus voluit etiam remedium esse contra incontinentiam, 1. Cor. 7. Propter fornicationem vnusquisq; vxorem suam habeat, & vnaquæque suum virum. Item, Ne tentet vos Satanas, propter incontinentiam vestram. Si non continent se, nubant, melius est enim nubere, quam vri. Et hoc est, quod veteres dicunt, matrimonium ante lapsum institutum fuisse in officium, post lapsum datum esse in remedium. Augustinus inquit: Quod sanis est ad officium, ægrotis est ad remedium.

Quinto, certum & notum est & hoc ex Scriptura, Deum sua benedictione, & varijs donis gratiæ, sicut Paulus Rom. 12. de gratia loquitur, adesse casto & pio coniugio. Quos enim Deus coniungit, illis benedicit, Genes. 1. Nec tantum in natura integra benedictio promissa est coniugio, verum etiam naturæ lapsæ repetita & confirmata est, Gen. 9. Complectitur autem illa benedictio, primo, fœcunditatem & generationem, iuxta dictum: Crescite & multiplicamini. Secundo, felicem statum vxoris & liberorum. Psalm. 128. Vxor tua sicut vitis fructifera, filij sicut nouellæ oliuarum. Ecce, sic benedicetur homo, qui timet Dominum, vt videas filios filiorum tuorum: & Psal. 127. Ecce hæreditas Domini, filij: beatus vir, qui impleuit desiderium suum ex ipsis, non confundetur, cum loquetur inimicis suis in porta. Tertio, complectitur successum in œconomia & politia. Psal. 128. Labores manuum tuarum manducabis, beatus es, & bene tibi erit. Ecce sic benedicetur homo, qui timet Dominum, vt videas bona Ierusalem, omnibus diebus vitæ tuæ, pacem super Israel. Psalm. 127. Non confundetur, cum loquetur inimicis suis in porta. Et hoc est, quod prima benedictio inquit, Gen. 1. Subijcite terram, & dominamini super omnia, quę in terris mouentur. Quarto, huic vero benedictioni propter lapsum, admixta est quædam crucis difficultas & acerbitas, Gen. 3. sicut in remedijs, quale coniugium post lapsum factum est, solent austera & acerba quædam misceri. Sed illa acerbitas timentib. Deum mitigatur patientia, consolatione, auxilio & liberatione diuina. Sicut præsentia Christi in nuptijs, Ioan. 2. vtrumq; ostendit, & crucem & consolationẽ. Habet præterea coniugium ex diuina institutione & hoc priuilegium, siue hanc gratiã, quod est genus vitæ sanctum, & Deo placens. Cumque concubitus extra coniugium sit abominatio coram Deo: scortatores enim & adulteros iudicabit Dominus: In coniugio honorabiles sunt nuptiæ in omnibus, & καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος. Heb. 13. Si acceperis vxorem, nõ peccasti: si nupserit virgo, non peccat. 1. Corin. 7. Imo in piorum coniugijs vocatur sanctificatio & honor, 1. Thessal. 4. Ita 1. Timoth. 2. tribuitur mulieribus parientibus sanctificatio & castitas. Et Tit. 2. vxores amantes liberorum vocantur castæ. 1. Petr. 2. mulieres subiectæ viris vocantur sanctæ, & sperantes in Deum. 1. Corinth. 7. cohabitatio mulieris fidelis cum viro infideli, pronunciatur sancta esse. Et ibi dicit, ipsam generationem, quæ alias immunda esset in coniugio, & præsertim fidelium, sanctam esse, 1. Timot. 3. affirmat, mulierem saluari per generationem, si manserit in fide. Est & hæc gratia Dei in coniugio, quod Deus coniugum animos coniungit, vt & velint & possint indiuiduam illam vitæ societatem colere, fidem coniugalem seruare, in nexu illo indissolubili manere, vtque complexus affectuum inter coniuges arctior & ardentior sit, quam inter parentes &

liberos,

liberos, iuxta dicta: Relinquet patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ, vt sint quasi vna caro. Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet. Illam etiam gratiam Deus coniugibus Deum timentibus, & in via eius ambulantibus largitur, vt vir vxorem diligat, curet, foueat, & honorem ei, tanquam vasi infirmiori, tribuat, Ephes. 5. & 1. Cor. 3. vtq; mulieris desiderium sit ad virum, Gen. 3. reuerenter se viro subijciat, Ephes. 5. & sit viri adiutorium, Gen. 2. exhilaret cor mariti, Syr. 26. & Prouer. 31. & breuiter gubernatione Spiritus Dei opus est coniugibus, vt in vera concordia suum quisque officium faciat, mutuas infirmitates tolerent, communes difficultates subleuent, liberos pie educent, domum gubernent, operas œconomicas faciant, & crucem patienter tolerent: vtq; cohabitatio sit secundum scientiam, 1. Pet. 3. & in Domino, 1. Corinth. 7. Hæc pij coniuges petunt à Deo, & Deum hanc gratiam largiri petentibus, non est dubium.

Coniugium imago Ecclesiæ.

Postremo, coniugium dulcissima imago est Christi & ecclesiæ, sicut explicationem illam tradit Paulus, Eph. 5. Viri diligite vxores, sicut Christus dilexit ecclesiam. Vxores subditæ sitis viris, sicut ecclesia Christo subiecta est. Quod enim ex latere dormientis Adæ formatur Eua, vt sit os ex ossibus eius, caro de carne eius; hoc veteres pie interpretantur, fuisse significationem & prænuntiationem, fore vt filius Dei, quasi relicto Patre, descendens de cœlis, nostram naturam assumeret, fieret caro de carne nostra, accepta serui forma, fieret in similitudine hominum, vt ita peccatum in carne damnaret. Et rursus ex dormitione, hoc est, ex passione & morte Christi nascatur ecclesia, eductis ex latere eius Sacramentis, quibus generetur, ædificetur, & Christo fide ita vniatur, vt simus membra corporis eius, & ex ossibus eius. Quod igitur Adam dixit: Hoc nunc os ex ossibus meis, propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carnem vnam, hoc Paulus pronuntiat magnum mysterium esse in Christo & in ecclesia. Dulcissima igitur imago redemptionis est in ipso coniugio proposita. Et quæ suauior posset pictura esse, quam sancta & grata Deo sint mutua coniugum officia, quam quod Paulus affirmat, virum diligentem vxorem, assimilari Christo diligenti, redimenti & sanctificanti ecclesiam, & vxorem subijcientem se viro, imitari & exprimere exemplum ecclesiæ, subijcientis se Christo?

Hæc amplissima doctrina de dignitate & sanctitate coniugij in nostris ecclesijs, ex verbo Dei diligenter proponitur & inculcatur, quam ideo paucis hoc loco repetere volui, ne quis existimet, nos vel minus honorifice de coniugio sentire, vel de eius dignitate cupere aliquid detractum, quando contendimus, non esse ita vere & proprie Sacramentum noui Testamenti, sicut est Baptismus & cœna Domini. Si igitur disputatio in hoc tãtum cardine verteretur, matrimonio tribuendam esse appellationem Sacramenti propter hanc causam, vt esset commonefactio de tota illa doctrina, de dignitate matrimonij, de qua hactenus diximus, vtque contra omnes doctrinas dæmoniorum, appellatio Sacramenti, quasi in illustri loco collocaret coniugium, & moneret, præclarius & augustius in ecclesia de coniugio sentiendum & loquendum esse, quam apud ethnicos, quibus doctrina verbi Dei ignota fuit, vtque ipsos coniugatos, officij sui admoneret, & in cruce consolationem monstraret. Si hoc, inquam, tantum à Pontificijs quæreretur, & ageretur in hac disputatione, facile

Sacramenti appellatio late patens.

posset de appellatione conueniri. Est. n. Sacramenti appellatio ἄγραφος, & late patens, sicut suo loco ostendimus. Ideo Apologia confessionis VVirtenbergensis inquit: Quia cõiugium est sanctum vitæ genus, diuinitus institutum & cõmendatum, libenter ei tribuimus nomen Sacramenti. Sed hoc modo multo plura numeranda erunt Sacramenta, quam se-

ptem

ptem. Habent enim reliqua etiam pia genera vitæ, mandatum Dei & promissionem. Aliter etiam in illis vitæ generibus pij versantur, quam ethnici. Quis vero ideo contenderet, agriculturam, pecuariam, &c. etiam numeranda esse, inter Ecclesiæ Sacramenta? Nec vero in nouo primum Testamento institutum est matrimonium: imo Christus traditionem suam de matrimonio disertis verbis refert ad primam illam institutionem: Nõ legistis, inquit, quia qui fecit hominem ab initio, &c. Et in quæstione de polygamia, & de iudaicis diuortiis, non noui aliquid Christus instituit, sed restituit doctrinam, ad primæuam institutionem: ab initio, inquit, non fuit ita, sicut postea in polygamiis & temerariis diuortiis factum est. Certum etiam est, piis veterum coniugiis non defuisse illam matrimonii gratiam, de qua diximus Scripturam loqui. Nec dubium est, coniugium in Ecclesia semper fuisse mysterium coniunctionis Christi & Ecclesiæ, etiam tempore veteris Testamenti. Nam Oseæ 2. Dominus dicit: Sponsabo te mihi in sempiternum, in iustitia, iudicio, misericordia & fide. Et Solomon ex professo epithalamium scripsit harum nuptiarum in Christo & Ecclesia. Paulus enim Ephes. 5. illud quod Adam de suo matrimonio in principio creationis, Gen. 2. dicit, pronuntiat esse mysterium illud magnum in Christo & Ecclesia. Vanum igitur est, matrimonium esse peculiare Sacramentum noui Testamenti. Omnia enim quæ existimantur esse de ratione Sacramenti, conueniunt piorum coniugiis, etiam in veteri Testamento. Nam quæ in polygamia & in diuortiis, à quibusdam factitata sunt, Christus pronuntiat præter primæuam institutionem facta esse, inquit enim, Ab initio non fuit sic. Nec omnes sancti veteris Testamenti fuerunt polygami. Et tamen in ipsa etiam veterum polygamia, Augustinus quærit mysterium Christi & Ecclesiæ, De bono coniugali cap. 18. Quicquid igitur sit de generali vsu appellationis Sacramenti, vt quicquid sacrum aliquid significat, & habet mandatum & promissionem Dei, Sacramentum appelletur; hoc certum & manifestum est, matrimonium non esse vere & proprie Sacramentum, ea ratione, sicut est Baptismus & cœna Domini. Et hæc distinctio omnino necessaria est in Ecclesia, ne Sacramenta, quæ diuinitus instituta sunt, vt sint media seu organa applicationis & obsignationis, promissionis de remissione & vita æterna, confundantur cum aliis ritibus.

Baptismus enim & cœna Domini adiunctam habent promissionem de applicatione & obsignatione gratuitæ reconciliationis & remissionis peccatorum, singulis, qui fide Sacramentis illis vtuntur. Talem certe promissionem, coniugium non habet. Nec opus est, vt vxorem ducat, qui cupit sibi Sacramentum applicari & obsignari gratuitam reconciliationem cum Deo. Multi etiam vxores ducunt, qui Deo non sunt reconciliati. Et breuiter, coniugium non est organon à Deo in hoc institutum, vt per illud offeratur, applicetur, & obsignetur promissio gratuitæ reconciliationis cum Deo. Hoc discrimen illustre est, & necessario retinendum.

Disputatio Pont. de materia matrimonij.

Ipsa etiam Sacramenti definitio, quæ requirit externum, materiale & visibile Symbolum seu elementum, non potest matrimonio conuenire. Scholastici enim vix fingendo excogitare possunt, quam velint ponere materiam in Sacramento matrimonii. Richardus dicit, verbum primo prolatum (vt, Accipio te in meam) esse materiam, & verbum secundo prolatum (vt, Accipio te in meum) esse formam: vel econtra, vt scilicet verbum viri, aliquando sit materia, aliquando forma. Quid vero ineptius fingi potest, quando de Sacramentorum materia disputatur? Canonistæ disputant, consensum esse materiam, verba vero exprimentia consensum esse formam. Quidam volunt, sicut in pœnitentia actus pœnitentis sunt

materia

materia, ita etiam actus vtentium matrimonio, esse materiam, & consensum esse formam. Qualia vero hæc monstra sunt opinionum, quæ inde oriuntur; quod propter præsumptam opinionem (matrimonium esse Sacramentum) conantur definitionem Sacramenti accommodare ad matrimonium? Animaduertit hoc Gropperus, ideo disputat formam in Sacramento matrimonii esse verbum illud: Quos Deus coniunxit, &c. Elementum vero esse exteriores gestus & actus, quibus coniuges in nomine Domini copulantur, & quibus ipsi inter copulādum profitentur, se posthac in vna carne futuros. Minus hæc absurda sunt, quam vel Scholasticorum vel Canonistarum disputationes. Sed vt sit aliquid Sacramentum, non sufficit, vt adsint & adhibeantur externi aliqui gestus & actus. Talia enim externa symbola adhibentur etiam, quando reges coronantur, quando principes feuda accipiunt: quando in Scholis gradus conferuntur: imo quando sutores aliquem in collegium suum recipiunt. Num vero ex singulis, peculiaria Sacramenta fabricanda erunt? Requiritur igitur ad Sacramentum, vt materia elementum seu externum Symbolum, sit a Deo institutū, præscriptum & mandatum, vtque vsui eius addita sit promissio. Quod Gropperus de externis copulationis ritibus ostendere non poterit. Et hæc cum ita se habeant, ideo Tridentina Synodus fortiter quidem vsque ad anathematis denuntiationem asseuerat, matrimonium esse vere & proprie vnum ex septem legis Euangelicæ Sacramentis, quæ vero sit Sacramenti huius vel materia vel forma, ne verbulo quidem meminit, quod tamen in aliis Sacramentis fecerunt. Vel igitur incerti sunt de materia & forma huius Sacramenti, vel liberum voluerunt cuiuis relinquere vt fingat, qualem velit, siue materiam siue formam, modo credat matrimonium esse nouæ legis Sacramentum. Et hoc argumentum Lector bene consideret.

Argument. Trident. ex Paulo.

Sed Tridentinum Capitulum dicit, Paulum numerare matrimonium inter Sacramenta Ecclesiæ. Paulus enim dicit: Sacramentum hoc magnū est in Christo & in Ecclesia, Ephes. 5. ego vero putassem satis esse, quod Scholastici propter linguarum ignorātiam in illo loco Pauli hallucinati essent. Sed, vt video, Tridentinos Patres nihil pudet, quod ad conseruandum statum regni Pontificii facit, ideo quia vetus interpres in illo loco habet vocabulum Sacramenti, & sequitur, in Ecclesia: mox concludunt, matrimonium esse Sacramentum Ecclesiæ, siue noui Testamenti. Atqui Paulus habet μυστήριον: quam vocem interpres sæpe reliquit, aliquando vero Sacramentum reddidit. Significat autem μυστήριον vel rem ipsam spiritualem & arcanam, vel externum Symbolum, significans aliquid arcani. Num vero tot Sacramenta numerabimus, quot rebus appellatio mysterii in scriptura tribuitur? Decretum de redemptione, vocatur mysterium, Ephes. 2. de vocatione gentium, Ephes. 3. de resurrectione mortuorum, prima Corinth. 15. de conuersione Iudæorum, Rom. 11. mysterium septem stellarum, & candelabrorum, Apocalypsis 1. imo est mysterium iniquitatis, sedens in templo Dei, 2. Thess. 2. Sacramentum meretricis Babylonicæ, Apocal. 18.

Paulus itaq; nihil aliud dicit, quam coniunctionē coniugalem, quam Adam verbis describit, esse mysterium magnum non in se, sed quia significationem habeat, & imaginem gerat arcanæ coniunctionis Christi & Ecclesiæ, hoc scilicet, quod Adam dicit de coniugali coiunctione, est mysterium illud magnum, ego vero dico, in Christo & in Ecclesia. Duo enim dicta ibi conferuntur, & quod Adam dixit de coniugali coniunctione, & quod Paulus dicit de arcana coniunctione Christi & Ecclesiæ.

Ita Augustinus in 2. cap. Ioan. tractat. 9. inquit; Ne quis istam magnitu-

dinem

dinem Sacramenti in singulis quibusque hominibus, vxores habentibus, intelligeret: ego autem dico, inquit, in Christo & Ecclesia. Quod est hoc Sacramentum magnum? Erunt duo in carne vna. Sic ergo Christus adhæsit Ecclesiæ, vt essent duo in carne vna.

Si vero coniugium propter hanc causam, quia mysterium est, numerandum est inter Sacramenta Ecclesiæ: eadem opera in numerum Sacramentorum referenda erunt omnia, in quibus Spiritus sanctus similitudinem aliquam & imaginem proponit & celebrat, Christi & Ecclesiæ. Quam frequens in Scriptura est imago pastoris & ouium, & quam dulcis est eius accommodatio ad Christum & Ecclesiam? Num igitur propterea pecuaria, sanctum quidem & innocens vitæ genus, Sacramentum erit noui Testamenti, sicut Baptismus & Cœna Domini? Regnum Dauidis, imago fuit spiritualis regni Christi, nec tamen propterea numerant inter Sacramenta. Neque enim quicquid vel mysterium vel mysticam significationem continet, statim Sacramentum est noui Testamenti, sicut Baptismus & Cœna Domini. Et veteri Ecclesiæ prorsus ignota est hæc disputatio, matrimoniũ esse Sacramentum noui Testamenti, sicut est Baptismus & Cœna Domini. Augustinus defensurus coniugium aduersus Hieronymi criminationes, disputat tria esse coniugij bona, prolem scilicet, fidem coniugalem & Sacramentum. Intelligit autem Sacramentum mysticam significationem coniunctionis Christi & Ecclesiæ. Et propter illud Sacramentum, dicit in nouo Testamento polygamiam non esse licitam, sed legitimas nuptias esse coniunctionem indissolubilẽ vnius viri & vnius fœminæ. Ita de fide & operibus, c. 7. inquit: In Ecclesia, nuptiarum non solum vinculum, verum etiam Sacramentum ita commendatur, vt non liceat vxori, virum alteri tradere. Et de bono coniugali, c. 18. inquit. In nostrarũ nuptiis plus valet sanctitas Sacramenti, quam fœcunditas vteri. Et quam modeste loquitur, cum inquit: Quod in Christo & in Ecclesia est magnũ, hoc in singulis quibuscunque viris & vxoribus est minimum, sed tamen coniunctionis inseparabilis Sacramentum. Hoc vero modo & hoc sensu Augustinus pronũtiat etiam polygamiam veterum, fuisse Sacramentũ de dono coniugali, cap. 18. Sicut Sacramentum pluralium nuptiarum illius temporis significauit futuram multitudinem Deo subiectam in terrenis omnibus gentibus, sic Sacramentum singularium nuptiarum nostri temporis, significat vnitatem omnium nostrorum subiectam Deo futuram in vna cœlesti ciuitate. Longe aliud igitur Augustinus intelligit, quando loquitur de Sacramento matrimonij, quam quando Pontificij disputant, matrimonium esse vnum ex septem Sacramentis noui Testamenti, vere & proprie, sicut est Baptismus & Cœna Domini. Fumos igitur Pontificij vendunt, quando disputationes suas de Sacramento matrimonii, ex Augustino confirmant, eo quod ipse matrimonio tribuerit appellationem Sacramenti. Maior vero adhuc impudentia est Tridentini Capituli, quod fingit, omnes Patres semper ita docuisse cum ante Augustini ætatem, non facile ostendi possit, vel generalem appellationem Sacramenti tributam matrimonio.

Augustinus de Sacramento matrimonij.

Et inter Scholasticos Durandus disputat, matrimonium non esse vniuoce Sacramentum, sicut alia Sacramenta nouæ legis, & concludit, non est Sacramentum stricte & proprie dictum.

Eiusdem generis est, quod Tridentinum Capitulum dicit, Concilia semper ita docuisse. Quæ vero sunt illa Concilia?

Num Apostolicum, num Nicenum, num Ephesinum? &c. Nullum certe ex vetustioribus Conciliis numerare possunt. Sed recentia producunt, Constantiense scilicet, & Florentinum. Vincentius Lyrinensis tradit, illud esse catholicum, quod semper, quod vbiq; & ab omnibus seruatum

fuit.

fuit. Sed Tridentinis patribus, vt video, catholicum eſt, ſi centum ſaltem annorum præſcriptionem habeat. Quid vero cauſæ eſſe putas, quod tantopere contendunt Pontificij, matrimonium numerandum eſſe inter Sacramenta nouæ legis? Num tam æqui ſunt coniugio? num dignitati eius tantopere fauent? Nequaquam. Suis enim ſanctulis coniugium prohibent, & quidem propter hanc cauſam, vt mundi eſſe poſſint. De coniugio enim interpretari non verentur, quod Paulus dixit: Qui in carne ſunt, Deo placere non poſſunt. Num vero ſine cauſa ex matrimonio Sacramentum faciunt? Imo multas habent cauſas, vt ſcilicet cauſæ matrimoniales Eccleſiaſticis tantum iudicibus ſubiectę ſint, vt prohibitiones ſuas, & implemẽta ſua ipſis hominum conſcientiis, tanquam laqueos, inijcere poſſint, diſpenſationes eo carius vendere poſſint, vt parti innocenti, poſt diuortium, iure diuino permiſſum, ratione Sacramenti non liceat rurſus aliud contrahere matrimonium, vt docere poſſint, ſecundis nuptiis non eſſe dandam benedictionem, eo quod careant Sacramento, hoc eſt, quod ſecundæ nuptiæ ſint in veritate fornicatio quædam & proſtitutio. Ita enim Decretum loquitur, 31. quæſt. 1. cap. hac ratione & quomodo.

usæ, ob uas Ponti-ij matri-ioniumSa-ramentum ſe conten-unt.

Hæ vero cauſæ illæ ſunt, quæ apud Pontificios ex matrimonio Sacramentum faciunt.

CANON II.

Si quis dixerit, licere Chriſtianis plures ſimul habere vxores, & hoc nulla lege diuina eſſe prohibitum, anathema ſit.

EXAMEN.

Quicquid ſit, ſiue de diſpenſatione & permiſſione, ſiue de tolerantia Dei in polygamia veterum, hoc certum eſt, coniugium ex prima ſui inſtitutione, eſſe vnius maris & vnius fœminæ coniunctionem. Chriſtus enim non nouam aliquam legem condit, ſed cauſas matrimoniales, quæ à primæua norma apud Iudæos diſceſſerant, reuocat ad primã inſtitutionem: Ab initio, inquit, creationis non fuit ſic. Et ex prima illa inſtitutione erudite oſtẽdit, coniugium eſſe duorum, vnius ſcilicet maris, & vnius fœminæ, diuinam coniunctionem. Deus enim in principio creauit non vnum maſculum & plures fœminas, ſed vnum marem & vnam fœminam. Et inter duos illos inſtituit coniugium. Nec dixit, Adhærebit vxoribus ſuis: (vnica enim tunc tantum erat mulier) ſed τῇ γυναικὶ αὐτοῦ, illi ſcilicet vxori ſuæ, diuinitus ſibi adductæ & copulatæ. Et notabile eſt, cum Gen. 2. tantum ſcriptum ſit: Et erunt in carne vna: Chriſtus addit explicationem: Et erunt duo in carnem vnam. Illam vero explicationem ſumit ex ipſis circumſtantiis textus. Neq; enim plures tunc erant, quam duo, vnus ſcilicet mas, & vna fœmina. Quod igitur Gen. 2. ſequitur: Erant autem duo illi, ſeu ambo illi nudi, hoc Chriſtus refert etiam ad præcedentem ſententiam: Et erunt duo in carnem vnam. Et maioris emphaſis gratia addit articulum οἱ δύο, duo illi. Et repetit: Itaque non amplius ſunt duo, ſed vna caro. Quod itaq; ſequitur: Quod Deus coniunxit, τὸ ὃ refert duos illos, vnum ſcilicet marem & vnam fœminam. Quicquid vero diuerſum à veteribus factum eſt, ad hoc Chriſtus reſpondet: ab initio non fuit ſic. Et propterea Moſes exponit, quod Lamech ſua polygamia primus fuerit auctor diſceſſionis à norma illa primæuæ inſtitutionis coniugij. Quod vero de Patribus quibuſdam veteris Teſtamenti leguntur exempla polygamiæ, tribuatur ſane illud vel diſpenſationi Dei, ſicut Auguſtinus diſputat de bono coniugali: propter ſemen benedictum, quod ex illa gente naſci debebat: vel propter ſignificationem futuræ coniunctionis Iudæorum

Polygamia Lamech, &c.

& gen-

& gentium, in Ecclesia Christi. Vel tribuatur tolerantiæ Dei, neque enim ab omnibus vitijs liberi fuerunt patres: & multa in sanctis suis Deus tolerat. Quicquid vero horum sit, Christus pronuntiat, exempla non debere præscribere diuinæ institutioni. Et aperte ostendit, quæ Deus in politia Iudaica, dissentientia à prima institutione, ad tempus tolerarit, ea tempore noui Testamenti abrogari: vt causæ matrimoniales iam restituantur ad primam institutionē. Ita Paulus etiam 1. Cor. 7. dicit: Vnusquisq; habeat suam vxorem, & vnaquæq; suum virum. Mulier non habet potestatem sui corporis, sed vir, similiter nec vir sui corporis potestatem habet, sed mulier. Nō igitur licet Christianis, plures simul habere vxores: idq; non ideo, quasi Christus in nouo Testamento, nouum & peculiare instituerit Sacramentum matrimonij: sed quia ab initio creationis, in prima coniugii institutione, Deus ita constituit. Et ad illam normam primæ institutionis, abrogatis Mosaicis permissionibus, Christ' reuocat & restituit causas matrimoniales in nouo Testamento. Recte igitur & merito damnantur Anabaptistæ, & quicunque sunt, qui contra normā illius institutionis, in principio creationis à Deo traditæ, & postea à Christo repetitæ & confirmatæ, polygamiā in nouo Testamento vel introducere, vel defendere conantur.

CANON III.

Si quis dixerit, eos tantum consanguinitatis & affinitatis gradus, qui in Leuitico exprimuntur, posse impedire matrimonium contrahendum, & dirimere contractum, nec posse Ecclesiam in nonnullis illorum dispensare, aut constituere, vt plures impediant & dirimant, anathema sit.

EXAMEN.

Prior pars huius Canonis, loquitur de gradibus diuinitus prohibitis. Vt enim coniugium sit coniunctio legitima, seu potius diuina, Deus sanxit certum ordinem personarum seu graduum, in quibus post multiplicatū genus humanum, prohibitam voluit esse coniunctionem. In principio quidem commixtio cum parentibus tantum prohibita fuit iuxta dictum: Relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ, tunc enim compellente necessitate, per diuinam dispensationem, fratres copulabātur sororibus. Augustinus vero recte dicit, de Ciuitate libro 15. cap. 16. Quanto illud compellente necessitate antiquius est, tanto postea factum est, religione prohibente, damnabilius: vt cum nulla necessitas esset, vt fieret, nefas esset, si fieret. Et prohibitionem coniunctionis inter fratres & sorores, esse iuris naturæ, Augustinus inde probat, quod, humano genere multiplicato, etiam inter idololatras seruetur, & addit: etiamsi alicubi peruersis legibus permittantur fraterna coniugia, melior tamen cōsuetudo ipsam malit horrere licentiam. Et quidem ante Mosen, ex lege naturæ, alii quidam gradus, præter patrem & matrem, illiciti habiti fuerunt: vt cum Abraham dicit, Saram esse sororē suam, & Isaac Rebeccam: etiam gentes existimant, propterea non posse coniugem esse. Iacob maledicit Ruben, propter commixtionem cum nouerca. Iuda non vult amplius cognoscere Thamar, nurum suam. Iudicauit ergo, commixtionem illam illicitam esse. *Augustinus*

Postea multiplicato genere humano, cum ius naturæ partim obscuraretur, partim peruerteretur, Deus Leuit. 18. & Deut. 27. ipse sua voce patefecit & confirmauit, quæ prohibitiones essent iuris diuini & naturalis. Et leges illas de gradibus prohibitis Leu. 18. non esse tantum ceremoniales, quæ solum ad politiam Israeliticam, & ad illum tantum populū pertineant: sed esse mandata naturalia, quæ ad omnes homines, & ad omnia tempora pertineant, tanquam normæ iustitiæ in mente & voluntate di- *Leges Mosaicæ, Leu. 18.*

uina immutabiles:Deus in ipsa promulgatione illarum legum manifeste ostendit. Primo enim pronuntiat, se gentes, quæ sunt extra politiã Israeliticam, propter incestas illas coniunctiones punire. Secundo dicit, commixtiones illas fuisse abominationem corã Deo, etiam in gentibus, ante promulgatam legem Mosaicam. Leuit.18. & 20. Et apparet, apud Corinthios inter cæteras disputationes de libertate, quod Christianis in nouo Testamento, quia liberi sint à lege, omnia liceant, fuisse etiam hanc: quod vna cum cæteris Leuiticis legibus, abrogata sit etiam illa lex de gradibus in Leuitico prohibitis: prætextu enim illius libertatis, quidam nouercam suam duxit: Paulus vero 1. Corinth.5. cum dicit, talem commixtionem ne inter gentes quidem nominari, ostendit, leges illas de prohibitis gradibus, non esse ceremoniales, sed esse mandata legis naturæ, quæ ad omnes homines, & ad omnia tempora pertineant. Est enim maximum argumentùm, leges illas in Leuitico esse iuris naturæ, quod ethnici legislatores, quibus ignota fuit lex diuina, eodem ferme modo numerant gradus prohibitos. Baptista etiam, cuius ministerium finem imposuit legi, confirmat illas prohibitiones: dicit enim Herodi: Non licet tibi vxorem fratris habere. Vt autem intelligeretur, Deum serio commixtiones in prohibitis illis gradibus prohibuisse, addit comminationes de variis pœnis: vt: Eradicabitur de populo. Quod de pœnis diuinitus inflictis intelligitur, sicut terra euomuit habitatores suos. Item: Absque liberis orbi erunt. Secundo, iubentur à magistratu publico supplicio coram populo affici: vt lapidari, comburi, occidi. Tertio, Manser, hoc est, qui ex prohibitis illis commixtionibus nascitur, non ingrediatur in Ecclesiam vsque in decimam generationem, Deut.23. hoc est, non iungantur cum illis connubia, non ineantur pacta, non admittantur ad successiones, officia publica, &c. Ita enim cum Ammonitis & Moabitis, qui simul cum incestuosis, Deut.23. iunguntur, agebatur: vt ex Esdra & Nehemia patet. Et inde colligitur, quid sit, non ingredi in Ecclesiam. Et forsan Paulus huc respexit, cum 1.Cor.7. inquit: Alias liberi vestri immundi essent. Quarto. Eradicatio non tantum externas corporales pœnas complectitur, verum etiam spirituales & æternas; vt in circumcisione. Atq; ideo Paulus incestuosum excommunicat, & diabolo tradit: 1.Cor.5. Hoc modo igitur de diuinis prohibitionibus sentimus & docemus. Et quomodo personæ in Leuitico ita numerentur, vt inde certi gradus prohibitionum colligi & constitui possint, alibi explicatur. Quæ igitur de hac quæstione controuersia est inter Pontificios & nostros? Respondeo: hæc est, quod in hisce diuinis & naturalibus prohibitionibus Pontificia Ecclesia sumit sibi ius, auctoritatem & potestatem dispensandi: hoc est, quod sua auctoritate & potestate, possit laxare & soluere diuinas prohibitiones. Atque ideo Tridentinus Canon anathema denuntiat, si quis dixerit, Ecclesiam non posse in nonnullis illorum graduum, qui diuinitus prohibiti sunt, dispensare. Canonistæ disputant, in matrimonio iam contracto, posse talem aliquem casum euenire, vt propter conscientias agendum sit de dispensatione: in contrahendo vero nullam dispensationem valere. Sed hanc distinctionem Tridentinus Canon non addit, vtrumque enim pari potestate volunt sibi licere.

Altera huius Canonis quæstio est, de humanis prohibitionib. quæ additę sunt diuinis, in proximis gradibus hoc consilio, vt maiore reuerentia diuinæ prohibitiones obseruentur. Hoc consilium, vt non est inhonestũ nec impium, ita non est prorsus improbandum & damnandum. Origo autem humanarum prohibitionum, videtur hæc fuisse, quam describit Augustinus de Ciuit.Dei, lib.15. cap.16. Experti, inquit, sumus in connubiis consobrinarum, etiam nostris temporibus propter gradum propin-

Augustinus

quitatis

quitatis fraterno gradui proximum, quam raro per mores fiebat, quod fieri per leges licebat: quia id nec diuina prohibuit, & nondum prohibuerat lex humana. Veruntamen factum etiam licitum, propter vicinitatem horrebat, &c. Illiciti, & quod fiebat cum consobrina, pene cum sorore fieri videbatur. Ex illa vero spontanea abstinentia à connubijs consobrinarum, postea propter honestas causas secuta est prohibitio. Ita enim Augustinus inquit: Antiqui Patres de suo genere amabant ducere vxores, veruntamen quis dubitet, honestius hoc tempore, etiam consobrinarum prohibita esse coniugia: non solum propter multiplicandas affinitates, sed etiam quia nescio, quomodo inest humanæ verecundiæ quiddam naturale, atq; laudabile, vt, cui debet causa propinquitatis verecundum honorem, ab ea contineat, quamuis generatricem, tamen libidinem: de qua erubescere videmus & ipsam pudicitiam coniugalem.

Ambrosius

Et hoc est, quod Ambrosius scribit. Epist. 66. Theodosium consobrinarum coniugia prohibuisse. Et tamen, quod memorabile est, prohibitio illa vel non fuit vniuersalis, vel mox postea correcta est, id quod ex lege Arcadij & Honorij, C. de nuptijs, colligitur, vbi consobrinarum coniugia permittuntur, sicut postea etiam Iustinianus, Instit. de nuptijs, idem concedit. Humanas igitur prohibitiones, veteres non habuerunt tam fixas, certas & immotas, sicut eas, quæ sunt iuris diuini & naturalis. Apud Ambrosium lib. 8. Epist. 66. Paternus volebat filio neptem ex filia copulare: Illud Ambrosius pronuntiat non esse legitimum. Est enim gradus ille lege diuina prohibitus. In Turonensi Synodo, circa annum Domini 560. recitantur & Scripturæ & Synodum præcedentium sententiæ, de gradib. prohibitis. Et ex illa recitatione colligitur, vsq; ad illa tempora, diuinis prohibitionibus valde paucis humanas additas fuisse: vt, ne qua mulier sororis suæ maritum, post mortem ipsius accipiat: vel ne quis vxoris suæ sororem, post mortem eius ducat: item, ne superstes frater thorum defuncti fratris ascendat. Prohibitum etiam tunc fuit consobrinæ sobrinæque connubium: item, ne quis relictam patrui vel auunculi ducat, &c. plane eadem reperiuntur in Parisiensi Synodo, circa idem tempus, nisi quod additur de amita priuignæ, & de filia priuignæ.

Turonensis Synodus.

Quales igitur per annos quingentos post natum Christum, gradus fuerint prohibitionis in politia, ex Iustiniano manifestum est. Eius enim prohibitiones extenduntur vsque ad nepotem seu neptem, siue ex fratre siue ex sorore, hoc est, vsque ad tertium gradum, in linea inæquali, ita tamen vt in secundo gradu in linea æquali coniugium permittatur. Summa vero Ecclesiasticarum prohibitionum, sicut ex Turonensi Concilio colligitur, progressa tunc fuit non vlterius, quam vsq; ad secundum gradum in linea æquali, & ad tertium gradum in linea inæquali. Ita enim illud de sobrinis intelligo: vel certe non vltra tertium gradum, in linea æquali.

Romani vero Pontifices, prohibitiones illas valde late extenderunt: alii vsq; ad quartum, alii ad quintum, alii ad sextum, pleriq; ad septimum gradum: sicut illa in decretis recitantur, causa 35. Toletanum 2. c. 3. statuit, ne quis propinquam sanguinis sui, vsq; quo affinitatis lineamenta generis successione cognoscit, in matrimonio sibi desideret copulari. Canon Quarmaciensis, causa 35. dicit, donec generatio aut recordatione cognoscitur, aut memoria retinetur. Tandem post longas intolerabiles varietates, in Lateranensi concilio, circa annum Domini 1200. prohibitiones redactæ sunt ad quartum gradum, inclusiue.

Hæc ideo recitaui, vt consideretur, humanas prohibitiones additas diuinis, non fuisse semper & vbique similes seu æquales, sed variasse, secundum loca & tempora: & quid… prohibitiones illas, pro ratione circum-

stantiarum, ad ædificationem fuisse vel extensas vel restrictas, sæpe etiam abrogatas. Imperatores etiam Christiani, vt Theodosius, Honorius, Arcadius, Iustinianus, iudicarunt, hanc rem ad suam etiam curam pertinere, leges enim de gradibus illis ediderunt.

Huiusmodi igitur humanas prohibitiones additas diuinis, si fiant honesto & pio consilio, vt scilicet diuinæ prohibitiones maiori reuerentia seruentur: & si fiant in proximis gradibus post diuinas prohibitiones ab illis, ad quos cura illa pertinet, pro ratione circumstantiarum, loci, temporis, personarum, sine laqueis & seruitute conscientiarum: iudico illas non esse temere vel simpliciter improbandas & damnandas.

Habent autem ecclesiæ in singulis rationibus cum pio magistratu, illam libertatem seu potestatem, quæ fuit in veteri ecclesia: vt pro circumstantijs hominum, locorum & temporum, de gradibus aliquid constituant, quod verbo Dei non aduersetur, & vtile sit ad ædificationem: Hoc enim vetus ecclesia factitauit.

Prohibitiones Pontificiæ.

Romanus vero Pontifex, solus sibi vniuersalem illam potestatem, super omnes ecclesias arrogat: & quidem ita, vt propter plenitudinem potestatis velit conscientias Pontificijs prohibitionibus non minus teneri, quam diuinis. Sæpe etiam matrimonia, quæ Deus ipse coniunxit, vtpote quæ non pugnant contra diuinas prohibitiones, Pontifex propter suas prohibitiones dirimit & separat: cum tamen sit fortissimum illud vinculum: Quod Deus coniunxit, homo non separet. Graues vero sunt rationes Pontificiæ prohibitionis, qua ipsis conscientijs laqueos inijcere conantur, quia scil. quatuor homines sunt in corpore, qui ex 4. constant elementis. Recte igitur exemplis libertatem ostendunt, qui Pontificiam illam Antichristi in ecclesiam & in piorum conscientias tyrannidem nolunt agnoscere, cum quidem in ipsa Romana curia nullæ obstent prohibitiones, ne diuinæ quidem, modo regina pecunia intercedat.

CANON IV.

Si quis dixerit, ecclesiam non potuisse constituere impedimenta matrimonium dirimentia, vel in iis constituendis errasse, anathema sit.

CANON V.

Si quis dixerit, matrimonium ratum, non consummatum, per solennem religionis professionem alterius coniugum non dirimi, anathema sit.

EXAMEN.

Prolixa est disputatio, de impedimentis, quæ dirimunt matrimonium vel contrahẽdum, vel iam contractum: quam integram explicare, non est nostri instituti. Quod vero ad examen IV. huius Canonis attinet, fundamenta, quæ certa & firma sunt, paucis possunt monstrari. Omnino necesse est, vt firmum, fixum & immotum maneat Decretum filij Dei, vbi inquit: Quod Deus coniunxit, homo non separet: sed vt sit talis indissolubilis nexus, & inseparabilis coniunctio, requiritur vt sit diuina coniunctio: hoc est, vt non pugnet cum doctrina verbi Dei, de substantia coniugii. Cohærent enim illa duo, homo non separet, quod scilicet Deus coniunxit. Possunt igitur incidere talia impedimenta, quæ aduersa fronte repugnant institutioni coniugii; & in talibus impedimentis homo non separat id, quod Deus coniunxit. Sed Ecclesia ostendit, talem coniunctionem, quia pugnet cum norma matrimonii diuinitus tradita, non esse legitimã seu diuinam coniunctionem: vt, si sit impedimentum graduum, siue consanguinitatis, siue affinitatis, quos Deus suæ voce seuere prohibuit: si quis

*mpedi-
enta re-*

antea

pugnantia institutioni coniugij.

Impedimenta ab hominibus constituta.

Votum castitatis.

Diuersitas religionis.

antea habeat aliam legitimam vxorem: si consensus non sit liber & expressus: si accedat talis error personæ, sicut Iacob cum Lia accidit: si natura prorsus non sit idonea ad matrimonium, &c. Talia impedimenta non sunt ab Ecclesia priuata, aut peculiari ipsius auctoritate constituta, sed notata sunt ab ipso Deo, institutione matrimonij: & non separant coniugium diuinitus coniunctum, sed ostendunt non esse legitimam seu diuinam coniunctionem. De his igitur, quia fundamentum habent in verbo Dei, non est controuersia. Præter hæc vero alia sunt impedimenta, ab hominibus constituta, quæ non pugnant cum verbo Dei de matrimonio: vt commētum de cognatione spirituali. Quod enim talis cognatio dirimat matrimonium, vel contrahendum, vel iam contractum, & Scripturæ & veræ antiquitati prorsus ignotum est, alias enim inter Christianos nullum posset constare matrimonium, omnes enim sumus fratres & sorores. Ignorat & hoc Scriptura, quod votum castitatis dirimat matrimonium iam contractum. Et recte quidem monentur homines, ne cum illis, qui diuersæ & prauæ religionis sunt, contrahant matrimonium. Diuersitas tamen religionis non dirimit matrimonium. 1. Cor. 7. Quæ igitur talia impedimenta ab hominibus constituta sunt, quæ non pugnant cum diuina coniunctione, quæ est in matrimonio iuxta eius institutionem: illa iuste & merito taxantur. Tunc enim homo separat, quod Deus coniunxit, quando humana auctoritate constituuntur impedimenta dirimentia matrimonium, licet non pugnent cum verbo Dei, de matrimonij coniunctione. Idem enim est, ac si dicerem: Licet legitima & diuina sit coniunctio, homines tamen posse constituere aliqua impedimenta, quibus separetur & dirimatur. Et hac distinctione impedimentorum, quæ vera & manifesta est, recte explicari possunt ea, quæ prolixe de impedimentis matrimonij disputantur: quæque in hoc Canone, omnia sine distinctione in genero approbantur & confirmantur.

CANON VI.

Si quis dixerit, propter hæresin, aut molestam cohabitationem, affectatam absentiam à coniuge, dissolui posse matrimonii vinculum, anathema sit.

EXAMEN.

Quæstio de diuortijs, omnibus temporibus magna quidem contentione, non tamen eodem semper modo disputata fuit. Magnum enim & arduum quiddam est, matrimonij vinculum per repudium soluere, cum videatur obstare decretum diuinitatis: Quod Deus coniunxit, homo non separet. Vicissim vero, si separatis secundæ nuptiæ prohibeantur; obstrepit hoc, quod Paulus dicit, prima Corinthiorum septimo, constitutiones de causis matrimonialibus ita moderandas esse, ne conscientijs laquei inijciantur: & ne ille, qui donum continentiæ non habet, obijciatur tentationibus Satanæ, & vstionibus: melius enim est nubere quam vri. Et propter vitandas fornicationes quisque habeat suam vxorem. Et ex harum regularum diuersa consideratione factum est, quod quidam in hanc, alij magis in alteram partem inclinarunt. Sed nos ea tantum, quæ ad explicationem horum canonum necessaria videbuntur, annotabimus.

Explicationis autem gratia, pono discrimen inter vera impedimenta, dirimentia matrimonium vel contrahendum vel contractum, & inter diuortium. Impedimenta enim vocantur, quando coniunctio, quæ non est legitima, dirimitur; & præcipue, quando matrimonium non est consummatum.

Diuortium vero accidit in coniugio, quod legitime contractum, &

præcipue quando iam consummatum est. Ita Moses, Deut. 25. describturus repudium, inquit: Si homo acceperit vxorem, & maritauerit eam. Sed Esdr. 10. separatio alienigenarum, quia contra mandatum diuinum coniunctæ erant, fit sine libello repudij, quanquam illa differentia non vbique ab omnibus seruetur. Quidam enim inter causas diuortij numerant etiam gradus prohibitos, qui tamen proprie ad impedimenta matrimonij pertinent. Prima igitur quæstio est, propter quas causas licitum & permissum sit in nouo Testamento legitimum diuortium. Non dubium autem est, Mosen propter duritiem cordis Iudæorum, plures diuortij casus concessisse: dicit enim, Deut. 24. Si non inuenerit gratiam in oculis eius, eo quod deprehenderit in ea rem fœdam. Malach. 2. Si odio habes, dimitte. Postea vero actio diuortij apud Iudæos in eam licentiam & leuitatem degenerauit, vt ex quacunq; causa vxores dimitterent. Matthæus dicit, κατὰ πᾶσαν αἰτίαν hoc est, quicquid esset, cuius poterant vxores insimulare, statim petebant diuortium. Quia vero viris cordatis & grauibus, leuitas illa repudij ex quauis causa, displicebat: proponunt igitur Christo quæstionem, an ex quauis causa fieri possit diuortium? Et simul comprehenditur quæstio, quæ sint veræ causæ legitimi diuortij. Christus vero vnam solam causam fornicationis excipit: de reliquis vero quibusuis causis inquit: Qui, dimissa vna, duxerit aliam, & qui ducit dimissam, adulterium committunt.

De vera causa diuortii.

Non autem committi potest adulterium, nisi vel vtraq; vel altera persona sit vinculo matrimonij alligata. Pronuntiat ergo Christus, præter fornicationem, nullam aliam esse causam, quæ possit facere tale diuortium, quo vinculum matrimonij soluatur, vt coniuges vere & legitime separari possint. Sed in omnibus alijs causis, excepta fornicatione, pronuntiat manere decretum diuinum. Quod Deus coniunxit, homo non separet. Scio fuisse, qui disputarunt, non solam causam fornicationis, in Christi sententia intelligendam esse, licet sola diserte exprimatur: sed sub illa comprehendi etiam alias causas, quæ sint vel æque graues, vel etiam grauiores quam fornicatio: quia moris sit Scripturæ, exempli loco vnum aliquid proponere, & diserte exprimere, sub quo reliqua, quæ sunt eiusdem generis, comprehenduntur: vt exemplum de subleuando asino inimici, complectitur omnia charitatis officia, quibus damnum aliquod ab inimicis auerti potest.

An qualibet causa sufficiat ad dimittendam vxorem.

Ita exemplum de obuertenda altera maxilla, omnis generis contumelias complectitur: & exemplum securis è manubrio exilientis, cōplectitur omnia homicidia inuoluntaria. Sed talem explicationem, existimo sententiam Christi non admittere: propterea quia status responsionis, ex proposita quæstione dijudicandus est. Ita autem proponitur quæstio: An ex omni causa liceat dimittere vxorem? Ad quæstionē hanc Christus respondens, non dicit, ex quauis causa licere: nec etiam dicit, ex nulla causa licere, sed explicaturus, ex quibus causis liceat, ex quibus nō liceat, solam fornicationis causam excipit: ex reliquis vero quibusuis causis pronuntiat vinculum matrimonij non solui, sed committi adulterium, si fiat cōmixtio cum alia persona. Hæc sententia conscientijs tutissima est: ex verbis enim Christi manifesta & certa est. Cui tamen illud, quod dignum est obseruatione, addi potest: sicut vulgo dicitur, aliud esse ius fori, aliud ius poli: aliud esse forum politicum, aliud forū conscientiæ. Ita enim Theodosius & Valentinianus, Christiani Imperatores, sub doctissimis & vigilantissimis Episcopis, qualis fuit Ambrosius, ediderunt constitutionem de diuortijs: in qua plures causas diuortij concedunt, vt sæuitiam, veneficia, insidias vitæ structas, &c. Politicæ enim constitutiones ita moderan-

dæ sunt,

dæ ſunt, vt non tantum boni & ſanabiles ad regulam bonæ conſcieniæ gubernentur, verum etiam vt impii, præfracti & contumaces, qui juſtis admonitionibus regi nolunt, reprimantur & coerceantur, ne reliquorum tranquillitatem turbent. Cumq; politicis legibus omnia, quæ ad exactam juſtitiæ normam non conueniunt, caueri non poſſint: quando igitur duo imminent incommoda, vt id quod leuius eſt eligatur, conſtituuntur metæ, quantum ſine Reipublicæ perturbatione concedi poſſit, & vbi gladius ciuilis repreſſurus ſit impiorum contumaciam. Ita Deus ipſe in conſtitutione politiæ Iſraeliticæ, propoſuit quidē normam inſtitutionis coniugii: ſed quia pleriq; propter cordis duritiem, illa norma nolebant regi: Moſes igitur, politicus legislator, ne œconomica tranquillitas prorſus turbaretur & vaſtaretur, politicam fecit conſtitutionem, de modo & metis diuortiorum. Semper tamen conſcientiis inſonuit vox doctrinæ: Ab initio non fuit ſic: Quod Deus coniunxit, homo non ſeparet. Eodem modo Ambroſius, qui conſcientias de diuortiis, ſecundum Chriſti doctrinam erudiebat, non ignorabat politicam illam imperatoris ſui Theodoſii conſtitutionem: ſed illam hoc politico fine editam non damnauit: nec tamen docuit, in foro conſcientiæ pios hoc facere poſſe, & debere, ſicut hoc pulcre colligitur ex illis, quæ ſcripſit in decimum ſextum caput Lucæ: Omnis qui dimiſerit vxorem ſuam, & alteram duxerit, mœchatur. Audi, inquit, legem Domini: cui obſequuntur, etiam qui leges ferunt. Item: Dimittis ergo vxorem quaſi jure, ſine crimine: & putas id tibi licere, quia lex humana non prohibet, ſed prohibet diuina.

Moſes de modo diuortiorum.

Non igitur omnem & quamuis cauſam diuortii Chriſtus approbat: nec tamen etiam nullam concedit diuortii cauſam: ſed cauſam fornicationis excipit ab aliis omnibus illegitimis, illicitis & inſufficientibus diuortii cauſis. Propter adulterium igitur fieri poteſt verum & legitimum diuortium; & illud diuortium non pugnat cum diuino decreto: Quod Deus coniunxit, homo non ſeparet, ibi enim non homo, ſed Deus ipſe ſeparat, quod enim verbum Dei facit, hoc Deus ipſe facere judicandus eſt.

De caſu deſertionis.

Aliud vero eſt loqui de caſu deſertionis, quem Paulus ponit. 1. Corint. 7. Si infidelis diſcedit, diſcedat. Quæſtio enim de diuortio, ita proponitur; Propter quas cauſas vir ſiue mulier poſſit à ſe repudiare & abiicere, ſiue vxorem ſiue maritum legitime coniunctum. Ad hanc quæſtionem recte reſpondetur verbis Chriſti, quod propter ſolum adulterium. Neq; enim Paulus, præter vnicam illam Chriſti exceptionem, fideli concedit, vt propter diſparitatem religionis, infideli repudium mittat: ſicut Anabaptiſtę fingunt, alterum coniugum ſtatim poſſe repudiari, ſi nolit ſectam illorum amplecti. Paulus enim expreſſe dicit: Si infidelis conſentit cohabitare, fidelis non dimittat illam. Si infidelis diſcedit, diſcedat: non enim ſeruituti ſubiectus eſt frater vel ſoror, in huiuſmodi.

An diuortium faciendum ob diuerſitatem religionis.

Audis Paulū diſtincte loqui. 1. non concedit fideli, vt propter diuerſitatem religionis, vel petat vel faciat diuortium; inquit enim; Fidelis non dimittat infidelem. 2. Si vero fidelis ab infideli iniuſte deſeratur & abiiciatur, in hoc caſu deſertionis, ſi infidelis non poteſt adduci vt cohabitet, & fidelis non poteſt continere; pronuntiat Paulus; fidelem nō eſſe ſeruiliter alligatam deſertori, ſed eſſe liberam. Seruitus enim & libertas oppoſita ſunt. Et phraſis Pauli, δεδούλωται, rectiſſime intelligi poteſt ex illis quæ ſcribit Roman. 7. Mulier lege alligata eſt viro. Item, Libera eſt à lege viri, ne ſit adultera, ſi alteri viro copuletur. Atque ita Ambroſius ſententiam illam interpretatur, quod non ſit peccatum ei qui propter Deum dimittitur, ſi alii ſe iunxerit, nec accuſatur, ſi deſerta alii copuletur. Infidelis vero diſcedens, & in Deum & in matrimonium peccare dignoſcitur. Et mox poſtea; Si Eſdra dimitti fecit vxores aut viros infideles, vt

propitius fieret Deus, nec iratus, si alias ex genere suo acciperent (non enim ita præceptum his est, vt dimissis istis alias minime ducerent) quanto magis si infidelis discesserit, liberum habebit arbitrium, si voluerit nubere legis suæ viro? Hæc Ambrosius. Phoetius ita scribit: Si infidelis diuortium fecerit, non est seruituti subiectus fidelis, quin & ipse diuortium faciat. Interpretatur autem verbum χωρίζεσθαι non simpliciter pro discedere, sed pro separare, seu diuortium facere: sicut vsurpatur in illo dicto, Homo non separet.

Saltem duæ causæ diuortii.

Duos igitur casus in Scriptura habemus, quibus vinculum matrimonii dissoluitur, vt coniuges separentur, non tanquam ab hominibus: sed ab ipso Deo: 1. propter adulterium, vir licite, recte, & sine peccato potest vxorem suam repudiare. 2. Si infidelis nolit cohabitare cum fideli, sed deserat, dimittat & repudiet eam, sine culpa adulterii, tantum propter fidem: peccat quidem infidelis, & in Deum & in ius matrimonii: sed persona innocens deserta, non est seruituti subiecta, sed libera à lege viri, vt non sit adultera, si legitime iungatur alteri viro. Et hos duos casus etiam Chrysostomus annotauit, 1. Corinth. 7. Infidelis, inquit, causam præbuit, & fornicatio.

CANON VII.

Si quis dixerit Ecclesiam errare, cum docuit & docet (iuxta Euangelicam & Apostolicam doctrinam) propter adulterium alterius coniugum, matrimonii vinculum non posse dissolui: & vtrumque vel etiam innocentem, qui causam adulterio non dedit, non posse, altero coniuge viuente, aliud matrimonium contrahere: mœcharique eum qui dimissa adultera aliam duxerit, & eam quæ dimisso adultero alii nupserit, anathema sit.

EXAMEN.

Repetitur hoc loco, & stabilitur lex illa Pontificia, quod parti innocenti, quæ à coniuge vel adultero vel adultera, legitimo diuortio separata est, nulla ratione liceat, parte rea adhuc viuente, aliud matrimonium contrahere. Et multi sane sperarunt mitigationem aliquam durissimæ istius legis, eo quod inhumana eius asperitas, non tantum partem innocentem, sine sua culpa, iure suo priuat, quod contra regulas iuris est, verum etiam periculosissimos laqueos conscientiis iniicit. Innocens enim post legitimum diuortium, legitime factum, si donum continentiæ non habeat, & tamen non possit secundum matrimonium contrahere, cogetur vel in perpetua vstione, qua inuocatio turbatur & extinguitur. vel in fornicatione, quæ à regno Dei excludit, viuere: idque non sua, sed aliena culpa. Atq; ita diuortium à filio Dei propter causam adulterii indultum, parti innocenti nihil aliud erit, quam laqueus, quo coniiciatur in vstiones, in fornicationes, in iram deniq;, & judicium Dei. Melius igitur Christus Ecclesiæ consuluisset, si simpliciter nullum diuortium, etiam propter adulterii causam concessisset. Ita enim pars innocens retinuisset facultatem vtendi remediis, diuinitus contra fornicationem concessis. Sed Tridentinum concilium non est solicitum, quomodo conscientiis consulatur: sicut enim sacrificulis, ita forsan etiam separatis centum potius concubinas, quam vnam legitimam vxorem concedent. Septimus igitur Canon sub anathemate prohibet, innocentem qui causam adulterio non dedit, aliud matrimonium, altero coniuge viuente, contrahere: & pronuntiat, eum qui post legitimum diuortium legitime factum, dimissa adultera, aliam duxerit, mœchari. Contendit enim, per diuortium non posse vinculum matrimonii dissolui, etiamsi propter causam adulterii legitime fiat. Non ignoro autem, Augustinum; & qui illum sequuntur,

quæstio-

quæstionem hanc horride & duriter disputare & definire. Sed si sepositis hominum præiudiciis & præconceptis præsumptionibus, ex ipsis Christi verbis quæstio hæc diiudicetur, res profecto plana & manifesta est. Quæstio à Pharisæis proponitur Christo, de diuortio seu repudio: hoc est, de dimissione seu separatione vxoris. Iam ante omnia constituendum est, quæ sit definitio diuortii, de quo Pharisæi quærunt. Illud vero certum & manifestum est ex loco Deut. 24. quem Pharisæi allegant. Ibi enim Moses dicit, per repudium vxorem dimitti è domo mariti, & ita emitti, vt possit alteri marito nubere. Et Leuit. 21. Ezech. 44. sacerdos sicut viduam, ita etiam repudiatam vetatur ducere. Iere. 3. tanquam vulgatum & notorium allegatur, post repudium libertatem esse transeundi ad aliud coniugium. Repudium igitur seu diuortium, de quo Pharisæorum quæstio loquitur, non tantum est seiunctio à conuictu domestico seu separatio, quo ad cohabitationem: sed est solutio vinculi matrimonialis, ita vt post legitimum diuortium, legitime factum, possit contrahi aliud matrimonium, non tantum post mortem prioris coniugis, sed viuente eo. Illud enim expresse ponitur, Deut. 24. Et verbum כרת vnde repudium seu diuortium Hebræis dicitur, significat abscindere, seu præscindere: quod ad solutionem vinculi coniugalis apte conuenit. Atq; adeo vinculum coniugale non manet post diuortium inter priores coniuges, vt Deuteron. 24. & Iere. 3. pronuntietur abominatio esse, si maritus repudiatam suam post mortem alterius viri ducere voluerit. Ditenbergius obiicit: Iudæis licuisse post diuortium ducere aliam vxorem, non ratione diuortii, sed quia licebat plures tunc simul vxores habere. Hanc vero rationem vanam & falsam esse inde constat. Nam & vxor repudiata poterat alteri nubere, Deut. 24. Leu. 21. Ezech. 44. Iere. 3. Quid igitur Pharisæorum quæstio, nomine diuortii intelligat, certum & manifestum est. Et ipsa formula libelli repudii, quæ adhuc hodie Iudæis vsitata est, idem confirmat: In ea enim ponitur hæc clausula: Concedo ei licentiam & potestatem, vt pro libito suo vadat, quo voluerit: ducique possit ab omni viro: nec eam quisquam prohibere præsumat.

Augustini de hac quæstione disputatio.

Videamus porro, quid ipse Christus in responsione sua intelligat per diuortium seu repudium. Coniungit autem Matthæi 19. Mar. 10. Luc. 16. duo hæc: vxorem dimittere, & post diuortium aliam ducere. Eadem ergo est definitio diuortii, in quæstione Pharisæorum, & in responsione Christi. Hanc vero notationem diuortii accommodabimus ad ipsam quæstionem & responsionem. Quærunt enim Pharisæi, propter quas causas tale diuortium licitum sit. Hic vero libere fateor, si Christus tantum hoc respondisset, quod Marcus & Lucas describunt, sensus simpliciter hic esset, propter nullam prorsus causam, licitum esse tale diuortium: sed quæcunque intercedat causa, non posse vinculum matrimonii dissolui, nisi per mortem: Ita enim habent verba: Quicunque dimiserit vxorem suam, & duxerit aliam, adulterium committit. Sed quia in Euangelistis vniuersalis & necessaria regula est, veram interpretationem & sententiam quærendam & sumendam esse ex collatione descriptionum, quæ extant apud reliquos Euangelistas: ita enim mutuas operas tradiderunt, vt quod vnus breuius & obscurius posuit, illud alter suppleat, & clarius explicet. Cōferenda igitur est etiam Matthæi descriptio quæ testatur non semel, sed in duobus locis Christum diuersis temporibus, quando materiam diuortii tractauit, diserte addidisse exceptionem de casu fornicationis, Matth. 5. & 19. Non itaque simpliciter vniuersales sunt sententiæ illæ Christi, in Marco & Luca: sed cum illa exceptione, quam Matthæus Apostolus, qui illis concionib. Christi interfuit, duobus in locis addit. Quia igitur verissima est regula, quod generi derogetur per speciem: sensus igitur responsionis

Quid Christus intelligat per diuortium & repudium.

Sensus responsionis Christi.

sionis Christi, ex collatione Euangelistarum hic erit: tantum in causa fornicationis, licitum esse tale diuortium, sicut supra descripsimus: in reliquis vero omnibus causis non esse licitum, vt vir vxorem dimittat, & aliam ducat. Et quia pronũtiat, adulterium committi, si alia ducatur: ostendit, in omnibus diuortiis, propter quascunq; causas fiant, manere vinculum matrimonii, excepto illo diuortio, quod fit propter causam fornicationis. Argumenta enim à contrario sensu sunt omnium & manifestissima & firmissima. Quia igitur Christus dicit: Qui dimiserit vxorem suam, excepta causa fornicationis, & duxerit aliam, mœchatur. Ergo à contrario sensu, qui propter causam fornicationis dimittit vxorem, & aliam ducit, non mœchatur. Hoc certe luce meridiana clarius est. Et hæc clarissima simplicitas vel inde confirmatur, quod Augustinus diuersam suam sententiam aliter tueri non potest, nisi verba Christi de exceptione fornicationis misere, & contra, quam simplicitas contextus patitur, torqueat. Dicit enim, hunc esse sensum exceptionis, quod illi grauius quidem peccent, qui sine causa fornicationis diuortium faciunt: sed tamen & illos adulterii reos esse, qui propter causam fornicationis vxorem dimittunt, & aliam ducunt. Sed inspiciatur tantum textus & manifestum erit, Christum hoc non dicere. Neq; enim proposita erat quæstio, vtrum ex illegitimis diuortiis grauius peccatum sit: sed quæstio erat de causis legitimis diuortii. Et Pharisæi quidem existimabant, quamuis causam sufficere: Christus vero respondet: Excepta causa fornicationis, nullam aliam esse causam, quæ possit matrimonii vinculum soluere. Semper autem in memoriam reuocetur definitio diuortii. Pharisæi enim in quæstione ponunt definitum: quærunt enim de causis diuortii. Christus vero in responsione ponit ipsam definitionem diuortii: vxorem scilicet dimittere, & aliam ducere. Et hanc definitionem nulli causæ tribuit, nisi tantum causæ fornicationis. Particulæ etiam παρεκτὸς & εἰ μὴ, illam Augustini contorsionem non admittunt. Græci interpretes, 1. Reg. 20. reddiderunt πάρεξ, puer hoc non sciebat, nisi tantum Dauid & Ionathas. c. 21. Non est hic alius gladius, præter hunc. 3. Reg. 3. Nemo adfuit nisi nos duæ. Actor. 26. Optarim omnes fieri tales, qualis ego sum, exceptis his vinculis. In his sententiis certe ineptissima esset interpretatio de magis & minus, cum simpliciter sint exclusiuæ exceptiones: sicut & particula Nisi, quæ Matt. 19. vsurpatur, cuius exempla vbiq; sunt obuia.

Duæ obiectiones ex Paulo, earumq; refutatio.

Ita ergo sententia Christi plana est. Sed duo dicta ex Paulo opponuntur: de quo non dubium est, quin omnium rectissime Christi sententiam intellexerit. Illas igitur paucis ostendemus, non tollere exceptionem Christi de causa fornicationis. Ro. 7. dicit, mulierem lege alligatam esse viro, donec viuit: ita vt si, viuente viro, alteri coniuncta fuerit, adultera pronuntietur. Hoc Pontificii ita interpretãtur, quasi Paulus voluerit docere, ne post legitimum quidẽ diuortium, propter causam fornicationis legitime factum, concedi posse aliud matrimonium, altero coniuge viuente. Sed Paulus in illo loco non tractat ex professo doctrinam de diuortiis, sed ex institutione conjugii, quod sit indiuidua, coniunctio, similitudinem, quatenus proposito suo congruit, assumit. Et nullum dubium est, matrimonium per se, juxta institutionem, esse talem coniunctionem, sicut Christus inquit: Non jam sunt duo, sed vna caro. Item: Quod Deus coniunxit, homo non separet. Et hoc modo, juxta institutionem, nexus matrimonii non, nisi morte, dissoluitur. Et hactenus similitudo illa seruiebat Pauli proposito. Alia vero quæstio est de diuortio: cuius similitudinem Paulus non attexuit, quia ad id, quod in illo loco agebat, ea non erat opus. Christus vero, Matt. 19. simul & legem inseparabilitatis coniugii, ex institutione tradit: & adiungit exceptionem de diuortio, propter

causam

causam fornicationis. Non igitur existimandus est Paulus sustulisse seu abrogasse exceptionem illam Christi, quando legem institutionis, de indiuidua coniugij societate recitat. Et ne coniecturis opus sit, ipse Paulus certissimus sui interpres sit. Dicit enim, se loqui scientibus legem. Atqui legem concedere secundas nuptias, post legitimum diuortium, certissimum est, Deut. 24. Leu. 21. Ier. 3. Ezech. 44. Loquitur itaque in illo loco Paulus de vinculo coniugali, quale est per se, extra casum diuortij. Nam & ipse 1. ad Cor. 7. vbi sententiam illam, quæ extat Rom. 7. repetit, fidelem in casu desertionis eximit seruitute, & vindicat in libertatem à lege coniugis infidelis, dum adhuc viuit. Altera sententia Pauli. 1. Cor. 7. videtur fortius vrgere: præfatur enim, se repetere præceptum Domini de diuortijs. Dicitur autem simpliciter, sine exceptione præceptum Domini esse, mulierem à viro non separari: si vero separetur, vt maneat innupta, aut viro reconcilietur. Et virum non dimittere vxorem. Inspiciamus igitur aliquanto propius illam Pauli sententiam, maxime, quia profitetur, se repetere præceptum Domini de diuortio. Christus autem in illo suo præcepto duo complectitur: 1. propter quas causas non sit licitum diuortium, ita vt legitime possit aliud matrimonium contrahi: 2. addit exceptionem de causa fornicationis. Videamus iam, an Paulus vtramque partem præcepti Christi complectatur, an vero de altera tantum parte loquatur. Et non diuinationibus agemus, sed ex ipsis Pauli verbis, hac de re statuemus. Primo autem sumemus illud, quod etiam aduersariorum cõfessione certum est. Licet enim post diuortium non permittant alterum matrimonium: hoc tamen fatentur concessum esse, vt propter causam fornicationis viri possit vxorem dimittere, & vxor virum deserere. In aliis vero casibus, extra fornicationem, Christus pronuntiat, ipsam dimissionem non licere. Nam Matthæi quinto, non de repetitis à viro post dimissionem secundis nuptijs, sed de ipsa dimissione loquitur: Quisquis vxorem dimiserit, excepta causa fornicationis, facit eam mœchari. Iam vero Paulus prima Corinthiorum septimo inquit: Præcipio non ego, sed Dominus, mulierem à viro non discedere, & virum non dimittere vxorem. Audis, Paulum loqui de illa parte præcepti Dominici, quæ in alijs casibus, extra causam fornicationis, ipsam dimissionem prohibet. Et in his casibus recte dicit, non posse contrahi alterum matrimonium: quia, nondum soluto vinculo matrimonij, est adulterium. Non autem præceptum Domini est, virum propter causam fornicationis nec debere, nec posse vxorem dimittere. Exceptio igitur causæ fornicationis in illa Pauli sententia non comprehenditur: quia expresse declarat, se loqui de illis casibus, in quibus ipsa dimissio non est licita.

Explicatio loci Paulini.

Quod autem addit: Si vero discedit, &c. ostendit, multa fieri de facto, quæ de iure non licent.

Secundo, ipsum verbum reconciliationis ostendit, Paulum non loqui de causa fornicationis. Quando enim in scriptura alter dicitur alteri reconciliari, intelligitur hoc proprie non de parte innocente, sed quod pars offendens reconcilietur alteri, vt ad Rom. cap. 5. Cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo. Matt. c. 5. Si frater tuus habet aliquid aduersum te, vade, reconciliare fratri tuo.

Si igitur Paulus discessionem mulieris de causa fornicationis viri intelligeret, non mulieri, vt parti innocenti, sed viro, vt parti offendenti, iniungeret reconciliationem. Quia vero dicit, Mulier reconciliet se viro: ergo intelligit separationem, quæ propter alias causas fit, excepto casu fornicationis. Salua igitur manet exceptio Christi.

Tertio, ipse Paulus mox fideli parti desertæ non proponit præceptum: Maneat innupta: sed liberam eam pronuntiat. Ergo Paulus ipse ostendit,

tendit,

tendit, priorem illam sententiam non esse intelligendam sine exceptione.

Quarto, Græci interpretes exceptionem causæ fornicationis expresse addunt in explicatione huius Paulinæ sententiæ: Chrysostomus dicit, vxorem à viro non discedere sine fornicatione: & addit, Pauli sententiam esse, quia propter alias causas, excepta fornicatione, contingit fieri diuortia, melius esse, vt à principio non fiant: quod si fiant, vel maneant sine coniugio, vel reconcilientur.

Theophylactus. Eandem explicationem repetit Theophylactus. Oecumenius ita inquit: Lex Domini est, ne, excepta fornicatione, fiat diuortium. Item: Vir vxorem non dimittat, nisi ratione fornicationis duntaxat: hæc enim lex Christi est.

Ambrosius. Ambrosius etiam inquit: Si discesserit propter malam conuersationem viri, iam innupta maneat.

Corinthiorum igitur quæstio non fuit de legitimo diuortio, quod propter causam fornicationis fit, sed de illis diuortijs, quæ Græcorum leuitate, ex quibusuis causis, in illis locis vsitata erant. Atque ita dijudicatio huius quæstionis, quantum ad Scripturæ sententiam attinet, planã est. Et bonæ mentes acquiescere debent, quando habent ipsius diuinæ voluntatis simplicem & genuinam sententiam, in Scriptura patefactam.

Apud Ecclesiasticos vero scriptores quæstio illa non eodem modo definita fuit. Omnino enim, quantum salua conscientia fieri potest, opera danda est, vt diuortia etiam legitima caueantur, & nexus coniugalis vel indissolubiliter seruetur, vel, si interruptus fuerit, redintegretur. Serio igitur viros monebant & hortabantur veteres, vt adulteras, si pœnitentiam agerent, & spem emendationis præberent, paterentur sibi reconciliari: cum præsertim nobis Christianis cogitandum sit, fœdus spiritualis coniugij inter Christum & ecclesiam sæpe à nobis spirituali fornicatione violari. Nollemus autem Deum tam duriter nobiscum agere, vt propterea sine spe reconciliationis in æternum nos à se repudiet: Sed celebramus, sicut æquum est, illam Dei misericordiam, quæ pulcerrime descripta est, Ierem. 3. Eandem igitur humanitatem & misericordiam, lapsæ etiam parti nos præstare æquum est, ne incidamus in illud iudicium: Qua mensura mensi fueritis, &c. cum præsertim Christus adulteram resipiscentem clementer receperit, Ioan. 8. Quod caput, Augustinus narrat acerbos viros tanto odio persecutos, vt ex suo loco illud expunxerint.

Accedit, quod secunda matrimonia sua habent incommoda propter liberos ex priori coniugio susceptos. Et pars lapsa, quando sine omni spe receptionis repudiatur, difficilius ad pœnitentiam redibit, sed ex desperatione alijs atrocioribus flagitijs se prostituet. *Hieronymus.* Hieronymus citat quidem sententiam Solomonis ex cap. 18. Prouerbiorum, quæ tamen in Hebraico textu Solomonis non extat: Qui tenet adulteram, stultus est & impius. 32. quæstione prima, citatur ex Chrysostomo: Fatuus est & iniustus, qui retinet meretricem. Patronus enim turpitudinis est, qui celat crimen vxoris.

Non tamen pugnat aduersus pietatem, adulteram resipiscentem recipere. Ita Dauid coniugem suam Michol, quæ alteri copulata fuerat, rursus ad se recepit.

Hæc & alia argumenta, quibus persuaderi & molliri possit viri animus, extant apud Augustinum. Et pijs omnibus probatur, vt non statim ad diuortia prosiliatur, sed prius tententur omnia, quæ reconciliationi & redintegrationi seruire possunt. Omnia enim mihi licent, sed non omnia expediunt & ædificant, inquit Paulus.

Veteres igitur, vt animos maritorum efficacius mouerent, docuerunt, rectius, præstantius, & perfectius esse, si etiam ille, qui ab adultera separatus est, vel maneat sine coniugio, vel reconciliatam vxorē rursus recipiat; Et secundas nuptias post diuortium, aliqua etiam publica reprehensione notarunt; vt eo facilius animos ad reconciliationem flecterent. Non autem adeo fuerunt asperi, duri, horridi & immanes, vt maluerint conscientias separatarum, huiusmodi traditionibus, laqueis vstionis & fornicationis in æternum exitium præcipitare, quam alterum matrimonium concedere. Ita Origenes in 18. cap. Matt. dicit quidem, talia matrimonia esse extra Scripturam, & aduersus ea, quæ scripta sunt Rom. 7. & Matt. 19. addit tamen: scio quosdam, qui præsunt Ecclesiis, extra Scripturam permisisse aliquam nubere, viro priori viuente. Et contra scripturam quidem fecerunt, Rom. 7. non tamen omnino sine causa hoc permiserunt: forsan enim propter huiusmodi infirmitatem incontinentium hominum, peiorum comparatione, quæ mala sunt, permiserunt. Et illam permissionem dicit, non esse iuxta exactam iustitiam, sed secūdum duritiem hominum carnalium. Comparat autem, quod diligenter notandum est, hanc promissionem illi, quæ extat 1. Cor. 7. Bonum est mulierem non tangere, sed propter fornicationem, &c. Item: Rursus conueniant, ne tentet vos Satanas: hoc vero dico secundum indulgentiam, non secundum imperium. Non igitur intelligit permissionem criminis mortalis, vastantis conscientiam, & effundentis gratiam. Et si nihil aliud, talem certe promissionem seu indulgentiam, aliquando in Concilio futuram sperarunt Caietanus, Erasmus, & Catharinus: sed frustra, sicut iam apparet.

Ita docti septimum Canonem Neocæsariensem, de huiusmodi secundis nuptiis intelligunt: &, meo quidem iudicio, recte. Statuit enim, presbyterum non debere interesse conuiuiis secundarum nuptiarum, ne conuiuio illis nuptiis consentire videatur. Et ratio additur; quia præceptum sit, secundis nuptiis pœnitentiam imponere. Notatæ igitur fuerunt secundæ illæ post diuortium nuptiæ publica aliqua Ecclesiastica reprehensione; non tamen prorsus vel damnatæ, vel prohibitæ, vel rescissæ fuerunt.

Ita Hieronymus Fabiolam, quæ post legitimum diuortium, viuente priori marito, alteri nupserat, narrat quidem publicam egisse pœnitentiam, de qua scilicet loquitur Canon 7. Neocæsariensis, eo quod esset cōtra rigorem Euangelii; qui vniuersam causationem nubendi, viuentibus viris, fœminis amputat; tamen addit, illam hoc nō, vt peccatum mortale, commisisse; nec tantum Papiniani leges secutam, sed fecisse hoc iuxta dicta Pauli; Melius est nubere, quam vri. Item; Volo iuniores viduas nubere, ne conuertantur post Satanam. Nec publica Fabiolæ pœnitentia efficit, peccatum esse simpliciter mortale & damnabile; nam & illis, qui adulteram sine diuortio retinebant, duorum atq; trium etiam annorum pœnitentia tunc imponebatur, cap. 23. quæst. 1. Et duriores omnino fuerunt veteres fœminis, ne illis post diuortium alterum concederetur coniugium, sicut Ambros. 1. Corinth. 7. inquit; Non permittitur vxori vt nubat, si virum suum causa fornicationis dimiserit. De viro autem existimat, Paulum ideo non addere, Maneat ἄγαμος: Quia, inquit, viro licet ducere aliam, si dimiserit vxorem peccantem. Et reliqua quidem diuortia Ambrosius & arguit & damnat, in 16. cap. Luc. Sed post diuortium ex causa fornicationis expresse dicit licere, vt vir aliam ducat vxorem, idque non ex legum ciuilium, sicut Lindanus fingit, sed ex Pauli sententia pronuntiat. Ex illo Ambrosii loco colligitur, publicas illas reprehensiones, quæ extant apud Origenem & Hieronymum, potissimum contra fœminarum secunda matrimonia constitutas fuisse. Viris enim illud licuisse, Ambrosius aperte affirmat.

Hieronymus.

Circa Augustini vero tempora, quæstio hæc horridius cœpit disputari: simpliciter scilicet adulterina esse coniugia, quæ post legitimum etiam diuortium, propter causam fornicationis legitime factum, siue à viris, siue à fœminis contraherentur. Non tamen catholicum fuisse hoc dogma inde apparet, quod fuerunt tunc, qui Augustini sententiæ contradixerunt, vt Pollentius. Sed Augustini auctoritate effectum est, quod in Concilio Mileuitano 17. Canon de hac re ita positus est: *Placuit, vt secundum Euangelicam & Apostolicam disciplinam, neq; dimissa à marito alteri coniungatur: sed ita maneant, aut sibimet reconcilientur. Quod si contempserint, ad pœnitentiam redigantur.* Sed nec ille Canon dicit de parte innocente, quæ propter causam fornicationis partem peccantem dimittit: sed loquitur de dimissis, hoc est, de parte rea. Illud vero notabile est, quod addit Canon iste, petendam esse legem Imperialem in illa causa. Ergo vsque ad illa tempora, etiam sub christianis Imperatoribus, non fuit lex seu constitutio prohibens talia matrimonia. Neque vero postea etiam à Christianis Imperatoribus talem legem impetrarunt, sicut ex Codice Iustiniani manifestum est. In Ecclesia etiam post illud tempus talia matrimonia non simpliciter vt damnabilia rescissa fuerunt. Leo enim epist. 85. loquitur de sacerdote quodam, qui post diuortium vxoris aliam duxerat. Illum vero tantum à ministerio remouet, non autem rescindit alterum illud coniugium: nec ex communione Ecclesiæ illum eiicit.

Concilium Mileuitanum.

Et licet post illa tempora duriores semper hac de re factę fuerunt constitutiones: tamen & constitutiones & exempla quædam retinuerunt veteris Ecclesiæ humanitatem. Vt c. 32. quæst. 7. citatur & Canon cuiusdam Concilii. Quædam cum fratre viri sui dormiuit: decretum est, vt adulteri nunquam coniugio copulentur: illi vero, cuius vxor stuprata est, licita coniugia non negentur. Item, ex Decreto Zachariæ: Concubuisti cum sorore vxoris tuæ: si fecisti, neutram habeas: & si illa, quæ vxor tua fuerit, conscia sceleris non fuit, si se continere non vult, nubat in Domino: tu autem & adultera sine spe coniugii permaneatis. Ex Concilio Triburiensi: Si quis cum nouerca sua dormierit, neuter ad coniugium peruenire potest: sed vir eius potest, si vult, aliam accipere, si se continere non potest. Et Gregorius scribit Bonifacio: Quod proposuisti, si mulier infirmitate correpta, non valuerit viro debitum reddere, quid eius faciat coniugalis? Bonum esset, si sic permaneret, vt abstinentiæ vacaret, sed quia hoc magnum est, ille, qui non poterit se continere, nubat magis.

Hæc ideo recitaui, vt rectius expendi possit, quale sit Tridentinum anathema in 7. hoc Canone. Præcipue vero vt consideretur, ex quibus causis & rationibus veteris Ecclesiæ humanitas, post diuortium aliquando concesserit coniugia. Si magistratus exequeretur iudicium adulteri & adulteræ, Deut. 22. Ezech. 16. & 23. non opus esset quæstione illa turbatrice conscientiarum. Sed quia magistratus cessat, consulendum igitur est conscientiis ex verbo Dei: sicut Paulus personæ desertæ consulit ex illa regula: In pace nos vocauit Deus. Item: Ne laquei conscientiis iniiciantur.

CANON VIII.

Si quis dixerit, Ecclesiam errare, cum ob multas causas separationem inter coniuges, quo ad thorum, seu quo ad cohabitationem, ad certum incertumve tempus fieri posse decernit, anathema sit.

EXAMEN.

Hæc non est noua definitio diuortii, quod scilicet sit tantum separatio inter coniuges, quo ad thorum, & quo ad cohabitationem, manente interim etiam inter separatos vinculo matrimonii. Et talis quidem separatio

sum-

sumpta fuit primum ex dicto Pauli, 1. Cor. 7. Si descendit, maneat innupta, aut viro reconcilietur, quādo scilicet non aderat vera causa legitimi diuortij. Incidebant vero quædam aliæ grauiores dissensiones. Ibi cum diuortium fieri non posset, fiebat quædam secessio, postquam per reconciliationem cohabitatio redintegrabatur. Ex illa secessione postea facta est definitio diuortij: cum Paulus expresse contestetur, se non loqui de vero diuortio, hoc est, de dimissione & separatione, quæ præcepto Domini conceditur, inquit enim: Coniugatis præcipio, non ego, sed Dominus, vxorem à viro non separari, nec virum dimittere vxorem. Quod igitur Paulus attexit. Si discedit, aut maneat innupta, aut viro reconcilietur: nō pertinet ad verum & legitimum diuortium, de quo Christus loquitur. Et tamen ex illo loco Pontificij fabricant definitionem veri & legitimi diuortij.

Secundo, Christus ipsam dimissionem coniugis; nisi fiat propter causam fornicationis, pronuntiat esse illicitam & illegitimam. Mat. 5. Dictum est antiquis; Si quis dimiserit vxorem suam, det ei libellum repudij. Ego vero dico vobis, quia omnis, qui dimiserit vxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam mœchari. Contra hanc vero Christi sententiam Pontificij decernunt, præter fornicationem multas alias esse causas, propter quas licita & legitima separatio coniugum fieri possit.

Tertio, Separationem seu dimissionem, quæ 1. Cor. 7. extra causam fornicationis describitur, Paulus nec suadet, nec decernit, sed docet, eam pugnare cum præcepto Domini, qui præcipit non discedere. Quando vero coniuges contra illam Apostoli doctrinam & admonitionem, priuata contumacia se separant, tunc Paulus suadet reconciliationem: aut si hoc nolint, pronuntiant, ipsos debere sine coniugio manere. Sed 8. hic Canon dicit, ipsam Ecclesiam ob multas causas, præter fornicationem, decernere posse separationem.

Quarto, Christus Matth. 5. dimissionem seu separationem coniugum, quę fit prętet causam fornicationis, ideo improbat, quia obiicit periculis vstionis, fornicationis, & adulterii. Facit, inquit, illam mœchari. Sed de his periculis Pontificii non sunt soliciti: libere enim decernunt separationem ad certum incertumue tempus.

Quinto, Contendunt, tale debere esse diuortium, in quo vinculum matrimonii nihilominus saluum maneat. Atqui Pontificia illa separatione vinculum coniugii, multis & variis modis soluitur & disrumpitur.

Nam ad vinculum matrimonii pertinent hæ sententiæ: Et adhærebit vxori suæ. Faciamus ei adiutorium, quod sit coram ipso. Mulier non habet potestatem sui corporis, sed vir. Iterum conuenite, ne tentet vos Satan, propter incontinentiam vestram: Non sunt duo, sed vna caro. Et ipsum matrimonium definitur indiuidua vitæ consuetudine. Hæc vero vincula coniugij in Pontificia separatione, quo ad thorum & cohabitationem soluuntur & disrumpuntur. Homines igitur contra decretum diuinitatis separant, quod Deus coniunxit.

CANON XI.

Si quis dixerit, prohibitionem solennitatis nuptiarum, certis anni temporibus, superstitionem esse tyrannicam, ab ethnicorum superstitione profectam: aut benedictiones, & alias ceremonias, quibus Ecclesia in illis vtitur, damnauerit, anathema sit.

EXAMEN.

Olim in festo Natiuitatis, Paschatis, & Pentecostes, celebrabatur frequens & solennis totius populi communio. Ne igitur nuptiarum conui-

uiis,

uijs,&reliquis pompis turbaretur aut impediretur præparatio ad dignam communionem,bono consilio statutum fuit,ne in illis festis,& proximis diebus ante illa festa pompę nuptiarum celebrarentur. Postea cum collapsa esset consuetudo solennis communicationis in illis festis: hoc est, cũ causa, finis, & vsus statuti illius desijsset: ipsum tamen statutum retentum fuit. Et assui cœpit noua opinio, quasi sanctitas illorum temporum non posset ferre commixtionem carnis in copula coniugali, sicut quondam in sacris Bonæ Deæ matronæ cogebantur secubare. Hæc opinio taxatur & reprehenditur: Scriptura enim pronuntiat, thorum esse immaculatum: item, esse castitatem & sanctificationem.

CANON XII.

Si quis dixerit, causas matrimoniales non spectare ad iudices Ecclesiasticos, anathema sit.

EXAMEN.

Quia matrimonium in Ecclesia normam habet ipsum verbum Dei, & in causis matrimonialibus multi accidunt casus conscientiarum: Ecclesia igitur non potest prorsus & simpliciter causas matrimoniales à se ad politicum magistratum reiicere, sicut fit in causis hereditatum, successionũ, & similibus. Christus enim, qui causam diuidendæ hereditatis prorsus à se reiicit, Luc. 12. quæstionem de diuortiis non similiter reiicit: sed ex verbo Dei ostendit, quid cum norma institutionis consentiat, quid vero pugnet. Ita Paulus 1. Cor. 7. de causis matrimonialibus consultus, non reiicit totum negotium ad politicum magistratum, sed conscientias ex verbo Dei erudit. Ita Ambrosius respondet in quæstione matrimoniali, de gradibus prohibitis, li. 8. Epist. 66. Et in vetustis etiam Conciliis quædam de causis matrimonialibus statuta leguntur. Nunquam vero vetus Ecclesia causas matrimoniales ita ad suum forum transtulit, vt prorsus excluderet politicum magistratum, maxime si Christianus esset. Ferre enim leges, ad magistratus officium pertinet. Ita non Episcopi, sed Theodosius Imperator legem tulit de consobrinorum coniugio. Augustinus de Ciu. Dei, lib. 15. c. 16. Ambrosius Epist. 66. Ita Concilium Mileuitanum iudicat, lege Imperiali sibi opus esse ad statutum de diuortiis. Talis tunc fuit coniunctio ministerii Ecclesiastici, & magistratus politici in causis matrimonialibus: quas postea Pontifex & Episcopi prorsus ad se rapuerunt, excluso simpliciter politico etiam Christiano magistratu.

Ambrosius.

DE CLANDESTINIS MATRIMONIIS.

Tametsi dubitandum non est, clandestina matrimonia, libero contrahentium consensu facta, rata & vera esse matrimonia, quamdiu Ecclesia ea irrita non facit; & proinde iure damnandi sunt illi, vt eos sancta Synodus anathemate damnat, qui ea vera ac rata esse negant; quique falso affirmant, matrimonia à filiisfamilias sine consensu parentum contracta, irrita esse, & parentes ea rata vel irrita facere posse, nihilominus sancta Dei Ecclesia, ex iustissimis causis illa semper detestata est, atque prohibuit, &c.

EXAMEN.

Inter ipsos Pontificios, si qui sunt saniores, agnoscunt & fatentur, matrimonia insciis & inuitis parentibus contracta non esse legitimam aut diuinam coniunctionem. Gropperus enim in institutione Coloniensi, grauissime inquit, Euaristi Canonem plane sanctissimum cuperemus in

Gropperi verba in institutione Coloniensi.

Eccle-

Eccleſiam Concilio generali reuocari, ob clandeſtina illa matrimonia tollenda: quæ nunc paſſim non palam, ſed furtim inter pueros & puellas, citra parentum conſenſum, & per lenones & lenas copulantur, vel inter ſtultos & temulentos, ſola cauſa libidinis, nõ Dei reſpectu, ſed Diaboli inſtinctu coniunguntur: idque ſæpenumero præter deſtinatum conſenſum. Quis enim conſenſum recte vocarit, cuius non conſilium, ſed vel pueritia, vel temulentia, vel inſidiæ, vel libido cauſſa ſint? Quis vero neſcit, quot periuriis, & id genus aliis criminibus, ac innumeris malis clandeſtina illa matrimonia anſam præbeant? Et poſtea: Scimus Eccleſiam hæc matrimonia multo ex tempore ſuſtinuiſſe, nec facile reſcidiſſe: ne vitiatis puellis ſua ſimplicitas fraudi, & adoleſcentibus impune foret, quod puellis ſtuprum iutuliſſent. Verum cum experientia doceat, hanc Eccleſiæ indulgentiam, inuumeris malis, abutentium vitio, anſam præbere: quis non videt, longe ſatius eſſe, vt clandeſtina illa matrimonia, quæ omnino Sacramenti rationem non habent, ab Eccleſia tollantur, ſeu decernatur ſaltem, ipſa matrimonii firmitatem apud Eccleſiam non prius habitura, niſi noui conſenſus robur acceſſerit, &c. Hæc ibi.

Et profecto grauiſſima habet hæc ſententia documenta & firmamenta, ex iure diuino, iure narurali, iure ciuili, & ex veteris Eccleſiæ conſtitutionibus.

Primum enim Eccleſia ſentit & fatetur, coniugium eſſe talem coniunctionem, cuius author, coniunctor & conciliator ſit ipſe Deus. Vt igitur coniuges ſtatuere poſſint, ſe ab ipſo Deo coniungi, vtq; ipſum benedictione ſua, cœpto coniugio adfuturum ſperare & petere poſſint: docendi ſunt, ne contra verbum & mandata Dei, coniugia ineant. Neque enim eius coniunctionis Deus conciliator erit, quæ contra ipſius verbum inſtituitur. Iam vero patria poteſtas, non tantum iuris ciuilis eſt: ſed mandatum diuinum liberos ſubijcit parentum poteſtati, vt illis in Domino obediant in omnibus. Quomodo igitur legitima & diuina poteſt eſſe coniunctio, quæ inſtituitur violatione obedientiæ & reuerentiæ, qnam ex mandato diuino liberi parentibus debent?

Canoniſtæ quidam clamitant, nos affingere huic 4. præcepto, quod in contrahendis matrimoniis, patria poteſtas ex iure diuino habeat authoritatem ſuper liberos, cum cauſæ matrimoniales videantur exemptæ eſſe à 4. præcepto, per hoc dictum: Relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori ſuæ. Sed hoc dictum loquitur non de ſponſa, ſed de vxore, hoc eſt, de matrimouio legitime iam contracto. Ipſa vero Scriptura, & præceptis & exemplis liberorum matrimonia contrahenda includit in 4. præceptum. Parentibus enim mandat, vt ipſi vel filias elocent, vel filiis vxores accipiant, Deut. 7. Ierem. 29. Et Abraham, pro iure patriæ poteſtatis, quaſi teſtamento cauet, quam velit vxorem filium accipere, & qualem nolit à filio duci. Et in N. T. Paulus 1. Corinth. 7. vbi diſputat de virginibus vel ſeruandis, vel elocandis, conſilium illud præſcribit parentibus. Ius igitur diuinum tribuit patriæ poteſtati, authoritatem ſuper liberos, non tantum in ciuilibus contractibus, ſed expreſſe etiam in contrahendis matrimoniis. Quartum igitur præceptum, de reuerentia & obedientia liberorum erga parentes, expreſſe & in ſpecie complectitur etiam contractum matrimonii. Et quidem patriam poteſtatem poſſe matrimonia ſine conſenſu parentum contracta, vel rata vel irita facere, Deus expreſſe in lege ſua oſtendit. Extat enim lex diuina, Deut. 22. Si quis virginem ſtuprauerit, dabit patri tot ſiclos, & habebit eam vxorem, nec poterit eam dimittere, cunctis diebus vitæ ſuæ. Audis, illum de iure debere eam vxorem habere, ſi pater conſenſerit. Sed Exod. 22. interceſſione patriæ poteſtatis, illud poteſt

vel ratum vel irritum fieri. Si enim pater virginis, eam stupratori dare noluerit, non potest eam habere vxorem. Imo si virgo, quæ adhuc est in patria potestate, ipsi Deo aliquid vouerit, votum illud irritum potest reddi, contradicente patre, Numer. 30. Multo magis ergo patria potestas auctoritatem habebit in promissione matrimoniali, facta citra parentum consensum.

Quia igitur res ardua est, contractum matrimonii ita instituere, vt Deus ipse matrimonium coniungat, copulet & conciliet; quæritur, quomodo Deus illud faciat? Non autem sine medio illud facit, sicut Adamo Euam adduxit, sed per certa & legitima media: Illa autem quæ sint, in explicatione 4. præcepti ipse ostendit. Quando igitur hisce mediis spretis & conculcatis, instituitur contractus matrimonii, num homo pronunciabit esse legitimam & diuinam coniunctionem? Hæc certe ratio grauissima est, ex iure diuino sumpta.

Ius Naturale. *Ius Ciuile.*

Secundo. Quod hæc sententia sit non tantum iuris ciuilis, sed & naturalis, leges ciuiles ostendunt, vt in Digestis de ritu nuptiarum. Nuptiæ consistere non possunt, nisi consentiant omnes, hoc est, qui coeunt, quacunq; in potestate sint. Et Codice de nuptiis: Obseruatis iuris præceptis, sociare coniugio tuo, quam volueris, non impedieris: ita tamen vt contrahendis nuptiis patris tui consensus accedat. Et Institutio. de Nuptiis: Iustas nuptias inter se ciues Romani contrahunt, qui secundum præcepta legum coeunt: masculi quidem puberes, & fœminæ viripotentes: & consensum habeant parentum, quorum in potestate sunt. Nam hoc fieri debere, & ciuilis & naturalis ratio suadet, in tantum, vt iussus parentis præcedere debeat.

Tertio. Veteris Ecclesiæ constitutiones eandem sententiam, & quidem magna grauitate tuentur. Extat Euaristi constitutio, edita circa annum Domini centesimum, quæ inquit: Aliter legitimum non fit coniugium, nisi ab his, qui super ipsam fœminam dominationem habere videntur, & à quibus custoditur, vxor petatur, & a parentibus & propinquis sponsetur, &c. Ita peracta & legitima scitote esse connubia: aliter vero præsumpta, non coniugia, sed adulteria, vel contubernia, vel stupra, aut fornicationes potius, quam legitima coniugia esse non dubitatur: nisi voluntas propria suffragauerit, & vota succurrerint legitima. Addit autem Euaristus: ita à Patribus accepimus, & sanctis Apostolis, eorumque successoribus traditum inuenimus. Et circa annum Domini 390. quæ fuerit Ecclesiæ de hac quæstione sententia, ex Ambrosio colligitur, qui & de historia Rebeccæ, in lib. de Patriarchis inquit: Consulitur Rebecca non de sponsalibus. Illa enim iudicium expectat parentum, non est enim virginalis pudoris, eligere maritum: sed de die profectionis consulitur. Et addit Ambrosius, hanc sententiam esse legis naturæ. Plerique, inquit, Euripidion illud mirantur; vbi mulier cum alias nuptias petebatur inquit: Sponsaliorum meorum pater meus curam sibi subiecit: hoc enim non est meum, ergo quod & ipsi Philosophi mirati sunt, seruate virgines, sed & si qua vidua vult nubere, nubat in Domino, ita vt electionem mariti, parentibus deferat, &c.

Et circa annum 436. Carthaginensis 4. Synodus ostendit, vsitatum fuisse, vt ad testificandum parentum consensum, sponsus & sponsa à parentibus in Ecclesia sacerdoti benedicendi offerrentur.

Circa annum Domini 450. Leo Pontifex statuit, ita secundum legem & Euangelium, publicis nuptiis in coniugium liquide aliam sumi, si sponsa a parentibus tradatur sponso. Idem dicit: Paterno arbitrio fœminæ viris iunctæ carent culpa.

In Concilio Toletano 4. circa annum Domini 630. decretum est, ne

virgi

virgines extra voluntatem parentum, vel suam, cogantur maritos accipere.

Et circa annum Domini 865. Bulgaris recens ad fidem conuersis, ita scribit Nicolaus de consuetudine Romanæ Ecclesiæ: Apud nostrates sponsalia fœdera, quæ futurarum sunt nuptiarum promissio, consensu eorum, qui hæc contrahunt, & horum, quorum in potestate sunt, celebrantur. Hæc extant in decretis, causa 30. & 32. quæ iuxta seriem temporum distribui, vt eo clarius perspiciatur, recentem esse Pontificiam constitutionem, de ratis habendis clandestinis matrimoniis, dissentientem à sententia veteris Ecclesiæ.

Conuenit etiam huc, quod 37. q. 1. & 2. scribitur de raptoribus, qui puellam violenter a domo patris abducunt, vt corruptam in vxorem habeant: Ibi enim sancitur, ex Aureliensi synodo, etiam si puella raptori consenserit, tamen reddendam esse potestati patris, & Gregorius dicit: Cum rapta patriæ potestati restituta fuerit, & raptor rapinæ suæ pœnitentiam egerit, cum voluntas parentum vtriusque in vnum conuenerit, non prohibentur ad inuicem copulari.

Et hæc præcipue intelligenda sunt, quando res adhuc est integra. Quando enim matrimonio consummato secuta est commixtio, tunc ad vitanda maiora scandala, & ne iniuria fiat vitiatæ & desertæ mulieri, seruari potest dispensatio, quæ extat Deut. 22. Habeat eam in vxorem. Atque ita Ambrosius Sisynnio patri consulit, simul tamen etiam culpam filii fatetur libr. 6. Epist. 43. Imo tolerauit hæc Isaac in Esau.

Si vero parentum vel negligentia vel durities, illa sua potestate abuteretur, & non vellet liberis prospicere de coniugio, vel conaretur impedire honesta matrimonia, aut cogere inuitos ad incommodas coniunctiones, certa iuris remedia huic abusui & opposita sunt, & alia opponi possunt.

Audi vero, qualia ἀσύστατα Tridentina synodus de hac quæstione statuat. Fatetur, Ecclesiam talia clandestina matrimonia semper detestatam esse, atque prohibuisse: & tamen simul anathemate damnat eos, qui ea vera ac rata esse negant. Potestne igitur detestanda & prohibita coniunctio facere verum matrimonium? hoc est, detestanda & prohibita coniunctio, iuxta Tridentinum Concilium, est legitima & diuina coniunctio. Atqui Euaristus Pontifex Romanus, ante annos 1450. pronunciauit, non esse vera matrimonia, idque ex Apostolorum traditione. Ipsos ergo Apostolos Tridentina Synodus anathemate damnat. Addit autem, Ecclesiam, hoc est, Pontificem cum suis prælatis, posse facere, vt irrita sint talia matrimonia, quamdiu vero hoc non fecerit, anathemate damnandos esse, quicunque ex verbo Dei, ex iure naturæ, & ex veteris Ecclesiæ constitutionibus, negant, ea esse vera & rata. Et vel hinc iudica, qualia sint Tridentina anathemata. Manifeste enim ostendunt, quare pro clandestinis matrimoniis dimicent, non quod sint, vel verbo Dei, vel veteris Ecclesiæ constitutionibus consentanea: sed tantum propter retinendam & stabiliendam Pontificiorum tyrannidem. Fatentur enim, se posse, si modo vellent, facere, vt irrita sint talia matrimonia, sed quamdiu hoc facere nolint, omnes diuersum sentientes debere anathema esse. Et satis quidem hæc, pro imperio Pontificio.

CANON IX.

Si quis dixerit, clericos in sacris ordinibus constitutos, vel regulares castitatem solenniter professos, posse matrimonium contrahere, contractumque validum esse, non obstante lege Ecclesiastica vel voto, & oppositum nil aliud esse, quam damna-

re matrimonium: poſſeque omnes contrahere matrimonium, qui non ſentiunt, ſe caſtitatis (etiam ſi eam vouerunt) habere donum, anathema ſit: Cum Deus id recte petentibus non deneget, nec patiatur nos ſupra id quod poſſumus tentari.

CANON X.

Si quis dixerit, ſtatum coniugalem anteponendum eſſe ſtatui virginitatis vel cœlibatus, & non eſſe melius ac beatius, manere in virginitate aut cœlibatu, quam iungi matrimonio, anathema ſit.

Diſputatio de virginitate & cœlibatu clericorum, non poteſt breuibus abſolui. Reſtant etiam loci nonæ Seſsionis, de purgatorio, de reliquiis, imaginibus, & inuocatione ſanctorum, de indulgentiis, de delectu ciborum, de ieiuniis, de feſtis. Sed quia ſecunda hæc pars examinis, præter opinionem excreuit, & aliis cauſsis, quo minus nunc progrediar, impedior: illa igitur quæ reſtant, peculiari aliquando tractatu, ſi Deo viſum fuerit, & Eccleſiæ vtilitas flagitare videbitur, explicabimus.

SECVNDAE PARTIS EXAMINIS DECRETORUM Tridentini Concilij, finis.



INDEX LOCORVM SCRIPTVRÆ, QVI IN HAC SECVNDA PARTE EXAMINIS OBITER ALLEgantur & explicantur.

Numerus anterior capita locorum sacræ Scripturæ, posterior paginas designat.

F I N I S.

INDEX.

INDEX RERVM ET VERBORVM, IN HAC SECVNDA PARTE EXAMINIS MEMORABILIVM.

Baptis-

vsi-

vsur-

Baptismum

INDEX



INDEX LOCORVM E SCRIPTIS PATRVM IN HAC SECVNDA PARTE EXAMINIS ALLEGATORVM, IN QVO

tamen explicationes in dicta Scripturæ, cum secundum proprium Indicem requiri posint, studio sunt omissæ.

FINIS II. PARTIS EXAMINIS.

